ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 1
DIMANCHE
1er AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 269

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամենօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 20.137 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.137

ԱՆԻՆ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Գրեց՝

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Նախ իբրեւ բերդ, ապա բերդաքաղաք ու աւերակ, Անին մեծ դեր ու նշանակութիւն ունի Հայոց պատմութեան մէջ եւ հաւաքական գիտակցութեան մասնիկը դառնալով, ինքնուրոյն պետականութեան հիմնադրման վկան ու կորուստի խորհրդանիշն է դարձել: Այն բազմիցս է օգտագործուել գեղարուեստական գրականութեան մէջ: Ծնունդ է տուել բանաստեղծութեան, երգի, վէպի ու թատերգութեան:

Քաղաքն իբրեւ գործող դրոյթ՝ բեմական երկի հիմնական առանցք, միշտ չէ որ ներառուած է թատերական գրականութեան մէջ: Բացառութեամբ «Աւերուած քաղաքի առասպելը», ուր Պերճ Զէյթունցեան օգտագործել է այլեւս գոյութիւն չունեցող Արշակաւանը եւ դրա հիմնադրմանն առընչուող առասպելը, բեմական գրականութեան մէջ, քաղաքները առանձնակի չեշտ ու նշանակութիւն չեն ստացել: Նրանք թատերկների մէջ ներառուած են պարզապէս տեղ բնորոշելու համար եւ առանձնակի իմաստ չեն ընդգրկում կամ դրսեւորում:

Անին միակ՝ եզակի երեւոյթն է: Այն բեմախաղերի մէջ ընդհանրապէս ներկայանում է իր մէջ պետական, քաղաքական գրութեան ու դիմագծի հաւաքական պատկերը ներառնելու համար: Հայ թատերական գրականութեան անդաստանում կարելի է Անին իբրեւ այդպիսին ներկայացնող, առնուազն երեք մնայուն արժէք ունեցող թատերախաղերի հանդիպել:

Առաջին անգամ, Անին թատերգութեան նիւթ է դարձել, Պետրոս Դուրեան՝ 1870 թուին:

ԿՈՐԾԱՆՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵԱՆ [1]

կամ ԱՍՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ ՊԱՐՍԿԱՑ Ի ՀԱՅՍ «Թատերգութիւն երգախառն բաժանեալ յերկուս Թուականս, ի հինգ արարս յերիս պատկերս եւ ի մի վերջաբան» գրութեան համար, Պետրոս Դուրեան դիմել է Արիստակէս Լաստիվերտցու «Պատմութիւն» (Հրատ. 1844թ. Վենետիկ), Մատթէոս Ուռհայեցու «Ժամանակագրութիւն» (Հրատ. 1869թ. Երուսաղէմ) եւ Մ. Չամչեանի «Պատմութիւն Հայոց» գրութիւնների մէջ բերուած, սելջուկեան արշաւանքներին վերաբերող պատումներին: Իր անձնական զգացողութեամբ, դրանց մէջ փոփոխութիւններ ու մտածին դրուագներ ներմուծելով, նա հիւսել է մի բեմախաղ ուր ներկայացւում են Տուղրիլ ու Ալփասլանի արշաւանքները: Թատերախաղը բաժանուած է երկու թուականներ ընդգրկող հատուածների: Այն պարզ պատմական պատում է: Թատերական կառոյցի առումով, աւելի թոյլ է քան հեղինակի միւս պատմական թատերգութիւնները: Այդուհանդերձ զուրկ չէ զգայուն ու դիպուկ թատերական վայրկեաններից:

Ա. Թուականի դէպքերի համար նշուած եօթը գործող անձանց մէջ են՝ Ոգին Հայաստանեաց, Տուղրիլ Թագաւոր Պարսից եւ Գագիկ Աբասեան Թագաւոր Կարուց: Բ. Թուականի տասներչորս գործող անձանց շարքում են Ալփասլան Թագաւոր Պարսից, Բագարատ իշխան Անիի եւ Աղկան իշխան Պարսից: Նկատի ունենալով, որ Տուղրիլ եւ Ալփասլան՝ Անիի վրայ յարձակուեցին երբ արդէն տիրել էին Պարսկաստանի ու այնտեղ իրենց թագաւոր էին հռչակել, Դուրեանի մօտ գործող անձանց բնորոշումները կարելի է ճիշդ համարել: Սակայն նոյնը չէ կարելի ասել, թատերգութեան վերնագրերից մէկի՝ ԱՍՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ ՊԱՐՍԿԱՑ Ի ՀԱՅՍ տողի եւ խաղի փոխասացութիւնների մէջ բերուած նշումների մասին:

Պարսկաց կամ Պարսիկ նշումը, պատմական նիւթի ընթացքի մէջ շփոթ է առաջացրել ու մթագնել է թատերախաղում Պարսից իշխան Աղկանի Սելջուկներին դաւաճանելու պատճառը եւ Հայերին բերած նրա աջակցութեան բուն նպատակը: Նկատի ունենալով որ հեղինակի ձեռագիրը չի պահպանուել, եւ «Օրագիր» թերթի խմբագրին ուղղուած նամակի մէջ (1871, Սեպտեմբեր 30), Դուրեան թատերախաղը անձամբ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵԱՆ է նշել, ԱՍՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ ՊԱՐՍԿԱՑ Ի ՀԱՅՍ տողը եւ ԱՒԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵԱՑ վերնագիրը, պէտք է «Թատրոն Օսմանիէ»ի համար պատրաստուած, Յակոբ Վարդովեանի բեմադրութեան մէջ կատարուած փոփոխութիւններին վերագրել: Թատերախաղը բեմ է հանուել 1871 թուի Մարտ 13-ին:

Յետ մահու հրատարակուած օրինակն է, որ կրում է նշուած փոփոխութիւնները: Մեծ հաւանականութեամբ, քաղաքական պայմաններից ելնելով է, որ բնագրի մէջ եւս թուրք ու սելջուկ բնորոշումները, փոխուել են պարսիկի: Պահպանելով Աղկանի «իշխան Պարսից» բացատրութիւնը եւ «սելջուկ»ի կամ «թուրք»ի փոխելով բնագրի մէջ պարսիկ նըշուած միւս բոլոր գործող անձանց վերաբերող նշումները, նիւթի դրամատիկ առանցքները պատմականօրէն ուղղւում ու Դուրեանի տիպարների գործողութիւնները դիպուկ են դառնում:

ԿՈՐԾԱՆՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵԱՆ գրութեան մէջ բերուած Ոգին Հայաստանեաց տիպարը, վերջաբանի մէջ լուսնի լոյսի ներքոյ, աւերակների վրայ ներկայանում է իբրեւ չղթայուած Մուսան Հայաստանեաց եւ երգում է տասներկու տնից բաղկացած մի երգ, որն սկիզբ է առնում ու աւարտւում է այսպէս.

Մայր մ'ունէի ես միայն,
Այն ալ գնաց գիրկ մահուան,
Անմխիթար թողուց զիս՝
Գերեզմանաց պահապան:
/...../
Թ'եւ անկեալ Հայաստան,
Պիտի կանգնի հուսկ յապայն,
Երբ որ Հայեր միասիրտ
Գոչեն «Կեցցէ Հայաստան»:

Եթէ Դուրեանի երգն ու թատերգութիւնն այսօր մոռացուել ու այլեւս չի երեւում բեմերում, փոխարէնը նշուած երգի համար ստեղծուած պատկերը տարածուելով, տասներկուերորդ դարի երկրորդ կէսից սկսեալ, ծնունդ է տուել «Մայր Հայաստան» կոչուող հանրայայտ պատկերին, որն ամէնուր գծուել, հիւսուել եւ ստեղնագործուել է հայ հաւաքականութեան կողմից:

ԱՆԻԻ ԱՌՈՒՄԸ [2]

Երկրորդ բեմական երկը ուր Անին ներկայանում է իբրեւ հիմնական խնդիր, Ռափայէլ Պատկանեանի 1883 թուին գրըւած ԱՆԻԻ ԱՌՈՒՄՆ է: Հեղինակի մօտ Անիի մասին թատերախաղ գրելու գաղափարը ստեղծուել է 1879 թուի աշնանը երբ ինք այցի է գնացել կործանուած քաղաքի աւերակներին: Թատերախաղը հրատարակուել է յետ մահու «Լումա» հանդէսի մէջ: Տպագրուած օրինակը անաւարտ է: Հեղինակի ձեռագրից պահպանուել է ընդամէնը մէկ սեւագիր: Ըստ հեղինակի, գրութիւնը աւարտուել է 1883 թուին եւ ուղարկուել է «Նոր դար»ին, բայց չի տպագրուել: Գաբրիէլ Սունդուկեանին ուղղուած մէկ նամակում Պատկանեանը գրում է «Ձեռագիրը այս րոպէիս Թիֆլիսումն է՝ պր. Ս. Սպենդարեանի մօտ, որին խնդրել եմ մի քանի բանիմաց մարդոց տալ աչքի անցընելու եւ ինձ նոցա անսուտ կարծիքները յայտնելու, որ ես ըստ կարելւոյն ուղղեմ թերութիւնները: Եթէ Ձեր թանկագին ժամանակը կը ներէ, շատ կը խնդրէի Ձեզ թերթեւ աչք անցընելու եւ Ձեր արդար քննութեան տակ ձգելու, ոչ այնքան սխալներս քրքրելու, դուրս հանելու խորհրդով, որքան մի բանի պիտանացընելու դիտմամբ: Ես էլ կ'ուզէի թատրոնի կողմից ինչ ու ինչ ասելու մեր սիրական ազգին: Օգնեցէք ուրեմն ինձ իմ Հային հասկանալի լինելու» (1883/22/1):

ԱՆԻԻ ԱՌՈՒՄԸ պատմում է Պետրոս Կաթողիկոսի ճնշման տակ ստորագրած՝ Յովհաննէս Սմբատ Թագաւորի կտակի բերումով, Թագաւորի մահից յետոյ Անիի թագաւորութիւնը Բիւզանդիական կայսերութեանը յանձնելու մտադրութեանը դէմ կանգնած շարժումը: Ըստ պատմութեան, երբ 1041 թուին մեռնում է Յովհաննէս Սմբատը, Կաթողիկոսը եւ իշխան Վեստ Սարգիսը պատրաստւում են Անին բիւզանդական կայսրին յանձնելու: Վահրամ Պահլաւունին, ժողովրդին ոտքի հանելով, դիմադրում է եւ Գագիկ երկրորդ անուանումով, թագաւոր է հռչակում հանգուցեալ արքայի եղբօր որդուն՝ տասնըվեցամեայ Գագիկին: Վերջինը, անկախութիւնը պահպանելու համար ստիպւում է հայրենական, ազատագրական կռիւներ վարել թէ՛ Բիւզանդացիների, թէ՛ Սելջուկների եւ թէ՛ ներքին երկպառակութիւնների՝ հայրենադաւ իշխանների եւ հոգեւորականների դէմ: Կաթողիկոսի եւ Վեստ Սարգսի դաւադրութեամբ, Գագիկ Բ.ն գերւում է կայսեր կողմից ու վերջապէս կարողանում է ծպտուած փախչել ու կրկին Անի վերադառնալ: Անիի պատմութեանը վերաբերող այս դրուագն ու ժամանակաշրջանն է, որ ապագային եւս մի քանի թատերգութեան նիւթ է դարձել ու բեմ է բարձրացել:

Պատկանեանի թատերախաղը բացւում է «Նախերգանք»ով Աստղազարդ գիշերւայ մէջ երեւում են Անիի հիւսիսային պարիսպները: Հեռւում կան Մայր եկեղեցին ու նրան շրջապատող բիւր եկեղեցիները: Աւելի հեռու նկատելի են Բագրատունիների, Պահլաւունիների եւ Կամսարականների պալատները եւ քաղաքի բնակիչների տները: Այս տեսարանի գործող անձանց մէջ են երկու բերդապահներ եւ ծպտուած Վահան Պահլաւունու որդեգիր՝ Վահանը ու Բագրատ դուքսի Զմրուխտ դուստրը եւ Անի վերադարձող Գագիկ Բ. Թագաւորը: «Նախերգանք»ը հակառակ այն պարագային, որ ունի երկարատեւ պատմողական խօսքի բաժիններ, կազմուած է ճաշակով եւ զուրկ չէ թատերական լարուած գործողութիւնից: Ուշագրաւ է տեսարանի սկըզբում հմտօրէն օգտագործուած «Առաւօտ լուսոյ» երգը: Այս բաժնում պահակների դրութիւնն ու դրոյթը մասամբ յիշեցնում է Շէյքսփիրի «Համլէթ»ի առաջին տեսարանը եւ մեռած արքայի ուրուականին հանդիպելու բաժինը:

ԱՆԻԻ ԱՌՈՒՄԸ յաջորդ առաջին եւ երկրորդ գործողութիւնների մէջ իբրեւ գործող անձինք ունի՝ Նախարարներ, Արիստակէս Լաստիվերտցի պատմաբանին, ազնուականներ, տեղացի ու հռոմէացի զինուորներ ու կանայք: Գրութիւնը իր ատաղձով ընդհանրապէս յաջող ընթացք ունի: Զախող մասերը, Վահանի եւ Զմրուխտի միջեւ զարգացող միամիտ ու պարզունակ սիրոյ դրուագներն են: Երկրորդ արարի վերջում, Վահան Անեցի դէմ կանգնած ժողովրդի կողմից լուռ համաձայնութեամբ, «ընտրւում» է, Անին անմխիթարութիւնից ազատելու համար: Նա եղրակացնում է «Խեղճ Հայաստան, որ այս օրհասական վայրկեանիս ապաւինած ես իմ տկար ուժին եւ սակաւամեայ փորձառութեանը: Ուրեմն ես ստիպւած եմ յանձն առնելու, եթէ ոչ փրկել Հայոց ազգը իւր վերահաս կորստէն, գէթ ցոյց տալ ճանապարհը փառքով մեռնելու՝ եւ Հայաստանի թագը եւ գահը չըմատնել թշնամի ձեռ, այլ հետս միասին թաղել մեր աշխարհի փլատակների ներքեւ որպէսզի, թերեւս մի օր այնտեղից ինչպէս փիւնիկ՝ նորափետուր զարդարւած, յարութիւն առնէ...»: Այս խօսքերին արձագանգում է ժողովուրդը հըրճուալի ամպրոպային ձայնով՝ «Ապրի վահան Իշխանը, ապրի ազգիս պաշտպանը, ապրի Հայի վերջին ապաւէնը». եւ վարագոյրն իջնում է մեզ հասած խաղին այս հատուածում: Թէ ո՞ւր է մնացել «Նոր դար»ին ուղարկուած ձեռագիրը, մինչ օրս յայտնի չէ:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԱԳԱՒՈՐ 1021 – 1022 [3]

Յովհաննէս Թումանեանի անաւարտ այս դրաման, ըստ «Վերնատան» անդամների վկայութեան, յղացուել է 1900-1901 թըւերին: Իր նիւթն կազմելու համար, Թումանեանը, Դուրեանի օգտագործած աղբիւրներից բացի, օգտուել է Սմբատ պատմագրի գրութիւնից, Ջալալեանի ճանապարհորդութիւնների գրքից, Ալիշանի «Շիրակ» աշխատութիւնից:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԱԳԱՒՈՐ-ը դրամայի գլխաւոր գործող անձը, Գագիկ Ա. Թագաւորի որդի՝ խաղաղասէր ու իմաստուն Յովհաննէս Սմբատն է, որ 1020 թուականին յաջորդել էր հօրը: Նրա օրօք էր, որ Անիի գահին տիրելու համար, Գագիկ Ա.ի միւս որդին՝ Աշոտը, եղբօր թագաւորութեան վրայ յարձակուեց: Հայ իշխանների, Վրաց թագաւորի ու Պետրոս կաթողիկոսի միջամտութեամբ հաշտութիւն կայացաւ եղբայրների միջեւ. սակայն Աշոտ՝ Բիւզանդիոնի Վասիլ Բ. կայսեր օգնութեամբ, 1021 թուին կրկին յարձակուեց Յովհաննէս Սմբատի թագաւորութեանը վրայ: Վերջինս, Պետրոս Գետադարձ կաթողիկոսին, Վասիլ Բ.ի հետ բանակցելու նպատակով, Տիզբոն ուղարկեց: Կաթողիկոսը Անին, Յովհաննէս Սմբատի մահից յետոյ, խոստացաւ յանձնել կայսրին եւ Հայոց թագաւորին ստիպեց այդ կապակցութեամբ կտակ ստորագրել: Արքան, դժգոհ եղելութիւնից, նախ կաթողիկոս նշանակեց Սանահին վանքից Դիոսկորոսին, բայց շուտով, եկեղեցու մէջ ծայր առած պա-

(Շար.ը Դ. էջ)

CORRESPONDANCE

Lettres de Jacques Brenner à Armen Lubin

NDLR. — Le 19 février dernier, la presse annonçait la mort de l'écrivain et critique Jacques Brenner en son domicile parisien. Dans l'article que lui consacrait Patrick Kechichian dans «Le Monde» du 22 février, il rappelait entre autre «...Membre du jury du prix Renaudot depuis 1986, il avait commencé, au milieu des années 50, aux éditions de Minuit, puis avait travaillé chez Julliard avant de devenir, à partir de 1968, l'un des piliers de la maison Grasset. *Flâneur indiscret* —ainsi titra-t-il une chronique parue chez Julliard en 1995—, il a collaboré à de nombreux journaux comme critique littéraire (de *Paris-Normandie* à *L'Observateur*, du *Figaro* au *Matin* et au *Quotidien de Paris*). De 1955 à 1968, il anima une bonne revue littéraire, les *Cahiers des saisons*: il y a publia Armand Robin, ARMEN LUBIN, Jean-Paul de Dadelsen ou Henri Thomas...».

Effectivement, Jacques Brenner était un grand admirateur d'Armen Lubin qu'il considérait comme un des trois ou quatre grands poètes de son époque. Il en a témoigné dans ses ouvages consacrés à la littérature française. Par là même, il fût un grand ami de Lubin, dont il publia le dernier recueil de poèmes choisis «Feux contre Feux» en 1968 chez Grasset. Une correspondance fournie témoigne de cette grande amitié. Dans les archives de Lubin, nous trouvons une soixantaine de lettres, dont nous en présentons quelques unes, ci-dessous.

20, rue St Eloi
Châlons/Marne

12 juin 1948

Cher Armen Lubin, nous avons longuement parlé de vous il n'y a pas quinze jours avec Bisiaux et Thomas (venu pour une semaine). Mais vous savez comme chacun vous admire et vous aime (ce qui est encore mieux) au **84**. «Connaissez-vous Armen Lubin?» est une des premières questions que Marcel pose aux nouveaux venus et s'il arrive que la réponse soit négative, Marcel aussitôt lit un de vos poèmes. Il me semble que les trois qu'il a publiés sont encore ceux que je préfère, d'une grâce triste particulièrement subtile, car la consolation y semble jointe à la tristesse.

Une libération l'accompagne pour qu'on y songe comme celle de Thomas, votre poésie est en dehors de toute mode et d'une évidente nécessité. On vous aime tous les deux pour des raisons semblabes: on sait que c'est votre voix que l'on entend dans vos vers.

Je vous envoie ci-joint une bien médiocre note de **Paris-Normandie**, n'y voyez qu'une «bonne intention».

Je mets par ailleurs à la poste un recueil de trois nouvelles «fantastiques» de Mérimée. Peut-être ne les avez-vous pas encore lues. Ne m'en remerciez pas de toute façon, il s'agit de livres que j'ai reçus deux fois en service de presse. (Non, je ne le trouve pas. Je vous l'enverrai plus tard).

Vous avez évidemment des nouvelles de Thomas par lui-même, mais Bisiaux n'écrit guère. Vous savez ses multiples occupations. Les vacances le laveront de sa fatigue.

J'ai été très heureux de votre lettre. Merci.

Bien à vous,
Jacques Brenner

— • —

1er février 1952

Cher Armen,
à mon retour de Grèce, je reçois la lettre ci-jointe d'André Marie. Je suis furieux que mes démarches au Ministère de l'Intérieur ne donnent rien.

Je sais qu'Henri est allé vous voir. Je ne l'ai malheureusement pas vu à Paris (ni personne de **84**).

J'ai lu un très beau poème de vous dans La **Gazette des Lettres**, on n'imagine rien de plus émouvant, ni de plus discret (ni de plus sûr) dans la poésie dite de sentiment. Et puis c'est assez nouveau dans votre œuvre, bien que très révélateur de vos associations poétiques. Je le placerai à côté du **Printemps de Montparnasse.**

Il se pourrait que d'ici peu il y ait de grands changements dans l'organisation de **84**. Je vous récrirai à ce propos dès que les choses seront plus assurées.

Affectueusement à vous,
JacquesB.

Nouvelle adresse :
44, rue du Bac (6e)

⁂

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

MINISTÈRE DE L'ÉDUCATION NATIONALE

Paris, le 21 janvier 1952

LE MINISTRE
RH/JC

Cher Monsieur,

J'ai bien reçu votre lettre par laquelle vous appelez mon attention sur le cas de l'écrivain ARMEN LUBIN, hospitalisé au Sanatorium de Haut-l'Evêque (Gironde), qui désirerait être titularisé français.

C'est très volontiers que j'interviens en faveur de cet écrivain.

Je vais faire mon possible pour qu'il obtienne une juste naturalisation. Dans ce sens j'ai écrit à mon collègue, M. le Ministre de la Santé Publique en lui recommandant, M. ARMEN LUBIN et en le priant de bien vouloir me tenir informé de la suite qui sera donnée à cette affaire.

Je ne manquerai pas de vous tenir au courant du résultat de mes démarches et vous prie de croire, cher Monsieur, à l'assurance de mes sentiments les meilleurs.

André MARIE

Monsieur Jacques BRENNER
7, rue Bernard-Palissy
PARIS 6e.

— • —

7, rue Bernard-Palissy

15 septembre 1955

Cher Armen, que vous êtes modeste! Ces nouveaux poèmes sont admirables, bien entendu. Ils sont d'ailleurs mieux encore. Vous avez inventé une poésie et de cette nouvelle poésie vous nous indiquez chaque fois de nouveaux aspects, de nouvelles possibilités de votre voix. La note tendre et déchirée est peut-être la plus déchirante.

Vous figurez désormais au comité de la revue qui s'appellera, désormais aussi, comme vous l'avez appelée le premier, c'est-à-dire

Cahiers des 84 Saisons

Ce titre est un peu farfelu, mais une revue de mode s'intitulait 4 Saisons et nous menaçait d'un procès.

Il est trop tôt encore pour savoir si la revue durera: nous sommes, comme j'ai dû vous le dire, à peu près sûrs de publier 6 numéros.

L'accueil a été bon, mais je ne sais si je dois dire: «nous avons déjà» ou bien «nous avons seulement» 90 abonnés. A St Germain, la librairie **La Hune** a vendu 50 exemplaires. C'est en distribuant le 2 que nous apprendrons si d'autres libraires ont eu également beaucoup d'acheteurs.

Le n° 2 paraît la semaine prochaine (n° d'octobre).

Bien à vous,
JacquesB.

— • —

7, rue Bernard-Palissy

28 octobre 1955

Cher Armen,

Ces poèmes comptent décidément parmi vos plus beaux. C'est aussi l'avis de Dhôtel qui était là hier. Vous me dites que je peux en redemander: il va sans dire que j'en redemande. Le n° 4 prend forme dès maintenant. D'ailleurs dès que vous avez une copie de ce que vous écrivez, vous pouvez me l'envoyer.

Nous en sommes maintenant à 150 abonnés (en comptant Mlle Arpik Missakian qui nous a envoyé sa cotisation le lendemain même du jour où nous lui avons expédié la revue). Nous avons vendu environ 150 ex. du 1er et distribué 300 S P. S'il est vrai que toute revue est lue par 4 personnes, cela nous ferait pour le 1er n° le chiffre impressionnant de 2400 lecteurs. Mais c'est à voir. Enfin, une telle revue, c'est-à-dire sans manifeste, revendication ni scandale, ne peut pas s'imposer brusquement (et j'ajoute: une revue sans publicité, sans diffusion par les messageries, etc.). On verra clair en octobre prochain. Pour l'instant, on m'assure que ça ne va pas si mal (par exemple Sainmont est étonné du nombre de nos abonnés. Les **Cahiers du Collège** ont eu des débuts plus difficiles).

Je ne vais plus guère à la N R F, préférant d'ailleurs rencontrer les directeurs en dehors de leur bureau. Larbaud, dans son **Journal** ((qu'on n'aurait pas dû publier tant il est médiocre), parle pourtant à merveille de ce bureau: «les propos sont d'une médiocrité lamentable, et on n'y rencontre guère, tenant séance et s'y attardant, que les plus médiocres. J. P. est obligé plus ou moins de vivre là-dedans et cela fait autour de lui une zone d'ennui, de mesquinerie, de platitude dont il doit se sentir, par moments, accablé, etc.» (p. 365). Ce n'est pas à Dominique Aury, mais à Mme Bour que vous auriez dû demander le Daumal et le Tardieu. Je passerai (mais pas avant mardi) à la N R F et parlerai à Mme Bour.

J'ai donné ma démission aux Ed. de M. : j'y perdais mon temps et m'y énervais. Mais je continue de loger rue Bernard-Palissy et la revue aussi. Le travail d'édition est devenu presque impossible pour qui aime la littérature: voir refuser des livres qu'on aime, entendre soutenir des livres qu'on n'aime pas (et être tenu responsable des décisions de la maison) non !

Affectueusement,
JacquesB.

— • —

24 mars 1956

Cher Armen,

La retraite sans musique est un chef-d'œuvre du roman national. C'est ce qu'on lit dans l'**Encyclopédie de la Pleïade** que jai feuilletée chez Kern et qui ne donne pas de détails. J'ai demandé à K. de vous taper le paragraphe où il est question de vous. Il vous l'enverra.

⁂

Le n° 5 des **Saisons** paraîtra début avril. On essayera de faire paraître le n° 6 début mai. C'est finalement dans ce n° 6 que nous donnerons l'article de Jaccottet. Nous le ferons suivre : 1° des poèmes prévus d'abord pour le 5, 2° des poèmes dont vous me parliez dans une précédente lettre et qu'il me faudrait pour les premiers jours d'avril. Ce fera un ensemble Lubin d'une douzaine de pages.

En recevant le n° 5 vous comprendrez les raisons qui nous ont amenés à adopter cette disposition: j'avais prévu quelques pages sur Schlumberger et ces pages sont devenues un petit ensemble avec Martin du Gard, Mauriac et même Gide dont Jean Lambert m'a donné le texte d'une préface à **Saint-Saturnin** écrite pour une traduction en allemand.

⁂

Les Saisons ont donné une soirée au Havre mercredi. Dhôtel a fait une causerie sur la poésie, en particulier sur vous et Thomas. On a lu des poèmes qui ont été fort bien accueillis. Participaient à la soirée Curtis, Obaldia, Darnal, Breitman.

Je vous serre les mains,
JacquesB.

— • —

Cahiers des
SAISONS
7, rue Barnard-Palissy
Paris 6e

12 juin 1956

Cher Armen,

je me suis cassé l'humérus du bras gauche voici trois semaines à Turin et je sors de l'hôpital de la Croix-Rouge où j'ai passé une quinzaine de jours peu drôles. J'ai naturellement beaucoup pensé à vous et je pense avoir un peu progressé dans la compréhension de vos œuvres... On m'a placé le bras sur un pouliquen qui est une espèce d'accordéon fixé au corps par une demi-armure maintenue par des sangles. Je me sens assez albatros avec cette aile de géant qui gêne beaucoup mes mouvements. Du coup, la revue paraît en retard: on croyait le papier envoyé et l'éditeur attendait. Je vous joins, pour vous faire patienter, le petit texte de Supervielle qui précède l'étude de Jaccottet sur vous.

Je n'ai pas dû vous écrire encore que j'avais fait la connaissance de Louise Servicen et de sa mère: ce sont des personnes d'une gentillesse exquise et d'une bien jolie culture. Oui, deux femmes tout à fait exceptionnelles. Elles s'étonnaient de n'avoir plus reçu de signe de vie de vous. A ce moment moi-même je n'avais plus de nouvelles, votre lettre adressée chez Fasquelle ayant été renvoyée chez Horay qui me retenait mon courrier. Je n'ai eu cette lettre qu'il y a trois jours.

Les histoires de la revue seraient très longues à vous raconter et, comme je suis tant déséquilibré par mon «pouliquen» cela me fatigue d'écrire: les **Saisons** continueront de paraître rue Bernard-Palissy, mais avec une co-direction Solange Fasquelle et moi et une subvention Fasquelle.

Je vous serre les mains,
JacquesB.

⁂

ARMEN LUBIN

«Les mots, c'est rien, nous dit Armen Lubin, ça marche devant, une forêt vient derrière». Les voyages réels, ce n'est rien non plus comparés aux découvertes d'un poète immobilisé dans un lit de sana mais qui a su tout de même mettre à la voile et, avec des draps de fortune, gagner le large.

Nous sommes ici au pays de la sainte patience. Rien de commun avec «la patience dans l'azur» de Valéry. Ici l'azur est noir et la patience douloureusement souterraine. Elle n'en mène pas moins à la victoire, mais sur le plus dur des champs de bataille, celui de l'immobilité forcée.

Et pourtant, Lubin ne connaît que les tristesses courageuses, celles qui sont comme un impatient ruisseau des montagnes toujours en mouvement et demandent, exigent la révélation, la mise au point du livre.

Non, il n'est pas perdu d'avance celui

Gustave Meyrier,

Les massacres de Diarbekir

correspondance diplomatique du Vice-Consul de France 1894-1896

présentée et annotée par Claire Mouradian et Michel Durand-Meyrier

éditions L'inventaire, coll. «valise diplomatique», 2000

Claire Mouradian (historienne, CNRS) et Michel Durand-Meyrier, avocat et arrière-petit-fils de Gustave Meyrier présentent et annotent avec rigueur un ouvrage réunissant les dépêches et télégrammes que ce dernier a envoyés alors qu'il était Vice-consul de France à Diarbekir d'octobre 1894 à juillet 1896. A ces textes, s'ajoutent des rapports, des réponses de l'Ambassadeur Paul Cambon et, en annexe, une lettre de celui-ci à sa mère ainsi que des extraits de documents relatifs au massacre de Diarbekir et au rôle de Gustave Meyrier. Le lecteur se trouve confronté au témoignage direct d'événements qui deviennent, au fil du temps, des faits historiques, des preuves. Le style télégraphique, le mot même de «dépêche», renvoient à une temporalité de l'urgence, ils indiquent des décalages temporels, une inadéquation qui ne cesse de se renforcer, comme une question de vie. Il incombe au diplomate non tant de décrire que d'écrire ce qu'il entend et ce qu'il voit, car toute description, en devenant trop longue, aggraverait l'horreur en train de se produire. Comment parvenir à ce que le temps narratif de l'écriture, de la phrase, atteigne l'efficacité d'une parole immédiate qui ne soit pas la simple reproduction de ce qui est vu et entendu mais contienne en outre la puissance de faire entrevoir l'avenir ? Et, parallèlement, comment faire pour combler l'immense parenthèse temporelle qui s'installe entre la dénonciation des atrocités, la demande d'aide d'urgence et l'arrivée des secours sur place ? Les télégrammes et dépêches, souvent chiffrés, adressés à l'Ambassadeur, Paul Cambon, donnent à voir, par le rythme même de l'écriture, l'horreur en train de se perpétrer et le chaos spatio-temporel. Gustave Meyrier n'est pas un rapporteur mais un témoin des massacres des Arméniens à Diarbekir et sa compétence de diplomate lui permet de comprendre et de dénoncer l'envergure de ce qui est en train de se produire sous ses yeux. Il constate l'irruption de la violence dans les masses musulmanes entraînées par leurs chefs et cautionnées par les dignitaires avec l'appui du Gouvernement. Ce n'est pas seulement l'événement horrible en train de se produire devant lui que voit Meyrier mais encore et surtout une vue d'ensemble, l'arrière-plan de cette scène sur laquelle il se trouve. Ce qu'il voit, c'est la volonté du Gouvernement d'exterminer les Arméniens et, si possible, ensuite, l'ensemble des Chrétiens. Ce qu'il voit, avec Paul Cambon et Hallward, le vice-consul britannique, c'est la continuité de ce projet d'extermination chez les Jeunes Turcs.

L'intérêt de la publication de ces textes s'avère indéniable en ce qu'ils nous situent au plus près de la parole vivante. Ils tiennent l'avantage de la clarté et de la concision. Ils disent des faits et l'interprétation s'en trouve réduite au minimum. Parmi ces faits, Gustave Meyrier relève le caractère systématique et ordonné des massacres, la participation des notables et de la po-

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication

lice au meurtre et au pillage, de manière indirecte, par l'impunité des criminels ou de façon directe, en gardant les objets de valeurs volés aux Arméniens. C'est l'ordonnace du chaos dans lequel les Kurdes détiennent un rôle prédominant, leur violence atteignant un tel degré de transe et de délire qu'il arrive aux Turcs de leur interdire l'accès de la ville pour ne pas être tués eux-mêmes dans l'«élan» de cette jouissance exterminatrice :

«Ce jour-là, au lever du soleil, le carnage a commencé et a duré jusqu'au dimanche soir. Ils s'étaient divisés par bandes et procédaient systématiquement maison par maison, en ayant bien soin de ne pas toucher à celles des musulmans. On défonçait la porte, on pillait tout et, si les habitants s'y trouvaient, on les égorgeait. On a tué tout ce qui se présentait sous la main, hommes, femmes et enfants; les filles étaient enlevées. Presque tous les musulmans de la ville, les soldats, les zaptiés et les Kurdes du pays ont pris part à cette horrible boucherie. Les murs du Consulat étaient criblés de balles et deux cadavres étaient étendus presque sous nos fenêtres sur des terrasses voisines. Les Kurdes des tribus ne sont pas entrés; on savait fort bien que ces hordes de sauvages ne font pas de distinction entre les religions et que, si on déchaînait leurs instincts de pillage et de meurtre, toute la ville, les musulmans comme les chrétiens, y aurait passé». (Rapport du 18 décembre 1895, p. 131).

Les télégrammes et les rapports montrent comment la tyrannie s'installe et recourt aux moyens qui sont et seront toujours privilégiés par tout régime fanatique: suppression de la liberté de presse, interdiction de l'accès à la presse étrangère, rapt des femmes, utilisation du temps «symbolique», c'est-à-dire des jours de fêtes religieuses pour exciter la foule au massacre transformé, par la connotation de la temporalité religieuse, en rituel cathartique (les femmes et les hommes sont parfois menés à l'abattoir et dépécés comme un mouton). Dans le même temps, il appert, à la lecture des rapports et télégrammes, que les chefs des masses massacrantes connaissent parfaitement les stimuli qui déclanchent la violence de la masse, l'agrégation ou la massification de la masse. D'une part, le bruit, à propos duquel Elias Canetti écrivait : «il est sûrement vrai que le vacarme de la destruction, les bris de vaisselle, le fracas des vitres contribuent pour une bonne part à la joie qu'on y prend: ce sont les puissants vagissements d'une nouvelle créature, les cris d'un nouveau-né. (...) Il semble y avoir un besoin tout particulier de cette sorte de bruit au commencement des événements, alors que l'on n'est pas encore beaucoup trop à être rassemblés et qu'il ne s'est pas passé grand-chose, voire même rien du tout. Le bruit promet renfort que l'on espère, et c'est un augure favorable pour les actes qui se préparent». D'autre part, le feu qui attire et rassemble par sa visibilité et sa puissance destructrice: «la masse qui met le feu se croit invincible». Le premier épisode des massacres de Diarbekir suit immédiatement l'incendie provoqué au marché afin, sans doute, de brûler les marchandises des Chrétiens mais, plus encore, peut-être, de donner un signal excitant et jouissif, le signal d'une transe collective dans une décharge de haine comme manifestation réelle du retour au pouvoir du plus fort, à la loi du plus fort qui anéantit et surpasse le droit, transformant les lois en simulacre du droit destiné à leurrer les Occidentaux. A cet égard, un passage de la lettre de Paul Cambon à sa mère reste éclairant :

«Leur administration, leurs prétendues institutions européennes ne sont qu'apparence (...) Le jour où la crainte de l'Europe ne retiendra plus le Turc, la population chrétienne risquerait d'être réduite à l'esclavage. C'est ce que ne soupçonnent pas les utopistes qui croient à la régénération de la Turquie, les touristes qui sont bien reçus par le Sultan et les gogos de Paris ou des capitales européennes qui fraient dans les cercles avec d'aimables secrétaires d'Ambassade ottomans habillés à la dernière mode et abonnés de l'Opéra. Lundi dans la journée, ces jolis messieurs du ministère des Affaires étrangères ont écrasé eux-mêmes à coups de talon un Arménien expirant, qui, après la manifestation avait été jeté dans la cour du ministère. Imagines-tu nos jeunes gens du Quai d'Orsay piétinant par plaisir un blessé après une émeute ? (...) De toutes les erreurs de Napoléon III, la moindre n'a pas été de laisser galvauder la situation après la guerre de Crimée et d'admettre la Turquie dans le concert européen». (10 octobre 1895, pp. 237-238).

On ne peut soupçonner Paul Cambon d'arménophilie dès lors que, dans la même lettre et à deux reprises, il décrit les Arméniens comme étant d'ordinaire «si plats et si poltrons» (p. 236).

Nous relèverons, dans ces télégrammes et dépêches, l'attention extrême que porte Gustave Meyrier au problème des femmes, de leur rapt. Il y voit le noyau dur de la question des Chrétiens d'Orient. C'est par le rapt des femmes islamisées de force que le musulman a trouvé le plus puissant moyen d'éteindre le christianisme dans les villages (p. 172) ce qui revient, a contrario, à reconnaître la transmission de la culture par la mère. Il nous semble que l'attention de Gustave Meyrier à la question des femmes arméniennes, pour lesquelles il lutte afin de les rendre aux familles, reste indissociable de l'action de sa propre femme dont le rôle se révèle en filigrane dans les textes. Le seul fait clairement évoqué la concernant, celui de la caravane qui lui permet de partir de Diarbekir avec ses enfants pour rejoindre Alexandrette sous escorte, nous montre une personnalité extraordinaire qui a compris tout ce qu'on pouvait tirer réellement du pouvoir symbolique et qui a exercé un talent de stratège en avançant son nourisson comme une pièce sur l'échiquier sauvant ainsi du massacre plusieurs centaines d'Arméniens (pp. 192-193). C'est là que nous regrettons de ne pas avoir un récit même de cette femme, de devoir toujours passer par des rapports d'hommes pour entendre sa voix à elle qui, pourtant, a peut-être, elle aussi, écrit des lettres ou tenu un journal. Mais il est vrai, comme le disait Rousseau, qu'il y a toujours ceux qui cherchent à bien dire pendant que d'autres font.

■

qui a dit : «En cherchant bien, je ne trouve rien. Et si je cherchais mal...». Ce n'est là qu'une peur passagère. Il sait bien qu'une seule chose compte pour lui, brûler. Son feu vital s'alimente à son feu de poète ou plutôt, ils s'attisent l'un l'autre, ils s'exaltent et ne font qu'un au cruel mais salubre paradis d'une souffrance maîtrisée par le chant des profondeurs.

Jules SUPERVIELLE
avril 56.

— ● —

Cahiers des
SAISONS
7, rue Barnard-Palissy
Paris VIe

15 juin 1956

Cher Armen,

ce petit mot pour vous rassurer : **Aventure en mai** a été retirée du n° Mais c'est le premier texte des **Chevaux de renfort** qui a été imprimé. De toute façon, ce poème est un de vos plus beaux et bien fait pour illustrer le propos de Supervielle.

Les poèmes de vous au n° 6 sont dans l'ordre: **D'un clou, Le visage des mourants, Chevaux de renfort, L'amande, Cumulus, Jeunesse maltraitée.** Je crois que ça forme un très remarquable ensemble.

J'avais signalé à Supervielle que nous ouvrions le n° 6 sur une étude de Jaccottet sur vous suivie de poèmes. Aussitôt il s'est déclaré heureux d'écrire quelques lignes de présentation.

23 juin

Finalement vous allez recevoir le n° en même temps que ce mot.

Je vous récrirai bientôt.

JB.

— ● —

13 octobre 1956

Cher Armen,

J'ai vu Dhôtel hier mais il n'avait que peu de précisions à me donner sur les interventions dont on vous menace. Comme je comprends vos inquiétudes. Moi qui recule devant le moment de retourner à l'hôpital me faire enlever mon clou. Un de mes amis qui m'avait conduit à Bordeaux devait y retourner et je comptais l'accompagner. J'en avais parlé à Madeleine Follain mais ce petit voyage est reporté à je ne sais quand. J'en suis au 2e jeu d'épreuves pour le n° 8. J'envoie vos poèmes à l'imprimeur, mais afin que vous puissiez corriger vos épreuves et que l'on tienne compte de vos corrections, ils ne paraitront qu'au n° 9. D'ailleurs tous les textes d'un n° doivent être réunis plus d'un mois avant la parution d'un n°.

Ces quatre poèmes sont absolument admirables. Je reconnais l'exceptionnelle beauté de vos poèmes à ceci qu'ils donnent à chaque nouvelle lecture le même choc de révélation.

Je pense bien à vous,
JacquesB.

— ● —

23 mai 1957

Cher Armen,

Hirsch me dit qu'il vous a écrit aussitôt après ma visite, l'autre jour, et que les exemplaires du **Hautes Terrasses** sont partis.

D'autre part Paulhan à qui je racontai que vous n'avez jamais reçu un sou de Gallimard m'a promis de faire quelque chose.

Quel beau recueil. Vous ne parlez pas sérieusement quand vous en parlez maintenant. Je crois même que c'est votre plus beau recueil. J'ai noté les changements que vous avez faits depuis la publication en revues. Mes préférences vont à Pays lointain, Amour de Paris, Le visage des mourants et j'aime tout particulièrement Les chevaux de renfort. Mais j'aime tout le livre et mes préférences changeront comme elles ont déjà changé. Partout d'ailleurs c'est votre voix inimitable.

Avez-vous appris le suicide de notre ami André Frédérique? Suicide au gaz. J'ignore les détails. Ce roi du calembour était très réservé sur les problèmes personnels. Je crois qu'il s'ennuyait férocement. Son humour détruisait jusqu'au langage grâce auquel il semblait se maintenir.

Bien à vous,
JacquesB.

ԱՆԻՆ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Շար. Ա. էջէն)

ռակտութիւններն վերացնելու համար, ստիպեց վերադարձնել Պետրոս Գետադարձին:

Թումանեանի ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԱԳԱՒՈՐ դրամայից մեզ են հասել, միայն մի քանի սեւագիր պատառիկներ:

ԱՆԻ ՔԱՂԱՔԻ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ
կամ
ԱՆԻՆ ԾԱԽՈՒԵՑԱՒ [4]

Պատկանեանի ու Թումանեանի կողմից օգտագործուած, Անիի պատմութեան միեւնոյն ժամանակաշրջանի մասին է Բագրատ Այվազեանի, 1905 թուին գրուած, ԱՆԻԻ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ վէպը, որի բեմականացումն է ԱՆԻ ՔԱՂԱՔԻ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ թատերգութիւնը: Այն բեմադրուել է 1908 թուին Թիֆլիսի դերասանական ընկերութեան կողմից, Արտիստական թատրոնում: Նկատի ունենալով, որ հեղինակը այն նախապէս իբրեւ թատերգութիւն չէ գրել, այստեղ այս երկի մասին աւելին չենք յուշում:

ԱՅԾԵՄՆԻԿ [5]

Երրորդ թատերգութիւնը, որի մէջ Անին ներառուած է նշանակալից կերպով, Վրթանէս Փափազեանի երկու վարագոյրով, 1125 թուականին քաղաքի պաշտպանութիւնն պատկերող, ԱՅԾԵՄՆԻԿ–ն է: Այն գրուել է 1912 թուին՝ հեղինակի Ղարաբաղում ապրած տարիներին: Նիւթը քաղուած է իրական դէպքից: Ըստ պատմութեան, 1123 թուականին Վրաց թագաւոր Դաւիթը մտնում է Անի եւ Շիրակը միացնում է Վրաստանին: Երբ սելջուկ էմիր Փադլունը պաշարում է Անին, ազնուականները, վաճառականները եւ վրաց իշխանները որոշում են յանձնել քաղաքը: Հակադրուած ժողովուրդը, նրանց միտումը դաւաճանութիւն համարելով, ընդդիմանում ու դուրս է գալիս պաշտպանութեան: Այդ օրերին, կանանցից մի ջոկատ կազմած, Այծեմնիկ անունով երեսունամեայ մի գեղեցիկ կին, լծւում է քաղաքի պաշտպանութեան:

Ա. գործողութեան մէջ Այծեմնիկ Անիի ներսը, մեծ դարպասի առաջ կանանց դիմելով, խօսում է այսպէս. «Այդպէս է... Երկարատեւ պատերազմները լքում առաջ բերին մեր կռուողների մէջ: Լքումն եւ ապականութիւն: Եւ այժմ տեղի է ունենում մի այնպիսի խայտառակութիւն բարքերի եւ հասկացողութիւնների, որի նմանը չի տեսել մեր հայրենիքը... Մեր տղամարդիկ չեն ուզում այլեւս կռուել, չեն ուզում պաշտպանել իրենց երկիրը: Ոչ միայն չեն ուզում, այլ չեն էլ կարող: /.../

Դասալիք է դառնում մեր իւրաքանչիւր զինուորը, քայքայւում են մեր գնդերը խայտառակաբար... /.../

Մեր իշխանները, ժողովրդեան այդ հայրերը, որոնց ձեռքն է ընկել, բախտի բերումով, մեր երկրի պաշտպանութեան գործը եւ որոնց տխմարութեան եւ անձնական շահերի դրդման զոհն է դառնալու մեր հայրենիքը... /.../ Ո՛չ, ասում եմ ձեզ, նրանք չեն մտածում մեր աղէտի մասին: Նրանք աւելի, քան որեւէ դասալիք զինուոր, դաւաճան են մեր հայրենիքի եւ մեր երկրի կորստեան համար. անցեալում մի կաթողիկոս եւ մի բուռ ազնուականներ խաբէութեամբ յանձնեցին մեզ խարդախ Յոյներին, յետոյ՝ կրնարմատի Ապլսուարը կամեցաւ ծախել քաղաքը Կարսի ամիրային եւ այժմ ահա քրիստոնեայ իշխանն է, որ ուզում է անհաւատների ճիրանին նետել երկիրը, որպէսզի դրանով փրկուեն իրենք, որդին եւ իւրայինները... /.../

Ինչ շարունակեմ այլեւս, քոյրե՛ր ու մայրե՛ր, ականատես էք դուք իրադարձութիւններին... Սովը ահա բախում է մեր դռները, չկայ ուտելու բան, պաշարուած ենք ամէն կողմից, անջատուած ամբողջ աշխարհից, անհաւատների սեղմող օղակի սառը շունչի տակ սրտատրոփ՝ սպասումով հանդիսատես ենք, թէ ինչպէս մեր մեծամեծները անուրդի են հանել մեզ, մեր կրօնաւորները պատրաստութիւն են տեսնում՝ աղօթքներով ու մաղթանքներով դիմաւորելու թշնամուն /.../»:

Այսպէս հրահրելով կանանց ու երիտասարդներին, Այծեմնիկ արարի վերջում եզրակացնում է. «Եւ այլեւս, քոյրե՛ր ու եղբայրնե՛ր, ոչ մի խօսք այլեւս... ի զէն, միմիայն ի զէն կոչել ամէնքին...»: Կանայք միաձայն արձագանգում են նրան ու քաղաքը պաշտպանելու համար ուղղւում են դէպի պարիսպները:

Երկրորդ վարագոյրը բացւում է, Այծեմնիկի գլխաւորութեամբ զինուած կանանց, տղաների եւ աղջիկների օգնութեամբ պաշտպանուող, աշտարակի տեսարանի վրայ: Այծեմնիկը, այստեղ Օրլէանի կոյսն յիշեցնող գործող անձ է: Նա պայքարում է ներքին ու արտաքին թշնամիների դէմ ու ընկնում է, թշնամուց ստացած նետի հարուածից, որից յետոյ, ըստ հեղինակի՝ վարագոյրը ծանր, սգերգի պէս իջնում է:

ՇՂԹԱՅԻԱԾԸ [6]

Նախորդ դարի առաջին մեծ պատերազմից յետոյ, Լեւոն Շանթ նկատելով Անիի դիրքն ու կարեւորութիւնը, եւ ըմբռնելով նրա մէջ կուտակուած երկարամեայ ուժը, քաղաքն օգտագործում է իր քաղաքական, ընկերային ու գեղարուեստական ըմբռնումները պատկերելու համար: Արդիւնքը լինում է 1918 թուին Լոզանի մէջ գրուած ՇՂԹԱՅԻԱԾԸ:

Երբ 1921 թուի Փետրուարեան ապստամբութիւնների օրերին, Շանթ, մի քանի ընկերների հետ, ազատւում է բոլշեւիկների բանտից, Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան անկման պատճառով, ստիպուած անցնում է Պարսկաստան: Նա իր հետ տանում է միայն նորաւարտ ՇՂԹԱՅԻԱԾԸ խաղի ձեռագիրը: Թաւրիզում, Պիոնեանի բնակարանում՝ Սիմոն Վրացեանի, Յովհաննէս Քաջազնունու, Ռուբէն Դարբինեանի, Մալխասի, Աղբալեանի եւ մի քանի ուրիշ մտաւորականների ու քաղաքական գործիչների համար, կարդում է խաղը: Այն՝ բացառութեամբ Աղբալեանի, միւսների վրայ ճախող տպաւորութիւն է թողնում:

Շանթ չազդուած բացասական ընդունելութիւնից, Թեհրան հասնելուն պէս, հաստատակամ հրատարակում է խաղը: Երբ լոյս է տեսնում ՇՂԹԱՅԻԱԾԸ, գրքից օրինակներ են ուղարկւում Հայաստան: Խաղը քննարկելու համար, 1922 թուին Երեւանի համալսարանականներից կազմուած Գրական Միութիւնը, գրական դատ է կազմակերպում: Դատախազների շարքում է եղել՝ Գուրգէն Մահարի [7]:

Շանթ իր խաղի մէջ պատկերում է նախ՝ ժողովրդական շարժման օգնութեամբ թուրք էմիրից Անիի ազատագրումը եւ ապա, Պահլաւունի Իշխանի կողմից, մայրաքաղաքի մէջ կարգ ու կանոնի հաստատումը: Շանթ ՇՂԹԱՅԻԱԾԸ խաղի մէջ միաւորել է ժողովրդական աւանդութեան մէջ դրուած ըմբոստ արքայազն՝ շղթայուած Արտաւազդի, գերուած Անիի եւ յետ պատերազմեան օրերում քաղաքական, հոգեկան անկում ու աւեր ապրող ժողովրդի տենչանքները: Հեղինակը երկի մէջ խտացրել է եօթ դարերի հոլովոյթում դրսեւորուած հայ քաղաքական կեանքի իրավիճակը եւ միտումնաւոր կերպով, իր գործող անձանց մէջ չէ ներառել որեւէ թագակիր, կամ եկեղեցական տիպար:

Շանթ Անիի ազատագրումը նկատում է հաւաքական հաւունացած կեանքի սահմանների մէջ միայն: Դրան հասնելու համար հարկաւոր են իմացական կեանքի խոր ըմբռնում ու ներհայեցողութիւն: Հակառակ դէպքում, ըստ հեղինակի՝ ագահ ու արիւնարբու «Կեանքի Դեւը» իր «թզուկներով» միշտ ներկայ պիտի գտնուի ու շղթայակապ պիտի պահի արքայազնին ու Անին: «Եթէ կ'ուզէք, որ փրթին ձեր բոլոր շղթաները, եթէ կ'ուզէք որ փրթին ձեր բոլորի շղթաները, ընկնեցէ՛ք այն բռնակալը, որ կը տիրէ ձեզմէ ամէն մէկուն կրծքին տակ, մեռցուցէք ձեր մէջի՛ բռնակալը»: Քարոզում է Շանթի գործող անձանցից՝ մարգարէ Նաղաշ:

Նշուած խօսքերը խտացնում են ՇՂԹԱՅԻԱԾԸ խաղի մէջ գծուած Անիի խորհրդապատկերը: Շանթ Դուրեանի կերտած՝ Ողին Հայաստանեաց կամ Մուսա Հայաստանեաց պատկերից հեռանալով ու անջատուելով, մայրական տառապանք ու ողբ պատկերելու փոխարէն, Անիի գերումը վեր է ածում, հաւաքական գիտակցութիւնը խթանող մի նոր միջոցի: ՇՂԹԱՅԻԱԾԸ, Անին առանցք ունեցող առաջին, մնայուն գրական ու գեղարուեստական արժէք ներկայացնող, բեմական երկն է:

ԵՐԿԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻ [8]

Ստալինեան շնչի տակ թրծուող Խորհրդային Հայաստանի մէջ, նորակերտ Երեւան մայրաքաղաքում, Յ. Թումանեանի «Վերնատան» օրերից Շանթին բարեկամ, Դերենիկ Դեմիրճեան, դիմելով ԱՆԻԻ ԱՌՈՒՄԸ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԱԳԱՒՈՐ եւ ՇՂԹԱՅԻԱԾԸ թատերախաղերի մէջ ներառուած ժամանակաշրջաններին գրում է ԵՐԿԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻ հերոսական հինգ արարով դրաման: Նա իր դրամայի մէջ է ներառնում Գագիկ Բ. Թագաւորի տիպարը եւ պատկերում է նրա իշխանութեան անցնելու ժամանակաշրջանը: Դեմիրճեան, Շանթի նման փորձում է Անիի ներկայութիւնը ժողովրդի ինքնավարութեան եւ քաղաքական ինքնուրոյն ինքնիշխանութեան ճանաչման նիւթ դարձնել:

Նկատի ունենալով գրութեան տարիները՝ 1937 – 39, եւ այդ տարիներում ապրող հայութեան քաղաքական իրավիճակները, դրաման քաղաքական առումով լուրջ նշանակութիւն ունի: Չնայած որ երկը Երեւանի Գ. Սունդուկեան թատրոնում, երկու տարբեր բեմադրութիւն է ունեցել, հեղինակը մինչեւ 1956 թուականը գրութիւնը բազմաթիւ վերամշակումների է ենթարկել: Դրաման մեզ է հասել մի քանի տարբերակներով: Գեղարուեստական եւ բովանդակութեան մըշակման առումով, ԵՐԿԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻ–ն Անիի վերաբերեալ գրուած երկրորդ մընայուն արժէք ներկայացնող թատերախաղն է:

1938 թուի տարբերակի մէջ երբ Թագաւորը՝ Գագիկ Բ., մերժում է յարգել ու պատուել, Վասիլ Բ. կայսեր տրուած յետկարը եւ Պետրոս կաթողիկոսին «վաճառական» ու «Անիի հայրենավաճառ» է որակում, Գրիգոր Մագիստրոս Պահլաւունի իշխանի խօսքին՝ «Բայց հոգեւոր սրբութիւնն է անարգւում...», հետեւեալ խօսքերով, պատասխանում է Փառանձեմը՝ Թագաւորի մայրը.

«Շատ ես մեծ խօսում, իշխան... Հապա երբ Յովհաննէս Սմբատը՝ զաւկիս անարժան հօրեղբայրը յետկար տուեց Վասիլ կայսեր, ո՞վ էր ձեռնտուն՝ եթէ այս անարժան կաթողիկոսը չէր: Վառւում էր բարկութիւնից զաւկիս հայրը՝ Աշոտը, նրան ներս չթողիք Անի: Իսկ Գագիկը փոքր էր: Մի մեղադրէք, տիարք, մի մօր լցուած սիրտն է խօսում, հասարակ զինուորների հետ է ապրել ու կերել զաւակս, ցուրտ ու սով է տեսել ռամիկների հետ, որսով է կերակրուել, վանական մութ խցերի խշտիկների վրայ է քնել ու մինչ լոյս աչքերը մաշել գրքերի ընթերցանութեամբ: Հիմա մեծացել է: ժամանակն է որջը մաքրելու: Մի խօսէք հեշտ: Դաւաճան մարդիկ տեղ չունեն Անիում»:

Կաթողիկոսը զայրացած անիծում է Թագաւորի մօրը, իսկ Գոռ Փառնակ Իշխանը դիմելով կաթողիկոսին յուշում է. «Արժանապատիւ եղիր, հոգեւոր տէր, եւ մի ուրանայ յանցանքդ: Կորցրիր հայրապետական պատիւդ, մի կորցնիր կեանքդ: Զգո՛յշ...»:

ԵՐԿԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻ դրամայի առաջին տարբերակը աւարտւում է թշնամուն մինչեւ սահմանը քշելու եւ հետապնդելու, Գագիկ Բ.ի հաստատուն որոշումով. «Դէ՛... մենք գնում ենք: Սպարապե՞տ: Ճանապա՛րհ»:

1950 թուին հրատարակուած տարբերակում, Դեմիրճեանի դրաման աւարտւում է այսպէս.

ՍՊԱՐԱՊԵՏ – Երկար ապրե՛ս ձեզ, որդի՛ք, երկար ապրե՛ս արքային մեր:

ԳԱԳԻԿ – Երկար ապրե՛ս աշխարհին մեր...

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԵՒ ԶՕՐՔ – Երկար ապրե՛ս...

(Զանգահարութիւն, ցնծութիւն, աղաղակներ):

ՉԷՉՈՔ ԳՈՍԻ [9]

«Անի, 1914, Յուլիսի առաջին օրերից մէկ օրը:

Կարմիր հագած զինավառ տղաների խումբը գիշերը եկաւ, այստեղ մոմեր վառեց, վանահօր աջը համբուրեց, ձայնը զապելով երգեց վրէժի ու յոյսի իր երգը, ապա իւրաքանչիւրն առանձին ու բոլորը միասին ասացին երդման "Երդւում եմ" խօսքը եւ գնաց թաղուեց գիշերուայ խաւարում, մոմերը վառւում էին, յետոյ լուսացաւ, եւ ճարտարապետն ու վանահայրը բազիլիկ վանքի գաւթում էին՝ որ նրանց կացարանն էր, ճարտարապետն արտանկարում էր ճեպանկարը, վանահայրը հետեւում էր նրա աշխատանքին, Սիմոնը, Շողերը եւ տղան գաւթի դրանն էին, Սիմոնը խաչքար էր կըմանակում, Շողերը՝ գուլպայ գործում, երեխան՝ փիփրաքարի կտորով մի կը– թուր մաքրում»: Այսպէս է սկսւում 1983 թուին գրուած Հրանտ Մաթեւոսեանի ՉԷՉՈՔ ԳՈՍԻ թատերախաղը: Արդի գրականութեան մէջ այն միակ թատերախաղն է, որ իր գործող անձանց գործողութեան է մղում քսաներորդ դարի Անիի աւերակների մէջ:

Թորոս Թորամանեանի տիպարն յիշեցնող՝ Ճարտարապետ Աբէլ Արծաթբաեանը քան տարի է, որ առանց իր գործի իմաստն հասկանալու, Անիի աւերակների մէջ, Մայր Տաճարի Վանահօր ու ուրիշների հետ, արհաւիրքից առաջ ապրում, բանում ու խորհում է կեանքի արհեստի, անցեալի ու ապագայի մասին: Մաթեւոսեանի բեմախաղը ընթանում է անռոնաղրոս, հանդարտ ու դանդաղ եւ հասնում է ժողովրդական ներհուն երգի ստեղծման ակունքներին: ՉԷՉՈՔ ԳՕՏԻ–ն գրական ու թատերական առումով Անին իբրեւ խորհուրդ օգտագործող, երրորդ կարեւոր թատերախաղն է:

Նշուած բեմախաղերից զատ կան նաեւ մի քանի ուրիշներ, որոնց գործողութիւնները անցնում են Անիում, սակայն դրանց մէջ քաղաքը որոշակի դեր չունի եւ ներկայացուած է պարզապէս իբրեւ վայր: Այդպիսի գրութիւն է, Աշոտ Ողորմած Թագաւորի եղբօրորդի Գուրգէն զօրավարի սիրոյ հողի վրայ կատարած ոճրագործութիւնը նիւթ ունեցող, Գեղամ Սարեանի 1964–1966 թուերին գրուած՝ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ, չորս գործողութեամբ եւ ութ պատկերով, դրամատիկական պոէմը [10]:

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Փարիզ,
Մարտ 2001

Ծանօթագրութիւններ. –

(1) Պ. Դուրեան, ՏԱՂՔ ԵՒ ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆՔ, Կ. Պոլիս, 1872:

(2) Ռ. Պատկանեան, ԱՆԻԻ ԱՌՈՒՄԸ, «Լումա», 1901, գիրք Բ., էջ 1–65, Թիֆլիս:

(3) Յ. Թումանեան, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԱԳԱՒՈՐ 1021–1022, ձեռագրերը՝ ԳԱԹ Գրական բաժին, Թումանեանի ֆոնդ եւ Յովհաննէս Թումանեանի Թանգարանի արխիւ, Երեւան:

(4) Բ. Այվազեան, ԱՆԻԻ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ, ԳԱԹ, Թատերական բաժին, Երեւան:

(5) Վրթ. Փափազեան, ԱՅԾԵՄՆԻԿ, ձեռագիրը՝ Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարան (ԳԱԹ), Երեւան, Թատերական բաժին:

(6) Լ. Շանթ, ՇՂԹԱՅԻԱԾԸ, 1921, Թեհրան:

(7) Տե՛ս Ա. Արծրունի, «ՇՂԹԱՅԻԱԾ»Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ, «Հայրենիք» Ամս., թիւ 11, 1952, Պոսթըն:

(8) Դ. Դեմիրճեան, ԵՐԿԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻ, ձեռագիր տարբերակները՝ ԳԱԹ, Գրական բաժին, Դեմիրճեանի ֆոնդ, Երեւան. 1938թ. եւ 1950թ. տարբերակները՝ Դ. Դեմիրճեան, ԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ, հատոր XI, 1985 Երեւան:

(9) Հ. Մաթեւոսեան, ՉԷՉՈՔ ԳՕՏԻ, 1983, Երեւան:

(10) Գեղամ Սարեան, ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ, 1966, Երեւան:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 3
MARDI
3 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.138 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 76e ANNEE — N° 20.138

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԻԼՈՍԵՒԻՉ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Մարտ 31-էն Ապրիլ 1 լուսնալիք գիշերն էր, որ, Սերպիոյ ոստիկանութիւնը ձեռնարկած էր երկրին նախկին ղեկավարին՝ Սլոպոտան Միլոսեւիչի ձերբակալութեան, բայց հարկ եղան ժամերու բանակցութիւն, սակարկութիւն մինչեւ առաւօտեան 4, երբ ի վերջոյ Միլոսեւիչ յանձնուեցաւ։

Իր թիկնապահները, ընտանիքը, ինքն ալ երկար ատեն ընդդիմացան, պահ մը, Միլոսեւիչ նոյնիսկ բացագանչած էր՝ «ինծի ողջ ձեռք չէք ձգեր», բայց, ի վերջոյ յանձնուեցաւ։ Յաջորդ գիշերը հարկ եղաւ հանգստացուցիչ դեղեր տալ, մինչ ինք ամբողջովին կ'ուրանայ իրեն դէմ եղած բոլոր ամբաստանութիւնները։

Ինչո՞ւ, յանկարծ այս ձերբակալութիւնը, քանի 6 ամիս է Միլոսեւիչ հանգիստ կեանք մը կը վարէր իր ապարանքին մէջ, ընտանիքովը շրջապատուած։ Մէկ պարզ պատճառով, որ Միացեալ-Նահանգները մինչեւ Մարտ 31 պայմանաժամ տուած էին Եուկոսլաւիոյ, որպէսզի կատարէ այդ ձերբակալութիւնը, այլապէս պիտի չյանձնուէր 100 միլիոն տոլարի օգնութեան գումարը, առանց որուն Եուկոսլաւիա չի կրնար ապրեցնել իր տնտեսութիւնը։ Վերջնագիրը յստակ էր՝ եթէ Պելկրատ չգործակցի Լա Հէյի պատժական միջազգային դատարանին հետ, ԱՄՆ կը զրկէ Եուկոսլաւիան այդ օժանդակութենէն։

Հարցը, սակայն, բոլորովին չէ կարգադրուած, որովհետեւ Պելկրատ անմիջապէս չի յանձներ Միլոսեւիչը միջազգային դատարանին, կ'ուզէ նախ դատել տեղւոյն վրայ։

Տեղւոյն վրայ, իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնները վերջնական ձեւ չեն առած։ Կը մեղադրուի իշխանութեան չարաչարման, կաշառակերութեան, դեղծարարութեան համար, բայց, դատական իշխանութիւնները ամիս մը պայմանաժամ կ'ուզեն, պատրաստելու համար ամբաստանութեան թղթածրարը, ապա, որոշում տալու դատավարութեան մասին։ Միջազգային հանրութիւնը կ'ուզէ որ ժամ առաջ Միլոսեւիչ յանձնուի Լա Հէյի դատարանին, ուր պէտք է դատուի որպէս պատերազմական ոճրագործ, մարդկութեան դէմ ոճիր գործած։

Ձերբակալութեան ատեն արդէն, մեծաքանակ զէնք եւ զինամթերք գտնուած է բնակարանին մէջ։ Աղջիկը, նախքան ջղային տագնապ մը ունենալը, կրակ բացած է չուրջը եւ հինգ փամփուշտ պարպած։ Գալով 26-ամեայ տղուն, կը թուի որ փախած է երկրէն։ Կը շրջի մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երկաթուղիի գործադուլը որ, սկզբունքով սահմանափակուած պէտք է ըլլար Հինգշաբթի, Մարտ 29-ին, խանգարումներով շարունակուեցաւ, հակառակ անոր որ տնօրէնութիւնը գոհացում տուաւ ուղեւորներուն, ժամադրութիւնը յառաջացնելով Ապրիլ 9-էն 5։ Երկուշաբթի, Ապրիլ 2-ին, բոլոր գիծերու վրայ լուրջ անկանոնութիւններ կային, մինչ Սէն-Լազար, առաւօտեան ժամը 6·30-ին, ամբողջ երթեւեկը դադրեցաւ բոլոր գիծերուն վրայ, ուր իջած էին ուղեւորները։

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ մասնակի երեք ընտրութիւններ կային Ապրիլ 1-ին։ Ոչ մէկ անակնկալ կար արդիւնքներուն մէջ։ Ընտրուեցան Տոմինիք Սթրոս-Քահն (ընկերվարական) Սարսէլի մէջ, Ֆիլիփ Տուսթը-Պլազի (Իւ-Տէ-էՖ) Թուլուզ եւ մեծահարուստ Պերնար Պրոշան (էՌ-Փէ-էՌ) Դանն։ Մօտ 70% ձեռնպահութիւն կար։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ աղբահաւաքներու գործադուլը որ կը տեւէ հինգ օրէ ի վեր, աղբանոցի վերածած է քաղաքը, մասնաւորաբար առաջին եւ երկրորդ թաղամասերը, այսինքն կեդրոնը, Վիէօ-Փորթ եւ Գանըպիէռի շրջանները։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ միջեւ դիւանագիտական լուրջ միջադէպ մը ծագած է, իբրեւ հետեւանք չին եւ ամերիկեան երկու օդանաւերու բախումին. չինական օդանաւը ջախջախուած է։ Չինաստանի համաձայն, պարզ արկած մը չէր, այլ ամերիկեան օդանաւը դիտակցաբար ճամբան շեղած է։ Չինացի օդաչուն անհետացած է։ Ամերիկեան օդանաւը պարտադիր էջք կատարած է Հայնան կղզին։ Սպիտակ Տունը կը յուսայ որ Չինացիք ժամ առաջ կը վերադարձնեն ամերիկեան օդանաւին 24 անձերը։

ԱԹԷՆՔԻ հիւսիս-արեւելեան ափը նաւ մը խրած է 314 գաղթնի ճամբորդներով զորս երեք Թուրքեր կը փոխադրէին։ Բոլորն ալ Իրաքցի Քիւրտեր են։

ՍՐԻ ԼԱՆՔԱՅԻ Քիւրինեկալայի Բաբեկենդանի տոնին ռումբ մը պայթած է, Մարտ 31-ի գիշերը։ 11 մեռեալ եւ 200 վիրաւոր կայ։

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ Թէնկիզ շրջանէն արտահանուած քարիւղին ռուսական Նովորոսիկ նաւահանգիստը փոխադրութիւնը որոշ լարումի պատճառ եղած է Մոսկուայի եւ Անգարայի միջեւ։ Բաքու-Ճէյհան քարիւղատարին որպէս այլընտրանք գործարկուած խողովակաշարով Նովորոսիկ հասած քարիւղը նաւերով պիտի տարուի Արեւմուտք, անցնելով Մարմարայի ու Տարտանէլի նեղուցներէն։ Այդ շրջաններուն արդէն խճողուած երթեւեկին վրայ նաւթատար նաւերու վտանգը հակազդելու մղած է Թուրքիան. պետական նախարար Ռ. Մերզաօղլու յայտարարած է թէ իրենք իրաւունքը ունին այդ երթեւեկը սահմանափակելու։ Իսկ Ռուսաստանի Կասպից ծովու շրջանին յատուկ ներկայացուցիչ եւ արտաքին գործերու փոխ-նախարար Վ. Գալուժնի յայտարարած է որ ապահովութեան պատրուակով Թուրքիա իրաւունք չունի նման սահմանափակումի, այլ կրնայ հարկաւոր միջոցները ձեռք առնել նեղուցներուն ապահովութիւնը աւելցնելու եւ վտանգները չէզոքացնելու համար։

ՊՈՒՐՍԱ ԵՒ ՊՈԼԻՍ բազմահազար անձեր ցոյց կատարած են Ապրիլ 1-ին, Կ-րակի, բողոքելու համար երկրին տնտեսական տագնապին դէմ։ Ամսոյս վերջ, տնտեսութեան նոր նախարարը՝ Ք. Տէրվիշ պէտք է տնտեսական նոր ծրագիր մը ներկայացնէ Դրամական Միջազգային Հիմնարկին (էՖ-էՄ-Ի)։

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ մէջ, միասեռականներու առաջին ամուսնութիւնները տեղի ունեցան Մարտ 31-ին, կէս գիշերը անց, քանի ճիշդ կէս գիշերին է որ օրէնքը գործադրութեան կ'անցնէր։ Հոլանտա, այդ թուականէն կ'արտօնէր միասեռականներու ամուսնութիւնը եւ նաեւ երախաներու որդեգրումը։ Մարտ 31-ին, չորս զոյգեր ամուսնացան (3-ը՝ այրեր, մէկն ալ՝ կիներ)։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 31 / Ապրիլ 2)

Հ. ԲԱԳԱԼԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ԴԱՏԱԽԱԶ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Մարտ 29-ի հրամանագրով Հրաչեայ Բագալեան նշանակուած է Երեւանի դատախազ. ան նախապէս կը վարէր Շէնգաւիթի համայնքին նոյն պաշտօնը։

ՔՐԻՍԹԻԱՆ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄՕՏ ՄՇՏԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

Ռ. Քոչարեանի Մարտ 29-ի հրամանագրով Ք. Տէր-Ստեփանեան Եւրոպայի Խորհուրդին մօտ Հայաստանի մշտական ներկայացուցիչ նշանակուած է, մինչ կը վարէր ներկայացուցիչի պաշտօնը։ Այլ հրամանագրով մը իրեն տրուած է արտակարգ եւ լիազօր դեսպանի դիւանագիտական աստիճան։

Գ. ԶԻՈՒԳԱՆՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Գ. Զիուգանով Երեւանի մէջ հայեւռուս տնտեսական կապերու ներկայի մակարդակը անբաւարար նկատած է։ Ան նախկին խորհրդային երկիրներուն զարգացման միակ ճիշդ ճամբան նախկին կապերու, տնտեսական կառոյցներու վերականգնումին մէջ նշմարած է։ Գ. Զիուգանով որ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան համագումարին մասնակցած է, ըսած է թէ առանց Ռուսաստանի մասնակցութեան անկարելի է կովկասեան, պալքանեան եւ Մերձաւոր-Արեւելքի հակամարտութիւններուն խաղաղ լուծումը։ Խօսելով չէչէնական եւ ղարաբաղեան կնճիռներուն մասին, աւելցուցած է թէ անոնք հնգապատիկ աւելի արագ կը լուծուէին եթէ այդ երկիրները միութենական կարգավիճակով գտնուէին։

ԳԵՐՄԱՆԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ազգային ժողովի երեսփոխան Ա. Պաղտասարեան որ Գերմանիոյ Խորհրդարանին հրաւէրով այդ երկիրը մեկնած էր, մասնակցելու «Ճգնաժամերու քաղաքացիական կարգաւորումը» նիւթով քննարկումներու, ըսած է թէ գերմանացի խորհրդարանականներ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը մարդկութեան կարեւորագոյն պարտականութիւններէն կը նկատեն։ Օրինակ, Պունտըսթակի Եւրոպական յանձնաժողովին նախագահը ըսած է թէ իր պարտքը կը նկատէ ընել կարելին, որպէսզի Հայոց ցեղասպանութիւնը ճանաչում գտնէ։ Ա. Պաղտասարեան չէ բացառած նոյն Խորհրդարանին կողմէ ցեղասպանութեան վերաբերող բանաձեւ մը ընդունելու հաւանականութիւնը։

ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆԻՍՏԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Մարտ 30-ին աւարտած է Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին եօրեայ նիստը։ Աւարտէն ետք Վեհարանին մէջ տեղի ունեցած է Գէորգեան Հոգեւոր Ճեմարանի շրջանաւարտներուն վկայականներու յանձնումի արարողութիւնը։ Վկայական ստացած են աւարտաճառ պաշտպանած 26 ճեմարանականներ։

ԱՐՔԱՆՍԱՍ ԵՒՍ Կ'ՈԳԵԿՈՉԷ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄՆ-ու Արքանսաս նահանգը նահանգապետ Մ. Հիւքէպիի ստորագրած մէկ յայտարարութեամբ Ապրիլ 24-ը հռչակած է Հայերու ցեղասպանութեան ոգեկոչումի օր։ Յայտարարութեան մէջ կ'ըսուի նաեւ թէ Թուրքիա ուրացումի քաղաքականութիւն կը վարէ, կը մերժէ Հայերու հատուցում վճարել, եւ այլն։

ԱՄՆ-ու հայկական լոպիին ջանքերուն արդիւնք այս որոշումը կը զուգադիպի նախագահ Պուշի Շիքակոյի մէջ հայ ներկայացուցիչներու տուած խոստումին թէ չէ մոռցած ընտրարշաւի իր խօսքը եւ թէ հարկաւորը պիտի ընէ Հայերու համար։ Այդ տրամադրութիւնը գոհունակութիւն պատճառած է ԱՄՆ-ու հայկական շրջանակներուն մէջ որոնք կ'ակընկալեն որ Ապրիլ 24-ի առիթով Ճ. Պուշ յարգէ խոստումը եւ նախորդներուն նման առանց շրջանցելու «ցեղասպանութիւն» բառը, ոգեկոչէ 1915-ին կատարուածը։

Հայկական լոպին հակազդած է ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարար Գ. Փաուըլի կեցուածքին որ Մէրիլէնտ նահանգին քոնկրէսի մէկ անդամին գրած նամակով չեշտած էր թէ ցեղասպանութեան հարցը ոչ թէ խորհրդարանական որոշումով, այլ հայեւթուրք երկխօսութեամբ պէտք է լուծում գտնէ։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO» (2 avril)

Aznavour, «écrivain de chansons»

Այս խորագրին տակ լոյս տեսած է հարցազրոյց մը զոր Պերթրան Տիքսլ կատարած է Ազնաւուրի հետ, որու համերգները վերջ կը գտնեն Ապրիլ 10-ին Տիվոնն-լէ-Պէն (սկսած էին Յունուարին, Փարիզի Փլը շաբաթներու համերգին վաղորդայնին)։

Ըսել չէ թէ Ազնաւուր այլեւս հանգիստ պիտի ընէ, ինքն է որ կատակով կ'ըսէ.- «Հիմա այլեւս կէս-օր կ'աշխատիմ, այսինքն 12 ժամ»։ Ծրագրեր ունի, երգի, շարժանկարի, չուզեր շաբաթը 5-6 համերգ տալ, չուզեր երբեք բեմ ելլել, խորհելով՝ «այսօր երանի թէ տունս մնայի»։ Առաջարկուած է իրեն որ կենսագրութիւնը գրէ եւ սկսած է, չի գիտեր թէ ե՞րբ կը վերջացնէ։ Պէտք է նախ գոհ ըլլայ գրածէն։

Ի՞նչ է իր ասպարէզը հարցումին, կը պատասխանէ.- «Երգիչ մը ըլլալ, ոչ՝ հեղինակ մը։ Երգերու հեղինակ եմ, կրնամ աւելի հեռու երթալ եւ ըսել թէ երգերու գրագէտ մըն եմ»։

ԹԱՏՐՈՆ

ՄՈԼԻԷՌՆԵՐԸ

«Une bête sur la lune»

Մայիս 7-ին, Մարինեըի Թատրոնին մէջ է որ տեղի կ'ունենայ Մոլիէռներու (Թատերական մրցանակներ) 15-րդ արարողութիւնը։ Գլուխը կու գայ, «Գազան մը լուսնին վրայ», որ ընտրուած է եօթը տարբեր մարզերու համար։ Ծանօթ է որ Ռիչար Կալինոսկիի թատերգութիւնը կը վերաբերի հայկական ցեղասպանութենէն վերապրած հայ զոյգի մը։ Նախ ներկայացուեցաւ Պոպինոյի, ապա աւելի քան ամիս մըն է կը ներկայացուի Փարիզի Էօվրի Թատրոնը, մեծ յաջողութիւն արձանագրելով։

''ՄԻ ՀԱՑՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ'' ԿԱՄ՝ ''ԵՐԳՐԻ ԱՐԵՒՆ ՈՒՐԻՇ ԷՐ''

Ներկայի թիւով մեր նոր թերթօնը հեռուն մնացած Մուշէն յիշողութեան ձայն մըն է որ կուգայ Երեւանէն: Մուշ անունին նշումն իսկ այրող, դառող, տեղծագործող աշխարհի մը վրայ 1915–ին փակուած դուռը կիսարաց ընելու արարքին համազօր է: Այդ դառնը որ Արածանիով, Հացեկացցի Մեսրոպով ու անհամար հերոսներով, անոնց պատումներով ստուար մէկ գլուխը կը կազմէ մեր պատմութեան, այս անգամ վկայութեան կու գայ Շեխաղուպ գիւղին մէջ ծնած, բայց հազիւ մինչեւ դպրոցական տարիքը հոն ապրած Մայրանոյշ Յակոբեանի յիշողութեան թելերով:

«Ես շատ փոքր հասակում կորցրեցի մեր գիւղը, չհասցրեցի սեփական մաշկով զգալ թուրքական իշխանութիւնների ճնշումը, Քրտերի ասպատակութիւնները: Այդ բացը լրացրեցին գաղթը, մեծերի պատմութիւնները, բանաւոր ու գրաւոր յիշողութիւնները» կ'ըսէ ան, որ չէ կըրցած նաեւ հետը տանիլ իր գիւղին ամբողջական պատկերը: Այդ պատկերը եւս յետագային պիտի լրանայ գլխաւորաբար մօրը պատմածներով, երբ Տէր Յակոբենց տան վերդաստանին մնացորդացը կը հանգրուանէ նախ Արագածի Գեղաձոր գիւղը, ապա Երեւան:

Ծննդավայր – հայրենիքէն մինչեւ երկրորդ հայրենիքի կայքը, պատանի Մայրանոյշին ու իրեններուն աքսորը երեք դարձ ու ետդարձ կը պարփակէ: Այդ յամառութիւնը եւ ամէն անգամուն կրկին գաղթելու զօրութիւնը, միշտ դէպի հայրենի հող վերջնական վերադարձի հաւատքով, հազար ճառէ ու դասէ աւելի լաւ կը պատկերացնէ հող լքել – չլքելու կենաց – մահու խնդիրը:

Կարդալով Մ. Յակոբեանի յուշերը, իրենց ալեկոծած զգացականին հետ կ'արթննայ զարմանքը. ի՞նչպէս այդքան վերիվայրում, այդքան յոյս ու կորուստ, հաւատք ու յուսախաբութիւն կրնայ պարփակել մարդկային կեանք մը. մանաւանդ՝ ի՞նչպէս սիրտ ու միտք կը դիմանայ այդ բոլորին ու այդ բոլորը ապրելէ ետք յայպաշած արեւի մը նման կ'ողջունէ Հայաստանի Բ. անկախութիւնը, կ[illegible] ամէն ետք տանելու համար այս անգամ անո՛ր պատճառած կոտորակումը, ցրումը, իր ամենամօտիկ շրջանակին մէջ:

Մ. Յակոբեանի յիշողութիւնը անչափահաս երախայի, աքսորեալի, որբանոցի սան պատանիի, կոտրած – թափած երիտասարդութեան մը ապրումներուն հետ յատուկ խնամքով կու տայ փաստագրական անհրաժեշտ մասն ալ. գիւղի փոփոխուած անուններ, վայրեր, կարելի չափով ստուգելի ժամանակներ, պատմութեան էջերուն մէջ թաղուած ու մոռցուած դէմքեր, անցքեր: Ու ամէնէն կարեւորը, ապրածի, ականատեսի գրիչով՝ գաղթերը, գաղթականները, ռուսական զօրքին նահանջներով կամ յառաջխաղացքով որոշուած կեանքեր, Անդրանիկ, առաջին անկախութիւն, յեղափոխութիւն, Թուրքերու յարձակում, խորհրդայնացում, «Հայրենիքի փրկութեան կոմիտէ», ապստամբութիւն, անհամար ձերբակալութիւն, 1937, Բ. աշխարհամարտ, հըրաշք ծնունդներ, ամէնօրեայ մահ, վախ, զրկանք, մէկ խօսքով՝ անհատապէս թէ ազգովին, հաւաքարար վերապրելու խենթ պայքարը:

Մուշի Շեխաղուպ գիւղին Տէր Յակոբենց Մելոյին ու Բրուտ Մելքոնի Լիային կազմած ընտանիքին զաւակ Մայրանոյշը որպէս օղակ մեր երէկուան ու ներկայի աշխարհներուն, դերաղոյն յոհունակութեամբ կ'արձանագրէ իր երեք զաւակներուն՝ Վահագնին, Նուարդին ու Վարդանին «հասարակութեան պիտանի մարդիկ» դարձած ըլլալու իրողութիւնը: Այս շատ համեստ սահմանումին մէջ պէտք է նըշմարել հայաստանեան այսօրուան գրականութեան կարեւորագոյն անուններէն երկուքը՝ Վահագն ու Վարդան Գրիգորեանները. առաջինը իր վէպերով ու պատմուածքներով, երկրորդը պատմական վէպերու ճակատագրին բիրտ հարուածով կիսատ մնացած կարճ չարքով:

Իսկ ինքը՝ ինչպէս կը փակէ իր յուշերուն վերջաբանի էջը՝ «Տեղատուութեան ժամանակների զաւակս, յուշ կը դառնամ Հայոց ծովի մակընթացութեան սպասումով, յուսալով ու հաւատալով որ Տէր Յակոբի հեռաւոր շառաւիղները մի օր տիրոջ իրաւունքով կը բռնեն տունդարձի ճամբան»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԷՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ ԵՏՔԸ ՓԱԽՉՈՂՆԵՐԸ(*)

ԷՖԷՆՏԻՆԵ՛Ր, ՈՒ՞Ր

Ճաշկերոյթը վերջացաւ, բայց ձեր բերանները չսրբած, ձեռքերնիդ չլուացած եւ մեր լեղի սուրճն իսկ չմխած, էֆէնտինե՛ր, ո՞ւր...:

Ամառնամուտին կանակը փորին փակած, դեղնադոյն, հիւանդագին, անոգի կարգ մը մլուկներ դուրս կ'ելլեն, մեր մարմինները կ'աղնեն, մորթերնիս կը խաչեն, արիւննիս կը ծծեն, իսկ յետոյ, առտուան դէմ, գիրցած, ոգեւորուած ու խոշորցած հոս ու հոն կը փախչին: Կ'երեւի թէ արշալոյսը բացուեցաւ, արեւը կը ծագի, մլուկնե՛ր, ո՞ւր...:

Բարձր լեռներու գլուխը կրակոտ աչքերով, սուր ժանիքներով, սեւերը ցցուած անօթի գայլեր կան: Պահապան չուն չունեցող հօտերու վրայ կ'իյնան, ոչխարները կը յափշտակեն, չորս կողմերնին արիւն ու ոսկոր կը ցրուեն, եւ ստամոքսնին լեփ լեցուն՝ իրենց որջերը կը փախչին: Կը թուի թէ հովիւը երեւան ելաւ, չուները կը հաչեն. կո՛ւշտ գայլեր, ո՞ւր...:

Կատու չունեցող տուներու մէջ մուկեր կան. մառաններ կը մտնեն, աս ու ան կը կրծոտեն, եւ աջ ու ձախ կը փախչին ու պարապ անկիւններ կը պտըտին, բայց երբ փթրտուք կը լսեն՝ ծակերը կը մըտնեն...: Վստահաբա՛ր, հոտ առիք, կատուն կու գայ, խոշո՛ր մուկեր, ո՞ւր...:

Որբ մայրեր չարաճճի զաւակներ ունին, սնտուկները կը կոտրեն, դրամները կը գողնան, գետնտեղէններու ծըրարները խորելով հնամաճառ հրեաներու կը ծախեն, եւ յետոյ վախնալով փողոցէ փողոց կը փախչին...: Կ'երեւի թէ դոյներնիդ դուրս տուիք, օձիքնիդ ալ ձեռք պիտի տաք, մնասարա՛ր զաւակներ, ո՞ւր...:

Զարկին, կոտորեցին հրկիզեցին, բանդեցին, կախեցին, ջարդեցին, մրկեցին, վերջապէս մեր դիակը մէջտեղ ձգելով՝ օձերու պէս փախան. թշնամիները մեր երկիրը բերելով՝ մեր մեռելներուն վրայէն խոյս տուին...: Ձեռքը լախտով, մէջքը եաթաղանով, աչքերը արիւնոտ փաշանե՛ր, տանիք տանիք, ո՞ւր...:

Այն ատենները գրիչները կոտրած, աչքերը գոցուած, վիզերը ծռած եւ բերանները կղպուած էին. «Եկո՛ւր», կը հրամայէիք, եւ ժողովուրդը գետնամած, խոնարհած, ճմլուած, ճնշուած կը փութար, ձեր ոտքերուն կը փաթթուէր եւ կը դողդղար: «Գնա՛», կ'ըսէիք, եւ ժողովուրդը ինքզինքը հազիւ դուռ կը նետէր, սանդուխները չորսական աստիճան կը ցատքէր եւ հազիւ թէ հոգին կը փրկէր: Դուք նախարար չէիք, հապա աւատապետ. դուք հրամանատար չէիք, հապա աւազակապետ...: Դուք երկրին խնամատարներն էիք՝ եւ հուղկահարներու գործ կատարեցիք, էֆէնտիներու (յելուզակ) զարմանք պատճառեցիք, բռնակալներու մատ խածնել տուիք: Զաքըճրին (աւագամատ խածնել տուիք: Զաքըճրին (աւազակապետ մը) «ողորմիա» կարդալ տուիք, Գապադճըն (բռնակալ մը) անչքացուցիք... Եթէ քիչ մըն ալ ատեն ըլլար «փաթրօն»ներու՝ իրրեւ սուրբերու՝ մատուռներ պիտի շինէինք եւ գլուխնին կանթեղ պիտի վառէինք. ««Մասըր»ները հերոսներ ճանչնալով՝ անոնց անուան արձաններ պիտի կանգնէինք, «սադդալը»ներու հոգի տալով՝ բարձր դիրքերու պիտի հասցընէինք...:

Երբ «Կախեցէ՛ք» ըսէիք՝ կարգ, կարգ կախաղաններ կը բարձրանային: Երբ «Այրեցէ՛ք», հրամայէիք՝ բոցավառ ջահեր կը բռնկէին: Երբ «Կոխեցէ՛ք», գոռայիք՝ վաշտերով ոստիկան – զինուորներ կը խուժէին...: Ձեռքերնիդ՝ զընտաններու բանալիներ, մէջքերնիդ՝ կախաղանի չուաններ, կռնակնիդ՝ կախաղանափայտեր, նահանգէ նահանգ շրջեցաք: Ալիին հետ կռուեցաք, Վէլին կոխկըռտեցիք, Ահմէտը այրեցիք եւ Մուհամմէտը մրկեցիք: Հինգ տարի ամէն կողմ մարդկային դէզ առ դէզ դիակներով ագռաւներու խնջոյքներ սարքեցիք: Անդղները մանկիկներու մեռելներով սնուցիք, եւ արծիւները մարդու միս ուտելէ այլեւս զզուեցան...:

Ընդդիմադի՞ր, վա՛ր առէք..., դրօ՞շ, գլո՛ւխը զարկէ՛ք, Թօ՞ւրք, մահացուցէք..., Յո՞յն, դրամները կողոպտեցէք..., Հա՞յ, գլուխը կտրեցէք..., Արա՞բ, կախաղան հանեցէք..., կի՞ն, տուն ղրկեցէք..., աւագա՞կ, վերի անկիւնը հրամցուցէք..., սրիկա՞յ, քովս բերէք, Հրեա՞յ, հարցուցէք թէ ի՛նչ է ուզածը: Մնացեալներուն՝ ծեծ ու տըփոց..., դրամնե՞րը, դէ՛ր պարկին մէջ...: Ահա՛ այս էր ձեր ծրագիրը:

Ձէ՞ որ գարագէօզի մէջ (Թրքական խամաճիկներու թատրոն) «Գաթիլ Նիֆեար» անունով խաղ մը կայ, ուր «Աղջիկնե՛ր, դուռներու երկաթ նիգերը դրէ՛ք», կ'ըսեն, եւ դուռները կը գոցուին, ամբողջ խումբը կը վազէ, եւ հիւրը մօրէ մերկ վիճակի մէջ կը մերկացնեն եւ դուրս կը նետեն: Դուք ալ այդպէս ըրիք: Նեղուցները գոցեցիք, եւ ներսը ձեր քմաց համաձայն գործեցիք: Մեզմէ ոմանք կողոպտեցի՛ք, ոմանք մեռցուցիք...:

«Առանց աղօթքի ամէն առտու մեր
խանութը կը բացուի,
«Գարա Ալի դահճապետը մեր մեծ
պետն է անուանի»:
(«Աչըլըր պէսմէլէսիզ հէր սապահ
տիւքեանըմըզ,
«Ճէլլատ պաշը գարա Ալի փիյրիմիզ,
ուսթատըմըզ»):

Ահա այս վերտառութիւնը ձեր գլխուն վերեւ կախած, եաթաղաններով, լախտերով գործի սկսաք: Մարդկային բազմութիւններ լեռներու վրայ հանելով սուրէ անցընել տուիք: Հայրերն ու զաւակները զուր տեղ փճացնելով, Անատոլուի մէջ այրիներէ եւ խեղճ որբուկներէ զատ ո՛չ ոք թողուցիք: Ի՞նչ կ'ըլլայիք. այդ արիւնոտ գործունէութիւնները, այդ դաղանային յարձակումները, այդ խարեբայական եւ չարագործական քաղաքականութիւնը ի՞նչ արդիւնք պիտի տային, ի՞նչ պիտի շահէիք, աշխարհակալնե՞ր պիտի ըլլայիք, Եգիպտոսի Սուլթա՞ն պիտի ըլլայիք, թէ Հնդկաստանի Շահ:

Եպարքոսութիւնը, Ընդհանուր Հրամանատարութիւնը, Նախարարութիւնը ձեզ չյագեցուց. ա՛հ, արքայական բաղձանքներ...: Քիչ մնաց որ Շամի, Հալէպի մէջ ձեր անունին խութպէ (յատուկ աղօթք) կարդալ եւ դրամ կոխել պիտի տայիք...: Դուք քաջ էիք, դուք հերոս էիք, յարգն ու փառքը, ցոյցն ու պարծանքը ձերն էին..., իսկ հիմա՝ իբրեւ վախկոտ սամոյրներ՝ ձեզմէ ձեզմէն, ո՞ւր...:

Այո՛, ո՞ւր կ'երթան, թաղային սըճարանէն մէկ քայլով՝ Եպարքոսութեան, գինետան անկիւնէն մէկ ոստումով՝ Նախարարութեան, Ջրհանկիրի (թուլումպաճը) խորշէն մէկ ճիգով՝ Կուսակալութեան պաշտօնի հասնող այս նորելուկները ո՞ւր կ'երթան...: Իրենք սամոյրի մուշտակներ հագան, իսկ ազգին մորթը սկրթեցին: Իրենց դրամարկղները ոսկիներով լեցուցին, եւ մեր գրպանները թղթադրամներով խճողեցին: Երբ ժողովուրդը խեղճ ու թշուառ մզկիթներու բակերը կը գիշերէր, ագարակներ գնեցին, պալատանման տուներ կառուցին: Անսուաղ մեռնողներու պատառը անոնց բերաններէն խլելով պաշտօնակիցներու կոչունք սարքեցին..., ծարաւահիւծ տառապողներու ջրամանները գողնալով իրենց աւազանները լեցուցին եւ մէջը նաւակներ վարեցին...: Պանդոկներ, բաղնիքներ փլցուցին եւ կախաղաններ բարձրացուցին...: Մեծամեծ տուներ կործանեցին, երկիրներ հրկիզեցին, այգիներ գնեցին եւ մեզը ծախեցին, բուրդ գողցան եւ բամպակ դզեցին...: Ո՛չ մանուկ ըսին, ո՛չ ծեր, ո՛չ թաղաւոր ճանչցան, ո՛չ օրէնք, ո՛չ գթութիւն, ոչ ալ խղճմտութիւն...: Երբ ժողովուրդը փողոցներու մէջ անօթութենէ մորթը կը կրծէր, անոնք իրենց պալատներուն մէջ սոխակի ուղեղով կը սնանէին եւ թռչնոց կաթ կը խմէին...: Մայրերնիս անարգեցին, հայրերնիս ծեծեցին, մեր եղունգները քաշեցին, վերջապէս՝ սրունքներէն բըռնելով այս պետութիւնը գետնէ գետին զարկին եւ քուրջի կտորի վերածեցին...: Վստահ թող ըլլան որ ազգը բոլորովին մեռցուցին: Որովհետեւ, եթէ մեր երակներուն մէջ կաթիլ մը արիւն, մեր թեւերուն մէջ քիչ մը ուժ մնացած ըլլար, անոնց օձիքներէն բռնելով մեր վրէժը կը լուծէինք...: Մինչդեռ իրենց թեւերը ճօճելով, մեր երեսին թքնելով, անցան գացին...:

Շա՛տ ապրիք, ձրի ալ ձեզի կը վայելէ, հրապարակն ալ...: Քանի մենք այս մեռած արիւնը եւ դուք ալ այդ անամօթ երեսը ունիք, օր մը դարձեալ կուգաք, ձեր քղանցքները համբուրել եւ մեր թոքերը դուրս քաշել կուտաք: Այլեւս մեր խրատուն քն է ձեզի ըսել. «Մահը՝ մահէ՛ն նախընտրելի է»: Դուք մեզի արժանի փաշաներ էք. մեր բոլորին գլուխը մէկ սուրով չկտրած, ո՞ւր...:

ՐԷՖԻԳ ԽԱԼԻՏ

(Նոյեմբեր 6, 1918)

(*) 1918–ի «Զաման» թերթէն թարգմանաբար արտատպուած հետաքրքրական այս էջը մեր ընթերցողներէն մէկը ղըրկած էր, նկատի առած՝ այդ ժամանակաշրջանին ներկայի այժմէականացումը: Թարգմանութիւնը ըրած է վերապատուելի Համբարձում Աշճեան եւ էջին տեղ տուած՝ իր «Ատանայի եղեռնը եւ Գոնիայէն յուշեր» հատորին մէջ (1950 Նիւ-Եորք, տպագրութիւն Կոչնակ):

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՀԵՏ

Օգտուելով «Հայաստան» հիմնադրամի գործադիր տնօրէն՝ Պր. Վահան Տէր-Ղեւոնդեանի Փարիզէն անցքէն դէպի Հայաստան վերադարձի իր ճամբուն վրայ, Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամի վարչութիւնը հանդիպում մը կազմակերպած էր ֆրանսահայ մամուլին հետ, Երեքշաբթի, Մարտ 27–ին, Տիւմանքէր ճաշարանը:

Ներկայ էին ԱՑԲ – ԷՖ – ԷՄ, Ֆրանս-Արմէնի, «Աշխարհ», «Ղարաբաղի Տեղեկատու», «Ցառաջ», «Նուվէլ տ'Արմէնի Մակազին» եւ Հիմնադրամի վարչական կարգ մը անդամներ:

Նախագահ՝ Պետրոս Թերզեան նախ շնորհակալութիւն յայտնեց լրագրողներուն եւ Պր. Վահան Տէր-Ղեւոնդեանի իրենց ներկայութեան համար, ապա, համառօտ տեղեկութիւններ տուաւ Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամի գործունէութեան մասին, ծանրանալով սկզբնական օրերէն ի վեր – այսօր՝ 3000 օր (Յունիս 1993) տարուած աշխատանքին վրայ: Արդէն, խնամքով պատրաստուած թղթածրար մը կրնար գոհացում տալ ամէնէն բծախնդիրներուն ալ, քանի հոն մանրամասնօրէն տրուած էր այդ գործունէութեան լրիւ պատկերը: Հիմնադրամը, 2000-ին, հաւաքած էր 6,7 միլիոն ֆրանք, որու 1,4 միլիոն ֆրանքը գոյացած է Ֆոնէթոնէն, շուրջ 2900 նուէրներով: 3107 նուէր ստացուած է 2000–ին, որու մէջ կան 1552 նոր նուիրատուներ: Այս նուիրատուները անպայման առանձին անձեր չեն, կան երբեմն հաւաքականութիւններ, միացած քանի մը ընտանիքներ, ինչպէս Ռոմանի գաղութին մէջ, որ տարեկան իր նպաստը կը բերէ եւ այլն: Գործավարութեան համար ընդունուած համեմատութիւնն է 15% (կարգ մը կազմակերպութիւններու մօտ, այդ համեմատութիւնը կը հասնի 20, 25%-ի), բայց Ֆրանսայի Հիմնադրամը որոշած է չանցնիլ 10%, յաւելեալ 5%-ն ալ տրամադրելով Ֆրանսայի հայկական դպրոցներուն: Անոնց յատկացուած գումարը չի կրնար գործածուիլ ընթացիկ ծախքերուն, այլ պէտք է ծառայէ ծրագրի մը իրագործման (շինութիւն, նորոգութիւն եւ այլն): 2000-ին, գործավարութեան ծախքերը սահմանափակուած են 9%–ի (607.0[illegible] ֆրանք): Հայաստանի մէջ, ներդրումներէ, շինարարական (Ղարաբաղի ճամբայ) եւ մարդասիրական յատկացումներէ զատ, հիմնադրամը պիտաճէ մը կը յատկացնէ Ղարաբաղի պատերազմի որբերուն, որոնք սովորական որբեր չեն, այլ «ազգին որբերն» են (փիւփիլ տը լա նասիոն) եւ ուրեմն ազգին պարտականութիւնն է տէր ըլլալ անոնց: Ամէն ամիս վճարումներ կ'ըլլան, բայց, վերջին երկու տարիներուն որոշ յապաղում մը արձանագրուած է այդ մարզին մէջ, իբրեւ հետեւանք Հայաստանի մէջ շահաբաժինի տոկոսի նուազման (այժմ՝ 15%) ինչ որ անշուշտ լաւ է Հայաստանի համար[illegible]

...բայց, պատճառ եղած է այդ յապաղումին:

2001-ի համար, գլխաւոր գործունէութիւնը պիտի կեդրոնանայ Թոնէթոնին վրայ: Հեռանկարն է 5 միլիոն ֆրանքի յանգիլ, փորձել նոյնիսկ 7 միլիոնի հասնիլ: Այդ առընչութեամբ պէտք է հնգապատկել միջոցները, այսինքն՝ հեռաձայնային գիծերը հասցնելով 150-ի, սիրայօժար աշխատողներու թիւը քառապատկել հասցնելով 450-ի եւ տեւողութիւնն ալ երկարաձգել: Այնպէս ընել որ Թոնէթոնը զօրակոչ մը ըլլայ Ֆրանսահայ գաղութին եւ «Հայաստան» Հիմնադրամին համար: Ցետագային նաեւ աւելի սերտ կապեր հաստատել Սփիւռքի մնացեալ գաղութներուն եւ Հայաստանի հետ: Ծրագրուած է թեմա ունեցող ճամբորդութիւններ կազմակերպել Հայաստան եւ Ղարաբաղ, ներառեալ երիտասարդներու համար, որպէսզի իրականութիւնը կարենան տեսնել տեղւոյն վրայ, բացառաբար կողքին, նաեւ դրական: Կարելի հաստատել Ֆրանսայի հարաւ-արեւմտեան շրջանը եւ այլուր: Եղան կարգ մը հարցումներ, որոնց գոհացուցիչ պատասխաններ տրուեցան:

Գլխաւոր հարցում մը կը վերաբերէր, բնական է, «Հայաստան» Հիմնադրամի ծախքերու հակակշռին: Այս հարցին մասին տեղեկութիւններ տուաւ Պր. Վահան Տէր-Ղեւոնդեան: Յայտնեց թէ, ինչ որ ծանօթ էր արդէն, այդ հակակշիռը կը կատարէ Ամիօ ընկերութիւնը եւ կը կատարուի երկու հանգրուանով: Մէկը՝ դրամական, միւսը՝ շինարարական: Կայ նաեւ վերաքննիչ յանձնախումբ մը, բաղկացած երեք անձերէ (մէկը՝ սփիւռքէն):

Շինարարական դետնի վրայ, մրցոյթի հրաւէրները (appel d'offre) կ'ըլլան մամուլով եւ անոնք կը քննուին երկու հանգրուանով: Նախ, ամէն մէկ ներկայացողին նախապէս կատարած աշխատանքներու որակը: Ո՞ւր, ի՞նչ ըրած է եւ արդիւնքը: Ապա՝ գինը: Ամէնէն ցած գինին կրնայ նախընտրութիւն տրուիլ, հիմնաւորուած կերպով: Կանխավճար մը կը տրուի 15-էն 15%-ի: Ամբողջը չի վճարուիր, քանի ապահովագրութեան դրութիւն չկայ Հայաստան, ուրեմն գումար պէտք է պահպանուի այդ առընչութեամբ, պայմանագիրը ստորագրուելէ ետք: Պր. Վահան Տէր-Ղեւոնդեան յայտնեց նաեւ, ինչ որ խրախուսիչ եւ շատոնց ակնկալուած կէտ մըն էր, որ յաջողած են դրամահաւաք կատարել Հայաստանի ամէն տեսակի գործարարներու մօտ եւ արդէն Հիմնադրամը ստացած է 140.000 տոլար, բայց, պիտի հասնի 450 հազար տոլարի: Շէնքերու շինութեան ծրագրի կը յատկացուի այդ գումարը, մէկը՝ Սպիտակ:

Ժողովը վերջ գտաւ ժամը 23-ին: Կը մնայ մաղթել, որ Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամը գլուխ հանէ 2001-ի իր ծրագիրը եւ յաջողութեամբ պսակուի Թոնէթոնը:

Ա. Մ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ հայ համայնքը 1700-ամեակը նշելու համար պատրաստութեան ընթացքին է «Հայկական առասպել» խորագրուած պարագրութիւն մը ներկայացնելու համար: Ներկայացումին հեղինակն ու բեմադիրն է Պուտափէշտի սենեկային թատրոնի տնօրէն Դ. Մոլտովան. բեմանիւթը գրած է համայնքին նախագահ ու «Արարատ» ամսաթերթի հրատարակիչ՝ Ալեքս Ավանէսեան, երաժշտութիւնը հունգարացի ժամանակակից ծանօթ երգահան Լասլօ Մելիշ: Պարերու բեմականացման գործը յանձնուած է Հունգարիոյ պարի պետական համոյթին պարագիր Գ. Միհայի ու Երեւանի պարի պետական համոյթի պարագիր Ա. Կարապետեանի: Այս վերջինը Մարտին տասը օր Պուտափէշթ գացած է հունգարացի պարողներուն հայկական պարերու շարժումներ սորվեցնելու: Ներկայացումին նիւթը կը կազմէ Հայերու հեթանոսութենէն քրիստոնէութեան անցքի պատմութիւնը, Տրդատ Թագաւորի, Գրիգոր Լուսաւորչի եւ Հռիփսիմէի տիպարներով: Ներկայացումը կը նախատեսուի որ Յունիսին տեղի կ'ունենայ:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Փալաս սրահին մէջ, Մարտ 4-ին, կանանց միջազգային օրուան նուիրուած ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ ՀՕՄ-ի Մոնրէալի Սօսէ եւ Լաւալի Շուշի մասնաճիւղերուն: Գեղարուեստական յայտագրի կիսուն, բեմ հրաւիրուած է օրուան բանախօսը՝ Ռիթա Գաթարոյեան-Զաքմագճեան, որ իր խօսքին մէջ թուած է այն պատճառները որոնցմէ ծագած է կիներու օր նշելու գաղափարը: Բացատրած է որ կիներու վիճակը բարելաւումի կը կարօտի նոյնիսկ «յառաջադէմ» կոչուած երկիրներու մէջ: Նկատել տուած է որ կիներու հանդէպ պահպանողական մօտեցում մը կայ, ոչ միայն այլերու, այլեւ նոյնիսկ՝ որոշ թիւով հայ կիներու մօտ: Այս տօնին առթիւ մեծարուած են երկու ընկերուհիներ՝ Անահիտ Գույումճեան, իբրեւ մեսրոպաշունչ լեզուի արժանաւոր ուսուցչուհի եւ Նորա Գաբրիէլեան իբրեւ գործի ասպարէզի մէջ յաջողած կին:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Կեդրոնին մէջ, Մարտ 2-ին, բացումը կատարուած է Հայաստանէն 15 ծանօթ արուեստագէտներու ցուցահանդէսին, որ հովանաւորութիւնը կը վայելէր Հայաստանի դեսպան Արա Պապեանի: Իր բացման խօսքին մէջ, Միութեան նախագահ Պօղոս Քիշեան յայտնած է որ առաջին անգամ է որ նման տարողութեամբ ցուցահանդէս մը կը սարքուի քաղաքին մէջ: Դեսպան Արա Պապեան գնահատանքի եւ շնորհակալութեան խօսք յայտնած է Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութեան, որ այս ձեռնարկով ոչ միայն գեղարուեստական վայելք մը կը պատճառէ, այլեւ Հայաստանի արուեստագէտները կը ծանօթացնէ օտարներուն:

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցին մէջ, Մարտ 22-ին, բացումը կատարուած է նոր բաժնի մը, որ իր լրումին կը հասցնէ այժմու հոգաբարձութեան հինգ տարիներու աշխատանքը: Բացուած է «Յակոբեան» նոր յարկաբաժինի վերանորոգուած եւ նոր դիմագիծ ստացած մասը, որ ունի 11 առանձին սենեակներ: Բարերարն է զուիցերաբնակ Վրթանէս Սաաթճը: Պատրիարքը, հոգաբարձութեան ատենապետ Փիլօ Աթան եւ բարերարը միասնաբար կտրած են յարկաբաժնին բացման ժապաւէնը: Հոգաբարձութեան անունով ելոյթ ունեցած է Յարութիւն Խօզչեյլիք: Խօսք առած են բարերարը, հուսկ՝ պատրիարքը:

«ԹԷ՛ ՀԱՅՐՍ, ԹԷ՛ ՄԱՅՐՍ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ՀԱՅ ԷԻՆ»

Խորքին մէջ անհեթեթ ու անհասկնալի այս արտայայտութիւնը շատ անգամ կը լսուի օտարացումի ենթակայ դարձած մեր խմբաւորումներուն մէջ. անհեթեթ ու անհասկնալի, այն պատճառով որ մէկը որուն թէ՛ մայրը եւ թէ՛ հայրը հայ է, ինչ որ ալ եղած ըլլան պարագաները, կրնայ ամէն յատկանիշ վերագրել ինքն իրեն, բացի «ծագումով» հայութենէ: Մանաւանդ, երբ ենթական մէկն է որ տեղեակ է իր ծնողքին ազգային պատկանելիութեան:

Այս անդրադարձին կրկնութեան պատճառ եղաւ Հունգարիոյ հայ գաղութին «Արարատ» թերթը. Մարտի թիւին հայերէն հաղուադէպ էջերէն մէկուն մէջ ան կ'արձանագրէ երկրին ծանօթ երկրաբան եւ փիլիսոփայ Զարա Դետրէ Հունորի 60-ամեակին առթիւ իրեն հետ կատարուած զրոյցին որուն ընթացքին այս վերջինը խօսած է իր հօրն ու մօր հայութեան մասին: Ան կ'ըսէ. «Թէ՛ հայրս, թէ՛ մայրս ծագումով հայ էին. մեծ հօրս ազգանունը Սզոնկոթ էր որ թարգմանութիւնն է Աստուածատուրեանի, նշանակելով՝ Աստուծոյ որդի: Հօրս՝ Դետրէ Լասլոյի նախնիներուն մէջ կային նոյնիսկ Գասպարեաններ որոնք յետագային դարձան Գասպեր»:

Գիտնականին արտայայտութեան մէջ կը տրուի այդ «դարձ»ին պատճառաբանութիւնն ալ. «ծնողներուս ապրած ժամանակը այնքան շահաւէտ չէր պատկանիլ այդպիսի "էկզոտիկ" ազգի մը»: Սակայն, ինչ կը վերաբերի իրեն, ինք սերտ առնչութիւն կը զգայ հայկական ծագումին հետ. այնքան որ սորված է հայերէն գրել ու կարդալ. նոյնիսկ փափաքած է բառարան կազմել: Աշակերտած է ծանօթ հայագէտ Է. Շիւցի:

Հայրը որ աստղագէտ էր, տասնամեակներով սերտ կապ պահած է Վիկտոր Համբարձումեանի հետ. այդ կապին շնորհիւ ալ անմիջական գործակցութիւն տարած են Հայաստանի եւ Հունգարիոյ գիտութեան ակադեմիաները, առանց Խորհրդային Միութեան աջակցութեան: Բան մը որ այդ շրջանին եզակի էր:

Դ. Զարան հակառակ աստղագէտ հօրը եւ մօրը ակնկալութեան, չէ ընտրած անոնց մասնագիտութիւնը ու երկրաբանութեան հետեւած է. տքթորայի աւարտաճառն ալ յատկացուած է փիլիսոփայական նիւթի մը. «Ժամանակ հասկացողութեան»: Կ'ըսէ թէ խառնուածքով դիւրաբորբոք է, նոյնիսկ յաճախ չափէն աւելի, ինչ որ հայկական յատկանիշ կը նկատէ: Զուտ սակայն առեւտրականի շնորհ, ինչ որ իր կարծիքով՝ նոյնպէս հայկական բնորոշ գիծ է:

Կնոջը Գամիլա Լոմպայի գերդաստանին մէջ ալ հայկական ծիներ կան. ունին երեք զաւակ՝ Զարանդ, Օրշ եւ Միքոլտ որոնք նոյնպէս հպարտ են իրենց նախնիներով,

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Օր մը Ֆրանսուա Միթերան Ժէք Լանկը իր մօտ կը կանչէ ու կ'ըսէ. – Այս տարիքիս, ատենն է որ դամբանիս մասին մտածեմ. դուն որ յաճախ լուսաւոր գաղափարներ կ'ունենաս, ի՞նչ կը թելադրես:

– Պանթէոնը Պարոն Նախագահ:

– Հասարակ տեղ դարձած է, հոն արդէն շատ մարդ կայ:

– Ուրեմն Լաշէզ. գեղեցիկ մահարձանով մը, կրնայ ուխտատեղի մը դառնալ:

– Ո՛չ Քոլոմպէն կրկնելու տպաւորութիւնը կրնայ տալ:

– Գտայ, կ'ըսէ Լանկ, միակ տեղը որ ձեզի վայել է, Երուսաղէմ, Քրիստոսի գերեզմանն է, որը արդէն թափուր է:

Ու 48 ժամուան երթուդարձէ մը վերջ, Լանկ կ'աւետէ:

– Եղաւ, Պարոն Նախագահ, հարցը կարգադրեցի. միայն թէ տասը միլիոն տոլար կ'ուզեն:

– Է, Ժէք Լանկ, չե՞ս կարծեր որ քիչ մը սուղ է երեք օրուան համար...

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՑՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Նուիրում եմ զաւակներիս՝
ՎԱՀԱԳՆ, ՆՈՒԱՐԴ
եւ ՎԱՐԴԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆի

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Վաղուց մտածում էի մի բան գրեմ իմ անցած կեանքից՝ ի յիշողութիւն կամ յիշատակ զաւակներիս, բայց ժամանակ չէի գտնում, տնային գործերին վերջ չկայ: Ահա այսօր առիթ եղաւ սկսելու: Սկիզբը գործի կէսն է՝ իմաստուն խօսք է:

Տասներկու օրով եկել եմ Բիւրականի հանգստեան տուն: Գեղեցիկ վայր է՝ Արագածի հարաւային լանջին, մի գոգաւորութեան վրայ, շրջապատուած փոքրիկ անտառով: Շատ մօտիկ երեւում են Արագածի ձիւներն ու խոր-խոր ձորերը, խոխոջում բարակ առուները, ամէն ինչ բնական է՝ ծիլերը, ծաղիկները: Օդը պարզ է, մաքուր, փչում է Արագածի մեղմ քամին:

Առանձնատները փայտից են, դասաւորուած իրար մօտիկ ու շրջանաձեւ, կենտրոնում ծաղկանոցն է, ջրաւազանը: Դրախտային վայր է, բանաստեղծական, Հայաստանի գեղատեսիլ անկիւններից մէկը:

01. 07. 1972, Բիւրական

ՊՈՒԼԱՆԸԽ

Պիթլիսի նահանգի Մշոյ գաւառի Պուլանըխ գաւառակը տարածքով ընդհանուր առմամբ համապատասխանում էր պատմական Տուրուբերան աշխարհի Հարք գաւառին: Պլէճանի լեռնաշղթան գաւառակը բաժանում էր Վերին եւ Ներքին Պուլանըխների:

Անտառոտ ու ջրառատ էին Պլէճանի լեռները, լանջերին՝ հինաւուրց բերդերի աւերակներ:

Պուլանըխով էր անցնում Հայոց սրբազան պաշտամունքի գետը՝ Արածանին (միջին հոսանքը), որի ջրերում մկրտուել են Տրդատ Մեծ Թագաւորը, զօրքը, ժողովուրդը: Ապրիլ-Մայիս ամիսներին Արածանին վարարում էր, ձմրանը՝ սառցակալում:

Տզմառատ էր Արածանին, տղմոտ էին Խաչլուայ (Պուլամա) լճի մէջ թափուող երկու գետակները, եւ յատկապէս լճից սկիզբ առնող Արածանիի վտակ Կոփը, որը Պուլանըխի Նեղոս անունն էր ստացել:

Հայեաց դրախտ՝ հնագոյն ժամանակներից ի վեր այսպէս է կոչուել Պուլանըխի դաշտը: Ջրառատ, տիղմով պարարտացած արգաւանդ հողերում մշակւում եւ առատ բերք էին տալիս ցորենի հազուագիւտ՝ կլոր հատիկներով բարձրորակ տեսակներ: Բանջարանոցներում աճում էին սեխն ու ձմերուկը: Ցանում էին նաեւ կտաւատ, որի ձէթը թէ սնընդամթերք էր, թէ օգտագործւում էր ճրագ վառելու համար:

Պուլանըխի հետ շատ առասպելներ էին կապուած, որոնցից յիշում եմ երկուսը: Առաջինը Խաչլուայ լճի մասին է:

Խաչլուայ լիճը երբեմն, յատկապէս գարնանը, փրփրում էր, ալեկոծւում: Ջուրը բարձրանում էր, դուրս գալիս ափերից, ընդերքից որոտ էր լսւում: Աւանդապատումն ասում էր.

Դարեր առաջ այս երկրի իշխանը հրաշագործ հաւլունի թուր է ունեցել, որով բազում սխրանքներ է գործել, պարտութեան մատնել թշնամիներին: Բայց թուրը բարուն էր ծառայում նրա ձեռքում, ուրիշի ձեռքում, գիտէր իշխանը, չարիք կը գործի: Եւ ահա, մահից առաջ կանչում է աւագ որդուն, պատուիրում, որ թուրը տանի, լիճը գցի: Որդին ափսոսում է թուրը, թաքցնում եւ գալիս հօրը ասում, որ կատարեց պատուէրը: Ի՞նչ պատահեց, երբ թուրը լիճն ընկաւ, հարցնում է հայրը: Ոչինչ, պատասխանում է որդին: Հայրը բարկանում է, պահանջում թուրը, կանչում միջնեկ որդուն, նոյն յանձնարարութիւնը տալիս: Սա եւս աւագ եղբօր նման է վարւում: Նորից է բարկանում հայրը եւ այս անգամ կրտսեր որդուն կանչում: Սա ազնուօրէն կատարում է հօր պատուէրը: Հայր, ասում է վերադառնալով, երբ թուրը լիճը գցեցի, ջուրը ալեկոծուեց, դուրս եկաւ ափերից, խորքից որոտ լսուեց: Հիմա հաւատում եմ, ասում է հայրը, որ կատարել ես պատուէրս: Եւ առասպելն ասում էր, որ ամէն տարի նոյն օրը լիճն ալեկոծւում է, փրփրւում, որոտում:

Ես աղօտ յիշում եմ. ջուրը պղտոր էր, ափին ճերմակ, փխրուն խեցիներ էին ընկած, հեռւում երեւում էին մի քանի ջրլող թռչուններ:

Միւսը Գրիգոր Լուսաւորչի աշակերտ Սուրբ Դանիէլի հետ էր կապուած (որի մասունքները պահւում էին համանուն վանքում): Պատմում էին, որ երբ Տիրան երկրորդ թագաւորի հրամանով սրբի մասունքները սայլով տեղափոխելիս են եղել, մի գիւղի մօտ սայլի կոփն ընկել է: Եւ այդ օրուանից գիւղը կոչուել է Կոփ:

Կոփը Պուլանըխի վարչական կենտրոնն էր, քայմաքամի նստավայրը: Մեծ, շէն ու բազմամարդ գիւղ էր, բնակեցուած հիմնականում Հայերով:

Վերին Պուլանըխում շուրջ տասնհինգ հայաբնակ գիւղ կար, ինչպէս վերջերս կարդացի, իւրաքանչիւրը միջին հաշուով հարիւր տուն բնակչով:

(Շար. 1)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիպումներու շարքին մէջ

Կը հրաւիրէ իր թիւ 9 Զրոյց – դասախօսութեան (ֆրանսերէն լեզուով)

«ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՏՕՆԸ ԵՒ ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ»

նիւթին շուրջ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 5, ժամը 19-ին

Բանախօս՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Զըրաշեան սրահին մէջ

339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ
Պ. ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻԻ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ

Ընկերակցութեամբ՝

ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
եւ
ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 28, ժամը 20·30-ին

PACI
25, avenue Victor Cresson
(métro Mairie d'Issy)

Տոմսերը վերապահել հեռաձայնելով. –

01 46 45 16 43 — 01 40 95 81 33
եւ
01 46 42 79 61

ՄԵԾ ՊԱՀՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ժամը 17-ին

ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 6

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Քարոզիչ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ականնի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 20·45-ին՝
Centre Administratif d'Asnières

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Համեղի մթնոլորտ: Հակլթախաղ, վիճակահանութիւն ... Կիրակի Ապրիլ 15, ժամը 12·30-էն սկսեալ
«Ալ Ուատի» ճաշարանը
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը սահմանափակ: Ապահովելու համար հեռաձայնել՝

01 43 76 67 37
01 45 93 00 25

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլ Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ռիթա Շաքէլեանէ 300 Ֆր., իր հօրը՝ Յակոբ Քիլաղապեանի *յիշատակին:*

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 86-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի 86-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 8-ին

— ժամը 11-*ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝*

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի

— ժամը 13-*ին, եկեղեցւոյ կից «Զըրաշեան» սրահին մէջ տօնակատարութիւն ճաշով: Խօսք կ'առնեն՝*

Վասպուրականի Հայր. Միութեան նախագահ ՏՈՔԹ. ՄԱՇՈՅԵԱՆ
եւ փոխ-նախագահ՝ ՅԱԿՈԲ ԱՒՏՈՅԵԱՆ

Հանդէսին հասոյթը կը յատկացուի Հայաստանի «Խրիմեան Հայրիկ» դպրոցի նորոգութեան:

Ճաշը պատրաստուած է Միութեան Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ:

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Pour inscrire vos enfants, nous vous invitons à contacter notre secrétariat au 01.48.24.46.57 qui vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 15 juillet et le dimanche 12 août.

Dates des séjours :

1er séjour : du 3 au 25 juillet
2ème séjour : du 27 juillet au 19 août

Prix :

Colonie de Bellefontaine : pension 3 550 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

Camp rayonnant de Bellefontaine : pension : 3 800 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 7

ԽԱ. օր Մեծի Պահոց:

Տօն Աւետման Սրբուհւոյ Աստուածածնի

ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի Խորանը բացուած: «Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ Խորանը վերստին կը ծածկուի: Կը պատարագէ՝

ՄԻԽՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

Յիշատակ Յարութեանն Ղազարու

ժամը 16·30-ին՝ ԿԻՐԱԿՄՈՒՏԻ ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանը կը բացուի:

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին:
Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 16-ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:
Դռնբացէք՝ ժամը 17-ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Դռնբացէք՝ ժամը 16-ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք՝ ժամը 16-ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Ժամը 17-ին Դռնբացէք:

le 2ème tome de

l'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE

de Sarkis BOGHOSSIAN

525 pages, relié,
avec plus de 800 reproductions
en couleur et en noir et blanc
est en vente

Pour les Fêtes Pascales

OFFREZ
CE MAGNIFIQUE
OUVRAGE
A VOS AMIS

Librairie Orientale
H. SAMUELIAN
61, rue Monsieur-le-Prince
75006 PARIS
☎ **01. 43. 26. 88. 65**

MARSEILLE

RENCONTRE

l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE — U.G.A.B.

et

AZADAKROUTIOUN

organisent

une RENCONTRE

avec **ALBERT ANDONIAN**
interprète & écrivain

autour de ses deux derniers ouvrages

"A CHACUN SON DESTIN"

et

"CONFESSION D'UN POETE"

le Vendredi 6 avril à 20h30

au 327, boulevard Michelet —
13008 MARSEILLE

11EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 11ՐԴ ՇԱՐՔ

Կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

2001 ՓԱՐԻԶ

Լ Ե Ւ Ո Ն Մ Ա Ն Ո Ւ Է Լ Ե Ա Ն Ի

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ ԵՒ ՄՍՐԱՄԵԼԻՔ

Դրամատիկական պոէմա
Դիւցազնական ժամանակներից

Վայրը՝ Սասուն եւ Մըսր

Նիւթը շօշափում է դիւցազնական ժամանակներից ծնունդ առած, Սասունցի Դաւթի յայտնի պատումը: Այն միաժամանակ էպոսի անդրանիկ թատերական մշակումն է...

Տրայի տեւողութիւնը՝ երկու ժամ

Կիրակի, Ապրիլ 8, ժամը 16-ին

«ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ»
Մշակութային Կեդրոն
118, rue de Courcelles - Paris 17e
métro Courcelles

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 4
MERCREDI
4 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.139 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.139

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երկաթուղիի գործադուլը, որ սկզբունքով 24 ժամ պէտք է տեւէր (Մարտ 29), կը շարունակուի, անտանելի կացութեան մատնելով ժողովուրդը: Պատճառը, գլխաւորաբար, սենդիքաներու ներքին մրցակցութիւններն են: Մէկ կողմը կան մեծամասնութիւն կազմող ՍԷ-ԺԷ-ԹԷ-ն եւ ՍԷ-ԷՖ-ՏԷ-ԹԷ-ն, որոնք մեծ դեր չեն կրնար խաղալ, ստորագրած ըլլալով 35 ժամերու համաձայնագիրը, միւս կողմը ՖԺԱՔ-ը (ինքնավար) եւ Նորաստեղծ Սիւտ-Ռայլ որոնք, փոքրամասնութիւն ըլլալով հանդերձ (13%) կը յաջողին անշարժութեան մատնել գրեթէ ամբողջ երթեւեկը: Ընդհանուր ձեւով, ահաւոր անիշխանութիւն մը կայ եւ կառախումբեր օգտագործողները (ԱՏԻՒԱ) կը խորհին նոյնիսկ դատի դիմել ապօրինի գործողութիւններու հեղինակներուն դէմ, որոնք արգելք կը հանդիսանան որ մարդիկ աշխատանքի երթան: ԷՍ-ԷՆ-ՍԷ-ԷՖ-ի տնօրէնութիւնն իսկ միտք ունի բողոք ներկայացնելու ՍԷՆ-Լազար կայարանը (Ապրիլ 2) ծագած միջադէպերուն համար, որոնք արգելք եղան երթեւեկին: Որեւէ յոյս չկար, Ապրիլ 3-ին, որ կացութիւնը բարելաւուի մինչեւ շաբթու վերջ:

ՄԵՐՁԱՒՈՐ-ԱՐԵՒԵԼՔԻ մէջ կացութիւնը շատ լարուած է: Ապրիլ 2-ին, Իսրայէլցիները ռմբակոծած են իսլամական ճիհատի ծայրայեղ շարժումին մէկ զինուորեալին կառքը, Գազայի հարաւը, տեղն ու տեղը զայն սպաննելով: Պաղեստինցի զինուորեալի մը առաջին սպանութիւնն է Շարոնի իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր (Մարտ 7): Ամբողջ օրը, ծանր բախումներ տեղի ունեցած են, մէկ Իսրայէլցի զինուոր սպաննուած է, քսան Պաղեստինցիներ ալ վիրաւորուած են:

ՊՈԼՍՈՅ Պետութեան Ապահովութեան Ատեանը մահուան դատապարտած է իսլամական խմբակի մը պետը՝ Սալիհ Միրզապէյօղլուն, այն ամբաստանութեամբ որ ուզած է տապալել Թուրքիոյ աշխարհական վարչակարգը, Շարիան հաստատելու համար: Պատասխանատու է բազմաթիւ ոճրափորձերու:

ՓԵՔԻՆԻ ԵՒ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ միջեւ յարաբերութիւնները լարուած կը մնային Ապրիլ 3-ին: Ամերիկացիք ազդարարած էին Չինացիներուն, որ չհամարձակին ամերիկեան «լրտես-օդանաւ»ին մէջ ոտք կոխել, մինչ Չինացիք կ'արտօնէին որ ամերիկացի դիւանագէտներ այցելեն օդանաւին 24 անդամներէ բաղկացած անձնակազմին: Կը թուի, սակայն, որ Փեքին շատ կարեւորութիւն չէ տուած ամերիկեան ազդարարութեան եւ վերէն վար քննած է օդանաւը: Ինչպէս գրած էինք, ամերիկեան օդանաւը պարտադիր էջք կատարած էր չինական հողի վրայ, բախելէ ետք չինական օդանաւի մը, որուն օդաչուն մեռած էր:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ընդդիմութեան պարագլուխը եւ նախկին փոխ-վարչապետ տիկին Եուլիա Տիմոշէնկօ ազատ արձակուած է, առժամաբար: Ձերբակալուած էր քննադատելէ ետք Նախագահը: Իր ազատ արձակումը կը զուգադիպի Եւրոպայի Խորհուրդի պատուիրակութեան մը այցելութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՔԻ ՈՒԷՍԹԸ ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ Կ'ԸԼԼԱ՞Յ

Հայաստանի ու Ազրբէջանի նախագահները գլուխ-գլխի 17-րդ հանդիպումի մը համար հրաւէր ստացած ըլլալով ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարութենէն, մեկնած են Ֆլորիտա: Այդ նահանգին ամէնէն հարաւային ծայրամասին գտնուող կղզիի մը վրայ Ապրիլ 3-ին կը սկսէին բանակցութիւնները, որոնք կը տեւեն 4 – 6 օր: Ներկայ կ'ըլլան ֆրանսացի, ռուս, ամերիկացի դէտեր:

Ուաշինկթըն նախաձեռնելով այս հանդիպումին, կը յուսայ միջազգային խիստ ճնշումով ձեռք ձգել եթէ ոչ վճռական համաձայնութիւն, գոնէ հակամարտութեան կարգաւորման ծրագիր մը: Ամերիկացի դիւանագէտ մը ըսած է թէ այս նոր հանդիպումը առիթ կու տայ գործնապէս անընդմէջ ժողովներու եւ երկու նախագահներուն հետ միասնաբար կամ առանձին աշխատելու լայն կարելիութեան:

ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարութիւնը աշխոյժ կերպով մասնակից է ներկայի հոլովոյթին. նախարար Գ. Փաուըլ առաջին անգամ մասնակցութիւն կը բերէ Քոչարեան – Ալիեւ բանակցութեան: Նոյն նախարարութենէն պատասխանատու մը ըսած է թէ ոչ ոք կրնայ անվրդով մնալ կռիւներու վերսկսելու վտանգին առջեւ, գօտիի մը մէջ ուր դէմ յանդիման են Ռուսաստան, Թուրքիա եւ Իրան. անկէ զատ, երբ նաեւ հակամարտութիւնը տնտեսական վերելքի ամէն հեռանկար կը խոչընդոտէ:

Ուշագրաւ է որ ամերիկացի բանագնացները երկու կողմին ծայրայեղականները բոլորովին չգրգռելու համար շատ վերապահ կեցուածք կը ցուցաբերեն տարածքային կամ դիւանագիտական կարգաւորումներու մասին որոնք կ'ըսուի թէ կրնան օրակարգի գալ: Յայտնի է որ ԱՄՆ կարելի առաւելագոյն յառաջխաղացք ձեռք ձգել կը յուսան Քի Ուէսթի մէջ, բայց ինչպէս կ'ըսէ ամերիկացի պաշտօնատար մը, առիթը մեծապէս կախում կ'ունենայ երկու երկիրներու ղեկավարներէն, անոնց ժողովուրդներէն եւ բանակցութեան ձեռնարկելու տրամադրութենէն:

Ազրբէջանի նախագահը ԱՄՆ մեկնելէ առաջ Բաքուի մէջ հեռատեսիլին նկատած է լուծումի շարք մը տարբերակներու ներկայացումը, աւելցնելով որ ինք չի համաձայնիր Ազրբէջանի շահերուն վնասելիք որեւէ բանի: Ապա կրկնած է թէ իր կարծիքով խաղաղ կարգաւորման ներուժը տակաւին սպառած չէ եւ թէ ինք պատրաստ է այդ նպատակով որեւէ վայր մեկնելու բանակցելու համար, նոյնիսկ բեւեռային գօտի:

Հ. Ալիեւ շեշտած է թէ կողմերու միջեւ որեւէ համաձայնութեան առաջին փուլ մը միայն կ'ըլլայ, որմէ ետք անհրաժեշտ կը դառնայ լուծել հարցերու ամբողջ ծրար մը:

Բաքուի աղբիւրները կը տեղեկացնեն թէ Հ. Ալիեւ շուրջ երկու շաբաթ կը մնայ ԱՄՆ. բանակցութիւններէն ետք կ'անցնի Գլիվլընտ ուր բժշկական քննութեան կ'ենթարկուի, ապա Ուաշինկթընի մէջ հանդիպումներ կ'ունենայ ԱՄՆ-ու նոր վարչակարգին շարք մը բարձրաստիճան պաշտօնատարներուն հետ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 2 / 3)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԱՄՆ ՄԵԿՆԱԾ Է

Նախագահ Ռ. Քոչարեան ղարաբաղեան հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման բանակցային ընթացքը շարունակելու համար Արտաքին գործերու նախարար Գ. Փաուըլի հրաւէրով Ապրիլ 2, Երկուշաբթի, մեկնած է ԱՄՆ: Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ հանդիպումը կը սկսի Ֆլորիտայի Քի Ուէսթ քաղաքին Հ. Թրումընի «Փոքրիկ սպիտակ տան» մէջ: Բացումին կը մասնակցի նաեւ Գ. Փաուըլ: Ռ. Քոչարեանի կ'ընկերանայ Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան:

Մեկնելէ առաջ նախագահ Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ ինք ու Ազրբէջանի նախագահը ներկայի փուլին դէմ յանդիման են հարցերու ամբողջութեան մը որ չի կրնար լուծումի յանգիլ առանց արտաքին օժանդակութեան:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՏԷՐ - ԶՕՐ ՉԵՐԹԱՐ

Ինչպէս 1700-ամեակի նշումներու յայտագրին մէջ, Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի աշխատանքներուն տեղեկատուութեամբ ալ յայտնուած էր թէ Ապրիլ 24-ին Գարեգին Բ.ի դէպի Տէր Զօր ուխտագնացութեան պիտի մասնակցի նախագահ Ռ. Քոչարեան: Ապրիլ 2-ին տրուած ճշգրտումով մը Մայր Աթոռը կը տեղեկացնէ թէ նախագահին մասնակցութեան նշումը սխալի հետեւանք է: Յաւելեալ որեւէ բացատրութիւն չի տրուիր:

ԱՐԾՈՒԱՆԻՍՏԻ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ԿԱՅԱՆԸ ԹԱԼԱՆՈՒԱԾ Է

Գեղարքունիքի Արծուանիստ գիւղին հեռաձայնի ինքնաշխատ կայանը Մարտ 28-ի գիշերը թալանուած է, պատճառ ըլլալով որ երեք հազարնոց համայնքը զրկուի ներքին ու արտաքին հեռաձայնի կապէն: Գողցուածին արժէքը մօտ 100 միլիոն դրամ է:

«ՀԱՅԵՐՈՒ ՆՈՐ ԽԱՂԸ»

Այսպէս խորագրած է թուրք մամուլը (Ապրիլ 3) Հայաստանի կողմէ ՄԱԿ-ի Մարդկային իրաւունքներու յանձնախումբին յղուած բանաձեւ մը. անով կը նախատեսուի որ յանցանք նկատուին ցեղասպանութեան մը ուղղուած բոլոր մերժումները, ժխտումները: Բանաձեւը պատրաստուած է ՄԱԿ-ի կողմէ 1948-ին վաւերացուած պայմանագրին արդիականացումին նպատակով. այդ պայմանագիրը կը վերաբերի ցեղասպանութեան յանցանքին պատժելիութեան:

Կը սպասուի որ Հայաստանի պատրաստած բանաձեւը այս շաբթուան ընթացքին քննութեան առնուի յիշեալ յանձնախումբին կողմէ: Թուրք դիւանագէտներ ջանք չեն խնայեր որպէսզի այդ բանաձեւը յետադարձ զօրութիւն եւ հայկական տեսակէտը ցոլացնող տարրեր չունենայ:

Խնդրոյ առարկայ յանձնախումբը 53 անդամ ունի. եթէ հայկական բանաձեւը քննութեան առնուի շաբթուան ընթացքին, հաւանօրէն քուէարկութեան կը դրուի ամսուան վերջաւորութեան: Իսկ քուէարկութեամբ ընդունուելու պարագային, Թուրքիոյ ժխտումները յանցանքի համազօր պիտի ըլլան:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ 13-ՐԴ–14-ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Թաղապետական ընտրութիւններէն ետք, Երկուշաբթի, Ապրիլ 2-ին է, որ կ'ընտրուէին թաղամասերու քաղաքապետները:

Ինչպէս կ'ակնկալուէր, մեր աշխատակիցը՝ Կարօ Յովսէփեան Մարսէյլի 13-րդ եւ 14-րդ թաղամասերու քաղաքապետ ընտրուեցաւ, պաշտօն զոր կը վարէր արդէն նախորդ քաղաքապետին մահէն ետք:

Թաղապետական Խորհուրդը բաղկացած է 48 անդամներէ՝ 35 ձախ, 9 աջ եւ 4 ԷՄ-ԷՆ-ԷՖ (որոնց մէջ նոյնինքն Պրինօ Մեկրէ): Կարօ Յովսէփեան ընտրուեցաւ բազմատարր ձախի 35 ձայներով, աջը թեկնածու չներկայացուց:

ՓԱՐԻԶ

Փարիզի մէջ ալ, ընտրուեցան 20 թաղամասերու քաղաքապետները: Անոնց 12-ը՝ ձախ են եւ միայն ութը աջ: Այս առթիւ, բաւական վիճաբանութիւններ, սակարկութիւններ եղան ընկերվարականներու եւ կանաչներու միջեւ: Արդէն, անոնց պարագլուխը՝ Իվ Գոնթասօ չէր ծածկեր որ յարաբերութիւնները շատ լարուած են: Այս մթնոլորտին մէջ է որ, 3-րդ թաղամասին քաղաքապետ վերընտրուեցաւ ընկերվարական Փիէր Էյտընպօմ, առանց կանաչներու ձայներուն եւ հակառակ իր կամքին կցորդ ընտրուեցաւ Գոնթասօ, որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ կանաչ կցորդներու թիւը: Արդէն, կանաչները կը սպառնան չքուէարկել Փարիզի քաղաքապետարանին պիւտճէն, եթէ ընկերվարականներու հետ ստորագրուած համաձայնագրերը չյարգուին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE» (3 avril)

VAHAN MARDIROSSIAN, PIANISTE PHENOMENAL, AU RENDEZ-VOUS DES TRANSCLASSIQUES

PUISSANCE, VIRTUOSITE, FINESSE DU TOUCHER AU SERVICE DE RAVEL, DUTILLEUX ET TANGUY

Այս կրկնակ խորագիրներուն տակ, թերթը դրուատալից յօդուած մը հրատարակած է Փիէր Ժերվազոնիի ստորագրութեամբ, դաշնակահարին Մարտ 31-ին տուած համերգին մասին: Չորս սիւնակներու երկայնքին, յօդուածագիրը կը գովէ «երիտասարդ Հայը» որու ֆենոմենալ, զօրաւոր արուեստավարժութիւնը կը հաւասարի իր նուագին նրբութեան:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան	
Մէօտոն – ՀՄԸՄ Ֆրանս	3 – 1
Ֆոնթէնպլօ – Ի.Ժ.Ա. Ալֆորվիլ	0 – 1
Ա.ԷՍ.Օ. Արմէնիէն Իսի – Լը Մէ	0 – 0
Լիոնի Շրջան	
Իւժին – ՀՄԸՄ Լիոն-Տէսին	0 – 3

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՑԱՆՑԸ, ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՒ ԼՈՒՆ

Հեռահաղորդակցութեան ցանցին 90%ին Յունաստանի ՕԹԷ ընկերութեան վաճառքին պատճառած հարցերը լուծուած չըլլալով, Հայաստանի ղեկավար շրջանակները սուր վիճարկում կ'ունենան, այս անգամ ելեկտրականութեան ցանցին վաճառքին մասին: Այս նոր պարագան ալ զետեղուած է «սեփականաշնորհում»ի շըրջանակին մէջ: Կազմուած է նաեւ յատուկ յանձնախումբ մը: Վաճառքին կողմնակիցներուն խումբին գլխաւոր դէմքն է Ֆինանսներու նախարար Վարդան Խաչատրեան որ բնական կը նկատէ այդ գործարքը, պատճառաբանելով որ կաշառակերութեան դէմ պայքարը աւելի կարեւոր յաջողութիւն կ'արձանագրէ («Ազգ» Մարտ 23): Հայաստանի նման երկիրներու մէջ մեծագոյն չարիք նկատուած կաշառակերութեան տարածուն բնոյթին դէմ որպէս փրկութեան միջոց նկատուածին ընդդիմացողները որոնք այդ ցանցերը «ռազմավարական» արժէք կը նկատեն, նախարարը համարած է «անգրագէտ»: Ան մերժած է նաեւ վաճառքին գինը ցած գտնողներու քննադատութիւնները, ըսելով թէ եթէ բարձր գին պահանջուի, այդ գինը յետոյ ելեկտրականութեան սակագինին մէջ կը մտնէ եւ ժողովուրդը կը պարտաւորուի վճարել զայն. «Եթէ նրա գնողունակութիւնը բարձր լինէր, գնորդը մեծ գին կը տար, որովհետեւ ի վերջոյ, դա մեզանից ետ է ստանալու, այդ գումարը նուէր չի լինելու» ըսած է ան: Հաւանօրէն, Ֆինանսներու մարզին մէջ խոր հմտութեան տէր եղող մը միայն կրնայ թափանցել նախարարին բացատրութիւններուն, տրամաբանութեան: Անոր կարծիքով, կարեւորը հոսանքին արտադրութիւնն է. ցանցը «կատարում է ընդամէնը փոքր սպասարկում, որեւէ այլ խնդիր նա չունի այս պահին: Թէ յետագայում ինչ կը լինի, ինչպէս կը լինի, այլ խնդիր է: ... Թէ ներսում ելեկտրական ուժանիւթը վաճառում է Պօղոսը թէ Ճոնը, ինձ համար որեւէ նշանակութիւն չունի»: Ցայտնապէս, նշանակութիւն ունեցողը այն է որ ցանցը կը սեփականաշնորհուի, այլ խօսքով՝ կը ծախուի ունեցած պարտքերով հանդերձ:

Աւելորդ է հարց տալ թէ եթէ Հայաստանի բնակչութիւնը պիտի վճարէ գնորդի տալիք գինը, քանի որ «այդ գումարը նուէր չի լինելու», ո՞րն է իմաստը եւ մանաւանդ՝ օգուտը, շահը այդ գործարքին: Այդ պայմաններով, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել թէ Հայաստան ելեկտրականութեան իր ցանցը որպէս նուէր ընդունելիք բարերար մը կը փնտռէ: Իսկ ինչ կը վերաբերի ցանցը ձեռքը հանելով այդ մարզին տիրած կաշառակերութեան հարցը լուծելու իմաստութեան, քիչ մը շատ տղայօրէն չի՞ կրկներ պատմութիւնը այն պարզամիտ գիւղացիին որ զինքը կծող լուէ մը փրկուելու համար այրած է վերմակը...:

Այսուհանդերձ, ինչպէս կը տեղեկացնէ «ԱրմԷնփրԷս»ի Մարտ 23-ի հաղորդագրութիւնը, Խորհրդարանի քաղաքական ուժերը կը պնդեն որ անհրաժեշտ է ցանցին սեփականաշնորհումը. այդ պնդողները եղած են յատկապէս Ս. Պաղտասարեանը (ԱԺՄ) եւ «Կայունութիւն» խումբի նախագահ Վ. Այվազեան: Առաջինը մանաւորապէս դժգոհած է հակառակորդներէն որոնց կողմէ մեծ վտանգ կը սպառնայ Հայաստանի անկախութեան, ըստ իր համոզումին. երկրորդը կրկնած է նախարարին պատճառաբանութիւնը. ցանցերը պետութեան ձեռքը մնալով եկամուտի աղբիւր կ'ըլլան այդ մարզին աշխատողներուն. ելեկտրական ուժանիւթի կորուստներուն 80%-ը ան «թալանի արդիւնք» նկատած է: Այս երկուքին համամիտ գտնուած է Հ.Յ.Դ. խմբակցութեան ղեկավար Ա. Վարդանեանն ալ, մինչ նոյն կուսակցութիւնը մինչեւ այսօր կատարուած սեփականաշնորհումները ամէնէն բուռն կերպով քննադատողը եղած էր:

Որոշապէս, Հայաստանեան, մանաւորաբար ղեկավարութեան մակարդակի, տրամաբանութեան, գործելակերպին թափանցելու համար անհրաժեշտ է յատուկ վարժընթաց մը անցընել. առանց ատոր, վերոնշեալները, մանաւանդ հեռահաղորդակցութեան ցանցին յունական ընկերութեան վաճառքին ճամբով այսօր Թուրքիոյ պատկանելու սպառնալիքին առջեւ, կրնայինք սխալ մեկնաբանել. կրնայինք օրինակ «անգրագիտութիւն»ը ցոյց տալ հարց տալու թէ ելեկտրականութիւնը արտադրելէ ետք եթէ ցանցին նոր տէրերը որեւէ պատճառով չուզեն ուժանիւթը տեղ հասցնել, կամ ատոր համար տարապայման գիներ պահանջեն, ի՞նչ կ'ըլլայ: Կամ, նոյն ազնուական տրամաբանութեամբ անկարելի չէր որ մեկնելով՝ կաշառակերութեան դարման բերելու նախարարական պատճառաբանութենէն, յանգէինք այն եզրակացութեան թէ մէկ անգամէն Հայաստանի սեփականաշնորհումը աւելի արմատական լուծում մը չէ՞ր ըլլար, ոչ միայն կաշառակերութեան, այլ մնացեալ բոլո՛ր չարիքներուն լուծում գտնելու համար...:

Ի վերջոյ, էականը վերմակ ունենա՞լն է, թէ լուին խերը անիծելը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ՕՐ ՄԸ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՈՒՄԸ

2001 Մարտ 18-ը յիշատակելի թուական մը եղաւ Գալիֆորնիոյ հայ կաթողիկէ համայնքին համար: Արդարեւ, այդ օրն է որ իրականութիւն դարձաւ համայնքին կէս դարու ընթացքին փայփայած երազը, այն է՝ ունենալ իր սեփական եկեղեցին: Թէեւ չորս տարի առաջ համայնքը գնած էր Կլէնտէյլի մէջ գտնուող օտար եկեղեցի մը, սակայն, ժողովրդապետ Հ. Ռափայէլ Վրդ. Մինասեան կ'ուզէր այդ աղօթատեղին վերածել հայկական ճարտարապետութեան հարազատ ոճով եւ յատկապէս՝ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակի տօնախմբութեան առիթով, հայ ժողովուրդին հաւատքի հօր Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին ընծայուած պատուաբեր կոթող մը:

Երազելը արգիլուած չէ, սակայն հարկ է իրատես ըլլալ: Իբրեւ մէկը, որ աւելի քան երեք տարի է ամէնօրեայ շփումի մէջ է Հ. Ռափայէլ Մինասեանի հետ, կրնամ անվարան վկայել իր աշխատասիրութեան, ո՛չ մէկ խոչընդոտի առջեւ չընկրկող, հետեւողական եւ անձնազոհ նկարագրին մասին:

Արդարեւ, երբ 1999 Օգոստոս 15-ին կը կատարուէր Կլէնտէյլի կեդրոնը գտնուող նախկին եկեղեցւոյ բակին մէջ նոր կառուցուելիք եկեղեցւոյ հիմնարկէքը, հովիւը շինարարութեան համար տարի մը առաջ կազմակերպուած հանգանակութիւն – ձեռնարկէն գոյացուցած էր շուրջ կէս միլիոն տոլարի գումար եւ խոստում: Նոր կառուցուելիք եկեղեցին իր համալիրով, ըստ ծրագրի, պիտի արժէր երկու միլիոն տոլար: Հ. Ռափայէլ, չընտրուած կերպով յամառ եւ խորապէս հաւատացող Աստուծոյ նախախնամութեան, կը նետուէր արկածախնդրութեան դիրկը: Շինարարական աշխատանքներուն առընթեր ծայր կու տար որոնումը նիւթական նորանոր աղբիւրներու, որոնց գոյացման համար կը կազմակերպէր այլազան ձեռնարկներ՝ ճաշ, թատերական ներկայացում, չարականներու մեկնաբանութիւն բովանդակող խտասալիկ, ժապաւէն եւ այլն: Այս բոլորի կողքին նաեւ ամէն օր, առաւօտ կանուխէն մինչեւ իրիկուն, հսկողութիւն շինարարական աշխատանքներու, հովուական պաշտօն, պատարագ, քարոզ...

Եւ այսպէս, մէկուկէս տարուան անխոնջ աշխատանքներէ եւ բազմաթիւ դժուարութիւններ յաղթահարելէ ետք, Կլէնտէյլի հայաշատ կեդրոնին մէջ կը բարձրանայ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի անունը կրող հոյակերտ տաճարը, որուն օծումը կատարուեցաւ Կիրակի, Մարտ 18-ի կէսօրէ ետք ժամը 1-ին, ձեռամբ Միացեալ – Նահանգներու եւ Գանատայի կաթողիկէ Հայոց առաջնորդ Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթազեանի:

Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ Մխիթարեան վարժարանի աշակերտական փողերախումբը կը հնչեցնէր ազգային եւ հայրենասիրական մեղեդիներ, շեշտելով օրուան տօնական նկարագիրը, մինչ նոյն վարժարանի սկաուտները երկշարք կը սպասէին եկեղեցական թափօրի սկսելուն:

Ժամը 1-ին պատարագիչ Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթազեան, դուրս ելլելով յարակից սրահէն, թափօրով կ'ուղղուէր դէպի եկեղեցի, առաջնորդութեամբ ՄԱՆ-ի մօտ Հռոմի Ս. Աթոռին Պապական Նուիրակ Գերպ. Ռէնաթօ Մարթինոյի, Արեւմտեան Թեմի զոյգ առաջնորդներ Վաչէ Արք. Յովսէփեանի եւ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի, Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ պատուելիներու Պոսթընէն, Տիթրոյթէն, Մոնրէալէն, Արժանթինէն, Հռոմէն եւ Պէյրութէն ժամանած Հայ կաթողիկէ վարդապետներու եւ տեղւոյն Հայ կաթողիկէ հոգեւորական դասուն:

Եկեղեցին, շրջափակը եւ յարակից սըրահը հաւաքուած հայ հաւատացեալներու թիւը կ'անցնէր 1500-ը: Օծման հոգեպարար արարողութիւնը հեռատեսիլի մեծ պաստառին միջոցով կը սփռուէր յարակից սրահին մէջ: Եկեղեցւոյ մէջ ներկայ էին նաեւ Լիբանանի հիւպատոսը, Հայաստանի հիւպատոսութեան ներկայացուցիչները, Կլէնտէյլի քաղաքապետը, հայկական քաղաքական, բարեսիրական, մշակութային կազմակերպութիւններու, մամուլի եւ հեռատեսիլի կայաններու ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ Անարատ Յղութեան հայ քոյրեր:

Պատարագի երգեցողութիւնը քառաձայն կը կատարէր բազմամարդ երգչախումբ մը, ղեկավարութեամբ Հ. Ռափայէլ Մինասեանի: Ընթացս պատարագի, Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթազեան կուտար հոգեշունչ քարոզ մը, իր ուրախութիւնը յայտնելով իբրեւ նորընտիր Առաջնորդ Լոս – Անճըլըսի գաղութին տուած իր անդրանիկ այցելութիւնը նման պատմական եղելութեան հետ զուգադիպելուն համար: Հայ ազգի Լուսաւորիչ Ս. Գրիգորի նուիրուած նորակառոյց չքեղ տաճարի իրագործման համար ջերմօրէն կը շնորհաւորէր Հ. Ռափայէլը, անոր շուրջ համախմբուած օժանդակ մարմինները, բարերարներն ու նուիրատուները, մաղթելով որ այս նոր սրբավայրը, որ տունն է Աստուծոյ, դառնայ նաեւ տունը իւրաքանչիւր Հայ հաւատացեալի:

Յաւարտ եկեղեցական արարողութեանց, գնահատելով Հ. Ռափայէլի «առաքելական եռանդն ու նուիրումը» եկեղեցւոյ եւ իր հօտին, Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթազեան շնորհեց անոր «Ծայրագոյն վարդապետի տիտղոսը, տալով իրաւունք կրելու վարդապետական գաւազան, լանջախաչ ու մատանի, ինչպէս նաեւ վարդապետական մանիշակագոյն փիլոն»:

Նոյն օրը երեկոյեան Կլէնտէյլի «Հիլթըն» պանդոկի ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ճաշ մը, որուն մասնակցեցան 700 հոգի: Հանդիսութիւնը վարեց Կրէկ Գաւէճեան: Շնորհաւորանքի խօսքով հանդէս եկաւ Լոս – Անճըլըս գաւառի վերահսկիչ Մայքըլ Անթոնովիչ: Եկեղեցւոյ կառուցման նիւթական հաշուետուութիւնը ներկայացուց Արա Արոյեան: Հ. Ռափայէլ Ծ. Վրդ. Մինասեան անդրադարձաւ եկեղեցւոյ շինարարութեան հետ կապուած դժուարութիւններուն, անոնց յաղթահարման գծով տարուած աշխատանքներուն, շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր անոնց որոնք առաջին իսկ օրէն նիւթապէս եւ բարոյապէս զօրավիգ եղան իրեն: Պապական Նուիրակ Ռէնաթօ Մարթինօ «Պապական շքանշան»ով պարգեւատրեց եկեղեցւոյ կառուցման ճարտարապետ Արամ Ալաճաճեանը, իսկ Գերապայծառ Պաթազեան Հայ կաթողիկէ համայնքի շքանշանը յանձնեց ճարտարապետ Սարգիս Մարքոսեանին, իբրեւ գնահատանք անոնց տարած բծախնդիր աշխատանքին: Հուսկ, գրուատանքի խօսքեր արտասանեց Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթազեան: Սեղծուած խանդավառ մթնոլորտին մէջ եղած նուէրներէն գոյացաւ 300 հազար տոլար:

Կլէնտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ կառուցումը հասաւ իր աւարտին. ներկայիս կը շարունակուին համալիրի մնացեալ բաժիններու՝ հանդիսասրահի, ժողովարանի, դըպրասենեակներու, գրադարանի եւ հովուատան շինարարական աշխատանքները, որոնց վերջնական աւարտը նախատեսուած է յառաջիկայ քանի մը ամիսներուն:

Բարերարներու, մեծ ու փոքր նուիրատուներու, բարոյապէս զօրավիգ կանգնած բարեպաշտ հաւատացեալներու շնորհիւ, ինչպէս նաեւ անսահման զոհողութիւններու գնով Կլէնտէյլի կեդրոնը բարձրացող աստուածահաճոյ այս տաճարի եւ համալիրի կառուցումը, որ պիտի արժէ չորսուկէս միլիոն տոլար, պատիւ կը բերէ ո՛չ միայն Հայ կաթողիկէ համայնքին, այլեւ մեր գաղութի համայնք հաւատացեալներուն, անխտիր, որովհետեւ բոլորս ալ հոգեւոր զաւակներն ենք մեր հաւատքին հօր՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչին, եւ բոլորիս նուիրական պարտականութիւնն է պահպանել անոր հոգեւոր աւանդը, որպէսզի ինքն ալ հրճուի մեր հաւատարմութեամբ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Լոս – Անճըլըս

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԹԱԼԻՊԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՄՏԱՀՈԳԵՆ ՄԻՋԻՆ ԱՍԻԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վերջերս ամբողջ աշխարհը սոսկումով ու դատապարտումի ծանր արտայայտութիւններով անդրադարձաւ Աֆղանիստանի մէջ Թալիպաններու մշակութային բարբարոսութեան որ բաց ու բրէնով, ապա նաեւ պայթուցիկներով քանդեց Պուտտայի հազարամեայ հսկայական արձանները: Սակայն, Թալիպաններու ներկայացուցած վտանգը չի սահմանափակուիր միայն մշակոյթի մարզով, ոչ ալ միայն Աֆղանիստանով: Անոնք աւելի կը փնտռեն տապալելու Ուզպեկստանի, Տաճիկիստանի, Կիրգիզիստանի վարչաձեւերն ալ: Արդէն մահափորձերու թիրախ ըրին ուզպեկ նախագահը, ծախսեցին, Ամերիկացիներ առեւանգեցին: Վտանգուած երեք երկիրները կը ջանան ապահովութեան իրենց գործողութիւնները համակարգել, իսկ մեծ տէրութիւնները մտահոգ են հաւանական հետեւանքներով: Ջինաստանը, օրինակ, կը կարգին վախնալով որ Թալիպաններու շարժումը իր ինքնավար շրջանին, Քսինճեանկի մահմետականները ապստամբելու կը մղէ, զինուորական կարեւոր օժանդակութիւն կը կատարէ: Ռուսաստան որ չէչէնական փորձառութեան ծանր դասերը քաղած է, եւ վճռած է խաղաղականութեան կապուած անկայունացումը ամէն վտանգ չէզոքացնել, աֆղանեւտաճիկ սահմանին երկայնքին հսկողութեան զօրքեր փոխադրած է:

Պէտք է ըսել որ մտահոգութեան բաւական լուրջ պատճառներ կան. պետութիւնները իրենց գործադրած ճնշումները արդարացնելու տուեալներ ունին: Ուզպեկստանի մէջ, օրինակ, Իսլամական շարժումը երդում բրած է իշխանութիւնը տապալելու. եւ այդ շարժումը գործունէութիւն կը տանի երեք երկրին մէջ ալ: Տաճիկ նախագահն ալ ունի ընդդիմութեան միացեալ ճակատը որ պատճառ եղաւ (1992 – 1997) քաղաքացիական պատերազմին: Երեք երկիրները վախ ունին նաեւ Ազատագրութեան կուսակցութենէն որ կ'ուզէ Խալիֆան վերահաստատել:

Այսօր, որքան ալ մեծ թիւերով չըլլան քայլիններ չունենան այս խմբաւորումները, իսկական կը թուի վախը՝ Իրանի պատահածին նման հոլովոյթի մը ենթարկուելու նախկին խորհրդային երեք հանրապետութիւնները: Ասոր կ'աւելնան Արեւմտեան նեցուկին անպատեհութիւններ որոնք կը չէզոքեն հանդէպ թշնամաբար տրամադրուած տարրերու աշխուժացումը: Քաղաքական անկախ դէտերու կարծիքով՝ Միջին Ասիոյ սպառնալիքի ենթակայ հանրապետութիւններուն մեծ բան պիտի չապահովէ զինուորական օժանդակութիւնը, կամ սահմաններու հակակշռին հզօրացումը: Մինչդեռ տնտեսական նեցուկը կրնայ շատ աւելի արդիւնաւոր ըլլալ: Ինչ կը վերաբերի մտահոգ իշխանութիւններուն փոխանակ ճնշումի քաղաքականութեան մը, աւելի ազդեցիկ կրնան ըլլալ լայնախոհութեան ու աւելի լայն ժողովրդավարութեան մը փաստը տալով:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՖՐԵՏԵՐԻՔ Բ. ԿԱՅՍԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԴԷՊԻ ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ՈՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒՆ ՄՏՈՒԱՐԱՑՈՒՄԸ

ՖՐԵՏԵՐԻՔ Բ.

Ֆրետերիք Բ. կայսր գերմանական Հոհենշթաուֆըն տոհմէն էր, Հայնրիխ Զ. կայսեր զաւակը եւ Ֆրետերիք Ա. Շիկամօրուսի թոռը։ Ան ծնած էր 1194 Դեկտեմբեր 26-ին, Իտալիոյ Անքոնա քաղաքին մօտակայ Ժեսի գիւղը։ Տակաւին երկու տարեկան մանուկ, ան 1196-ին գերմանական ազնուականութեան կողմէ Ֆրանքֆուրթի մէջ Գերմանիոյ թագաւոր հռչակուեցաւ, իսկ յաջորդ տարին հայրը՝ Հայնրիխ Զ. մահացաւ 1197 Սեպտեմբերին, 32 տարեկանին։

Ամուսնոյն մահէն ետք Քոնսթանս կայսրուհի զաւակը՝ Ֆրետերիքը Սիկիլիա տարաւ, ուր ան 1198 Մայիսին Սիկիլիոյ թագաւոր օծուեցաւ։ Քոնսթանս կայսրուհի այնուհետեւ Սիկիլիան Հռոմէական Սրբազան կայսրութեան եւ Գերմանիոյ միացուց եւ Իննովկենտիոս Գ. պապը իր զաւկին պահապան նշանակեց եւ յաջորդ տարին ալ մահացաւ։ Այնուհետեւ երկու թագաւորներ միաժամանակ զահակալեցին Գերմանիոյ մէջ. Ֆրետերիքի հօրեղբայրը՝ Շվապիոյ Ֆիլիփ իշխան եւ Ուէլֆ տոհմէն Պրունշուիքի Օթթօ իշխան, որ Հռոմէական Սրբազան կայսրութեան կայսր հռչակուեցաւ Օթթօ Դ. անունով։

Այս պայմաններուն տակ գերմանական եւ իտալական քաղաքները անկայունութեան մատնուեցան. գերմանացի եւ պապական պետութեան զինուորականներ, տեղացի պարոններ, Սիկիլիոյ իսլամ սարակենացիներ, ինչպէս նաեւ Ճենովա եւ Փիզա իրարու դէմ պայքարի մէջ մտան։

Ֆրետերիք Բ. 1209-ին Արակոնի Քոնսթանս իշխանուհիին հետ ամուսնացաւ։ 1210-ին Օթթօ Դ. կայսր Իտալիա ներխուժեց եւ 1211-ին Սիկիլիան իրեն ենթարկեց։ Ֆրետերիք Բ. 1212-ին Գերմանիա մեկնեցաւ, բայց նախքան մեկնիլը իր մէկ տարեկան զաւակը՝ Հայնրիխ Է.ն Սիկիլիոյ թագաւոր օծեց։ Ան այնուհետեւ առանց դիմադրութեան նուաճեց հարաւային Գերմանիան, եւ անգամ մը եւս, 1212 Դեկտեմբերին, Ֆրանքֆուրթի մէջ, գերմանացի ազնուականութեան մեծամասնութեան կամքով Գերմանիոյ թագաւոր ընտրուեցաւ։ Նոյն տարին ան Ֆրանսայի հետ դաշնակցութիւն հաստատեց ընդդէմ Օթթօ Դ.ի, որ ծանր պարտութիւն կրեց Պուվէնի 1214 Յուլիսի ճակատամարտին։

Ֆրետերիք Բ.ի իննամեայ զաւակը՝ Հայնրիխ Է. 1220 Ապրիլին թագաւոր հռչակուեցաւ գերմանական ազնուականութեան կողմէ, որմէ ետք Ոնորիոս Գ. պապ 1220 Նոյեմբեր 22-ին Ֆրետերիք Բ.ը մեծ շուքով Հռոմէական Սրբազան կայսրութեան կայսր օծեց Հռոմի Սուրբ Պետրոս տաճարին մէջ։

Ֆրետերիք Բ. կայսր ամրոցներու կառուցման, սահմաններու պարսպապատման, ինչպէս նաեւ նաւահանգիստներու ընդարձակման աշխատանքներու ձեռնարկեց եւ նաւատորմ պատրաստեց, որպէսզի աշխուժացնէ առեւտուրը։ Ան նաեւ 1224-ին Եւրոպայի պետական առաջին համալսարանը հիմնեց Նափոլիի մէջ։

Այս բոլորը նպաստեցին ապահովութեան հաստատման եւ իտալական քաղաքներու միջեւ համագործակցութեան. առեւտուրը սկսաւ զարգանալ եւ երկիրը բարգաւաճիլ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ՆՈՐ ՀՈՍՔ ԴԷՊԻ ԻՏԱԼԻԱ

Ֆրետերիք Բ. կայսեր գահակալութեան առաջին տարիներէն իսկ, Կիլիկիոյ եւ Ճենովայի, Վենետիկի եւ Փիզայի հետ նախապէս կնքուած առեւտրական դաշինքներուն հիմամբ, Կիլիկիայէն ու այլ շրջաններէ, ինչպէս նաեւ Ղրիմէն հայ առեւտրականներ ու նաւաստիներ իտալական քաղաքներ գացին հաստատուեցան։

Այս ժամանակ Հայեր ամէնէն աւելի Վենետիկի հետ առեւտրական եւ մշակութային աշխոյժ կապեր ունէին, իսկ վենետիկցի նշանաւոր եւ քաղաքական ու անտեսական հզօր ուժ ներկայացնող Ծիանի ընտանիքը սերտ կապեր ունէր Հայերուն եւ Կիլիկիոյ արքունիքին հետ։ Անոնցմէ Սեպաստիանօ Ծիանի բաւական երկար ժամանակ Կիլիկիա ապրած էր եւ ձեռք ձգած թեւաւոր առիւծի այն արձանը, որ իրեն հետ Վենետիկ տանելով՝ մինչեւ այժմ ալ կանգուն է Սուրբ Մարկոսի Փոքր հրապարակի երկու սիւներէն մէկուն գլխուն, իբրեւ Վենետիկի յաւերժական խորհրդանիշ։ Սեպաստիանօ Ծիանի յետագային Վենետիկի տոճ դարձաւ։ Յիշենք նաեւ, որ ամբողջ ԺԳ. դարու ընթացքին մեծ պայքար կար Ծիանի եւ Թիեփոլօ ընտանիքներուն միջեւ։

Այս ժամանակ վենետիկցի վաճառականներ աշխոյժ գործունէութիւն ունէին Աղեքսանտրէթի ծովախորշին եւ Այասի նաւահանգիստին մէջ։ Անոնք որոշ ժամանակ կը մնային հոն, մեծ քանակութեամբ բամպակի եւ անմշակ մետաքսի կապոցներ, բրդեղէն ընտիր գործուածքներ, ծիրանագոյն մետաքսի նուրբ կտաւ, վառ գոյներով թաւիշ, շաքար, կինամոն (տարչին), պղպեղ, քրքում, մեխակ, գինձ, խունկ, անագ, պղինձ, աւշակային ..., վարսակ, չամիչ, մաճառ, գինի, ... ձիեր եւ էշեր եւ գոմէշի կաշի կը հաւաքէին եւ մեծ նաւատորմերով ճամբայ ելլելով՝ Վենետիկի նաւահանգիստը կը հասնէին։ Վենետիկցի վաճառականներ այդ ապրանքներուն մեծ մասը, յատկապէս՝ բամպակը, մետաքսը, թաւիշը, շաքարը, տարչինը, պղպեղը, քրքումը, մեխակը, գինձը եւ խունկը յետագային Հիւսիսային Եւրոպայի շուկաներուն մէջ կը վաճառէին։ Վենետիկցիք իրենք եւս արագօրէն հմտեցան թաւիշի արտադրութեան մէջ։

Հայ դիւանագէտներ, մատուրականներ ու հոգեւորականներ յաճախ կ'այցելէին Հռոմ եւ անոնցմէ շատեր պապին հետ բանակցութիւններ կը վարէին։ Այս ժամանակ ալ բաւական ստուարացաւ Հռոմի հայ համայնքը, եւ կարեւոր թիւով պանդուխտներ հաստատուեցան հոն՝ աշխատանք գտնելու համար։

Հռոմ հաստատուած տարագիր գրիչ Թադէոս Քահանայ 1226-ին հոն ընդօրինակած իր ձեռագիրի յիշատակարանին մէջ յիշած է, որ ինք այդ ձեռագիրը Հռոմի Հայոց Տան կը նուիրէ։ Յիշատակարանին մէջ ան հակիրճ կերպով պատմած է հայրենի երկրին մէջ տեղի ունեցող արհաւիրքները՝ կոտորած, գերեվարութիւն, սով եւ համաճարակ, որոնք ստիպած են Հայերը թափառականի ցուպ վերցնել։

Ստուար թիւով Հայեր գացին հաստատուեցան նաեւ Ռիմինիի մէջ, ուր Յովհաննէս Եպիսկոպոս անոնց եւ շրջակայքի հայութեան առաջնորդը դարձաւ։ Ֆլորանսի համայնքը եւս ստուարացաւ, ուր Ազգային Տուն եւ եկեղեցի կառուցուեցաւ։ Անքոնայի եւ Ճենովայի համայնքները եւս բազմացան։

ՖՐԵՏԵՐԻՔ Բ.ի ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՇՆՈՐՀԻՒ՝ ԱՇԽՈՅԺ ԿԱՊԵՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Ֆրետերիք Բ. կայսր իր կնոջ՝ Քոնսթանսի մահէն ետք (1222-ին), 1225-ին Երուսաղէմի թագաւորութեան ժառանգորդ Իզապէլլա (Եոլանտ) Բրիէնի հետ ամուսնացաւ, որուն հիմամբ Երուսաղէմի գահին յաւակնորդ դարձաւ։ 1226ին ան Հիւսիսային Իտալիոյ մէջ խաչակրական արշաւանքի համար աշխատանքի ձեռնարկեց, բայց Լոմպարտական լիկան բուռն կերպով ընդդիմացաւ անոր։ Նոր պապը՝ Գրիգոր Թ., որ Ֆրանչիսկեան միաբանութեան հիմնադիր սուրբ Ֆրանչեսկոս Ասիսիի անձնական բարեկամը եղած էր, բանադրեց կայսրը։

Ֆրետերիք Բ.ի խաչակիր զօրքը 1227-ի ամրան վերջաւորութեան Իտալիայէն ճամբայ ելաւ, իսկ կայսրը 1228 Յուլիս 21-ին Կիպրոս ցամաք ելաւ, եւ հոնկէ ալ՝ Աքրա, ուր իմացաւ կնոջ՝ Իզապէլլայի մահը։ Տեւտոնեան միաբանութեան ընդդիմութիւնը զսպելէ ետք, ան Եգիպտոսի սուլթան Քամիլի հետ բանակցութեամբ ձեռք ձգեց Երուսաղէմը, Բեթղեհէմը եւ Նազարէթը, որմէ ետք, 1229 Մարտ 18-ին Երուսաղէմի Ս. Յարութիւն տաճարին մէջ ինքզինք թագաւոր թագադրեց։ Ան ինքզինք ներկայացուց իբրեւ նոր մարգարէ եւ Դաւիթ մարգարէի վերամարմնաւորումը, եւ իր Երուսաղէմ մուտքը Ծաղկազարդին Յիսուսի Երուսաղէմ մուտքին նման կազմակերպեց։

Կայսեր բացակայութենէն օգտուելով՝ պապական զօրքերը Սիկիլիա ներխուժեցին, որուն պատճառով Ֆրետերիք Բ. ստիպուած վերադարձաւ, պարտութեան մատնեց պապական զօրքը եւ վերանուաճեց իր տիրոյթները։ 1230 Յուլիսի Սեփրանոյի հաշտութենէն ետք պապը վերջ տուաւ անոր բանադրանքին։

Ֆրետերիքի Արեւելքի նուաճումները աւելի եւս աշխուժացուցին Իտալիոյ եւ Կիլիկիոյ միջեւ կապերը։ Արդէն 1226-ին Կիլիկիոյ մէջ գահ բարձրացած էր Կոստանդին պայլի տասներշորսամեայ զաւակը՝ Հեթում Ա., որ նախորդ տարի պսակուած էր Զապէլ թագուհիին հետ։ Կոստանդին թագաւորահայր եւ Հեթում թագաւոր երկրին ռազմական ուժը զօրացնելով եւ պետութեան սահմանները ամրապնդելով՝ սկսան աշխուժացնել արտաքին յարաբերութիւնները. այս նպատակով ալ դիւանագիտական տեւական կապեր հաստատուեցան իտալական քաղաքներու հետ։ Հայ դեսպաններ յաճախակի առիթներով սկսան երթեւեկել դէպի Վենետիկ եւ Հռոմ. այդ դեսպանները ընդհանրապէս Վենետիկի ազնուականներու տոհմական պալատներուն մէջ կը հիւրնկալուէին։

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Ազդակ)

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՊՈՒԼԱՆԸԽ

Բացառապէս Հայերով բնակուած այդ շրջանը 19-րդ դարի երկրորդ կէսից, Թրքական կառավարութեան հետեւողական քաղաքականութեան շնորհիւ սկսել էր բնակեցուել Կովկասից գաղթած Չէրքէզներով ու Քրտերով, որոնք ամէն ձմեռ հարաւ քոչելու փոխարէն սկսեցին հաստատուել հայկական գիւղերում։ Քրդերը զօրանում էին զէնքով, շէյխերն ու բէկերը իրենց դերիշխանութիւնն էին հաստատում, ծանր հարկերն ու թրքական դերիշխանութիւնների կամայականութիւնները քամում էին ու յաճախ չըքաւորութեան հասցնում կանաչ արօտների ու ցորենի ծփան արտերի տէր աշխատաւորին, բայց պանդխտութիւն չըսիրող պուլանըխցին շարունակում էր ամուր կառչած մնալ իր հողին ու տանը եւ 1915-ի նախօրէին էլ հայութիւնը մեծամասնութիւն էր իր հայրենի բնօրրանում։

ՄԵՐ ԳԻՒՂԸ

Մեր գիւղը կոչւում էր Շեխաղուպ (Շէխեաղուպ, Շաղագու)։ Տեղանունների բառարանը շատ ուրիշ տարբերակներ էլ է տալիս, բայց ինձ համար, մօրս համար, վերապրած հարազատներիս համար նա Շեխաղուպ է։ Մենք այդպէս ենք անուանում։

Շեխաղուպը Վերին Պուլանըխում էր, Կոփից չորս քմ. հարաւ-արեւելք, համանուն գետի ափին, Խաչլուայ լճից փոքր-ինչ հիւսիս-արեւելք։ Հիմնադրուել էր 17-րդ դարում, տիյարպէքիրցի վաճառական Սաֆարի կողմից։

Մեծ, շէն գիւղ էր, շուրջ 120 տուն հայ բնակչութեամբ (ժամանակին, ասում էին տարեցները, աւելի մեծ է եղել)։

Տառեր քիչ կային, բայց դիրքը յարմար էր եւ, քանի որ մի քիչ զառիվայր, գեղեցիկ տեսարան էր բացւում (չեմ յիշում ինչ, բայց գեղեցիկ)։

Ունէինք եկեղեցի (Ս. Գէորգ), վարժարան, որտեղ ինձ չվիճակուեց ուսանել։ Սովորում էին հինգ դասարան, որից յետոյ, ով ուզում էր (կամ կարող էր) ուսումը շարունակել, Պիթլիս էր գնում, որտեղ գործում էր ամերիկեան միսիոներների բացած վարժարանը։ Այս միսիոներները մեր կողմերում յայտնուել էին 19-րդ դարի կէսերին։ Նրանց հիմնական նպատակը, ասում էին, բողոքականութիւնն տարածելն էր, ամերիկեան ազդեցութիւնն ուժեղացնելը, բայց չեմ կարծում, թէ աւելի քան կէս դարում մեծ նուաճումների հասած լինէին. մեր գիւղում, օրինակ, ընդամէնը մի քանի տուն բողոքական կար։ Կարեւորն այն էր, որ աշակերտներին չէին պարտադրում բողոքականութիւն ընդունել, ուսումն էլ անվճար էր։

Մեր գիւղացիների հիմնական զբաղմունքը (ինչպէս եւ ողջ Պուլանըխում) երկրագործութիւնն ու անասնապահութիւնն էր։ Բանջարանագործութիւնը, չըգիտեմ ինչու, յարգի չէր։ Մերոնք գերադասում էին կաղամբը, ճմերուկը, սեխը եւայլնը ձեռք բերել հատուկենտ բանջարանոցներից, փոխանակելով ցորենի հետ, քան սեփական բանջարանոցն ունենալ։ Կային նաեւ արհեստաւորներ՝ բրուտներ, կար անողներ։ Սրանք հիմնականում հողազուրկ գիւղացիներն էին։ Բրուտ էր, օրինակ, մայրական կողմի պապս։ Նրանց տունը այդպէս էլ կոչւում էր՝ Բրտի տուն։

Կարտոֆիլը մեր գիւղ հասաւ 1915-ի գարնանը։ Սերմնացուն բերել էր գիւղի բնակիչներից մէկը (անունը մոռացել եմ), ցանեց, բայց ոչ ինքը տեսաւ այդ անդրծովեան կուլտուրայի առաջին բերքը Շեխաղուպի դաշտերում, ոչ մենք։

Անծայրածիր էին մեր գիւղի դաշտերը։ Ի հարկէ, իմ մանկական յիշողութիւնը երազի նման ընդարձակում է իրական սահմանները (յատկապէս այսօր՝ տարիների հեռաւորութիւնից, երբ երազին միանում է կարօտը), բայց թէ մօրս պատմելով, թէ ուրիշ ականատեսների վկայութեամբ, Շեխաղուպի դաշտերը լայնարձակ էին եւ յատկապէս արգաւանդ, որովհետեւ նրանց մեծագոյն մասը ոռոգւում էր Խաչլուայ լճի քաղցրահամ ջրերով։

Ես շատ փոքր հասակում կորցրեցի մեր գիւղը, չհասցրեցի սեփական մաշկով զգալ թուրքական իշխանութիւնների ճնշումը, Քրտերի ասպատակութիւնները։ Այդ բացը լրացրեցին գաղթը, մեծերի պատմութիւնները, բանաւոր ու գրաւոր յիշողութիւնները։

Ինձ չվիճակուեց նաեւ հետս տանել մեր գիւղի ամբողջական պատկերը։ Այդ բացը նոյնպէս տարէց տարի լրացւում էր մեծերի ու յատկապէս մօրս պատմութիւններով։ Լաւն ու վատը, ուրախն ու տխուրը, դէպքերն ու դէմքերը հիւսւում էին նախշանկար գորգի պէս։ Եւ ինչպէս էլ նրա բոլոր պատմութիւնները մէկ առ մէկ շարադրելով փորձեմ տալ Շեխաղուպի պատկերը, աւելի լաւ չեմ անի, քան եթէ յիշատակեմ մի դրուագ դարձեալ մօրս կեանքից։

Արդէն այստեղ՝ Արարատի շրջանի Գեղաձոր գիւղում կամ Երեւանում ապրելիս, երբեմն նայում էր վերեւ եւ լուրջ-լուրջ ասում. «Մեր գեղի արեւն ուրիշ էր»։

Եղբայրս՝ Յակոբը, ծիծաղում էր. «Այ մէր, արեւն ամէն տեղ էլ նոյնն է»։

«Չէ, – ասում էր մայրս, նորից վերեւ նայելով, – էրգրի արեւն ուրիշ էր»։

Ահա այսպիսին էր մեր Շեխաղուպը, որտեղ ես ծնուել էի, որտեղ պիտի մեծանայի ու ապրէի, բայց չվիճակուեց։

(Շար. 2)

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արտասահման ղրկուած չաբաթական առաքումներու (օդանաւային թէ ցամաքային) կարգ մը ծրարներուն մէջ, առաքման ընկերութեան անուշադրութեամբ միայն 2 կամ 3 թիւ դրած է փոխանակ 5-ի։ Ոմանք չեն ստացած Մարտ 20, 21, 23-ի թիւերը։ Կը խնդրենք որ ներողամիտ ըլլան եւ դիմեն վարչութեան որպէսզի ղրկենք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՃՇԴՈՒՄ

«Յառաջ»ի Մարտ 31-ի թիւին Գ. էջի Հայաստան Խաչի ձեռնարկին թղթակցութեան վերջին պարբերութեան մէջ անուշադրութեամբ վրիպած են հետեւեալ երկու անունները. — Անժէլ Սուքիասեան եւ Ֆերնանտ Բալըյեան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Ցանձնախումբը «ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ» հանդիպումներու շարքին մէջ կը հրաւիրէ իր թիւ 9 Զրոյց - դասախօսութեան (ֆրանսերէն լեզուով)

«ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՏՕՆԸ ԵՒ ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ»

նիւթին շուրջ
Հինգշաբթի, Ապրիլ 5, ժամը 19-ին
Բանախօս՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Զօրաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէսի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 20.45-ին՝
Centre Administratif d'Asnières

ENSEIGNEMENT

PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE/ECRITURE

DE L'ARMÉNIEN

STAGE DE CINQ JOURS
du 17 au 21 avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan, 75014 PARIS

Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire

Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours

INSCRIPTION :
Association M A C H T O T Z : ☎ 01.47.50.97.51

- Les résidents de la Maison d'Arménie peuvent participer à ce stage, dans la limite des places disponibles.
- Les enseignants des écoles sont cordialement invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Pour inscrire vos enfants, nous vous invitons à contacter notre secrétariat au 01.48.24.46.57 qui vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 15 juillet et le dimanche 12 août.

Dates des séjours :

1er séjour : du 3 au 25 juillet
2ème séjour : du 27 juillet au 19 août

Prix :

Colonie de Bellefontaine : pension 3 550 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

Camp rayonnant de Bellefontaine : pension : 3 800 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 7
ԽԱ. օր Մեծի Պահոց։

Տօն Աւետման Սրբուհւոյ Աստուածածնի ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի Խորանը բացուած։ «Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ Խորանը վերստին կը ծածկուի։
Կը պատարագէ՝
ՄԻԻՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

Ցիշատակ Յարութեանն Ղազարու ժամը 16.30-ին՝ ԿԻՐԱԿՄՈՒՏի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանը կը բացուի։

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30-ին։
Պատարագ ժամը 10.30-ին։
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 16-ին։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9-ին։
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին։
Դռնբացէք՝ ժամը 17-ին։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Պատարագ ժամը 10.30-ին։
Դռնբացէք՝ ժամը 16-ին։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Ժամերգութիւն ժամը 9.30-ին։
Պատարագ ժամը 10.30-ին։
Դռնբացէք ժամը 16.30-ին։
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 10
Տեառն Ընծայման օր ժամը 17-ին ժամերգութիւն։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Ժամերգութիւն՝ ժամը 8.45-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն - Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք՝ ժամը 16-ին։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Ժամերգութիւն ժամը 8.30-ին։
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
ժամը 17-ին Դռնբացէք։

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Պատարագ ժամը 10-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Դռնբացէքի արարողութիւն։

11EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 11ՐԴ ՇԱՐՔ

Կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

2001 ՓԱՐԻԶ

Լ Ե Ւ Ո Ն Մ Ա Ն Ո Ւ Է Լ Ե Ա Ն Ց

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ ԵՒ ՄՍՐԱՄԵԼԻՔ

Դրամատիկական պոէմա
Դիւցազնական ժամանակներից

Վայրը՝ Սասուն եւ Մըսր

Նիւթը շօշափում է դիւցազնական ժամանակներից ծնունդ առած, Սասունցի Դաւթի յայտնի պատումը։ Այն միաժամանակ էպոսի անդրանիկ թատերական մշակումն է...

Ներկայացման տեւողութիւնը՝ երկու ժամ

Կիրակի, Ապրիլ 8, ժամը 16-ին

«ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ»
Մշակութային Կեդրոն
118, rue de Courcelles - Paris 17e
métro Courcelles

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
Փ Ա Ր Ի Զ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Հանելի մթնոլորտ։ Հաւկթախաղ, վիճակահանութիւն ... Կիրակի Ապրիլ 15, ժամը 12.30-էն սկսեալ
«Ալ Ուատի» ճաշարանը
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը սահմանափակ։ Ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 43 76 67 37
01 45 93 00 25

MARSEILLE

RENCONTRE

l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE — U.G.A.B.
et
AZADAKROUTIOUN
organisent
une RENCONTRE
avec **ALBERT ANDONIAN**
interprète & écrivain
autour de ses deux derniers ouvrages
"A CHACUN SON DESTIN"
et
"CONFESSION D'UN POETE"
le Vendredi 6 avril à 20h30
au 327, boulevard Michelet —
13008 MARSEILLE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55936

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 5
JEUDI
5 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.140 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.140

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ ՔԻ ՈՒԷՍԹԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԿՍԱՆ

Հայաստանի ու Ազրպէյճանի նախագահներուն միջեւ Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորումին նպատակով ձեռնարկուած Քի Ուէսթի (ԱՄՆ) բանակցութիւնները սկսած են Ապրիլ 3-ին, ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարար Գ. Փաուըլի մասնակցութեամբ: Այս վերջինը հանդիպումէն առաջ մամուլի ներկայացուցիչներուն ըսած է թէ առանձին տեսակցութիւններ ունեցած է Ռ. Քոչարեանի եւ Հ. Ալիեւի հետ եւ ունի համոզումը թէ երկուքին հոն ներկայութիւնը կարելիութիւն մը կ'ընծայէ երկու երկիրներուն կառավարութիւններուն որ փոխադարձ զիջումներով լուծում մը գտնեն կնճիռին: Շեշտելով որ Մինսկի խումբին նախագահները սերտ գործակցութիւն կը տանին կարգաւորման հոլովոյթը առաջ մղելու համար, նախարար Փաուըլ ըսած է թէ Եւրոպայի ու Ասիոյ միջեւ խաչմերուկ այդ շրջանին մէջ խաղաղութեան եւ կայունութեան հաստատումը միջազգային հանրութեան նպաստաւոր բան է: Այդ հանգրուանէն ետք միայն կարելի կ'ըլլայ մարդասիրական օգնութիւն հասցնել հարիւր հազարաւոր գաղթականներու, պայմաններ ստեղծելով որ ապահովութեան եւ տնտեսական մարզերու իրենց նպատակները իրագործեն:

Պատասխանելով հարցումին թէ երկու նախագահներուն հանդիպումին լուծումի նոր առաջարկ մը ներկայացուա՞ծ է, Գ. Փաուըլ պատասխանած է որ կան արդէն կարգ մը տեսակէտներ որոնք երկու նախագահներուն նախորդ հանդիպումներուն նիւթ եղած են եւ թէ ինք չի փափաքիր հին կամ նոր առաջարկներու զանազանութիւնը ընել, կարեւոր նկատելով նպատակին իրագործումը որուն հետամուտ են ԱՄՆ-ը, Մինսկի խումբին շրջանակին մէջ:

Բանակցութիւններու առաջին օրուան նիստէն ետք Գ. Փաուըլ մեկնած է Ուաշինկթըն, իսկ Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ բանակցութիւններուն սկսած է նախագահել Մինսկի խումբին ԱՄՆ-ու նախագահ Գ. Գաւանօ:

Ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորումին նկատմամբ Ուաշինկթընի լուրջ շահագրգռութիւնն ու գործնական ջանքերը բացատրելու տեսակէտէն նշանակալից են ամերիկացի պաշտօնատարներու հետեւեալ արտայայտութիւնները.– «Բանակցութիւնները կարեւոր են ոչ միայն ԱՄՆ-ու, այլեւ շրջանի երկիրներուն՝ Ռուսաստանի, Իրանի, Թուրքիոյ համար: Թէ՛ Հայաստան, թէ՛ Ազրպէյճան նկատառելի քանակութեամբ զինեալ ուժի տէր են ու այդ շրջանին մէջ բախումներու հեռանկար մը ոչ մէկ երկրի բարօրութեան աւիթ կու տայ»: ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարութենէն ուրիշ պաշտօնատար մըն ալ ըսած է թէ իր երկիրը մարդասիրականէն զատ տնտեսական, զինուորական, քաղաքական շահեր ունի բանակցութիւններուն յաջողութեան մէջ: Ան աւելցուցած է թէ ԱՄՆ-ու թիրախներէն է քարիւղի ու կազի պաշարներու տէր Ազրպէյճանի տնտեսական զարգացումը: Քարիւղի ամերիկեան բազմաթիւ ընկերութիւններ գործունէութիւն կը տանին հոն:

Բնական է որ Ռուսաստան եւս մեծ կարեւորութեամբ կը հետեւի Քի Ուէսթի հանդիպումներուն: Արտաքին գործերու նախարար Ի. Իվանով դրական գնահատում որակած է զանոնք, ըսելով որ ռուսական պատուիրակութիւն մը ղրկուած է հոն:

ՄԱՄՈՒԼ

«BOSTON GLOBE» (30 mars, 3 avril)

ՔԻ ՈՒԷՍԹԻ ՀԱՆԴԻՊՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ամերիկեան մեծ մամուլի ընտանիքէն «Պոսթըն Կլոպ» օրաթերթը երկու թիւերով լայն տեղ տուած է Հայաստանի ընդհանուր կացութեան եւ Արցախի հարցին: Վերջինը Ապրիլ 3-ի թիւով երբ Հարաւային Ֆլորիտայի կղզեակի մը վրայ նոյն օրը կը սկսէին Քոչարեան – Ալիեւ հանդիպումները հովանաւորութեամբ Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին նախարար Գոլին Փաուըլի: Գրութիւնները իրապաշտ եւ անկողմնակալ մէկ ներկայացումն են ընդհանուր իրավիճակին: Ստորագրողն է Տէյվիտ Ֆիլիփով, որ թերթին թղթակիցն է նախկին Խորհրդային երկիրներու, յատկապէս՝ Ռուսաստանի: Յատկանշական է որ թղթակցութիւնները գրուած են Հարաւային Հայաստանի Կապանէն եւ դէպի Արցախ միացնող Լաչինէն:

Առաջին թղթակցութիւնը կը սկսի «Պոսթըն Կլոպ»ի (Մարտ 30) առաջին էջէն լուսանկարով մը, որ կը ներկայացնէ Մարինա Յարութիւնեան կոչուած ընտանիքի մը անդամները – մայր եւ երկու աղջիկները: Ընտանիքին հայրը «տարիներ առաջ» մեկնած է Պելժիա աշխատելու: Ներսի մէկ էջին վրայ շարունակուող գրութեան նմանապէս կ'ընկերանան մեծ լուսանկար մը, գրեթէ «Յառաջ»ի կէս էջի ծաւալով եւ շրջանի, Հայաստան – Ազրպէյճան քարտէսը: Լուսանկարը կը ներկայացնէ Զարենցաւանի շէնքի մը ներքին աստիճանները, երկու ընտանիքներու անդամներով, որպէս բացատրութիւն տալով՝ «Երկիր մը որ բազմութիւններ կորսնցուց արտասահմանի մէջ աւելի լաւ աշխատանքի համար»: Ինչպէս կը տեսնուի, շեշտը դրուած է պարպուող եւ նօսրացող բնակչութեամբ երկրի մը վրայ:

Կը խորհուէր որ, կը գրէ լրագրողը, Հայաստան իր դարաւոր անցեալով եւ գործօն եւ հարուստ սփիւռքով պիտի աճէր որպէս պետութիւն անգամ մը որ իր անկախութեան տիրանար, սակայն այդպէս չեղաւ: Անոր պատճառը, ոչ միակը, ցոյց կը տրուի Ղարաբաղի տագնապը, Ազրպէյճանի հետ պատերազմը, եւ այդ երկիրին եւ Թուրքիոյ կողմէ շրջափակումը: Ուրիշ պատճառ մըն է քաղաքական անկայունութիւնը եւ 1999-ի Խորհրդարանին մէջ ջարդը: Դեռ կայ նախկին Խորհրդային հանրապետութիւններուն ճարտարարուեստին փլուզումը որ պատճառ կ'ըլլայ նաեւ անգործութեան: Ասիկա մասնաւորաբար զգալի է Կապանի հանքերով հարուստ շրջանին մէջ, ուր անգործութիւնը աւելի բարձր է, քան՝ Հայաստանի միջին տոկոսը: Այդ պատճառով դեռ տասնեակ մը տարի առաջ 47 հազար բնակչութեամբ այս աւանը այժմ կը հաշուէ 20 հազար: Կապանի մէջ պարպուող յարկաբաժիններուն գինը համարժէք է հանրակառքով Ռուսաստան երթալու տոմսի մը գինին:

Պատկերը քիչ տարբերութիւն ունի Հայաստանի այլ շրջաններուն մէջ: Երեւանի մէջ մարդիկ իրենց յարկաբաժինը կը ծախեն մէկ ուղղութեամբ տոմս գնելու համար դէպի Միացեալ – Նահանգներ: 3,5 միլիոնոց հանրապետութենէն հեռացած է բնակչութեան մէկ երրորդը: Կ'աճի մանաւանդ առանց այր մարդու եւ հայրերու ընտանիքներու թիւը: Մարդիկ կը գաղթեն աւուր հացի համար: Այս անմխիթար ընդհանուր պատկերը ամփոփուած կարելի է նկատել կնոջ մը հաստատումով. «Կը սիրեմ մեր հայրենիքը, սակայն նաեւ կ'ուզեմ ապրիլ», կ'ըսէ նախկին հաշուապահ եւ այժմ բացօթեայ գետնախնձոր ծախող Նորա Միքայէլեան: «Դժուար է մնալ ուզել երբ պէտք է մտածեմ թէ ինչ պիտի ուտեմ: Եթէ գիտնայինք թէ աւելի լաւ պիտի ըլլար տարի մը ետք, աւելի տանելի պիտի ըլլար: Սակայն ասոր տեղ, որքան ժամանակը անցնի, այնքան աւելի յոյսին կ'ունենանք»:

Երկրորդ գրութեան վայր ընտրուած է Լաչինը, ուրկէ ակնարկ մը նետուի սահմանէն միւս կողմն ալ, ուր լրագրողը գացած է հանդիպելու Լաչինէն եւ շրջակայքէն խոյս տուած ազերի բնակիչներու: Ընտրուած լուսանկարը կը պատկերէ Լաչինի մայրուղիին վրայ ներկայանալի տուն մը, որ սակայն կը մնայ անծածկ: Ահա ութ տարիէ ի վեր անոր տանիքը չէ շինուած...:

Սահմանին այս կողմ թէ այն կողմ դիրքերը կը մնան անզիջող: Սերգօ Զալերէքեան, նախկին մարտիկ եւ այժմ պարտիզամշակ, որ 2·000 ուրիշ Հայերու հետ «Լաչինի աւերակներուն մէջ» կը բնակի, վերջնական է. «Այս հողերը հայկական են», եւ «լեռներուն բարձունքներէն Ազերիները կը ռմբակոծէին հայկական բնակավայրերը»: Ուրիշ Հայ մը կ'ըսէ. «Անկարելի է ապրիլ Ազերիներու հետ. անոնք մեզ կը խողխողեն»: Եթէ հոս Հայերը կ'ապրին անյարմար պայմաններու մէջ, անդին 800 հազար ազերի գաղթականներ կ'ապրին չոր գետնի վրայ, անտանելի եւ անտեսապէս անյոյս պայմաններու մէջ: Իրենց այս կացութիւնը նաեւ զիրենք կը մղէ որ ուզեն ամէն գնով դուրս գալ անկէ, վերադառնալ իրենց բնակավայրերը: Ղարաբաղի ճանչցուած սահմաններէն դուրս Ճիպրայէլէն մարդ մը կը յայտարարէ.– «Կամ համաձայնութիւն մը կը գոյանայ, եւ կամ պատերազմ կ'ընենք: Սակայն տուն պիտի վերադառնանք»:

Ահա այս մթնոլորտին մէջ է որ Քի Ուէսթի մէջ կը կայանայ Քոչարեան – Ալիեւ 17-րդ հանդիպումը, որ շատ խրախուսիչ կը թուի Հայաստանի մէջ արեւմտեան դիւանագէտի մը տեսակէտէն: Այս հանդիպումը «մեր տեսածներէն ամէնէն մօտն է, ինչ կը վերաբերի որոշ համաձայնութեան մը եզրերուն»:

Ապրիլ 4 թուակիր «Լիպէրասիոն»ը քանի մը տողով կ'արձագանգէր Քի Ուէսթի հանդիպումին, որ կրնայ, կը գրէ, 4-էն 6 օր տեւել:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ԲԱՆԱՁԵՒ ԳԱՆԱՏԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ

Մարտ 29-ի նիստին Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւ մը յղուած է Գանատայի Խորհրդարանին, որպէսզի պաշտօնապէս ճանաչումի արժանանայ 1915ը, դատապարտուի անոր հերքումը եւ Ապրիլ 24-ը հռչակուի Ի. դարու առաջին ցեղասպանութեան 1,5 միլիոն զոհերու յիշատակութեան օր: Բանաձեւը ներկայացուցած է Գէպէքի Ս. Լօրան քաղաքի երեսփոխան Շըրլի Մահէու, իրեն զօրավիգ ունենալով ծագումով հայ երեսփոխան Ռ. Սէթլաքուի: Խումբ մը երեսփոխաններ փափաք յայտնած են բանաձեւին մասին խօսք առնելու: Նիւթը օրակարգի կու գայ յաջորդ նիստերուն ընթացքին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԹՈՒՐՔԻԱ կը դիմագրէ փոփոխութեան փորձութեան» խորագրին տակ Մարի Ժեկօ Մոնտի մէջ (Ապրիլ 4) կը վերլուծէ երկրին ներկայ կացութիւնը եւ այն բարենորոգումները, որոնց ձեռնարկած է, որպէսզի կարենայ Եւրոպական Միութեան պահանջներուն գոհացում տալ: 1000 էջերէ բաղկացած թղթածրարը որ «Ազգային ծրագիր» խորագիրը կը կրէ, շատ ու շատ բաներ կը նախատեսէ, մինչեւ իսկ յատուկ բաժանմունք մը պետական հաստատութիւններու մէջ այն մայրերուն համար որոնք իրենց նորածինները կը դիեցնեն: Բայց, փաստաթուղթը շատ անորոշ է նեղացուցիչ հարցերու մասին, ինչպէս՝ մահապատիժի ջնջում, մշակութային իրաւունքներու շնորհում Քիւրտերուն, Կիպրոսի հարց, զինուորականներու դերը քաղաքական կեանքի մէջ: Խնդիրը հոն է որ Գոփընհակընի պայմանները այս հարցերուն կը վերաբերին: Մարդկային իրաւանց միջազգային Դաշնակցութեան կողմէ, Պենետիքթ Շէնըլոն կ'ըսէ «Թուրքիա կ'ուզէ իրաւական կանոնագրէ մը նպաստաւորուիլ: Չուզեր հասկնալ որ իրեն կը մնայ Եւրոպայի կաղապարին մէջ մտնել եւ ոչ հակառակը»:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ նոր ղեկավարը՝ Քոսթունիցա բոլորովին կը բացառէ Միլոսեւիչի յանձնումը Լա Հէյի միջազգային պատժական ատեանին, շեշտելով.– «Միջազգային Ատեանին հետ գործակցութիւնը չի նշանակեր որ իրենց ամէն ուզածը կ'ընենք»: Իրաւագէտ, Քոսթունիցա քննադատած է նաեւ այդ ատեանին «ընտրովի արդարութիւնը»: Գալով, միջազգային հաւաքականութեան տալիք 50 միլիոն տոլարին, Միլոսեւիչի ձերբակալութեամբ պայմանաւորուած, ան ըսած է.– «Ազգային արժանաւորութիւնը չի գնուիր ափ մը տոլարով: Մնաց որ միջազգային հաւաքականութիւնը շատ աւելին կը պարտի մեզի: 50 միլիոն տոլարը ոչինչ է բաղդատմամբ այն 30 միլիառ տոլարին որ արժեցին ՕԹԱՆ-ի ռմբակոծութիւնները»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երկաթուղիի գործադուլը ոչ միայն կը շարունակուի, այլեւ տեղ տեղ (Կառ տը Լիոն, Կառ տը լ'Էսթ, Կառ Սէն-Լազար) կը սաստկանայ: Ապրիլ 5-ին, բոլոր սենտիքաները միաձայն վճռած են աշխատանքը դադրեցնել, մինչ ԷՖ-Օ որոշած է երկարաձգել Ապրիլ 6-ին համար ալ եւ ի հարկին 7-ին 8-ին: Սենտիքաներու մէջ ալ անիշխանական վիճակ մը կը տիրէ, մինչ Ժոսփէն պատասխանատուութեան կոչ ըրաւ աշխատաւորներուն եւ տնօրէնութեան: Տասը սենտիքաներէ բաղկացած է Ֆրանսական Երկաթուղիին աշխատաւորական անձնակազմը, ինչ որ չի նշանակեր թէ բոլորը անդամ են սենտիքայի մը: Ներկայիս, հակառակ իր նահանջին, գլուխը կը մնայ Սէ – Ժէ – Թէ-ն (39,11%, նախապէս՝ 45,94%), ապա կան Սէ – ԷՖ – Տէ – Թէ (18,47%), Սիւտ – Ռայ (12,73), ԻՒՆՍԱ (11,05), ԷՖ – Օ (6,45), Սէ – ԷՖ – Թէ – Սէ (6,15), ՖԺԱԿ (4,20), Սէ – ԷՖ – Թէ – Սէ – Ժէ – Սէ (1,5), զանազան (0,34), Սէ – ԷՆ – Սէ – ԷՄ՝ ոչինչ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ – ԱՄՆ յարաբերութիւնները երթալով աւելի կը լարուին եւ Ապրիլ 3-ին, Պուշ ձայնը բարձրացուց, պահանջելով որ Փեքին անմիջապէս վերադարձնէ «լրտես – օդանաւը», 24 հոգի–

(Շար.ը Դ. էջ)

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆ ԿՐՆԱ՞Յ ԴԻՄԵԼ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԻՆ

Տրամաբանօրէն ընելիք ուրիշ բան չէ մնացած ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախկին նախարար ու բանակի նախկին հրամանատար Ս. Բաբայեանի փաստաբանին, Ժ. Շաքարեանի, քան դիմել Եւրոպայի մարդկային իրաւունքներու ատեանին: Նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ անցեալ տարուան Մարտ 22-ին գործուած մահափորձով մեղադրուած Ղարաբաղի նախկին հզօրագոյն դէմքը, ինչպէս քանիցս գրուեցաւ, դատապարտուեցաւ 14 տարուան բանտարկութեան: Հակառակ փաստաբանին ու նաեւ Ս. Բաբայեանի զինակից ընկերներու խումբի մը բողոքներուն, արդարութիւն պահանջող դիմումներուն, քանի մը օր առաջ ԼՂՀ բարձրագոյն ատեանը վճռեց անփոփոխ պահել դատին աւարտին տրուած որոշումը: Թէեւ, արդէն փաստաբան Ժ. Շաքարեան վերաքննութեան իր դիմումին հետ բացէ ի բաց յայտնած էր թէ որեւէ փոփոխութիւն ակնկալելի չէ, այսուհանդերձ, դիմումը կ'ընէն, պարզապէս գործածած ըլլալու համար բոլոր կարելիութիւնները:

Դատարանի մը վճիռը որ անփոփոխ կը պահուի վերաքննիչ ատեանին կողմէ, անպայման դժգոհութեան, բողոքի պատճառ ըլլալու ոչ մէկ պարագայ կը ներկայացնէ. կան դէպքեր ուր նոյնիսկ փոփոխութիւնը ենթակային համար ժխտական բնոյթով եղած է: Գոնէ այս տարբերակէն փրկուած ըլլալով կրնայ գոհունակութիւն զգալ Ս. Բաբայեան: Սակայն, իր պարագային կայ կարեւոր ազդակ մը. դժգոհութեան տարածուն բնոյթն է ան եւ կատարուած հարցաքննութեան, դատավարութեան շատ անհամոզիչ, անլուրջ նկատուած հոլովոյթը: Այդ հոլովոյթին առաջին օրէն ղարաբաղեան, հայաստանեան, սփիւռքեան, նաեւ օտար լրատուներ արձագանգեցին յայտնուած դժգոհութեան, կատարուած ապարդիւն բողոքներուն: Կարեւորը կ'երեւի այն հատուածն էր որ գոհ էր դատավարութեան ընթացքէն ու շատ արդար կը նկատէր զայն:

Ներկայիս, վճիռը անփոփոխ պահելու վերջին որոշումին հետ, բողոքի ձայները աւելի շեշտ բնոյթ ստացան. Ս. Բաբայեանի հետ ղարաբաղեան մարտերուն, երկրին ինքնապաշտպանութեան մասնակցած ռազմիկներ, գլխաւորութեամբ զօրավար Արկադի Տէր - Թադեւոսեանի, կոչ մը հրապարակեցին, պահանջելով որ ազատ արձակուի ան («Յառաջ», Մարտ 30). կոչը ուղղուած էր Ստեփանակերտի իշխանութիւններուն:

Այդ կոչը ուշագրաւ է երկու առումով. առաջինը այն է որ հոն Ս. Բաբայեանի անմեղութեան մասին ուղղակի ակնարկ չկայ. այլ, ներյայտ հրաւէր մը ենթական իր յանցանքին ու վաստակին համեմատութեամբ դատելու: Այլ խօսքով՝ եթէ կայ 2000 Մարտ 22-ի պատասխանատուութեան ամբաստանութիւնը, կայ նաեւ թշնամիէն երկիր ազատագրածի վաստակը: Եւ մանաւանդ շրջանի մը ուր Բաքու, անկեղծօրէն կամ որպէս մարտավարութիւն, ամէն օր պատերազմին վերսկսելու սպառնալիքներ կ'ընէ եւ երբ Հայաստանի իշխանութեան դէմքեր կը հերքեն նման հաւանականութիւն, կամ յաղթանակի երաշխիքներ կը բանաձեւեն, Ս. Բաբայեանի պէս դէմքի մը մասնանշուած վաստակը, իսկապէս չի կրնար արհամարհելի համարուիլ: Նաեւ՝ երբ կռիւներու ամէնէն հեռաւոր հաւանականութեան մը առջեւ իսկ հայկական ճակատէն Վազգէն Սարգսեանի նման տարրի մը բացակայութիւնը անդարմանելի կորուստի մը բնոյթը կ'առնէ:

Կան տակաւին Ատրպէյճան - Թուրքիա զինուորական գործակցութեան մը բացայայտ տեղեկութիւնը որ կրկնուեցաւ, հաստատուեցաւ Ատրպէյճանի նախագահ Հ. Ալիեւի Թուրքիա վերջին այցին օրերուն, մինչ Բաքուէն կը հասնէին պատերազմական տրամադրութիւններ յայտնող կոչեր:

Ս. Բաբայեանի մարտական ընկերներուն ներկայացուցած կոչը ուշագրաւ է իր պարունակութենէն անդին, բռնածին տրուած շեշտով. անոնք հասկցուցած են որ եթէ իրենց գոհացում չտրուի, կրնան խօսքը աւելի ազդեցիկ միջոցներով փոխարինել...: Անշուշտ, կը հետեւի հարցումը թէ մինչեւ ո՞ւր կարելի է ընդլայնել «աւելի ազդեցիկ միջոց»ներու սահմանները: Բայց բռնածին չափին ալ մտահոգութեան յաւելեալ պատճառ մը կ'ըլլայ վեթերաններու կեցուածքը, պատերազմի մը հեռանկարին առջեւ զետեղելի միասնութեան անհրաժարելի տուեալին առընչութեամբ:

Վերադառնալով Ս. Բաբայեանի վճիռին օրինական ճամբով սրբագրութեան անդրագոյն ջանքերուն, ինչպէս ըսած է փաստաբանը, կը մնայ դիմել Եւրոպայի մարդկային իրաւունքներու ատեանին, թերեւս դիմելէ ետք Հայաստանի վճռաբեկին: Նոյն աղբիւրին համաձայն, կայ նախադէպ երբ ԼՂՀ զոյգ ատեաններու կողմէ քննուած ու փակուած թղթածրար ներկայացուած է Հայաստանի վճռաբեկին եւ ընդունուած: Հայաստան - Ղարաբաղ ներկայի ծանօթ կացութեան մէջ կարելի կ'ըլլա՞յ տարբեր վճիռ յուսալ հայաստանեան ատեանէ մը. տկար է դրական պատասխանի հաւանականութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի եւրոպական ատեանին, հոն ալ Ս. Բաբայեանի համար կը ծագի քաղաքացիութեան խնդիր մը: Ան որպէս ո՞ր երկրին քաղաքացին պիտի դիմէ Սթրազպուրկի դատարանին: Ինք Ղարաբաղցի է, իսկ Ղարաբաղը միջազգային ճանաչում գտած չըլլալով, այդ քաղաքացիութիւնը անգոյ, եւ հետեւաբար այդ պատկանելիութեամբ անհատը աննկատառելի տարր է եւրոպական ատեանին համար: Փաստաբանը ըսած է թէ կը փորձէ Ղարաբաղը Հայաստանի մարզ ներկայացնելու լուծումը: Եթէ այդ լուծումը ընդունելի չըլլայ, կը նշանակէ թէ Ղարաբաղցին զրկուած է եւրոպական ատեաններ դիմելով իրաւունքները պաշտպանելու կարելիութենէն:

Ինչպէս այս մասին կը գրէ «Հայկական ժամանակ»ը (Մարտ 22), միջազգային կազմակերպութեան պաշտօնեայ մը ըսած է թէ Ս. Բաբայեան Սթրազպուրկի դատարանը կրնայ դիմել որպէս Ազրպէյճանի քաղաքացի. որպէս յատուկ պարագայ, իմէ չի պահանջուիր որ Ազրպէյճանի ատեաններուն մէջ իր պաշտպանութեան համար հարկաւոր փուլերէն անցած ըլլայ: Երկու տարի առաջ, եւրոպական դատարանին կողմէ ընդունուած են Չէչէններու դիմումները որոնց դատը բնականաբար չէր տեսնուած Ռուսաստանի մէկ դատարանին մէջ: Նկատի առնուած է պարագան որ անոնք աւելի բարձր ատեան մը դիմելու կարելիութիւն չեն ունեցած:

Այս անհեթեթ հեռանկարը, սակայն, դժուար է որ գործադրութեան փուլին հասնի, քանի որ Ժ. Շաքարեան սկզբունքով դէմ արտայայտուած է Ս. Բաբայեանի որպէս «Ազրպէյճանի քաղաքացի» Սթրազպուրկ դիմելուն: «Ի՞նչ է, նա այդքան պայքարել է Ադրբեջանի դէմ, հիմա հանդէս գայ որպէս Ադրբեջանի քաղաքացի՞: Անհնար է» ըսած է ան:

Անհեթեթութիւններու, անկարելիութիւններու նման պատկերի առջեւ, գոնէ ունենայինք վստահութիւնը թէ այսօր Ս. Բաբայեանի ճամբան փակող այդ ազդակները, վաղը Ղարաբաղի հողը փորող բրիչներու պիտի չվերածուին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԼ. ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ ՀԿԿ Ա. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութեան (ՀԿԿ) 35-րդ համագումարը իր աշխատանքները աւարտած է Մարտ 31-ին: Աւարտին, Կենտկոմը կուսակցութեան Ա. քարտուղար վերընտրած է Վլադիմիր Դարբինեանը:

Դ. ՌԱԿՈԶԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մարտ 31-ին ընդունած է Ռուսաստանի Դումայի միջազգային յարաբերութիւններու կոմիտէի նախագահ Դմիտրի Ռակոզինը: Նախագահը շեշտը դրած է միջխորհրդարանական կապերու կարեւորութեան վրայ: Խօսակիցները բարձր գնահատած են ռուս - հայկական ռազմավարական համագործակցութիւնը. արծարծուած են նաեւ երկու երկիրներու արտաքին քաղաքականութեան առաջնահերթ հարցերը, ՀԱՊ-ի զարգացման հեռանկարները:

Ճ. ԹԱՊԻՊԵԱՆ ՉԵԽԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Մարտ 30 թուակիր հրամանագրով Աշոտ Ոսկանեան հեռացուած է Չեխիոյ մօտ Հայաստանի դեսպանի պաշտօնէն: Այլ մէկ հրամանագրով անոր տեղը նշանակուած է Աւստրիոյ դեսպան Ճիւան Թապիպեան, որ այսուհետեւ կը վարէ այդ պաշտօնը երկու երկիրներուն մէջ, պահելով Վիէննայի իր նստավայրը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՖՐԵՏԵՐԻՔ Բ. ԿԱՅՍԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԴԷՊԻ ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ՈՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒՆ ՍՏՈՒԱՐԱՑՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԽԱՌՆԱԿ ՏԱՐԻՆԵՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԴԷՊԻ ՀՌՈՄ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿ

Ֆրետերիք Բ. կայսր 1235-ին Անգլիոյ Իզապէլլա իշխանուհիին հետ ամուսնացաւ, եւ այսպէսով քաղաքական կարեւոր նուաճում մը արձանագրեց՝ Անգլիոյ նեցուկը ապահոված ըլլալով: Նոյն օրերուն խաղաղութիւն հաստատուեցաւ իտալական քաղաքներուն միջեւ, որ սակայն շատ կարճատեւ եղաւ, եւ կռիւներ վերսկսան ամենասաստիկ կերպով: Հիւսիսային Իտալիոյ քաղաքները, որոնք Լոմպարտական լիկան կազմած էին, ապստամբութեան դրօշ պարզեցին. կայսրը մեծ զօրք ղրկեց անոնց դէմ:

Մինչ Հիւսիսային Իտալիոյ մէջ կռիւները կը սաստկանային, Ֆրետերիք Բ. 1236-ին Գերմանիա մեկնեցաւ վերջ տալու համար Աւստրիոյ Ֆրետերիք դուքսին ապստամբութեան: Աւստրիոյ դուքսը չէզոքացնելէ ետք ան 1237 Փետրուարին իր ինը տարեկան զաւակը՝ Քոնրատը Վիէննայի մէջ Գերմանիոյ թագաւոր օծեց: Քանի մը ամիս եւս Գերմանիա մնալէ ետք (որ իր վերջին այցելութիւնը եղաւ) Ֆրետերիք Բ. 1237 Նոյեմբեր 27-ին Հիւսիսային Իտալիա ուղղուեցաւ եւ Քորթենուովոյի մէջ նուաճեց Լոմպարտական լիկան:

Սակայն Միլանօ եւ ուրիշ հինգ քաղաքներ կը շարունակէին պահել իրենց անկախ դոյավիճակը. Ֆրետերիք Բ. 1238 Հոկտեմբերին Պրեշիա ուղղուեցաւ գրաւելու համար Միլանոն եւ միւս քաղաքները: Նոյն ժամանակ զաւակը՝ Էնզիօ (որուն մայրը Ֆրետերիքի մէկ սիրուհին էր) Սարտինիոյ Ատելասիա իշխանուհիին հետ ամուսնացաւ, որուն հիմամբ Էնզիօ Սարտինիոյ թագաւոր անուանուեցաւ: Բայց պապը իր գերիշխանութիւնը պահանջեց Սարտինիոյ վրայ, եւ նկատելով, որ պապական տիրոյթները մեկուսացած են կայսրութեան կազմին մէջ, երկրորդ անգամ ըլլալով 1239 Մարտ 20-ին, Ծաղկազարդի օրը բանադրեց Ֆրետերիք Բ.ը:

Պապին բանադրանքին իբրեւ հակազդեցութիւն՝ Ֆրետերիք Բ. Հիւսիսային Իտալիոյ վրայ զինուորական արշաւանքներու ձեռնարկեց. այնուհետեւ ան վարչական վերափոխումներ կատարեց եւ Իտալիան տասը փոխ կառավարչութիւններու բաժնեց, իսկ կեդրոնական Իտալիոյ մէջ ալ Անքոնայի շրջանը՝ Մարչ եւ Սփոլեթոյի դքսութիւնը գրաւեց: 1240 Փետրուարին կայսեր զօրքերը պապական տիրոյթներուն եւ Հռոմի վրայ քալեցին. պապը Ռոմանիա նահանգի ազնուականներու օժանդակութեան դիմեց: Նոյն օրերուն Ճենովացիք մեծ ուժերով յարձակեցան Ֆրետերիք Բ.ի վրայ: Կայսրը, երկու սուրի միջեւ մնալով, աւելի քան հարիւր հոգեւորականներ, որոնց շարքին՝ կարդինալներ եւ եպիսկոպոսներ, պատանդ բռնեց Ափուլիայի մէջ:

Հիւսիսային եւ կեդրոնական Իտալիոյ մէջ մղուող այս կռիւներ[illegible] թեան մատնեցին երկիրը. բնակչու[illegible] տուժեցին նաեւ Հայ համայնքները: Սակայն, հակառակ այս իրողութեան, մանաւանդ Հռոմի եւ Վենետիկի գաղթօճախները շարունակեցին բարգաւաճիլ, եւ նոր գաղթականներ գացին հաստատուեցան այդ քաղաքներուն մէջ:

Հռոմ, պապին աթոռանիստը, իբրեւ խաղաղ ու բարգաւաճ քաղաք, հայ գաղթականներու համախմբման կարեւոր կեդրոն դարձած էր. 1240-ի տուեալներով, Հռոմի հայ համայնքը Հայոց Տուն եւ երկու եկեղեցի ունէր: Հռոմ հայ ձեռագիրներու ընդօրինակման կարեւոր կեդրոն դարձած էր, եւ կարգ մը ձեռագիրներու յիշատակարաններ Հռոմ բնակող հայ բարերարներու անուններ կը յիշեն, որոնք նիւթապէս օգնած են հայ գրիչներուն, պատուիրելով ձեռագիրներ գրել:

Այսպէս, Ստեփանոս Համշեցի գրիչ իր ձեռագիրի յիշատակարանին մէջ, որ գրուած է 1240-ին, «յականաւոր եւ հռչակաւոր մայրաքաղաքն Հռոմ», կը խնդրէ յիշել Յակոբն ու իր կինը, որոնք անհրաժեշտ անունդ եւ կերակուր ապահոված են իրեն իր աշխատանքի ընթացքին: Ստեփանոս Համշեցի յիշատակարանին մէջ արձանագրած է նաեւ, որ ձեռագիրին սկզբնական օրինակը Աւետիք Փիլիպփային պատկանած է, որուն եւ գրիչը կը խնդրէ յիշել. «Յիշեսջիք եւ զԱւետիք Փիլիպփային, որ յօժար կամ[illegible] ետ զաւրինակն»:

Հռոմի հայ համայնքին ներկայացուցիչներէն էր նաեւ Յովհաննէս գրիչ, 1254-ին գրած ձեռագիրի յիշատակարանին մէջ Հռոմի բնակիչ քանի մը Հայերու անուններ յիշած է՝ Մաթէոս, Յակոբ, Մարկոս, Ստեփանոս եւ Ղազար:

Իտալիոյ մէջ մղուած կռիւներուն ընթացքին Վենետիկ բախումներէ ու արիւնահեղութիւններէ զերծ մնացած էր, թէեւ վենետիկցի տոհմերուն միջեւ պայքարները անպակաս էին: Վենետիկի խաղաղ դոյավիճակին շնորհիւ հայ համայնքը աւելի ստուարացաւ եւ քաղաքի կեդրոնական շրջանին մէջ հայկական բաւական հոծ բնակչութեամբ թաղամաս մը կազմաւորուեցաւ:

Գրիգոր Թ. պապ վախճանեցաւ 1241-ին եւ անոր յաջորդ ընտրուեցաւ Կելեստինոս Դ.: Նոյն ժամանակ մոնկոլներ մեծ ուժերով ներխուժեցին Եւրոպա: Եր[illegible] Իննովկենտիոս Դ. 1243-ին պապ ընտրուեցաւ, գերմանացի իշխաններու եւ Ֆրանսայի Լուի Թ. թագաւորի ճնշումներուն տակ Ֆրետերիք Բ. բանակցութեան մէջ մտաւ նոր պապին հետ եւ համաձայնեցաւ պարպել պապական տիրոյթները: Բայց պապին գլխաւորութեամբ կայացած Լիոնի 1245-ի եկեղեցական ժողովին որոշուեցաւ պատժիչ արշաւանքի ձեռնարկել Ֆրետերիք Բ.ի դէմ:

Այսպէսով ծայր առաւ մեծ եւ աւերիչ պատերազմ մը՝ կայսեր եւ պապին միջեւ, որուն ընթացքին շատ մը իշխաններ չէզոք մնացին: Երկարատեւ այս կռիւներու ընթացքին, կայսեր զաւակը՝ Սարտինիոյ Էնզիօ թագաւոր 1249 Մայիսին ձերբակալուեցաւ Պոլոնիացիներու կողմէ:

Ֆրետերիք Բ. կայսր մահացաւ 1250 Դեկտեմբեր 13-ին, Սիկիլիոյ թագաւորութեան պատկանող Ափուլիա քաղաքի մօտակայ Քասթէլ Ֆիորենթինոյի մէջ: Մահէն ետք առասպելներ հիւսուեցան անոր շուրջ. սիկիլիական աւանդութիւն մը կ'ըսէ, որ ան Էթնա հրաբուխ փոխադրուեցաւ, իսկ գերմանական աւանդութիւն մը կ'ըսէ, որ ան պիտի վերադառնայ իբրեւ վերջին օրերու կայսր՝ պատժելու աշխարհիկ եկեղեցին եւ խաղաղօրէն վերահաստատելու Հռոմէական Սրբազան Կայսրութիւնը:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԱՌԻԹՈՎ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ «ԳՈՂԹԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Կիրակի Մարտ 25-ին Առաջնորդարանի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն կազմակերպուած Տիկնանց յանձնախումբի կողմէ, նուիրուած Մեծ Պահքի Կիրակիներուն։

Հանդիսութեան ներկայ էր Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազարեան, իր կողքին ունենալով Վարչական Խորհուրդի եւ Հոգաբարձութեան անդամներ։ Ամէն տարուան նման, այս տարի ալ սրահը լեցուն էր ունկնդիրներով, շատեր նոյնիսկ չկարողացան տեղ գտնել։ Առաջին հերթին բացման խօսքը արտասանեց Տիկին Մարի Ճալոյեան։ Մեծ Պահքի առիթով փոխանցուող իր պատգամին մէջ յիշեց, թէ ի՞նչ իմաստ կրնայ ունենալ պահքը ներկայ մեր կեանքին մէջ, նկատի առնելով արեւմուտքի ընկերային հասարակարգի փոփոխուող արժէքներու արտասովոր ընթացքը։ Շեշտեց նման ձեռնարկներու անհրաժեշտութիւնը մանաւանդ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօն հռչակման 1700-ամեակի տօնակատարութիւնները հրամայականի առջեւ կը դնեն մեզ, յատուկ քրիստոնէական դաստիարակութեամբ, ուսուցանել մեր զաւակներուն Առաքելական մեր եկեղեցւոյ ուղղափառ հաւատքը, դաւանանքը, օրէնքներն ու կանոնները, անաղարտ պահելու համար մեր նկարագիրը։

Տիկին Ժինէթ Ասլեան իր կարգին ֆրանսերէնով բարի գալուստի խօսքը կարդաց ոչ հայախօս ունկնդիրներուն ներկայացնելով օրուան յայտագիրը։ Տեղին է յիշել Մեծ Պահքի Կիրակիներու իմաստը բացատրող ֆրանսերէն ամփոփ թարգմանութիւնը բաժնուեցաւ ներկաներուն, որ պատրաստուած էր Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Գեղամ Թոփսեանի ջանքով։

Ապա օրուան խորհուրդը ներկայացնելու համար բեմ հրաւիրուեցաւ Մայր Տաճարի հոգեւոր հովիւներէն՝ Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան, որ սահմանուած կարճ ժամանակի մէջ պարզ ու ամփոփ պարզեց Սփիւռքի դժուարին պայմաններու մէջ նորահաս սերունդին Հայոց հաւատքի ոգին բարձր պահելու ամէնօրեայ դժուարութիւնները։ Ընդհանուր գիծերու մէջ տուաւ ծանօթութիւններ պահեցողութեան եւ ծոմապահութեան մասին, մանաւորաբար բացատրելով Մեծ Պահքի Կիրակիներու իմաստը եւ նշանակութիւնը՝ հոգեւոր կրթութեամբ, քառասուն օրեր ներհայեցողութեամբ ու ծոմապահութեամբ արժանապէս դիմաւորելու համար Սուրբ Զատիկը։ Դասախօսութեան ընթացքին երկու ընդմիջումներով Մկրտիչ Մկրտչեան ապրումով երգեց Մեծ Պահքի նուիրուած շարականներէ մէկ - երկու համարներ, որ խորապէս տպաւորեցին ներկայ հասարակութիւնը։

Հուսկ, բանախօսութեան աւարտին եղան մէջբերումներ Պահքի մասին ցարդ գրուած յօդուածներէ, պրակներէ, այստեղ կ'ուզենք յիշել մանաւորաբար երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Հայրապետի գրութիւններէն մտքեր։

Մեծ Պահքը գիտակցօրէն ապրիլ կը նշանակէ՝

աղօթել առանձնապէս եւ հաւաքաբար,
պահքը պահել ինքնազրկումի
սկզբունքով,
բարի գործել՝ ծառայութիւն
մատուցանելով։

Հիւանդ մը խնամել,
աղքատի մը օգնել,
անկար ծերունիի մը զօրավիգ
կանգնիլ,
կարօտ ուսանողի մը ուսումը
ապահովել։

Ձեռնարկի երկրորդ բաժինով ելոյթ ունեցաւ 30 հոգինոց Գողթան երգչախումբը, որ յաջորդաբար մեկնաբանեց «Ալագեազ», «Զինչ ու զինչ», «Ուստի կուգաս», «Ես եղայ գնացի», «Մարալ – Մարալ» ժողովրդական երգերը ղեկավարութեամբ Հայկ Սարգիսեանի։ Ժողովուրդի ցուցաբերած ջերմութիւնն ու խանդավառութիւնը արտայայտուեցան կրկնակ ծափահարութիւններով։ Յայտնի էր որ բոլոր երգերն ալ մեծ գոհունակութիւն ստեղծած էին։

Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին Առաջնորդը քաջալերական խօսքերով շնորհաւորեց ձեռնարկի կազմակերպիչները, մաղթեց որ միշտ նոյն խանդավառութեամբ իրենց շնորհները ի սպաս դնեն Աստուծոյ եւ մեր ժողովուրդի ծառայութեան։

Մեծ Պահքի Կիրակիներու նուիրուած ձեռնարկը աւարտեցաւ ջերմ մթնոլորտի մէջ հիւրասիրութեամբ սեղաններու շուրջ։ Ներկաները մեկնելէ առաջ իրենց տրամադրութեան տակ ունեցան Գողթան երգչախումբի եւ Ռոզին Թաշճեանի սալիկներէն, որպէսզի Հայ տուներէն ներս միշտ հնչէ հայ երգը։

ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԹՈՒՆ ԳԻՇԵՐՆԵՐ
ԱՆԱՀԻՏ ԵՐԵՄԵԱՆ
Փետրուար 2001

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՌՈԶԻ ԱՐՄԷՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի Հայ Սքուլի հանդիսասրահին մէջ, Մարտ 18-ին, տեղի ունեցած է ֆրանսահայ երգչուհի Ռոզի Արմէնի համերգը, հովանաւորութեամբ Հայ Մշակութային հիմնարկութեան եւ կազմակերպութեամբ «Հորիզոն» հեռատեսիլի կայանին։ Ներկայ եղած են շուրջ 1200 հոգի։ Քսան հոգինոց նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ (ղեկավար՝ Միքայէլ Աւետիսեան), Ռոզի Արմէն մեկնաբանած է հայկական, սպանական, ֆրանսական եւ պարսկական երգեր, մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով ներկաներուն մէջ։ Մասնաւոր գնահատանքով ընդունուած են ֆրանսերէն՝ «Լը Թան տիւ միւկէ», «Ժ'էմ Փարի օ մուա տը մէ», հայերէն՝ «Ուռին», «Վայրի ծաղիկ», Աճարոնեանի խօսքերով «Օրօր», «Մայրիկ» եւ Զարիֆեանի խօսքերով Գէորգ Եանպէկեանի յօրինած «Պանդխտութեան անապատին մէջ» երգերու մեկնաբանութիւնները։

ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՓԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Կլէնտէյլի Գոլէճի մարզադաշտին վրայ, Մարտ 17-ին, տեղի ունեցած է Գալիֆորնիոյ հայ աշակերտական մրցումներու փակման հանդիսութիւնը։ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Շրջանային Վարչութեան կազմակերպած մրցումներուն մասնակցած են հայկական 10 վարժարաններէ պասքեթպոլի 55, վոլէպոլի 24 խումբեր, ինչպէս նաեւ անհատական մարզաձեւերու 400 աշակերտներ։ Հանդիսութիւնը վարած է Կարպիս Շխրտըմեան։ Մարզական խումբերու տողանցքէն ետք հայկական վարժարաններու տնօրէններուն կողմէ խօսք առած է «Մխիթարեան» վարժարանի փոխ – տնօրէն Հ. Ներսէս Սագայեան։ Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է Կլէնտէյլի քաղաքապետը։ Շրջանային Վարչութեան խօսքը փոխանցած է Կարօ Իսպէնճեան։ Ապա, կատարուած է յաղթանակի բաժակներու եւ մետալներու բաշխումը։

«ՍՕՍԻ» ՊԱՐԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կլէնտէյլի «Ալեքս» թատերասրահին մէջ, Մարտ 4-ին, տեղի ունեցած է պարուսոյց Սոնիա Բոամբիլայի ղեկավարած «Սօսի» պարային դպրոցի 4-րդ տարեկան երեկոյթը։ Բացման խօսքը արտասանած է պարուսույցը։ 3 – 17 տարեկան շուրջ 50 աշակերտ – աշակերտուհիներ մեկնաբանած են հայկական ժողովրդական եւ ազգագրական պարեր։

ՄԱՆՈՒԷԼ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԹԱԳԵԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԶՈՅԳ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆՆԵՐ

Հիւսիսային Ամերիկայի եւ Գանատայի կաթողիկէ Հայոց եկզարք Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթագեան, Մարտ 20-ին, այցելած է Արեւմտեան Թեմի զոյգ առաջնորդարանները, ընկերակցութեամբ Լոս – Անճըլըսի Հայ կաթողիկէ համայնքի հովիւ Հ. Ռաֆայէլ Ծ. Վրդ. Մինասեանի։ Առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան ընդունելով Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթագեանը, շնորհաւորած է զինք իր նոր պաշտօնին կոչուելու առիթով եւ ծանօթացուցած Պէրպէնքի առաջնորդարանին կողքին սրահներու եւ նոր եկեղեցւոյ կառուցման աշխատանքներուն։ Առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի հետ հանդիպումի ընթացքին արծարծուած են հայութիւնը եւ մասնաւորաբար ամերիկահայ գաղութները յուզող հարցեր եւ շեշտուած է միջ – յարանուանական գործակցութիւնը սերտացնելու հրամայականը։

Հ.Օ.Մ.-Ի 91-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Կլէնտէյլի «Ուիլսըն» միջնակարգ դըպրոցի սրահին մէջ, Մարտ 25-ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.-ի հիմնադրութեան 91-րդ տարեդարձի տօնախմբութիւնը։ Բացումը կատարած է հանդիսավարուհի Սեդա Դարբինեան։ Ողջոյնի եւ գնահատանքի խօսքերով հանդէս եկած են Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի կողմէ Վաչէ Պողոսեան, Հ.Օ.Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան կողմէ Մարօ Զալեան, Կեդր. Վարչութեան կողմէ Հուրի Տէր – Սիմոնեան։ Հայաստանի աւագ հիւպատոս՝ Վալերի Մկրտումեան նշած է թէ «Հայաստանի կառավարութիւնն ու ժողովուրդը մեծապէս երախտապարտ են Հ. Օ. Մ.-ին»։ Օրուան բանախօսը՝ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի անդամ Կարօ Արմէնեան, արժեւորած է Հ.Օ.Մ.-ի դերը հիմնադրութենէն (1910) մինչեւ այսօր, միութիւնը բնորոշելով «իբրեւ կազմակերպութիւն մը, որ հաւատարմօրէն կը խորհրդանշէ Հայուն յամառ, վեհանձն, վճռական, գերազանցօրէն անկաշառ մեր ժողովուրդին մաքուր ու անբասիր խիղճը»։ Փակման իր խօսքին մէջ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան շեշտած է թէ «Հ.Օ.Մ.-ը այսօր կանգնած է մարտահրաւէրներու դիմաց՝ Հայաստանի, Արցախի թէ Սփիւռքի մէջ, նաեւ այսօր Ջաւախքի մէջ եւ այդ կարիքներուն հասնելու համար անհրաժեշտ է մասնագիտացած մարդուժով խտացնել միութեան շարքերը»։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵՆՑ ՏՈՒՆԸ

Մեր տունը կոչւում էր Տէր-Յակոբենց տուն։ Տէր-Յակոբը պապիս՝ Մելոյի հայրն էր։ Բազմանդամ էր Տէր-Յակոբի ընտանիքը՝ որդիներ, հարսներ, թոռներ, ծոռներ։

Չորս որդի ու երեք աղջիկ ունէր նա՝ բոլորն էլ ամուսնացած։ Թոռներից շատերը նոյնպէս ամուսնացել էին, եւ շարունակում էին ապրել նոյն յարկի տակ։ Համերաշխ էին, իւրաքանչիւրը գիտէր իր գործն ու անելիքը, գործում էին հոգատարութեամբ ու անսասանապահութեամբ։

Տէր-Յակոբը մեր գիւղի տէրտէրն էր։ Արդարամիտ, ծանրակշիռ մարդ էր, գիւղում յարգանք ու պատիւ էր վայելում։ Այսպէս են ասում ժամանակակիցները։

Գիւղի հարուստներից էր Տէր-Յակոբը։ Ունեցել է հողաշէն մի տուն՝ ընդարձակ թոնրատնով, որից դռներ են բացուել դէպի հարսների քոխերը (սենեակները) եւ տանը կից անասնագոմերը։ Թոնիրը վառել են աթարով։ Սրահում շարուած էին տարբեր չափերի կաւէ ամաններ։ Կալերը տնից հեռու են եղել։

Տէր-Յակոբի հարստութիւնը 400 գլուխ ոչխարը, 100 կով ու մատակն են եղել, իսկ վարելահողերի չափը չգիտեմ։ Մօրս ասելով, ցորեն շատ էին ստանում, բայց հէնց կալի մէջ մի զգալի մասը տանում էին Թուրք հարկահաւաքները (առաջին աշխարհամարտի նախօրէին տասանորդը փաստօրէն դարձել էր մէկ երրորդ)։ Բացի այդ, եղել են նաեւ ուրիշ հարկեր։ Սնդամթերքը՝ իւղը, պանիրը, կաթը, մածունը պահում էին զով մառանում։

Տէր-Յակոբի պապը՝ աւագ Տէր-Յակոբը ապրելիս է եղել Ալաշկերտի շրջանում։ Ունեցել է չորս որդի։ Նրա մահից յետոյ որդիները ցրուել են։ Մէկը Շիրակի կողմերն է գնացել, միւսը՝ այժմեան Մարտունիի, իսկ երկուսը՝ Տէր-Յովհաննէսն ու Գրէն եկել են Վերին Բուլանըխի Շեխաղուպ գիւղը։

Ժամանակակիցները լաւ յիշում են միայն Տէր-Յովհաննէսի որդի կրտսեր Տէր-Յակոբին, ինչպէս արդէն ասացի, պապիս՝ Մելոյի հօրը, եւ ուրեմն, հօրս՝ Յովսէփի պապին։

Տէր-Յակոբի չորս որդիներն էին Մանուկը, Մելօն, Մհերը եւ Գասպարը։ Մանուկը եւ Մելօն մեռան գաղթի ու թափառումների ճամբաներին, Մհերն ու Գասպարը զոհուեցին տարբեր ժամանակներում ու հանգամանքներում։

Նախ Գասպարի մասին։

1894 – 96՝ արեւմտահայութեան համար ողբերգական տարիներին, երբ Թուրք ջարդարարները հողին հաւասարեցրին հարիւրաւոր հայկական գիւղեր եւ կոտորեցին շուրջ 300.000 Հայերի, Բուլանըխի եւ Մշոյ դաշտի հայութիւնը թէեւ համեմատաբար քիչ մարդկային կորուստներ տուեց, բայց կրեց հսկայական նիւթական վնաս։ Միայն 94-ին մեր Շեխաղուպից Քրտերը տարել էին 240 կով ու եզ, 30 ձի, 500 ոչխար։

Իռլանտացի հայագէտ, ճանապարհորդ Լինչը 1898թ. Օգոստոսի 8-ին եղել է մեր գիւղում։ Իր ստուարածաւալ «Հայաստան» աշխատութեան մէջ նա ահա թէ ինչ է գրում.

«Շեխաղուպ։ Սա շատ մեծ հայկական գիւղ է, նախկինում ամենայն հաւանականութեամբ ծաղկուն, բայց ներկայումս ծայր աստիճանի թշուառ վիճակում։ Ողջ բնակչութիւնը ցնցոտիների մէջ էր... Գիւղը լի էր զինուորներով, որոնք կանգնած էին տանիքների վրայ։ Ես մօտ կանչեցի նրանց սպային եւ հարցրեցի, թէ ինչն է իրենց այստեղ բերել։ Նա պատասխանեց, որ սպասում են Իպրահիմ փաշային՝ քրդական համիտէ գնդի հրամանատարին։ Կռահում եմ տեղեկացայ, որ նրա գալու նպատակը բնակիչներին Քրտերի կողմից յափշտակուած ունեցուածքը վերադարձնելն է։ Ամէն դէպքում, ինձ այնպիսի բացատրութիւն տուեցին։ Իրօք, հրաշալի գաղափար է՝ զօրք ուղարկել սովամահութեան դուռը հասած ժողովրդի հաշուին ապրելու, յատուկ անգամ նրանք լաւ կը մտածեն, նախքան իրենց իրաւունքները վերականգնելու խնդրանք ներկայացնելը։ Բայց ես կասկածում եմ, որ ինձ տրուած բացատրութիւնը բաւականին անշնորհք սուտ էր...»։

1894 – 96թթ. դէպքերը ազգային-ազատագրական շարժման նոր վերելք խթանեցին Տարօնում։ Ստեղծուեցին մի շարք գաղտնի կազմակերպութիւններ, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը ստեղծեց տեղական կուսակցական խմբեր, իր գործիչներին ուղարկում էր աշխատելու հայգուղային ջոկատներում։ Նպատակը մէկն էր՝ արթնացնել ժողովրդի ոգին, նախապատրաստել ինքնապաշտպանութեան։ Բուլանըխում անառարկելի հեղինակութիւններ էին Աղբիւր Սերոբը, Հրայր Դժոխքը։

Գասպարը թողնում է երիտասարդ կնոջն ու հարազատներին, մեկնում Անդրկովկաս։ Թիֆլիսի կողմերում գտնուող ռազմական դպրոցում ուրիշ Հայ հայրենասէրների հետ զինուորական յատուկ պատրաստութիւն ստանում։ Եւ ընդգրկւում Խանի (Բարսեղ Թիրաքեան) նշանաւոր հայդուկապետի մարտական խմբում։ Խանը Կեսարիայի Թրքախօս շրջաններից էր, անվախ ու համարձակ մարտիկ, 1897-ին իբրեւ տասնապետ մասնակցել էր Խանասորի վրիժառութեան արշաւանքին։

Ֆիդայական բազմաթիւ գործողութիւններից, որոնց մասնակցել է Գասպարը, յատկապէս նշանաւոր են երկուսը։

(Շար. 3)

(Շար. Ա. էջէն)

նոյ անձնակազմը եւ կը մերժէ ներողութիւն խնդրել, ինչ որ, իր կարգին, Չինաստան կը պահանջէ: Արտաքին նախարարը շեշտած է.– «Ամերիկա պէտք է ներողութիւն խնդրէ Չինաստանի կառավարութենէն եւ ժողովուրդէն, բացատրութիւններ տալով»:

ՊՈՒՏԻՆ պետութեան հակակշռին տակ առաւ հեռատեսիլի էՆ – Թի – Վի անկախ կայանը, զոր հիմնած էր Վլատիմիր Կուսինսկի, այժմ Սպանիա ապաստանած: Ճիշդ այն պահուն (Ապրիլ 3) երբ Պուտին ելոյթ կ'ունենար Խորհրդարանը եւ բարենորոգումներու մասին կը խօսէր, արդարութեան, աշխատանքի, պետական մարդերուն մէջ. Կազպրոմ, որ պետութեան ձեռքն է, վարչական արտակարգ նիստ մը ատարելն 9–ի վրայ իր վեց ներկայացուցիչները կը նշանակէր վարչութեան մէջ: Կուսինսկի (Մեոխս – Մոսթի ակբը) եւ Կիսելեւ, ընդհ. տնօրէնը կը հեռացուէին: Այս վերջինը բոլորովին ապօրինի կը հռչակէր այդ արտակարգ նիստը, բայց, ապարդիւն: Այդ նիստը հրաւիրուած էր գլխաւոր բաժնետիրոջ՝ Կազպրոմի կողմէ, միւս բաժնետէրերուն ալ օրինականութիւնը շատ կասկածելի է: Կիսելեւ Կազպրոմի կեդրոնը գացած է ցոյց տալով արդարադատութեան մէկ վճիռը որ ապօրինի կը հռչակէր նախորդ օրն իսկ այդ նիստը եւ զարմանքով տեղեկացած է որ նոյն առեանը, նոյն պահուն, ճիշդ հակառակ վճիռ մը արձակած էր:

PELERINAGE A LOURDES

Pour l'année jubilaire
du 1700e anniversaire de la conversion
de l'Arménie au christianisme,
**Grand Pèlerinage à Lourdes
de toutes les paroisses arméniennes
catholiques
sous la conduite
de S. B. Nersès · Bédros XIX
du 23 au 26 mai**
Se renseigner dans les paroisses.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 20·45–ին՝
Centre Administratif d'Asnières

11ÈME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 11ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

2001 ՓԱՐԻԶ

ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ ԵՒ ՄՍՐԱՄԵԼԻՔ

Դրամատիկական պոէմա
Դիւցազնական ժամանակներից

Վայրը՝ Սասուն եւ Մըսր

Նիւթը շօշափում է դիւցազնական ժամանակներից ծնունդ առած, Սասունցի Դաւթի յայտնի պատումը: Այն միաժամանակ էպոսի անդրանիկ թատերական մշակումն է...

Ծրագրի տեւողութիւնը՝ երկու ժամ

Կիրակի, Ապրիլ 8, ժամը 16–ին

«ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ»
Մշակութային Կեդրոն
118, rue de Courcelles - Paris 17e
métro Courcelles

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 7
ԽԱ. օր Մեծի Պահոց:

Տօն Աւետման Սրբուհւոյ Աստուածածնի
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Խորանը բացուած: «Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ Խորանը վերստին կը ծածկուի:
Կը պատարագէ՝
ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ԳՐՎԼԳԵԱՆ

Ցիշատակ Յարութեանն Ղազարու
Ժամը 16·30–ին՝ ԿԻՐԱԿՄՈՒՏի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանը կը բացուի:

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 10
Ցիշատակ տասն կուսանաց:
Ժամերգութիւն կը կատարուի ժամը 16·30–ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին:
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Ժամերգութիւն ժամը 9·30–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Դռնբացէք ժամը 16·30–ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 10
Տասը կուսանաց օր ժամը 17–ին ժամերգութիւն:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·45–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 10,
Ցիշատակ տասը կուսանաց:
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16–ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին:
Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Ժամը 17–ին Դռնբացէք:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Դռնբացէքի արարողութիւն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Ցանձնախումբը «ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ» հանդիպումներու շարքին մէջ կը հրաւիրէ իր թիւ 9 Զրոյց – դասախօսութեան (ֆրանսերէն լեզուով)

«ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՏՕՆԸ ԵՒ ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ»

նիւթին շուրջ
Հինգշաբթի, Ապրիլ 5, ժամը 19–ին
Բանախօս՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Հաճելի մթնոլորտ: Հաւկթախաղ, վիճակահանութիւն ... Կիրակի Ապրիլ 15, ժամը 12·30–էն սկսեալ
«Ալ Ուատի» ճաշարանը
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris
Տեղերը սահմանափակ: Ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 43 76 67 37
01 45 93 00 25

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

**ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
DE PARIS ET DE LA REGION PARISIENNE**

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE DE LA CATHEDRALE St-JEAN-BAPTISTE

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 7-ԷՆ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍ 14

կազմակերպութեամբ՝
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

Ծախսերու մասնակցութիւն՝ 8·300 Ֆր.
600 Ֆր. (վիզա եւ օդակայանի տուրք)

Այս գումարը կ'ընդգրկէ՝ *Թռիչք* ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ,
Բնակութիւն «Անի» հիւրանոց (4 *աստղանի*)
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք
Այցելութիւններ օթօքարով

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ՝ ԱՊՐԻԼ 25

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
— *Քարտուղարութիւն՝* 01·43·59·67·03
— *Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝* 01·46·62·01·29

ENSEIGNEMENT

PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE/ECRITURE

DE L'ARMÉNIEN

STAGE DE CINQ JOURS
du 17 au 21 avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan, 75014 PARIS

Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire

Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours

INSCRIPTION :
Association MACHTOTZ : ☎ 01.47.50.97.51

- Les résidents de la Maison d'Arménie peuvent participer à ce stage, dans la limite des places disponibles.
- Les enseignants des écoles sont cordialement invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 6
VENDREDI
6 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.141 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.141

Քի Ուէսթ դժուարին բանակցութիւններ

Քի Ուէսթի բանակցութիւններուն երկրորդ օրը ընդհանուր եզրակացութիւնը այն եղած է որ դժուարին բանակցութիւններ են թէ՛ երկու նախագահներուն, թէ՛ միջազգային խրատարարներուն եւ կողմերուն միջեւ տարուածները: Մինսկի խումբին ԱՄՆ-ու նախագահը Գ. Գաւանօ որ Արտաքին գործերու նախարար Գ. Փաուըլի Ուաշինթըն մեկնելէն ետք նախագահութիւնը ստանձնած է նիստերուն, ըսած է թէ երկու երկիրներուն մէջ ալ մարդոց մեծ մասը կը հասկնայ թէ հակամարտութիւնը վնասեց իրենց տնտեսական վերելքին ու քաղաքական կայունութեան, բայց հակառակ ատոր դժուար է տրամաբանական կեցուածք պատսել անոնցմէ. «եթէ երկու նախագահները խաղաղութեան հասնին բանակցութեան սեղանին վրայ, անկէ ետք երկուքին համար ալ ամէնէն դժուարը պիտի ըլլայ համոզել իրենց ժողովուրդը թէ տեղին էր խաղաղութեան համար փարուած գինը» ըսած է ան:

Հանդիպումներուն էութեան մասին ոչ մէկ տեղեկութիւն կը տրուի լրատուներուն, միայն յաճախ կը կրկնուի փոխադարձ զիջումներու անհրաժեշտութիւնը եւ կողմերուն կոչ կ'ուղղուի տրամաբանական ըլլալու:

Քաղաքական դէտերու կարծիքով՝ բանակցութիւնները տեղի կ'ունենան բաւական լարուած մթնոլորտի մէջ: Տարակարծութիւններ կան ո՛չ միայն Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի նախագահներուն միջեւ, այլ նաեւ՝ Մինսկի խումբի համանախագահներուն: Բանակցութիւններուն ուշադիր հետեւողներու համաձայն, ամերիկացի, ֆրանսացի եւ ռուս համանախագահներէն իւրաքանչիւրը, Քոչարեանի եւ Ալիեւի հետ ունեցած իր առանձին զրոյցներու ընթացքին կը փորձէ ի նպաստ իրենց տեսակէտներուն տրամադրութիւն ստեղծել:

Ընդհանրապէս, կը տիրէ այն տպաւորութիւնը, որ Քի Ուէսթի մէջ Լեռնային Ղարաբաղի հարցէն աւելի քննարկուելու վրայ է տարածքաշրջանէն ներս մեծ տէրութիւններու ազդեցութեան ոլորտներու բաժանման հարցը:

Ապրիլ 4-ին, վերջին պահուն հասած տեղեկութիւններու համաձայն, Քի Ուէսթի մէջ պիտի ներկայացուի Մինսկի խումբին կողմէ մշակուած նոր ծրագիր մը, որ համադրումը պիտի ըլլայ նախապէս առաջարկուած երեք ծրագիրներու. Փուլային, Փաթեթային եւ Ընդհ. Պետութիւն: Այնուհետեւ, այս նոր ծրագիրը բարեփոխութեան պիտի ենթարկուի Մոսկուայի մէջ կայանալիք նոր հանդիպումի մը ընթացքին: Իսկ համաձայնագիրը պիտի ստորագրուի ամառը, Փարիզի մէջ:

Բանակցութիւններու առաջին երկու օրերուն երկու նախագահները ուշադրութիւն գրաւած են իրարմէ լրջօրէն տարբերող կեցուածքներով. Հ. Ալիեւ երկարօրէն պատմականը ըրած է աւելի քան տասնամեայ հակամարտութեան, այդ ընթացքին Հայաստանը հրապարակաւ ամբաստանելով «յարձակողականութեամբ» ու Ղարաբաղի մէջ «ցեղային մաքրագործում» կատարելու յանցանքով: Ան բուռն կերպով քննադատած է Մինսկի խումբն ու անոր նախագահներն ալ իրենց անբաւարար ջանքերուն համար, քանի որ չեն կրցած մինչեւ այսօր իրականացնել խաղաղ կարգաւորում մը որ վիճելի տարածքին վրայ վերահաստատէր Բաքուի գերիշխանութիւնը: «Աշխարհի մէջ դժուար է զուգահեռ մը գտնել այդ կացութեան ուր պետութիւն մը ուրիշ պետութեան մը տարածքը գրաւէ, կարեւոր չափով ցեղային մաքրագործումի դիմէ եւ միջազգային հանրութիւնը լուռ ու մունջ դիտողի դերին մէջ մնայ» ըսած է ան:

Ի տարբերութիւն Ազրպէյճանի նախագահին երկարաշունչ ելոյթին ու ամբաստանութիւններուն, Ռ. Քոչարեան չնորհակալութիւն յայտնելէ ետք Մինսկի խումբի նախագահներուն, ըսած է թէ այդքան երկար ճամբան կտրած չէ հակամարտութեան պատմութիւնը ընելու, կամ քարոզչութեան նպատակով, այլ կառուցողական աշխատանք տանելու:

Ամերիկեան մամուլը («Լոս-Անճըլըս Թայմզ») բանակցութիւններուն զուգահեռ, տեղ տուած է ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի արտայայտութիւններուն. Ապրիլ 3-ին Ստեփանակերտի մէջ ան պատասխանելով բանակցութիւններուն մասին ամերիկացի լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ կան բազմաթիւ ազդակներ որոնք կրնան տանիլ խաղաղ կարգաւորումի մը: Իր կարծիքով՝ ազրպէյճանական կողմը հակում ունի իրապաշտ տեսակէտով մը մօտենալու հարցին: Աւելցուցած է թէ իրենք Ռ. Քոչարեանի վրայ վստահութիւն ունենալով հանդերձ, կը մերժեն Հայաստանի ու Ազրպէյճանի միջեւ գոյացած որեւէ համաձայնութիւն որ Ղարաբաղի համար անընդունելի կ'ըլլայ: Ա. Ղուկասեան կ'ակնկալէ որ Քի Ուէսթի բանակցութիւններուն աւարտին ընդունուի Ղարաբաղի Հայաստանին միացումը, կամ անկախ Հանրապետութեան կարգավիճակը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 4 / 5)

«ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ» ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆՈՒՄ

Նոր ստեղծուած «Հանրապետութիւն» կուսակցութեան Ապրիլ 3-ի առուլխին քաղաքական խորհուրդի անդամ, Երեւանի նախկին քաղաքապետ Ա. Բաղէեան յայտարարած է թէ իշխանութիւնները «Միասնութիւն» դաշինքին գաղափարէն շեղած ըլլալով, իրենք նոր կուսակցութեան մը հիմնումին նախաձեռնարկ եղած են, գիտակցելով քաղաքական իրենց պատասխանատուութեան: Ան նոր կուսակցութիւնը նկատած է Վազգէն Սարգսեանի քաղաքական ժառանգորդը որ կը փորձէ իրականացնել այն ծրագրերը որոնց իրագործումը ընդհատուեցաւ 1999 Հոկտ. 27-ի ոճրագործութեամբ:

Ապրիլ եւ Մայիսի ընթացքին նոր կուսակցութիւնը պիտի ձեռնարկէ Երեւանի շրջաններուն եւ մարզերու մէջ տարածքային մասնաճիւղերու ստեղծումին. ապա պիտի հրաւիրուի համագումար, ուր կը հաստատուի ծրագիրը եւ կ'ընտրուի ղեկավար մարմինը:

*
**

ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՐԱՇՏԷՆ ՏՈՒԺԱԾՆԵՐՈՒ

Եւրոպական յանձնաժողովը 900 հազար եւրոյի օգնութեան ծրագիր մը հաստատած է Հայաստանի երաշտէն տուժած բնակիչներուն համար: Ծրագրով նիւթական միջոցներ պիտի տրամադրուին գիւղացիական փոքր տնտեսութիւններուն, ինչպէս նաեւ ցորենի եւ գետնախնձորի սերմ:

ՄԱՄՈՒԼ

«FINANCIAL TIMES»

(Ապրիլ 4)

ՔԻ ՈՒԷՍԹԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ ներկայի հանդիպումին արձագանգած է Ապրիլ 4ի «Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ն ալ, տեղ տալով Տ. Սթէքրնի յօդուածին: Լրագրողը շատ լաւատես չէ Քի Ուէսթի բանակցութիւններու արդիւնքին մասին, հակառակ որ կ'ըսէ թէ անոնք պատմական առիթ մը կ'ընծայեն 13 տարուան կնճիռին լուծումին համար:

Յաջողութեան մասին վերապահութիւնը հիմնուած է դէտերու նշումներուն վրայ. անոնք կարեւոր կը նկատեն Հ. Ալիեւի ցոյց տրուած բուռն հակազդեցութիւնը երկրին ընդդիմութեան կողմէ, երբ Փետրուարին Խորհրդարանին մէջ փորձած է կարելի զիջումներու ուղղութեամբ դետին պատրաստել: Ընդդիմութեան դէմքերէն մէկը հակադարձած է իրեն, ըսելով. «ասիկա բացայայտ անձնատուութիւն է»:

Այդ անյաջող փորձէն ետք Հ. Ալիեւ երբ հանդիպած է Ռ. Քոչարեանի, ըսած է թէ եթէ այլ ելք չմնայ, Բաքու իրաւունքը ունեցած պիտի ըլլայ զէնքի ուժով ետ առնելու այն տարածքները որոնք միջազգային հանրութեան կողմէ կը ճանչցուին որպէս ազրպէյճանական հող: «Մենք պատրաստ ենք» պատասխանած է Ռ. Քոչարեան:

Անդրադառնալով ներկայի բանակցութիւններուն, Տ. Սթէքրն կը գրէ թէ անոնց նախաձեռնարկ Մինսկի խումբը լրատուական շրջափակում մը հաստատած է Քի Ուէսթի մէջ, բայց նման ընթացքներու ծանօթ պաշտօնատարներու կարծիքով՝ կողմերը մօտ են համաձայնութեան մը. «Այնպէս կը թուի որ խաղաղութեան հեռանկարը այսօր աւելի շօշափելի է, քան երբեք» ըսած է արեւմուտքցի դիւանագէտ մը:

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԺԵՐԱՐ ՄԻԼԷՐ

Երեքշաբթի (Ապրիլ 3) իրիկուն, Լօրան Ռիւքիէի «Ամէն բան փորձեցինք» յայտագրի (Ֆրանս 2) ընթացքին նիւթ եղաւ նաեւ Փարիզի թեկնածութիւնը 2008-ի Ողիմպիականներուն: Այդ առթիւ յիշուեցան թեկնածու միւս չորս քաղաքներն ալ, ի շարս որոնց՝ Պոլիսը: Ժերար Միլէր անմիջապէս միջամտեց դիտել տալով թէ հարկ է որ թեկնածու երկիրները նուազագոյն ժողովրդավարութիւն կիրարկող երկիրներ ըլլան, ինչ որ չէ Պոլսոյ պարագան, ան չէ իսկ ճանչցած Հայոց ցեղասպանութիւնը: Քիչ ետք, նոյն նիւթին առթիւ, չեշտեց՝ «Հաճոյքով Պոլիս կ'երթամ այն օրը, որ Թուրքիա ճանչնայ Հայոց ցեղասպանութիւնը»:

Յիշենք որ Ժերար Միլէր, արհեստով հոգեբոյժ, որ յաճախ կը մասնակցի հեռատեսիլի յայտագիրներու (Միշէլ Տրիւքէր, Ռիւքիէ եւլն.), անցեալին հայանպաստ ելոյթ ալ ունեցած է Ծերակոյտին առջեւ կատարուած ցոյցի մը առթեն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ նոր ամբաստանութեան մը թիրախն է, Ֆր. Զիոլինայի վկայութեան պատճառով: ԱՇ – ԷԼ – ԷՄ-ներու Փարիզի գրասենեակի նախկին ղեկավարը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Շիրաքը, երբ Փարիզի քաղաքապետ էր: Դատաւոր Հալֆէնին մօտ, ան վկայած է որ հնչուն դրամ կը յանձնուէր քաղաքապետին գրասենեակը, գումարներ որոնք սահմանուած էին ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-ի ֆինանսաւորման: Կը հաստատէ ինչ որ ողբացեալ Ժան-Գլօտ Մէրի ըսած էր յետ մահու հրապարակուած իր տեսերիզին միջոցաւ: Զիոլինա բացէ ի բաց կ'ըսէ թէ Շիրաք որ Փարիզի քաղաքապետն էր 1977-էն 95 ներշնչողը եղած է հանրային շուկաներու սահմանուած խարդախութեան սխեմին եւ անկէ գլխաւոր նպաստաւորուողը: Քննութեան տակ առնուած առաջին վկան է, որ ուղղակի խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Շիրաքը, հաստատելով Մէրիի «կտակը»: Ան կ'ըսէր թէ տարեկան քանի մը տասնեակ միլիոններ յանձնած է իր կազմակերպութեան միջոցաւ ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-ի «մեքենային»: Ինչպէս ըսած էր, Էլիզէի զեկոյցով մը, Շիրաք չընդառաջեց դատաւոր Հալֆէնի հրաւէրին եւ Ապրիլ 4-ին, դատարան չներկայացաւ:

ՏԱՆՈՆ ընկերութեան ապրանքներուն դէմ պոյքոթը ծաւալ կ'առնէ եւ հասած է մինչեւ Ազգ. Ժողով, ուր 88 երեսփոխաններ այդ ուղղութեամբ կոչ մը ստորագրած են: Ստորագրողներու մէջ են կանաչներ, բայց նաեւ Ժ.-Փ. Շըվէնըման, Ժորժ Սառ, Ժ.-Գ. Լըֆոր եւլն.: Ապրիլ 4-ին, Ժուփէն բողոքի բաւական ցոյցերու դէմ յանդիման գտնուեցաւ, երբ Մարքուսիսի ոկըպիի ազգ. կեդրոնի հիմնարկէքին առթիւ շրջանը կ'այցելէր: Բողոքողներն էին Մարքս էնտ Սփէնսէրի աշխատաւորները, որոնք գործազրկութեան կ'ենթարկուին: Ինք, շատ վճռական դիրքորոշում չցուցաբերեց եւ գոհացաւ հոգեշահ խօսքերով: Դէմ արտայայտուեցաւ, սակայն, որեւէ պոյքոթի, որ կը վնասէ խնդրոյ առարկայ հաստատութեանց:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երկաթուղին գրեթէ ամբողջութեամբ անշարժութեան դատապարտուած էր Ապրիլ 5-ին, այն օրը, երբ բանակցութիւնները տեղի կ'ունենային տնօրէնութեան հետ: Վեց սենտիքաներ միացած էին այս գործադուլին համար, հակառակ ներքին խոր տարակարծութիւններու եւ մրցակցութեանց: Ամէնէն ծայրայեղը կը թուի ըլլալ նորաստեղծ Սիւտ-Ռայը որ օրէ օր հող կը շահի ի վնաս ՍԷ – ԺԷ – ԹԷ-ին: Պահանջները կը վերաբերին աշխատավարձքերու, յաւելեալ աշխատաւորներու անհրաժեշտութեան եւ սեփականաշնորհման ծրագրի մը ընդդիմութեան:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ երեսփոխանները, Ապրիլ 3-ին, քուէարկեցին, Բ. ընթերցումով, օրէնքի այն առաջարկը որ կը փոխէր 2002-ի երեսփոխանական եւ նախագահական ընտրութիւններու ժամանակացոյցը, այսինքն նախագահականը պէտք է կանխէր երեսփոխանականը: Շիրաք, եւ աջը ընդհանրապէս, դէմ էին այս կարգադրութեան, բայց, տարակարծութիւն մը ծագած էր ԻՒ – ՏԷ – ԷՖ-ի ծոցը, որու նախագահը՝ Ֆր. Պայրու համամիտ էր փոփոխութեան: Շնորհիւ աջի այս թեւին մէկ մասին (27 երեսփոխան) օրէնքի առաջարկը քուէարկուեցաւ 147-ի դէմ 296 ձայնով: Բարե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՏԱՆՁԸ ԳԱՆՁ ՀԱՍԿՆԱԼՈՒ ԽՕՍՈՒՆ ՕՐԻՆԱԿ ՄԸ

Հաւանօրէն, հակասական երեւոյթներու համակեցութիւնը, որպէս հաւաքականութիւն, հայկական ներկայի մենաշնորհը չէ: Հայրենիք, հայրենին փրկելու ջանքերուն զուգահեռ՝ դաւելու, խաբելու, ծախելու արարքներով բաւական հարուստ էջեր ունի մեր պատմութիւնը. բան մը որ նոյնպէս մենաշնորհ մը չէ, համեմատած՝ շատ ուրիշներու: Այսուհանդերձ, մեր ներկան այդ առումով քիչ մը շատ ուշադրութիւն գրաւել սկսած է, յատկապէս այն պատճառով որ հակասութիւններու զրաւարկ դարձած է ցեղասպանութիւնը:

Մէկ կողմէն, անկէ ծագում առած Հայ Դատի աշխատանքին ընդուած սփիւռքեան կազմակերպութիւններ անկարելին կարելի կը դարձնեն աշխարհի չորս ծագերուն մէջ, միւս կողմէն՝ Հայաստանի իշխանութեան գլխաւոր դէմքը, ան ալ Թուրք լրագրողի մը, կը յայտարարէ թէ Հայերը ներողութենէն ուրիշ պահանջ չունին Թուրքիայէն: Կամ, հոս, աւելի մօտիկ շրջանակէն, մինչ Ֆրանսայի մէջ հայկական ջանքերը վերջապէս յանգեցան պաշտօնական ճանաչումին, ֆրանսերէն լոյս տեսնող հայկական թերթի մը մէկ պատասխանատուն վերջերս Թուրք ընկերոջ մը ուղղուած նամակ – խմբագրականով նոյն, ներողութեան, շնորհը կը հայցէր, երաշխիք ալ տալով որ Հայերը պատրաստ են ներելու, եւ այլն: Առտուն կանուխ եւրոպին հայութեան բաներ, կամ աւելի սարսափելին՝ ներկայացուցիչ յայտնելու հիւանդութիւնն ալ նոր երեւոյթ չըլլալով, հաւանօրէն աւելորդ է ծանրանալ այդ մէկուն վրայ: Սակայն, հակասութիւններու ամէն օր լայնցող շրջանակը սկսած է աւելի յաճախ յիշեցնել Թուրք բանաստեղծին ըսպաննիչ եռատողը ուր կ'ըսուի. «Ինչե՞ր չըրինք սա հայրենիքին համար: Մեզմէ ոմանք մ՞ռան, ոմանք ճառ խօսեցան»:

Այս եռատողը յիշելու յատուկ առիթ է վերջին շրջանին «Հայեւթուրք երկխօսութիւն» պիտակուած բաւական աշխոյժ գործունէութիւն մը որուն բեմերը կը հաստատուին կարելի անկիւններու մէջ – Պոլիս, Փարիզ, Գերմանիա, ԱՄՆ, եւայլն –, ուր Թրքական բեմադրութիւնը կը գտնէ յանձնակատար կազմակերպիչ ու սիրայօժար մասնակից հայ փիլիսոփաներ: Եւ ըսել որ այս վերջինները իրենց մասնակցութեան համար ազգային գնահատանք ալ կ'ակնկալեն անշուշտ, «փըրկիչեան» իրենց առաքելութեան Թրքական կողմէն յայտնուած գոհունակութիւնը բաւարար չնկատելով: Եւ ըսել որ այս գործունէութիւնն ալ կը տարուի Հայ Դատի հետապնդումի աշխուժացած աշխատանքին հետ նոյն ժամանակին:

Հակասութիւններու այս պատկերին մէջ «անկեղծ»ութեան ուշագրաւ փաստը կուտայ Թրքական կողմին մամուլն ալ. ան, նոյնիսկ քայլ մը առաջ կ'անցնի երկխօսութեան այն Թուրք մասնակիցներէն որոնք 1915-ին պատահածին մասին խիզախ արտայայտութիւններ ունեցած ըլլալով հանդերձ, հայեւթուրք զրոյցի սեղանին վրայ հազար ճապկումի կը դիմեն, խուսափելու համար օրինակ՝ «ցեղասպանութիւն» որակումէն: Իսկ երբ պատահար մը, արտայայտութիւն մը չարափոխելու, շահարկելու փաստը կուգայ նոյն մամուլին իշխանութեան «պաշտօնական բաներ»ի հանդամանքով ծանօթ մէկ անունէն, յաւելեալ մղումով մտածել կու տայ թէ ի՛նչ է բուն ակնկալուածը «երկխօսութեան» բեմերէն:

Ըսուածին նորագոյն մէկ օրինակին առիթ եղած է Պոլսոյ կիներու երկամեայ փառատօնը որուն մասնակցելու գացած են Հայաստանէն երկու երեսփոխանուհիներ ալ. Հերմինէ Նաղդալեան եւ Հրանոյշ Խառատեան: Աւելորդ է հարց տալ թէ անոնք ինկապէ՞ս այնքան լուրջ արդիւնք կ'ակնկալեն գերագանցապէս ձեւական նման միջոցառումէ, որ մոռնալով երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններու չգոյութիւնը, Թուրքիոյ կողմէ յամառօրէն փակ պահուած սահմանը, քանի մը ամիս առաջ իբրեւ թէ նոյնքան բարի զգացումներով հրաւիրուած Հայաստանցիներու առօք – փառօք վտարումը, անպատեհութիւն չեն տեսներ Պոլիս երթալու եւ փառատօնի մասնակցելու...: Ի վերջոյ, բանաստեղծին ըսածին օրինակով, կարելի չէ նոյն ձեւով ծառայել հայրենիքին. կայ մեռնողը, կայ ճառ խօսողը:

Գոնէ Հայաստանցի երկու երեսփոխանուհիներուն մասնակցութիւնը առիթ տուած է Թրքական մամուլին պարկեշտութեան մասին նոր փաստ ունենալու: «Հիւրրիյէթ» (Մարտ 29) վերոյիշեալ փառատօնին հայկական մասնակցութիւնը յատուկ կերպով կը շեշտէ որպէս բարիդրացնութեան, բարեկամութեան ձգտումի արտայայտութիւն: Լուրին հետ նկար մըն ալ հրատարակուած է ուր Հ. Նաղդալեան եւ Թուրք երեսփոխանուհի մը ամենայն ջերմութեամբ իրար կ'ողջունեն: Եղելութիւններու մասին գրուած քանի մը տողնոց տեղեկութեան մէջ կ'ըսուի հետեւեալը. «Հայաստանի կիներու երկխօսութեան խումբին նախագահ Հ. Խառատեան Հայկական հարցին լուծումին առընչութեամբ առաջարկեց որ խումբ մը թուրք համալսարանականներ Հայաստան երթան ու կարծեցեալ ցեղասպանութեան մասին թրքական տեսակէտը ներկայացնեն: Խառատեան ըսաւ թէ այդ ուսանողները նոյն ձեւով կրնան հայկական կողմն ալ մտիկ ընել եւ ատիկա կարեւոր քայլ մը կ'ըլլայ»:

Նոյն երեսփոխանուհիին ելոյթը տարացիօրէն տեղ գտած է նոյն օրուան «Մարմարա»յին մէջ ալ, ուր Թուրք ուսանողներու Երեւան երթալու նիւթը արտայայտութիւն գտած է հետեւեալ տողերով. «Ես կ'առաջարկեմ որ երկու թուրք երիտասարդներ Երեւան գան, պահելով հանդերձ թրքական տեսակէտները ցոլացնող իրենց համոզումները եւ այդ համոզումներով քննարկեն նաեւ Հայաստանի աղբիւրները: Փոխադարձաբար տեսնենք թէ ինչեր կը մտածենք, կամ գիտենք: Մենք պատրաստ ենք հիւրասիրելու այսպիսի երկու երիտասարդներ»:

Կրնա՞յ բացատրութիւն մը, կամ պատճառաբանութիւն մը ըլլալ տուեալը թէ Հայաստանցի երեսփոխանուհիները հայերէնով ելոյթ ունեցած են եւ Թրքերէնի թարգմանութիւնը կատարուած է տեղւոյն վրայ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

-ԲԱԼԷՏՈՍԲԱՖ

արուեստասէրի մը օրագրէն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մարտ 28/29, 2001
Սալ Փլէյէլ

ՎԵՐՏԻԻ ՌԷՔՈՒԻԷՄԸ

Արժանի հոգածութեամբ յիշուեցաւ օրերս իր մահուան հարիւրամեակը:

Վերտիի Ռէքուիէմը առանց կորսնցնելու իր կրօնական խորհուրդը լայնօրէն թոյլատու է համերգային տարազը կրելու, ու կրկնութիւնն իսկ յաջորդ գիշեր նոյնքան յուզիչ էր:

Ցնցող տարողութիւն ունեցող այս պատարագին առաջին ունկնդրութիւնս կը յիշեմ: Պազէլի Մայր Տաճարին մէջ՝ Հռոմի Սանթա Չեչիլիա նուագախումբով, սոփրանօ Իլզա Լիկապուէյի ներկայութեան ու Վիքթոր տը Սապաթայի ղեկավարութեամբ՝ 1950-ին:

Յիսուն տարիներ են անցեր՝ կան համերգներ անմոռանալի: Այդ թուականէն ետք բազմիցս լսած զանազան մեկնաբանութիւններ նոյնքան խոր տպաւորութիւն չէին գործած: Մինչեւ երէկ գիշեր:

Հերոսներն էին ղեկավար Ժորժ Փըրէթր, Փարիզի նուագախումբն ու երգչախումբը ու սոփրանօ Ցամիկ Բաբեան: Իր մելամաղձոտ խորհրդաւոր ձայնը բոլորովին կը պատշաճէր մեկնաբանուած գործին:

Աւելի թատերական հանդամանք ունեցող այս ինքնազօր պատարագը հոգին վերացնող բազմաթիւ հանդարտ չերտեր ունի որոնք երբեմն կը խարանուին նուագախումբին թէ երգչախումբին իշխող դրոշմով:

Մեներգիչներու քառեակին դժուարին դերերէն մին է առաւել կրքոտ մեղեդիներուն խորհուրդը կրօնական շունչով մը արտայայտել: Առանց սեթեւեթեալ հնչային փնտռտուքի. պարզօրէն բայց խորունկ:

Այդ ուղղութեամբ եւ Ժորժ Փրէթր ունէր պատասխանատու մեծ դեր, զոր կատարեց առաւելապէս ինքնավստահ վիպական ճկունով, զոյգ նօթատետրով ու հզօր անհատականութեամբ: Մօտէն հըսկելով պատարագին զանազան մասերուն առընչական ներդաշնակութեան:

Գալով մեներգիչներուն:

Քառեակը լաւ էր առանձին ու անարդար պիտի ըլլար չյիշել մեծծօ՝ Իրիս Վերմիեռնը, ամերիկացի թէնոր՝ Մարքուս Հատոք ու պաս՝ Ֆրանչէսքօ տ'Արթանեայի ելոյթները:

Վերապահութիւնս կը գոյանար՝ զանազան երգի դպրոցներու պատկանելով, զուգերգներու ընթացքին՝ նամանաւանդ մեծծոյի թէ պասի ներկայութեան՝ ըղձալի արտայայտչական տարբերող կատարումներուն:

Իսկ ամերիկացի ուժեղ թէնոր Մարքուս Հատոք յաղթած էր վերջին վայրկեանի հրաւիրեալը ըլլալու դժուարին պատասխանատուութեան, ուսկէ լաւագոյնս գիտցաւ օգտուիլ:

Չէ կարելի չանդրադառնալ սակայն առանձինն սոփրանօ Ցամիկ Բաբեանի երաժշտական հասկացողութեան ու ձայնային յատկանշական կարողութիւններուն:

Վայրկեան մը՝ պատարագին մասին:

Եօթը մասերէ կազմուած գործը, նուագախումբ, երգչախումբ ու ձայնային քառեակի մեներգիչներուն համար, շուրջ մէկուկէս ժամ տեւողութեամբ, սկսած է բիւրեղանալ Վերտիի մտքին մէջ, իր պաշտած բանաստեղծ գրող Մանծոնիի մահուընէ ետք: Ու անոր տարելիցին է որ Վերտի կրցած է իր իսկ ղեկավարութեամբ ներկայացնել 1874-ին հոգեհանգստեան պատարագը Սուրբ Մարկոս տաճարին մէջ ի Միլանօ, իբրեւ առաջին ունկնդրութիւն:

Գործը՝ սկիզբի երգչախմբային երկար մասին խիստ կարեւորութիւն կու տայ՝ «զայրոյթի պահը» մարդուն:

Հակակշռելով զայն վերջաբանով մը նոյնքան հրաշալի, որն է «ազատեա՛ զիս»ը սոփրանոյին, երգչախումբին ընկերակցութեամբ:

Հոս կարծես Վերտի զուգահեռ հեռաւորութեամբ կը զետեղէ երկու մտորումներ: Դժոխային անկարելի կեցութիւնը մահուան իրականութեան դիմաց: Ուր զիրար կը խաչաձեւեն սակայն անգթօրէն կեանքի վաղորդայնին անոր անընդունելի բայց հաւանական ոչնչացումը:

Վերտի ջանացած ըլլար քարոզել համաշխարհային աղօթք մը մարդոց հոգեկան վերանորոգում պարգեւող երաժշտական երբեմն ընդվզեցուցիչ ուժեղ մեղեդիներով: Ուր Թմբկահարը իր թաւ հարուածներով կարծես վերջին վայրկեանները կ'աւետէ: «Ազատեա՛ զիս»ը Ցամիկ Բաբեան լիակատար ու ներշընչուած ներդաշնակօրէն զգայուն մեկ[illegible] այդ բոլորը:

Վախը, կսկիծը, համոզումն ու աղե[illegible] հոգւոյն:

Ցամիկ Բաբեան ունի ոչ միայն ձայնուժի վերին կարողութիւն, բարձր երգաձայն, այլ նաեւ կէս ուժգին մեղմ ձայներու գաղտնիքը: Հիմնական յաջողականութիւնը ամենամօտիկ շեշտերուն նշանայայտ դարձնելով անոնց ներհուն իմաստը:

Ու տակաւին Բաբեանի հնչածաւալ յատկութիւններուն կարգին, երկար պահուած հնչիւններուն աստիճանաբար փոխելու կարողութիւնը: Եթէ աւելցնենք բեմային իր պարզութիւնն ու նիստուկացը, կը լրանայ յարգանք պարտադրող [illegible] արուեստագէտին դիմագիծը, որուն առջեւ բացուած կ'երեւին համաշխարհային բեմերուն դռները:

Համերգը որ տեղի կու տայ այն [illegible] սրտի գոհունակութեան որ տառապալից յուզումով մը լեցուցած էր հոգիդ այդ ժամուն եւ կը յամառի կառչիլ հոն յաջորդող օրերուն, անմոռանալի կը մնայ:

Մտքիդ խորը մխրճած է իր անմահանալի զօրութիւնը: Ցանցառ կը պատահի:

Այս գիշեր Վերտիի Ռէքուիէմը Փլէյէլի սրահը ալեկոծող այդ համերգներէն մին էր:

Փարիզ, Մարտ 29

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒՆ ԱԼ ՉԻ ՀԱՆԴՈՒՐԺԵՐ

Թուրք մամուլը յայտնի գոհունակութեամբ Մարտի կէսին տեղեկացուց թէ Լոնտոնի Թուրք դեսպանին ազդեցիկ միջամտութեամբ ծանօթ պատկերասրահ[illegible] մը ցուցանմուշներու շարքէն հանուած են 1915-ի Հայերու ցեղասպանութեան վերաբերող երեք լուսանկարներ: Ծանօթ լրագրող Ռ. Ցիւք «Ինտիփէնտընթ» թերթին Մարտ 12-ի թիւին մէջ անդրադարձած է այդ միջամտութեան, գրելով.

«Թուրքիոյ իշխանութեան դէմքերը 1915-ի Հայերու ցեղասպանութեան փաստը մերժելով չգոհանալով, կը փորձեն կասկածի ենթարկել Ա. աշխարհամարտի օրերուն մէկուկէս միլիոն հայ զոհերու վերաբերող լուսանկարներու հաւաստիութիւնը: Թուրքիոյ Լոնտոնի դեսպանին նամակին վրայ «Հալթըն կեթթի» պատկերասրահը համացանցի իր կայքէն հանած է սպաննուած երեք Հայերու ծանօթ լուսանկար մը, արդէն ըլլալով լրատուներու կողմէ անոնց օգտագործումին: Այդ լուսանկարներէն մէկուն հեղինակն է Արմին Վեկնէրը: Աղբիւսի մը մէջ ինկած հայուհիի մը եւ երկու երախաներու դիակները ցոյց տուող այդ նկարը տարիներով նոյն ցուցասրահը տրամադրած է շատ թերթերու: Վերջերս Լոնտոնի Թրքական դեսպանատունէն Գ. Հաքթանըր ստորագրութեամբ պատկերասրահին ղրկուած նամակ մը առարկած է լուսանկարին մակագրութեան որով ըսուած էր թէ սպաննուածները Թուրքերու կազմակերպած ջարդերուն զոհերն են: Նամակագիրը պնդած է որ անոնք պարզապէս «սովամահ» եղած են եւ ոչ թէ ջարդի զոհ:

Այս անօրինակ թեզը որ կ'ենթադրէ նաեւ թէ Բ. աշխարհամարտին նացիներու սովամահ ըրած Հրեաները չեն կրնար Ողջակիզումի զոհեր նկատուիլ, այնքան ալ մեծ ազդեցութիւն չէ ունեցած «Հալթըն»ի գլխաւոր ղեկավարին վրայ: «Ինտիփէնտընթ»ն ու «Թայմզ»ը եւս այդ նկարը վերջերս գործածած են: Թուրքերու առարկութիւնը յատկապէս անոր մակագրութեան «կոտորած» բառին դէմ [illegible]: Նման պարագաներու ընդհանրապէս մենք կը ստուգենք եւ առժամապէս մեր թանգարանէն կը հանենք խնդրոյ առարկայ նկարները: Բայց, հոս, հաւատացած ենք թէ մեր մակագրումը ճիշդ է եւ թէ ընդունելի չէ Թրքական տեսակէտը [illegible]

...ամամաչ ըլլալը կոտորածի հոմանիշ չէ։ ...Հարցը այն է որ Թուրքիա Եւրոպական Միութեան անդամակցելու դիմում ըրած է եւ կ'ուզէ իր պատմութիւնը անցեալի անցանկալի տուեալներէն մաքրել. ...սակայն, առնկա ընդունելի ընթացք չէ»։

Ռ. Ֆիսք ապա կը գրէ թէ Թուրքիա ...ն աւելի մեծ գումարներ կը յատկացնէ Թափ տալու Հայերու ցեղասպանութեան ժխտումին։ Կը յիշէ ամերիկեան համալսարաններու մէջ ամպիոններու նիւթականը հայթայթող անոր ընթացքը որուն շնորհիւ դասախօսներ հարցականի տակ կը դնեն ցեղասպանութեան մանրամասնութիւնները. Կը յիշէ նաեւ ...ական ճամբով ճանաչումի պարագաներու պատուար կանգնելու քաղաքականութիւնը, որ կիրարկուեցաւ վերջերս Ֆրանսայի պարագային։

«Հալթըն» պատկերասրահի վերատեսուչներուն յայտնի եղած է որ Վեկնէրի պատկանող 1915–1916-ի այդ երեք լուսանկարներուն հեղինակի իրաւունքը կը պատկանի գերմանական պատմական դիւանի մը։ Այդ պարագան հաստատած է Պերլինի հայկական ցեղասպանութեան եւ փաստագրութեան կեդրոնէն Թեսա Հոֆման. ան վկայած է որ խնդրոյ առարկայ երեք լուսանկարներն ալ Վեկնէրին կը պատկանին եւ անոր ներկայացուցածները իսկապէս ցեղասպանութեան պահեր են։ Աւելցուցած է թէ լուսանկարներուն հեղինակի իրաւունքը ունի Շիլլէրի ազգային արխիւը (Գերմանիա)։ Հոն Վեկնէրի ունեցածներէն այլ նիւթեր ալ կան եւ վարչութիւնը հայկական կեդրոնին արտօնած է Հայերու ցեղասպանութեան առընչուած լուսանկարներ պատճէնահանել։ Ըստ Թ. Հոֆմանի, Վեկնէրը հակառակ Թուրքերու նախազգուշութեան, լուսանկարած է կոտորուած Հայերը, երբ այց տուած է սուրիական անապատներուն մէջ գետեղուած կեդրոնացման թրքական ճամբարներուն։

Ճակատագրի ինչ զաւեշտ հեգնանքով է որ «Ինտիփէնտընթ»ի հրատարակած երեք Հայերու այդ նոյն լուսանկարը առաջին անգամ 1915 Հոկտ. 18-ին լոյս տեսած է նոյնպէս՝ «Ինտիփէնտընթ» կոչուած ամերիկեան պարբերականի մը մէջ։ Այն ատեն լուսանկարը տրուած է հետեւեալ մակագրութեամբ. «Թրքական վայրագութեան այս երեք զոհերը տարագրութեան մէջ ծայրայեղ սովի ու զրկանքներու բաժին դարձած են անապատներուն մէջ ուր իրենց նման հազարաւորներ բնաջնջուած են։ Հոս կը տեսնէք անապատին մէջ գտնուած մօր մը ու երկու զաւկին դիակները»։ Իսկ լուսանկարին հետ թերթին 1915 Հոկտեմբեր 18-ի թիւը հրատարակած է յօդուած մըն ալ, որ ունի "Աշխարհին ծանօթ կրօնական բնոյթով կոտորածներէն ամենատարածուն ու ամէնէն զազանայինը այսօր կը գործուի Թուրքիոյ մէջ"»։

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Մարտ 21-ին կատարուած է Հրաչ Տասնապետեանի ազգային յուղարկաւորութիւնը։ Ժամը 1-ին, Պուրճ – Համուտի կամուրջէն հրապարակ երկարող մայր ճամբուն վրայ հաւաքուած է խուներամ բազմութիւն մը, փակ մնացած է Պուրճ – Համուտի շուկան։ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան թելադրանքով փակ մնացած են նաեւ Հաճընի եւ Խալիլ Պատաուիի խանութները։ Յուղարկաւորութեան արարողութեան ընթացքին (Անթիլիասի Մայր Տաճար) դամբանական խօսած է Գեղամ Եպիսկոպոս Խաչերեան։ Ապա, թափօրը ուղղուած է դէպի Պուրճ – Համուտի ազգային գերեզմանատունը, ուր արարողութեան աւարտին, Հ. Յ. Դ. Պանթէոնին մօտ, դամբանականներ արտասանուած են։ Համազգայինի ճեմարանականներու կողմէ, խօսած է Տիգրան Ճինպաշեան, Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան կողմէ՝ Տոքթ. Յովհաննէս Թասլաքեան, Հ.Յ.Դ. Լիբանանի Կեդր. Կոմիտէի կողմէ՝ Շահան Գանտահարեան, Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի անունով՝ Երուանդ Փամպուքեան։ Հուսկ, Հրաչ Տասնապետեանի մարմինը ամփոփուած է Հ.Յ.Դ. Պանթէոնին մէջ, մինչ գաղափարական ընկերները կ'երգէին՝ «Վէրքերով լի»ն։

ՀԱԼԷՊԻ մէջ, Մարտ 27-ին, իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ մտաւորական, ակնարոյժ՝ Ռուպէր Ճէպէճեան։ Ծնած էր 1908-ին, Այնթապ։ Հալէպի մէջ, հիմնած էր ամենակատարեալ ակնաբուժարանը եւ հնարած էր աչքի վիրահատութեան նոր ձեւ մը, որ իր համբաւը ապահոված էր։ Միաժամանակ եղած է ինկարկու մը հայ մշակոյթի եւ արուեստի։ Հալէպի պատմութեան նուիրած իր ուսումնասիրութիւններու կողքին, վրձին ալ ձեռք առած է եւ ունի բազմաթիւ պաստառներ։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան Տէմիրճեան Կեդրոնին մէջ, Մարտ 16-ին, կազմակերպութեամբ՝ Հ. Բ. Ը. Մ. – Հ. Ե. Ը Անդրանիկ Մշակութային Մարմնին, մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած՝ մտաւորական, հրապարակագիր, ուսուցիչ եւ հոգեւորական գործիչ՝ Հ. Անդրանիկ Ծ. Վարդապետ՝ Կռանեանի։ Տեղի ունեցած է նաեւ գինեձօն անոր վերջին հրատարակութեան «Լուսարձակը բաց վրաս» հատորին առթիւ։ Ներկայ եղած են Հայաստանի դեսպան՝ Ա. Նաւասարդեան եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ։ Բացման խօսքը արտասանած է Արմէն Իւրնէշլեան որ անդրադարձած է մեծարեալին վաստակին։ Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ Սերոբ Աբոյեան ծանրացած է Ա. Վրդ. Կռանեանի ազգային եւ հանրային գործունէութեան վրայ, հրապարակագրական աշխատանքին, չեշտելով անոր հեռատեսութիւնը, յանդգնութիւնն ու խիզախ ոգին։ Կռանեան Վարդապետին հոգեւոր եւ եկեղեցական դիմագիծը ներկայացուցած է Տոքթ. Մեսրոպ Վրդ. Թօփալեան, կեդրոնանալով անոր մտաւորական ու հոգեմտաւոր ներաշխարհին վրայ։ Խօսք առած է նաեւ Հայաստանի դեսպանը՝ Ա. Նաւասարդեան, որ փոխանցած է Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան ողջոյնները, շեշտելով թէ վարդապետին վաստակը լայն արձագանգ գտած է նաեւ Հայաստան։ Եզրափակիչ խօսքը արտասանած է Անդրանիկ Ծ. Վրդ. Կռանեան շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան զգացումները փոխանցելով եւ կարգ մը մտքեր յայտնելով կեանքի եւ աշխատանքի մասին։ Գեղարուեստական բաժին մը գործադրուած է, Կիպրոսէն ժամանած «Գոհար» համոյթով, զոր ղեկավարած է Սեպուհ Աբգարեան։

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ թատերասրահին մէջ, Մարտ 18-ին, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. Զաւարեան Ուսանողական Միութեան, յիշատակի ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է նուիրուած նահատակ ազատամարտիկ Մհեր Զուլհակեանի «Դէպի երկիր գաղափարապաշտը» հատորին հրատարակութեան առթիւ («Զաւարեան մատենաշար»)։ Ներկայ եղած են Մարմնամարզութեան նախարար՝ Սեպուհ Յովնանեան, Հայաստանի դեսպան՝ Արման Նաւասարդեան եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ։ Մէկ վայրկեան յոտընկայս յարգելէ ետք Մ. Զուլհակեանի եւ Հրաչ Տասնապետեանի յիշատակը, Զաւարեան Ուսանողական Միութեան կողմէ խօսք առած է Սոնիա Քիլէճեան, որ անդրադարձած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան ազգային – գաղափարական ոգիով սնած փէտայիներու եւ մերօրեայ ազատամարտիկներու անձնազոհութեան եւ ծանրացած Մհեր Զուլհակեանի անձին վրայ։ Ան ընդառաջելով «Դէպի երկիր» կոչին, արձագանգեց հնչող ահազանգին եւ մեկնեցաւ Արցախ։ Օրուան բանախօսը եղած է Շանթ Եագուպեան որ վեր առած է Մ. Զուլհակեանի գործունէութեան եւ նահատակութեան փոխանցած խորհուրդը։ Ապա, ներկաները ուղղուած են դէպի «ԶՈՄ»ի կեդրոնատեղին, ուր բացումը կատարուած է «Մհեր Զուլհակեան գրադարան»ին։ «ԶՈՄ»ի անունով խօսք առած է Լորիկ Սապունճեան, որ ըսած է.– «Դաշնակցականի էութիւնը մարմնաւորելու համար հարկաւոր է Քրիստափորի միտքը, Ռոստոմի կամքը եւ Զաւարեանի խիղճը»։

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ (Լիբանան) Յակոբ Տէր – Մելքոնեան) սրահին մէջ, Մարտ 2-ին, տեղի ունեցած է Վարդանանց ճակատամարտի 1550-ամեակի նուիրուած ձեռնարկը, կազմակերպութեամբ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ դպրոցներու Լիբանանի Թեմի Կրօնական Խորհուրդին եւ հովանաւորութեամբ Լիբանանահայոց Թեմի առաջնորդ Գեղամ Եպիսկոպոս Խաչերեանի։ Լիբանանի եւ Հայաստանի փոխերգներու ունկնդրութենէն ետք, բացման խօսքը արտասանած է Սեւան Դանիէլեան, որ յայտնած է թէ Կիրակնօրեայ դպրոցներու աշակերտները՝ իբրեւ յաջորդները Աւարայրի հերոսներուն, այս տօնակատարութեամբ իրենց յարգանքի տուրքը կը մատուցանեն Վարդանանց սերունդին։ Խորհուրդին կողմէ, խօսք առած է Պօղոս Քիւրտեան եւ անդրադարձած Աւարայրի ճակատամարտին ազգային եւ կրօնական բնոյթին։ Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Մաշտոց Վրդ. Զօպանեան։ Ան շեշտած է որ Վարդանանց ճակատամարտէն 1550 տարի ետք, տակաւին գոյութիւն ունին Յազկերտներ, որոնք կը վտանգեն յաջորդ սերունդները։ Հանդիսութեան փակման խօսքը արտասանած է Գեղամ Եպիսկոպոս Խաչերեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայ Աւետարանական Ա. Եկեղեցւոյ համդիսասրահին մէջ, Մարտ 11-ին, տեղի ունեցած է կրթական վաստակաւոր մշակներու մեծարանքի հանդիսութիւն մը եւ շքադրում, կազմակերպութեամբ Լիբանանի Հայ աւետարանական կրթական Խորհուրդին եւ հովանաւորութեամբ Մերձաւոր – Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Կեդրոնական Մարմնին։ Խորհուրդի կողմէ, հայերէն եւ արաբերէն, խօսք առած է Ժան Խանճեան։ Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Տոքթ. Ռոպըրթ Զորպաճեան ներկայացնելով ուսուցչին առաքելութիւնը։ Մերձաւոր – Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան կողմէ արտայայտուած է Միութեան նախագահը՝ Մկրտիչ Գարակէօզեան։ Ապա, անդրադառնալով 25-ամեայ վաստակ ունեցող ուսուցիչներու շքադրման, ան ըսած է որ կարեւորը տարիներու թիւը չէ, այլ՝ աշակերտներուն մշակումը։ Շքադրումը կատարած է Վեր. Մ. Գարակէօզեան։ Արարողութենէն ետք, գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵՆՑ ՏՈՒՆԸ

1899-ի Հոկտեմբերին, զէնք ու ռազմամթերք տեղափոխելիս, Խանի խումբը կանգ է առնում Հանդստանալու Ալաշկերտի Խաստուր գիւղում։ Շատ չանցած Թուրքական զօրքն ու համիտէները շրջապատում են գիւղը։ Կռիւն սկսւում է գիւղում, յետոյ շրջակայ բլուրները տեղափոխւում։ Խանի առաջնորդութեամբ ...եր են մղում թշնամու բոլոր կատաղի գրոհները, ծանր կորուստներ պատճառում նրան, եւ նախքան Էրզրումից օգնական զօրք կը հասնէր, գիշերով գաղտնի հեռանում։ Այդ կռուից յետոյ Խանի խմբի անունը մեծ ժողովրդականութիւն ստացաւ։

1903-ի Սեպտեմբերի 17-ին Նեւրուզի 90 հեծեալից բաղկացած խումբը եւ Խանի 50 հեծեալները Կարսի կողմերից հատեցին ռուս – Թուրքական սահմանը։ Գնում էին Սասուն՝ օգնութեան։ Սակայն Բասէնում՝ Իւզվերան, Խորասան, Սիտաղան գիւղերի մօտ Թուրքական զօրքերը պաշարում են նրանց։ Սկսւում է կատաղի ճակատամարտ, որը շարունակւում է մինչեւ Սեպտեմբերի 23-ը։ Թուրքական կողմից գործի են դրւում թնդանօթներ, օգնական ուժեր են գալիս Էրզրումից։ Հայ քաջերը կռւում են մինչեւ վերջին փամփուշտը։ Անհաւասար կռւում ջարդում են թշնամուն, իրենք էլ ընկնում։ Քչերը ողջ մնացին, ռազմամթերքը սպառուելուց յետոյ ցրուելով տարբեր կողմեր։ Նահատակուածների թւում էր Գասպարը։ Այդ կռւում ընկաւ նաեւ ինքը՝ Խանը։

Խանի անուան շուրջը ժողովուրդը առասպելական պատմութիւններ էր հիւսել եւ երգում էր.

Լուսին չկար, մութ գիշեր էր,
Մի խումբ կ'երթար արագ-արագ,
Տեսայ, որ քաջ Խանի խումբն էր՝
Զինուած էին մոսինններով։

Գասպարը նորապսակ է եղել, երբ հեռացել է տնից, իրեն նուիրելով ազգային-ազատագրական պայքարին, այդ իսկ պատճառով էլ ժառանգներ չի թողել։ Կինը երկար տարիներ սպասել է, նոյնիսկ սեւ թուղթն ստանալուց յետոյ եւ միայն տագրերի թոյլտուութեամբ է վերադարձել ծնողների մօտ։

Մհերը գործել է տեղում։ Իրենց կազմակերպութեան ակտիւ անդամներից է եղել։ Հանգանակութիւն էին կատարում, օգնում Աղբիւր Սերոբի խմբին. աւելի ուշ՝ Անդրանիկին։ Մայրս յիշում էր, որ մի անգամ տեսել է Աղբիւր Սերոբի կնոջը՝ Սօսէին, որը եկել է մեր տուն եւ երկար զրուցել Մհերի հետ։

Համարձակ, քաջ մարդ է եղել Մհերը։ Մի անգամ, ինչպէս է լինում, Թուրքերի ձեռքն է ընկնում նրանց կազմակերպութեան անդամների ցուցակը, այլ փաստաթղթեր։ Մհերը մի քանի ընկերներով ճանապարհին դարան է մտնում, եւ երբ Թուրք զինուորները ձերբակալուածների հետ մօտենում են, յարձակւում, խլում են բոլոր փաստաթղթերն ու ոչնչացնում, կանխելով յետագայ ձերբակալութիւնները։ Դատարանում ոչ մի յանցանք չի յաջողւում ապացուցել, և բոլորը ազատւում են։

Մհերը երկրորդ կնոջից երեխաներ չունէր, իսկ առաջին կնոջից, որ մեռել էր դեռ գաղթից առաջ՝ երկու որդի։ Կրտսերը՝ Տիգրանը, մահացել է 1922–23թթ., իսկ աւագը՝ Արուշը, սկզբում ապրում էր Գիւմրիի կողմերում, յետոյ՝ Թիֆլիսում։ Մասնակցեց Երկրորդ աշխարհամարտին, վերադարձաւ չքանշանով պարգեւատրուած, յետոյ իրար հետ կորցրեցինք։ Նրա միակ որդին՝ Յակոբը, զոհուել է նոյն աշխարհամարտում։

Մհերի երազանքը Հայաստանը ազատ ու անկախ, Հային իր գլխի տէրը տեսնելն էր։ Որի համար էլ փաստօրէն 1921-ին արդէն այստեղ՝ Սովետական հռչակուած Հայաստանում ձերբակալուեց, բանտ ընկաւ ու փնդակահարուեց։ Այս մասին համապատասխան տեղում աւելի մանրամասն կը պատմեմ։

Մանուկը չորս եղբայրներից աւագն էր ու ամենախոհեմը։ Հօրից յետոյ ինքն է տունը ղեկավարել, բոլորը նրան են ենթարկուել։ Վախճանուել է 1918-ին՝ երկրորդ գաղթի ժամանակ, երբ իջեւանած են եղել Էջմիածնում։ Ունէր մէկ որդի՝ Մխիթարը, եւ երկու աղջիկ։ Մխիթարը 1922-ից բնակութիւն հաստատեց Մարտունու շրջանի Ղզլխարապա (Սառնաղբիւր) յետագայում ապրնակեցուած գիւղում։ Այստեղ էլ ապրեց մինչեւ մահ՝ մինչեւ 1949-ի Օգոստոսը։ Բարի, հանդիստ մարդ էր։ Նրա մահից յետոյ զաւակները՝ Լեւոնը, Անդրանիկը, Հմայեակը, Ազարեկն ու Սարրոն տեղափոխուեցին Արարատ։

Ուզում եմ յիշատակել Սարրոյի հետ կապուած մի դէպք։

1920-ի Նոյեմբերին, երբ երրորդ անգամ էինք Թուրքից Արեւելահայաստան գաղթել, նրանց ընտանիքը կանգ է առնում Ելենովկայի (այժմ՝ Սեւանի) շրջանի Ծաղկունք գիւղում։ 11-րդ կարմիր բանակը ուր որ է Հայաստան պիտի մտնէր, եւ լուրեր են տարածւում, որ պոպոզաւորները (գլխարկի ձեւը նկատի առնելով, այդպէս էին անուանում բոլշեւիկներին) կացնահար են անում բոլոր գաղթականներին, այդ թւում եւ երեխաներին։ Սարսափահար Նանիկը ամուսնուն ստիպում է, որ երեխաներին՝ Լեւոնին ու Սարրոյին առած փախչի։

(Շար. 4)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Կարապետ Գարոյեան, զաւակներն ու թոռները 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին ի յիշատակ իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝ Գայեանէ Գարոյեանի յիշատակին:

Նոյն տխուր առթիւ, Տիկին Անահիտ Յակոբեան 200 փրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Ս. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ԵՒ Է. ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 3-էն 14, Սամուէլ Համբարձումեանի եւ Էտուար Արծրունեանի գործերը կը ներկայացնէ Իվարթ ցուցասրահը (Galerie Yvart, 92, rue Blomet, Paris 15e) Երկուշաբթիէն Շաբաթ, ժամը 13-էն 19:

(Շար. Ա. էջէն)

նուազման դէմ եղան կանաչներն ու համայնավարները, ինչպէս նաեւ 30 էՖ-Փէ-էՖ, 30 ԻՒ-Տէ-էՖ, 32 Տէ-էԼ (Ազատական Ժողովրդավարութիւն - Ա. Մատլէն) եւ երեք չարձանագրուած, վեց աջեր ալ ձեռնպահ մնացին: Օրինագիծը Ծերակոյտին կը ներկայացուի Ապրիլ 17-ին եւ Ազգ. Ժողովի վերջնական քուէարկութեան կը դրուի Ապրիլ 24-ին: Փոփոխութեան ընդունումը ապահով է:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ «ցաւ» յայտնած է ամերիկեան օդանաւին բախումին առթիւ, որուն հետեւանքով չինացի օդաչուն մեռաւ, բայց, ներողութիւն չէ խնդրած, ինչպէս կը պահանջէր Փեքին: Ներկայիս, երկու երկիրներն ալ կը ջանան մթնոլորտը մեղմացնել:

ԻՍՐԱՅԷԼ պատերազմական թռչուններով յարձակում կը գործէ պաղեստինեան շրջաններուն վրայ: Ապրիլ 3-ին, ռմբակոծած էր կրկին Գազայի պաղեստինեան ապահովութեան ուժերը: 60 վիրաւոր կար, ոմանք ծանր վիճակի մէջ: Կողմերը միշտ կը փորձեն վերջ տալ բռնութեան եւ այդ նպատակաւ, երկու ամիս է առաջին անգամ ըլլալով, իսրայէլցի եւ պաղեստինցի բարձրաստիճան ղեկավարներ հանդիպում ունեցան Ապրիլ 4-ին Աթէնք, տնտեսական համագումարի մը շրջագծին մէջ: Իսրայէլի Արտաքին նախարարը յայտարարած է թէ տեսակցած է պաղեստինցի երկու նախարարներու հետ: Իրենց խօսակցութիւնները կեդրոնացած են առժամեայ համաձայնագրերու գործադրութեան եւ բանակցութեանց վերսկսման վրայ:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ, շուրջ 5000 փոքր առեւտրականներ ցոյց մը ըրած են Ապրիլ 4-ին, պահանջելով կառավարութեան հրաժարումը, բողոքելով տնտեսական տագնապին ստեղծած ծանր վիճակին դէմ. «առեւտրականները սնանկացած են» բացագանչած են: Ոստիկանութիւնը արգելք հանդիսացած է որ կեդրոն հասնին: Ցոյցեր եղած են նաեւ Մերսին: Փետր. 22-էն ի վեր, թրքական դրամը իր արժէքին 40%-ը կորսնցուցած է:

ԺՈՍՓԷՆ հարցազրոյց մը շնորհելով պաւսի մամուլին (15 թերթերու) յայտարարած է որ կրնայ թեկնածու չըլլալ նախագահական ընտրութեան: Ըստ ոմանց, կրնայ կատակ մը ըլլալ, ըստ ուրիշներու սպառնալիք մը՝ բազմատարր հեծամասնութեան:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ հեռատեսիլի էՆ-Թէ-Վէ կայանի «գրաւումը» Պետութեան կողմէ, բաւական աղմուկ հանած է եւ խմբագրական կազմը պաշտօնական դիմադրութեան դիմած է: Լրատուութեան տնօրէնը՝ Կրիտչեւսկի յայտարարած է.- «Վլ. Պուտին կ'ուզէ մեր խերն անիծել: Ինք է որ էՆ-Թէ-Վէ-ի դէմ պայքարը կը մղէ: Բայց պիտի չձգենք: Այս ամբողջը օրինաւոր չէ»:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Օննիկ Առաքելեան 1000 փրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին Տիկին Էթիլ Սեւտէֆի մահուան առթիւ:

Տէր եւ Տիկին Ժան-Փիէր Սեւտէֆ 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց մօր՝ Էթիլ Սեւտէֆի յիշատակին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Էթիլ Սեւտէֆի մահուան առթիւ, Օր. Անահիտ Դարբինեան 300 Ֆր. կը նուիրէ Շաւիլի հայկական դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Հաճելի մթնոլորտ: Հաւկթախաղ, վիճակահանութիւն ... Կիրակի Ապրիլ 15, ժամը 12.30-էն սկսեալ
«Ալ Ուատի» ճաշարանը
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը սահմանափակ: Ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 43 76 67 37
01 45 93 00 25

11EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 11ՐԴ ՇԱՐՔ

Կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
2001 ՓԱՐԻԶ

ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑ
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ ԵՒ ՄՍՐԱՄԵԼԻՔ

Դրամատիկական պոէմա
Դիւցազնական ժամանակներից

Վայրը՝ Սասուն եւ Մսր

Նիւթը շօշափում է դիւցազնական ժամանակներից ծնունդ առած, Սասունցի Դաւթի յայտնի պատումը: Այն միաժամանակ էպոսի անդրանիկ թատերական մշակումն է...

Ծրագրի տեւողութիւնը՝ երկու ժամ

Կիրակի, Ապրիլ 8, ժամը 16-ին
«ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ» Մշակութային Կեդրոն
118, rue de Courcelles - Paris 17e
métro Courcelles

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 7

ԽԱ. օր Մեծի Պահոց:

Տօն Աւետման Սրբուհւոյ Աստուածածնի ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի
Խորանը բացուած: «Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ Խորանը վերստին կը ծածկուի:
Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՉԵԱՆ

Ցիշատակ Յարութեանն Ղազարու ժամը 16.30-ին՝ ԿԻՐԱԿՄՈՒՏԻ ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանը կը բացուի:

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸՉԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 16-ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 10
Ցիշատակ տառ. կուսանաց:
Ժամերգութիւն կը կատարուի ժամը 16.30-ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:
Դռնբացէք՝ ժամը 17-ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
Դռնբացէք՝ ժամը 16-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8,
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Պատարագ՝ ժամը 10-ին,
Դռնբացէք՝ ժամը 12-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Ժամերգութիւն ժամը 9.30-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
Դռնբացէք ժամը 16.30-ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 10
Տառ. կուսանաց օր ժամը 17-ին ժամերգութիւն:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Ժամերգութիւն՝ ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք՝ ժամը 16-ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 10,
Ցիշատակ տասը կուսանաց:
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16-ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Ժամերգութիւն ժամը 8.30-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Ժամը 17-ին Դռնբացէք:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Դռնբացէքի արարողութիւն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէտի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 20.45-ին՝ Centre Administratif d'Asnières

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Ս. Ծննդեան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները:

Գ. ՑԱՆԿ

Տիկին Լուսնա Ֆուրքատիէ 500 Ֆր., Տիկին Վարդուհի Սթէֆանօ 200 Ֆր., Զագըրասլեան ընտանիք, Տիկին Հերմին Մասաթ 100-ական Ֆր., Պր. Պերճ Գալյճեան 2500 Ֆր., Տիկին Գայեանէ Գարոյեան 500 Ֆր., Տիկին Ռոզա Սամուէլեան 100 Ֆր., Տիկին Արփինէ Սէրոբեան 200 Ֆր., Տիկին Յ. Թէքնէճեան 200 փրանք, Տիկին Մարի Սաաթճեան 100 փրանք, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Չիլինկիրեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթին Սինանեան, Տիկին Սոնա Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Տիւզեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տէյիրմէնթաշ 200-ական փրանք, Տիկին Սալբի Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Աղնագարեան 1000-ական փրանք, Լօրոփ Էքսփօ 810 Ֆր., Տիկին Մարի Փափազեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արիստակէս Պալեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Փեհլիվան 700 Ֆր., Տիկին Հէլէն Ռէյցէփոփուլոս՝ 2000 փրանք, Պր. Վարդգէս Գարակէօզեան 50 Ֆր., Պէլի Գուզուբահայեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խօյմէզեան 100 Ֆր.:

(Շար.)

DANS LE CADRE DU 1700ème ANNIVERSAIRE DE L'ADOPTION OFFICIELLE DU CHRISTIANISME EN ARMENIE

PELERINAGE EN ARMENIE
DU LUNDI 7 AU LUNDI 14 MAI

organisé par
LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS

Participation aux frais : **8.900 F**
Le tarif comprend :
— Le vol Paris — Erevan — Paris
— Hébergement à l'Hôtel Ani (****) en pension complète + Visites et déplacements en autocar privé avec guide francophone.

Date limite des réservations : 25 avril

Pour toute information contacter :
- Secrétariat de la Cathédrale : **01 43 59 67 03**
- Père Avédis BALEKIAN : **01 46 62 01 29**
- Madame Margot KOKORIAN : **01 47 43 12 66.**

IMPORTANT: *Passeport valide au moins 6 mois avant la date de retour*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 7-8
SAMEDI - DIMANCHE
7-8 AVRIL
2001

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.142 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.142

Քի Ուէսթ
ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Հասկնալի եւ ընդունուած բան է որ քաղաքական հարցի մը բանակցութիւններուն ընթացքին մասին լուր չհաղորդուի, մինչեւ որ վերջնական արդիւնք մը ձեռք ձգուի: Սակայն, ինչ կը վերաբերի Քի Ուէսթի, Ռ. Քոչարեանի եւ Հ. Ալիեւի հետ Մինսկի խումբին երեք նախագահներուն տարած բանակցութիւններուն միջուկին մասին որոշ կարծիք մը կազմելու բաւարար են լրատուներուն տեղեկութիւնները որոնց մեծ մասը կը գրաւեն երկու նախագահներուն պտոյտները, կղզիին ներկային ու անցեալին մասին լուրեր եւ միջնորդներու ընդհանուր հաւաստիումները թէ ամէն բան շատ լաւ կ'ընթանայ...:

Այսպէս, տարբեր չէ Ապրիլ 5-ի օրուան վերաբերող տեղեկատուութիւն ալ. կղզիին վրայ ուր կ'ըսուի թէ է. Հեմինկուէյ իր «Հրաժեշտ Զէնքերուն» գործը գրած է ուր պատերազմին արհաւիրքը նկարագրուած է, երկու նախագահները տակաւին առանձին հանդիպում չեն ունեցած, միջնորդները աշխուժօրէն կ'աշխատին փոխադարձ զիջումներով համաձայնութիւն մը գոյացնելու: Ամէնէն լաւատեսը ըլլալ կը թուի Մինսկի խումբին ԱՄՆ-ու նախագահը Գ. Գաւանօ որ ըսած է թէ խաղաղութիւնը իրականութիւն դառնալու մօտ է, մինչեւ հիմակուան խօսակցութիւնները շատ արդիւնաւոր եղած են, մինչ Ֆրանսացի նախագահը՝ Ժ.-Ժ. Կայյու յայտնած է թէ տակաւին տարակարծութիւններ կան կողմերուն միջեւ:

Նոյն շրջանակին պատկանող աղբիւրներ կ'ըսեն նաեւ թէ նոր առաջարկներ ներկայացուած են կողմերուն, սակայն անոնց մասին ալ որեւէ մանրամասնութիւն չի տրուիր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀՈԿՏ. 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՐ

Հոկտ. 27-ի Խորհրդարանին սպանդին դատավարութիւնը որ յետաձգուած էր որպէսզի գլխաւոր ամբաստանեալ Նաիրի Յունանեան կարենայ ծանօթանալ ամբողջ թղթածրարին, վերսկսած է Ապրիլ 5-ին: Նիստը ծառայած է Ն. Յունանեանի առանձնաշնորհեալ ամբաստանութեան նոր օրինակի մը արձանագրութեան, քանի որ ան պահանջած է զինք ազատ արձակել մինչեւ դատավարութեան աւարտը...: Երբ դատաւոր Ալթունեան մերժած է այդ պահանջը, Ն. Յունանեան յայտարարած է թէ ինք ալ կը մերժէ պատասխանել հարցումներուն, պատճառաբանելով որ իր ձերբակալութիւնը ապօրինի է:

Դատարանին դուրսը, զոհերու հարազատներէն հարիւր հոգիի չափ մարդ հաւաքուած է, պահանջելով որ խիստ պատիժ տրուի ամբաստանեալներուն: Անոնց մէջ գտնուած են նախկին վարչապետ Ա. Սարգսեան եւ վերջերս հիմնըւած «Հանրապետութիւն» կուսակցութեան ղեկավարները. կուսակցապետ Ա. Բազէեան լրագրողներուն ըսած է թէ Ռ. Քոչարեանի ընդդիմադիր իրենց կուսակցութիւնը քաղաքական պայքարի պիտի ձեռնարկէ, եթէ իշխանութիւնները չլուծեն այս հարցը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ ՔԻ ՈՒԷՍԹԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Ադրբէջանական հեռատեսիլի անկախ կայանի մը հարցումներուն պատասխանելով ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Նայիրա Մելքումեան Ապրիլ 4-ին ըսած է թէ Ռ. Քոչարեանի ու Հ. Ալիեւի նոր հանդիպումը կարեւոր քայլ մըն է Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումի հոլովոյթին մէջ: Այսուհանդերձ, աւելցուցած է, վերջնական կարգաւորումը միայն կրնայ կարելի ըլլալ ԼՂՀ ներկայացուցիչներուն բանակցութիւններուն մասնակցութեամբ: Հեռաձայնով տուած բացատրութիւններուն ընթացքին Ն. Մելքումեան ըսած է թէ իրենց ներկայացուցիչներուն բացակայութիւնը Ադրբէջանի ղեկավարութեան ոչ կառուցողական դիրքին հետեւանք է եւ ոչ թէ միջնորդներուն: Անոնք միշտ յստակօրէն յայտնած են թէ հակամարտութեան կողմերն են Հայաստանը, Ադրբէջանը եւ Ղարաբաղը: Ճշտած են նաեւ թէ առանց Ղարաբաղի ղեկավարութեան համաձայնութեան, ոչ մէկ վճիռ կարելի է վերջնական նկատել:

Ն. Մելքումեանի այս արտայայտութեան վրայ հեռատեսիլի հաղորդավարը փոխանցած է նախագահական գործադիր կազմին հանրային – քաղաքական բաժնի ղեկավար Մամադովի խօսքերը թէ Ադրբէջանի համար անկարելի է բանակցիլ ապօրինի կազմաւորումի մը հետ որ գրաւումի գործողութեամբ իր տարածքին վրայ յայտնուած է:

Ադրբէջանական հեռատեսիլի նոյն կայանէն խօսելով իշխանութեան «Նոր Ադրբէջան» կուսակցութեան քարտուղար Ա. Ահմէտով ըսած է որ բացայայտ է թէ խաղաղ կարգաւորումի նախընտրութիւնը մեծ է եւ միայն քիչերու կողմէ վիճարկումի նիւթ է ան: «Այլ բան է որ շատերը կ'ենթադրեն եւ ոչ անհիմն կերպով, թէ Հայաստանի հետ բանակցութիւնները կրնան աւարտիլ Ադրբէջանի աւելի մեծ զիջումով, աւելի պարզօրէն ըսելով՝ անձնատուութեան ստորագրութեամբ, ինչպէս կ'ըսէ ընդդիմութիւնը» շեշտած է ան:

Ի՛ՆՉ Կ'ՈՒԶԵՆ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐԸ

Վրաստանի ադրբէջանական գիւղերուն անուանումներուն փոփոխութեան ձեռնարկուած ըլլալով, շատ մը Ադրբէջանցիներ կը ջանան որ իրենց անձագրին մէջ նշուին որպէս Ադրբէջանի քաղաքացիներ: Վերջերս Վրաստանի ադրբէջանաբնակ շրջանները այցելելով Ադրբէջանի Ժողովրդական ճակատ կուսակցութեան գլխաւոր ղեկավարներէն Զ. Մամէտլի դիտարկումներու ցուցակ մը պատրաստած է: Հոն կ'ըսուի թէ Ադրբէջանցիներու մշակոյթը դուրս կը մղուի իրենց աւանդական բնակութեան շրջաններէն, թէ այդ համայնքը ամէնը հինգ երեսփոխան ունի Վրաստանի Խորհրդարանին մէջ, մինչ Հայերը՝ 18: Անոր կարծիքով՝ վերջերս սահմանին մօտիկ շրջանի մը մէջ Ադրբէջանցիի մը սպանութիւնը նոր փաստ է թէ Վրաստանի իշխանութիւնները ծածուկ նկրտումներ ունին, Ադրբէջանցի բնակիչներուն կեանքը աւելի դժուարացնելու համար:

Քաղաքական դէտերու համաձայն, Վրաստանի Ադրբէջանական համայնքները կրնան իշխանութեան կողմէ աստիճանաբար օգտագործուիլ որպէս իւրօրինակ պատանդներ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐԷՆ ԵՏՔ ԱԼ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՉԴԱԴՐԵՑԱՒ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 5-ին էր, որ Ֆրանսական Երկաթուղիի տնօրէնը՝ Լուի Կալուա բանակցութեան կը նստէր սենտիքաներուն հետ, բայց վեց ժամ տեւող վիճաբանութիւններէ ետք, կացութիւնը բարելաւում պիտի չարձանագրէր, հակառակ անոր որ գոհացում տրուած էր գլխաւոր պահանջներուն:

Արդարեւ, Լ. Կալուա 800 միլիոնի պիւտճէ մը տրամադրած էր եւ յանձն առած կարգ մը բարեփոխումներ: Աշխատավարձքերու վրայ 1,2% յաւելում մը կը շնորհուէր այս տարի եւ կը վերարժեւորուէին կարգ մը պարգեւներ, 1000 յաւելեալ աշխատաւորներ պիտի առնուէին: Գալով գլխաւոր խոչընդոտին, որ երկաթուղիի վերակազմակերպումն է եւ «Գափ-Գլիան» անունը կը կրէ, առայժմ մէկ կողմ կը դրուէր, եթէ նոյնիսկ բարձի թողի չէր ըլլար անմիջական կերպով: Այս ծրագիրը կը ձգտի կազմակերպելու հանրային սպասարկութեան գործունէութիւնը ըստ յաճախորդներու գանազանութեան՝ աւելի լաւ ծառայելու համար անոնց կարիքներուն: Այս ծրագրին ետին, ուղեւորները մասնակի սեփականաշնորհման վտանգ մը կը տեսնեն:

Սէ – Ժէ – Թէ-ն եւ Սէ – էՖ – Տէ – Թէ-ն հաստատեցին թէ լուրջ յառաջդիմութիւն կայ եւ հրաւէր կարդացին որ աշխատանքը վերսկսի. երեք սենտիքաներ, որոնք փոքրամասնութիւն կը կազմեն, էՖ – Օ, Սիւտ – Ռայլ եւ ՖԺԱՔ (ուղեւարներու ինքնավար սենտիքան) գործադուլի շարունակութիւնը հրահանգեցին, ա՛լ աւելի խառնակ կացութիւն մը ստեղծելով Ապրիլ 6-ին, երբ 350 հազար հոգի պատրաստուած էր արձակուրդի մեկնելու, Զատկուան տօներուն առթիւ: Լուի Կալուա, անոնց դիմելով ըսաւ.– «Յետաձգեցէք ձեր ճամբորդութիւնը, ներողութիւն կը խնդրենք»: Շիրաք, որ Գան (Գալվատոս) գացած էր կրկին շեշտեց նուազագոյն սպասարկութեան մը անհրաժեշտութեան վրայ, բայց նման օրէնքի մը հաստատումը մերժըւեցաւ տեւական կերպով:

Ֆրանսական հեռատեսիլը ցոյց կուտար Ապրիլ 5-ի երկունը, որ նման կացութիւն չի կրնար տեղի ունենալ ո՛չ Գերմանիա, ո՛չ Իտալիա, ուր սենտիքաները իրարու մէջ համաձայնութեան եկած են եւ կ'ապահովեն միշտ նուազագոյն սպասարկութիւն մը: Գերմանիոյ մէջ հասարակական գործադուլ չի կրնար տեղի ունենալ, Իտալիոյ մէջ գործադուլը արգիլուած է արձակուրդի շրջանին, իսկ ինչ որ այժմ կը պատահի Ֆրանսայի մէջ, սենտիքաներու ներքին մրցակցութեան հետեւանք է, «աճուրդ» մը կայ իրենց միջեւ եւ տուժողը ժողովուրդն է, Ժոսփէն ալ Պրազիլ է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ, որ Գան կ'այցելէր Ապրիլ 5-ին, չլսելու զարկաւ իրեն դէմ եղած արտայայտութիւնները, գոհանալով ժըպտելով իր համակիրներուն եւ շնորհաւորելով նոր քաղաքապետուհին (ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ) որ փայլուն յաղթանակ մը տարած էր ձախին դէմ: Անդին, սակայն, «Շիրա՛ք, բա՛նտ», «Հալֆէնի կողքին» կը բացագանչէին քանի մը ցուցարարներ:

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՃԻՀԱՏԻ պատասխանատու մը՝ Իատ Համտան տեղն ու տեղը մեռած է, երբ հանրային հեռաձայնի մը ընկալուչը ձեռքը կ'առնէր հեռաձայնելու համար: Անմիջապէս պայթում մը կը պատահէր եւ 25-ամեայ Համտան որ նոր ելած էր բանտէն, կը մեռնէր: Իսրայէլի համար ահաբեկիչ մըն էր եւ պաղեստինեան իշխանութիւնը ձերբակալած էր: Իսրայէլի ներքին ապահովութեան (Շին Պէթ) նախկին պետը՝ Եհուտ Եաթոմ ըսած է որ Իսրայէլ տէր չէ եղած ոճրափորձին եւ պէտք չէ տէր ըլլայ, բայց ողջունած է արարքին ճշգրտութիւնը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ հեռատեսիլի էՆ – Թէ – Վէ կայանի անուղղակի (Կազպրոմի միջոցաւ) գրաւումը Պետութեան կողմէ կը շարունակէ հետեւանքներ ունենալ եւ կայանին ապագան անորոշ կը մնար Ապրիլ 6-ին: Լրագրողները միշտ կ'ընդդիմանան եւ Կազպրոմի կողմէ հեռացուած տնօրէնը՝ Կիսելեւ չուզեր իսկ նստիլ խօսիլ, որովհետեւ կ'ըսէ. – «բանակցիլ ռաքէթ ընողներու հետ նոյնքան անընդունելի է որքան վիճիլ ահաբեկիչներու հետ»: Իր ղեկավարութեան տակ աշխատող լրագրողներն ալ «ալիքներու պատերազմի» մը ձեռնարկած են եւ Ապրիլ 5-ին, օրինակ, միայն լուրեր սփռեցին եւ իրենց ի նպաստ ցոյցերու արձագանգները եւ զօրակցութեան ուղերձները: Նոր տէրերը դեռ չեն երեւցած: Կիսելեւի համաձայն գրգռութիւններ կը պատրաստուին եւ Գորբաչովի անունը կու տայ միջնորդի դեր կատարելու համար: Այս քաղաքական պայքարին հետ կայ նաեւ դրամի հարց մը: Ապրիլ 4-ին, ամերիկացի մեծահարուստ մը՝ Թետ Թըրնըր հաստատած է որ համաձայնութեան եկած է էՆ – Թէ – Վէ-ի հիմնադրին՝ Գուսինսկիի հետ բաժնեթուղթերու մէկ կարեւոր մասին (30%) գնումին համար, շուրջ 220 միլիոն տոլարի: Գուսինսկի մանրամասնութիւն չէ տուած եւ յայտնի չէ թէ Թըրնըր ուրո՞ւ հաշւոյն կը գործէ: Սի – էն – էն կայանի հիմնադիրը չորս ամիս է կը բանակցի Գուսինսկիի եւ Կազպրոմի հետ առանց յըստակօրէն պարզելու իր նպատակը: Գուսինսկիի հետ ստորագրուած նախնական համաձայնագիրն ալ պէտք է վաւերացուի Կազպրոմի կողմէ արժեւորուելու համար: Դեռ կայ խորհրդաւոր այլ կէտ մը, Լոս-Անճըլըս գտնուող ներդրումի հիմնադրամը (Գափիթըլ Մէնէճմընթ), որ 4,5%-ի բաժնեթուղթ ունի էՆ – Թէ – Վէ-ի, յանկարծ հեռացած է Գուսինսկիէն եւ Կազպրոմի մօտեցած:

Ա. ԽՕՃԱԼԱՆ հարցաքննուած է Ապրիլ 5-ին շուէտացի քննիչներու կողմէ, վարչապետ Օլոֆ Փալմէի սպանութեան համար: Իր դատավարութեան ընթացքին, Խօճալան քրտական «հերձուած» շարժում մը ամբաստանած էր այդ ոճիրին համար: Իր նախկին կնոջ ղեկավարած այդ շարժումին նպատակը եղած կ'ըլլայ վարկաբեկել ՓՔՔ-ն:

ՈՒԿՐԱՆԻԱ ջնջած է մահապատիժը եւ զայն փոխարինած ցկեանս բանտարկութեան պատիժով: Այս ջնջումը կատարուած էր 2000 Փետրուարին Եւրոպայի Խորհուրդի ճնշումին տակ եւ հակառակ հանրային կարծիքին: Այս անգամ պատժական օրինագիրք մըն է զոր երեսփոխանները քուէարկած են 379 ձայնով, 412 ներկաներուն վրայ:

ՄԵՐ ՄՏԱՒՈՐ ԱՇԽԱՐՀԸ ՈՐՒԻՐ ԿԱՆԳՆԱԾ Է

Համացանցով կամ թերթերով ամէնօրեայ հաղորդուող լուրերը պէտք չէ մեզ խաբէութեան մղեն։ Այսօր, Հայաստանի մշակութային – մտաւորական կեանքին մասին մենք համեմատաբար աւելի քիչ տեղեկութիւն ունինք, քան խորհրդային շրջանին։ Գիրքեր կը տպուին, յօդուածներ կը գրուին, թերեւս բանավէճեր տեղի կ'ունենան, սակայն մեզի այս բոլորին խուլ արձագանգները կը հասնին։ Գրեթէ տեղեկութիւն չունինք, թէ ի՞նչ գրականութիւն կը մշակուի Հայաստանի մէջ, ի՞նչ գիտական ուսումնասիրութիւններ լոյս տեսեր են, ի՞նչ կարեւոր յօդուածներ հրատարակուած են վերջին տասնամեակին։ Մարդ կրնայ հարցնել՝ ուրո՞ւ հոգը այսօր, բայց մարդ կրնայ պատասխանել՝ անո՛ր, որ կը մերժէ ըսել «ուրո՞ւ հոգը այսօր»։

Միայն կարգ մը խմբագրատուներ, այդ ալ՝ եթէ հետամուտ են նման բանի, որոշ չափով գիրք ու թերթ կը ստանան, այդ ալ՝ բարի կամեցողութեան կամ բախտի բերումով։ Սակայն, սովորական մահկանացուներուս համար այդ մխիթարութիւնը գոյութիւն չունի։

Այս վիճակէն թերեւս կարելի է առանձնացնել «Գարուն»ը, որ սրտառուչ ճիգով – եւ վստահ ենք՝ հազար ու մէկ դժուարութիւններով – կը շարունակէ լոյս տեսնել եւ, աւելի՛ն, արտասահմանի ընթերցողին կը հասնի։

Մեր ձեռքը անցած Օգոստոսի թիւէն տեղեկացանք, թէ Գիտութիւններու Ակադեմիայի Գրականութեան Հիմնարկին մէջ ժամանակակից հայ գրականութեան նուիրուած գիտաժողով մը տեղի ունեցած է, որուն ելոյթներէն հրատարակուած են Հիմնարկի տնօրէն Ազատ Եղիազարեանի ներածական խօսքը եւ գրականագէտներ Թադեւոս Խաչատրեանի, Դաւիթ Գասպարեանի եւ Գր. Շահինեանի (Պէյրութ) յօդուածները։

Մեր ուշադրութիւնը գրաւեց Թ. Խաչատրեանի յօդուածը, որ իր սովորական խարագիչէն անդին («Գրականագիտութիւնը, գրականութիւնը, ժամանակը») բաւական անսովոր բովանդակութիւն ունէր։ Խաչատրեան 1980-ական թուականներուն վերջերը «Գարուն»ի մէջ շահեկան, թարմ ու յանդուգն յօդուածներ հրատարակած էր արդի հայ գրականութեան հարցերուն մասին։ Այնուհետեւ իր հետքը կորսնցուցած էինք, վերջին անգամ իր անունին հանդիպելով որպէս Խորխէ Լուիս Պորխէսի «Երկու արքաներ, երկու լաբիւրինթոսներ» ժողովածուին (1994) խմբագիր։ Շատ բան մեզի մատչելի չըլլալով, հնարաւոր է որ այս միջոցին այլ ելոյթներ ալ ունեցած ըլլայ, որոնց տեղեակ չենք։

Խաչատրեանի յօդուածը քանի մը հետաքրքրական ու ճիշդ բնորոշումներ ունի վերջին տասնամեակի հայաստանեան գրականութեան վիճակին մասին։ Կ'արժէ սկսիլ իր մէջբերումով՝ 1989-ին «Գարուն»ի մէջ հրատարակուած իր մէկ յօդուածէն. –

«Ողջ հայ գրականութիւնը խեղդւում է դպրոցական ծրագրերում՝ դասաւանդման դպրոցականութիւնից... Բանասիրական ֆակուլտետներում ցամաքում է դասական բանասիրութիւնը, գրականագիտութիւնը մնում է վատ բանասիրութեան կոճղարմատի վրայ... Մի հայեացք ձգելով մեր նոր գրականագիտութեան պատմութեանը՝ չես կարող չփաստել, որ այն անցել է եւրոպական գրականագիտական մտքին համընթաց ու փորձով՝ միֆոլոգիական, կուլտուր – պատմական, հոգեբանական եւ այլն, ու յանկարծ ընդհատւում է, քամահրելով շրջանցել է ֆորմալիզմը, ստրուկտուրալիզմը, ձեռ չի տալիս լեզուաբանութեան, նշանագիտութեան, ինֆորմացիայի տեսութեան վերընթաց հնարաւորութիւններին... Գրականութիւնը մնացեր է երեսի վրայ ընկած, գրականագիտութիւնը դարձել է յոտնկայս կեցած, մի խօսքով՝ մտքի ու մտաւորականութեան կաթնականգ բոլոր ախտանիշներով» («Գարուն», 89 – 3)։

Կացութիւնը շատ չի թուիր փոխուած ըլլալ, որքան որ կարելի է դատել տեղնտեղ հասնող յօդուածներէն թէ գիրքերէն։ Թէեւ սկսած են յառաջ գալ առանձին անուններ, որոնք թարմ շունչ մը ունին, կամ առնուազն կը փորձեն տարբեր բաներ ըսել։

Խաչատրեանի համոզումով, Հայաստանի մէջ կատարուողը մեծ վերապահութեամբ կարելի է գրականագիտութիւն կոչել. – «Ան իր բոլոր լաւագոյն արտայայտութիւններով հիմնականում բանասիրութիւն, ցածրագոյն, սակայն տարածուածութեամբ գերիշխող՝ քննադատութիւն»։ Այդ բանասիրական աշխատանքի մասին ալ իր վերապահութիւնը ունի, այն իմաստով, որ տակաւին հայ դասական գրողներու գիտական հրատարակութիւնները չունինք։ Ինչ որ ամբողջովին ճիշդ չէ, կը կարծենք, քանի որ ոմանց պարագային, այդ գործը կատարուած է։ Սակայն, պէտք է վերյիշել, որ այդ աշխատանքը գոհացուցիչ չէ եղած, ընագրագիտական թերիներու, մեկնաբանական սխալներու, թէ գրաքննութեան բերումով։

«Մեծ» մշակոյթներու պարագային, այդ գործը բաւական արագ կ'ընթանայ։ Օրինակ, գոլոմպիացի նշանաւոր վիպասան Կապրիէլ Կարսիա Մարքէսի «Հարիւր տարուան մենութիւն» հռչակաւոր վէպը, որ 1967-ին հրատարակուած էր, արդէն 1980-ին բարձր մակարդակի գիտական հրատարակութիւն մը ունեցած է։

Ըստ Խաչատրեանի, գրականագիտութիւնը երկուքի կը բաժնուի. ակադեմական եւ համալսարանական։ Առաջինը, խորքին մէջ, բուն գրականագիտութիւնն է, իսկ երկրորդը՝ քննադատութիւն։ Վերջինիս պարագային, ան մինչեւ այսօր դուրս չի գար «"հայրենի եզերքի գրականութիւն", "բանաստեղծութեան ազգային ոգի", "խօսքի շիկացում", "ազգային ակունքներ" տնայնագործական արտայայտութիւններից»։ Իր վերապահութիւնը կը շեշտէ վերյիշելով խորհրդային շրջանը, երբ քննադատութիւնը «գաղափարախօսական առաջին գործիք – միջոց էր, որով կարգաւորւում, գնահատւում եւ կանաչ ճանապարհ էր բացւում գրականութեան համար։ Քննադատութիւն, որ այնքան հետեւողականօրէն էր արհամարհում տեքստը եւ այնքան ջանադրաբար էր աշխատում "ենթատեքստի վրայ", որ այդ շրջանի լաւագոյն գրողներն անգամ այնպէս են գրկուած "ենթատեքստից", որ տեքստն այլեւս անհնար է ընթերցել առանց այդ "կասկածելի միջնորդութեան"»։

Ի վերջոյ, քննադատներու «վերեւներէն» թելադրուած վերաբերումն էր, որ գիրքի մը, հեղինակի մը ճակատագիրը կը սահմանէր։ Դրական կամ բացասական առումով։

Գրականագիտութիւնը «գրականութիւնը մշակոյթ դարձնող միակ եղանակն է, որ ձեռք չի բարձրացնում գրականութեան ինքնուրոյնութեան վրայ»։ Ի տարբերութիւն քննադատութեան, ան չի փորձեր սահմանել թէ ինչպէ՞ս պէտք է ըլլայ գրականութիւնը, այլ կը փորձէ հասկնալ ի՞նչ է այդ գրականութիւնը։ Չէ՞ որ կ'ըսուի, թէ քննադատը ձախողած գրողն է։ Առանց գրականագիտութեան, գրականութիւնը մշակութային ծիրի մը մէջ չի մտներ, քանի որ անհրաժեշտ է մշակոյթ մը, որ իր ամբողջութեան մէջ կարենայ տուեալ գրականութիւն մը հասկնալ։ Խաչատրեան Զարենցի օրինակը կը բերէ, շեշտելով, որ Զարենց ունենալը մշակոյթ ունենալ չի նշանակեր, այլ՝ մշակոյթ պէտք է ունենալ, որպէսզի Զարենց մը հասկնալի դառնայ։ Իր գնահատանքով, ներկայիս մշակութային առումով «տաղանդաւոր գրողներ եւ միջակ գրականութիւն» ունինք։

Ան կը հաստատէ, որ այս ուղղութեամբ Աբեղեանի երկհատոր Հին գրականութեան պատմութիւնը իրեն համապատասխան ձեռնարկ չէ ունեցած այնուհետեւ։ Աբեղեանի դարասկիզբի գրականագիտական ուղղութիւնը այսօր, դարավերջին, կը շարունակէ նոյնութեամբ մնալ որպէս հայ գրականագիտութեան թագն ու պսակը։ Իսկ արդի գրականութեան պարագային, հրապարակի վրայ են Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակած հնգատորեակը եւ հայ քննադատութեան նուիրուած երկհատորեակը։

Քիչ է, ըստ ամենայնի, առանց որակական գնահատումներ ընելու։

Դառնալով բուն գրականութեան, Խաչատրեան կը վերլուծէ արձակ ու բանաստեղծութիւն։ Իր դասակարգումով, 1950-ական թուականներէն ի վեր հայ գրականութիւնը ենթակայութիւն մը ցոյց տուած է միջազգային զանազան հեղինակներու նկատմամբ։ 1950 – 1970-ին՝ Հեմինկուէյ, գերմանացի Հայնրիխ Պէօլ (Վարդգէս Պետրոսեանի ուղղութիւն), Ֆոքներ (Հրանտ Մաթեւոսեան), 1970-ականներու վերջերէն՝ Կարսիա Մարքէս (Լեւոն Խեչոյեան), Քաֆքա (Գուրգէն Խանջեան,) Պորխէս (Ազատ Այվազեան)։

Ան կը ճշդէ երեք ուղղութիւն հայրենի ներկայ արձակին մէջ։ Հրանտ Մաթեւոսեան, Ազատ Այվազեան եւ Վարդգէս Պետրոսեան։ Մաթեւոսեան կը բնորոշէ Աբովեանէն ի վեր հայ գրականութեան աւարտը։ Խաչատուր Աբովեան հայ գրականութեան հերոսի եւ լեզուի խնդիրը բերած էր։ Մաթեւոսեան փակած է հերոսի եւ առաւել եւս լեզուի խնդիրը։ Իր արձակը հայերէնի բարձրագոյն արտայայտութիւնն է, որուն լեզուի բնագանցութիւնը կը յաջորդէ (լեզու՝ լեզուի մասին)։ Այդ յաջորդը գտնուած է յանձին Վարուժան Այվազեանի։ Մաթեւոսեանի հունին մէջ, ըստ քննադատին, տարբեր պատճառներով երկու «անհետացած» անուններ քաշուած են՝ Վարդգէն Սարգսեան եւ Վանօ Սիրադեղեան, եւ նորայայտ անուն մը՝ Լեւոն Խեչոյեան, որուն վերջին վէպին մէջ «Սեւ գիրք, ծանր քար», «վերջապէս համադրւում են ժամանակ, գրականութիւն եւ իրականութիւն կարգերը»։

Ա. Այվազեանի ուղղութիւնը կը համարուի «հայկական ինտելեկտուալիզմ»ի սկիզբը, որուն համար արձակագրին խոհագրութիւնները (էսէ) նկատի առնուած են։ Մեզի անյայտ այդ գրութիւններէն անդին, կարելի է ճշդել ու ըսել, թէ Այվազեանի ուղղութիւնը իրականին շարունակութիւնը ըլլալու է վերարժեւորումի կարօտ երեւոյթի մը՝ Կոստան Զարեանի այնքան ստորագնահատուած «հայկական ինտելեկտուալիզմ»ին։

Վերջին ուղղութիւնը՝ Վ. Պետրոսեանի անունով ներկայացուածը, «մշտապէս ուղեկցում է այն գրականութիւններին, որտեղ ժամանակը ընկալւում է որպէս հարկադրական ժամանակ, իսկ այդ ընկալումը՝ որպէս արուեստի գաղափարախօսութիւն»։

Առաջինը եւ երկրորդը անմիջական հակոտնեաներ չեն, երրորդը երկուքի հակոտնեան է միաժամանակ։ Մէկ խօսքով՝ Մաթեւոսեանի եւ Այվազեանի գրականութիւնը կոչուած է իրենց ժամանակէն անցնելու, իսկ Վ. Պետրոսեանի պարագային՝ կը մնայ «ժամանակի շունչ»ին մէջ բանտարկուած, ըստ գրականագէտին։

Բանաստեղծութեան պարագային, ան կը բացատրէ, որ 1970-ական թուականներուն փոխաբերութիւնը տիրական դարձած է, մտածողութեան ու աշխարհայեացքի վերածուելու աստիճան։ Պարոյր Սեւակի բանաստեղծութիւնը, այլոց կողքին (Հենրիկ Էդոյեան, աւելի ուշ՝ Յակոբ Մովսէս), աւելի դիւրըմբռնելի էր, բայց իր պատճառաբանութիւնը ունէր հարկաւ. «Փոխաբերութիւնը դարձաւ քաղաքական յուսալիութեան բանալին, իրականում՝ այլախոհութեան ձեւ»։ Մինչեւ իսկ Համօ Սահեանի – որ արտաքուստ շատ նախնական կը թուի, ի դէպ – «"անմեղ" բնապաշտութիւնը փոխաբերութեան փայլուն օրինակ է»։

Ըստ Խաչատրեանի, փոխաբերութեան անցնելու այս հոլովոյթը կը կրկնէ դարասկիզբի խորհրդապաշտութեան փորձառութիւնը։ Իմաստները կը ծանրաբեռնուին եւ խօսքը կ'արժեզրկուի. ասոր հետեւանքը հակաքերթուածը կ'ըլլայ, կամ քաղաքական յեղաշրջումը՝ այլախոհութենէն փրկուելու համար։ Ռուսական խորհրդապաշտութիւնը 1917 թուականի յեղափոխութիւնը յառաջ բերած է, իսկ փոխաբերութեան գագաթնակէտը Գորբաչովի վերակառուցումը եղած է։

Իրականութենէ այս փախուստը, որ փոխաբերութեամբ նշուած է, հայ գրականութիւնը բնորոշող երեւոյթ մը է։ Հեղինակը երեք ցուցանմոյշ կը բերէ. Բ. Աշխարհամարտի գրականութեան գլուխ գործոցները Դ. Դեմիրճեանի «Վարդանանք» վէպը եւ Ն. Զարեանի «Արա Գեղեցիկ» ողբերգութիւնը կը նշէ, որոնք կապ չունին պատերազմական գրականութեան հետ («Պատերազմի մասին չբուարկուած "գլուխգործոցներ" Օկուջավայի երգերի մէկ քառատողը չարժեն»)։ Խրուշչովեան ձիւնհալը արդիւնաւորուած է Պարոյր Սեւակի «Անլռելի զանգակատունը»ով, եւ քանի որ բանաստեղծին «Մարդը ափի մէջ» ժողովածուն պաշտօնական ընթերցողին կողքը մնացած էր, ուրեմն բնականաբար «Եղիցի լոյս»ը պիտի արգիլուէր։ Իսկ Գորբաչովի վերակառուցումին արդիւնքը Սերօ Խանզադեանի «Անդրանիկ» վէպն էր։ Հետաքրքրական է, թէ ի՞նչ ձեւով մեր գրականութիւնը խուսափած է իրականութենէն՝ դիմելով պատմութեան, հոգ չէ թէ երբեմն պատմութիւնը արձագանգ եղած է իրականութեան։ Հոս ալ կարդանք Խաչատրեանի պնդումը. – «Գոյատեւում հակառակ իրականութեան եւ յաճախ ընդդէմ իրականութեան, եթէ չասեմ նաեւ ընդդէմ գրականութեան»։

Պէտք է ըսել, թէ յաճախակի յուսադրիչ է գրականագէտին փորձը՝ հայ մտաւորական կեանքի (Հայաստանի, բայց ինչո՞ւ չէ՝ Սփիւռքի) բնորոշումին ուղղութեամբ. –

«Մեր մտաւոր կեանքում տիրապետող է եղել հակայեղափոխականութիւնը, այն ինչ տեղի – անտեղի, դէպ եւ անդէպ գոչում ենք ազգային աւանդականութիւն, ազգային մշակոյթ, ազգային տարազ, ազգային վարք ու վարքագիծ համադրէններով (...)։ Եթէ մեր ազգային [illegible]քելութիւնը կոչուած է կատարելու միայն ինքնապաշտպանական ֆունկցիա, այդ դէպքում ողջ ազգը վերածւում է սեկտանտի՝ սեփական մշակոյթը ըմբռնելով բացառապէս աւանդապաշտական» (ընդգծումները բնագրային են. Վ. Մ.)։

Այսինքն, սեւով ճերմակի վրայ գրուած՝ կը բաւէ մեր մէջքին կոտրիլը հայրենասիրութեան անունով (փոխառութիւն՝ Վարուժանին վերագրուած Շահնուրի խօսքէն)։

Յուսադրիչ՝ այն իմաստով, որ երբ մարդիկ դեռ այս ուղղութեամբ կը մտածեն, ուրեմն յառաջընթացի եւ մտաւորական ներկայ ճգնաժամի փոփոխութեան յոյս կարելի է ունենալ։

Եւ ո՛չ միայն ատիկա։ Հետեւեալ բանաձեւումը իր ամբողջ ուժգնութեամբ պէտք է մեզ ստիպէ սթափելու եւ նոր դար իրական մուտք մը փորձելու. –

«(...) Երբ ՀԽՍՀ–ն վերածուել է ՀՀ-ի, Հայաստանը շարունակում է պահպանել փիթխարի կայսրութեան գաղափարախօսական միկրոմոդելը կեանքի գրեթէ բոլոր ոլորտներում։ Այսինքն՝ հայ մտաւոր կեանքը XX. դարի աւարտին դեռ XX. չի մտել կամ որ նոյնն է՝ XX. դար է մտնում համանման խնդիրներով»։

Դարձեալ կը հարցնենք՝ միայն Հայաստա՞նը։

Ժամանակն է, անկասկած, որ այս մեկնակէտներով սկսի խօսակցութիւն մը, որ չվերածուի «գրօսաշրջիկային զրոյցի» (նկատի ունինք Լոս – Անճըլըսի մէջ Ապրիլ 7 – 8-ին գումարուող ժամանակակից հայ գրականութեան նուիրուած գիտաժողովը, որ հակառակ հրաւիրուած որոշ մեր պատկառելի անուններու, ըստ մեր տուեալներուն աւելի պատրուակի կը նմանի), այլ հանդարտած ջուրերը խռովական մղումի։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՔՆԱՐԻԿ ԱՒԱԳԵԱՆԻ

«ԱՄՆ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ» ԳԻՐՔԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԸՄԵԱՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի պատմութեան հիմնարկի «Գիտութիւն» հրատարակչատունէն լոյս տեսած է պատմաբան Քնարիկ Աւագեանի «Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգների հայ գաղութի պատմութիւնը» գիտական աշխատութիւնը, որ կ'ընդգրկէ սկիզբէն (1618 թ.) մինչեւ 1924 թուականի ժամանակաշրջանը, այսինքն այն օրէն, երբ առաջին Հայը՝ Ճոն Մարթին Հայը, ոտք կը դնէր Միացեալ – Նահանգներ։ Գիրքը հրատարակուած է Հայ Աւետարանական Համաշխարհային Խորհուրդի քարտուղար վերապատուելի Մովսէս Ճանպազեանի հովանաւորութեամբ։

Պատմաբան Տոքթոր Քնարիկ Աւագեան

ծնած է 1963-ին Երեւան, մտաւորականներու ընտանիքի մէջ: 1985-ին աւարտելէ ետք Եղիշէ Չարենց անգլիական թեքումով միջնակարգ դպրոցը, ուսանած է Երեւանի պետական համալսարանի պատմութեան բաժնին մէջ, մասնագիտանալով ընդհանուր պատմութեան ճիւղին մէջ: Այնուհետեւ շարունակելով իր ուսումը պատմութեան հիմնարկի հայ գաղթավայրերու պատմութեան բաժնին մէջ, Քնարիկ Աւագեան պատրաստած է «ԱՄՆ հայ գաղութի պատմութիւնը սկիզբէն մինչեւ 1924» նիւթին շուրջ իր աւարտաճառը, զոր պաշտպանելով 1995-ին, ստացած է պատմական գիտութիւններու թեկնածուի տիտղոսը: Գիտական իր յօդուածները լոյս տեսած են Հայաստան եւ Սփիւռքի մէջ: Մասնակցած է միջազգային գիտաժողովներու: Ներկայիս կը դասախօսէ պատմութեան հիմնարկին մէջ եւ մաս կը կազմէ հայկական հանրագիտարանի խմբագրութեան, շարունակելով իր ուսումնասիրութիւնները Ամերիկայի հայ գաղութի նորագոյն շրջանի պատմութեան ուղղութեամբ:

240 էջնոց գիրքը բաղկացած է 4 գլուխներէ:

«Հայերի հոսքը Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ եւ Ամերիկահայ գաղութի կազմաւորումը» խորագիրը կրող առաջին գլուխին մէջ հեղինակը՝ հիմնուելով հայ եւ օտար 121 հրատարակութիւններու, 32 պարբերական հրատարակութիւններու եւ թերթերու հաղորդած տուեալներու, ինչպէս նաեւ Հայաստանի պատմութեան պետական կեդրոնական դիւանի եւ Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքարանի դիւաններու նիւթերու վրայ, առարկայօրէն ներկայացուցած է ԺԷ. դարու սկիզբէն Եւրոպայէն դէպի հիւսիսային Ամերիկա Հայերու գաղթը, որ յաջորդող երկու դարերու ընթացքին սակաւաթիւ բնոյթ ունեցած է:

ԺԹ. դարու առաջին եւ մանաւանդ երկրորդ կէսին է որ Հայերու պանդխտութիւնը եւ գաղթը դէպի Միացեալ – Նահանգներ ծաւալ ստացած է Թուրք կառավարութեան կողմէ հայ գիւղացիութեան վրայ դրուած ծանր հարկերու, հայ գիւղացիներու հողազրկումի, քաղաքներու մէջ կատարուող աւազակութիւններու, կոտորածի եւ վերջապէս Հայերու նկատմամբ ծայր տուած հալածանքներու հետեւանքով:

Հետաքրքրական են այս գլուխին տակ հեղինակին կազմած աղիւսակները, ուր կը տրուին աշխարհի զանազան երկիրներէն 1899 – 1923 Ամերիկա գաղթած Հայերու թիւերը, եզրակացնելով որ 1924-ի տուեալներու համաձայն Միացեալ – Նահանգներու տարբեր շրջանները հաստատուած հայ բնակչութեան թիւը եղած է 150 հազար:

Հատորին երկրորդ գլուխը յատկացուած է Միացեալ – Նահանգներու մէջ Հայերու տեղաբաշխումին, անոնց ընկերային - տնտեսական վիճակին, զբաղումներուն, կենսամակարդակին, կենցաղին ու բարքերուն: Հոս եւս, հեղինակը տուած է համադրական աղիւսակներ, որոնք այլապէս հետաքրքրական են: Այսպէս, տեղաբաշխումի աղիւսակէն կը պարզուի, որ 1899 – 1923 թուականներուն հայաշատ նահանգներ եղած են Իլլինոյը, Գալիֆորնիան, Քոնեքթիգըթը, Մասաչուսեցը, Նիւ – Եորքը, Ռոտ Այլընտը, Փենսիլվանիան եւ այլն:

Խօսելով Հայերու ձեռներէցութեան, աշխատասիրութեան, պարկեշտութեան շնորհիւ տեղացիներու կողմէ յարգուած ըլլալու հանգամանքին մասին, հեղինակը մանրամասն կերպով ներկայացուցած է երկրի տարբեր շրջաններու մէջ 1899–1917 թուականներուն Հայերու ձեռք ձգած յաջողութիւնները արհեստներու, առեւտուրի, գիտութեան եւ արուեստի մարզերուն մէջ, ինչպէս նաեւ անոնց բերած նպաստը երկրի զարգացման:

Հետաքրքրական պատկեր մը կը պարզէ 1899 – 1917 Ամերիկա մուտք գործած 55.067 հայ գաղթականներու զբաղումներու ներկայացնող աղիւսակը, ուրկէ կ'իմանանք որ Հայերը զբաղած են շուրջ 50 տարբեր արհեստներով: Այսպէս, նշուած ժամանակաշրջանին, ըստ ամերիկեան գաղթականական յանձնախումբի վիճակագրական տուեալներուն, եղած են 3594 կօշկակարներ, 2267 դերձակներ, 1419 հիւսներ, 718 սափրիչներ, 445 հացթուխներ, 205 մսագործներ, 62 տպագրիչներ, 22 կազմարարներ եւ այլն: Նոյն թուականներուն կային նաեւ 334 ուսուցիչներ 107 հոգեւորականներ, 42 ճարտարապետներ, 40 դրականագէտներ, 35 բժիշկներ, 32 արուեստագէտներ, 20 խմբագիրներ, 18 դերասաններ, 17 երաժիշտներ, 17 ճարտարագէտներ, 12 իրաւաբաններ եւ այլն: Հայերը ունեցած են նաեւ 17 պանդոկներ, 9 դրամատուներ եւ 8 գործարաններ:

Ինչ կը վերաբերի Հայերու կենսամակարդակին, հեղինակը դիտել տուած է որ 1917 թուականի պատկերով, Ամերիկայի արեւելեան եւ կեդրոնական նահանգներու մէջ իրենց բնակարանները սեփականացուցած Հայերու թիւը եղած է 8,6 առ հարիւր, իսկ Գալիֆորնիոյ նահանգին մէջ Հայերու 75 առ հարիւրը տէր եղած է սեփական տան:

Քնարիկ Աւագեան իր աշխատութեան երրորդ գլուխը յատկացուցած է հանրային – քաղաքական յարաբերութիւններուն, անդրադառնալով ամերիկահայ միութիւններուն, կազմակերպութիւններուն, կուսակցութիւններուն, ընկերութիւններուն եւ ակումբներուն, որոնցմէ մաս մը կարճ, ուրիշներ երկար կեանք ունենալով ծաւալած են ազգօգուտ եւ հայրենանպաստ գործունէութիւններ, հիմնական նպատակ ունենալով օտարութեան մէջ ազգային նկարագրի, մայրենի լեզուի, աւանդութիւններու եւ սովորութիւններու պահպանումը:

Ամերիկայի մէջ առաջին կազմակերպուած միութիւնը հիմնուած է 1886-ին Նիւ – Եորքի մէջ՝ Հայկական Միութիւն անունով, որուն նպատակը եղած է «Ամերիկաբնակ Հայոց մէջ միութեան կապ սահդծել, ազգային զգացումներ մշակել եւ ազգօգուտ ձեռնարկներ ընել»: Արեւմտեան ափին առաջին հայկական կազմակերպութիւնը կը նկատուի 1889-ին Ֆրէզնոյի մէջ հիմնուած Հայ Օտարներու Ակումբը:

Հ. Ա.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

1700–ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոլիվուտի Ս. Յովհաննու Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, Մարտ 18-ի իրիկունը, տեղի ունեցած է գեղարուեստական ձեռնարկ մը, 1700–ամեակին նուիրուած, կազմակերպութեամբ Թ. Մ. Միութեան: Բացումը կատարելով Թէքէեան Մշակութային Միութեան Կեդր. Վարչութեան փոխ – ատենապետը՝ Տոքթոր Կիրակոս Մինասեան, անդրադարձած է քրիստոնէութեան դերին՝ Հայ ժողովուրդի կազմաւորման, պահպանման եւ մշակոյթի հարստացման մէջ: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած են Նունէ Աւետիսեան՝ Գ. Էմինէն, Պ. Սեւակէն եւ Վ. Թէքէեանէն քերթուածներու արտասանութեամբ, երգչուհիներ՝ Սալբի Մայիլեան եւ Անահիտ Ներսիսեան՝ հայկական դասական, ժողովրդական եւ հայրենասիրական երգերու մեկնաբանութեամբ, դաշնակի ընկերակցութեամբ Թաթիանա Ջախմախճեանի: Այս ձեռնարկը պիտի կրկնուի Մոնրէալի, Շիքակոյի, Նիւ – Ճըրզիի, Տիթրոյթի, Ֆիլատելֆիոյ եւ Ֆրէզնոյի մէջ:

ԱՐՇԱԿ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 20–ԱՄԵԱԿԻ ՃԱՇԸ

Լոս – Անճըլըսի «Արարատ» Հանգստեան Տան «Տէօվմէճեան» սրահին մէջ, Մարտ 24-ին, տեղի ունեցած է Հոլիվուտի Թէքէեան Մշակութային Միութեան Արշակ Տիգրանեան վարժարանի 20–ամեակի ճաշը, որուն ներկայ եղած են 425 հոգի: Յայտագիրը վարած է Բարսեղ Գարթալեան: Խօսք առած են Ծնողա-Ուսուցչական Միութեան ատենապետ Լօ Լաֆեան, հոգաբարձութեան ատենապետ Գէորգ Մանտոսեան, տնօրէն Վարդգէս Գուրուեան, Թ. Մ. Մ. Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Վարդգէս Պալեան եւ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան: Հանգանակուած է 75 հազար տոլար ի նպաստ դպրոցին:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան կեդրոնին մէջ, Մարտ 10-ին, ծանօթացման ընդունելութիւն մը կազմակերպուած է Գանատայի մօտ Հայաստանի դեսպան Արա Պապեանի հետ, տեղւոյն Թէքէեան Մշակութային Միութեան եւ ՌԱԿ-ի Է. Բարաղեան ակումբին կողմէ: Դեսպանը ներկայացուցած է ՌԱԿ-ի Է. Բարաղեան ակումբի ատենապետ տոքթ. Հրայր Տէր–Գէորգեան, տալով անոր կենսագրական գիծերը: Ապա, դեսպանը խօսք առած է, շնորհակալութիւն յայտնած թէ այսօր Հայաստանի մէջ կան բազմաթիւ դժուարութիւններ, սակայն զգուշացուցած է ըսելով թէ լրատու միջոցները ընդհանրապէս գէշ եւ ժխտական լուրերու նախապատուութիւն կու տան եւ ժողովուրդը տեղեակ չի պահուիր դրական իրագործումներէն: Հաւաքոյթը փակուած է հիւրասիրութեամբ:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Համալսարանի մէկ սրահին մէջ, Մարտ 10-ին, Գանատայի Հայ Կանանց Միութիւնը սեմինար մը կազմակերպած է նիւթ ունենալով հայ կնոջ դերը 21-րդ դարասկիզբին: Օրուան հանդիսավարը եղած է Նուրհան Ուզունեան, առաջին դասախօսն ալ՝ Տիկին Սօնա Զէյթլեան (Լոս–Անճըլըսէն հրաւիրուած). իրեն յաջորդած են Օր. Անի Տէմիրճեան (Օթթաուայէն), Տիկին Խաթուն Թեմիզճեան: Այս վերջինը ֆրանսերէն արտայայտուած է: Պատուոյ հիւրը եղած է Տիկին Մարիվոն Քենտիրճեան, որ յուշատախտակով մը պատուուած է: Հիւրասիրութենէ մը ետք գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Համազգայինի «Սանահին» մասնաճիւղի գրական յանձնախումբի գրադարանին մէջ, Մարտ 23-ին, ընթերցումի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Հայաստանէն երկու բանաստեղծուհիներու: Նուարդ Ադամեան ներկայացուցած է մրցանակակիր բանաստեղծուհի Լիլիթի «Հոգի եւ մարմին»ը հատորէն ընթերցումներ կատարելով: Նոյն իրիկունը ներկայացուած է նաեւ Վիոլէթ Գրիգորեանի «Ճշմարիտ, ճշմարիտ եմ ասում» բանաստեղծութիւններու հատորը, ուր լոյս տեսած են բանաստեղծուհիին 19–25 տարեկանին գրած քերթուածները: Առիթ եղած է նաեւ ծանօթանալու իր նոր հրատարակութեան՝ «Քաղաք» խորագրուած, ձեւաւորուած Իշխան Ճինպաշեանի կողմէ, Հուրի Աթթարեանի միջոցաւ:

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՔՐԱՆՈՒՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՏԷՐ–ՅԱԿՈԲԵՆՑ ՏՈՒՆԸ

Մխիթարն այդպէս էլ անում է: Երեխաներին առած՝ Թեղենիս լեռնադաւաթով գնում է Ապարանի կողմերը: Ծաղկունեաց լեռներից իջնելիս ուժեղ բուք է սկսւում: Մթնում է: Երեխաներից մէկին չալակում է, միւսին գիրկն առնում, բայց հնարաւոր չի լինում առաջ գնալ: Կիսաքանդ մի օբա է հանդիպում, ոչ կրակ, ոչ լոյս: Երեխաներին թողնում է այնտեղ, ինքը գնում մօտակայ գիւղը օգնութիւն խնդրելու: Բայց մինչեւ հասնում է այդ գիւղը (այն ժամանակ՝ Իմըրլու, այժմ՝ Թթուջուր), բուքն աւելի է սաստկանում, մութը՝ խորանում: Հնարաւոր չի լինում ետ դառնալ, գալիս են լուսաբացին: Երեխաները չատ են սառած լինում: Սարոյի ոտքերի մատներն ու կրունկները սառչելու հետեւանքով ոչնչանում են, թաթերը մնում փոքր, կարճ: Իսկ Լեւոնն անվնաս է մնում, որովհետեւ Սարոն նրա ոտքերն ու ձեռքերը պաշտպանում է դնելով իր կրծքին:

Երեխաներին կացնահար անելու հարցում նրանք սխալուեցին, բայց ահա բոլշեւիկեան գնդակին ու նոյնիսկ կացնին (Երեւանի բանտում) զոհ գնացին հայրենիք չատերը: Փրկուել էին թուրքական եաթաղանից, բոլշեւիկեան կարմիր տեռորի բերանն ընկան:

ՏԷՐ–ՅԱԿՈԲԻ ՄԵԼՕՆ

Մելօն իմ պապն է, Տէր–Յակոբի երկրորդ որդին:

Երիտասարդ ժամանակ, պատմում էին, գեղեցիկ տղամարդ էր եղել, բնաւորութեամբ դիւրագրգիռ, դիտողութիւն չընդունող, բայց ինչքան արագ բռնկւող, նոյնքան արագ էլ հանդարտւող, անյիշաչար: Վերին աստիճանի ազնիւ էր, բարի:

Եղբայրների քաղաքական հայեացքներին չի յարել, բայց եւ չի հանդուրժել թուրք զինուորներին: Մի երկու անգամ նրանց քչել է գիւղից, անզէն դուրս գալով նրանց դէմ: Մի անգամ էլ, պատմում էին, կտրել է կալով անցնող թուրք զինուորի ճանապարհը: Բռնել է ձիու սանձից, թէ՝ հարցրե՞լ ես, որ կալն ես մտել: Թուրքը սպառնացել է, որ կը կրակի: Չի վախեցել, դարձեալ իրենն է պնդել: Ի վերջոյ թուրքը կրակել է: Պապս ընկնում է՝ թեւից վիրաւոր, թուրքն անցնում գնում: Գալիս են տանեցիները, տանում պապիս: Հեքիմ են բերում, որ գնդակը հանի թեւից: Ասում էին՝ աչքն անգամ չթարթեց. մինչ հեքիմը գնդակն էր հեռացնում, հանգիստ ծխում էր:

Իմ հաշուարկներով՝ պապս պէտք է ծնուած լինի 1865–66 թուերին: Այն ժամանակ վաղ էին ամուսնանում, ուրեմն, ամուսնացած կը լինի երեւի 1885-ին, հայրս էլ պիտի որ 1886-ի կամ 87-ի ծնունդ լինի:

Տասներկու զաւակ էր ունեցել պապս, բայց միայն երկուսն էին ողջ մնացել. հայրս՝ Յովսէփը եւ մի աղջիկ՝ Խանում անունով:

Պապիս որդիներից մէկը՝ Արեֆ անունով, մեռել է հինգ տարեկան հասակում, ընկնելով կտուրից: Ասում էին՝ չատ գեղեցիկ տղայ էր:

Իմ ծնուելուց առաջ (իսկ ես ծնուել եմ 1912-ի Ապրիլին՝ Զատկի օրերին), պապս բաժանուել է միւս եղբայրներից ու առանձին ապրել: Դրանից յետոյ մենք այլեւս հարուստ չենք եղել. միակ աշխատող ձեռքը եղել է հայրս՝ մենակ է վարել, ցանել, հնձել: Անասուններ քիչ ենք ունեցել: Տատս էլ մշտապէս վատառողջ է եղել, եւ տան գործերը լրիւ մնացել են մօրս վրայ:

Ժամանակից չուտ էր ծերացել պապս: Աղօտ յիշում եմ նրա ճերմակահեր գլուխը, առաջուայ պէս գեղեցիկ դիմագծերը: Ահա քայլում է ձեռքերը մէջքին դրած: Կամ՝ դրան քարին նստած գովում է ինձ, որպէսզի ոգեւորուեմ, փոքրիկ դոյլով մօտակայ աղբիւրից ջուր բերեմ, լցնեմ դրան ետեւի գուի կամ մեծ կաթսայի մէջ՝ տան կարիքների համար: Եւ էլի ուրիչ՝ կարճ, երազային, թեթեւ հովի պէս չոյող պատկեր–յիշողութիւններ:

Տատս իր հետ որպէս օժիտ է բերել մի տոպրակ ոսկի (քանակը ոչ ոք չի յիշում), եւ պատմում էին, թէ պապս իրեւ թէ ամէն երեկոյ քնելուց առաջ հաշուել է այդ ոսկիները: Հնարաւոր է, որովհետեւ բազմանդամ ընտանիք են եղել, ոսկիներն էլ ոչ թէ որեւէ խորը եւ թաքուն տեղում, այլ կնոջ սնտուկի մէջ: Այդ ոսկիների մի մասը հօրս հարսանիքին է ծախսուել, մնացածով հօրս ազատել են զինուորական ծառայութիւնից:

Երբ պապիս ասում են, որ գնայ տատիս տեսնի, եթէ հաւանի՝ ուզեն, տատս, դեռ փոքրիկ աղջիկ, գլխի չի ընկնում, թէ այդ տղան ինչու է իրենց տուն եկել, նրա ներկայութեամբ մաքրում է քիթը: Պապս գալիս, ծնողներին ասում է, որ լաւ աղջիկ է, բայց նրան չի ուզի, որովհետեւ իրեն չյարգեց, իր ներկայութեամբ մաքրեց քիթը: Մեծ դժուարութեամբ են համոզում պապիս:

Մի քանի խօսք սիրելի ու անմոռանալի տատիս մասին: Անունը Մարիամ էր: Ոչ բարձրահասակ, չիկահեր, գլխին միշտ լաչակ կապած, տխուր աչքերով, կեանքում չատ վիշտ տեսած կին էր: Ծնուել էր Պիթլիսում, հարուստ վաճառականի ընտանիքում:

(Շար. 5)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ–ՍՓԻՒՌՔ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Ս/Թ Սեպտեմբերի 19–20–ին Երեւանում տեղի կ'ունենայ Հայաստան – Սփիւռք Երկրորդ Համաժողովը: Այն շարունակութիւնն է 1999Թ. Սեպտեմբերին կայացած առաջին Համաժողովի եւ իր օրակարգում ընդգրկելու է համազգային նշանակութեան հարցեր եւ դրանց իրականացմանը նպատակաուղղուած գործնական ծրագրեր:

Այս շրջանակներում, ինչպէս նաեւ յենուելով Առաջին Համաժողովին ֆրանսահայ պատուիրակութիւնը նախապատրաստելու եւ համակարգելու փորձի վրայ, Ֆրանսիայում Հայաստանի դեսպան Էդուարդ Նալբանդեանը Հայաստան – Սփիւռք Երկրորդ Համաժողովի նախապատրաստական եւ համակարգման աշխատանքներին նուիրուած ժողով է հրաւիրում ս/թ Ապրիլ 18–ին, երեկոյեան ժ. 18·30–ին, Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանութիւնում. 9, rue Viète, 75017 Paris.

Ֆրանսահայ բոլոր հոգեւոր եւ աշխարհիկ հաստատութիւնների, կազմակերպութիւնների, միութիւնների եւ մամուլի պատասխանատուները, ինչպէս նաեւ այն անհատները, որոնք հետաքրքրուած են եւ առնչուք ունեն Երկրորդ Համաժողովի կապակցութեամբ, սիրով հրաւիրւում են մասնակցելու այս աշխատանքային ժողովին:

Արձանագրութեան համար դիմել մինչեւ Ապրիլի 14, Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանութիւն, 9, rue Viète, 75017 Paris. Հեռ. 01 42 12 98 00, Ֆաքս՝ 01 42 12 98 03:

Փարիզ, Ապրիլ 5

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Հաճելի մթնոլորտ: Հաւկթախաղ, վիճակահանութիւն ... Կիրակի Ապրիլ 15, ժամը 12·30–էն սկսեալ «Ալ Ուատի» ճաշարանը
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը սահմանափակ: Ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 43 76 67 37
01 45 93 00 25

A L'U. C. F. A. F.
6, Cité du Wauxhall, 75010 PARIS
(M° République)
RAPHY
Peintures
G. BEDANIAN
Sculptures
EXPOSITION
du 19 au 26 avril
Vernissage le 20 avril à partir de 19h
Samedi et Dimanche: 11h - 19h30
Semaine : 15h - 19h.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

1700ème ANNIVERSAIRE DE LA PROCLAMATION DU CHRISTIANISME EN ARMENIE

Marseille - Arménie - 1700

Pèlerinage organisé par l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
et les associations de Jeunes de Marseille et Aix-en-Provence

Du 12 au 19 juillet
à partir de 4 900 F*

Comprenant : vol Marseille - Paris - Erevan aller-retour ● Hébergement en pension complète et programme touristique : Erevan, Khor Virap, Etchmiadzine, Dzidzernagapert, Garni, Kéghart, le lac Sévan, Haghartzine, Gochavank...

Date limite d'inscription : 30 avril

Renseignements: Cathédrale Arménienne - ☎ 04 91 77 84 70

** ● Prix du séjour hors assurance individuelle ● Acompte de 1 500 F à l'inscription ● Pour les jeunes de 18 à 35 ans ● Frais de visa inclus.*

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Աւագ շաբթուան

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Յիշատակ Ընթրեաց
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8–ին: Կարգ ապաշխարողաց եւ ընթրեաց, Պատարագ ժամը 10–ին: Ոտնլուայ ժամը 16–ին, Խաւարում ժամը 19·30–ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Յիշատակ Չարչարանաց, խաչելութեան եւ Թաղման
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17–ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց Զատկի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30–ին:
Ճրագալոյցի կամ Խթման պատարագ ժամը 17·30–ին:

Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Պատարագ ժամը 10–ին, Ոտնլուայ երեկոյեան ժամը 17–ին, Խաւարում ժամը 20–ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 18–ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց, սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30–ին, Խթման պատարագ ժամը 17·30–ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին, Ոտնլուայ ժամը 17–ին, Խաւարում ժամը 20–ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17·30–ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց Զատկի
Ժամերգութիւն ժամը 17–ին, պատարագ ժամը 17·45–ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին: Կարգ ապաշխարողաց եւ Ընթրեաց, պատարագ ժամը 10–ին, Ոտնլուայ ժամը 17–ին, Խաւարում ժամը 19·30–ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Պահք: Յիշատակ Չարչարանաց եւ Խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17–ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Պահք: Ճրագալոյց Զատկի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30–ին, Ճրագալոյցի Խթման պատարագ ժամը 17·30–ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 11–ին, Ոտնլուայ ժամը 16–ին, Խաւարում ժամը 19–ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղում ժամը 17–ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ընթերցուածք ժամը 17–ին, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18–ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ժամերգութիւն ժամը 9–ին, Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 16–ին, Կարգ Չարչարանաց ժամը 19·30–ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թափօր Թաղման ժամը 17–ին,:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյցի ժամերգութիւն՝ ժամը 16–ին, Ընթերցուածք՝ ժամը 16·30–ին, Պատարագ ժամը 17–ին:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Վերջին Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 17–ին, Կարգ խաւարման ժամը 19·30–ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման Կարգ եւ Թափօր ժամը 17–ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ
Ընթերցուածք Մարգարէից՝ ժամը 16·30–ին, պատարագ ժամը 17·15–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին: Ոտնլուայ ժամը 18–ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման Կարգ ժամը 18–ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյս ժամը 17–ին, Ընթերցուածք եւ պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման կարգ ժամը 17–ին:

le 2ème tome de
l'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE
de Sarkis BOGHOSSIAN
525 pages, relié, avec plus de 800 reproductions en couleur et en noir et blanc est en vente

Pour les Fêtes Pascales
OFFREZ
CE MAGNIFIQUE
OUVRAGE
A VOS AMIS

Librairie Orientale
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince
75006 PARIS
☎ 01. 43. 26. 88. 65

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 10
MARDI
10 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.143 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.143

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՔԻ ՈՒԷՍԹԷՆ ԵՏՔ

ՊՈՒՇ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՔՈՉԱՐԵԱՆՆ ՈՒ ԱԼԻԵՒԸ

Կ'ԸՍՈՒԻ ԹԷ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԱԾ ԵՆ

Ապրիլ 6, Ուրբաթ իրիկուն վերջ կը գտնէին Քի Ուէսթի բանակցութիւնները, բայց, յստակ ոչինչ կ'ըսուէր անոնց արդիւնքին մասին: Ինչ որ ստոյգ է, այն է որ եթէ որեւէ յառաջդիմութիւն արձանագրուած չըլլար, նախագահ Պուշ գիւղինք Ուաշինկթըն չէր հրաւիրեր եւ ընդունէր Ապրիլ 9-ին: Ինքէրնէշըըըլ Հէրըլտ Թրիպիւն Ապրիլ 7-ին, այս լուրը տալով, կը նշէր որ «նշանակալից յառաջդիմութիւն» արձանագրուած է Ղարաբաղի հարցին խաղաղ կարգադրութեան ուղղութեամբ:

«Պզտիկ պատմութեան» համար, կը յիշուի որ Քոչարեան եւ Ալիեւ, հակառակ անոր որ պանդոկին նոյն յարկին վրայ կը գտնուէին միայն Ուրբաթ օր քանի վայրկեանի տեսակցութիւն մը ունեցած են: Մինչ այդ բանագնացներն էին որ մէկէն միւսը կ'երթային կու գային: Հինգշաբթի իրիկուն ալ երկու նախագահները նաեւ պտոյտ մը կատարած են եւ Ալիեւ հայերէնով ողջունած է Քոչարեանը:

Նախքան հանդիպումին վերջանալը, Արտաքին նախարար՝ Վ. Օսկանեան ճայնափիւռի «Ազատութիւն» կայանին յայտարարած էր թէ դեռ կան բաւական բարդ հարցեր եւ որեւէ կարգադրութեան համար, Բաքու պէտք է նոյնքան դրական կեցուածք ունենայ Հայաստանը:

Հաւանական կը նկատուէր որ եզրափակիչ հանդիպում մը տեղի ունենայ Ժընեւ Յունիսին, երբ հոն կը գումարուի Մինսկի խումբին ժողովը:

Մինչ այդ, հայաստանեան մամուլն ալ բաւական թերահաւատ է: Ազգ (Ապրիլ 7) կը գրէ.– «Իրաւ, չափազանց բարդ, ներկայ պայմաններում գրեթէ անհնար է գտնել ղարաբաղեան կարգաւորման մի տարբերակ որն ընդունելի եւ ոչ այնքան ցաւալի լինի հակամարտութեան երեք կողմերի համար: Խնդիրն առաւել բարդանում եւ խճճւում է նրանով, որ հրնարաւոր կարգաւորումը պէտք է նաեւ ինչ որ կերպ համադրել միջազգային միջնորդների յաւակնութիւններին, թէեւ նրանք հաւաստիացնում են, թէ կը համաձայնեն հակամարտութեան կողմերի համար ընդունելի ցանկացած տարբերակի»:

Ընդդիմադիր մամուլէն, նոյն օրուան Հայկական Ժամանակը շատ խիստ է նախագահ Քոչարեանի նկատմամբ: Ան կը գրէ թէ «Առաջին հերթին նա մտածում է իշխանութիւնը ցմահ պահելու մասին: Եթէ մի հրաշքով Ղարաբաղը յանձնելով կարողացաւ մնալ պաշտօնին, նա յաջորդ ընտրութիւններին լրջօրէն էլ չի պատրաստուի, ոչ էլ մի կոպեկ կը ծախսի...»: Երկարօրէն անդրադառնալէ ետք Քոչարեանի այդ տրամադրութիւններուն, կ'աւելցնէ թէ Քոչարեան իսկական բարեկամ չունի ու թերթը կը խօսի Սերժ Սարգսեանի «դաւաճանութեան» մասին զոր անհաւանական չի նկատեր: Յօդուածին խորագիրն է «Ո՞վ Քոչարեանին կը յանձնի միջազգային դատարան» ու իր պատասխանն է՝ «Սերժը...»:

Ասորի քահանան Ե. Աքպուլութ անպարտ հռչակուած

Ասորի քահանայ Ե. Աքպուլութ որ հեռատեսիլի հաղորդումի մը բաած էր թէ Թուրքիոյ մէջ ոչ միայն Հայերու, այլեւ Ասորիներու ցեղասպանութիւն կատարուած է, դատական հետապնդումի ենթակայ եղած էր: Տիյարպէքիրի Պետական ապահովութեան ատեանին առջեւ ան գտնուած էր «կրօնական, ցեղային, լեզուական խտրութեամբ ժողովուրդը պառակտել»ու ամբաստանութեամբ:

Ապրիլ 5-ին, նոյն ատեանը Ե. Աքպուլութը անպարտ հռչակած է, հիմնուելով դատախազին յայտարարութեան. այս վերջինը բաած է թէ ամբաստանեալը իր արտայայտութեամբ ժողովուրդը պառակտելու մտադրութիւն չէ ունեցած եւ թէ անոր խօսքերը հարկ է գնահատել նաեւ արտայայտութեան ազատութեան շրջանակին մէջ. առկէ զատ, «յիշեալ պնդումին տէր ամբաստանեալը ժողովուրդը պառակտելու առումով շօշափելի վտանգ մը չի կրնար ներկայացնել, նկատի առած երկրին ու տուեալ շրջանին մէջ ապրող հայ և ասորի փոքրամասնութեան թիւը»:

Գերմանացի եւ շուէտացի խորհրդարանականներ ալ հետեւած են Ե. Աքպուլութի դատավարութեան վերջին նիստին:

Արձակուած վճիռին պատճառաբանութեան մասին հետաքրքրական մեկնաբանութիւն մը ունի Ապրիլ 6-ի քրտական «Էօզկիւր Փոլիթիքա» օրաթերթը. հոն, նոյն վճիռը Թուրքիոյ մէջ արդարութեան քաղաքականացումին բացայայտ ապացոյց կը նկատուի, քանի որ, ինչպէս կ'ըսուի, եթէ ասորի քահանային ունեցածին նման արտայայտութիւններ պատկանին Քիւրտի մը, զինքը կարելի է պատժել, որովհետեւ Թուրքիոյ մէջ մեծ է Քիւրտերու թիւը. սակայն, քանի որ Հայերն ու Ասորիները իրենց թիւով չեն կրնար սպառնալիք նկատուիլ, Ե. Աքպուլութը անպարտ հռչակելու մէջ որեւէ անպատեհութիւն չի գտնուիր:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 7 / 9)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԻՆ ՅՈՒՆԱՆԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հոկտ. 27-ի դատավարութեան Ապրիլ 6-ի նիստին հրապարակուած են գլխաւոր ամբաստանեալ Ն. Յունանեանի վկայութիւնները: Անոնց համաձայն նախագահի աշխատակազմի նախկին ղեկավար Ա. Յարութիւնեան իրեն բաած է թէ երկիրը անելի մէջ է եւ եթէ Վ. Սարգսեան ու Կ. Դեմիրճեան վերնան, կացութիւնը կը շտկուի: Խօսելով հեռատեսիլի փոխ – տնօրէն Յ. Յարութիւնեանի մասին, Ն. Յունանեան բաած է թէ ոճիրին օրը Խորհրդարանի ճամբուն վրայ ան իրեն շեշտած է. «յիշէ՛ր, եթէ չխփէք գործը կիսատ կը մնայ ու ոչ մի օգնութիւն չի լինի»:

Նոյն վկայութիւններուն մէջ ան յայտնած է նաեւ թէ տարիներ առաջ ծանօթացած էր ԼՂՀ ներկայի վարչապետ Ա. Դանիէլեանի որ նախապէս Ղրիմի հայ համայնքի ղեկավարն էր: Դատը կը շարունակուէր Ապրիլ 10-ին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ կացութիւնը շատ ծանր է, արժեզրկուած դրամը, դրամահոսքը եւ գործազրկութիւնը աղէտի կը մղեն ամբողջ երկիրը: Լիպերասիոնի (Ապրիլ 9) թղթակիցը կը գրէ թէ Փերայի խանութներն, սրճարաններն ու ճաշարանները գրեթէ պարապ են: Անձնասպանութիւնները բազմացած են, տագնապը մեծ է: Ամերիկեան տոլարը որ, տագնապէն առաջ 676 հազար թրքական կ'արժէր, այժմ՝ մէկ միլիոն 250 հազար կ'արժէ: Սնանկութիւնները իրարու կը յաջորդեն, վառելանիւթին գինը 20% յաւելում կրած է եւ աշխատավարձքերն ալ չեն վճարուիր: Ամերիկեան հիւանդանոցի բժիշկ մը յուսահատած է եւ արտասահման մեկնելէ զատ ճար չի գտներ: Մոնտի թղթակիցն ալ շատ ծանրանկչիռ պատկեր մը կը գծէ, հազարաւորներ, կը գրէ, վեց շաբթուան մէջ իրենց աշխատանքը կորսնցուցած են:

ԹՈՒՐՔԻԱ և ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ որոշած են ականազերծել իրենց հասարակաց սահմանագլուխը, համաձայն Օթաուայի պայմանագրին՝ ականներու արգիլման մասին: Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը՝ Ի. Ճէմ յայտարարած է այս առթիւ.– «Վստահութեան մեծ քայլ մըն է երկու երկիրներու միջեւ: Կը խորհրդանշէ յառաջդիմելու մեր փափաքը»: Երկու երկիրներու յարաբերութիւնները սկսած են ջերմանալ: Օրերս ալ Փափանտրէու Անգարա կը գտնուէր:

ԻՐԱՆԻ մէջ 42 բարենորոգիչ ընդդիմադիրներ ձերբակալուած են Ապրիլ 7-ին, յեղափոխական դատարանին հրամանով: Այս ձերբակալութիւնները տեղի ունեցած են իրրեւ հետեւանք Թեհրան եւ այլ քաղաքներու մէջ կատարուած խուզարկութիւններու ընդդիմադիրներու մօտ, մանաւանդ «Իրանի ազատութեան Շարժում»ի անդամներուն կամ համակիրներուն: Նախագահ Խաթամի ցաւ յայտնած է այս առթիւ, շեշտելով.– «Երբ ականատես եմ մամուլի դէմ ձեռք առնուած միջոցներու եւ քաղաքական խմբակցութեանց անդամներու ձերբակալութեանց, միայն ցաւս կրնամ յայտնել»: Այս գործողութիւնները կը կատարուին նախագահական ընտրութենէն ճիշդ երկու ամիս առաջ (Յունիս 8):

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ գործադուլը, որու 12րդ օրն էր Երկուշաբթի Ապրիլ 9-ը, բոլորովին վերջ չէր գտած, եթէ նոյնիսկ մասնակի բարելաւումներ կային որոշ գիծերու վրայ: Սիւտ Ռայ եւ ՖԺԱՔ-ը (ինքնավարներ) յամառօրէն կը ջանային շարունակել, պնդելով որ գոհացում չեն ստացած, սենտիքաներու ներքին մրցակցութիւնը պատճառ է այս կացութեան: Ապրիլ 9-ին, երթեւեկը դեռ կանոնաւորուած չէր Կառ տը Լ'էսթ եւ Մարսէյլ: Միւս գիծերուն վրայ ալ, անկանոնութիւնները վերջ չէին գտած: Մնաց որ Մարք Պլոնտէլ ալ (ԷՖ – Օ) կը սպառնար ընդհանուր գործադուլի դիմել, ամբողջ երկրին մէջ, ամառուընէ առաջ: 12 օրերու գործադուլը, շնորհուած յաւելումներով եւ մանաւանդ վնասներուն հետեւանքով մէկ միլիառ ֆրանք արժած է մինչեւ հիմա:

Լ. ԺՈՍՓԷՆ վերադարձաւ եռօրեայ իր այցելութենէն Լատին Ամերիկա, նախ Պրազիլ, ապա նաեւ Պուէնոս-Այրէս: Ռիօ տէ Ժանէյրոյի մէջ, Ֆրանսայի վարչապետը խօսեցաւ նաեւ թաղապետական ընտրութիւններու մասին, ընդունելով որ աջը շահած է զանոնք: Ընդհանրապէս, սովորութիւն չէ որ Ֆրանսայի ղեկավար դէմք մը ներքին քաղաքականութեան մասին խօսի երբ արտասահման է: Իր ելոյթին գլխաւոր նիւթն էր համաշխարհայնացումը:

ՓԵՔԻՆ անդրդուելի կը մնայ եւ միշտ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ԲԱՆԱՁԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ

Գերմանիոյ Խորհրդարանին աղերսագիրներու յանձնախումբին յղուած է դիմում մը որ կը պահանջէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը: Յանձնախումբին կողմէ ընդունուած դիմումը փոխանցուած է Խորհրդարանին. կը սպասուի որ մինչեւ ամռուան աւարտը օրակարգի նիւթ ըլլայ:

Թուրք մամուլին ազգայնական թեւին պատկանող «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը (Ապրիլ 6), ինչպէս նման նախընթացներու պարագային, բուռն կերպով հակազդած է. պատմութիւնը խեղաթիւրելու ամբաստանութիւն կ'ուղղէ աղերսագրին տէրերուն որոնք գլխաւորաբար Գերմանիոյ Հայերն են եւ որոնք 1915-ին Օսմանեան կայսրութեան իշխանութեան տէր «Իթթիհատ եւ Թէրաքքի»ի կը վերագրեն Փոքր Ասիան թրքացնելու նպատակով մօտ հինգ միլիոն քրիստոնեայի –հայ, յոյն, արաբ, ասորի– բնաջնջումը:

Աղերսագրին մէջ նշուած է Գերմանիոյ դերն ալ. բաուած է որ Օսմանեան կայսրութեան հետ զինուորական գործակցութեան շահուն համար աչք փակած է ցեղասպանութեան եւ լռութեան մատնած Թուրքիայէն հասած զինուորական լուրերը: Գերմանիան կ'ամբաստանուի նաեւ ցեղասպանութեան պատասխանատուութեամբ 1919-ին դատապարտուած պարագլուխներուն ապաստան տալով եւ խոչընդոտելով կատարուածին օրէնքի տեսանկիւնէն քննութիւնը:

Դիմումի աղերսագիրը կը թուէ մինչեւ այսօր ցեղասպանութիւնը ճանչցած երկիրները եւ կ'ուզէ որ Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան համար պայման դրուի հայկական հարցին քաղաքական լուծում բերելու Եւրոպական Խորհրդարանին 1987 Յունիս 18-ի որոշումը:

Աղերսագրին զօրավիգ կանգնած է «Ընդդէմ ցեղասպանութեան» միութիւնն ալ որուն նախագահը գերմանաբնակ Թուրք մըն է:

Բանաձեւը յատուկ յանձնախումբին կողմէ ընդունուելէն ետք յաջորդ օրն իսկ (Ապրիլ 5) տեղ գրաւած է Խորհրդարանի օրակարգին վրայ: Հոն որոշուած է որ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը վեց ամսուան ընթացքին տեղեկագիր մը պատրաստէ հարցին մասին, շփումներ ունենալէ ետք նաեւ Թուրքիոյ կառավարութեան հետ:

Բանաձեւերու յանձնախումբը ցեղասպանութեան ճանաչումի դիմումը Խորհրդարան փոխադրող իր տեղեկագրին մէջ բաուած է թէ 1915-17-ին պատահածները հայ ժողովուրդին պատմութեան մէջ ողբերգական շրջան մը կը նշեն եւ թէ այդ անցեալը հարթել կարեւոր է Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն համար: Յանձնախումբը Գերմանիոյ նացիական իր անցեալը ընդունելու օրինակէն մեկնելով թելադրած է որ Թուրքիա նոյն օրինակին հետեւի, իսկ Հայաստան ներելով հաշտութիւն ապահովէ Թուրքիոյ հետ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԿԸ ՓՐԿԷ՞ ՙԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱԿԱՏ՚ ՄԸ

Այս օրերուն երբ հայկական ուշադրութիւնը կեդրոնացած էր ԱՄՆ-ու մէկ անկիւնը տարուող ղարաբաղեան բանակցութիւններուն վրայ, անոնց աղմուկ-թեամբ բացատրուած Նոր կազմաւորումի մը բեմ կ՚ըլլայ Հայաստանի քաղաքական մարզը: Այդ կազմաւորումը կը ձգտի դառնալ «Ազգային համաձայնութեան ճակատ»· որակում մը որ դժուար է տեղին նկատել, երբ տակաւին կազմութեան փուլէն յստակ դիրքորոշում կը յայտնէ, չեչտելով Ռուսաստանի հետ սերտ գործակցութեան անհրաժեշտութիւն:

«Ճակատ»ին մասին հրապարակաւ արտայայտուած է Ղարաբաղեան շարժումի օրերէն ծանօթ ու լայն ժողովրդականութեան տէր դէմք մը՝ Աշոտ Մանուչարեան, Մարտ 22-ին տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսի մը: Ան հանդէս եկած է որպէս քաղաքական քարտուղարը «Սոցիալիստական Հայաստան» միութեան: Այն արձագանգէն որ տեղական մամուլը տուած է ասուլիսին, առաջին հասկցուածը այն կ՚ըլլայ որ ռուսաստանեան կողմնորոշումով շարժում է ձեռնարկուածը եւ որ հրապարակում կը գտնէ ու ժողովրդական հետաքրքրութիւն կ՚ակնկալէ ղարաբաղեան հարցին ներկայի զարգացումներուն պատճառած մտահոգութիւնը առաջ բերելով:

Ա. Մանուչարեանի գլխաւոր միտքերը կարելի է ամփոփել սապէս. այսօր Արցախի առընչուած հոլովոյթին թերեւս բուն նպատակն է ամբողջ շրջանին մէջ տիրող ուժերու նորովի ձեւաւորումը որ բնականաբար չի կրնար Հայաստանի նպաստաւոր ընոյթով ներկայանալ: Այդ հոլովոյթին մէջ արեւմուտքին կողմէ ձեռնարկուած զարգացումները որոնց ցայտուն փաստն է Քի Ուէսթի բանակցութիւնը, թիրախ ունի Կովկասի այդ գօտիին մէջ Թուրքիան տիրական դիրքի բերելու, առկէ դիւրին կամ դժուար հետեւելի բոլոր եզրակացութիւններով: Ա. Մանուչարեանի համոզումով, կամ գոնէ յայտնածով, արեւմուտքը հետամուտ է Մեղրին վերածելու Ադրբէջան – Նախիջեւան միջանցքի մը: Ատոր հետեւանքները աւելորդ է կրկնել, չափազանց յայտնի ըլլալով:

Այդ կացութեան մէջ, մանաւանդ նկատի առած հայութեան մեծամասնութեան մօտեցումը, դժուար չէ որպէս անելէն փրկուելու դուռ ներկայացնել Մոսկուան: Բան մը որ ըրած է Ա. Մանուչարեան, բաւական ուղղակի ձեւով: Առիկա նաեւ իրեն առիթ տուած է քննադատելու ներկայի իշխանութեան ընթացքը:

Ծանօթ է որ կովկասը, գլխաւորաբար ուժանիւթի պաշարներու գրաւարկով, չահագրգռութեան կէտ է: Ըլլալով աւանդաբար ռուսական հովանաւորութեան գօտի, Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ասդին, մարտահրաւէրի արժէք մը սկսած է ներկայացնել ԱՄՆ-ու համանիչ արեւմուտքին համար: Անշուշտ, գլխաւոր այս պարագային ետին կայ մինչեւ միջին, կամ ծայրագոյն արեւելեան շրջաններու տիրելու հեռանկարն ալ, ի միջի այլոց: Քաղաքական խոր վերլուծումի մեծ կարողութիւն մըն ալ անհրաժեշտ չէ նշմարելու համար որ բացայայտօրէն ըսուած, կամ ենթադրելի կերպով, այդ ուղղութեամբ զարգացումներուն առաջին շահաւորը կ՚ըլլայ Թուրքիան:

Նման կացութեան առջեւ երբ Հայաստան թիւով, տնտեսութեամբ, իշխանութեան ուժով չի կրնար ուղղութիւն որոշողի դիրքէն յայտնուիլ, կը մնայ դիմել այլընտրանքներու: Այդ հանգրուանին ալ առաջին հասցէ կը ներկայանայ Ռուսաստանը որ անշուշտ դժգոհ չի կրնար ըլլալ իր տկարացող հեղինակութեան զարկ տալու նման առիթէ: Արդէն, վերջին շրջաններուն գրեթէ նոյն միջուկով քաղաքականութեան մը փորձը եղաւ գործի մարդ Ա. Վարդանեանի կողմէ հրաւիրուած հանրահաւաքներով, եւ այլն: Քիչ մը չատ արկածախնդրութիւն մատնող այդ առաջին փորձէն ետք որ միայն ծառայեց Ա. Վարդանեանի քանի մը ամսուան անհեթեթ բանտարկութեան, այս անգամ այնպէս կը թուի որ աւելի ամուր եւ լուրջ հիմ ունի նախաձեռնութիւնը:

Վերոնշեալ ասուլիսին Ա. Մանուչարեան ըսած է յստակօրէն թէ Արեւմուտքին ծրագիրներուն հակադրելի միակ ուժը Ռուսաստանի հետ դաշնակցիլը կրնար ըլլալ: Բայց Հայաստանի իշխանութիւնները այդ ուղղութեամբ չընթացան: Աւելի տկարացուցին կապը Ռուսաստանի հետ որ ինք ալ իր կարգին ու անշուշտ իր շահերուն համար, Հայաստանի մէջ միշտ փնտռած է արեւմտեան ծրագիրներուն ընդդիմանալու կարող ուժեր: «1999-ին Ռուսաստանն այդ ուժը տեսնում էր ի դէմս Վազգէն Սարգսեան – Կարէն Դեմիրճեան զոյգին: Իսկ անոնց սպանութենէն ետք այդ կարողութեամբ ուժ նըկատուած էր Արամ Սարգսեան»: Ինչպէս կ՚ըսէ Ա. Մանուչարեան, («Առաւօտ», Մարտ 23) երբ ան վարչապետութեան պաշտօնը ստանձնեց, Ռուսաստան կարեւլի բոլոր պայմանները ստեղծեց որպէսզի արդիւնաւէտ գործունէութիւն ունենայ: Երբ Ա. Սարգսեան համաձայնեցաւ ընդդիմանալ Մեղրիի տարբերակով լուծումին, Ռուսաստան պատրաստակամութիւն յայտնեց այդ ընդդիմութեան պարտաւորութիւնները ինք կատարելու. Մեղրիի մէջ ջրելեկտրակայան պիտի կառուցէր, Հայաստանի պիւտճէին բացը պիտի գոցէր, քանի մը տասնեակ կարեւոր ձեռնարկութեան համար գործընկեր պիտի դառնէր, եւ այլն: Հետեւելով Ա. Մանուչարեանի տրամաբանութեան, այսօր Հայաստանի մէջ չկայ ժողովուրդը համախմբելու եւ Արեւմուտքին ընդդիմանալու, անոր ծրագիրը մերժելու կարող ուժ. իսկ առիկա կրնայ վտանգաւոր հետեւանք ունենալ երկրին համար, քանի որ շրջանին մէջ իր ազդեցութիւնը չկորսնցնելու համար Ռուսաստան կրնայ դիմել զայն ապակայունացնելու միջոցին:

Այսպէս, Հայաստանի ու Ռուսաստանի շահերը միացնող մօտեցումով մը կը բացատրուի «Ազգային համաձայնութեան ճակատ»ին ստեղծումը: Ան պիտի ըլլայ այն ուժը որուն վրայ Մոսկուա վստահութեամբ պիտի կրնայ յենիլ: Այդ ուժը գոյացնելու համար «Սոցիալիստական Հայաստան» միութիւնը չփումներու նախաձեռնած է Հայաստանի «գրեթէ բոլոր ճակատական ուժերուն հետ». սահմանում որմէ դուրս ձգուած է ուժերու «նախագահական» շրջանակը, քանի որ Ռ. Քոչարեան իրենց համար առաջին պատասխանատուն է երկրին ներկայի ընթացքին ու իրենք կը մերժեն այդ ընթացքը:

Ա. Մանուչարեան լուրջ մտահոգութիւն յայտնած է Քի Ուէսթի բանակցութեան մասին ալ. կ՚ըսէ թէ Ռ. Քոչարեանի թէ՛ «այս»ն, թէ՛ «ոչ»ը կրնան ճակատագրական ըլլալ Հայաստանի համար: Եթէ նախագահը որեւէ փաստաթուղթ ստորագրէ հոն, կը վտանգուի Հայաստանի գոյութիւնը ընդհանրապէս, իսկ չստորագրել, երկիրը կը զետեղէ ծանրագոյն հարցերու եւ ճնշումներու, նաեւ վտանգի առջեւ: Որպէս կարելի ելք, ամէնէն ճիշդը կը նկատէ հակամարտութեան լուծումին յետաձգումը, մինչեւ որ իրենց նախաձեռնած ճակատը կազմաւորուի: Յետաձգումը կ՚ըլլայ կա՛մ Ռ. Քոչարեանի հրաժարականով, կա՛մ լուծումի առաջարկուած տարբերակին մերժումով. կայ նաեւ բանակցութեան այնպիսի թէքնիք մը գործածելու կարելիութիւնը որ Ադրբէջանը հանդէս գայ մերժողի դերով:

Յաջողելու հաւանականութիւն կ՚ունենա՞յ նման ճակատ մը. եթէ այո, որքա՞ն: Ճիշդ է որ ռուսաստանեան հակում մը միշտ եղած է ու կայ Հայաստանի ժողովուրդին մօտ. ու մանաւանդ որ անկախութեան յաջորդած յուսախաբութիւնները լայն չափով զարգացուցած են զայն, օրէ օր հրահրելով անցեալի «բարօրութեան» նկատմամբ հակնալի կարօտը: Սակայն, այդքանը կրնա՞յ վճռական դեր կատարել երբ կոչի, յայտարարութեան մակարդակէն աւելի առաջ չէ գացած Ռուսաստան – Բելառուս միութեան մասնակցելու տրամադրութիւնը:

Թերահաւատութեան կը մղէ «Սոցիալիստական Հայաստան»ի կողքին կանգնած կազմաւորումներու շարքն ալ. «Միաւորական Հայաստան», կուսակցութիւն, «ԻԱ. դար» ընկերակցութիւն եւ «Սպայի պատիւ» կազմակերպութիւնները: Հայաստանեան լրատուները տեղ տուած էին Ճակատին նախաձեռնող խումբէն դերասան Կ. Ջանիբէկեանի յայտարարութեան ալ որ քաղաքական շրջանակի մէջ մանկապարտէզի մակարդակի մը փաստը կու տայ, ըսելով. «Երբ Պրն. պրեզիդենտը անօրինական ձեւով գահը փախցրեց, նա այդ գահը ոչ մէկի չի տայ: Նրան մահակով էլ ծեծես, միեւնոյնն է, չի տայ: Դրա համար էլ մենք այս ճակատը ստեղծեցինք»: Աւելի յաջող չէ իշխանութիւնները բնորոշող արտայայտութիւնն ալ. անոնք «երկրում բռնատիրական ռեժիմ հաստատելու նպատակով ոչինչ չեն ցանկանում ձեռնարկել, որովհետեւ տեղերը նստած՝ գումարները գալիս են: Ամերիկայից, Ֆրանսիայից, տարբեր տեղերից փողեր են գալիս եւ նրանք այդ փողերը գողանում են: Բոլոր աւազակներ եւ գողեր են, ժողովուրդը գիտի այդ մասին»:

Ճիշդ է որ թատերական կարողութիւնը անհրաժեշտ որակ է քաղաքական դէմքերու համար: Բայց տուեալը փաստը կը բերէ որ բեմական կարողութիւնը ոչ մէկ կերպով կ՚երաշխաւորէ քաղաքական յաջողութիւնն ալ: Թէ Ա. Մանուչարեան ու իր պատկանած միութիւնը ի՞նչ կը յուսան նման դաշնակիցներէ, մտածել սաւող պարագայ է:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՔՆԱՐԻԿ ԱՒԱԳԵԱՆԻ «ԱՄՆ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ» ԳԻՐՔԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԸՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ամերիկահայ առաջին Հայրենակցական Միութիւնը կը նկատուի Հիւսէյնիկի (Խարբերդ) Ուսումնասիրաց Ընկերութիւնը, հիմնուած 1888-ին, Ուստրի մէջ: Անոր յաջորդած են հայրենակցական կրթասիրաց, ուսումնասիրաց կամ դըպրոցասիրաց բազմաթիւ միութիւններ, որոնք կարեւոր նպաստ բերած են իրենց ծննդավայրերուն մէջ դպրոցներ հիմնելու, անոնց կրթական մակարդակը բարձրացնելու ուղղութեամբ, իսկ Ա. Աշխարհամարտէն ետք Թշուառութեան մատնըւած իրենց հայրենակիցներուն նիւթապէս եւ բարոյապէս սատարելու մարզին մէջ:

Ամերիկահայութեան ազգային, հանրային – քաղաքական համախմբումի գործին մէջ կարեւոր դեր ունեցած են հայկական կուսակցութիւնները, որոնցմէ առաջինը եղած է Ս. Դ. Հ. Կուսակցութիւնը, հաստատուած 1890-ին Ուստրի մէջ: 1895-ին Ամերիկա մուտք գործած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իսկ 1921-ին՝ արմենական, վերակազմեալ հնչակեան եւ սահմանադրական – դեմոկրատական կուսակցութիւններու միաձուլումով կազմուած Հայկական Ռամկավար – ազատական կուսակցութիւնը:

Այս գլուխին մէջ տրուած տախտակներէն կը պարզուի որ Հ. Յ. Դ. 1914-ին ունեցած է 77 կոմիտէներ եւ 1728 անդամներ: 1921 թուականի պատկերով, Ամերիկայի տարածքին Հ. Յ. Դ. ունեցած է 6·000 անդամ, Ռ. Ա. Կ. 3·000, վերակազմեալ, ազատական եւ ազգայնական հնչակեաններ 2·500, իսկ Սոցեալ – Դեմոկրատական հնչակեան 1·500 անդամ:

Հեղինակը լայնօրէն ներկայացուցած է Կուսակցութիւններու, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի, Հայ Կարմիր Խաչի (յետագային՝ Հ. Օ. Մ.), Հ. Մ. Ը. Մ.-ի, Հայ Աւետարանչական Ընկերակցութեան, Ազգային Շահերու Պաշտպանութեան Միութեան, բազմաթիւ այլ կազմակերպութիւններու գործունէութիւնները, անդրադառնալով անոնց կապին բնօրրանի հետ, հայկական ազատագրական եւ կամաւորական շարժման անոնց բերած նպաստին:

Հատորին չորրորդ եւ վերջին գլուխը յատկացուած է ամերիկահայ հոգեւոր եւ մշակութային կեանքին: Ամերիկահայ առաջին աղօթատեղին՝ աւետարանական Մարտիրոսաց Հայ Ժողովական եկեղեցին, հիմնուած է 1881-ին Ուստրի մէջ, Խարբերդի աստուածաշնչային դպրոցի շրջանաւարտ Յովհաննէս Եղըճեանի կողմէ: Առաքելական առաջին եկեղեցին կը նկատուի 1891-ին Ուստրի մէջ կառուցուած Ս. Փրկիչ Եկեղեցին, որուն օծումը կատարած է Յովսէփ Վրդ. Սարաճեան: Ժամանակի ընթացքին, հայութեան թիւի աճումին հետ, հիմնուած են նաեւ կաթողիկէ եկեղեցիներ ամերիկահայ փոքրաթիւ կաթողիկէ հաւատացեալներու համար: Ամերիկահայ առաջին կաթողիկէ հոգեւորականը Մարտիրոս Մկրեանն էր, որ 1899-ին ստանձնած է Պոսթընի Հայ կաթողիկէ համայնքի հոգեւոր հովիւի պաշտօնը: Սակաւաթիւ ըլլալու պատճառով հայ կաթողիկէները չունէին սեփական եկեղեցիներ, հետեւաբար անոնք իրենց պաշտամունքը կը կատարէին ամերիկեան կաթողիկէ եկեղեցիներու մէջ, մինչեւ 1910 թուականը, երբ Նիւ – Եորքի մէջ կը հիմնուէր Հայ կաթողիկէ առաջին ժողովուրդը, որուն կը յաջորդէին հինգ ուրիշներ: 1921-ին եւ 1923-ին կը հիմնուէին հայ կաթողիկէ եկեղեցիներ Քէմպրիճ եւ Ուինսըրտ:

Այս գլուխին մէջ տրուած տախտակներէն կը պարզուի որ 1881 – 1924 թուականներուն Հայ Առաքելական Եկեղեցիներուն թիւը եղած է 50, Հայ Աւետարանական եկեղեցիներու եւ առաքելութիւններու թիւը 57, իսկ հայ կաթողիկէ եկեղեցիներունը 2:

Խօսելով պարբերական մամուլի եւ տպարաններու մասին, հեղինակը նշած է թէ ամերիկահայ առաջին պարբերական մամուլի հիմնադրութեան պատիւը կը պատկանի 1888-ին ուսանելու նպատակով Ամերիկա մեկնած տիգրանակերտցի Հայկակ Էկինեանին, որ սեփական թերթ հրատարակելու նպատակով Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութենէն Ամերիկա փոխադրած է հայատառ տպարան մը եւ լոյս ընծայած «Արեգակ» ամսաթերթը: Կարգ մը անհատական թերթերու լոյս ընծայումէն ետք ամերիկահայ պարբերական մամուլի հրատարակութիւնը թափ առած է 1900-ական թուականներու սկիզբը, երբ հրապարակ իջած են կուսակցական պաշտօնաթերթերը, անոնց ալ ընթեր նաեւ ազգային, գրական, քաղաքական, բարոյագիտական բնոյթի բազմաթիւ այլ պարբերականներ:

Երկու տասնամեակի ընթացքին ամերիկահայ պարբերական մամուլը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէր: Ազգային բնոյթի 11 թերթ, կուսակցական 9 պաշտօնաթերթեր, ազգային, գրական, քաղաքական, բարոյագիտական բնոյթի 9 կուսակցական հրատարակութիւններ, կրօնական 24 թերթեր, միութիւններու 12 թերթեր, տարաբնոյթ 37 հրատարակութիւններ, անգլերէնով հրատարակուող 13 թերթեր եւ հայատառ թրքերէն երեք թերթեր: Անոնցմէ մինչեւ այ

...սոր կը շարունակուին լոյս տեսնել «Հայրենիք»ը (1899–էն), «Ասպարէզ»ը (1908–էն) եւ «Նոր Օր»ը (1922–էն)։

Հեղինակը այս բաժնին մէջ անդրադարձած է նաեւ Հայերու կրթական-մշակութային զարգացման, հանրային վարժարաններու մէջ հայ աշակերտութեան ուսումնառութեան, հանրային դպրոցներու դասընթացքներու աւարտին հայ աշակերտներու համար տրուած հայեցի դաստիարակութեան, տուեալ ժամանակաշրջանի ամերիկահայ գրականութեան, թատերական կեանքին, հայ դերասաններու, երգիչներու, երգահաններու, երգչախումբերու, նկարիչներու եւ քանդակագործներու գործունէութեան եւայլն։

Քնարիկ Աւագեան իր աշխատութեան վերջաւորութեան կցած է «Յաւելուած» մը, ուր առաջին անգամ կը հրատարակուին Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքարանի դիւանի կարգ մը փաստաթուղթեր Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու հայ գաղթականներու վիճակին վերաբերեալ։ «Ամերիկա» ընդհանուր խորագրին տակ պահուած այդ փաստագրական նիւթերը խմբաւորուած են հետեւեալ ձեւով՝ գաղթականական, հայապահպանութիւն – որբանոցներ, եկեղեցական, անձնական, հանրային եւ քաղաքական։ Դիւանի կարգ մը նիւթերու հրապարակումը, իրենց ինքնատիպութեամբ ու պատմաճանաչողական մեծ արժէքներով կարեւոր ներդրում կը հանդիսանան ամերիկահայ գաղութի տուեալ ժամանակաշրջանի ներքին կեանքի տարբեր ասպարէզներու լուսաբանման եւ համակողմանի ուսումնասիրման ուղղութեամբ։

Քնարիկ Աւագեանի այս աշխատութիւնը, իբրեւ հայկական մեծաթիւ գաղութի մը սկզբնաւորման ու զարգացման պատմութեան համակողմանի ուսումնասիրութիւն, պատմագիտական եւ մշակութաբանական մեծ արժէք կը ներկայացնէ։ Թէեւ աւելի առաջ ամերիկահայ գաղութի պատմութեան վերաբերեալ լոյս տեսած են հայերէն եւ անգլերէն հրատարակութիւններ եւ մամուլի մէջ բազմաթիւ նիւթեր, սակայն, անոնք անդրադարձած են առանձին ժամանակահատուածի, այս կամ այն հաստատութեան, կազմակերպութեան կամ միութեան կեանքին։ Գրախօսուող գիրքը առաջինն է իր տեսակին մէջ, որ հանգամանալից ու բազմակողմանի ուսումնասիրութեամբ, վաւերական փաստերով եւ բազմաթիւ աղիւսակներով եւ, ինչ որ կարեւոր արժանիք մըն է, առարկայօրէն կը ներկայացնէ ամերիկահայ գաղութի շուրջ 300-ամեայ պատմութիւնը։

Շնորհաւորելի աշխատանք մը· կը սպասենք երկրորդ հատորին, որ պիտի ընդգրկէ 1924 – 2000 թուականներու ժամանակաշրջանը։

Հ. Ա.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՖՂԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ամբողջ մարդկութեան մշակոյթի ժառանգութեան մաս կազմող Պուտտայի հսկայական արձանները խորտակելով, աշխարհին քամահրանքին արժանացան Աֆղանիստանի Թալիպանները որոնք նոր օրերու բարբարոսները կը նկատուին։ Կրօնամոլի նեղմտութիւնն ու տգիտութիւնը ուրիշ բանի չէին կրնար առաջնորդել այդ տարրը որ 1996-ին տիրելով մայրաքաղաք Քապուլի, ամենայն վայրագութեամբ սպաննեց համայնավար նախագահ Նաճիպուլլահը։ Այդ շրջախումբին իշխանութեան դէմ բուռն պայքար մղողը եղած էին մուճահիտինները, որոնք նեցուկը կը վայելէին փաքիստանեան յատուկ ծառայութիւններուն, Սաուտցիներուն եւ Ամերիկացիներուն։

Թալիպաններուն պարագլուխը մոլլա Օմար այդ շրջանին յայտնուեցաւ, իսլամական յեղաշրջումի մը շարժումով։ Անոր հետեւորդները թալիպան կոչուեցան որովհետեւ մեծ մասով կուրանի յատուկ դպրոցներու (մատրասա) աշակերտներ էին, («թալիպ» նշանակելով «աշակերտ»)· իսկ այդ դպրոցները իսլամութեան կեդրոններ էին, ներշնչուած Սաուտի Արաբիայէն։

1996-ին մոլլա Օմար իր հետեւորդներէն կոչուեցաւ «Հաւատացեալներու հրամանատար»։ Անոր խօսքը օրէնքի ուժ ունեցաւ երկրին մէջ։ Շատ բան ծանօթ չէ մոլլա Օմարի կենսագրութենէն· ծնած է 1950-ական թուականներու վերջաւորութեան, հօրը մահէն ետք մատրասա մը բացած է։ Յետոյ 1989 – 1992 կռուած է նախագահ Նաճիպուլլահի դէմ ու վիրաւորուած։ Երեք կին ունի եւ հինգ զաւակ։ Միշտ երկու մետաղէ խոշոր ճամպրուկով կը շրջի։ Մէկուն մէջ աֆղանական դրամ կայ, միւսին՝ տոլար։ Թալիպաններու շարժումին ունեցած հարստութիւնն են անոնք։

Այդ հարստութիւնը մեծ մասով կուգայ հաշիշի մշակումէն· առկէ զատ, Փաքիստան կարեւոր օժանդակութիւն կը բերէ, պաշտօնապէս մերժելով այդ մասին եղած պնդումները։ Մոլլա Օմարի իշխանութեան մասնակիցները գրեթէ բոլորն ալ հաշմանդամներ են· ինք միականի է, ձախ աչքը ռուսական հրթիռի մը պատճառով կորսնցուցած ըլլալով, Քանտահարի կառավարիչը մէկ սրունք ունի, ձեռքին մէկ մասն ալ կտրած են, արդարութեան նախարարը եւ արտաքին գործերու նախկին նախարարը նոյնպէս միականի են, եւ այլն։ Թալիպաններու իշխանութեան օրով տնտեսութեան ամէնէն բարգաւաճ ճիւղը արհեստական անդամներու, անթացուպերու արտադրութիւնն է։

Ամէն բան արգիլուած է· հեռատեսիլ, ձայնանկար, հարսանեկան տօներ, երկսեռ հաւաքոյթներ, լուսանկար, խաղալիկ, թռուցիկ, պուպրիկ, կիներու աշխատանք, շպար, գոհարեղէն, ճերմակ գուլպայ, կրունկով կօշիկ ու բարձրաձայն խնդալ այդ ցանկին գլխաւոր կէտերը կը կազմեն։ Դերձակները կիներու չափերը առնելու իրաւունք չունին, որպէսզի հագուստ կարեն անոնց։ Կիները փողոց կրնան ելլել միայն ամբողջ դէմքը ծածկող լաչակով եւ ընտանիքէն այր մարդու մը ընկերակցութեամբ։ Անոնք չեն կրնար աշխատիլ, բացի առողջական որոշ մարզերէ։ Առաջ Քապուլի ուսուցիչներուն 70%-ը կիներ էին, ինչպէս պաշտօնէութեան 50%-ը եւ բժիշկներու 40%-ը։

Յաճախ կ'ըսուի թէ աւելի դիւրին է ցանկը շինել թալիպաններու կողմէ արգիլք չդրուած բաներուն. արգելքներուն նորագոյններէն մէկը կը վերաբերի թուղթէ տոպրակներու։ Ատոնց հետ ամբողջ մշակոյթ մը կապանքի տակ դրուած է· արգիլուած է գարնան տօնը որ անցեալին պարսկական արեւի տարուան սկիզբը կը նշէր։ Դպրոցները արգիլուած ըլլալով հանդերձ, – գոնէ մանչերուն համար–, գրեթէ բոլորն ալ փակուած են։ 1998 Դեկտեմբերին ԻՒՆԷՍՔՕ-ի տեղեկագիր մը կը յայտնէր թէ աֆղանական կրթական համակարգը գոյութիւն չունի այլեւս։ Տասը աղջիկներէ ինը, երեք մանչերէ երկուքը դպրոց չեն երթար։ Ատիկա մասամբ հետեւանք է այն տուեալին որ թալիպաններու ղեկավարները գրեթէ բոլորն ալ կուգան գաւառներէ ուր դպրոց գոյութիւն չէ ունեցած։ Նոյնն է պարագան Մոլլա Օմարին։

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ԺԱՆ-ՓԻԷՐ ՄԱՀԷ՝ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ

Մարտ 30-ին, Ժան-Փիէր Մահէ, հայագէտ, նախկին ղեկավարը ԻՆԱԼՔՕ-ի հայկական ամպիոնին եւ այժմ փրոֆէսէօր Բարձրագոյն Ուսմանց Դպրոցին (Ecole Pratique des Hautes-Etudes, Sciencs historiques et philologiques) անդամ ընտրուած է Académie des Inscriptions et Belles-Lettres-ի, որ մէկն է Ֆրանսայի Հիմնարկի (Institut de France) հինգ ակադեմիաներէն։

Անցեալին, այդ ակադեմիային անդամ եղած են հայերէնի ուսուցչապետերէն՝ Էտուար Տիւլօրիէ, Անթուան Մէյէ եւ Ժորժ Տիւմէզիլ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃՊԻՏ

Ռեստորանում յաճախորդը հարցնում է մատուցողին.

– Ասացէք, խնդրեմ, ինչո՞ւ է այս կոտլետը կոչւում «Աւազակային»։

– Հէնց որ հաշիւը բերեմ՝ կը հասկանաք։

* * *

Հաշուապահը ստուգում է գործուղումից վերադարձած աշխատակցի հաշուետուութիւնը.

– Սա ի՞նչ աստղաբաշխական թիւ է։

– Դա հիւրանոցի հաշիւն է։

– Խնդրում եմ, սրանից յետոյ հիւրանոց չգնէք։

* * *

Ամուսնական զոյգը հիւր է գնում։ Նրանց դիմաւորում է տանտէրը՝ փոքրիկ երեխայի հետ։ Հիւրերը հարցնում են երեխային.

– Ի՞նչ ես անելու, երբ որ մեծանաս։

– Չգիտեմ, բայց երեխաներին այսպէս հարցեր հաստատ չեմ տայ։

* * *

Հարց հայկական ռադիոյին.

– Ի՞նչ բան է աշխարհի ութերորդ հրաշալիքը։

Պատասխան.

– Դա այն մարդն է, որն անգիր յիշում է մնացած եօթը։

* * *

Երկու վանեցի զրուցում են.

– Լսիր, ինչպէ՞ս կարողացար բուժուել կակազելուց։

– Դա պատահեց ինքնաբերաբար, երբ ես ստիպուած էի միջքաղաքային հեռախօսազանգ պատուիրել։

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԻ ՄԵԼՕՆ

Վաճառական հայրը, որ շարունակ այս ու այն կողմերում էր լինում, մի անգամ հետը մի նոր կին է բերում եւ ասում, որ սա իր երկրորդ կինն է լինելու։ Տատիս մայրը ոչինչ չի ասում, սովորականի նըման շարունակում է տան գործերը անել, ամէն ինչ տեղը տեղին նախապատրաստում է ձմրան համար, ապա մի օր վերցնում է աղջկան եւ տղային եւ հեռանում տնից։ Ամուսինը սկսում է փընտրել նրան եւ վերջ ի վերջոյ շուկայից փախցնում է տղային։ Շատ է չարչարւում մայրը, մինչեւ ետ է բերում որդուն։ Դրանից յետոյ, որպէսզի ազատուի ամուսնու հետապնդումներից, հեռանում է Պիթլիսից, գալիս մեր գիւղ, գործուածքեղէնի խանութ բացում։ Այսպէս էլ պապս ամուսնանում է տատիս հետ։

Թուրքական կառավարութեան օրէնքով երկու կին ունեցող հայերը պէտք է կրօնափոխուէին։ Նրա հետ էլ կանայք։ Տատիս հայրն ու նրա երկրորդ կինը ըստիպուած մահմետականութիւն են ընդունում, իսկ տատիս մայրը կրօնափոխութիւնից խուսափելու համար հեռանում է նաեւ մեր գիւղից, որդու հետ անցնում արեւելեան Հայաստան, բնակութիւն հաստատում Կարսում։ Այստեղ որդին զբաղւում է առեւտրով, ամուսնանում, երեխաներ ունենում, հարստանում։ Բայց մի օր խելքին փչում է, թէ գնամ Պիթլիս, հօրս որդիներին բերեմ, ազատեմ մահմետականութիւնից։ Սակայն, Պիթլիս հասնելն ու Թուրքերի ձեռքն ընկնելը մէկ է լինում· ստիպում են, որ մահմետականութիւն ընդունի եւ ամուսնանայ թուրք կնոջ հետ։ Շատ ժամանակ է անցնում, մինչեւ կարողանում է փախչել, սահմանն անցնել ու վերադառնալ Կարս։ Այստեղ նրան սպաննում են։ Յայտնի չէ, թէ ով, բայց կարծիք կար, որ հայ կնոջ եղբայրներն են վըրէժխնդիր եղել։ Միակ որդու կորստեան վշտից մեռնում է տատիս մայրը։

Տատս եղբօր զաւակներից ոչ մի տեղեկութիւն չունէր։

Կարսից տատիս մայրը միայն մի անգամ էր աղջկան տեսութեան եկել։ Եւ փորձել էր նրան համոզել ու տանել իր հետ։ Տատս նոյնիսկ բաւականին ճանապարհ գնացել է նրա հետ, յետոյ փոշմանել։ Վախեցել է, որ գուցէ չկարողանայ վերադառնալ եւ կորցնի ամուսնուն ու որդուն։ Այն ժամանակ այդքան երկար ճանապարհը ձիով էին գնում, իսկ սահմանն անցնում էին գաղտնի ճանապարհներով, յատուկ մարդկանց առաջնորդութեամբ։ Տատիս մայրը, նեղացած, աղջկան կէս ճանապարհից ետ է բերում ու գնում մենակ։ Այնքան նեղացած է լինում, որ հաւաքում տանում է նուէր բերած թօփով գործուածքները։ Ասում են, որ շատ քաջ, համարձակ կին է եղել։

Տատս, ի տարբերութիւն իր մօր, մեղմ ու բարի կին էր։ Երբեք չէր բարկանում, չէր բարձրացնում ձայնը, չէր յանդիմանում ոչ մէկին։ Երեխան ինչքան էլ անկարգութիւն անէր, մատով էլ չէր դիպչի եւ զարմանում էր, որ ուրիշները ծեծում են իրենց երեխաներին։ Քանի դեռ տատս կար, մայրս չէր համարձակւում յանդիմանել ինձ։

Տատս հիւանդագին սիրով էր սիրում իր միակ որդուն ու միակ աղջկան։ Տասներկուսն էր ունեցել, մնացել էին երկուսը։ Արդէն ասել եմ, այն ժամանակ վաղ էին ամուսնանում՝ տղաները 18–20, աղջիկները 14–16 տարեկան հասակում։ Տատս մօտաւորապէս 1870 թուին ծնուած էր։ Հայրս՝ նրա առաջին զաւակը, ծնուել էր 1886–87 թուերին։ Հայրս ու մայրս ամուսնացել էին 1904-ին։ Նրանց հարսանիքի օրը պապիս կրտսեր եղբօր՝ Գասպարի սեւ թուղթն էր եկել, այդ իսկ պատճառով էլ մօրս վրայ խօսել են, թէ ոտքը խերով չէր, իսկ մօրս կարծիքով, անբախտ էր ինքը՝ իր ուրախութեան օրը տխրութիւն եղաւ։

Պապիս եղբայրները չեն համաձայնել, որ հօրս հարսանիքին տնից ծախս արուի, պապիս ասել են՝ ոսկի ունես, ծախսիր, իսկ ոսկին տատիս օժիտն է եղել։

Մայրս փոքր է եղել, երեք տարի երեխայ չի ունեցել, դրա համար էլ պապս է խօսել նրա վրայ։ Յետոյ մայրս իրար ետեւից երեք աղջիկ է բերել՝ նոր դըժգոհութեան առիթ։ Ես մօրս երրորդ զաւակն եմ։ Ինձնից յետոյ մայրս երկու տղայ ունեցաւ, ապա նորից աղջիկ։ Առաջին երկու աղջիկներն ու այս վերջինը մեռան փոքր հասակում։

Հայրս՝ Յովսէփը, բարձրահասակ էր, բարակիրան, ցորնամորթ, խիտ մազերով։ Դիմագծերով ես եմ նրան նման, հասակով՝ կրտսեր եղբայրս՝ Գեղամը։ Բնաւորութեամբ մեղմ էր, բարի, մի քիչ քաշուող ու կատակասէր։ Հոգատար էր ընտանիքի ու ծնողների հանդէպ։ Շատ աշխատասէր էր։ Որպէս մարդու հօրս հաւանում էին նաեւ շրջապատի մարդիկ։ Աւարտել էր մեր գիւղի դպրոցը, ազատ կարդում էր։ Սիրում էր երգել հայկական ժողովրդական երգեր՝ «Երազը» եւ այլն։ Աւագ որդիս՝ Վահագնը, հասակով նման է հօրս։

Հօրաքոյրս՝ Խանումը, հօրիցս շատ փոքր էր, ծնուած 1900-ին։ Գեղեցիկ էր թէ դէմքով, թէ հասակով։ Երկար ոսկեգոյն մազերը սրունքներին էին հասնում։ Երբեմն մէկ հիւսք էր անում, երբեմն՝ երկու։ Մօրս հետ սիրով ու համերաշխ էին։ Հպարտ էր, ամէն տեղ իրեն պահել գիտէր, իսկ ծնողների կամքին հնազանդ էր։ Պապս շատ էր սիրում իր աղջկան, ուզողներին մերժում էր, թէ իմ աղջկան համապատասխան չեն։ Այդպէս էլ ոչ ոք չիմացաւ՝ իր բազում երկրպագուներից ոեւէ մէկին սիրո՞ւմ էր։

Ցաւօք, բացի մօրից ու եղբայրներից միւսների ոչ մի լուսանկար չկայ։

(Շար. 6)

(Շար․ Ա․ էջէն)

կը պահանջէ որ Ուաշինկթըն ներողութիւն խնդրէ, չի գոհանար Միացեալ-Նահանգներու արտայայտած «ցաւով»: ԱՄՆ ալ կը մերժէն ներողութիւն խնդրել, անընդունելի գտնելով նման պահանջ մը: Ամերիկեան լրտես-օդանաւը միշտ Չինացիներու ձեռքն է:

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ կացութիւնը չի բարելաւուիր· Ապրիլ 8-ին Իսրայէլացիք կրակ բացած են 18-ամսեայ մանուկի մը վրայ, որ ծանրօրէն վիրաւորուած է գլուխէն: Արաբ Իսրայէլացի մըն ալ սպաննուած է: Բայց եւ այնպէս, Արաֆաթ հեռաձայնով շնորհաւորած է Շարոնը, Հրէական Զատիկին առթիւ:

ՏԱՆՈՆԻ ապրանքներու պօյքոթը բաւական ծաւալ ստացած է, թէեւ պատասխանատու դէմքեր դէմ կ'արտայայտուին նման շարժումի մը, զոր նպատակայարմար չեն գտներ: Մարքսէնօ Սփէնսէրի եւ Տանոնի աշխատաւորները կը շարունակեն բողոքի ցոյցեր ընել: Տանոնի աշխատաւորները ամէն գնով կ'ուզեն արգելք ըլլալ գործատան փակումին:

ՊԼՈՒՍՅԻ դղեակին վերանորոգման համար Իւ Սէն-Լօրան դերձակատան տնօրէնը՝ Փիէր Պերժէ որոշած է դադրեցնել տարեկան երկու միլիոն ֆրանքի իր յատկացումը, որովհետեւ Ճէք Լանկ այլեւս քաղաքապետ չէ: Նոր քաղաքապետը չի ծածկեր իր վրդովումը, բայց որոշած է նաեւ Ճէք Լանկի վճարել տալ 160 հազար ֆրանքի այն հաշուեցոյցը, որ կը ներկայացնէ հրաժեշտի իր հաւաքոյթին ծախքերը, մերժելով որ քաղաքապետութիւնը վճարէ:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ընդդիմութեան պարագլուխը որ Ֆրանսա եկած էր Եւրոպական Խորհրդարանի հրաւէրով, չընդունեցաւ ո՛չ Եյիզէ, ո՛չ Մաթինեոն, ինչ որ վրդոված է շատեր: Հրամանատար Մասուտ քսան տարի է կը մղէ առատ Աֆղանիստանի մը պայքարը, նախ Կարմիր բանակին դէմ, ներկայիս ալ Թալիպաններուն: Ֆրանսայէ այս վերաբերումին դէմ իր զայրոյթը արտայայտած է Պերնար-Անրի Լեվի յօդուածով մը Ժուրնալ տիւ Տիմանշ/ի մէջ (Ապրիլ 8):

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Գայեանէ Գաբոյեանի թարմ յիշատակին, Անահիտ Տէր-Մինասեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Croix Bleue des Arméniens de France remercie tous ses membres et sympathisants présents à la messe de requiem du dimanche 11 mars à la mémoire de ses bienfaiteurs.

A l'issue de cette messe et du Hokédjach à la M.C.A. de Paris, 19.000 F de dons ont pu être réunis et remis au Conseil d'Administration. Merci à tous ces généreux donateurs.

Une partie de cette somme va permettre de poursuivre l'action humanitaire de l'association au profit de la communauté arménienne de Serbie qui nous a sollicités cet hiver et de financer l'achat et l'envoi de 100 blousons d'enfants et de sous-vêtements, effectués au mois de février.

⁂

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de **juillet** et **août 2001** pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2ème année)**
- **Cuisiniers**

Ecrire à :
CBAF — Conseil dAdministration
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Date limite de candidature : 15 avril.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

●

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Հաճելի մթնոլորտ: Հակթախաղ, վիճակահանութիւն … Կիրակի Ապրիլ 15, ժամը 12·30-էն սկսեալ «Ալ Ուատի» ճաշարանը

153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը սահմանափակ: Ապահովելու համար հեռաձայնել՝

01 43 76 67 37
01 45 93 00 25

INFORMATIONS ARTISTIQUES

ASSOCIATIONS
«DIALOGUE ENTRE ORTHODOXES»
et
«DIVISION DU DIALOGUE INTERCULTUREL»

CONCERT

DES CHOEURS D'EGLISES ORIENTALES

Jeudi 19 avril à 18 heures 30
Salle de Cinéma de l'UNESCO
7, Place de Fontenoy — Paris 7e

avec, pour l'Arménie, la participation de l'**Ensemble «AKN»**, direction **Aram Kerovpyan.**

DANS LE CADRE DU 1700ème ANNIVERSAIRE DE L'ADOPTION OFFICIELLE DU CHRISTIANISME EN ARMENIE

PELERINAGE EN ARMENIE
DU LUNDI 7 AU LUNDI 14 MAI

organisé par
LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS

Participation aux frais : **8.900 F**

Le tarif comprend :
— Le vol Paris — Erevan — Paris
— Hébergement à l'Hôtel Ani (****) en pension complète + Visites et déplacements en autocar privé avec guide francophone.

Date limite des réservations : 25 avril

Pour toute information contacter :
☐ Secrétariat de la Cathédrale : **01 43 59 67 03**
☐ Père Avédis BALEKIAN : **01 46 62 01 29**
☐ Madame Margot KOKORIAN : **01 47 43 12 66.**

IMPORTANT: *Passeport valide au moins 6 mois avant la date de retour*

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
աւագ շաբթուան

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Յիշատակ Ընթրեաց
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8-ին: Կարգ ապաշխարողաց եւ ընթրեաց, Պատարագ ժամը 10-ին: Ոտնլուայ ժամը 16-ին, Խաւարում ժամը 19·30-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Յիշատակ Չարչարանաց,
Խաչելութեան եւ Թաղման
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց Զատկի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30-ին:
Ճրագալոյցի կամ Խթման պատարագ ժամը 17·30-ին:

Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Պատարագ ժամը 10-ին, Ոտնլուայ երեկոյեան ժամը 17-ին, Խաւարում ժամը 20-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 18-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց, սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30-ին, Խթման պատարագ ժամը 17·30-ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին, Ոտնլուայ ժամը 17-ին, Խաւարում ժամը 20-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17·30-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց Զատկի
Ժամերգութիւն ժամը 17-ին, պատարագ ժամը 17·45-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9-ին: Կարգ ապաշխարողաց եւ Ընթրեաց, պատարագ ժամը 10-ին, Ոտնլուայ ժամը 17-ին, Խաւարում ժամը 19·30-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Պահք: Յիշատակ Չարչարանաց եւ Խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Պահք: Ճրագալոյց Զատկի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30-ին, Ճրագալոյցի Խթման պատարագ ժամը 17·30-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 11-ին, Ոտնլուայ ժամը 16-ին, Խաւարում ժամը 19-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղում ժամը 17-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ընթերցուածք ժամը 17-ին, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18-ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ժամերգութիւն ժամը 9-ին, Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ՝
ԽՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ոտնլուայ ժամը 16-ին, Կարգ Չարչարանաց ժամը 19·30-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թափօր Թաղման ժամը 17-ին,:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյցի ժամերգութիւն՝ ժամը 16-ին, Ընթերցուածք՝ ժամը 16·30-ին, Պատարագ ժամը 17-ին:

Կը պատարագէ՝
ԽՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Վերջին Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Ոտնլուայ ժամը 17-ին, Կարգ Խաւարման ժամը 19·30-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման Կարգ եւ Թափօր ժամը 17-ին

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ
Ընթերցուածք Մարգարէից՝ ժամը 16·30-ին, պատարագ ժամը 17·15-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին: Ոտնլուայ ժամը 18-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման Կարգ ժամը 18-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյս ժամը 17-ին, Ընթերցուածք եւ պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման կարգ ժամը 17-ին:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ոտնլուայ ժամը 18-ին, պատարագ ժամը 19-ին, եւ Խաւարում ժամը 21-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղում ժամը 18-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ընթերցուածք ժամը 17, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18-ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15
Զատիկ, պատարագ ժամը 11-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 16
Մեռելոց ժամը 11-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 11
MERCREDI
11 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 20.144 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.144

ՔԻ ՈՒԷՍԹԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄՆԵՐԸ

ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ Ճ. ՊՈՒՇԻ ՀԵՏ

Քի Ուէսթի բանակցութիւններուն աւարտին, Հայաստանի ու Ազրպէյճանի նախագահներուն զատ զատ նախագահ Պուշի հետ հանդիպումէն առաջ հրապարակուած տեղեկութիւններու գլխաւորները կը կազմեն Մինսկի խումբին երեք նախագահներուն արժեւորումները եւ հարցին մասին Թեհրանի հետ խորհրդակցութեան պարագան:

Բանակցութիւններու յաջորդած հաղորդագրութեան մը մէջ ըսուած է թէ «ամբողջական լուծումի մը նոր առաջարկներ» յետագայ հանդիպումներու նիւթ պիտի կազմեն Ուաշինկթընի, Մոսկուայի ու Փարիզի մէջ: Ինչ կը վերաբերի Քի Ուէսթի, ամերիկացի բանագնացը «նախատեսուածէն աւելի կարեւոր» համարած է ձեռք ձգուած յաջողութիւնը. Մինսկի խումբին Ֆրանսայի նախագահը Ժ.-Ժ. Կայյառ ըսած է թէ կողմերը խաղաղութեան շատ աւելի մօտեցած են, քան Քի Ուէսթի նախորդած շրջանին: Ռուս բանագնացը Վ. Տրուպնիկով եւս մեծ գոհունակութիւն յայտնած է երկու նախագահներուն հետ տարուած բանակցութիւններէն, առանց մանրամասնութիւն տալու:

Մինսկի խումբին նախագահները յարմար գտած են Իրանն ու նաեւ Թուրքիան տեղեակ պահել բանակցութիւններու ընթացքէն: Թուրքիա տեղեակ կը պահուի որպէս շրջանի երկիր որ անդամ է հաշտութեան նախաձեռնարկ Մինսկի խումբին պատկանած միջազգային կազմակերպութեան (Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը):

Ինչ կը վերաբերի Իրանի, ամերիկացի բանագնացը շեշտած է թէ անոր տրուելիք տեղեկութիւնը նպատակ ունի բացատրելու որ խաղաղութեան համար տարուող ջանքերը չեն վնասեր անոր շահերուն: Քաղաքական մեկնաբան Ք. տը Բուքֆէօյ կը գրէ թէ Իրան հագուադէպօրէն յիշուած է Ղարաբաղի բանակցութիւններու, մէջերու ընթացքին հակառակ որ ունի ազրպէյճանական բազմաթիւ միլիոնի կարեւոր փոքրամասնութիւն մը, նաեւ քանի մը տասնեակ հազարնոց հայկական փոքրամասնութիւն մը եւ միշտ մեծ ուշադրութեամբ հետեւած է շրջանի դարգացումներուն: Այս ընթացքին կը յիշուի նաեւ Իրանի հիւսիս – արեւմտեան ծայրին Հայաստանի ու Ազրպէյճանի, նաեւ Նախիջեւանի հետ հասարակաց սահման ունենալու պարագան:

Հակառակ որ Ուաշինկթըն եւ Թեհրան աւելի քան 20 տարիէ ի վեր խզած են իրենց յարաբերութիւնները, ԱՄՆ-ու բանագնացը ըսած է թէ Իրան այսօր շրջանին կարեւոր դերակատարներէն է: Այս հանգամանքին վրայ պէտք է աւելցնել այն որ Ֆրանսայի Թեհրանի այսօրուան դեսպանը Ֆիլիփ տը Սիւրմէն Մայիսէն սկսեալ Ֆրանսան պիտի ներկայացնէ Ղարաբաղի բանակցութիւններուն:

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի մամուլի քարտուղարը Վ. Գաբրիէլեան Քի Ուէսթի հանդիպումին մասին յայտնած է այն կարծիքը թէ կողմերուն կեցուածքներուն միջեւ տարբերութիւնները կրճատուած են, բայց ատիկա ճամբուն վերջը չի նշանակեր:

⁂

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՆԱԽԱԳԱՀ Ճ. ՊՈՒՇԻ ՀԵՏ

Ռ. Քոչարեան եւ Հ. Ալիեւ Ապրիլ 9 Երկուշաբթի օրը անջատ հանդիպումներ ունեցած են ԱՄՆ-ու նախագահին հետ որոնք տեւած են տասնըհինգական վայրկեան: Պուշ ընդունած է նախ Ռ. Քոչարեանը, ապա Հ. Ալիեւը: Երկու հանդիպումին ալ ներկայ գտնուած են փոխ նախագահ Տ. Չէյնի, Արտաքին նախարար Գ. Փաուըլ եւ Ազգ. Ապահովութեան խորհուրդի խորհրդական մը:

«Խոշիէթըտ Փրէս» գործակալութեան համաձայն Ճ. Պուշ երկու նախագահները քաջալերած է շարունակելու դէպի խաղաղութիւն իրենց ընթացքը:

Հանդիպումներուն բուն նիւթին մասին որեւէ ստոյգ լուր չի հաղորդուիր, բայց կ'ըսուի թէ Ռ. Քոչարեանի եւ Հ. Ալիեւի հետ տարուած բանակցութիւններէ ետք նոր ծրագիր մը պիտի պատրաստուի ու ներկայացուի Ժընեւի հանդիպումին որուն ճշգրիտ թուականը տակաւին յայտնի չէ:

Հետաքրքրական է այս առումով զոր. Ն. Սիմոնեանցի արտայայտութիւնը զոր ունեցած է հարցին մասին հեռատեսիլի հայաստանեան կայանէ մը. զօրավարը որ 1993-94-ին եղած է Ապահովութեան վերատեսչութեան պետը, ըսած է թէ Ղարաբաղի խնդիրը այլեւս համաշխարհային մակարդակի բարձրացած է եւ իրկանութեան մէջ ոչ ոք հետաքրքրուած է Հայաստանի, Ղարաբաղի եւ Ազրպէյճանի դիրքով, ուզածով, կամ չուզածով: Միջազգային հետաքրքրութիւնը կապուած է Մեղրիի անցքին որ կոչուած է լուծելու Ղարաբաղի տեղական հարցէն շատ աւելի կարեւոր, համաշխարհային բնոյթի հարցեր:

Զօրավարը աւելցուցած է թէ Ղարաբաղի խնդիրը, Մեղրիի անցքը եւ Հոկտ. 27-ի սպանութիւնները իրարու առնչուած են, քանի որ Հոկտ. 27-ի սպանութիւններով Հայաստանի մէջ գոյութեան վերջ տրուեցաւ բոլոր այն տարրերուն որոնք կրնային արգելք ըլլալ Մեղրիի անցքին ծրագրին իրականացումին:

⁂

ԱԶՐՊԷՅՃԱՆԱԿԱՆ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄՈՎ

Ազրպէյճանի Արտաքին գործոց նախարար Վ. Գուլիեւ վստահութիւն արտայայտած է որ հայեւազրպէյճանական համաձայնութեան յետագայ քայլերը կ'առնուին Ժընեւի մէջ: Ան շեշտած է թէ Բաքուն «կտրականապէս դէմ է բանակցութիւններու ընթացքին Ղարաբաղի հայ համայնքի մասնակցութեան: Ազրպէյճան չի կրնար ընդունիլ անջատողական կառոյցները եւ զիրենք (Ղարաբաղցիները) կը նկատէ գրաւող ուժերու ներկայացուցիչներ եւ այդ իսկ պատճառով իրենց հետ բանակցութեան սեղանը չենք նստիր» ըսած է ան: Այսուհանդերձ, Բաքուն դէմ չէ որ Ղարաբաղի հայկական եւ ազրպէյճանական համայնքներէն ներկայացուցիչներ որոշ փուլի մը կարելիութիւն ունենան քննարկումներուն մասնակցելու:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 9/10)

ՄԱՀԱՑՈՒ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Երեւանի մէջ կառուցուող Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին շինութեան ընթացքին դժբախտ պատահար մը արձանագրուած է. Ապրիլ 8-ին, աշխատանքի միջոցին երիտասարդ բանուոր մը բարձրութենէն ինկած ու մահացած է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈՍՓԷՆ սուլոցներով ընդունուեցաւ Ապպըվիլ, Ապրիլ 9-ին, երբ կ'այցելէր ողողուած շրջանները, Ներքին նախարարին ընկերակցութեամբ: Ծանօթ է որ Սոմ գետի յորդումը աղէտալի եղած է շրջանին մէջ, ուր բազմաթիւ ընտանիքներ տուն-տեղ ձգած փորձած են իրենց կեանքը փրկել: Ցաւելեան շշուկ մը բոլորովին կատղեցուցած է բնակիչները: Այդ շշուկը կը վերաբերի ողողումին պատասխանատուին՝ որ Փարիզը կը նկատուի: Մեծ-հայրիկ մը բարկութեամբ ըսած է Ժոսփէնի երեսին՝ «Ջուր չկայ Փարիզ, ուրկէ՞ն ուրկէ՞ կու գայ այս ամբողջ ջուրը հոս»: Պատասխանն ալ տեղացիները կու տան. – «Մարդիկ կը խորհին որ Սոմի մէջ թափած են Սէնի ջուրը: Հիւսիսի ջրանցքէն կ'անցնի»: Տարեցները, արդարեւ, կը պնդեն որ երբեք այդպիսի կացութիւն չէր ստեղծուած: Շշուկին աղբիւրն այն է, որ տասը օր առաջ անոնք որոնք Փարիզ գացած են, տեսած են որ Սէնի քարափները ջուրերու տակ են, իսկ հիմա չոր չոր են: Ո՞ւր գնաց այդ ջուրը: Ամբողջ դաւ մը կը տեսնուի Փարիզի կողմէ գաւառին դէմ. պատճառն ալ 2008-ի Ողիմպիականին Փարիզի թեկնածութիւնը կը նկատուի: Ժոսփէն մթնոլորտը հանդարտեցնելու համար 600 հազար ֆրանքի յատկացում մը խոստացաւ:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ չի հանդարտիր եւ չի կրնար հանդուրժել որ Փեքին դլուխը չծռէ իր պահանջներուն առջեւ ու յանձնէ լրտես-օդանաւը եւ 24 հոգինոց անձնակազմը: Պուշ յայտարարած է որ անցնող ամէն օր կը վտանգէ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները, մինչ Արտաքին նախարարը՝ Փաուըլ աւելի հեռու կ'երթար ըսելով թէ այդ յարաբերութիւնները արդէն իսկ տուժած են: Չինաստան կը շարունակէ պահանջել որ Ամերիկա ներողութիւն խնդրէ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ հեռատեսիլի ԷՆ – ԹԷ – ՎԷ կայանի պաշտօնազրկուած լրագրողը՝ Կիսելիով չուզեր ընդունիլ իր հեռացումը Կազփրոմի կողմէ եւ կը շարունակէ պայքարիլ :ԷՆ – ԹԷ – ՎԷ ոչ պետական կայանը ծանօթ էր իր անկողմնակալութեան եւ յանդգնութեան համար, ինչ որ գլխաւորաբար Կիսելիովի արժանիքն էր: Ան, կիրակնօրեայ Իտոգի («Հաշուեկշիռ») յայտագրով մեծ համբաւի տիրացած էր, չէր վարանած անկողմնակալ մօտեցում ցուցաբերելու Չէչէնիոյ պատերազմին նկատմամբ եւլն., եւլն.: Պուտին չէր կրնար հանդուրժել նման անկախութեան մը եւ Կազփրոմի միջոցաւ է, որ ուզեց վերջ դնել այդ անկախութեան:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ կը շարունակէ նեղը դնել նախագահ Շիրաքը: Ինք էր որ նախ հնգամեակ առաջարկելով 7-էն 5-ի իջեցնել տուաւ նախագահական ժամանակաշրջանը, ապա, նախագահական ընտրութեան ժամանակացոյցը փոխել տուաւ (նախ՝ նախագահական, ապա՝ երեսփոխանական), հիմա ալ կ'ըսէ թէ նախագահ մը կրնայ վկայել: Ֆրանս – Էօրոփ Էքսփրէս (Ֆրանս 3) յայտագրէն է որ Ապրիլ 8-ին, յայտարարեց «Հանրապետութեան նախագահ մը կրնայ վկայել, սահմանադրական ոչ մէկ արգելք կայ»: Յիշեց նաեւ որ ինք, իր շրջանին երկու անգամ վկայած է:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ շարժումները կը շարունակուին Ֆրանսայի մէջ: Երկաթուղիի երթեւեկը գրեթէ կանոնաւոր էր Ապրիլ 10-ին (13-րդ օրը գործադուլին), բացի Կար տը լ'Էսթի եւ Կար տը Լիոնի արուարձաններու գիծերէն. դեռ 15% համեմատութեամբ բանթողներ կան: Ցոյցերու կը շարունակեն դիմել դալեակները, հիւանդապահուհիները, հիւանդանոցներու սափրողական բաժանմունքի բժիշկները, թանգարաններու պաշտօնեաները: Գործադուլի մէջ է Փարիզի 19-րդ թաղամասի թղթատարը եւ շարժումը պիտի ընդհանրանայ Ապրիլ 17-էն 20:

ՓԱՐԻԶԻ դատարանը դատապարտեց բրիտանական Մարքս էնտ Սփէնսէր հաս–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՆԱԿԸ ԹԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐՈՒ ՁԵՌՆԱՐԿԵՑ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 10-ին, սկսած են ղարաբաղեան բանակի ռազմափորձերը, որոնց ներկայ եղած է Հայաստանի Սպայակոյտի պետը: Իշխանութիւններուն համաձայն ռազմափորձերը որոնք երեք օր պիտի տեւեն, նպատակ ունին զարկ տալու բանակին պատերազմի պատրաստութեան: Ղարաբաղի Պաշտպանութեան նախարարը՝ Սէյրան Օհանեան, Ապրիլ 8-ին տեղւոյն ձայնասփիւռին յայտարարած է թէ այս ռազմափորձերու ընթացքին պատերազմական «խաղեր» պիտի ըլլան ու միօրեայ զօրակոչ պիտի հռչակուի:

Հայաստանի Սպարակոյտի պետը՝ Միքայէլ Յարութիւնեան տեսակցութիւն ունեցած է նախագահ Արկադի Ղուկասեանի հետ եւ ըսած որ ղարաբաղեան բանակը պատրաստ է՝ պատերազմի: Աւելցուցած է սակայն, որ այս ռազմափորձերը կապ չունին ղարաբաղեան հարցը զէնքի զօրութեամբ լուծելու ազրպէյճանական կոչերուն հետ: Ըստ զօրավարին, պատերազմի վերսկսման հաւանականութիւնը քիչ է:

ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ԱՅՆՃԱՐԻ ՄԷՋ

Պէյրութէն կը հաղորդուի որ անցեալ Ուրբաթէն Շաբաթ (Ապրիլ 6-էն 7) լուսցող գիշերը ծանր դէպք մը պատահած է Այնճարի հայկական գիւղին մէջ: Անծանօթներ երեք պարտէզներու մէջ փճացուցած են շուրջ 200 պտղատու ծառեր: Կ'ըսուի թէ նպատակն էր լարուածութիւն ստեղծել բնակիչներուն միջեւ: Ցետագային, Այնճարի դիմացը գտնուող իսլամական Մէճտէլ Այնճար գիւղէն ձերբակալուած են գիւղապետը՝ Պատիհ Աճէմի եւ Մոհամմէտ անունով անձ մը: Երկու գիւղերուն միջեւ տասնամեակներէ ի վեր հողային վէճեր կան, սակայն փճացուած ծառերը այդ հողերուն վրայ չեն գտնուիր:

ՄԱՄՈՒԼ

«ARCHEOLOGIA (avril)

Ani, capitale de l'Arménie en l'an mil

Այս խորագրին տակ, ամսաթերթը նըկարազարդ յօդուած մը լոյս ընծայած է, զոր ստորագրած է Ռեմոն Գէորգեան: Ինը էջերու երկայնքին, Ռ. Գէորգեան սպառիչ կերպով կը խօսի ցուցահանդէսին եւ Անիի մասին, լայն ծանօթութիւններ տալով:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 86-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ

Վիճակը ծղուած էր: Որեւէ տատանում կամ ընկրկում պիտի նշանակէր դաւաճանութիւն եւ անձնասպանութիւն:

Ճգնաժամը կը պահանջէր ինքնապաշտպանութիւնը կազմակերպել վճռական եւ միակամ: Դիմադրական պայքարը մղել հաւաքաբար: Զարնել եւ զարնուիլ անվրկանդ:

Եւ ամբողջ Վասպուրականը ոտքի կանգնեցաւ, վառ պահելու համար իր արեւը՝ Ազատութեան շողերուն տակ:

Անձնուէրները ամէնէն պատնէշներ կանգնած էին իրենց բազուկներով, մղելու համար գոյամարտը: Ճակատ ճակատի եւ ակն ընդ ական:

Այլեւս ոչ ես ու դուն, ոչ աս ու ան: Ոչ տարիք, ոչ ալ դասակարգ: Ոչ սեռ, ոչ ալ դիրք:

Մե՛նք, — բոլոր տրամադրելի ուժերով: Կրա՛կ ամէն ուղղութեամբ: Ռազմական բոլոր միջոցներով եւ հերոսական խոյանքով:

Երբ առաջին գնդակը որոտաց, Թշնամին խուճապի մատնուած էր արդէն, եւ կը մոլար անզօր կատաղութեամբ:

Որո՞ւ միտքէն կ'անցնէր թէ երէկուան րայաճ պարտութեան պիտի մատնէր ամբողջ բանակ մը, գիրքեր գրաւելով յուսահատական քաջութեամբ:

Հրամանատարը ինք, անարդ դաւադիր եւ արիւնարբու հրէշ, փրկութիւն կը փնտռէր անպատիւ նահանջով մը:

Ինք որ Իշխանի եւ երեք ընկերներուն արիւնը լակած էր դեռ երէկ, եւ դէպի ապանդանոց առաջնորդած՝ Վռամեանը:

«Ա՛խ, Վասպուրական, աշխարհ Հայաստան»...

Ահա նորէն փոթորիկ մը: Թերեւս վերջինը:

Զա՛րկ: Եւ թող Գազանը լճանայ իր արեան ճապաղիքներով, որպէսզի բացուին Ազատութեան ճամբաները:

Այնքան դար լացիր, եւ այժմ վառօդին ծուխն է որ պիտի ցամքեցնէ արցունքներդ:

Վա՛տ է թշնամին եւ անզօր: Կ'ուզէ իր տիրապետութիւնը պահել ջարդուփշուր ոսկորներուդ վրայ, կերեզմաննոցի մը վերածելով ծաղկաւէտ երկիրդ:

Զա՛րկ, որպէսզի չինարար բազուկդ կարենայ փորձել ազատ եւ անվտանգ:

... «Ակն ընդ ական եւ ատամն ընդ ատաման»:

Կա՞րճ տեւեց յաղթանակը:

Ոչի՛նչ: Քառասուն տարի ետքն ալ, պատմութիւնը կ'ըսէ.

— Ժողովուրդ մը կար մօտաւոր Արեւելքի լեռներուն մէջ, Արարատի ստորոտը:

Ճակատագրական պահու մը, այդ ժողովուրդը գերագոյն գոյամարտը մղեց իբրեւ մէկ մարդ, փշրելով արիւնազանդ բռնակալութեան մը ժանգոտած շղթաները:

Ան Ազատութեան եւ ստեղծագործ Աշխատանքի դրօշը պարզեց աւերակներու վրայ: Եւ երբ կը շարունակէր վարել ու հերկել, ուրիշ դաւադիր մը դաշոյնը խրեց իր կողերուն:

Այդ ժողովուրդին բեկորները, մասամբ Արարատեան դաշտին մէջ հաստատուած, եւ մասամբ ցիրուցան՝ ի սփիւռս աշխարհի, միշտ երկիւղածութեամբ եւ հպարտութեամբ կ'ոգեկոչեն 1915 Ապրիլ — Մայիս ամիսները, իբրեւ ներշնչարան հաւատքի եւ յարատեւութեան:

Ու պիտի ոգեկոչեն դեռ ուրիշ քառասուն տարիներ, այն վստահութեամբ թէ յորչափ բուն իրաւատէրը չէ վերադարձած, միայն բուեր պիտի վայեն Վասպուրական աշխարհին, ինչպէս ամբողջ արեւմտեան Հայաստանի մէջ:

Երբ ժողովուրդ մը Ազատութեան կամքն ունի, Աստուած անգամ «Առաւօտ լուսոյ» կ'երգէ:

Հ.

1955 Մայիս 14

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՍԵՐՏ ԿԱՊԵՐ՝ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԼԵՒՈՆ Գ. ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԵՒ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

ՖԻՐԷՆՑԷԻ, ՋԵՆՈՎԱՅԻ, ՓԻԶԱՅԻ, ՌԻՄԻՆԻԻ, ՓԵՐՈՒՃԻԱՅԻ ԵՒ ՍԻԵՆՆԱՅԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒՆ ԲԱՐԳԱՒԱՃՈՒՄԸ

Իտալիա պատմական նոր հանգրուան մը թեւակոխեց միջին դարերուն, երբ Հռոմէական Սրբազան կայսրութեան իշխող Հոհէնշթոֆըն տոհմը կորսնցուց Իտալիոյ վրայ իր գերիշխանութիւնը, որմէ ետք իտալական քաղաքները աւելի լայն ինքնիշխանութիւն եւ ինքնուրոյնութիւն ձեռք ձգեցին, առեւտուրը զարգացուցին, իսկ Կիլիկիոյ Լեւոն Գ. թագաւորը առեւտրական նոր դաշինքներ կնքեց Վենետիկի եւ Ճենովայի հետ. այս պայմաններուն տակ զարգացման նոր հանգրուան մը թեւակոխեց հայկական գաղթօճախը:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿԸ ՖՐԵՏԵՐԻՔ Բ.-ԷՆ ԵՏՔ

Հռոմէական Սրբազան կայսրութեան Ֆրետերիք Բ. կայսեր մահէն ետք (1250 Դեկտեմբեր) պապական իշխանութիւնը բուռն կերպով ընդդիմացաւ Իտալիոյ մէջ գերմանացի Հոհընշթոֆըններու տիրապետութեան շարունակման եւ մերժեց ընդունիլ Ֆրետերիքի զաւկին՝ Քոնրատ Դ.ի գահակալութիւնը. սակայն Ֆրետերիքի ապօրէն զաւակը Մանֆրէտ Սիկիլիոյ թագաւորութեան իրողական ղեկավարը դարձաւ:

Պապական իշխանութիւնը այնուհետեւ բանակցութեան մէջ մտաւ Ֆրանսայի Լուի Թ. թագաւորին (1226–էն 1270) եղբօր՝ Անժուի Շարլ իշխանին հետ, անոր նեցուկը ապահովելու համար Հոհընշթոֆըններու դէմ պայքարին մէջ: Առիթը յարմար նկատելով՝ Շարլ մեծ զօրքով հիւսիսային Իտալիա մտաւ, եւ այսպէսով քաղաքական նոր իրավիճակ ստեղծուեցաւ հիւսիսի մէջ: Պապին կողմնակից Կուէլֆ կուսակցութիւնը սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց տուաւ Շարլի, մինչ այլ տոհմեր բուռն ընդդիմութիւն ցոյց տուին:

Հիւսիսային Իտալիոյ մէջ իր հեղինակութիւնը հաստատելէ ետք Շարլ ֆրանսական խաչակիր իր բանակով քալեց Հռոմի վրայ. անոր արշաւանքը Կղեմէս Դ. պապին (ծագումով ֆրանսացի, 1265–էն 1268) ուղղակի զօրակցութիւնը կը վայելէր: Շարլ իշխան 1266 Փետրուար 26-ին Պենեւենթոյի մօտակայ Կրանտելլայի դաշտին մէջ նուաճեց Սիկիլիոյ թագաւորութեան ղեկավար Մանֆրէտը: Այս ճակատամարտը վերջ տուաւ Իտալիոյ մէջ Հոհընշթոֆըններու տիրապետութեան: Շարլ ուղղակի իր հակակշիռին տակ առաւ Նափոլին ու հիւսիսային Իտալիան եւ Հռոմի վրայ ալ գերակայութիւն հաստատեց:

Շարլ իշխանին Ֆրանսացիներէ բաղկացած բանակին Իտալիոյ մէջ ներկայութեան բերումով պապական Կուէլֆ կուսակցութիւնը տիրապետութիւն հաստատեց հիւսիսային քաղաքներուն վրայ: Պապական իշխանութիւնը աւելի ամրապնդուեցաւ կեդրոնական Իտալիոյ մէջ, իսկ Անժուիններ (Ֆրանսայի արքայատոհմ) Սիկիլիոյ եւ Նափոլիի վրայ հակակշիռ հաստատեցին: Ժամանակ մը ետք, սակայն, հիւսիսային Իտալիա յամառ ընդդիմութիւն ցոյց տուաւ Շարլի իշխանութեան. Նիկողայոս Գ. պապ (1277-էն 1280) Շարլի իրաւասութիւնները սահմանափակեց եւ արձակեց զայն Հռոմի ծերակոյտի եւ Թոսքանայի փոխանորդութեան պաշտօններէն: Շարլ դիմադրեց եւ ամէն գնով աշխատեցաւ պահել իր հեղինակութիւնը, մինչեւ որ Մարտինոս Դ. պապ (1281–էն 1285), որ Անժուիններուն մօտիկ էր, վերահաստատեց անոր նախկին իրաւասութիւնները:

Փալերմոցիք 1282–ին հարուածեցին ֆրանսական զօրախումբ մը. նոյն օրերուն Սիկիլիացիք ալ մեծ ապստամբութիւն մը բարձրացուցին Ֆրանսացիներուն դէմ: Առիթէն օգտուելով՝ Արականի (Սպանիոյ մէջ երկրամաս մը) Փետրօ Գ. թագաւոր ըմբոստ Սիկիլիացիներուն օգնութեան փութաց, մինչ Շարլ անուղղակի կերպով օգնեց իր եղբօրորդիին՝ Ֆրանսայի Լուի Ժ. թագաւորին եւ պապին: Պատերազմը տեւեց քսան տարի, որմէ ետք Սիկիլիոյ թագաւորութիւնը բաժնուեցաւ եւ նորմաններ իշխանութիւն հաստատեցին այդ շրջաններուն վրայ: Հարաւային Իտալիոյ մայր ցամաքը շարունակեց Շարլի յաջորդներուն՝ Անժուիններուն ձեռքը մնալ, մինչ Սիկիլիա կղզին Արականի թագաւորութեան ենթարկուեցաւ:

Միլանօ կը շարունակէր մնալ լոմպարտական համայնքներուն եւ հիւսիսային Իտալիոյ գլխաւոր ուժը, ուր Թորրիանի եւ Վիսքոնթի տոհմերուն միջեւ պայքարը աւարտեցաւ 1277-ին, երբ քաղաքին արքեպիսկոպոսը՝ Օթթոն Վիսքոնթի Տեսիոյի ճակատամարտին նուաճեց հակառակորդ կողմը: Ֆիրէնցէ հետզհետէ կը զօրանար, կը հարստանար եւ Թոսքանայի հիմնական ուժը կը դառնար՝ մարտահրաւէր կարդալով Միլանոյի իշխող Վիսքոնթի տոհմին: Պապը հետզհետէ աւելի ու աւելի Անժուիններու հովանաւորութեան կ'ենթարկուէր, մինչ Նափոլիի թագաւորներ ամէն ջանք կը թափէին Սիկիլիան Արականցիներէն առնելու եւ վերստին իրենց ենթարկելու: Վենետիկ արդէն հակակշիռ հաստատած էր յունական շատ մը կղզիներու վրայ եւ Բիւզանդական կայսրութեան ու Կիլիկիոյ հետ առեւտրական սերտ կապեր ունէր: Ճենովա գերակշռութիւն հաստատած էր Փիզայի վրայ եւ Միջերկրական ու Սեւ ծովերու ափերուն գաղթավայրեր ունէր: Տովերզերեայ քաղաքներու կողքին, ներքին քաղաքները եւս բարգաւաճեցան. զարգացաւ մանաւանդ կերպասի ճարտարարուեստը, իսկ Թոսքանա հիւսածեղէնի ճարտարարուեստի կեդրոնը դարձաւ:

Հռոմի մէջ 1280 — 1290-ական տարիներուն Քոլոննա, Օրսինի եւ Աննիպալտի տոհմերուն միջեւ բախումները սաստկացան: Հռոմ թէեւ ճարտարարուեստական կեդրոն չէր, բայց տեղացի ընտանիքները տնտեսական եւ քաղաքական կարեւոր դիրքեր ունէին, պապական Քուրիային անդամ էին, եւ Հռոմ հասնող ուխտաւորներու, հոգեւորականներու եւ դատաւորներու ուղեցոյցներն էին: Անոնց տոհմական պալատներն ու ամրոցները եւ եկեղեցիները իշխող ընտանիքներուն ուժը եւ Հռոմի կրօնական նկարագիրը կը խորհրդանշէին: Քաղաքը երեսուն հազար բնակիչ ունէր, որուն մեծամասնութիւնը Ս. Պետրոսի, Քամփիւս Մարթիուսի եւ Թրասթեւէրէի շուրջ կեդրոնացած էր, մինչ քաղաքին միւս թաղամասերը աւելի գիւղի տպաւորութիւն կը ձգէին իրենց պարտէզներով, այգիներով ու արօտավայրերով:

ԼԵՒՈՆ Գ. ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԿԱՊԵՐԸ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՀԵՏ ԵՒ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒՆ ԲԱԶՄԱՑՈՒՄԸ

Կիլիկիոյ մէջ 1269-ին գահ բարձրացաւ Հեթում Ա.ի զաւակը՝ Լեւոն Գ.: Այս ժամանակ Կիլիկիա քաղաքական աննպաստ վիճակի մէջ կը գտնուէր. հարաւ — արեւելեան կողմէն Եգիպտոսի սուլթանութիւնը սպառնալիք էր, իսկ հիւսիսէն՝ Իկոնիոյ Թուրքերը. երկրին ներքին կացութիւնը եւս խառնակ վիճակի մէջ էր եւ աւատատէրերու միջեւ երկպառակութիւնները լայն ծաւալ ստացած էին:

Այս պայմաններուն տակ Լեւոն Գ. թագաւոր զարկ տուաւ իտալական քաղաքներու հետ առեւտրական կապերուն: Ան 1271–ին վերանորոգեց Վենետիկցիներու, իսկ 1288-ին՝ Ճենովացիներու հետ կնքուած առեւտրական համաձայնագիրները: Ճենովայի դիւանատան մէջ մինչեւ հիմա պահպանուած է 1288-ին Ճենովացիներուն շնորհուած պարգեւագիրը՝ հաստատուած Լեւոն Գ.ի կնիքով ու ստորագրութեամբ:

Այս ժամանակաշրջանին իտալահայ համայնքները սկսան աւելի բազմանալ, բարգաւաճիլ, եկեղեցիներ ու Հայոց տուներ կառուցեցան, եւ եկեղեցական կազմակերպութիւններ կազմուեցան:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՐԱՔԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ ԹԱԼԱՆԸ

Պարսից ծոցի պատերազմէն ի վեր Իրաքի պարտադրուած շրջափակումը պատճառ եղած է որ Իրաքցիները պարտաւորուին ծախել չծախուելիքն ալ, որպէսզի կարենան վերապրիլ: Կացութիւնը ծառայած է հնագիտական արժէքով առարկաներու մաքսանենգներուն որոնք երկիրը զրկած են բաբելոնեան, ասորական եւ ասորական իր ժառանգութենէն: Անոնք օգտուելով առիթէն, ձեռնարկած են Իրաքի պատմական հարստութեան արտասահման փոխադրութեան: Բրիտանական կարգ մը լրագիրներու կարծիքով, բեւեռագիր մը ձեռագիրներ ապօրինի կերպով յանուած են համացանցի կայքէջի մը վրայ որ մասնագիտացած է հնագիտական առարկաներու աճուրդին մէջ: Իրաքի իշխանութիւնները այդ կարգի մաքսանենգութեամբ զբաղող բազմաթիւ մասնագիտացած խմբաւորումներ կազմալուծած են: Անոնցմէ մէկը առասպելական կենդանիի մը արձանը դիւրութեամբ արտասահման կարենալ տանելու համար կէս-մարդ, կէս — ցուլ պատկերացնող արձանը տասը կտոր ըրած էր: Իրաքեան աղբիւրներ մաքսանենգութեան այդ գործունէութեան ետին կը նշմարեն Իսրայէլը: Պաղտատի պետական թանգարանի փոխ — տնօրէնը անգլիական թերթի մը տրուած հարցազրոյցին մէջ պատմած թէ գողերը բաբելոնեան ժամանակի պեղումներու վայրին վրայ հսկայական փոս մը փորած են: Ինք ալ կը կարծէ թէ Իսրայէլ կրնայ դեր ունեցած ըլլալ, Իրաքի պատմական ժառանգութեան թալանի մէջ:

Ան կը բացատրէ որ պատերազմէն առաջ Իրաքի կառավարութիւնը թանգարաններէն հաւաքած է հոն պահուող պատմական արժէքով բոլոր իրերը, սնտուկներու մէջ տեղաւորած ու զետեղած երկրին զանազան անկիւնները, որպէսզի չմնասուին հաւանական ռմբածութեան մը տակ մնալով: Այսօր կ'ըսէ թէ գողցուած առարկաներուն մեծ մասը տեղափոխուած այդ առարկաներէն կորսուած է:

Իրաքցի պատասխանատուները հազար առարկայի ցանկ մը պատրաստած են. ատոնք մեծ թանգարաններէն գողցուածներն են: Այդ մաքսանենգութեան դէմ պայքարելու համար կառավարութիւնը զինուորականներ ու հնագէտներ ղրկած է որպէսզի արգելք ըլլան պատմական վայրերու պեղումներուն կողոպուտին: Նորէն ալ չէ կրցած արգելք ըլլալ որ անոնք մտնեն սումերական գլխաւոր կեդրոններէն Նեմրուտ քաղաքը: Մաքսանենգները ունեցած են ելեկտրոնական գործիքներ որպէսզի արձանները քանդակները ի հարկին դիւրութեամբ կարենան կտրել: Պաղտատի մէջ բրիտանացի հաւաքածոյ կազմող մը դատուած է. ըսած է թէ պատմագիտական արժէքով առարկաները գնած է [illegible]ցի միջնորդէ մը, առանց յետին մտքի: Ան կը պատրաստուէր գնածները տալ Երուսաղէմ բացուելիք ցուցահանդէսի մը:

Իրաքեան պատմական հարստութեան մասնագէտ մը մտահոգութիւն յայտնած է, նոյն թալանին շարունակութեան վախով: Ճիշդ է որ այդ ընթացքով մարդկութեան պատմութեան առաջին քաղաքակրթութիւններուն այդ օրրանը միջոց մը ետք պիտի զրկուի իր այդ անփոխարինելի հարստութենէն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՅՑ Ս. ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ(*) ՃԵՆՈՎԱ

Հայոց դարձի 1700–ամեակի շրջագիծին մէջ, Կիրակի, Ապրիլ 1, Հարիւր յիսունէ աւելի ուխտաւորներ, – կարեւոր թիւով երիտասարդ, – Նիսէն եւ շրջակայ քաղաքներէն Ճենովա կը ժամանէ եւ, ներկայ կը գտնուի տեղւոյն երբեմնի հայկական Ս. Բարթողիմէոս Եկեղեցւոյ հայածէս պատարագին:

Նախաձեռնութիւնը կը պատկանի շրջանիս Հայոց Եկեղեցիին, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի տեղական մասնաճիւղին եւ Սայաթ – Նովա երգչախումբի վարչական կազմին:

Հայածէս պատարագը կը մատուցանէ Նարեկ Եպիսկոպոս Շաքարեան, հոգեւոր հովիւը Նիս – Քոթ տ'Ազիւրի: Առընթերակից կ'ունենայ Գալուստ Քահանայ Թեւեան (Նիս) եւ Սարգիս Քահանայ Սարգիսեան, հոգեւոր հովիւ Միլանոյի Սուրբ Քառասուն Մանկունք Եկեղեցւոյ:

Փութով կը ստեղծուի ակնկալուած հոգեմայլ մթնոլորտը, շնորհիւ մեր Սայաթ – Նովա երգչախումբին: Խմբավար Խաչիկ Եըլմազեանի վարժ ցուցմունքներուն հետեւողութեամբ, Եկմալեան պատարագին հոգեշարժ երգեցողութիւնները կը մեկնաբանուին ճշգրիտ, զուսպ եւ անթերի ներդաշնակութեամբ: Քառաձայն եղանակաւ կատարուած երգեցողութեան՝ առանձին բաժիններով իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն գնահատուած մեներգիչներ, – Տիկին Տիգրիս Կոկէ, Օրիորդ Անոյշ Մարտիրոսեան եւ Պր. Նուպարիկ Տէր – Մինասեան: Երգէոնով կ'ընկերակցի Տիկին Ժիւլիէթ Եըլմազեան, որուն այս մարզի մէջ ձեռնհասութիւնը կը մնայ անվիճելի:

Նիսի Նոթր Տամ Եկեղեցւոյ երէց Հայր Պլանքի, (ֆրանսերէն) կ'անդրադառնայ Հայոց դարձի պատմութեան զոր կը ներկայացնէ սեղմ, այլ յանկուցիչ խօսքերով:

Վստահ կարելի է ըսել, թէ մեր կողքին գտնուող իտալացի հաւատացեալներն ալ, – մեծկակ եկեղեցին լեփ – լեցուն էր, – ներգործուն հոգեպարար տրամադրութեամբ կը մեկնին հոնկէ:

Պատմութեան համաձայն, Ս. Բարթողիմէոս Եկեղեցին կը հիմնուի 1308 Փետր. 28-ին, Կիլիկիոյ Սմբատի վանքէն փախած (հալածանքներէ ճողոպրած) եւ Ճենովա ապաստանած երկու հայ վանականներու կողմէ: Բարսեղեան անուանեալ Մարտին եւ Կոլեբմոս կրօնաւորները, Ամինեոնի Կղեմէս Ե. Պապին (Clement V) յատուկ արտօնագրով կը հիմնեն սոյն եկեղեցին եւ, զայն կը մկրտեն Հայոց Առաքեալներէն Բարթուղիմէոսի անունով: Հողատարածքը կը գրաւէ 4 հազար քառակուսի մեթր եւ, եկեղեցւոյ կողքին կը հաստատեն փոքր վանք: Նաեւ՝ գերեզմանատուն:

Միշտ պատմական տուեալներով, ժամերգութիւններն ու պատարագները կը կատարուին հայերէնով եւ հայկական ծէսով, մինչեւ 1350:

Ըստ աւանդական պատմութեան կամ կարծ՝ աւանդութեան, Եդեսիոյ Աբգար Ե. Ուքամայ արքան ծանր հիւանդ, ի լուր հրաշագործութիւններու, նամակ կը յղէ Քրիստոսի: Միաժամանակ Երուսաղէմ կ'ուղարկէ Անանիա անունով նկարիչը՝ Նազովրեցիին դիմանկարը ապահովելու հրամանով: Ի զո՜ւր: Մի՛շտ, ըստ աւանդութեան, Փրկիչը թաշկինակով կը սրբէ իր երեսը: Քրտնաթաթախ դէմքը կը պատկերանայ: Ահա՛, ասով, ա՛յս անձեռագործ դաստառակը իր երեսին քսելով է, որ կը բուժուի Եդեսիոյ բորոտ արքան:

Փրկչին դաստառակը, իբր հրաշագործ նշխարհ, այժմ ի պահ կը մնայ հոս: Կը գտնուի յատուկ արկղիկի մէջ, յատուկ անկիւն մը: Կը պատմուի թէ՝ դուքս (տոճ) Լէոնարտո Մոնթալտո Պոլսէն կը բերէ Ճենովա եւ, 1348-ին զայն կը նուիրէ Բարսեղեաններու Հայոց Եկեղեցիին:

Ակէ զատ, միշտ աւանդութեանց հետեւելով, 1430-ին հոս կը փոխադրուի նաեւ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութիւն քարոզած երկու առաքեալներէն միոյն՝ Ս. Բարթողիմէոսի ոտքէն մասունք մը:

Ըսուածին համաձայն, ներքին լուրջ վէճ – բաժանումներ եւ տարակարծութիւններ դուռ կը բանան պառակտումի՝ միաբանութեան շարքերէն ներս: Տեղի կ'ունենան ծանր դէպքեր, որոնց հետեւանքով Իննովկենտիոս Ժ. Պապը 1650-ին կը լուծէ միաբանութիւնը: Հինգ տարի անց, 1655-ին եկեղեցին իր յարակից վանատուներով կը յանձնուի Պարնապիթեան միաբանութեան:

Հայկական Ս. Հանրագիտարանի (9-րդ հտ.) Ջենովա գլուխին տակ կը կարդանք, «ԺԴ. դար սկիզբից Ջենովայում յիշւում է «Հայոց Տուն»: 1307-ին Ջենովայի Մոլտեդո արուարձանում Հայերը կառուցել են վանք ու եկեղեցի՝ Ս. Բարթուղիմէոս (գոյատեւել է մինչեւ 1650): Վանքում ընդօրինակուել են հայերէն ձեռագրեր»:

Մուտքին, գաւիթին մէջ, հին գերեզմանատունէն մնացած ութ տապանաքարեր կը յուշեն անցեալը այս կրօնատեղիին: Մէկը ասոնցմէ հայու մը տապանաքարն է, հետեւեալ արձանագրութեամբ. –

Այս է տապան Յայրապետ ին
Որ է որդի Անանիայ ին
Սա երկրէն է Գոխտան (**) տան ին
Եւ ի գեղջէ Նրջնաբերդ ին
Վաղճանեցաւ Հայոց թվ ին
Հազար հարիւր երեսուն եւ վեց ին
Եւ Ապրիլի քսան եւ յինգ ին (***)
Ով հանդիպի այս տապան ին
Հայր մեր յերկինս շնորհի ին
Վասն սիրոյն Քրիստոս ին:

Ցոյժ հոգեշահ այց մը բոլորին համար, անկասկած:

Ժ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

Ծանօթութիւններ. –

(*) San Bartolomo degli Armeni բարձրադիր համանուն հրապարակի վրայ:

(**) Գողտան: Գողթան, Գողթն. գաւառ Մեծ Հայքի Վասպուրական նահանգի, Արաքսի ձախ ափին: Կ'ընդգրկէ այժմու Նախիջեւանի Օրդուբադը:

(***) Հայոց 1136-ը կը համապատասխանէ Յ. Տ. 1687-ին:

Ժ. Մ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹԻՖԼԻՍԻ (Վրաստան) ակումբի «Աւետիքեան» սրահին մէջ, Փետրուար 28-ին, տեղի ունեցած է յուշ-երեկոյթ մը նուիրուած Գէորգ Կառվարենցի, կազմակերպուած Համազգայինի «Գէորգ Կառվարենց» մասնաճիւղին կողմէ: Երեկոյթին բացումը կատարած է Յակոբ Պարամեան, որ յայտնած է թէ Համազգայինի Պատգամաւորական վերջին ժողովի որոշումով, շրջաններու մասնաճիւղերը այլեւս իրենց կոչմէ յատուկ հայ արուեստագէտներու անունները պիտի կրեն, այս որոշումներու շրջագիծին մէջ, Աթէնքի վարչութիւնը իր առաջին նիստին որոշած է մասնաճիւղին տալ Գէորգ Կառվարենցի անունը: Օրուան երկու դասախօսները եղած են Արշաւիր Գաղանճեան եւ Սոնա Սպարթալեան: Առաջինը խօսք առնելով պատիւ համարած է որ իրեն յանձնուած է երեկոյթին պատասխանատուութիւնը եւ Գ. Կառվարենցը ներկայացնելը: Տուած է դաստիարակ – բանաստեղծին կենսագրականը: Ապա, ինք եւ Սոնա Սպարթալեան փոխն ի փոխ խօսելով եւ մէջընդմէջ Գ. Կառվարենցի գործերէն քերթուածներ կարդալով, տուած են Կառվարենցի լրիւ պատկերը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԱԹԷՆՔԻ «Զաւարեան» կեդրոնին մէջ, Մարտ 11-ին, հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Հայաստանի Ազգային ակադեմիայի նախագահ Ֆադէյ Սարգսեանի, որ Աթէնք կը գտնուէր Սեւ – ծովեան ուսումնասիրութեան միջազգային կեդրոնի հրաւէրով հանդիպումներու եւ դասախօսութիւններու ընդարձակ ծրագրի մը իրագործման համար: Պաշտօնական ճաշին բացումը կատարած է թեմին առաջնորդը՝ Սահակ Արք. Այվազեան: Խօսք առած է Ֆ. Սարգսեան, ծանրանալով Ազգային Ակադեմիային վրայ, հիմնուած 1943-ին: Ակադեմականին խօսքէն ետք, եղոյթ ունեցած են Ազգային վարչութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Շրջանային Վարչութեան, Հ. Կ. Խաչի, Համազգայինի, Կրօնական ժողովի, Ազգային վարժարաններու ներկայացուցիչներ: Եղած են հարցումներ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

LE ROLE DES ARMENIENS
DU CAUCASE
DANS LA REVOLUTION
CONSTITUTIONNALISTE
DE LA PERSE
(1905 - 1912)

«Caucasia between the Otoman Empire and Iran 1555-1914»(*) հատորին մէջ, ֆրանսերէն լոյս տեսած է Անահիտ Տէր-Մինասեանի վերոնշեալ խորագիրը կրող յօդուածը:

(*) *Reichert Verlag,*
Wiesbaden, Allemagne

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՏԷՐ–ՅԱԿՈԲԻ ՄԵԼՈՆ

Մայրս՝ անունը Լիա, ծնուած 1890 թուին: Հայրը՝ Բրուտ Մելքոն, մայրը՝ Մաքրուհի: Ունէին չորս որդի եւ երեք աղջիկ՝ Բենօ, Ալեքսան, Լիա, Հաքէթ, Ռուբէն, Արշալոյս եւ Ազնիւ:

Մօրս ծնողները ծագումով Պիթլիսի գաւառի նշանաւոր Ղուլթիկ գիւղից են (նշանաւոր իր եկեղեցիներով ու մատուռներով, կամարակապ քարաշէն կամուրջներով, իգական ու արական դըպրոցներով եւ նրանով, որ միջին դարերում գրչութեան կենտրոն է եղել: Ղուլթիկցիները զբաղւում էին անասնապահութեամբ, երկրագործութեամբ, ծխախոտագործութեամբ, պտղաբուծութեամբ, նշանաւոր արհեստաւորներ էին՝ խեցեգործներ, դարբիններ, կտաւագործներ: Մեծաթիւ բնակչութիւն ունեցող այդ խոշոր գիւղը (400 տուն հայ բնակիչ) նոյնպէս աւերուեց, մեծամասնութիւնը կոտորուեց, ողջ մնացածները տարագրուեցին): Չեմ կարող ասել, երբ են Շեխաղուպ տեղափոխուել, բայց մայրս՝ երրորդ զաւակը, արդէն ծնուել է մեր գիւղում:

Տոհմիկ բրուտներ էին, այլապէս Բրուտեան չէին կոչուի: Բրուտ էր մօրս աւագ եղբայրը՝ Բենօն, բրուտ էին եղել հայրը, պապը: Մելքոն պապիս խեցեղէնը լաւ հռչակ ունէր շրջակայ բոլոր գիւղերում: Վաճառում էին, փոխանակում ցորենով, ընկոյզով, չամիչով: Հող չունէին:

Մելքոն պապիս ու Մաքրուհի տատիս չեմ յիշում: Միայն մի դէպք, աղօտ մի յուշ է ապրում մէջս. մայրս ինձ հօրանց տուն է տարել. ընդարձակ թոնրատուն եւ լիքը մարդ՝ երեւի պապս, տատս, մօրեղբայրներս, հարսները. երեւի տատս, հարսները հերթով գրկում են ինձ, իսկ ես, դժգոհ, դէպի մօրս գիրկն եմ ձըգտում:

Մելքոն պապս ու Մաքրուհի տատս մեռան մեր գիւղում, միեւնոյն տարում՝ 1914–ին:

Մայրս փոքրահասակ էր, փարթամ գանգուր մազերով, համաչափ դիմագծերով, փարդագոյն մաշկով: Գործ անելիս ժիր էր, խօսում էր հումորով, դէպքերը սիրում էր պատմել իր կողմից ծաղկեցնելով: Ամչկոտ էր, շուտ յուզւող: Վատ արարք, նոյնիսկ հարազատի կողմից թոյլ տուած, չէր հանդուրժում: Անգրագէտ էր, բայց ամէն ինչում չափ ու ձեւ գիտէր: Լաւ յիշողութիւն ունէր: Խորապէս համոզուած էր, որ եթէ երեխան կամ թոռը իրենն են, չեն կարող վատը լինել:

Այնուհանդերձ, նրա ամբողջ կեանքն անցաւ հոգս ու վշտի մէջ: Ուրախ օրեր քիչ տեսաւ: Գաղթ, թափառումներ, երեսուն տարեկանում՝ այրութիւն, սով, երեք երեխաների խնամք, յետոյ նորից պատերազմ, որը տարաւ մի որդուն, միւսին հաշմանդամ վերադարձրեց, եւ այսպէս անվերջ ու շարունակ:

ԳԱՂԹ

Աղօտ եմ յիշում այն տունը, որտեղ ծնուել եմ եւ ապրել ոչ լրիւ չորս տարի: Հողէ խրճիթ, երկար սրահ՝ երկու պատերի տակ կաւէ կճուճներ (երեւի Մելքոն պապիս սարքածը), լի կաթով ու մածնով: Սրահում ոչ ոք չկայ, հաւաքում եմ կաթի կամ մածնի երեսի սերը, ուտում: Տատս գիտէ, որ դա իմ ձեռքի գործն է (առաջին անգամը չէ), բայց ասում է, որ երեւի կատուն է բացել կճուճների բերանը, սերը կերել: Ես հաստատում եմ, որ այո, իմ աչքով տեսայ, թէ ինչպէս էր սեւ կատուն ուտում, ինձ տեսաւ, փախաւ: Բոլորը ծիծաղում են:

Առայժմ ես տան միակ երեխան եմ (ինձնից առաջ ծնուած քոյրերս՝ Գրափիոնն ու Մարուսը մեռել են ծաղիկից), բոլորը դողում են վրաս, բոլորի սիրելին եմ: Ամրանը, երբ հայրս քաղ է անում, հաց տանելիս ինձ էլ պիտի տանեն, որ տեսնի: Մի քիչ ոսկեմազ, գանգրահեր աղջիկ եմ, սեւ խոշոր աչքերով, հագիս կարմիր փստան է (շրջազգեստ), ոտքերս բաց են:

Ծնւում է եղբայրս՝ Յակոբը: 1914–ի Յունուարի 1–ն է, Նոր Տարին կրկնակի ուրախութիւն է բերել, հօրս ընկերները եկել են աչքալուսանքի, ես հըպարտանում եմ, որ արդէն եղբայր ունեմ, բոլորը երջանիկ են:

Երկար չտեւեց այդ երջանկութիւնը: Առաջին Համաշխարհային պատերազմը ազատ արձակեց Թուրքիայի ձեռքերը, որը ձեռնամուխ եղաւ իր հայաջինջ քաղաքականութեան իրագործմանը:

Նախ պատերազմի առաջին իսկ օրից, թուրքական իշխանութիւնները պատերազմական իրադրութեան անուան տակ հայ բնակչութեան ամենախիստ թալան սկսեցին: Հարկահաւաքները տանում էին ինչ ձեռքերը կ'ընկնէր, առանց չափի ու հաշուի: Թալանը ուղեկցւում էր բռնութիւններով: Բռնազաւթածը բարձում էին նոյն գիւղացու սայլին, նրան էլ դարձնելով սայլոր, իսկ եթէ սայլ չկար, շալակն էին տալիս, յաճախ էլ կանանց ու ծերունիների: Եւ բոլորն էլ՝ թէ սայլորները, թէ բեռնակիր դարձածները, որպէս օրէնք ետ չէին գալիս՝ կորչում, սպանւում էին ճանապարհներին:

Անտանելի էր նաեւ զինուորական ծառայութեան քշուած հայերի վիճակը: Նրանց բանակ էին տանում, բայց զէնք չէին տալիս, պահում էին իրաւազուրկ վիճակում, ենթարկում մշտական ստորացման ու հալածանքի: Իսկ զինուորական տուրքը (պեդէլը), որով ժամանակաւորապէս ազատւում էին ծառայութիւնից, 25 ոսկուց մինչեւ 60 ոսկու էր հասել, եւ քչերը այն վճարելու հնարաւորութիւն ունէին: Հօրս, արդէն ասել եմ, տատիս օժիտից մնացած ոսկիներով հնարաւոր էր եղել գոնէ փրկել այդ մի չարիքից: Հայ զինուոր, կարելի է վըստահաբար ասել, պէտք չէր թուրքական բանակին, զօրակոչելու նպատակը մէկն էր՝ թուլացնել հայ ժողովրդի ինքնապաշտպանութիւնը, անզէն զինուորներին էլ ձեռքի տակ ունենալ յարմար պահին ոչնչացնելու համար:

(Շար. 7)

(Շար. Ա. էջէն)

տատութիւնը, որ չէ յարգած աշխատանքի ֆրանսական օրէնսդրութիւնը, այսինքն նախապէս չէ խորհրդակցած աշխատաւորներուն հետ եւ փակած իր վաճառատուները: Դատարանը առկախեց տնօրէնութեան որոշումը, այլ խօսքով աշխատաւորները, առայժմ, ժամանակ շահեցան:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ վերադարձի ճամբուն վրայ, Լ. Ժոսփէն բուռն բախում մը ունեցած է օդանաւին մէջ, իրեն ընկերացող լրագրողներուն հետ: Ականատեսներու վկայութեամբ, ինքզինքէն ելած է, երբ կարդացած է ԱՖՓ-ի հեռագիր մը եւ լսած հեռատեսիլի Ֆրանս 2 կայանի լրատուութեան ամփոփումը, ինչ կը վերաբերի իր ելոյթին Ռիօ տէ Եանէյրօ (Թաղապետական ընտրութիւն, տե՛ս. «Յառաջ», Ապրիլ 10): Մօտը կանչած է անոնց թղթակիցները եւ ծանրօրէն յանդիմանած, գրեթէ նախատած անհատական եւ արհեստի գետնի վրայ: Երբ օդանաւը էջք կը կատարէր Պուէնոս-Այրէս, նախքան Փարիզ գալը, Ժոսփէն կրկին կանչած է երկու լրագրողները եւ ներողութիւն խնդրած, անձնական եւ արհեստի գետնին վրայ:

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ արքունին շատ պէչ վիճակի մէջ է եւ հեռատեսիլի Սքայ Նիուզ կայանն ալ հարցախոյզի մը կը դիմէ, հանդիսատեսներէն պահանջելով որ պատասխանեն սա հարցումին՝ «Ինչպէս պէտք ունի՞նք արքայական ընտանիքի մը»: Այս վերջին գայթակղութիւնը ծագած է Թագուհիին կրտսեր որդւոյն կնոջը պատճառաւ: Այս վերջինը, որ նաեւ հաղորդակցութեանց գործակալութեան մը նախագահուհին է, ծուղակ մը ինկած է Նիուզ օֆ Թհը Ուորլտի մէկ լրագրողին կողմէ, որ որպէս արար շէյխ մը ծպտուած, իրեն ներկայացած է ներկայացուցչական պայմանագրի մը համար եւ կոմսուհի Սոֆին ալ բերանը բացած է ու բաւական բաներ ըսած ասոր-անոր մասին: «Բարի ծերուկ մը» որակած է Թագուհին, Թոնի Պլէրի կնոջ համար «անտանելի» ածականը գործածած է, Պլէրն ալ հեգնած՝ «Նախագահ Պլէր» ըսելով: Պարզ է որ Էլիզապէթ Բ. շատ բախտ չունեցաւ իր ընտանիքին հետ, մանաւանդ զաւակներուն եւ օրէ օր արքայական ընտանիքը վարկաբեկուեցաւ:

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

PREPARATION DE LA DEUXIEME CONFERENCE ARMENIE — DIASPORA

La deuxième Conférence Arménie — Diaspora aura lieu les 18 et 19 septembre 2001 à Erevan. Elle fait suite à la première conférence de septembre 1999 et s'inscrit dans le cadre de la mise en place de relations utiles et efficaces entre la diaspora et la Mère Patrie ainsi que de la définition d'outils et de moyens nécessaires.

Dans ce cadre, et fort de l'expérience de bonne préparation et de coordination de la délégation française, en 1999, Son Excellence Monsieur Edward Nalbandian, Ambassadeur d'Arménie en France a souhaité organiser une réunion générale de concertation et de préparation de cette deuxième conférence Arménie-Diaspora qui aura lieu, le 18 avril 2001, à 18h30 à l'Ambassade d'Arménie, 9, rue Viète, 75017 Paris.

Les responsables de toutes les organisations, associations, institutions scolaires, des media qui se sentent profondément concernées par cette conférence sont cordialement invités à participer à cette première réunion de travail.

Prière de confirmer
avant le 14 avril au :
Tél. : 01.42.12.98.00;
Fax : 01.42.12.98.03.

Paris, le 5 avril

A L'U. C. F. A. F.
6, Cité du Wauxhall, 75010 PARIS
(M° République)
RAPHY
Peintures
G. BEDANIAN
Sculptures
EXPOSITION
du 19 au 26 avril
Vernissage le 20 avril à partir de 19h
Samedi et Dimanche: 11h - 19h30
Semaine : 15h - 19h.

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

աւագ շաբթուան

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Յիշատակ Ընթրեաց
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8-ին: Կարգ ապաշխարողաց եւ ընթրեաց, Պատարագ ժամը 10-ին: Ոտնլուայ ժամը 16-ին, Խաւարում ժամը 19.30-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Յիշատակ Չարչարանաց,
Խաչելութեան եւ Թաղման
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց Զատկի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16.30-ին:
Ճրագալոյցի կամ Խթման պատարագ ժամը 17.30-ին:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Պատարագ ժամը 10-ին, Ոտնլուայ երեկոյեան ժամը 17-ին, Խաւարում ժամը 20-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 18-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց, սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16.30-ին, Խթման պատարագ ժամը 17.30-ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին, Ոտնլուայ ժամը 17-ին, Խաւարում ժամը 20-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17.30-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց Զատկի
Ժամերգութիւն ժամը 17-ին, պատարագ ժամը 17.45-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9-ին: Կարգ ապաշխարողաց եւ Ընթրեաց, պատարագ ժամը 10-ին, Ոտնլուայ ժամը 17-ին, Խաւարում ժամը 19.30-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Պահք: Յիշատակ Չարչարանաց եւ Խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Պահք: Ճրագալոյց Զատկի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16.30-ին, Ճրագալոյցի Խթման պատարագ ժամը 17.30-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 11-ին, Ոտնլուայ ժամը 16-ին, Խաւարում ժամը 19-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղում ժամը 17-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ընթերցուածք ժամը 17-ին, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18-ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ժամերգութիւն ժամը 9-ին, Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 16-ին, Կարգ Չարչարանաց ժամը 19.30-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թափօր Թաղման ժամը 17-ին,:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյցի ժամերգութիւն՝ ժամը 16-ին, Ընթերցուածք՝ ժամը 16.30-ին, Պատարագ ժամը 17-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Վերջին Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 17-ին, Կարգ խաւարման ժամը 19.30-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման Կարգ եւ Թափօր ժամը 17-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ
Ընթերցուածք Մարգարէից՝ ժամը 16.30-ին, պատարագ ժամը 17.15-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին: Ոտնլուայ ժամը 18-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման Կարգ ժամը 18-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյս ժամը 17-ին, Ընթերցուածք եւ պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման կարգ ժամը 17-ին:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ոտնլուայ ժամը 18-ին, պատարագ ժամը 19-ին, եւ Խաւարում ժամը 21-ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղում ժամը 18-ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ընթերցուածք ժամը 17, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18-ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15
Զատիկ, պատարագ ժամը 11-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 16
Մեռելոց ժամը 11-ին:

Pour l'année jubilaire
du 1700e anniversaire du Baptême de l'Arménie

Grand Pèlerinage à Lourdes

de toutes les paroisses de l'église arménienne catholique
sous la conduite de
NERSES-BEDROS XIX°
Catholicos-Patriarche de Cilicie des Arméniens Catholiques
du mercredi 23 au samedi 26 mai

Logement en pension complète dans hôtel *** proche des sanctuaires
Voyage en TGV : par personne (train+hôtel) : 1750 F
Voyage en AVION : par personne (avion+hôtel) : 2050 F
Renseignements et inscriptions à l'Eparchie: Tél. : 01. 40. 51. 11. 90.
Les inscriptions seront closes le 30 avril.

ENSEIGNEMENT
PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE/ECRITURE
DE L'ARMÉNIEN
STAGE DE CINQ JOURS
du 17 au 21 avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan, 75014 PARIS
Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire
Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours
INSCRIPTION :
Association MACHTOTZ : ☎ 01.47.50.97.51

- Les résidents de la Maison d'Arménie peuvent participer à ce stage, dans la limite des places disponibles.
- Les enseignants des écoles sont cordialement invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 12
JEUDI
12 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.145 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.145

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ՝ ՅՈՒՆԻՍԻՆ, ԺԸՆԵՒ

ԱՊՐԻԼ 10-ԻՆ, ՇԻՐԱՔ - ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԸ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱՒ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 10-ին, նախագահ Քոչարեան Փարիզ կը ժամանէր եւ նոյն օրը ժամը 16.45-ին կ՚ընդունուէր նախագահ Շիրաքի կողմէ: Հայաստանի նախագահը տեղեակ կը պահէր Ֆրանսայի նախագահը Քի Ուէսթի բանակցութիւններու արդիւնքէն եւ նախագահ Պուշի հետ տեսակցութենէն: Ուաշինկթընի մէջ, «մերձաւորութեան» (փրոքսիմիթի, զոր Մոնտ ալ չակերտած էր Ապրիլ 11-ի իր թիւին մէջ) բանակցութիւններու նոր շարք մը նախատեսուած է Զուիցերիոյ մէջ, Յունիսին: Այս հարցը խօսակցութեանց նիւթ եղած է, Ապրիլ 9-ին, Արտաքին նախարարութեան մէջ, ի ներկայութեան Զուիցերիոյ Արտաքին նախարարին, Պուշի հետ հանդիպումէն ետք:

Ըստ ամերիկացի պաշտօնատարի մը «չօշափելի արդիւնքներ» ձեռք ձգուած են, բայց, Պուշ նկատած է որ «դեռ բաւական աշխատանք կայ տանելիք» եւ քաջալերած է նախագահները որ շարունակեն, որպէսզի հարթեն իրենց տարակարծութիւնները:

ՔԻ ՈՒԷՍԹԻ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Եւրոպական Միութիւնը ողջունած է Քի Ուէսթի բանակցութիւնները եւ Յունիսին նոր հանդիպում ունենալու Ռ. Քոչարեանի եւ Հ. Ալիեւի համաձայնութիւնը: Միութեան Արտաքին գործերու նախարարներու խորհուրդը Ապրիլ 9-ի յատուկ որոշումով յայտնած է այս գոհունակութիւնը: Միութիւնը հաւաստած է նաեւ իր պատրաստակամութիւնը, ի հարկին ամէն չօշափելի արդիւնք պաշտպանելու:

Ռուսաստանի Դումային միջազգային հարցերու կոմիտէին նախագահ Դ. Ռոգոզին Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ընթացքին մէջ շեշտած է Ռուսաստանի դերին կարեւորութիւնը, ըսելով որ կարգաւորումը կարելի է միայն Ռուսաստանեան խաղաղարարութեան շրջանակին մէջ: Իսկ այդ բանակցութիւններուն նոր միջոցներ ներդրուել «միայն կը բարդացնէ կացութիւնը»: Ռոգոզինի կարծիքով Քի Ուէսթի բանակցութիւնները աւարտած են առանց արդիւնքի:

«Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ի Ապրիլ 10-ի թիւին մէջ տեղ տրուած է արեւմտեան դէտերու կարծիքին, անոնք կ՚ըսեն որ անլոյծ մնացած բազմաթիւ հարցեր կան եւ երկու երկիրներուն (Հայաստան, Ազրպէյճան) հանրային կարծիքը կրնայ մերժել վերջնական հաշտութիւնը:

«ԲՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 10/11)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԻՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԸ

Հոկտ. 27-ի դատավարութեան Ապրիլ 10-ի նիստին շարունակուած է գլխաւոր ամբաստանեալ Ն. Յունանեանի նախաքննական վկայութիւններուն հրապարակումը: Այդ վկայութիւններուն մէջ ամբաստանեալը ընդունած է Վ. Սարգսեանի, Կ. Դեմիրճեանի եւ անոր երկու տեղակալներուն սպանութիւնը. իսկ մնացեալին սպանութիւնը եղած է անկանոն կրակոցներու հետեւանք: Ն. Յունանեան աւելցուցած է թէ կը մերժէ ահաբեկչական արարքի մեղադրանքը, քանի որ երկիրը բռնակալութեան վտանգին դէմ էր ու ինք փորձած էր պայքարիլ: Ըսած է նաեւ թէ ինք պայման դրած է որ ուղղակի հեռասփռում տեղի ունենայ, հակառակ պարագային չէր ստանձներ այդ արարքը: Հրապարակուած են ամբաստանեալին տունէն գրաւուած փաստաթուղթեր, ինչպէս առժամեայ կառավարութեան մասին յայտարարութիւնը, մօտ 40 օրէնքի արձանագրութիւն, քանի մը տասնեակ հեռաձայնի թիւեր, եւլն.: Դատավարութիւնը կը շարունակուէր Ապրիլ 11-ին:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Շ. ՓԵՐԷՍ Կ'ՈՒՐԱՆԱՅ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԱՄԱՐ ՈՉ ՄԷԿ ՆՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱՅ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՈՂՋԱԿԻԶՈՒՄԻՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ «ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ» ՄԻՋԵՒ

Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարար Շ. Փերէս որ միօրեայ պաշտօնական այցով Անգարա գացած է, յայտարարած է թէ ցեղասպանութեան հայկական պնդումները իմաստազուրկ են. ապա ձայնակցելով Թրքական տեսակէտին, կրկնած է թէ պատմութիւնը հարկ է պատմաբաններու գործը նկատել: Փերէս մերժած է հրէական Ողջակիզումին եւ Հայերու ցեղասպանութեան միջեւ ամէն նմանութիւն, ըսելով. «Մեզի համար մերժելի է Ողջակիզումին եւ ցեղասպանութեան հայկական պնդումներուն միջեւ նմանութիւն ստեղծելու ամէն միտում: Ողբերգութիւն մըն էր Հայերուն ապրածը, բայց ոչ ցեղասպանութիւն մը»:

Լուրերու «Անատոլու» գործակալութեան տուած յատուկ հարցազրոյցի մը մէջ Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարարը ըսած է թէ իր երկիրը Հայերու պարագային մասին պէտք չէ պատմական, կամ փիլիսոփայական որեւէ կեցուածք ճշդէ. իսկ եթէ դիրք որոշելու կացութեան մէջ գտնուի, ատիկա պէտք է մեծ ուշադրութեամբ կատարուի, որպէսզի պատմական իրողութիւնները տակն ու վրայ չըլլան:

Աւելորդ է ըսել որ Փերէս նոյն հարցազրոյցին ընթացքին շեշտած է խաղաղութեան հոլովոյթին Թուրքիոյ մասնակցութիւնը եւ Իսրայէլ - Թուրքիա յարաբերութիւններուն «ծայր աստիճան լաւ» բնոյթը:

ԼՂՀ

ՇՈՒՇԻԻ ՀԱՐՑԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

ԼՂՀ կառավարութիւնը որոշած է Շուշիին վերաբերող հարցերուն օրակարգով նիստ մը գումարել նոյն քաղաքին մէջ: Հարցերը կը վերաբերին տնտեսական, կրօնական կեանքի խնդիրներուն: Հարկաւոր են հիմնական բարեփոխումներ շրջանի գիւղատնտեսութեան, արդիւնաբերութեան, քաղաքաշինութեան, ուժանիւթի, փոխադրութեան, հաղորդակցութեան, կրթութեան եւ մշակոյթի մարզերուն մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՀՈՍ ԵՆՔ» Կ'ԸՍԵՆ ԿՈՐԻՒՆԸ, ՆԱՐԵԿԸ, ՄԱՐԱԼԸ ԵՒ ՄԻՒՍՆԵՐԸ

«Հայ Թատրոնի Ընկերակցութեան» կողմէ կանոնաւոր կերպով կատարուած «Թատերական ընթերցումներ»ու հերթական ներկայացումը տեղի կ՚ունենար Ապրիլ 8, Կիրակի օր, ՀԲԸՄ-ի Փարիզի հայ մշակոյթի Ա. Մանուկեան կեդրոնին սրահը: Այդ ընթերցումները նպատակ կը հետապնդեն հայ թատերական հարուստ, այլ լայն չափով անգիտացուած գրականութիւնը անտարբերութեան, մոռացումի փոշիներէն դուրս հանելու. զանոնք ծանօթացնելու ամէնէն յարմար ձեւն է կիրարկուածը, նկատի առած՝ նեղ պայմանները. նեղ, ինչպէս ամէն ձեռնարկի պարագային որ նիւթականի, մարդկային ուժի, տեղի, ժամանակի լայն միջոցներու տէր կազմակերպութիւն չունի իր ետին: Հակառակ ատոր, հմտութիւնը, լրջութիւնն ու յարատեւութիւնը առաջին օրէն ի վեր յաջողութեամբ փոխարինած են չեղածները ու թատերական ընթերցումները կը շարունակուին հինգ տարիէ ի վեր:

Ապրիլ 8-ին, նշուած սրահը դիմողներէ շատեր այս շրջանակէն նոր ձեռնարկի մը ներկայ ըլլալու կ՚երթային, առանց մտածելու պատճառ ունենալու որ փոշիէն դուրս բերուած թատերական նոր գործի մը ծանօթանալու գոհունակութեամբ պիտի չփակուէր օրը: Ան պիտի ըլլար նաեւ թուականը՝ շատ հաճելի, ուրախացնող, լաւատեսութեան լայն շերտ մը բերող Կիրակիի մը: Լաւատեսութիւն որ աղուոր հակադրութիւն մը պիտի ըլլար «չունի՛նք»ներու, «չըկա՛յ»ներու շատ յաճախ սեւցուցած մեր ներկային:

Կեդրոնին մուտքէն, անսովոր բազմութիւնը ամէն հասնողի ուշադրութիւնը կը գրաւէ. զարմանքը հարցումի վերածելու ժամանակ չմնացած մէկը յայտնի խանդավառութեամբ կը բացատրէ թէ ներկայացումին կը մասնակցին «Մկնիկ» կրթական աշխատանոցին պատանիները ու այդ շրջանակին մեծով - պզտիկով ներկայութիւնն է անսովոր բազմութեան պատճառը: Ուրախութեան ակամայ կը խառնուի թերահաւատութեան կաթիլ մը. այդ պատանիները 13-15 տարեկան են միայն. անո՞նք եւ Լ. Մանուէլեանցի «Սասունցի Դաւիթ եւ Մսրամելիք» խա՞ղը որուն համար նշուած է. «Ծրագրի տեւողութիւնը՝ երկու ժամ»...:

Սակայն, այդ երկու ժամուան ամէն մէկ վայրկեանը կ՚անցնի հիանալի անակնկալի մը աւարտը մօտեցնողի նմլումով: Նուազագոյնով շինուած բեմին, յարդարանքին, զգեստաւորումին մէջ Կորիւնին, Նարեկին, Մարալին, Լեւրթին, Վահանին ու միւսներուն գործը յուրջի առած մարդու տիրակալութեամբ կը քալէ խաղը, ծանօթ իր դրուագներով, մինչեւ Դաւիթին ու Մսրամելիքին մենամարտը: Ամբողջ երկու ժամուան ընթացքին լեզուական, արտասանութեան, խաղարկութեան ո՛չ մէկ սայթաքում: «Մկնիկ»ի պատանիները ամենայն հանգստութեամբ շունչի մէջ կը ձգեն թատերական ընթերցումներու մեծերէն որոշ տոկոս մը, լայնօրէն արժանանալով բուռն ու երկարատեւ ծափերու. տարազ որ քիչ անգամ այսքա՛ն արդարօրէն կը գործածուի մեր իրականութեան մէջ:

Խաղին աւարտին Դաւիթի Թուր կայծակին յաղթական զարկը խորհրդանիշներու իր աւանդական պատկերէն առաջ կը հնչեցնէ հզօր «հո՛ս ենք» մը. ան կու գայ այդ խումբ մը պատանիներէն, տարածուելու համար մեծ մասով մեր անզօրութեամբ, բացիկութեամբ հարթուած անապատին վրայ:

Ի՜նչ լաւ է տեսնել որ Մսրամելիքին դէմ պայքարը հերոսապատումէն զատ, գործնական իմաստ ալ ունեցած է «Մկնիկ»ի պատանիներուն համար:

Թ. ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊՊԸՎԻԼԻ վիճակը ալ աւելի աղէտալի դարձած էր Ապրիլ 10ին, երբ Սոմ գետը ա՛լ աւելի բարձրացած էր ու ողողումները ծաւալած: Մասնագէտներ բոլորովին անհեթեթ կը գտնեն այն տարաձայնութիւնները ըստ որոնց Փարիզը խնայելու համար, Սէնի ջուրերը թափուած են Սոմի մէջ: Նման գործողութիւն մը անկարելի կ՚որակեն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երկաթուղիի գործադուլը, 14 օր յետոյ, դեռ ամբողջովին վերջ չէ գտած: Ուղեվարները (Սիտ - Ռայ եւ Ինքնավար) կը շարունակեն շարժումը մեծ վնասներ պատճառելով: Ապրանքներու փոխադրութեան հարցը անել կացութիւն մը ստեղծած է, կան որ իրենց գործատուները պիտի փակեն կամ տեղափոխեն Պելժիա: Երկաթուղիի տնօրէնութիւնը որոշեց 10%-ի հատուցում մը շնորհել տուժողներուն, բայց, անբաւարար կը նկատուի:

ՀՈԼԱՆՏԱ, աշխարհի առաջին երկիրն ն որ պաշտօնականացուց հեշտամահութիւնը: Ծերակուտականները, Ապրիլ 10-ին, 28-ի դէմ 46 ձայնով վաւերացուցին այն օրինագիծը որ օրինաւոր կը դարձնէ հեշտամահութիւնը, երեսփոխաններու քուէարկութենէն հինգ ամիս ետք: Որոշ պայմաններ կան գործադրութեան համար: Պէտք է հաստատուի որ հիւանդը անտանելի ցաւեր ունի, թէ գիտակցաբար կ՚ուզէ հրաժեշտ տալ կեանքին եւ թէ վերապրելու որեւէ յոյս չկայ: Իրականին մէջ, հեշտամահութիւնը ամէն երկրի մէջ գոյութիւն ունի, բայց, գաղտնաբար եւ ոչ ոք կ՚ուզէ խօսիլ այդ մասին: Բժիշկներ կան, սակայն, որոնք կը խոստովանին թէ գործադրած են եւ իրենց խիղճն ալ հանգիստ է:

ԹՈՒՐՔԻԱ դատապարտուեցաւ, Ապրիլ 10-ին, Ստրասպուրկի մարդկային իրաւանց եւրոպական Ատեանին կողմէ, 22-ամեայ Քիւրտի մը կասկածելի մահուան պատճառաւ, հարցաքննութեան մը ընթացքին (1994, Յունիս 27): Օրաուլուի ապարակապանի մը զաւակը՝ Մահմութ Թանըլ կը հարցաքննուէր ոստիկանատունը, երբ յաջորդ օրը ընտանիքին հաղորդած են որ մեռած է: Ատեանը 110 հազար Ֆրանքի հատուցում մըն ալ շնորհեց հօրը, 410 հազար ալ այրիին եւ զաւկին:

ԻՍՐԱՅԷԼ կը շարունակէ հարուածել պաղեստինեան շրջանները եւ Ապրիլ 10-էն 11 լուսնալիք գիշերը կրակ բացած է հարաւային Գազայի գաղթականաց կայանի մը վրայ: Մէկ մեռեալ եւ 19 վիրաւորներ կան: Ապահովութեան սպասարկութեանց հանդիպումներն իսկ անմիջապէս դադրեցան:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Ապրիլ 10-ին, մեռած է

(Շար.ը Դ. էջ)

«ԹՈՒՐՔԵՒՀԱՅ ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԵԱՆ» ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. – Ինչպէս քանիցս գրուեցաւ, օրուան նորոյթներէն է «հայեւթուրք երկխօսութիւն»ը: Նորագոյնը տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ Միւլհայմ քաղաքին մէջ (Մարտ 23 – 25): Այդ ձեռնարկին մասին թարգմանաբար ու որոշ կրճատումներով կու տանք Պոխումի համալսարանին Ցեղասպանութեան ու Սփիւռքի Ուսումնասիրութեան հիմնարկէն Քրիսթին Փլաթի գրութիւնը որ բացայայտ կերպով կը շեշտէ թէ ի՛նչ պարունակ պէտք է ունենայ նման երկխօսութիւն եւ թէ անկէ որքա՜ն հեռու են կազմակերպուածները:

Քաղաքականութեան մարզին պատմութիւնը դատելու իրաւունքին շրջանակին մէջ գիտաժողով մը տեղի ունեցաւ որ կը ձգտէր պատմութիւնը դատելու արարքին *հակադրել* պատմութեան մասին երկխօսութիւն *մը, որ խորագրուած էր «Պատմութեան ծանր բեռը – փորձ հայեւթուրք երկխօսութեան մը»: Կազմակերպուած էր Միւլհայմի բողոքական ակադեմիային, Գերմանեւհայ ընկերութեան եւ Մարդկային եւ ընկերային գիտութիւններու փոխանակումի գերմանեւթուրք ընկերակցութեան կողմէ: Ի միջի այլոց, նախաձեռնին մասնակցած էր Գերմանիոյ Հայկական եկեղեցին ալ:*

Անոր գլխաւոր նիւթը ոչ մէկ ձեւով կեցուածքներու հաշուետուութիւն մըն էր, ոչ ալ հաշտութեան եւ համաձայնութեան, պատմական ժխտումի եւ ճանաչումի ընդհանուր պայմաններուն մասին վիճաբանութիւն մը: Ծրագիրով կ'առաջարկուէր կեդրոնական երկու հարցերու մասին վիճարկում մը. «1915 – 1918-ի պատահարներուն նախընթացները» եւ Հայաստանի ու Թուրքիոյ ներկայի յարաբերութիւնները: Եւ պատմական անցքերը աշխատանքի նիւթերուն նիւթ ըլլալով հանդերձ, ծրագիրը ցեղասպանութեան մասին խօսելէ խուսափեցաւ եւ նոյնիսկ հրաւիրագիրներուն վրայ թրքական ժխտողականութեան ոչ մէկ նշում կար:

Կարելի՞ է երկխօսութեան մասին խօսիլ երբ նիւթը բնորոշուած չէ: «Ընդդէմ, երկխօսութիւն» կը պահանջէ Թուրք մասնակից մը երբ սրահը կը հակադրէ անոր ժխտողական արտայայտութիւններուն: Իսկ փրոֆէսոր Ռ. Յովհաննէսեան իր ելոյթը կը սկսի ըսելով. «Թուրք պատմաբանները կրնան օգնել մեզի տեղեկանալու» ցեղասպանութեան տարբեր փուլերուն:

Ձեռնարկը ակներեւօրէն զետեղուած էր «լայնախոհութեան», նաեւ մշակութային բացուածքի շրջանակին մէջ: Առաջինը յատկապէս արտայայտուեցաւ ցեղասպանութեան Թուրք պատասխանատուներուն «դժուարին կացութեան» նկատմամբ ցոյց տրուած ցաւակից նեցուկով: Ետոյ խօսուեցաւ «անմխիթար կացութեան», «լարուած» վիճակին, «պատմութեան ծանր բեռ»ին մասին որոնցմէ կը տուժէին «հայեւթուրք» յարաբերութիւնները: Հիացում պատճառող յաւակնութեամբ մը կ'ըսուէր թէ նպատակը առաջին քայլ մը ըլլալն է «հարթելու համար մնայուն երկխօսութեան գետին մը երկու ժողովուրդներուն միջեւ որոնք կրնան յետադարձ ակնարկով մը դիտել հասարակաց պատմութիւն մը որ ճիշդ է թէ մասամբ խնդրայարոյց է, բայց ի վերջոյ կու գայ 900 տարուան անցեալէ մը»:

Բայց արդեօք պատմութեան ճամբան ո՞ր աստիճանի հարթ պէտք է ըլլայ, պատմական ճշմարտութիւնը պէ՞տք է հարթուած ըլլայ, նման «երկխօսութեան» մը հեռանկարով: Եւ երբ նոյնիսկ պատմութիւնը «վիճայարոյց» կ'որակուի, իսկապէս ընդունելի՞ է խօսիլ միանական փորձառութիւններու «հասարակաց» պատմութեան մը մասին: Կրնա՞յ երբեք գոյութիւն ունենալ զոհերու եւ դահիճներու հասարակաց պատմութիւն մը:

Առանց վիճարկումի ընդունիլ հասարակաց պատմութեան արտայայտութիւնը, կը նշանակէ յարաբերականացնել զոհին փորձառութեան մասնայատուկ բնոյթը եւ յանցաւորութեան ակներեւ հանգամանքը: Երբ կը խօսուի հասարակաց պատմութեան մասին, հարկաւոր է գիտնալ թէ ո՛վ է զոհը եւ ո՛վ՝ յանցաւորը. դերերը կրնան փոփոխուիլ եւ շրջուիլ:

... «Բարեկամանա՛նք, որպէսզի վերջապէս կարենանք մոռնալ» կ'ըսէ Թուրք մասնակից մը: Անիկա կարելի մեկնակէտ մը, շրջանակ մը կրնա՞յ ըլլալ երկխօսութեան մը համար: Հաշտութեան վիճակներ կան ներկայիս, յատկապէս Հարաւային Ափրիկէի, կամ Ռուանտայի, Կուաթեմալայի մէջ: Բայց բոլորին պարտային ալ մեկնակէտը կը կազմէ յանցաւորներու անայլեւայլ դատապարտումը: Հաշտութեան այդ փորձերուն մէջ յանցաւորները կը դիմեն դէպի զոհերը եւ չի պահանջուիր որ «զանգատները» վերջապէս դադրին: Ընդհակառակը, զոհերուն ձայնը կ'ունկնդրուի: Հաշտութեան երկխօսութիւնը վերապրողին կարելիութիւն կու տայ իր պատմութիւնը պատմելու, որովհետեւ այդ երկխօսութիւնը կ'ուզէ պահպանել եւ փոխանցել այդ պատմութիւնը: Որովհետեւ, միայն երբ վերապրողներու ձայնին ապահով շրջանակ մը կը տրամադրուի ու այդ ձայնը կը դադրի առարկելի ըլլալէ, կարելի կը դառնայ դիմել դէպի համաձայնութեան եւ հաշտութեան հոլովոյթը:

Մինչդեռ, «Հայեւթուրք համաձայնութիւն» պիտակին տակ տարուած վիճարկումին հետաքրքրական ուղին ատոր հակառակը ըլլալով, յիշողութիւն չէ որ կը պահանջէ որպէս երկխօսութեան հիմ, այլ՝ մոռացում մը: Նման կեցուածք ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ժխտումի նոր ձեւ մը:

... Հոն ուր Թրքական արդարացումները կրնան չափուիլ հայկական «կեցցէ»-ներով, թերեւս աւելի լաւ պիտի ըլլար լսածը մինչեւ ծայրը մտիկ ընել:

Անշուշտ դառնացող է տեսնել Թուրք ժխտողներու երրորդ սերունդին հռետորական կարողութիւնը որ լայնօրէն կը գերազանցէ Հայերունը որոնք կը ջանան իրենք զիրենք արդարացնել: Աւելի՛ դառնացնող է նշմարել Հայկական արդէն հինցած թեզը որպէսզի ելքի ճամբայ որ կը մղուի հրէական պատմութեան հետ բաղդատութեան. բաղդատութիւն որ հազիւ հազ կը յաջողի չիյնալ հակասեմականութեան մէջ եւ որ չունի ազգային ընկերվարութեան պատմութեան իսկական ճանաչում մը:

... Երկխօսութիւն կը նշանակէ նիւթի մը մասին խօսիլ, վիճաբանիլ, վիճարկել, կամ համաձայնիլ: Նիւթ մը հասարակաց գիտութիւն կը դառնայ փոխադարձ հաղորդակցութեան, արժեւորումներու, դիրքերու փոխանակման միջոցով:

«Իմ տեսանկիւնէս...» այսպէս սկսաւ Ռ. Յովհաննէսեան իր ելոյթը, յստակօրէն ցոյց տալով այդ երկու բառով թէ ինչի կը վերաբերի ներկայի «հայեւթուրք երկխօսութիւն»ը: Հոն ցեղասպանութիւն եւ յիշողութիւն կը վերածուին վէճի, գաղափարներու, բանակցութիւններու նիւթի: Երկխօսութեան կանոնները կը պարտադրեն խօսիլ «կոտորածներու պատմութեան հայկական եւ Թրքական տեսանկիւն»ի մը մասին: «Հայկ. տեսանկիւն»ը այդ պարագային անխուսափելիօրէն կ'ըլլայ զգացականին, չմոռնալու կամքին եւ ենթակայական կողմնակալութեան տեսանկիւնը:

Ի՞նչ է նպատակը մարտավարութեան որ կը կայանայ ցեղասպանութեան դերակատարներով եւ զոհերով հիմնապէս տարբեր պատմութիւններ, սկզբունքով զանազանելի պատմական փորձառութիւններ զեղչելու տարբեր տեսանկիւններու եւ հեռանկարներու, յետոյ պահանջելու համար որ այդ հեռանկարները իրարու ձուլուին երկխօսութեան մէջ, եթէ ոչ այլ բան, քան՝ դերակատարը վերածել նաեւ քիչ մը զոհի եւ զոհը՝ դերակատարի: Անիկա անշուշտ յատկապէս ճակատագրական է հոն ուր ժխտողական թեզերը կը հիմնուին դերակատարի եւ զոհի դերերուն այս շրջումին վրայ:

Ցեղասպանութիւնը, անոր նախընթացները, օսմանեւթուրք եւ համաշխարհային պատմութեան մէջ անոր ընդհանուր ներգրաւումը այդ ձեւով կը զեղչուի հակամարտութեան մը որ մասամբ կամաւոր կերպով, մասամբ ակամայ, «դժբախտ» վախճանի մը յանգած է:

Մինչդեռ, երիտասարդ Թուրքիոյ ընթացքին մէջ որ առընչուած էր տնտեսական, ընկերային, հողային, քաղաքական եւ ցեղային նպատակներու, հարցը չէր վերաբերեր մրցակցութեան մը մէջ ուժեղագոյնը որոշելու: Հայերու բնաջնջումը ինքն իրեն օրինականացումի յանգող, վարչականօրէն գործադրուած հոլովոյթն էր կազմակերպուած ընկերութեան մը որ ստեղծեց եւ գործածեց «հայկական հարց»ը միմիայն իր օրինականացման քարոզչութեան համար:

Երկխօսութիւն, համաձայնութիւն, հաշտութիւն եզրերը այդպէս թեթեւակի ձեռք առնուելիք բաներ չեն: Ըսել միայն «այո, Հայեր մեռան» բաւարար չէ որպէս համաձայնութեան հիմը պատմութեան էջի մը որուն ընկերային եւ նիւթական հետեւանքները իրենց որոշիչ բնոյթը կը պահեն վերապրողներուն, նաեւ յետագայ սերունդներուն համար: Առարկելի պատմութեան մը զոհերը չեն հաշտութեան առաջին քայլերուն պատասխանատուները: Առաջին այդ քայլը չի կրնար հիմնուիլ Հայերուն ուղղուած ձեռք մեկնելու պահանջի մը վրայ (երբ Թրքական կողմն ալ բաւական հեռու է այդ ժեսթէն):

Հալածանքի ու բնաջնջումի ծայրագոյն բրտութենէն ետք հաշտութեան հոլովոյթի մը հիմը կրնայ ըլլալ միայն նոյնինքն Թուրքիոյ կողմէն յանձնառութիւն մը. զոհերու պատմութեան, ինքնութեան ճանաչումը, նաեւ ճանաչումը այն կացութեան որուն մէջ կը գտնուէին տուեալ ժամանակին եւ ինչի՛ տէր էին:

Թալմուտի «Հաշտութեան գաղտնիքը յիշողութեան մէջ է» խօսքը կը նկարագրէ երկխօսութեան մը կեդրոնաքարը. երկխօսութիւն որ չի կապուիր զոհին հրաժարումին, այլ՝ դերակատարներու ճակատին քաղաքական հիմերուն եւ որոշուած թիրախներուն:

Ք. ՓԼԱԹ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՍԵՐՏ ԿԱՊԵՐ՝ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԼԵՒՈՆ Գ. ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԵՒ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

ՖԻՐԷՆՑԷԻ, ՃԵՆՈՎԱՅԻ, ՓԻԶԱՅԻ, ՌԻՄԻՆԻԻ, ՓԵՐՈՒՃԻԱՅԻ ԵՒ ՍԻԵՆՆԱՅԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒՆ ԲԱՐԳԱՒԱՃՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԼԵՒՈՆ Գ. ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԿԱՊԵՐԸ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՀԵՏ ԵՒ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒՆ ԲԱԶՄԱՑՈՒՄԸ

Ֆիրէնցէի մէջ պապական Կուէլֆ եւ կայսերական Կիպէլլին կուսակցութիւններուն միջեւ պայքարը երբ պապականներուն յաղթանակով աւարտեցաւ, Ֆիրէնցէցիները պապին կողմէ դրամատնային մենաշնորհի արժանացան եւ իրենց դրացի ու մրցակից Սիեննայի վրայ գերակշռութիւն հաստատեցին. անոնք նաեւ պապին կողմէ եկեղեցական տուրքեր հաւաքելու պաշտօն ստանձնեցին Եւրոպայի տարածքին. այսպէսով Ֆիրէնցէի Պարտի եւ Փերուցցի ընտանիքները դրամատնային եւ միջազգային առեւտուրի տիրական ուժեր դարձան:

Լեւոն Գ. Թագաւորին եւ Պարտի ու Փերուցցի ընտանիքներուն ներկայացուցիչ Պալտուչչի Փիքոլոթթոյի միջեւ կնքուած առեւտրական համաձայնութիւններէն ետք Ֆիրէնցէի հայ համայնքը ստուարացաւ: Հայ առեւտրականներու նաւերը տեւականօրէն սկսան երթեւեկել Ֆիրէնցէի նաւահանգիստը: Ֆիրէնցէի հայ համայնքը գլխաւորաբար առեւտրականներէ բաղկացած էր, որ քաղաքին բարձրադիր մասին՝ Ս. Մինասի տաճարի թաղամասին մէջ կեդրոնացած էր: Այս ժամանակներէն սկսեալ Կիլիկիայէն եւ այլ շրջաններէ բաւական թիւով Հայեր գացին հաստատուեցան հոն եւ ստուարացուցին համայնքը, որմէ ետք եկեղեցի եւ Ազգային Տուն կառուցուեցան հոն: Իսկ Ս. Մինաս վանքի եկեղեցւոյ մէջ 1279-ին Ս. Մինասի խճանկարը պատկերուեցաւ հայ Թագաւորի հանդերձանքով եւ Ռէքս Արմէնիա (Թագաւոր Հայաստանի) արձանագրութեամբ:

Ճենովայի ուժը եւ հեղինակութիւնը անհամեմատօրէն զօրացաւ Փիզայի դէմ 1284-ի Մելորիայի յաղթական ծովամարտէն եւ 1298-ին Վենետիկի դէմ մղուած Քուրծոլայի նաւամարտէն ետք: Ճենովացիք արդէն Ղրիմի մէջ սերտ կապեր ունէին Հայերուն հետ, եւ հայ ու ճենովացի առեւտրականներ դաշնակցած կ'իշխէին Սեւ ծովուն վրայ՝ իրենց ձեռքերուն մէջ պահելով տարանցիկ առեւտուրը: Այսպէսով Ճենովա հարազատ կեդրոն դարձած էր Հայերուն համար, եւ քաղաքին հայ համայնքը հետզհետէ աւելի կը ստուարանար: Ճենովայի Հայերը 1307-ին Սուրբ Բարթողիմէոս Եկեղեցին կառուցեցին: Ճենովա նաեւ հայերէն ձեռագիրներու ընդօրինակման կեդրոններէն դարձաւ:

Փիզա Ճենովայի դէմ 1284-ի Մելորիայի նաւամարտէն պարտուած դուրս գալէ ետք զինուորականօրէն բաւական տկարացաւ: Սակայն անիկա կեդրոնական Թոսքանա նահանգին գլխաւոր ուժը կը մնար եւ կը շարունակէր պահել իր բարգաւաճ վիճակը, ուր խաչակրական արշաւանքներու ժամանակներէն Արեւելքէն եւ յատկապէս Սուրիայէն հսկայ հարստութիւն կուտակուած էր: Առնօ գետի ափին եւ Լիկուրիական ծովէն քիչ մը հեռու, Փիզա ամբողջ Իտալիոյ ամէնէն գեղեցիկ եւ զարդարուած քաղաքներէն մէկը կը նկատուէր, որ նշանաւոր դարձած էր իր աշտարակով, եկեղեցիներով, հոյակերտ տաճարներով, մկրտարաններով, ինչպէս նաեւ՝ անուանի քանդակագործներով ու վարպետներով. իսկ Փիզանօ վարպետներու ընտանիքը քանի մը սերունդ շարունակ երախտարժան աշխատանք տարաւ քաղաքի ճարտարապետական կառոյցներու բարեզարդման մէջ:

Փիզացի առեւտրականներ կարեւոր դերակատարութիւն ունէին տեղական եւ միջազգային շուկային վրայ եւ առեւտրական մեծ գործառնութիւններ կ'իրականացնէին Արեւելքի հետ. այս պատճառով ալ անոնք Այասի մէջ առանձին հիւպատոս ունէին:

Փիզայի ներկայացուցած առեւտրական դիրքին եւ Կիլիկիոյ հետ կապերուն բերումով կարեւոր թիւով Հայեր գացին հաստատուեցան հոն: 1282-էն սկսեալ Փիզայի քաղաքային դիւանի վաւերագիրներուն մէջ Հայեր յիշուած են, ինչ որ ցոյց կու տայ, թէ Հայեր այդ ժամանակ արդէն կարեւոր ներկայութիւն էին հոն: Փիզայի համայնքը արագօրէն ստուարացաւ եւ եկեղեցականօրէն սկսաւ կազմակերպուիլ: 1320-ի յիշատակարանին մէջ տեղեկութիւններ պահուած են քաղաքի հայ համայնքի Գրիգոր Եպիսկոպոսի մասին, որ հիմք կու տայ հաստատելու, թէ Փիզայի գաղութը արդէն բաւական ստուարացած եղած է: Մօտաւորապէս այս ժամանակ ալ Փիզայի հայ համայնքը Հայոց Տուն, Սուրբ Անտոնի Եկեղեցին եւ վանք կառուցեց: Հոն ալ նոյնպէս հայերէն ձեռագիրներ ընդօրինակուեցան:

Ռիմինիի մէջ, որ նաեւ Արմնի, իսկ հայ մատենագրութեան մէջ Ռիմ անունով ճանչցուած է, հաւանաբար 1188-էն սկսեալ Հայեր եղած են, որոնք եկեղեցի կառուցած են: Իսկ 1215-ին կառուցուած Հայոց տունը վերակառուցուեցաւ 1296-ին, Թովմա վարդապետին ջանքերով: ԺԳ. դարու ընթացքին այնքան հայութիւն կեդրոնացաւ հոն, որ երկրորդ եկե-

ղեցի մըն ալ կառուցուեցաւ: Շրջանին առաջնորդ նշանակուեցաւ Յովհաննէս Եպիսկոպոս. հաւանաբար անոր կապուած էին նաեւ շրջակայ քաղաքներու հայ համայնքները: Հայ գաղթականութեան կարեւոր կեդրոններէն ըլլալով՝ Ռիմինի նաեւ հայերէն ձեռագիրներու ընդօրինակման կեդրոններէն դարձաւ. Ռիմինի հաստատուած հայ գրիչներէն յիշենք Վարդան գրիչ, որ 1254-ին Հայոց Տան մէջ «Յաճախապատում»ի ձեռագիր մը ընդօրինակած է, որ ներկայիս Փարիզի Ազգային Մատենադարանին մէջ պահպանուած է:

Այս ժամանակ հայկական ստուար համայնք մը կազմաւորուեցաւ կեդրոնական Իտալիոյ Ումպրիա երկրամասի Փերուճա քաղաքին մէջ: Թիպէր գետի հովիտին ու Թրասիմենօ լիճի բարձունքներուն թառած գեղատեսիլ այս քաղաքը շրջակայ բնակավայրերու հետ երկարատեւ կռիւներէ ետք, պապական Կուէլֆ կուսակցութեան յարած եւ ապահով շրջան դարձած էր, որուն շնորհիւ ալ ... հայ գաղթականութեան համար կարեւոր կեդրոններէն դարձաւ:

Փերուճայի մէջ հայկական ստուար համայնքի գոյութեան ապացոյց է այն, որ Լեւոն Գ. Թագաւոր 1279-ին ձեռագիր Ժամագիրք մը նուիրեց Փերուճայի Հայերուն. յիշատակարանին մէջ գրուած է. «Լեւոն... Թագաւոր ամենայն Հայոց, որդին հանգուցեալ արքային Հեթմոյ, խնդրոյ Յովհաննէս քահանայի, պարգեւեցաք Ժամագիրքս գայս իւր եկեղեցւոյն Ս. Մատթէոս աւետարանչի, որ է ի Փերուժ քաղաք՝ յիշատակ մեր եւ նախնեաց մերոց» (1279):

Փերուճայի համայնքը Հայոց Տուն ունեցած է, որ յիշուած է հայկական ձեռագիրի մը մէջ. նշուած ձեռագիրին գրիչը կը խնդրէ յիշել Հայոց Տան երկու կառավարիչները՝ Յակոբ քահանան եւ Պօղոսը: Փերուճայի մէջ 1309-ին գրուած այլ ձեռագիրի մը մէջ Յովհաննէս գրիչ կը խնդրէ յիշել Ստեփանոս փիլիսոփան եւ Յովհաննէս Շամքորեցին, որոնք իր ուսուցիչները եղած են:

Հիւսիսային Իտալիոյ Վենետօ շրջանի Փատովա քաղաքը ԺԱ. – ԺԳ. դարերուն մեծապէս զարգացաւ եւ իտալական գլխաւոր համայնքներէն դարձաւ, որուն շնորհիւ բաւական հայութիւն կեդրոնացաւ հոն. քաղաքին Հայերը, Դաւիթ վարդապետ Կիլիկեցիի նախաձեռնութեամբ, 1308-ին հոն եկեղեցի կառուցեցին:

Կեդրոնական Իտալիոյ Թոսքանայի շրջանի Սիեննա քաղաքը քաղաքական եւ զինուորական մեծ նուաճում մը արձանագրեց, երբ 1260 Սեպտեմբեր 4-ի Մոնթափերթիի ճակատամարտին անոր բանակը ջախջախեց Ֆիրէնցէցիները: Ֆիրէնցէի հետ տեւական մրցակից Սիեննա դրամատուներու կարեւոր կեդրոն դարձաւ, եւ Հռոմի պապեր տնտեսական մեծ ներդրումներ կատարեցին հոն՝ չէզոքացնելու համար Կիպէլլին կուսակցութեան համակիր առեւտրականները, որմէ ետք Կիպէլլին կուսակցութեան պատկանող ազնուականները կորսնցուցին իրենց հեղինակութիւնը: Այս պայմաններուն տակ հոն հայկական համայնք կազմաւորուեցաւ, որ յիշուած է 1970-էն սկսեալ: Սիեննայի Հայերը Կումոլեան դրան յարակից թաղամասերուն մէջ կեդրոնացան, ուր այնուհետեւ կառուցուեցան Սուրբ Աստուածածին, Սուրբ Սիմէոն եւ Սուրբ Թադէոս Եկեղեցիները:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ՈՒՂՏԸ ԵՒ... ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ

Երեք ուսանողներ էին: Երեքն ալ համալսարանի իրենց վերջին տարին: Մէկը գերմանացի էր, միւսը՝ անգլիացի, իսկ երրորդը՝ հայ: Երեքն ալ կը պատրաստուէին գրելու իրենց աւարտաճառը: Համալսարանի վկայականը կախում ունէր գրութեան աւարտաճառի յաջողութենէն:

Վերջապէս ստացան նիւթը.— ՈՒՂՏԸ:

Այո՛, բոլորիս ծանօթ այլանդակ կենդանին, որ կոչուած է նաեւ՝ «անապատի յոյլ նաւ»:

Գերմանացին բարեւի կը կենայ, կ'անցնի սեղանին առջեւ ու իբրեւ վերնագիր կը գրէ. – «Ուղտը որպէս պատերազմական միջոց»:

Անգլիացին կը գրէ. – «Ուղտը որպէս առեւտրական փոխադրամիջոց»:

Հայը կը նստի սեղանին առջեւ, հաստատակ մը կ'առնէ եւ իբրեւ խորագիր կը գրէ. «Ուղտը եւ Հայկական Հարցը»:

Պատմութիւնը հոս կանգ կ'առնէ: Մէկը չի գիտեր թէ ուղտը ի՞նչ կապ ունի, կամ ի՞նչպէս կարելի է ուղտը կապել... Հայկական Հարցին հետ:

«Արդեօք մի բան հասկանո՞ւմ էք հայից», կը հարցնէ բազմավաստակ եւ հայրենաշունչ գրագէտ Դերենիկ Դէմիրճեան իր անմեռ էջերէն մէկուն մէջ, ո՛րքան տարօրինակ, համելուկային արարած, ո՛րքան խարուսիկ»:

Երեւո՛յթը, ո՛չ ինքը, հայը:

Այո՛, խարուսիկ է հայուն երեւոյթը միայն, բայց երբե՛ք իր ներքին աշխարհը որ անսահման, խորունկ եւ մթաստուեր «մի քարայր» է, ուր նուազագոյն ձայներն իսկ իրենց անվերջանալի արձագանգները կ'ունենան եւ չեն մարիր երբեք:

«Ի՞նչ է հոգին, հայու հոգին կը հարցնեմ ես ինծի» կը գրէ անկրկնելի բանաստեղծ Վահան Թէքէեանը իր «Հայու հոգին» բանաստեղծութեան առաջին տողով եւ ի զուր կը փորձէ վերջնական տարազի մը մէջ ամփոփել զայն, ի վերջոյ վերստին հարցնելու համար.

«Ի՞նչ է հոգին, հայու հոգին կը հարցնեմ դեռ ուսա՞ղ...

Ու կը գտնեմ զայն ցեխի մէջ կիսաթաղ...»

Սակայն այս չէ, եւ այս չէր կրնար ըլլալ «հայերդութեան» մեծատաղանդ հեղինակին պատասխան եզրակացութիւնը:

Այո՛, ցեխին մէջ կիսաթաղ է հայու հոգին, կը շարունակէ ան, բայց գինուորի մը պէս որ անընդհատ պատերազմի մէջ է – այդ ցեխին դէմ անշուշտ – ոչի՛նչ, նոյնիսկ այդ ցեխը չի կրնար աղտոտել: աղարտել զինք՝ հայու հոգին:

«Եւ ընդմէջէն իր այդ ցեխին,
սարսռագին,
կը համբուրեմ հայու յոգնած,
սուրբ հոգին...»:

Դերենիկ Դէմիրճեան եւ Վահան Թէքէեան բացառութիւն չեն: Չկայ գրեթէ հայ մտածող մը, մտաւորական մը, գրող մը, արուեստագէտ մը, գիտնական մը որ հայու տարազումը ընելու փորձ չէ կատարած: Փորձած են գրեթէ բոլորը եւ բոլո՛րն ալ առանց բացառութեան, շատ մը երեւներ լուսաբանելէ ետք, ի վերջոյ խոնարհած եւ համբուրած են «Հայու Սուրբ Հոգին»:

Ա՛յս եղած է իրենց եզրակացութիւնը: Ուրիշ բան չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ ինչքան պեղես, ինչքան խորանաս այնքան լայն անհուն ու անսահման կը գտնես այն «տարօրինակ, համելուկային արարած»ը որ ՀԱՅ կը կոչուի:

Ուղտի պատմութիւնով մը սկսանք մեր այս խորհրդածութիւններուն: Վերջացընենք այլ պատմութիւնով մը:

Օր մը ճպուռը կը մօտենայ մրջիւնին եւ կը հարցնէ.

– Մրջիւն եղբայր, այս ի՞նչ գործի վրայ ես, ամբողջ օրը հողի հատիկներ կը վերցնես, կը տանիս անդին կը ձգես:

– Չե՞ս տեսներ, կը պատասխանէ մրջիւնը, կ'աշխատիմ այս լեռը ծակել եւ լերան միւս կողմը գտնուող սիրածիս միանալ:

– Բայց, մէկ մեթր չծակած կեանքդ կը վերջանայ, կը ճչայ ճպուռը:

– Այո՛, կը պատասխանէ մրջիւնը, կեանքս կը վերջանայ, բայց կը մեռնիմ սիրածիս ճամբուն վրայ...:

Գ. ՍԵՊՈՒՀ

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ «Էսթիա» հանդիսասրահին մէջ, Մարտ 17-ին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Շրջանային Վարչութեան տեղի ունեցած է Հայաստանէն եկած «Նոր անուններ»ու բացառիկ համերգ մը: Հանդիսութեան նախագահած է Համազգայինի Շրջանային Վարչութեան անդամ՝ Փեկի Փափազեան, որ ներկայացուցած է յայտագրին մասնակցող մենակատարները: Բոլոր մասնակցողները երիտասարդ նոր ուժեր եղած են, զանազան մարզերու մէջ՝ դաշնակ, ջութակ, սաքսօ, չէլ եւ այլն, եւ այլն: Ցայտագրի աւարտին բեմ հրաւիրուած են մենակատարներու խումբի ընդհանուր տնօրէնը՝ Տիկին Սիլվա Մեքինեան, ինչպէս նաեւ դաստիարակները՝ ջութակահար Պետրոս Հայկազեան եւ երաժշտագէտ՝ Տիկին Նունա Ոսկանեան: Մարտ 21-ին ալ, «Նոր անուններ» համոյթը ելոյթ ունեցած է Ֆիքսի Լ. եւ Ս. Յակոբեան վարժարանի սրահին մէջ, «Ջաւարեան», Լ. եւ Ս. Յակոբեան նախակրթարաններու եւ «Ճէնազեան» միջնակարգի աշակերտներուն համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

ԼՈՒՌՈՒԱԾ ԺՊԻՏՆԵՐ

Բարսեղի տղան մեկնում է Ռուսաստան: Որոշ ժամանակ անց նամակ է գրում հօրը. «Շուտ փող ուղարկիր՝ վերադարձի տոմս գնելու համար»:

Ստանում է պատասխանը.

«Տղայ ջան, էն նամակը, որ գրել էիր, ես չեմ ստացել»:

LIVRES REÇUS

GREGOIRE DE NAREK
Tragédie
Le Livre de Lamentation

Introduction, traduction et notes
par
ANNIE & JEAN-PIERRE MAHE

Lovan II
in AEDIBUS PEETERS
2000

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

1915-ի Նոր Տարին վերջինը եղաւ, որ դիմաւորեցինք մեր գիւղում:

Առաջին տագնապալի լուրերը մեզ հասան Ապրիլի կէսին՝ Վանից: Ապա աւելի սարսափազդու լուրեր՝ Բերկրիի հովտի գիւղերից, Արճէշի գաւառից, Խլաթից, Տիրամանի? ... Սարիղամիշի մօտ դեռեւս ռուսներին կրած խոշոր պարտութիւնից յետոյ թուրքական բանակն ու քրտական հրոսակախմբերը, նահանջելով, ըստ կառավարութեան ծրագրի ձեռնամուխ եղան հայ բնակչութեան թալանին ու կոտորածին:

Մայիսի առաջին օրերին, երբ ռուսական բանակը Մանազկերտ մտաւ, կոտորածների ալիքը տարածուեց դէպի Ալաշկերտ, Խնուս, Բուլանըխ: Ջարդը, սաստ հրամանով, սկսուեց յանկարծակի: Եւ սաստ նոյն հրամանին էին սպասում, զէնք վերցրին նաեւ Բուլանըխի՝ մինչ այդ իրենց ղրացի ներկայացնող քրտերն ու թուրքերը: Վերին Բուլանըխի մի քանի գիւղեր (Կոփ, Եոնճալու, Թեղուտ, Ոտնչոր) Մայիսի 15-ին դիմեցին ինքնապաշտպանութեան, որը, ինչքան գիտեմ, տեւեց երեք օր: Ինքնապաշտպանական մարտերի շնորհիւ էլ այդ գիւղերի բնակչութիւնը կարողացել էր անվնաս հասնել ոչ շատ հեռու գտնուող ռուսական զօրամասերին: Բայց ահա Շիրվանշեյխ, Համզաշեյխ գիւղերը, որոնց չգիտեմ ինչպէս չէր հասել ռուսական զօրքի մօտիկ լինելու լուրը, ամենավայրագ կոտորածի զոհ դարձան: Ողջ մնացածներին էլ, ինչքան գիտեմ, քշել էին դէպի Ջուղր կոչուող կամուրջն ու այնտեղից ջուրը նետել:

Ներքին Բուլանըխի 13 հայաբնակ գիւղերի բնակիչներից քչերին յաջողուեց փրկուել: Նահանջող Թուրքական զօրքն ու քիւրտ համիտէները, նրանց միացած թուրք եւ քիւրտ փախստականները բնաջնջեցին Ներքին Բուլանըխի հայկական գիւղերը եւ մեծ աւար առած չարժուեցին դէպի Մուշ:

Մեր Շեխաղուալը ժամանակին տեղահան եղաւ:

Մայրիկեան պայծառ մի առաւօտ հայրս յծում է եզան սայլը, բարձում ամենաանհրաժեշտ իրերը, մեզ նստեցնում վրան: Վերջին անգամ նայում ենք հայրենի տան շեմին (դեռեւս չգիտենք, որ վերջին անգամ), ապա ընդմիշտ հեռանում, միանում միւս գաղթողներին: Բայց առայժմ Մանազկերտ ենք գնում:

Մանազկերտում մնացինք շուրջ մէկուկէս ամիս: Ես կարօտում էի մեր տունն ու յաճախ հարցնում, թէ երբ ենք տուն գնալու: Շուտով՝ պատասխանում էին ինձ: Եւ, իրօք, մերոնք համոզուած էին եղել, որ շուտով մեր գիւղն ենք վերադառնալու: Այդ յոյսը ներշնչում էր ռուսական բանակը: Դեռ առաջին օրը, երբ Մանազկերտին մօտենալիս տեսել են առաջին ռուս զինուորներին, մայրս ապշած ասել է. «Քա՛, Յովսէփ, Ռուսն էլ մըզի պէս մարդ է»: Այո, յաղթական ռուսական բանակը միամիտ հայի աչքում ազատարար էր ու փրկիչ, եւ, Մանազկերտում նստած, մենք սպասում էինք, որ շուտով Ռուսները կը պաշարեն Կարինն ու Խնուսը, կ'իջնեն Մշոյ դաշտ: Ինչու միայն մենք՝ Մանազկերտում նստածներս, ողջ արեւմտահայութիւնն էր յոյսը կապել Ռուսների հետ: Սակայն տեղի ունեցաւ անսպասելին:

Յուլիսի 15-ին սկսուեց ռուսական բանակի յայտնի նահանջը: Թէ այն ժամանակ, թէ այսօր, ռազմավարական ինչպիսի նկատառումներով էլ փորձեն բացատրել այդ նահանջը, այն, միեւնոյնն է, անհասկանալի է մնում: Թուրքական պարտուած բանակն ու քրտական հրոսակները ետ էին քաշուել եւ ընդունակ չէին ոչ միայն հակայարձակման, այլեւ յուրջ դիմադրութեան: Հայրս ու մի քանի համագիւղացիներ մի անգամ Մանազկերտից Շեխաղուալ գնացին եւ ճանապարհին ոչ ոքի չէին տեսել, իսկ գիւղում՝ միայն երեք թէ չորս քրտուհիների: Եւ այնուհանդերձ ռուսական հրամանատարութիւնը տուեց այդ նահանջի հրամանը, որի հետեւանքով Վանի հայութիւնը նոյնպէս գաղթեց, իսկ Մուշն ու Սասունը բնաջնջուեցին: Նահանջ, որ Թուրքիային հնարաւորութիւն տուեց մինչեւ վերջ իրագործել իր ծրագրած ցեղասպանութիւնը:

Իսկական գաղթը այդ ժամանակ սկըսուեց: Շեխաղուալից Մանազկերտ էինք հասել նոյն օրը, այժմ ճանապարհը շատ աւելի երկար է ու անյայտ: Կարաւանը մեծացել է: Անհաշիւ սայլերի երկար շարանը դանդաղ դէպի արեւելք է ձգւում: Սայլերին ուղեկցում է հազարաւոր մարդկանց յուսահատ բազմութիւնը: Չորս կողմը լաց ու հառաչ է, ամէն ինչ իրար է խառնուել:

Մեր ընտանիքը եօթ անձ էր՝ հայրս ու մայրս, պապս ու տատս, հօրաքոյրս, ես եւ եղբայրս: Ծանր բեռնաւորուած սայլի վրայ բոլորին տեղ չկար: Պապս եզներն էր քշում, ես, տատս ու հօրաքոյրս նստում էինք ետեւում, հայրս քայլում էր կողքից եւ հսկում սայլի ընթացքը, իսկ մայրս, փոքր եղբօրս գրկած, քայլում էր սայլի ետեւից:

Մայրս պատմում էր, որ մի անգամ երկար քայլեցուց յոգնել է եւ հօրս ըսպառնացել, որ կը գցի երեխային: Դրել է մի թփի տակ ու բաւականին հեռացել: Հայրս ոչ մի անգամ ետ չի նայել: Իսկ մայրս քայլել ու ստէպ-ստէպ ետ նայել: Յակոբը, ասում էր, նստած տեղից իրեն էր նայում, բայց լաց չէր լինում: Ի վերջոյ մայրս ետ է դարձել, վերցրել երեխային: Երեկոյեան, երբ հօրս հարցրել է, թէ ոնց էր սիրտը տանում, հայրս պատասխանել է. «Բրտի աղջիկ, ես քեզ լաւ գիտեմ, դու ճիժ չթալիս»:

Երկար ու ծանր ճանապարհ են անցել, շատ մայրեր են կորցրել իրենց զաւակներին:

(Շար. 8)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Գայեանէ Գաքոյեանի թարմ յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Պերճ Եագուպեան (Վըթրա – Մոնթու, Օթ – Սաւուա) 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Գաքոյեան, Գույումճեան, Խուպէսէրեան եւ Նշանեան ընտանիքներուն Տիկին Գայեանէ Գաքոյեանի մահուան առթիւ:

* *

Կապոյտ Խաչի Պուրվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ժիւլիա Կօթիէ – Կոնոյեանի իր զաւկին Մարի – Անժ Կօթիէի, 36 տարեկան, մահուան առթիւ:

(Շար. Ա. էջէն)

Թուրք բանտարկեալի մը քոյրը որ 147 օր է հացադուլի դիմած էր: 4–րդ մահն է հացադուլ ընողներու մէջ: Ասոնք կը բողոքեն բանտերու պայմաններու նախատեսուած փոփոխութեան դէմ:

ՊՈԼՍՈՅ ասիական շրջանին մէջ, ռմբափորձ մը գործուած է Ապրիլ 10–ին: Անծանօթներ կրակ բացած են ոստիկանական կառքի մը վրայ, երկու ոստիկան վիրաւորելով: Փախուստի իրենց ճամբուն վրայ, յարձակողները բախած են կառքի մը եւ սպաննած մէջը գտնուողներէն մէկը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՍՆԷԹ–ը (Ելեկտրականութեան եւ ջերմութեան ազգ. Ընկերութիւն) եւ Թրքական Ալարքօ Հոլտինկը, Ապրիլ 10ին, գործընկերութեան համաձայնագիր մը ստորագրած են Պոլիս, ջեռուցման ուժանիւթի արտադրութեան համար Թուրքիոյ մէջ: ՍՆԷԹ 40%–ը ունի Թրքական Ալթէքի, որ Ալարքոյի կը պատկանի:

ԳՐՈԶՆԻԻ ռուսական ոստիկանութեան մէկ միաւորին շրջապատին մէջ 17 դիակներ գտնուած են: Կը կարծուի որ ըսպաննուած Չէչէններ են եւ ոճիրը գաղտնի պահուած է վեց ամիսէ ի վեր:

ՍԵՐՊԻՈՅ վարչապետը՝ Ճինճիք յայտարարած է որ Միլոսեւիչ Լա Հէի պատժական միջազգային ատեանին չի յանձնուիր: Գերմանական Պունթէ շաբաթաթերթին տուած հարցազրոյցին մէջ, Ճինճիք կ'ըսէ.– «Պէտք է ցոյց տանք որ Լա Հէի ատեանէն աւելի լաւ կրնանք ընել»:

le 2ème tome de

l'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE

de Sarkis BOGHOSSIAN

525 pages, relié,
avec plus de 800 reproductions
en couleur et en noir et blanc
est en vente

Pour les Fêtes Pascales

OFFREZ
CE MAGNIFIQUE
OUVRAGE
A VOS AMIS

Librairie Orientale
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince
75006 PARIS
☎ 01. 43. 26. 88. 65

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

աւագ շաբթուան

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13

Յիշատակ Չարչարանաց,
Խաչելութեան եւ Թաղման
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17–ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14

Ճրագալոյց Զատկի

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30–ին:

Ճրագալոյցի կամ Խթման պատարագ ժամը 17·30–ին:

Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 18–ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14

Ճրագալոյց, սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30–ին, Խթման պատարագ ժամը 17·30–ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17·30–ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14

Ճրագալոյց Զատկի

Ժամերգութիւն ժամը 17–ին, պատարագ ժամը 17·45–ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13

Պահք: Յիշատակ Չարչարանաց եւ Խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17–ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14

Պահք: Ճրագալոյց Զատկի

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30–ին, Ճրագալոյցի Խթման պատարագ ժամը 17·30–ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13

Թաղում ժամը 17–ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14

Ընթերցուածք ժամը 17–ին, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18–ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13

Թափօր Թաղման ժամը 17–ին,:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14

Ճրագալոյցի ժամերգութիւն՝ ժամը 16–ին, Ընթերցուածք՝ ժամը 16·30–ին, Պատարագ ժամը 17–ին:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13

Թաղման կարգ եւ Թափօր ժամը 17–ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14

ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ

Ընթերցուածք Մարգարէից՝ ժամը 16·30–ին, պատարագ ժամը 17·15–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13

Թաղման կարգ ժամը 18–ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14

Ճրագալոյս ժամը 17–ին, Ընթերցուածք եւ պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13

Թաղման կարգ ժամը 17–ին:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13

Թաղում ժամը 18–ին:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14

Ընթերցուածք ժամը 17, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18–ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15

Զատիկ, պատարագ ժամը 11–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 16

Մեռելոց ժամը 11–ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

1700ème ANNIVERSAIRE DE LA PROCLAMATION DU CHRISTIANISME EN ARMENIE

Marseille - Arménie - 1700

Pèlerinage organisé par l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France et les associations de Jeunes de Marseille et Aix-en-Provence

Du 12 au 19 juillet
à partir de 4 900 F *

Comprenant : vol Marseille - Paris - Erevan aller-retour ● Hébergement en pension complète et programme touristique : Erevan, Khor Virap, Etchmiadzine, Dzidzernagapert, Garni, Kéghart, le lac Sévan, Haghartzine, Gochavank . . .

Date limite d'inscription : 30 avril

Renseignements: Cathédrale Arménienne - ☎ 04 91 77 84 70

* ● *Prix du séjour hors assurance individuelle* ● *Acompte de 1 500 F à l'inscription* ● *Pour les jeunes de 18 à 35 ans* ● *Frais de visa inclus.*

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en contactant notre secrétariat au 01. 48. 24. 46. 57 qui vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 12 août.

Date du séjour :
Du 27 juillet au 19 août

Prix :

Colonie de Bellefontaine : pension 3 550 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

Camp rayonnant de Bellefontaine : pension : 3 800 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

ENSEIGNEMENT
PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE/ECRITURE
DE L'ARMÉNIEN

STAGE DE CINQ JOURS
du 17 au 21 avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan, 75014 PARIS

Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire

Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours

INSCRIPTION :
Association MACHTOTZ : ☎ 01.47.50.97.51

- Les résidents de la Maison d'Arménie peuvent participer à ce stage, dans la limite des places disponibles.
- Les enseignants des écoles sont cordialement invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 13
VENDREDI
13 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար · 1·400 Ֆ · — Վեցամսեայ : 725 Ֆ ·
Արտասահման : Տար · 1·650 Ֆ · (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ · (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·146 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.146

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ ԼՌՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԹՈՒԻ

Ապրիլ 11-ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան Փարիզէն, ուր եկած էր նախորդ օրը Ուաշինկթընէն ու տեսնուած Շիրաքի հետ, Երեւան ժամանեց եւ Զուարթնոց օդակայանին մէջ հանդիպում ունեցաւ լրագրողներուն հետ: Որոշ լաւատեսութիւն մը արտայայտեց Քի Ուէսթի բանակցութիւններուն մասին, չբացառելով որ «Զափաւոր ճնշումներ կարող են լինել»: Հարկ է սպասել Ժընեւի հանդիպումին: Ռ. Քոչարեան ըսաւ, որ այս անգամ ուղղակի բանակցութիւններ չէ ունեցած Հ. Ալիեւի հետ, կազմակերպիչները այլ եղանակ ընտրած էին, կը խօսէին համանախագահներուն հետ բայց, «այն արդիւնքները որ ունեցել ենք՝ դրական եմ համարում» ըսաւ Քոչարեան, աւելցնելով.— «Այս ամէնը հիմք է տալիս համանախագահներին յայտարարելու, որ ժամանակն է արդիւնքները թղթի վրայ դնել՝ պայմանագրի ձեւով: Յունիսին Ժընեւում կը լինեն նոր բանակցութիւններ»: Նախագահը. ըսաւ որ Օ-ԵԱ – ՍԷ – Ը-ի համանախագահները նոր փաստաթուղթ մը կը դնեն սեղանի վրայ որ փաքեթային (ամբողջական) կ՚ըլլայ: Ի՞նչ սկզբունքներու վրայ կ՚ըլլայ այդ փաստաթուղթը, Քոչարեան ըսաւ.— «Բազմիցս յայտարարել եմ այն սկզբունքների մասին, որոնցից դուրս ես հարցի կարգաւորումը չեմ տեսնում»:

Հայկական պատուիրակութիւնը Ղարաբաղի մասնակցութեան հարցը դրած է Քի Ուէսթ, բայց, Քոչարեան չի կրնար ըսել թէ Ստեփանակերտ կը ներգրաւուի՞ բանակցութիւններուն մէջ: Ինչ կը վերաբերի Փարիզի հանդիպումին, Քոչարեան ըսաւ.— «Փարիզում հանդիպեցի Շիրաքի հետ: Նախնական պայմանաւորուածութիւն էր եղել, եւ վերադարձին տեղեակ պահեցի քի ուէսթեան հանդիպումների մանրամասները: Շիրաքը լաւ տեղեակ է ամբողջ գործընթացին: Սա այն դէպքերից է, երբ նախագահը խորացած է հարցի մէջ: ... Նախօրօք պայմանաւորուածութիւն ունէինք եւ քանի որ Փարիզով էինք վերադառնում, կարծում եմ, ճիշդ էր Շիրաքին հանդիպելը: Իրենց կողմից կար այդ ցանկութիւնը: Նորապ հանդիպման բնոյթ չէր կրում»:

Լրագրողները փորձեցին ճշդել թէ նպորդակցութիւններու բացման, տարածքներու փոխանակման մասին խօսակցութիւններ եղա՞ծ են: «Տեղալների մասին չեմ կարող խօսել» եզրակացուց Հայաստանի Նախագահը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ԱՆՋԱՏՈՒԻԼ ԷՋՄԻԱԾՆԷՆ

ՊՈՒՏԻՆ ԿԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐԷ ՏԻՐԱՆ ԱՐՔ·Ը

Ապրիլ 11-ին, դէպք մը պատահած է Մոսկուա որ կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ: Նախագահ Պուտին, Կրեմլինի մէջ տեղի ունեցած արարողութեան մը ընթացքին պարգեւատրած է Տիրան Արք. Կիւրեղեանը: Այս քայլը յատուկ նշանակութիւն կը ստանայ երբ, յիշուի որ Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, ամիսներ առաջ, պաշտօնանկ ըրած էր Մոսկուայի Հայոց թեմի առաջնորդ՝ Տիրան Արք·ը, այն պատճառաբանութեամբ, որ չենթարկուիր Էջմիածնի հրահանգներուն: Արարողութենէն ետք, Ռուսաստանի մամուլի Տունին մէջ, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, խօսք առած են ռուսահայ գաղութի Ազգային Խորհուրդի անդամներ՝ Վարդան Մուշեղեան, Ստանիսլաւ Բագկոյեան, Հայ Համայնքի նախագահ Ռոման Յարութիւնեան եւ Տիրան Արք.: Անոնք ընդգծած են Տիրան Արք.ի մատուցանած ծառայութիւնները Ռուսաստանի հայ գաղութին: Արտայայտած են նաեւ իրենց ընդվզումը Տիրան Արք.ի նկատմամբ Գարեգին Բ.ի առած քայլին դէմ: Ս. Բագկոյեան չէ վարանած ըսելու թէ շատեր կը խորհին անկախ Հայաստանեայց Եկեղեցի մը հիմնել Ռուսաստանի մէջ, աւելցնելով թէ եթէ Տիրան Արք. դեռ հալածուի, այլեւս պիտի չկարենան Էջմիածնէն անջատումին առաջքը առնել:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 11 / 12)

Ն. ՅՈՒՆԱՆԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտ. 27-ի դատավարութեան Ապրիլ 11-ի նիստին ալ շարունակուած է Ն. Յունանեանի նախաքննական վկայութիւններուն հրապարակումը. ան ըսած է թէ ահաբեկչական արարքէն ետք փնտռուած է շրջանի Ներքին գործերու նախարար Ս. Աբրահամեանն ու Սերժ Սարգսեանը, կացութիւնը կարգաւորելու համար: Ըսած է տակաւին թէ Ազգ. Ժողովին մէջ հերթապահ ոչ մէկ ոստիկան կը ճանչնայ եւ թէ զէնքերը նոյն օրը տարած է հոն: Նոյն վկայութիւններուն համաձայն, խումբին անձնատուր ըլլալու որոշումը ինքը առած է, Ա. Յարութիւնեանի ու Ռ. Քոչարեանի հետ հանդիպումներէն ետք: Իր նպատակներէն եղած է արարքը յաջողութեամբ աւարտելէ ետք Վ. Սիրադեղեանը յանձնել ժողովուրդի դատաստանին: Նիստը կը շարունակուի:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ԶԻՆԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ադրբեջանի մէջ զինուորական մասնագէտներ բանակ կը կանչուին զինավարժութիւններու համար որոնց տեւողութեան մասին տեղեկութիւն չի տրուիր: Ադրբեջանական թերթ մը նոյն ատեն Ղարաբաղի զինավարժութիւնները հակամարտութիւնը սրելու հաւանականութիւն կը նկատէ: Ադրբեջանի ազգ. պաշտպանութեան նախարարութեան սահմանապահ զօրքերու վարչութիւնն ալ յայտարարութեամբ մը մինչեւ 30 տարեկան կիները զինուորական ծառայութեան հրաւիրած է: Պայման է որ թեկնածուները բարձրագոյն ուսում ունենան, Բաքուի բնակիչ ըլլան, գոնէ մէկ օտար լեզու եւ համակարգիչ գործածել գիտնան:

ԳԱՆՁԱԿԻ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐԸ ՔԻ ՈՒԷՍԹԷՆ ԴԺԳՈՀ ԵՆ

Ադրբեջանի լրատու գործակալութեան համաձայն, Գանձակի բնակչութեան մէջ բազմաթիւ լուրեր սկսած են շրջիլ Քի Ուէսթի բանակցութիւններուն մասին, մեծ դժգոհութեան տեղի տալով: «Ժամանակակից մուսավաթ» կուսակցութեան Գանձակի ճիւղը յայտարարած է թէ շրջանի բնակչութիւնը, ինչպէս բոլոր Ադրբեջանցիները, պարտուողական հաշտութեան դէմ կ՚արտայայտուին: Որպէսզի միտքերը հանդարտին, կը թելադրուի որ պետական հեռատեսիլէն իշխանութեան ներկայացուցիչ մը ելոյթ ունենայ եւ պարզաբանէ բանակցութիւններուն բովանդակութիւնը: Մուսավաթականները ըսած են որ հակառակ պարագային բացառուած չեն անկառավարելի դէպքեր, քանի որ իրենք չեն երեւակայեր առանց Ղարաբաղի Ադրբեջան:

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ ՕԳՈՍՏՈՍ 18 - 26

Համահայկական Բ. խաղերը Երեւանի մէջ տեղի կ՚ունենան Օգոստոս 18-էն 26: Մշակոյթի եւ մարմնամարզի նախարար Ռ. Շառոյեանի ղեկավարութեամբ ստեղծուած է կառավարական կազմակերպչական կոմիտէ մը: Կը սպասուի որ 30 երկրէ շուրջ 3000 մարզիկ մասնակցի այդ խաղերուն որոնք կ՚օգնեն Հայաստան – Սփիւռք կապերու սերտացման: Խաղերուն համար նախատեսուած է 40 միլիոն դրամի պիւտճէ մը: Մասնակցութեան համար դիմումի վերջին թուականն է Յունիս 1:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ տնտեսական տագնապին հետեւանք դրամին անակնկալ եւ մեծ համեմատութեամբ արժեզրկումը պատճառ եղած է որ փոքր ու միջակ ձեռնարկութիւններու պայրացած տէրերը ցոյցերու դիմեն բազմաթիւ քաղաքներու մէջ: Տագնապը սնանկացումներու ծաւալուն բնոյթ մը յառաջ բերած է ու հիմնովին տակնուվրայ ըրած առեւտրական աշխարհը: Ձեռնարկատէրեր կը պահանջեն որ կառավարութիւնը հրաժարի. այդ կոչերով Անգարայի մէջ 70, Մէրսինի մէջ 50, Իզմիրի մէջ 40 հազար ցուցարարներ փողոց իջած են, բուռն բախումներ ունենալով ոստիկանական ուժերու հետ: Թալանի, քանդումի արարքներ ալ ընկերացած են ցոյցերուն. Թրքական թերթերու համաձայն Անգարայի մէջ քարուքանդ եղած են պետական բազմաթիւ պաշտօնատեղիներ: Զայրոյթին գլխաւոր թիրախը վարչապետն է որ անկարող կը նկատուի երկիրը տագնապէն հանելու ու կը մերժէ հրաժարիլ:

ԻՍՐԱՅԷԼ հրասայլերով մուտք գործեց Գազայի շրջագօտիին մէջ, ի պատասխան պաղեստինեան յարձակման: Շարոն ոչ մէկ միջոցի առջեւ վճռած է կանգ առնել վերահաստատելու համար Իսրայէլի ապահովութիւնը:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ – ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ միջադէպը լրտես – օդանաւին պատճառաւ, վերջ գտաւ Ապրիլ 11-ին եւ ամերիկեան օդանաւին անձնակազմին 24 անդամները տուն վերադարձան Չաինէն երեք օր առաջ: Պուշ, որ կը մերժէր ներողութիւն խնդրել, ինչպէս կը պահանջէր Չինաստան, իր «վիշտը» արտայայտեց: Նախապէս, երկու բնագրեր, զորս ԱՄՆ ներկայացուցած էին Փեքինի իրենց դեսպանին միջոցաւ, մերժուեցան Չինաստանի կողմէ: Երրորդը ընդունուեցաւ: Հոն կ՚ըսուէր. – «Նախագահ Պուշ եւ Արտաքին նախարար Փաուըլ իրենց անկեղծ ցաւը կը յայտնեն չինական օդանաւին եւ անոր օդաչուին անհետացման համար: Խնդրենք, փոխանցեցէք չինացի ժողովուրդին եւ օդաչուին ընտանիքին մեր ցաւը» եւ այլն: Հարցը առժամապէս կարգադրուած կը թուի, բայց, յայտնի չէ թէ ի՞նչ կրնայ ըլլալ ապագան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ընկերվարական կուսակցութիւնը շատ գոհ չէ կառավարութենէն եւ Ռիւ տը Սոլֆերինոյի կեդրոնատեղիին մէջ, քննադատութիւնները կը ծաւալին: Ոմանք կարօտն ունին Օպրի – Սթրօս – Քահն զոյգին, որու տեղ Կիկու – Ֆապիուս զոյգը շատ ժողովրդականութիւն չի վայելեր: Ներքին նախարարն ալ շատ համակիր չունի, գալով Քաղաքի նախարարին՝ Գլօտ Պարթոլոն 30 միլիառ ծախսած է արուարձաններուն համար եւ ոչ մէկ արդիւնք ձեռք ձգած է ապահովութեան գետնի վրայ: Նոյն դժգոհութիւնները կան Քուշներէ (Առողջապահութեան), Կլավանիէ (Հողագործութեան): Ամէն պարագայի մէջ փտած բան մը կայ Ժոսփէնի թագաւորութեան մէջ, ինչպէս գիտել կու տան հրապարակագիրները եւ մեծ յոյս չկար այն հաւաքոյթին մասին, որ Ապրիլ 12-ին, գումարուած էր եւ Ժոսփէն կարգ մը միջոցառումներ պիտի հաղորդէր ընկերային գետնի վրայ:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, Ապրիլ 12-ին, բազմաթիւ ցոյցեր տեղի կ՚ունենային: Գլխաւորն էր դայեակներու ցոյցը, երեք շաբթուան գործադուլէ ետք: Ընդհանրապէս խնամքները ապահովուած են հիւանդանոցներու մէջ, բայց, նոյնը չէ պարագան անձնական դարմանատուներուն, ուր տնօրէնը պարտի բանակցիլ բանթողներուն հետ, նուազագոյն սպասարկութեան մը համար: Երկաթուղիի գործադուլը տեղ – տեղ կը շարունակուի, իսկ 40 քաղաքներու մէջ (Փարիզ դերծ կը մնայ) մեթրօ եւ հանրակառք գործադուլի մէջ են, հանգստեան կոչուելու տարիքը՝ 55 տարեկան կը պահանջեն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ բանտերուն մէջ, քանի մը հարիւր բանտարկեալներ հացադուլի դիմած են, ինչ որ խորագրել կու տայ «Լիպերասիոն»ի (Ապրիլ 12) «ծայրայեղ ձախ Թուրք բանտարկեալներու դանդաղ անձնասպանութիւնը»: 174 օր է որ կը տեւէ հացադուլը: Դիմանալու համար կենսանիւթ եւ անոյշ ջուր կը տրուի իրենց:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ Ներքին փոխ - նախարարը՝ Հապիպ Սանղինով սպաննուած է, Ապրիլ 12-ին, Դուշամբէ: Ոճրափորձին դոհ գացած են չորս հոգի: Երեք հոգի կրակ բացած են կառքին վրայ եւ փախած: Սանղինով ընդդիմադիր դէմք մըն էր, մինչեւ այն օրը, երկու տարի առաջ, երբ կառավարութեան մաս կը կազմէր:

ԻՐԱՆ ձերբակալուած 42 ընդդիմադիրներէն շատեր ազատ արձակուեցան: Երեսփոխաններու կէսը դիմում ըրած էին ազատ արձակումը պահանջելով:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄՕՏ, երեք լիբանանցի կիներ, որոնց երկուքը ազգական էին տէրդի ղեկավար՝ Վալիտ Ճումպլաթի համակիր մէկ երեսփոխանի, ծանրօրէն վիրաւորուած են, Ապրիլ 12-ին թակարդ ծրարի մը պայթումէն: Արարքին տէր եղող չէ եղած, բայց, «ահաբեկչական» որակուած է Ճումպլաթի կողմէ, որու համար Դամասկոսի մատը կայ. Ըսած է նաեւ «պիտի նախընտրէինք լուրջ երկխօսութիւն մը խնդրոյ առարկայ հարցերուն մասին քան նման միջոցներու դիմելը»: Ոճրափորձը գործուած է Ալէյ, որ Ճումպլաթի բերդն է: Լիբանանի տեղեկատուութեան նախարարը, որ անդամ է Ճումպլաթի ընկերվարական – յառաջդիմական կուսակցութեան, պայթումը կը նկատէ «ամբողջ Լիբանանի հասցէագրուած թակարդ ուղերձ մը, որ քաղաքական յատակ դրդապատճառներու կը հնազանդի»:

ԵՈՀԱՆՆԷՍՊՈՒՐԿԻ մէջ 47 հոգի մեռած է եւ հարիւրաւոր վիրաւորներ կան

(Շար·ը Դ· էջ)

ՅԱՄԱՌՈՒԹԵԱՆ ԱՆՆԵՐԵԼԻ ՄԽՈՒՄ ՄԸ

Կարելի՞ է զուտ ներքին ճակատի հարց նկատել դատական հոլովոյթ մը որ երեւութապէս նիւթականի իւրացումի խնդիրէ մը ծագած է, բայց Հայաստանի սահմաններէն երկար ատենէ ի վեր դուրս ելած է որպէս քաղաքական հակադրութիւն: Հասկնալի է որ խօսքը կը վերաբերի Բլէեանի դատավարութեան. անոր որ գումարներ չարաշահելու ամբաստանութեամբ դատապարտուեցաւ եօթը տարուան բանտարկութեան, սակայն, իշխանամէտ շրջանակներէ զատ բոլորին համար կը քաւէ Ռ. Քոչարեանի նախագահական թեկնածութեան առարկելու, անոր ընտրութիւնը ապօրինի յայտարարելու մեղքը:

Հարցը մէկ, կամ իրեն մեղսակից նկատուած երկու տիկիններու հետ, երբեք հողի դէմ քաղաքականութեան, անարդարութեան պարագայ մը ըլլալով կրնար մնալ, եթէ առիթ չտար խնդրոյ առարկայ ընելու երկրին արդարութեան համակարգը, հոն տիրող մտայնութիւնը. առկէ զատ, նաեւ առարկելի ճամբուն մէջ շարունակելու, բողոքներու պատճառ ընթացքը չարդարելու յամառութիւնը: Այդ դատավարութեան հոլովոյթը տնօրինողները, դատաւորէն սկսած, ոչ այս բաները նկատի առնելու, ոչ ալ հանրային լայն կարծիքի մը առջեւ ծիծաղելի չըլլալու տրամադրութիւն ունեցան. ճիշդ նման այն գիւղացիին որուն պատասխանը առած կարգ անցած է. «արտը իմս չէ՞, կորեկը խաչած կը ցանեմ»:

Հայաստանեան ծանօթ պայմաններուն, յանցանքի ու պատիժի այնքա՛ն խոտոր համեմատականի օրինակներու քով, Բլէեանի պարագան իսկապէս ընդվզեցնող է: Ան դրամի իւրացումի (ո՛չ մարդասպանութեան, ո՛չ պետական խարդախութեան) մեղքով երկու տարիէ ի վեր բանտարկուած է, երբ կրկնելու գնով կ՚արժէ յիշեցնել թէ Հոկտեմբեր 27-ի ամբաստանեալներէն մէկը կրցած է ամէնէն բնական ճամբաներով ոչ միայն բանտէն (եթէ գրուած էր հոն), այլ նաեւ քաղաքէն, երկրէն ալ դուրս ելլել ու հասնիլ մինչեւ ԱՄՆ...:

Ներկայիս, դատին վերաքննութիւնը տեղի կ՚ունենայ, նոր դատաւորի մը գլխաւորած ատեանին կողմէ. այդ նոր դատաւորը կը կոչուի Արշակ Խաչատրեան: Կը փոխարինէ Իսկուհի Վարդանեանը: Անմիջապէս պէտք է ըսել որ վերջապէս դատական ընթացքին մէջ արդարութիւն մը յուսալու ամէն լաւատեսութիւն անմիջապէս կը ցնդի կարդալով Մարտ 30-ի նիստին նկարագրականը. ան ստորագրուած է Վահրամ Ստեփանեանի կողմէ եւ լոյս տեսած «Հայկական ժամանակ»ի յաջորդ օրուան թիւին մէջ:

Հոն առաջին ըսուածը այն է որ Երեւանի դատախազութիւնը «այսօր էլ շարունակում է ճնշել վկաների վրայ, ամենաանթոյլատրելի ձեւերով»: Այդ նիստին վկան պատմած է որ նախորդ օրուան երկու վկաները ոստիկանը նախ տարած է դատախազութիւն. մօտ երկու ժամ Ա. Բլէեանը մեղադրողները «բացատրել են» թէ ի՛նչ վկայութիւն պէտք է տան, որպէսզի դատախազութեան հետ հարց չունենան: Դատախազութենէն զիրենք առաջնորդած են դատարան: Հոն, դատաւորը նոյնիսկ անոնց արգիլած է մօտենալ Բլէեանի հարազատներուն, «ճնշումներից զերծ պահելու մտահոգութեամբ»:

Վերաքննութեան նոյն նիստին որպէս վկայ ներկայացած է դրամատան նախկին փոխ–տնօրէն մը, դասագիրքի Թուղթի ապօրինութեան մեղադրանքին առընչութեամբ: Հակառակ մեղադրող կողմին պայրալի նայուածքներուն ու կրկնուող հարցումներուն, ան յստակօրէն ըսած է թէ 1995-ին որպէս Լուսաւորութեան նախարար Ա. Բլէեանի Ռուսաստանի «Սուսաննա» կազմակերպութեան ըրած դրամական փոխանցումը օրինական արարք է:

Անոր յաջորդած է դրամը ստանալով հանդերձ, դասագիրքի Թուղթը զրկելու թերացած նոյն կազմակերպութեան տնօրէնին եղբայրը. ան ալ պատմած է թէ ինչպէս դատախազութիւն տարուած ու խոշտանգուած է որպէսզի պէտք եղած ձեւով վկայէ. ըսած է թէ առաջին անգամ կը տեսնէ Ա. Բլէեանը որուն նախապէս ծանօթ չեն եղած ո՛չ ինքը, ո՛չ ալ եղբայրը: Նման վկայութիւն հասկնալի է որքա՛ն տհաճ կ՚ըլլայ մեղադրող կողմին որ կ՚ուզէ փաստել որ Բլէեան «իր բարեկամ»ին դրամ շահեցնելու նպատակով դասագիրքի Թուղթի ապսպրանքը այդ կազմակերպութեան ըրած է:

Պէտք է անդրադառնալ որ Բլէեանի դատավարութեան համար աւելի յաճախ կը գործածուի զաւեշտի բնութագրումը եւ նոյնիսկ «ընտրուած», դատախազութեան բովէն անցած վկաներ, չեն տար ակընկալուած վկայութիւնը: Նոյն օրուան նիստին խօսքի հրաւիրուած են Մ. Սեբաստացի կրթահամալիրէն ուսուցիչներ ալ, այս անգամ ամբաստանութեան տանիքի նորոգութեան առընչուած մասին լուսաբանելու համար: Անոնք բերած են այդ նորոգութեան գումար տրամադրած ութ ուսուցիչներու յայտարարութիւնը, ուղղուած՝ դատարանին: Ութ հոգի որոնք դատարանին կողմէ նկատի առնուած են Ա. Բլէեանի միտումնաւոր գործարքէն տուժածի կարգավիճակով: Անոնց յայտարարութեան մէջ ըսուած է. «Կրթահամալիրի տանիքապատման համար գումար ներդրած ուսուցիչներս երեւան քաղաքի դատախազութեան կամայականութեան արդիւնքում յայտնուել էինք Ա. Բլէեանի գործով տուժողի կարգավիճակում: Այդ անհեթեթ փաստի դէմ մենք բազմիցս բողոքել էինք ե՛ւ նախաքննութեան ե՛ւ դատաքննութեան ժամանակ»: Այդ ուսուցիչները ո՛չ միայն Բլէեանին ուղղուած մեղադրանքը չեն վաւերացուցած, այլ նաեւ բացատրած են որ իրենց ըրածը իրենց աշխատատեղին կարգի բերել էր եւ ոչ մասնագէտ մը անգամ կրնար տեսնել որ վճարուած գումարէն աւելի կ՚արժէր տարուած աշխատանքը: Աւելցուցած ալ են թէ «գոհ ու շնորհակալ ենք տնօրէնից: Պետական ֆինանսաւորում չստացած պետական դպրոցը տանիքապատուած է: Պետութիւնը շահող կողմ է»:

Այս բոլորին մէջ, ուր արդէն անկարելի է չնշմարել դատական ատեանին վարկաբեկումը, ամէնէն ծանրակշիռն է մանկավարժներուն եզրակացութիւնը. «Արդարադատութեան ատեաններում չեն գործում օրէնքները ու օրէնսգրքերը, եթէ կայ քաղաքական պատուէր: Մենք չենք վստահում Հայաստանի դատական համակարգին»:

Բանին բուն առումով՝ գաւաթ մը ջուրի մէջ յարուցուած բլէեանական փոթորիկը, անկասկած, գլխաւորաբար վնասեց ենթակային ու անոր ղեկավարած դպրոցական համալիրին. համալիր որ միջոցներու եւ ձեռնհասութեան ծով բացակայութեան ներկային մէջ յաջողած էր օրինակելի մակարդակի հասնիլ, մինչ այսօր կ՚ապրի անկումի շրջանը: Առկէ զատ, այդ փոթորիկը մեծ հիասթափութիւն պատճառեց արդարութեան համակարգին նկատմամբ, վնասելով անշուշտ երկրին արդէն ոչ փայլուն պատկերին: Կա՞յ միամիտ մը որ չմտածէ թէ վաղը, միւս օր, այդ պարագան հարկաւոր պահուն պիտի գործածուի Հայաստանի դէմ ատեանի մը կողմէ որուն համար մեծ իմաստ կը ներկայացնէ արդարութեան, ժողովրդավարութեան նման գաղափարներու իւրացումը:

Հակառակորդ, թշնամի նկատուած անձի մը հանդէպ ի գործ դրուած խորտակելու ընթացք մը որ ո՛չ կը մտածէ այդ անձին կրած վնասին, ո՛չ ամբողջ կրթարանի մը քայքայումին, ո՛չ ալ «զաւեշտ» կոչուած այդ ողբերգութեան արտաքին ցոլացումին մասին: Իսկապէս օրհնեալ յամառութեան, սրբազան յարատեւութեան հազուադէպ օրինակ է ան. երանի՛ թէ հրաշքով մը կարելի ըլլար այդ յամառութիւնն ու յարատեւութիւնը փոխադրել օրինակ՝ Հայաստանի մէջ կաշառակերութեան դէմ պայքարին դաշտը, կամ ղարաբաղեան բանակցութիւններու սեղանին վրայ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀՈՂԱՐՏԻՔ

ՏՈՔԹ. ՌՈՊԷՐ ՃԷՊԷՃԵԱՆ

(1909 - 2001)

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Անցեալ Մարտ ամսուն 26-ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան Հալէպի Ֆրանսական Մէն – Լուի հիւանդանոցին մէջ մահացաւ Սուրիոյ հայ համայնքի երիցագոյն անդամներէն ծանօթ մտաւորական բժշկապետ Ռոպէր Ճէպէճեան: Հանգուցեալը բնիկ Կիլիկեցի Այնթապի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ անդամ ընտանիքի մը շառաւիղն կը պատկանէր: Ան ծնած էր 1909 տարւոյ Օգոստոսի սկիզբը Այնթապի մէջ: Հայրը՝ Տոքթոր Աւետիս Ճէպէճեան (1876 – 1952), Ա. Համաշխարհային պատերազմի տարիներուն Օսմանեան բանակին մէջ ծառայած է իբր վիրաբոյժ բժիշկ նախ Տարտանելի ճակատը եւ 1916 տարւոյ ամառը նշանակուած է նոյն պաշտօնով Արեւմտահայաստանի գաւառները վկայ ըլլալով իր ժողովուրդին տարագրութենէն յետոյ ամայացած եւ քարուքանդ եղած երբեմնի ծաղկուն գիւղերուն եւ աւաններուն ողբալի վիճակին: Մինչ Ռոպէրի մայրը իբր սպայի ընտանիք իր ծնողաց հետ կ՚արտօնուի Այնթապէն Հալէպ երթալ ու հոն մնալ, իր մերձաւորներէն ուրիշներ բռնի Միջագետքի անջրդի անապատը կ՚աքսորուին, անոնցմէ շատեր անվերադարձ...

Պատերազմի տարիներուն Հալէպի մէջ Հայկական վարժարանի չգոյութեան պատճառաւ, Ճէպէճեան նախ քաղաքին գերմանական վարժարանը կը յաճախէր: Սոյն վարժարանին շէնքը դեռ կանգուն կը մնայ: Ան յետագային կը յաճախէ Հայ Աւետարանական վարժարանը եւ Լիբանանի անգլիական Հայ – Սքուլը: Վերջինէս շրջանաւարտ ըլլալէ յետոյ Ռոպէր Ճէպէճեան Պէյրութի Ամերիկեան համալսարանի բժշկական ֆաքիւլթէն կ՚արձանագրուէր որմէ շրջանաւարտ պիտի ըլլար 1934 տարւոյ Մայիսին: Համալսարաններու աշակերտներու փոխանակման գծով ան ուրիշ աշակերտի մը հետ վերջին տարին Լիոնի համալսարանը շարունակած էր ինչ որ իրեն իր ճիւղին մէջ խորանալու նորանոր հորիզոններ պիտի ընծայէր: Ճէպէճեան քանի մը տարի իր հօր եւ քեռայրին՝ Տոքթոր Ֆիլիփ Յովնանեանի միասնաբար հիմնած անձնական հիւանդանոցը աշխատելէ յետոյ 1938 – 1939 տարիներուն միջեւ Ֆրանսա մասնագիտութեան կը հետեւէր: Նախ Փարիզի Լարիպուազիէր հիւանդանոցը, յետոյ Նանթի հիւանդանոցը իր ժամանակի երեւելի բժիշկներու մօտ վարժընթաց կատարելէ յետոյ ակնաբուժութեան մարզին մէջ մասնագիտանալով Հալէպ կը վերադառնար:

Տոքթոր Ճէպէճեան 1952-ին ճարտարապետ Զարեհ Քափլանի կը վստահէր ընդարձակ բնակարանի մը կառուցումի յատակագիծը որուն առաջին երկու յարկերը քսան անկողին ունեցող հիւանդանոց մը պիտի ներկայացնէին: Սոյն անձնական նախաձեռնութիւնը՝ եզակի այդ ժամանակուան պայմաններուն մէջ, արդիական բոլոր պայմանները եւ սարքաւորումները լրացուցած ըլլալով պետութեան կողմէ մասնագիտութեան հետեւողներու համար ճանաչում գտաւ: Քիչ չէ մանաւանդ Հայ բժիշկներու թիւը, որոնք Տոքթոր Ճէպէճեանի փոքր հիւանդանոցին մէջ մասնագիտութեան տիրացան, որոնցմէ մի քանիին ալ Սուրիա մեր այցին առիթ ունեցանք ծանօթանալու: Անդամ Ֆրանսայի Ակնաբոյժներու Միութեան 1948-էն սկսեալ ան եղաւ նաեւ Սուրիոյ Ակնաբոյժներու Միութեան հիմնադիր անդամ: Անխոնջ աշխատող, Տոքթոր Ճէպէճեան իր բազմազբաղ վիճակին հետ զուգահեռաբար մասնակցեցաւ բազմաթիւ միջազգային գիտաժողովներու: Սուրիան այդ թուականներուն աչքի խիստ վտանգաւոր թրախոմա հիւանդութեան ենթակայ երկիրներէն մին էր: 1952-ին, Ակնաբոյժներու Միջազգային Կազմակերպութիւնը Սուրիոյ բժիշկներուն կը յանձնարարէր 1955-ի միջազգային համաժողովին համար թրախոմայի վերաբերեալ տեղեկագրին պատրաստութիւնը: Տոքթոր Ճէպէճեան երկու ուրիշ Հայ բժիշկներու հետ գործակցաբար սոյն տեղեկագիրը պատրաստելէ յետոյ 1955 Մայիս 9-ին Փարիզի մէջ տեղի ունեցող գիտաժողովին կը ներկայանար: Սոյն տեղեկագրէն խորապէս տպաւորուած, Համաշխարհային Առողջապահական Կազմակերպութեան (1) ընդհանուր տնօրէնը 1956 Յունուար 30 թուակիր նամակով զայն կը հրաւիրէր հինգ տարուան համար Սուրիոյ ներկայացուցիչ ըլլալու, ինչ որ շարունակուեցաւ 25 տարիներ մինչեւ 1980 տարւոյ Յունուար ամիսը:

Տոքթոր Ճէպէճեանի յիսունի մօտ գիտական յօդուածները լոյս տեսած են ակնաբուժական հանդէսներու մէջ մեծամասնութեամբ ֆրանսերէն, եւ անգլերէն լեզուներով: Անոնցմէ ոմանք ռուսերէնի ալ թարգմանուած են: Իսկ թրախոմայի վերաբերեալ իր մէկ ուսումնասիրութիւնը Փէքինի մէջ լոյս տեսնող անգլերէն լեզուով հանդէսի մը մէջ մեծ գնահատանքի արժանացած է:

Ակնաբուժական մարզի մէջ իր բերած նորութիւնները Երեւանի բժշկական շրջանակներուն մօտ խոր հետաքրքրութիւն արթնցուցած էին: Քաջալերուած այս ջերմ ընդունելութենէն, Տոքթոր Ճէպէճեան 1970 Նոյեմբերին «Թրախոմային բնական բուժումը» նիւթին շուրջ թէզ մը պաշտպանեց 24 փրոֆէսէօրներէ բաղկացած ժիւրիին առջեւ, ի ներկայութեան բազմաթիւ ունկնդիրներու ուր օրուան Առողջապահական նախարարը եւս անձամբ ներկայ կ՚ըլլար իր հետեւորդներով:

Տոքթոր Ճէպէճեանի գործունէութիւնը մի միայն իր ասպարէզին շուրջ չսահմանափակուեցաւ: Ան խիստ մօտէն հետեւեցաւ սուրիահայ համայնքի ազգային եւ գրական կեանքի բոլոր շարժումներուն, Հայաստանի հետ մշակութային յարաբերութիւններուն: Անդամ 1943-էն Հալէպի Հ. Բ. Ը. Միութեան, մինչեւ 1970 զանազան պատասխանատու պաշտօններ վարեց սոյն կազմակերպութեան մէջ: Յետ պատերազմին, 1956-ի աշնան, երբ Հալէպէն առաջին խումբը Երեւան այցելեց, Ճէպէճեան մաս կը կազմէր այցելուներուն: Այսուհետեւ մինչեւ 1991, ան 22 անգամ Հայաստան այցելեց: Անշահախնդիր, հայրենասէր եւ նախաձեռնարկ, բժշկական մարզի մէջ Սուրիոյ մտաւորականներու մօտ վայելած վարկը ի սպաս դրաւ Հայ եւ Արաբ ժողովուրդներու բարեկամական կապերը սերտացնելու եւ Հալէպի հայ համայնքին [illegible] միջոցաւ օգտակար ըլլալու: 1990 եւ 199[illegible] տարիներուն, Ապրիլեան ոգեհանդէսներուն բանախօսութիւններու առիթով Սուրիա մեր այցերու ընթացքին ականատես եղանք Տոքթոր Ճէպէճեանի եւ Արաբ մտաւորականներու միջեւ խիստ բարեկամական յարաբերութիւններուն: Իբր 1915-ի Մեծ Եղեռնէն վերապրող մը, իր յիշողութեան մէջ քանդակուած էր տարագրեալներու ողբալի վիճակը ու մեզի յաճախ կը կրկնէր «Եթէ Արաբ ժողովուրդը եւս Թուրք ժողովուրդին պէս շարժէր, այսօր դժուար կ՚ըլլար նոյնիսկ մէկ տարագրեալ Հայ ողջ գտնել»:

Տոքթոր Ճէպէճեան Հայաստանի գիտնականներուն, մտաւորականներուն հետ սերտ յարաբերութիւններ հաստատած էր: Հիւրասէր եւ դիւրահաղորդ, Հայաստանէն Հալէպ այցելող անխտիր բոլոր մտաւորականները ջերմօրէն իր բնակարանը ընդունեցաւ: Իր նախաձեռնութեամբ իրականացաւ Հալէպի «Մարտիրոս Սարեան Արուեստի Ակադեմիան», որուն բացումը տեղի ունեցաւ 1955-ին: Նմանապէս իր թելադրութեան շնորհիւ մեծանուն գիտնական Վիքթոր Համբարձումեան զանազան ասպարէզի տէր չորս արաբ մտաւորականներ Սփիւռքահայ Մշակութային Կապի Կոմիտէի գծով Երեւան հրաւիրեց: Սոյն այցելութեան յաջորդեց Երեւան եւ Հալէպ քաղաքներու իբր «քոյր» քաղաքներ հռչակումը: Ան 1971-ին հիմնեց նաեւ «Վիոլէթ Ճէպէճեան» գրադարանը եւ հրատարակչատունը: Սոյն սեփական գրադարանը շատ ճոխ հին մամուլի հաւաքածոներ ունի, ինչպէս նաեւ Սուրիոյ եւ նա մանաւանդ Հալէպի վերաբերեալ հին նկարներ: Հանգուցեալը սիրայօժար փափաքող ընթերցասէրներուն կ՚արտօնէր որպէսզի իրենց ուսումնասիրութիւններուն համար անոնցմէ օգտուին: «Վիոլէթ Ճէպէճեան» հրատարակչատունէն իր սեփական միջոցներով Գեղարդ տարեգիրքի վեց հատորներ 1973-էն ի վեր լոյս տեսան: Ան նաեւ ուրիշ կարգ մը հրատարակութիւններու արաբերէն թարգմանութեան նախաձեռնութիւնը ստանձնեց որուն նպա-

ԻՏԱԼԻԱ

ՃԱԳՈՄՕ ԿՈՐԻՆԻԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Շաբաթ օրը, Ապրիլի 7-ին, իտալական Վոկերա քաղաքում տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր արարողութիւն՝ ի յիշատակ իտալացի դիւանագէտ, Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան Իտալիայի դեսպան Ճագոմօ Կորինիի:

Ճագոմօ Կորինի պատկանում է հայ ժողովրդի մեծ բարեկամների շարքին, այն մարդկանց, ովքեր, ականատեսը լինելով հայոց ցեղասպանութեանը, անտարբեր չմնացին, չլռեցին, իրենց ձայնը բարձրացրին յանուն արդարութեան, ովքեր յաճախ իրենց կեանքը վտանգելով, հնարաւորութիւն ունեցան օգնութեան ձեռք մեկնել հալածուողներին: Նրա ջանքերի շնորհիւ բազմաթիւ հայ կեանքեր են փրկուել այդ դաժան տարիներին:

1911 – 1915թթ. Կորինի եղել է Իտալիայի գլխաւոր հիւպատոսը Տրապիզոնում: Նրա իրաւասութիւնները տարածւում էին Էրզրում, Վան, Բիթլիս, Սեբաստիա, Սամսոն հայաբնակ վիլայէթների վրայ, ուստի նա քաջատեղեակ էր, յաճախ նաեւ ականատես, երիտթուրքերի բոլոր վայրագութիւններին եւ դրանց մասին պարբերաբար տեղեկացնում էր իր կառավարութեանը:

1915թ. Օգոստոսի 25-ին «Իլ Մեսաջերօ» օրաթերթը տպագրում է «Հայերի դէմ մահմեդական վայրագութեան սարսափելի դրուագները» վերնագրով ընդարձակ հարցազրոյցը Կորինիի հետ, որում իր տեսածը հասարակութեան լայն խաւերին ներկայացնելով, դիւանագէտը յայտարարում է. «...Թուրքիայի այս սեւ էջը արժանի է վճռականօրէն դատապարտման եւ համայն քրիստոնէութեան վրէժի: Եթէ բոլորն իմանային այն ինչ ես գիտեմ, այն ամէնը, ինչ ստիպուած էի տեսնել իմ աչքերով եւ լսել իմ ականջներով, մինչ այժմ չէզոք մնացած բոլոր քրիստոնեայ ուժերը պէտք է, ելնէին Թուրքիայի դէմ, նզովէին նրա անմարդկային կառավարութիւնը եւ նրա վայրագ "Միութիւն եւ Առաջադիմութիւն" կոմիտէն ու պատասխանատուութեան կանչէին նաեւ դաշնակիցներին, որոնք հանդուրժում եւ իրենց օժանդակութեամբ քօղարկում են ո՛չ անցեալ, ո՛չ էլ արդի պատմութեան մէջ հաւասարը չունեցող այդ նողկալի յանցագործութիւնները: Ամօ՛թ, գարշա՛նք, անարգա՛նք»:

Պատերազմի աւարտից յետոյ, իբրեւ Իտալիայի Արտաքին Գործերի Նախարարութեան հայկական հարցերով փորձագէտ, Կորինիին յանձնարարւում է Հայաստանի վերաբերեալ մի մենագրութիւն պատրաստել: 1918թ. Նոյեմբերի 14-ին Կորինին Խաղաղութեան Կոնկրէսի իտալական պատուիրակութեանն է յանձնում «Հայաստանը Խաղաղութեան Կոնկրէսում» վերտառութեամբ իր Յուշագիրը, որը հաստատւում է նաեւ Պօղոս Նուպարի նախագահած Փարիզի հայկ. պատուիրակութեան կողմից եւ որը հիմք է հանդիսանում Սեւրի, Ժընեւի եւ Լոզանի կոնֆերանսներում բանավէճերն բացելու համար: Յուշագիրը մի կողմից ներկայացնում է Հայերի դիրքորոշումը, միւս կողմից՝ Իտալիայի տեսակէտը, որն անվերապահօրէն պաշտպանում է Հայաստանի, Կիլիկեան ներառեալ, անկախ պետութիւն դառնալու թեզը, ընդ որում, Կորինիի համոզմամբ, դրա հովանաւորը պէտք է լինէր հէնց Իտալիան: Կորինիի «Յուշագրի» վերջին բառերն իսկապէս մարգարէական են հնչում. «Թողնելով, սակայն, Հայաստանի հարցը չլուծուած, կամ այն լուծելով մասնակիօրէն միայն, աշխարհի խաղաղութիւնը պարբերաբար խանգարուելու է»:

1918թ. Ճագոմօ Կորինին նշանակւում է Իտալիայի արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Հայաստանի Հանրապետութիւնում եւ պաշտօնավարում է մինչեւ 1920թ.:

Այնուհետեւ վերադառնում է Հռոմ, ուր եւ ապրում է մինչեւ կեանքի վերջը: 1940թ. Մայիսի 28-ին, Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան հռչակման 21-րդ տարեդարձի կապակցութեամբ հրատարակւում է նրա «Վկայութիւններ» խորագրով գիրքը: Մահացել է 1950թ. Հոկտեմբերի 31-ին՝ 91 տարեկան հասակում:

Արարողութեան առաջին մասը տեղի ունեցաւ Վոկերայի քաղաքային խորհրդի նիստերի դահլիճում, ուր հաւաքուածների առջեւ ելոյթ ունեցան Վոկերայի քաղաքապետ Աուրելիօ Թորիանին, փոխ-քաղաքապետ Լուիճի Ֆրոնթին, Իտալիայում ՀՀ դեսպան Գագիկ Բաղդասարեանը, «Հիւսիսային Դաշինք» պատգամաւորական խմբի ղեկավար Ճանդարլօ Փալյարինին, Իտալահայերի Միութեան նախագահ Յակոբիկ Մանուկեանը, պատմաբան Կապրիէլէ Նիսիմը, «Ձայներ անապատում. ճշմարիտներ եւ վկաներ Հայերի համար» գրքի հեղինակ Փիէթրօ Քիչիւկեանը, իտալացի լրագրող Արքիմէտ Պոնթեմփին: Ելոյթներում հանգամանալիօրէն ներկայացուեցին Ճագոմօ Կորինիի կեանքն ու գործունէութիւնը, ի նպաստ հայ ժողովրդի եւ յանուն անկախ Հայաստանի ստեղծման նրա ջանքերը, ընթերցուեցին էջեր նրա «Վկայութիւններ»ից եւ «Յուշագրից»:

Դեսպան Գ. Բաղդասարեանը, ենելով Իտալիայի բազմաթիւ քաղաքային խորհուրդների, ինչպէս նաեւ Խորհրդարանի կողմից Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման փաստից, առաջարկեց Վոկերայի քաղաքապետարանին՝ հանդէս գալ Իտալիայում Ապրիլի 24-ը Հայոց ցեղասպանութեան նահատակների ոգեկոչման օր հռչակելու նախաձեռնութեամբ, ընդունելով համապատասխան որոշում եւ կոչ անելով նման որոշումներ ընդունել միւս քաղաքապետարաններին: Առաջարկն ընդունուեց ոգեւորութեամբ քաղաքապետարանի ղեկավարութեան կողմից, որն իր հերթին հանդէս եկաւ հանդիպակաց առաջարկով, այն է՝ բարեկամական կապեր հաստատել Հայաստանի որեւէ քաղաքի հետ:

Այնուհետեւ հանդիսութիւնները տեղափոխուեցին Վոկերայի գերեզմանատուն, ուր Կորինիի գերեզմանի մօտ Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկունք Հայց. Առաքելական եկեղեցու հովիւ Սարգիս Քհնյ. Սարգսեանը հոգեհանգստի պաշտօն կատարեց: Կորինիի գերեզմանից հող վերցուեց՝ զետեղելու համար Ծիծեռնակաբերդի ցեղասպանութեան յուշահամալիրի յուշոյ պատի մէջ, Հայերի համար միւս Ճշմարիտների՝ Մորկընթաուի, Վեկների, Ֆրանսի, Լեփսիուսի, Պրայսի կողքին. արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ ս.թ. Մայիսի 28-ին:

ԻՏԱԼԻԱՅՈՒՄ
ՀՀ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

տակ Օսմանեան տիրապետութեան ժամանակ տեղի ունեցած Հայկ. ցեղասպանութիւնը արար ժողովուրդին ծանօթացնել էր: Սոյն հատորներու ամենաուշագրաւն է անշուշտ քիւրտ լրագրող Մէվլանզատէ Ռիֆաթի «Թուրքիոյ յեղափոխութեան ներքին ծալքերը» արաբատառ թրքերէնով լոյս տեսած 1929-ին Հալէպի մէջ (2):

Տոքթոր Ճէպէճեանի մահուամբ կ'անյայտանայ հայրենասէր մտաւորական մը որ իր միջոցներուն ներած առաւելագոյն չափով, հակառակ իր յառաջացած տարիքին, ջանաց միշտ համայնքին օգտակար ըլլալ: Հանգուցեալին յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մարտ 30, Ուրբաթ օր Հալէպի Հայ Աւետարանաց Էմմանուէլ Եկեղեցին:

Մեր անկեղծ ցաւակցութիւնները Տիկին Լուիզ Ճէպէճեանի եւ հանգուցեալին զաւակներուն՝ Տանիլային, Վանիկին եւ Երիքին:

(1) World Health Organization-ի կեդրոնը Ժընեւ կը գտնուի:

(2) Այս գրքին հայերէն առաջին տպագրութիւնը լոյս տեսած է Պէյրութի Տօնիկեան տպարանէն: Նաեւ Բ. տպագրութիւնը: Ներածականին մէջ Մէվլանզատէ Ռիֆաթ իբր Երիտթուրք լրագրող ցոյց կը տրուի եւ յաճախ ալ պատմաբաններու կողմէ այդպէս կը յիշուի, ինչ որ սխալ է: Արխիւային փաստաթուղթեր ցոյց կուտան որ ան ծագումով Քիւրտ էր:

Ա. Պ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԱՐՈՒՆԸ

Շաբաթ, Մարտ 24, երեկոյեան ժամը 20.30-ին, Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան «Ժ. Մարանճեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ բանաստեղծութեան տարեկան ձեռնարկը, նուիրուած մեր մեծ գրող եւ բանաստեղծ Պարոյր Սեւակի մահուան 30-րդ տարելիցին:

Երեկոյթը կազմակերպած էին Մշակոյթի Տան տնօրէնը Ա. Յակոբեան եւ բանաստեղծական խումբի պատասխանատու Ժ. Ֆորէսթիէ:

Հանդիսութեան առաջին բաժնին, տիկին Կարինէ Միրզոյեան հայերէնով եւ Ժ. Ֆորէսթիէ ֆրանսերէն ներկայացուցին բանաստեղծին կեանքն ու գործունէութիւնը: Յետոյ ելոյթ ունեցան բանաստեղծական խումբին անդամները եւ յաջորդաբար արտասանեցին Պ. Սեւակի գործերէն. յիշենք անոնց մէկ քանին. – Անի Մատէն «Նոր օրեայ աղօթք» եւ «Իմ Հայաստան», Աշոտ Յակոբեան «Մօր ձեռքեր», «Մերանում ենք» եւ «Մարդ էլ կայ, մարդ էլ», Կարինէ Միրզոյեան «Երեւանին» եւ «Նամակի փոխարէն», Միշէլ Տիլսիզեան «Բանաստեղծին բախտը» եւ «Պոռնեը» (ֆրանսերէն), Ժ. Ֆորէսթիէ «Լէրպ օ պօռ տէ ռուբ», «Նու վիէյիսօն», Շ. Մանուկեան «Անլռելի զանգակատուն»էն հատուածներ, «Բանաստեղծները», «Մեներգ», «Էրէբունի Երեւան» եւ «Սարդարապատ»:

Սէնթէթիզէօրի վրայ կ'ընկերանար Այպէր Մարգարեան:

Հանդիսութեան երկրորդ բաժնին, գաղութին ծանօթ արուեստագէտներ՝ Գրիգոր Պաղտասարեան եւ Ներսէս Մնացականեան կիթառով ու շւիով ներկայացուցին գեղեցիկ երգեր եւ հայրենաշունչ կտորներ: Բանաստեղծուհի տիկին Անժ Ճերմակեան արտասանեց 2001 Թուականին նուիրուած իր մէկ գործը: Երեկոյթը տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՈՂ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

Դժուարանցանելի մի տեղում հայրս նախ տատիս, պապիս ու հօրաքրոջս է բարձրացրել ձորից, յետոյ վերադարձել, որ մօրս, ինձ ու եղբօրս տանի: Մինչեւ նրա վերադառնալը ես վերցնում եմ զինուորական կաթսայիկը (որը բոլորը ռուսերէն «կատելոկ», իսկ ես չգիտես ինչու «կաթոլիկ» էի ասում) եւ գնում աղբիւրից ջուր խմելու: Աղբիւրը հեռու չի եղել, բայց այնքան շատ են եղել նստած քոչերը, որ շփոթել ու չեմ կարողացել գտնել մօրս: Ընկել եմ սայլերի տակից եւ լաց լինելով, ձայնս գլուխս գցած քայլել: Մի քանի ժամ է տեւել, ոչ ոք վրաս ուշադրութիւն չի դարձրել, ամէն մէկն իր հոգսի հետ է եղել: Ի վերջոյ պատահաբար մօտեցել եմ մերոնց նստած տեղին, եւ հօրաքրոջս ձայնս ճանաչել է: Մարուսի լացն է, ասել է ու եկել գտել ինձ: Իսկ հայրս ամբողջ օրը փնտռել է ինձ, չարունակ յանդիմանելով մօրս: Վերջ ի վերջոյ, ամէն յոյս կտրած, մօրս ու եղբօրս մնացած իրերն առած գալիս է եւ երբ ինձ տեսնում է հօրաքրոջս կողքը նստած, ուրախութիւնից քիչ է մնում խելքը թռցնի: Նա ինձ նորից ծնուած էր համարում:

Երկար ճանապարհ ենք կտրել: Գիշերները քնել ենք սայլի վրայ կամ սայլի տակ, ցերեկները քայլել: Հացը թխում էին սաջի՝ թիթեղի կտորի վրայ: Ճանապարհները անբարեկարգ էին, յաճախ դժուարանցանելի, լինում էին դէպքեր, որ սայլերը ձորերն էին գլորւում:

Մեր կարաւանը անցել է Մասիսի տակով: Օգոստոսին հասել ենք Իգդիր, բաւականին ժամանակ հանգրուանել այնտեղ: Շոգ է եղել, ապրել ենք բացօթեայ, սայլերի վրայ:

Իգդիրից քոչերը ցրուել են տարբեր գիւղեր: Մենք Ալեքսանդրապոլի գաւառի Թալիպօղլի (այժմ՝ Լուսակերտ, Արթիկի շրջանում) գիւղը գնացինք: Այստեղ էլ, 1917 թուին տատս ծանր հիւանդացաւ: Հօրաքոյրս էր խնամում նրան, յաճախ էլ տանում էինք Ալեքսանդրապոլ՝ բժշկի: Իսկ մի անգամ էլ տարան պառկեցրին հիւանդանոցում, հօրաքոյրս էլ մնաց մօտը, խնամելու: Հիւանդանոցից վերադառնալուց մի քանի օր յետոյ հիւանդացաւ նաեւ հօրաքոյրս: Մայր ու աղջիկ կողք – կողքի պառկած այրւում էին բարձր ջերմութեան մէջ: Մի շաբաթ անց հօրաքոյրս՝ Խանումը մեռաւ: Ընդամէնը 17 տարեկան էր: Վարակուած էր եղել տիֆով: Հիւանդ ժամանակ ջերմութեան մէջ զառանցում էր. «Իմ հարսանիքն է, մեքենան բերել, շորերս էք կարում, չեմ ուզում ,չեմ ուզում»: Թաղեցին նրան բլրալանջին, գերեզմանն անքար մնաց: Զորս կողմը կաւահող էր: Ես յաճախ գնում էի, գրկում նրա շիրմաթումբը, լաց լինում: Խանում հօրաքոյրս յիշողութեանս մէջ մնաց բարակիրան, երկար մազերով, եղբօրս՝ Յակոբին գրկած, իմ ձեռքը բռնած այդ գիւղի կալերում զբօսնելիս: Յաճախ նա չարչուց կոնֆետ էր առնում մեզ համար, եւ, ուտելով զբօսնում էինք:

Բարձր ջերմութեան մէջ տատս դստեր մահը չէր իմացել: Միայն մի շաբաթ անց, երբ գիտակցութեան եկաւ, տեսաւ, որ նա չի երեւում ու ամէն ինչ հասկացաւ: Տատս ողբում էր օրնիբուն: Կորցրել էր միակ աղջկան: Նրա դառնագին հեծեծանքներից ամէնից շատ հայրս էր ազդւում: Մի օր էլ ձեռքս բռնած տարաւ մօր մօտ, խնդրեց, որ ինձ ընդունի որպէս իր Խանում, այլեւս լաց չլինի: Շատ բան է կորցրել, այս մի կորստին էլ թող դիմանայ: Դրանից յետոյ տատս լաց էր լինում միայն հօրս բացակայութեան ժամանակ:

Նոյն տարուայ աշնանը ծնուեց երկրորդ եղբայրս՝ Գեղամը, նոր ուրախութիւն բերելով մեր տուն: Մեծ վշտին ուրախութիւն փոխարինեց, բայց ամէն մարդ իր տեղն ունի, եւ այս տողերը գրելիս ես լաց եղայ, յիշելով նրան՝ իմ լաւ ու սիրելի հօրաքրոջը:

1916–17թթ. ռուսական զօրքերի յաջողութիւնները Արեւմտեան Հայաստանում նպաստաւոր պայմաններ ստեղծեցին, որպէսզի Հայերը վերադառնան հարազատ վայրերը: 17 թուին Երեւանում ստեղծուել էր Արեւմտահայ խորհուրդ, որը զբաղւում էր Արեւմտահայերին հայրենիք վերադարձնելու եւ իրենց բնակավայրերում տեղաւորելու խնդիրներով: Յատկացուեցին որոշ վարկեր, ազատագրուած շրջաններում գործում էին մի շարք բարեգործական ընկերութիւններ: Մենք այստեղ հող չունէինք, դժուարութեամբ էինք ապրում եւ շատերի նման որոշեցինք վերադառնալ: 17-ի գարնանը հայրս, պապս ու տատս գնացին Ալաշկերտի բարեբեր դաշտի Կումլի գիւղը, տուն վերցրին, հող ստացան, ապա հայրս եկաւ, որ մեզ էլ տանի:

Չեմ յիշում ինչ ճանապարհներով հասանք Պայազէտի գաւառի Ղարաքիլիսան: Այստեղ տեսանք զօրավար Անդրանիկին: Նա նոյնպէս Արեւմտահայ խորհրդի անդամ էր, յաճախ էր այցելում այն բնակավայրերը, որտեղ արեւմտահայութիւն էր կենտրոնացած: Անդրանիկը ճաշի հրաւիրեց բոլոր կանանց ու երեխաներին (կուշտ կերանք ձուի փոշուց պատրաստուած ծուածեղ, կակաօ խմեցինք), յորդորեց, բարի գալուստ մաղթեց եւ ասաց, որ թող ամէն մէկը գնայ եւ իրեն տրուած հողի վրայ հանգիստ ապրի:

Պապս գիտէր մեր ժամանման օրը, սայլով եկել էր մեզ դիմաւորելու, Յակոբին էլ նուէր էր բերել մի շարան գոյնզգոյն ճաներ: Նոր տան շեմին մեզ դիմաւորեց տատս:

Աւաղ, այս նոր տանը երկար չապրեցինք: Նորից ռուսաստանեան իրադարձութիւնները ողբերգական հետեւանքներ ունեցան Հայաստանում:

(Շար. 9)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Գայեանէ Գարոյեանի թարմ յիշատակին, Գառնիկ եւ Անա - Իթա Գուլումճեան (ԱՄՆ) 700 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

⁂

Տիկին էթիլ Սեռէֆի թարմ յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Թենի եւ Իրմա Վանիկէֆ 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Փափազեան, Փուշուճեան եւ կայէնց ընտանիքներուն իրենց քեռայրին՝ Կարապետ Ագամեանի մահուան առթիւ :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2001 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2ème année)**
- **Cuisiniers**

Ecrire à :
CBAF — Conseil dAdministration
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

MEMOIRE ET CULTURE ARMENIENNES
Chemin du Bois de Lion,
26200 Montélimar
Tél/Fax : 04. 75. 01. 44. 59

Communiqué de Presse

Cette année, les Arméniens du monde entier commémorent le 1700e anniversaire de l'adoption, par l'Arménie, du christianisme comme religion d'Etat.

Localement, notre association a décidé de faire de cette célébration le thème de ses acitvités culturelles durant l'année en cours. Nos projets sont nombreux et variés.

— Ils se concrétiseront du 20 au 30 avril par une exposition photo d'églises arméniennes dans la Salle d'Honneur de l'Hôtel de Ville de Montélimar, visible **tous les jours** de 14h à 18h.

— Ils se poursuivront le dimanche 22 avril à 10 heures par un Office œcuménique en l'église Sainte Croix de Montélimar, célébré par Monseigneur Norvan ZAKARIAN, évêque de l'Eglise Apostolique Arménienne de Lyon et de la Région Rhône-Alpes. Le sermon sera prononcé par le Pasteur Jacques TCHOGHANDJIAN. Dans la mesure du possible, un Prêtre Catholique Arménien ainsi qu'un Prêtre Français de la paroisse participeront à l'Office.

Après l'Office, nous nous rendrons en cortège avec les personnalités civiles et religieuses au monument aux morts pour un dépôt de gerbe "à la mémoire des victimes du génocide, des combattants d'origine arménienne morts pour la France".

— Dans les mois à venir, d'autres manifestations seront organisées selon les opportunités.

Pour la Commission
Culturelle
JACQUES NAZARIAN

Montélimar, le 6 avril

Offre d'emploi

Cherche dame arménienne
pour s'occuper
d'une personne âgée
quelques heures par jour,
plusieurs fois par semaine.

Téléphoner le soir au :
01.69.20.65.95

(Շար. Ա. էջէն)

իբրեւ հետեւանք հսկայ հրմշտուքի մը, որ տեղի ունեցած է Ապրիլ 11-ին, որուն հետեւ 120 հազար հոգինոց ամբոխը փորձած է մտնել 68 հազարնոց մարզադաշտը ուր տեղի պիտի ունենար երկրին (Հարաւի Ափրիկէ) երկու ամէնէն ժողովրդական խումբերուն մրցումը, որ թէեւ ջնջուած է :

ՌԱԲՈՒՆԻ ՕՎԱՏԻՍ ԵՈՍԷՖ յայտարարած է որ պէտք է «ընաջնջել այն չարերը, անխծեալները, իրենց վրայ պէտք է կրակել գեր-հրթիռներով, պէտք չէ մեղքնալ» : Թիրախը, անշուշտ, Պաղեստինցիներն են, զորս օձ, եւ աւելի գէշ՝ իժ որակած է, ինչ որ ըսել կուտայ Լիպերասիոնի (Ապրիլ 12) .- «Այլ երկիրներու մէջ ռաբունին դատապարտուած կ'ըլլար ցեղապաշտութեան ու ատելութիւն սերմանելուն համար, բայց, Իսրայէլի մէջ այդպիսի բան չկայ եւ ծայրայեղ ուղղափառ սեֆարատ Շաս կուսակցութեան պետը ազատօրէն կ'արտայայտուի» :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կիրակի, Յուլիս 1-ին

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

"ԽԱՆԱՍՈՐ"

Շաւիլ - Վիրօֆլէ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15

ԶԱՏԻԿ

Տօն Հրաշափառ Յարութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :
Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8.15-ին :
Պատարագ ժամը 10.30-ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՍ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
ի նկատառութիւն. -
Պատարագի աւարտին Առաջնորդը կ'ընդունի պաշտօնական շնորհաւորութիւնները :

ԱՊՐԻԼ 16, Բ. Օր Զատկի
Յիշատակ է Մեռելոց
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց» :

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ - ԶԱՏԻԿ
Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 9-ին :
Պատարագ ժամը 10.30-ին :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ - Յիշատակ Մեռելոց
Ժամը 10-ին, որու աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց» :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15
Զատիկ, պատարագ ժամը 11-ին :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 16
Մեռելոց ժամը 11-ին :

A L'OCCASION
DE LA REEDITION DU LIVRE
"ARCHAG TCHOBANIAN ET LE MOUVEMENT ARMENOPHILE EN FRANCE"
à l'initiative du
CLUB ARCHAG TCHOBANIAN
et de son président
Jean Varoujan Sirapian
Présentation de la nouvelle édition du livre en présence de l'auteur, **Edmond Khayadjian**, qui parlera de son œuvre et la signera.
Participation de nombreuses personnalités.
le mardi 17 avril à 20 heures précises
au Centre Culturel "A. Manoogian"
118, rue de Courcelles, Paris 17e
accueil à partir de 19 h 30

Lors de cette soirée
Jean Varoujean Gureghian
fera aussi part de la participation
du **Club Archag Tchobanian**
à la prochaine édition de son livre,
"Le Golgotha de l'Arménie Mineure",
en ... turc, **en Turquie !**

Date à retenir

FETE CHAMPETRE
A. A. A. S.
DIMANCHE 17 JUIN
à la Maison de la Retraite
de MONTMORENCY

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15
ԶԱՏԻԿ
Տօն Հրաշափառ Յարութեան :
Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 9.30-ին :
Պատարագ ժամը 11-ին :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ - Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը 10.30-ին :

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15
Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 9.30-ին :
Պատարագ ժամը 10.30-ին :
Ծանօթ .- Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ - Բ. Օր Զատկի
Յիշատակ Մեռելոց
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց» :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15
ԶԱՏԻԿ
Պատարագ ժամը 10-ին :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ .- Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը 10-ին :
Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց» ժամը 12-ին :

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15
ԶԱՏԻԿ
Ժամերգութիւն ժամը 8.30-ին :
Պատարագ ժամը 10-ին :
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց
Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ - Մեռելոց
Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 10-ին :
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15
Տօն Ս. Յարութեան Յիսուսի Քրիստոսի
Առաւօտեան Ժամերգութիւն ժամը 8.30-ին :
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 9.45-ին :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Մասնակցութեամբ՝
Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի
Ղեկավարութեամբ՝
Խաչիկ Երմագեանի

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, - Յիշատակ Մեռելոց
Առաւօտեան Ժամերգութիւն ժամը 9-ին :
Պատարագ ժամը 10-ին :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց» :

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15
Տօն Յարութեան Յիսուսի Քրիստոսի :
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ - Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը 10-ին :
Յաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց» :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
DE PARIS ET DE LA REGION PARISIENNE

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE
DE LA CATHEDRALE
St-JEAN-BAPTISTE

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 7-ԷՆ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍ 14

Կազմակերպութեամբ՝
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 8.300 Ֆր.
600 Ֆր. (վիզա եւ օդակայանի տուրք)

Այս գումարը կ'ընդգրկէ՝ Թռիչք ՓԱՐԻԶ - ԵՐԵՒԱՆ - ՓԱՐԻԶ,
Բնակութիւն «Անի» հիւրանոց (4 աստղանի)
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք
Այցելութիւններ օթօքարով

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ՝ ԱՊՐԻԼ 25

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
— Քարտուղարութիւն՝ 01.43.59.67.03
— Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝ 01.46.62.01.29

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 14-15
SAMEDI - DIMANCHE
14-15 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Անձնական առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.147
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
76' ANNEE — N° 20.147

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՀԵՌԱՁԱՅՆՈՎ ԽՕՍԱԾ Է ՊՈՒՏԻՆԻ ՀԵՏ

Նախագահի մամլոյ գրասենեակը հաղորդած է թէ Ռոպէր Քոչարեան Ապրիլ 11-ի իրիկունը հեռաձայնային երկար խօսակցութիւն ունեցած է Ռուսաստանի նախագահ Վլատիմիր Պուտինի հետ: Անշուշտ խօսակցութիւնը կեդրոնացած է Քի Ուէսթի հանդիպման վրայ ու Հայաստանի նախագահը տեղեկութիւններ տըւած է բանակցութիւններու արդիւնքի մասին:

Միւս կողմէ, լրատու գործակալութիւններ կը հաղորդեն, թէ նախագահ Պուշ Ֆրանսայի նախագահ Շիրաքի հետ նոյն օրը ունեցած իր հեռաձայնային խօսակցութեան ընթացքին, արծարծած է Ղարաբաղի հարցը, Քի Ուէսթի բանակցութեանց ծիրին մէջ:

ԲԼԷԵԱՆԻ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

Աշոտ Բլէեան, որ իր տնօրինած վարժարանին տանիքին վերանորոգման գումարէն մաս մը իւրացուցած ըլլալուն ամբաստանութեամբ եօթը տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, Ապրիլ 11-ին վերաքննիչ ատեանի առջեւ յայտարարած է. «Ես պատրաստ եմ իմ 2 տարուայ աշխատավարձի կէսը հանրապետութեան դատարկ անել Հայաստանի Հանրապետութեանը եւ նրա կայացող արդարադատութեանը, եթէ վերաքննիչ դատարանը այս գործով արդարադատութիւն իրականացնի:

«Բայց եթէ վերաքննիչ դատարանը կը գնայ արդէն հարթուած ճանապարհով, ես ջանք ու եռանդ չեմ խնայի, որպէսզի այս գործով ապօրինութիւն գործած իւրաքանչիւր պաշտօնատար անձ՝ փորձագէտից սկսած մինչեւ դատախազ ու դատաւոր, կանգնեն արդարադատութեան առաջ: Ես այդքան կամք եւ առողջութիւն ունեմ»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ. ԺՈՍՓԷՆ յուսախաբ ըրաւ, նոյնիսկ իր բազմատարր մեծամասնութիւնը, Ապրիլ 12-ին յայտարարած միջոցներու թուումով: Նախարարապետը Նախագահութիւն կու տայ ապահովութեան, որու կ'ուզէ «արդիւնաւոր եւ տեսանելի պատասխան մը տալ»: Ընկերային գետնի վրայ մեծ բան չըրաւ, աւելի թեթեւցուցութիւններ ըրաւ բարելաւելու համար շատ ցած աշխատավարձքերը: Մերժեց ընկերային նուազագոյն նպաստներու յաւելում մը որ կը պահանջէին համայնավարներն ու կանաչները: Առկախ ձգեց Մարքս Էնտ Սփէնսըրի եւ Տանոնի գործադրկումներու հարցը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ գործադուլը, սկզբունքով, ամբողջովին վերջ գտած էր Ապրիլ 13-ին, թէեւ քանի մը վայրերու մէջ՝ Մարսէյլ, Կառ տը Լ'էսթ, ուղեւորներ կային որոնք չէին ուզեր տեղի տալ: Այլ շարժումներ, սակայն, կը շարունակուին, ինչպէս դայեակները, հիւանդապահուհիները եւ այլն: Գործադուլի մէջ են նաեւ թանգարաններու պաշ–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՐԻՒՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐ ՊՈՒՇԻՆ ԿԸ ԴԻՄԵՆ ՈՐ ՏԷՐ ԸԼԼԱՅ ԻՐ ԽՈՍՏՈՒՄԻՆ

Գոնկրէսի հարիւր անդամներ նամակով մը դիմած են նախագահ Պուշի, որպէսզի հանդիսաւոր կերպով ողեկոչէ Հայոց ցեղասպանութիւնը, ինչպէս խոստացած էր ընտրապայքարի շրջանին:

Թեկնածու Պուշ, հրապարակաւ եւ նամակներով ուղղուած հայկական կազմակերպութեանց, ըսած էր որ «20-րդ դարը ունեցաւ պատերազմներ եւ աներեւակայելի բրտութիւններ, զանգուածային ջարդ եւ ցեղասպանութիւն: Պատմութիւնը կ'արձանագրէ որ Հայերը վերջին դարուս առաջին ժողովուրդը եղան որ կրեցին այդ վայրագութիւնները: Հայերը զոհ գացին ցեղասպանութեան մը: ... Եթէ նախագահ ընտրուիմ, կը վստահեցնեմ որ մեր ժողովուրդը պիտի ճանչնայ այն եղերական տառապանքները զորս հայ ժողովուրդը կրեց»:

Պուշի ուղղուած նամակին մէջ, Ներկայացուցչական Տան եւ Ծերակոյտի 100 անդամներ կ'ըսեն ի մէջ այլոց.– «Որպէս Գոնկրէսի անդամներ, որոնք զօրավիգ եղան Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման Միացեալ – Նահանգներու կողմէ, կ'ողջունենք ձեր յանձնառութիւնը ճանչնալու Հայոց ցեղասպանութիւնը: Կ'ակնկալենք որ այդ ճանաչումը ընէք Ապրիլ 24-ին եւ կը յուսանք որ այդ առիթը կ'օգտագործէք կրկնելու համար ձեր տեսակէտը, բնորոշելու Հայոց ցեղասպանութիւնը որպէս ցեղասպանութիւն»:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ ԵՒ Գ. ՓԱՈՒԷԼ ԼՈՒԾՈՒՄ ԿԸ ՆԱԽԱՏԵՍԵՆ ՏԱՐԵՎԵՐՋԷՆ ԱՌԱՋ

Ֆրանսական լրատու գործակալութիւնը (ԱՖՓ) կը հաղորդէ որ նախագահ Ժ. Շիրաքի ու ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարար Գ. Փաուըլի Ապրիլ 11-ի հանդիպումին նիւթ եղած է Ղարաբաղի հարցն ալ: Քի Ուէսթի վերջին բանակցութիւնները դրական որակելէ ետք, անոնք կրկնած են յետագայ փուլերուն ալ Մինսկի խումբին նախագահ երեք երկիրներուն սերտ գործակցութիւնը շարունակելու վճռակամութիւնը: Ժ. Շիրաք եւ Գ. Փաուըլ ջերմօրէն մաղթած են որ հակամարտութեան լուծում մը կարելի ըլլայ գտնել մինչեւ տարեվերջ:

Նախորդ իրիկունն ալ Ֆրանսայի նախագահը նոյն նիւթով հեռաձայնի խօսակցութիւն մը ունեցած է ԱՄՆ-ու նախագահին հետ:

ԶԱՏԿՈՒԱՆ առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի (Երեքշաբթի, Ապրիլ 17-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Ապրիլ 18:

ՃԱՆԱՊԱՐՀ ԽԱՉԻ

Ո՛վ մատնուած Յիսուս,
Դուն որ փըշապատ գըլուխ մ'ունեցար՝
Գըթա՛ իմ գըլխուս.–
Դերաններըդ զայն ճարկոծեցին յար
Եկեղեցիին սալաճարերով:
Վէրճերէս բըխող ըղեղըս կերան
Իշամեղուներն ամբարըշտութեան:
Տե՛ս, մազերուս վրայ եղեամն է նըստեր.–
Ես շա՜տ տանջուեր:

Տառապա՛ծ Յիսուս,
Դուն որ ունեցար արտասուող աչքեր՝
Գըթա՛ աչքերուս.–
Անոնք աւելի արտօ՛սր են ճամբր,
Քան թէ խըմեր լոյս: Դագաղներուն վրայ
Միշտ մահն են հըսկեր մոմերու հետ շէջ,
Բիբերս են ինկեր վիշտի հորի՛ն մէջ:
Տե՛ս, կոպերուս վրայ անիւն է ցանուեր.–
Ես շատ եմ տըճներ:

Ապտակուա՛ծ Յիսուս,
Դուն որ ունեցար ձեռքեր կալ ու կապ՝
Գըթա՛ ձեռքերուս.–
Ափերս են տաղեր պայտերով հրատապ,
Եւ մատուըներէս, ըստինճներու նման
Արիւնս են կըթեր: Դաստերս նաթած են
Կըրելէն երկաթ, հողը փորելէն:
Տե՛ս, եղունգներըս սիրտս են յօշոտեր.–
Ես շա՜տ եմ խոցուեր:

Թըքնըւա՛ծ Յիսուս,
Դուն որ ունեցար ձաղկըւած կողեր՝
Գըթա՛ կողերուս.
Անոնք աղբիւսի վըրայ են պառկեր՝
Եւ վիշտը ճուլէն նանչցեր յաղթական.
Բուծաներ են միշտ գըրկած Մահը կոյր՝
Իրենց ճաղցն անոր տալով կերակուր:
Տե՛ս, փողոցի շո՛ւն մ'է կողըս պատռեր.–
Շատ եմ հալածուեր:

Մահապա՛րտ Յիսուս,
Դուն որ բեւեռուած ոտքեր ունեցար՝
Գըթա՛ ոտքերուս
Արիւն սըրսկելով թափառեցան յար
Աւերակներու եղիններուն մէջ:
Զանոնք չըլըւաց ձեռք մը սիրական
Ո՛չ մէկ լականի մէջ ասըրնջական:
Ոտնամատներէս կ'հոսին մոխիրներ.–
Ես շա՜տ եմ ճալեր:

Ո՛վ խաչուած Յիսուս,
Դուն որ նիզակուած սիրտ մը ունեցար՝
Գըթա՛ սըրտիս յոյզ.
Օր մ'որ անոր մէջ բաբախեց աշխարհ՝
Յոյսին տեղ այսօր ոչի՛նչը կ'ապրի:
Սիրտըս սափոր մ'է, անիւնս՝ անոր մէջ,
Զոր պիտի հովե՛րն առնեն մահէս վերջ:
Տե՛ս, տե՛ս, սըրտիս վրայ դաշոյն մ'է խըրուեր.–
Ես շա՛տ եմ սիրեր:

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

«ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԼԱՅՖ» ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ ԿԸ ՎՃԱՐԷ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Նիւ Եորք Լայֆ» ապահովագրական ընկերութիւնը համաձայնած է հատուցում վճարելու ցեղասպանութեան զոհերու շառաւիղներուն որոնք կ'ապրին ԱՄՆ-ու մէջ եւ որոնք պահած են իրենց ընտանիքներուն Օսմանեան կայսրութեան մէջ 1915-էն առաջ նոյն ընկերութեան մօտ կեանքի, կամ ստացուածքի ապահովագրութեան փաստաթուղթերը: Վճարելի գումարը ճշդուած է 10 միլիոն տոլար, որուն 7 միլիոնը կը տրուի այդ պահանջով դատարան դիմած անձերու, 3 միլիոնն ալ հայկական կազմակերպութիւններու:

Հարցը ամերիկեան դատարանին մէջ առաջին յարուցողը եղած էր Մարթէն Մարութեան որ ըսած է թէ չի բաւականանար տրուած որոշումով եւ կը խորհի վերաքննիչ ատեանի մը դիմել:

ՀԻՆ ԷՋ ՄԸ

ՀԱՅՈՒՆ ԶԱՏԻԿ ՉԷ

Այսօր Զատիկ է:

Ես խաչէն վար չեմ իջած:

Ու բոլոր աշխարհ գարուն կը տօնէ, նշենիները ծաղկած, ծմակները անոյշ կը բուրեն, մանիշ կը բուրեն: Ու արեւը բոլոր ծաղիկներուն սէր կը շողէ:

Բոլոր աշխարհի անտառներուն մէջ կան ցնծութիւն, սիրոյ բոյրեր, սիրոյ երգեր:

Մեր անտառները միայն բիւր բիւր խաչերու փոխուած՝ կը թօրեն արիւն, կը թօրեն արցունք, կ'աւետեն դամբանական նոր նոր սարսուռներ:

Այսօր ամէնուն Զատիկ է:

Հայուն Զատիկ չէ:

Ես կը դիտեմ խաչիս բարձունքէն սեւ կաղնիներուն փոթորկումը: Անոնք կը պայքարին մոլեգին հողմերուն հետ, անոնք շանթերուն հետ կը մենամարտին. տառը կը թափանցէ անոնց երակներէն ներս, անոնց արմատին լարերը թել առ թել կը կարկամին: Հսկայ հաստարմատ ծառերը ոստաքանց կ'ըլլան, կը թարշամին, կը թառամին, կը տոչորուին եւ հոյակապ դիմադրումով դարձեալ սեգապանծ, ծիլ կ'արձակեն, ու արեւուն շողերը հագած՝ ամէն գիշեր կը տօնեն յաղթանակը իրենց յամառ պայքարներուն:

Պայքարողը յաղթապանծ կ'երգէ.

– Վաղը ինծի Զատիկ է:

Ես խաչուած կը մնամ ու թաղուած արիւններու մէջ: Բայց յոյսերէս ոչ մէկ լար կը կտրեմ:

Կ'անցնին դիմացէս քահանայապետները՝ կ'այպանեն զիս, կ'ըսեն ինծի – Թէ քաջ ես, ցոյց տուր քաջութիւնդ, խաչէդ վար իջիր:

Եւ նոյնիսկ ինծի հետ ապրող, իմ սեղանիս սեղանակից բարեկամներս անպատում լրբութեամբ կը ժպրհին, կ'ըսեն ինծի.

– Վահ, դուն որ կը քակէիր սեղանաւորներու տաճարները, դուն որ քեզի դէմ երես դարձնող հարուստներուն ոսկի փոխել կուտայիր: Հա, տեսնենք եթէ քաջ ես, խաչէդ իջիր վար, փշրէ բեւեռները դաստակներուդ. պոռթկա ռումբերդ, քանդէ պանկերն անոնց:

Զիս ուրացող բարեկամներուս այս խօսքերը, գերթ թունաւոր նիզակներ սրտիս մէջ կը խրէին:

Ինծի համար Զատիկ չէր:

Այլ էր ուրբաթը Զատկի:

Ես խաչիս վրայէն կը դիտեմ չարան չարան դիակներ, Տաւրոսէն մինչեւ Տէր Զօրի անապատները երկնցած:

Ու տակաւին ես կը տեսնեմ Ուրուականը վտանգին, որ իր ոտքերուն ներքեւ առած փլատակները մեր չիրմացած հայրենիքին, վաղը կաթիլ մը կեանք պիտի չթողու մեր ողնածուծին մէջ:

Բայց ես դարձեալ կ'ուզեմ խաչուիլ. գի խաչուելով միայն կրնամ հզօր մնալ, ապրիլ անվերջ:

Հաճելի է անկախութիւնը. սքանչելի է փառքը հայրենիքիս: Թէ կ'ուզեմ յարութիւն առնել՝ պէտք է խաչուիլ:

Ես որքան խաչուեցայ եւ Զատիկը չտօնեցի: Եւ տակայն կը հաւատամ որ ես պիտի ըսեմ, թէ վաղը ինծի ալ Զատիկ է:

Կ'անցնին աչքիս առջեւէն գաւակներս, գլուխնին կախ, խաչիս սեւովը պատանքուած. անոնց ամէն մէկ քայլին, ես կը լսեմ շառաչը իրենց ոտքի շղթային. ես վերէն փշէպսակ գլուխս ծռած՝ կ'ուզեմ համբուրել իրենց կոշկոճուած իրանին վէրքերը քաղցրաբոյր:

Յառա՜ջ, յառա՜ջ տղաքներս, վաղը Զատիկ է: Մենք մեր կարմիր խնջոյքը

կը կատարենք, մինչեւ որ փշրենք շղթաները մեր ոտքին:

Յառա՜ջ, տղաքներս, մի՛ վարանիք, այս օրուան անէծքը վաղը օրհնութեան կը փոխուի:

Կ'անցնէր աքլորը բուկները ոսկեկարմիր բոլոր բոսոր: Ան առջեւէն կ'երթար խումբ խումբ պերճազգեստ իշխաններու, վարիչներու բաքքիներու:

Էր ուրբաթը Զատկի:

Աքլորը հովեր առած, խաչիս առջեւը կանգ կ'առնէր. ան իմ ոտքերուս վէրքերը, դաստերուս ճեղքերը իր կեռ կտուցովը կը հոտուըտար: Ան թափ կուտար իր թեւերուն ու երեք անգամ կ'երգէր ուրացումի երգը:

Նշան կուտար աքլորը, ու իշխաններու մեծ իշխան Բարաբբան՝ ոսկի մականը կը շարժէր, իր ուսերէն մինչեւ ոտքերը կ'երկարէր գեղմն արջենի՝ սաեւն թուխ կարմիր արիւնթաթախ: Կապպադայի կեդրոնը անոր բեմին շուրջ՝ կը բոլորուէին իշխանազուն ասպազակներ խումբ խումբ նստած փղոսկրէ գեղաքանդակ բազմոցներու վրայ: Այդ ազգապետ դատաւորները, հոն խորհուրդի նստած՝ զիս աճուրդի կը հանէին:

Ամբոխին մէջ իմ անզգամ դահիճներս, բարձրաղաղակ կը պոռային.

– Գնող չկայ, գնող չկայ...
Էր ուրբաթը Զատկի:
Աշտերը երեք անգամ զիս կ'ուրանային:
Աքլորը երեք անգամ կը խօսէր:

ԱՏՐՈՒՇԱՆ (*)

«Յառաջ»

1938 Ապրիլ 17

(*) Հ. Սիմոն Երեմեան:

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

ԿԵԱՆՔԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

Այլապէս ի՛նչ բացատրութիւն տալ Զատկուան խորհուրդին: Ի՛նչ բառով բնորոշել չարչարանքին եւ խաչելութեան յաջորդած գեղահրաշ եւ սքանչելագործ Յարութիւնը:

Հայոց Եկեղեցին, այսօր, յանկուցիչ մեղեդիի մը նման կը սփռէ զօղանջը աւետաբեր զանգակներու, գոգցես ճօճանակ ժամացոյցի: Սուգի, տրտում, վշտաբեկ օրերու, սուգի եւ խոկումի սեւ գիշերներուն կը յաջորդէ ցնծութեան կանչը մարդոց: Ուրախութիւնը կը դառնայ արտասովոր՝ ի լուր կեանքի յաղթանակին:

Նազովրեցիէն շատ առաջ ալ մարդիկ խինդ ու ծափով կը դիմաւորէին ծիլ ու ծաղկի ծլարձակումն ու ծաղկումը՝ ձմրան անհաղորդ եւ անհաճոյ պաղ գիշերներէն ետք:

Կարելի՞ էր չսիրել եւ ակնկառոյց տենչով չդիտել ու չդիմաւորել բնութեան վերազարթնումը՝ ընդմէջ սպիտակ սաւանի տարածուն գոյին:

Զուրախանա՞լ ի տես բնութեան զարթուցիչ գոյնին՝ կանաչին երեւումին, լայնատարած, լայնարձակ:

Անտարբեր դիտել առատաբուխ աղբիւրներու եւ յորդաբուխ գետերու կարկաջն ու արագ վազքը: Վերջապէս, չըմբռնել դնդեր թարմացնող, կուրծք պաղշկեցնող զով հովը գարնան:

Կարճ՝ մութին վրայ լոյսին արձանագրած անվիճելի յաղթանակը:

Այո՛, անկասկած, մարդոց հանապազորդ ձգտումն էր եղած միշտ վառ պահել յաւերժութեան գաղափարը: Զգացական եւ իմացական զոյգ լարերով: Ե՛ւ հորիզոններով:

Կրօնները եւ, մասնաւորապէս, քրիստոնէութիւնը այս վառ տրամադրութիւնը կը դարձնեն բարձրօրէն վսեմ, բարձրօրէն վեհ գաղափարախօսութիւնը, զայն կը զգեստաւորեն աստուածային խորհուրդով: Ուստի զարմանալի չէ, որ Քրիստոսի ծնունդին եւ Յարութեան գաղափարին շուրջ կը միանան առաջին քրիստոնեաները:

Այսպէս է, որ քրիստոնեայ մարդուն համար Աստուածորդիին Յարութիւնը, գարնանամուտին, կը դառնայ կեանքի յաւերժութեան սրբազան արարողութիւնը:

Ուրկէ Զատիկը մեր քրիստոնեայ աշխարհին:

– Մահուամբ զմահ կոխեաց եւ յարութեամբն իւրով մեզ զկեանս պարգեւեաց:

Հին իմաստուն միտքն է, որ այս նոր կաղապարով, այս նոր բանաձեւով կը տարածուի գմբէթներու շրջանակէն ներս եւ դուրս: Կը դառնայ՝ նշանակ հաւատոյ:

Ահա թէ ինչո՛ւ դարերէ ի վեր մարդիկ երկիւղածութեամբ կը բուրվառեն կեանքի յաւերժութիւնը խորհրդանշող այս տօնը:

Որովհետեւ, որքան ատեն որ կը շնչէ մարդ էակը, այնքան ատեն իր մէջ, գիտակցական թէ ենթագիտակցական ճամբաներով, կենդանի կը մնայ ձգտումը «յաւերժանալու»: Կամ՝ կրօնական տարազը գործածելով՝ «աստուածանալու»:

Ի՞նչ փոյթ, սակայն, թէ այս ձգտումը ցայսօր կը մնայ անհասանելի: Կարեւորը ճիգն է, քրտնաթոր աշխատանքը բարձրանալու եւ, ազնուանալու միտումը: Այս չէ՞ ի վերջոյ կեանքին լուռ այլ հասկնալի իմաստը: Եթէ կ'ուզէք՝ նպատակը: Աւելին՝ խորհուրդը:

Եւ ժողովուրդներուն մէջ, ապահովաբար, Հայը կ'ըլլայ առաջիններէն, որ լայն բանալով իր ներքին աշխարհին դարպասները՝ գեղուն սրտով եւ զգաստ մըտքով կ'ողջունէ Նազովրեցիին պատգամը:

Լոյս հաւատին պայծառ ճամբով, մենք կը յաջողինք կերտել մեր դիմագիծին յաւերժութիւնը ապահովող ամուր կռուաններ, կը յաջողինք հաստատել հաստատուն, տոկուն վէմեր արուեստի եւ գիտութեան զոյգ մարզերէն ներս: Բազմաձեւ եւ բազմահարուստ ստորոգելիներով: Արարատէն յայսկոյս եւ յայնկոյս:

Պատմութեան աւելի չարը քան բարին տեսած մեր ժողովուրդը, հակառակ իր ճամբուն վրայ ցանցնուած խութ ու խարակներուն աննկարագրելի խժդուժ չարչարանքներուն եւ անլուր խաչելութեան, հիացում ստեղծող արտասովոր կամքով արտակարգ ոստումով կը յաջողի երկրորդ հազարամեակի մայրամուտը եւ երրորդին արշալոյսը դիմաւորել իր հաստատ, աներկբայ ներկայութեամբ:

Ներկայ տարին՝ երրորդ հազարամեակին առաջինը, կը յատկանշուի ազգային դարձի 1700-ամեակով: Արդէն ժամանակէ ի վեր կը մատնանշուին մեր պատմութեան կարեւոր իրադարձութիւններէն միոյն նշումին մանրամասնութիւնները: Վասնզի յայտնի իրողութիւն է, որ Դ. դարուն սկիզբը, Հայոց Տրդատ Գ. թագաւորի մկրտութեամբ եւ պետական հրամանագրով Նազովրեցիի վարդապետութիւնը՝ Հայաստանի մէջ, կը ճանչցուի իբր ազգային պաշտօնական կրօն:

Գարուն է, կրկին: Զատիկ է, կրկին:

Եւ թող ղօղանջը աւետաբեր զանգակներու, մեր Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, իբր քաղցրալուր մեղեդի յիշեցնէ մէկ անգամ եւս, թէ այս 1700-ամեակին, պարտինք ամուր կառչիլ մեր լոյս հաւատքին:

Պարտինք Հայրենիքէն մինչեւ այս ափերը եւ այլուր, ազդուլին կրկնել սա հին իմաստուն խօսքը մեր պապերուն, – «Յայսմ հաւատոյ ո՛չ ոք կարէ խախտել զմեզ», վասնզի առինք չատոնց արդէն մեր ներքին աշխարհը կը մարմնացնէ:

Եւ զայն կը փառաւորէ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ ԵՒ ՄՍՐԱՄԵԼԻՔ»

Թատերական ընթերցումներու 11-րդ շարքին Գ. ծրագիրին Ապրիլ 8-ի ներկայացման նիւթն էր թատերագիր Լեւոն Մանուէլեանցի «Սասունցի Դաւիթ եւ Մսրամելիք»ը: Երկու ժամուան, տասը պատկերով, տաղաչափուած գործ մը, գրուած՝ 1905-ին: Թատերգութեան նիւթը ծանօթ դիւցազնավէպն է, դերակատարներու բազմութիւն խումբով մը: Այս ներկայացումին նշելի գլխաւոր պարագան այն էր որ ընթերցումի սովորական դերակատարներուն հետ ընդգրկուած էր «Մկնիկ» կրթական աշխատանոցին դերփիններու խումբը: Այսպէս, Ժիրայր Զոլաքեանի (Ձէնով Յօհան), Նոյեմի Իսաֆի (Յօհանի կին), Նայիրի Յովսէփեանի (Գիւլնազ), Վահրամ Աժաէրեանի, Թորոս Գովթիկեանի, Հելգա Գրիգորեանի եւ Արմինէ Գրիգորեանի հետ դերերը ստանձնած էին Կորիւն Խաչատուրեան, (Դաւիթ) Նարեկ Թերզեան (Մսրամելիք), Մարալ Քերովբեան (Իսմիլ խանում), Էսիթ Քորթեան (Լէյլա), Վահան Քերովբեան (Կոսբադին), Գեղամ Մինասեան (Զարխադին), Սիփան Բեգոյեան (Սեւդին), Սեւան Մինասեան (Բադին), նաեւ Սիփան Բգոյեան. եւ պէտք է շեշտել որ այս երկրորդ խումբը ստանձնած էր կարեւոր դերերը, բացի Ժ. Զոլաքեանէ, երկրորդական դերէ վրայ ձգելով փորձառու մեծերը:

Ինչպէս շեշտեց ներկայացումէն առաջ Ա. Յովհաննիսեան որ Ժ. Զոլաքեանի հետ, ինչպէս ամէն անգամ, վարած էր փորձերը, ներկայացումը կը տրուէր միայն երեք փորձով: Անշուշտ, առոր քով պէտք էր գնահատել ընթերցումի նախապատրաստական աշխատանքը որ տարուած էր «Մկնիկ»ի շաբաթօրեայ դասերուն հայերէնի ուսուցիչներուն կողմէ: Այսուհանդերձ, կարելի չէր չզարմանալ պատանիներու արձանագրած յաջողութեան. թէ՛ անսայթաք ընթերցումի, թէ՛ առոր ընկերացած խաղարկութեան տեսակէտէ: Ուշագրաւ էր յատկապէս Կորիւն Խաչատուրեանի լուրջ, համոզիչ խաղը որ ամբողջ երկու ժամ պահեց նոյն մակարդակը: Այս անգամ բեմական գործողութիւններու ընթերցումը կ'ընէր [illegible] Սասուրեան: Պէտք է անպայման նշել նաեւ անունը՝ Արամէ Բեգոյեանի որ օրուան ուշագրաւ թմբկահարն էր:

Թատերական ընթերցումներու Ապրիլ 8-ի ներկայացումը թատերական գործի վայելքին հետ արձանագրեց շարունակականութեան, փոխանցումի ուշագրաւ պարագայ մը: Ինչպէս կ'ըսէ օրուան յայտագիրը, առաջին անգամը չէր որ պատանիներ դեր կը ստանձնէին այդ ընթերցումներուն. բայց, խմբական ու այդ մակարդակի մասնակցութիւնը նախընթաց չունէր: Անիկա կարելի եղած էր «Մկնիկ»ի մէջ կիրարկուած աշխատանքի ճիշդ ծրագրով, որուն նպատակն է ֆրանսական դպրոցին լրացուցիչը ըլլալ Հայ մանուկին ու պատանիին համար որ պէտք է կազմուի իսկական երկլեզու անհատը, կրկնակի իր մշակոյթին ստանձնումով:

Հասկնալի է որ յարատեւ աշխատանք պահանջող բան է, բայց երեւոյթին յարմար առիթով կրկնութիւնը հաճելի նորութիւն պիտի ըլլայ հայկական թատրոնի սիրողներուն: Այդ կրկնութիւնը թէ՛ պիտի ամրացնէ սերունդէ սերունդ փոխանցումը, թէ՛ պիտի արդարացնէ «Մկնիկ»ի տասնըմէկ տարուան ջանքերը, յոգնութիւնները: Յաջողութիւն մը որ քիչ բան չէ մեր իրականութեան ներկայ պայմաններուն մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

LIVRES REÇUS

COLLECTION
des historiens anciens et modernes
DE L'ARMENIE
Tome I

par VICTOR LANGLOIS

Bibliothèque arménologique
de la Fondation Calouste Gulbenkian
Lisbonne, 2001

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՋԱՒԱԽՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿԵԼՈՒ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Հ.Օ.Մ.-ի Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջ. Վարչութիւնը վերջերս կեանքի կոչած է «Ջաւախք» հիմնադրամի յանձնախումբը, որպէսզի նիւթական օժանդակութեամբ սատար հանդիսանայ Ջաւախքի Հայութեան կարիքներուն: Առ այդ, յանձնախումբին հրաւէրով Լոս-Անճըլըս գացած է բանասէր Հայկազ Ալվրցեան, ներկայացնելու համար Ջաւախքի Հայութեան դիմագրաւած դժուարութիւնները եւ հարցերը:

Յանձնախումբին կազմակերպած առաջին ձեռնարկը, դրամահաւաքի բնոյթով, տեղի ունեցած է Մարտ 30-ին, Իրանահայ Միութեան Կլէնտէյլի սրահին մէջ: Յայտագիրը վարած է Հայկոյշ Քոհըլը: Խօսք առած են Հ.Օ.Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի Մարօ Չալեան, Ջաւախքի Հայութեան ներկայացուցիչ Հայկազ Ալվրցեան եւ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան: Եղած են նուիրատուութիւններ:

Երկրորդ ձեռնարկը տեղի ունեցած է Ապրիլ 1-ին, Կլէնտէյլի Հովըր Հայ Ակումբի սրահին մէջ: Հանդիսութիւնը վարած է Մաքօ Մկրտիչեան: Բանախօսը՝ Հայկազ Ալվրցեան, համապարփակ ակնարկ մը նետելէ ետք Ջաւախքի պատմութեան վրայ, անդրադառնալով այսօրուան վիճակին, նշած է ի մէջ այլոց.- «Կրթամշակութային, սոցիալ-տնտեսական հաստատութիւններում ստեղծուել է այնպիսի վիճակ, որպէսզի Հայերը թողնեն ու հեռանան Ջաւախքից: Պէտք է ասել որ դա իր դրական արդիւնքը տուել է Վրացիների համար, մեզի համար՝ խիստ բացասական: Հայերը հեռանում են Ջաւախքից. եւ պատահական չէ որ Հայաստանում այսօր հաշւում են մօտ կէս միլիոն Ջաւախքահայութիւն, դրանից մի փոքր պակաս հիւսիսային Կովկասի եւ Ռուսաստանի շրջաններում: Ջաւախքը այսօր մի մեծ տարածք է եւ մօտաւորապէս 200 հազար Հայ բնակւում է այնտեղ»: Անդրադառնալով Ջաւախքի ռազմավարական նշանակութեան, բանախօսը կոչ ըրած է օժանդակելու Ջաւախքին, ամրապնդելով անոր տնտեսութիւնը, վերանորոգելով դպրոցները, ստեղծելով առողջապահական պայմաններ, որպէսզի Ջաւախքցին առանձին չզգայ ինքզինք եւ կառչած մնայ իր հողին: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԳԱՌՆԻԿ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի Հանրային Գրադարանի սրահին մէջ, Մարտ 23-ին, տեղի ունեցած է Գառնիկ Գազանճեանի նկարչական ցուցահանդէսը, հովանաւորութեամբ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի: Ցուցադրուած են հայկական մանրանկարչութեան նիւթերով 32 գործեր, որոնք բնութագրած են անցեալի ու ներկայի, մեր քրիստոնեայ ժողովուրդի պատմութիւնը, կրօնքն ու դաւանանքը: Մասնաւոր ուշադրութեան արժանացած են «Ա՛խ, այդ քարերը», «Ընդ եղեգան փող, բոց ելանէր», «Ես իմ անոյշ Հայաստանի», «Անի», «Նուռ», «Զուարթնոց» եւ այլ Ջրաներկ գործերը:

«ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ» ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

Էնսինոյի Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Մարտ 17-ին, տեղի ունեցած է Հալէպի «Քարէն Եփփէ» ճեմարանի ընկերակցութեան տարեկան ճաշ – պարահանդէսը, որուն ներկայ եղած են 300 ճեմարանաւարտներ: Բացման խօսքը արտասանած է ընկերակցութեան ատենապետ Երուանդ Աւագեան, նշելով որ անցնող տարեշրջանին ճեմարանը ունեցած է 112 պաշտօնեայ եւ 1050 ուսանող: Միջնակարգի պետական քննութեան մասնակցած են 200 ուսանողներ, որոնցմէ 189-ը յաջողած են, իսկ երկրորդական բաժնէն պետական քննութեան մասնակցած 111 ուսանողներէն 83-ը յաջողած են: Եղած նուէրներէն գոյացած է 22 հազար տոլար:

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՃԱՇԸ

Կլէնտէյլի «Ռոյըլ Փալաս» սրահին մէջ, Մարտ 10-ին, տեղի ունեցած է Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեան տարեկան ճաշ – պարահանդէսը, որուն մասնակցած են 400 հոգի: Բացումը կատարած է Լիլա Տարագճեան: Վարչութեան ատենապետ Ժան Քէօսէեան ներկայացուցած է վարչութեան գործունէութիւնը, որ այս տարեշրջանին բացառիկ յաջողութեամբ պսակուած է: Կատարուած է ուխտագնացութիւն եւ հերոսամարտի տօնախմբութիւն Հայաստանի մէջ, սաներ պահուած են դպրոցներու մէջ, համակարգչային նոր սարքաւորում մը նուիրուած է Հայաստանի Միզաբանական բաժանմունքին:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Համազգայինի Գլաձոր մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է Մարտ 18ին, Վրէժ – Արմէնի «Ոստայն 3 – Հաղորդութիւն» հատորին նուիրուած: Օրուան հանդիսավարը՝ Արշօ Զաքարեան ծանօթացուցած է հեղինակը ըսելով.- «Այն օրէն որ ծնողքը Վրէժ – Արմէն անուանեցին զինք, Աստուած Հայրիկը արդէն յատուկ առաքելութիւն մը տուաւ «Տըղաս, գնա՛ եւ վրէժս լուծէ օտար բառերէն՝ ամենական բառերը գտնելով»: Եւ հատորին հեղինակը լրջութեամբ կատարած է այդ առաքելութիւնը, կ'աւելցնէ հանդիսավարը, օրինակներ տալով: Երեք երիտասարդներ՝ Սարին Պալեան, Ցոլինէ Մնացականեան եւ Արա Հասըրճեան կարդացած են հատորէն հատուածներ: Սիւզի Գալթակեան ներկայացուցած է գիրքը: Վերջաւորութեան արտայայտուած է հեղինակը՝ յիշելով իրեն խթան հանդիսացող մշակները՝ ծնողք, ուսուցիչ եւ «Յուսաբեր»ի խմբագիրներ:

ԳԷՄՊՐԻՃԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, յաւարտ պատարագի, Մարտ 25-ին, տեղի ունեցած է Հարաւային Օնթարիոյի Սուրբ Նշան Եկեղեցւոյ նորակազմ Տիկնանց Յանձնախումբի Միջինքի տարեկան ճաշը: Հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Ժոզէֆ Փօլատեան բարի գալուստ մաղթած է ներկաներուն ու գնահատած ձեռնարկը: Խօսք առնելով, Մանուէլ Սրկ. Պուրանեան բացատրած է Կիրակնօրեայ վարժարանին անհրաժեշտութիւնը մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան համար:

ԺԱԳԼԻՆ ՕՀԱՆԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի «Լա կալըրի արշիւ 59» (*) սրահին մէջ Ապրիլ 17 – 30 կը ցուցադրուին Ժագլին Օհանեանի ջրաներկ պաստառները: Լիբանանցի այս հայուհին արուեստի պատմաբան վկայուած է Նիւ-Եորքի համալսարանէն (1986), ապա դասախօսած Պէյրութի Ամերիկեան համալսարանին, Փարիզի Արդի արուեստի վարժարանին եւ Նիւ – Եորքի Ալպոնի համալսարանին մէջ: Ունեցած է անհատական թէ խմբական բազմաթիւ ցուցահանդէսներ Պէյրութի, ԱՄՆ-ու եւ Ֆրանսայի մէջ:

(*) 59, rue des Archives, Paris 3e; Tél. / Fax : 01.42.78.48.18.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

Մի մարդ ընդունւում է պահեստում պահակ աշխատելու: Նրան բացատրում են.

– Այստեղ երշիկեղէնն է, այստեղ՝ խըմիչքը, այս դարակին ձկնկիթ է, յաջորդ սենեակներում կարագ, պանիր... Եւ այլն: Հասկացա՞ք:

– Հասկացայ:

– Իսկ չէ՞ք ուզում իմանալ ձեր աշխատավարձի չափը:

– Ինչո՞ւ, դուք դեռ փող էլ է՞ք տալիս...

ԼՈՒՌՈՒԱԾ ԺՊԻՏՆԵՐ

Մարդ ու կին հեռատեսիլէն ֆիլմ էին դիտում: Ցանկարծ մի սարսափելի դէմք են ցոյց տալիս:

– Վա՜յ, մամա ջան, – ասաց կինը:

– Հա, ես էլ մօրդ նմանեցրի, բայց չուզեցի բարձր ասել, – ասաց Ռազմիկը:

– Բարսեղ ջան, էսօր աչքիս մի տեսակ ես երեւում. ճակատդ ուռած է, երեսդ՝ կապտած, չլինի՞ աչքով են տուել:

– Չէ, փայտով տուեցին:

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

1917-ի աշնանը՝ Հոկտեմբերեան յեղաշրջումից յետոյ, Կովկասեան ռազմաճակատը սկսուեց քայքայուել: Ռուսաստանը միակողմանիօրէն դուրս եկաւ պատերազմից, եւ, արձագանգելով տուն վերադառնալու բոլշեւիկեան կոչին, ռուսական զօրքերը սկսեցին զանգուածաբար լքել Արեւմտեան Հայաստանի ազատագրուած տարածքները: 1918-ի Յունուարին Ղարաքիլիսայից հեռացաւ վերջին ռուս զինուորը: Նրանց լքած դիրքերը զբաղեցրեցին հայկական ազգային զօրամասերը: Այդպիսի զօրամասեր էին կազմւում նաեւ Ալաշկերտում՝ Սմբատի ջանքերով: Այդ զօրամասերից մէկի մէջ մտաւ նաեւ Հայրս:

Հօրս զօրամասը տեղակայուած էր Ղարաքիլիսայում: Չնայած նրա բացակայութեանը, մեզ ապահով էինք զգում՝ այդ տարի առատ բերք էինք ստացել, մառանը լիքն էր ցորենով:

1918-ի գարնան իրադարձութիւնները քաջ յայտնի են բոլորին: Հայկական փոքրաթիւ, նոր կազմաւորուած զօրամասերը չկարողացան կասեցնել Թուրքերի յարձակումը: Ընկաւ Էրզրումը, որից յետոյ ստիպուած էին առանց ճակատամարտերի ետ քաշուել Վանի եւ Խնուսի շրջաններում եղած ստորաբաժանումները: Իսկ Սարիղամիշի անկումը խուճապ ու յուսահատութիւն ծնեց, շատ բանով պայմանաւորելով Կարսի ու Ալեքսանդրապոլի գրաւումը: Թուրքերը ներխուժեցին նաեւ արեւելահայկական Ղարաքիլիսա (յետագայում՝ Կիրովական), անխնայ սրի քաշելով քաղաքի եւ շրջակայ գիւղերի հայ ազգաբնակչութեանը: Գրաւման սպառնալիքը նաեւ Երեւանի գլխին էր կախուել, որը կանխուեց Սարդարապատի եւ Բաշ Ապարանի ճակատամարտերում հայկական զօրքերի տարած յաղթանակներով:

Ալաշկերտի հովտից նահանջը սկսուեց Մարտի վերջերին: Հէնց այդ օրերին հայրս մի շաբաթով արձակուրդ էր ստացել, տուն եկել եւ չկարողացաւ զօրամաս վերադառնալ: Երեւի նաեւ չէր կարող մեզ մենակ թողնել: Նորից ամենաանհրաժեշտ իրերը բարձեց սայլին: Նորից սայլերի կարաւանը տուն ու տեղ կորցրած մարդկանց բազմութեան ուղեկցութեամբ դէպի արեւելք ձգուեց: Սկսուեց երկրորդ գաղթը: Արեւմտեան Հայաստանը նորից դատարկւում էր:

Ռուսները հեռանալիս անհաշիւ քանակութեամբ պարէն ու ռազմամթերք էին թողել: Եւ նահանջող զօրքն ու գաղթականները, որպէսզի թշնամու ձեռքը չընկնի, ճանապարհին այրում, պայթեցնում էին պարէնի, հագուստի, զէնքի պահեստները, ռազմական նշանակութիւն ունեցող կէտերը:

Առաջին գիշերը անցկացրեցինք Ղարաքիլիսայում: Հօրս զօրամասն արդէն տեղահան էր եղել ու հեռացել, նրանց զօրակայանում այրւում էին սննդամթերքները: Խտացրած կաթի տուփերով լցուած արկղներն եմ յիշում: Ով ինչքան կարող էր վերցրեց: Մնացածը՝ իրար վրայ դարսուած մեծ-մեծ արկղերի սարը, ճաճատալով այրւում էր: Մի արկղ էլ մենք վերցրինք: Ճանապարհին յաճախ ուտում էինք: Նորից մեր երկար ճամբան Արարատի ստորոտով էր ձգւում: Հայ զինուորները հսկում էին մեր երթը: Չգիտեմ որքան տեւեց այս գաղթը, բայց երբ Արաքսի կամուրջն անցանք ու կանգ առանք Մարգարա գիւղում, եղանակներն արդէն տաքացել էին:

Այս երկրորդ գաղթի ժամանակ ծանր հիւանդացաւ մայրս: Ոտքերը քամոտել էին, ամիսներ անցան, մինչեւ կարողացաւ քայլել:

Այս գաղթից խոր տպաւորել են առանձին դէպքեր, իսկ մէկ երկուսը յիշելիս, սիրտս այսօր էլ մղկտում է:

Մեր կարաւանը դանդաղ շարժւում էր նեղ ճանապարհով: Մի կողմից գետ էր հոսում: Ցանկարծ կարաւանի առջեւում ինչ-որ իրարանցում սկսուեց, կրակոցներ լսուեցին: Յարձակուել էին մի խումբ հեծեալ Թուրքեր: Մերոնք պատասխան կրակ բացեցին: Մի տղամարդ կրակում էր մեր սայլի ետեւում դիրքաւորուած, անընդհատ հանգստացնելով փոքր եղբօրս գրկած մօրս. «Մի վախենայ, քոյրիկ ջան, մի վախենայ, քոյրիկ ջան»: Թուրքերի յարձակումը ետ մղեցին, հետապնդեցին մինչեւ մօտակայքում գտնուող իրենց գիւղը, բայց կարաւանի առջեւից գնացողների մէջ բաւականին թուով սպանուածներ ու վիրաւորներ կային: Երբ կարաւանը կրկին առաջ շարժուեց, ճամբեզրին տեսայ մի կնոջ, որը լաց էր լինում սպանուած որդու վրայ: Մենք առաջ անցանք, իսկ նա մնաց: Ինձ թւում է, նա ընդմիշտ մնաց այնտեղ:

Թուրքերին հետապնդողների մէջ էր նաեւ հայրս: Նա վերադարձաւ մի ձիու սանձից բռնած: Կապեց սայլի ետեւից, սայլի բեռը թեթեւացնելու համար մի պարկ ալիւր կապելով ձիու մէջքին: Յաջորդ օրը ձին փախաւ, տանելով մեր այդ մի պարկ ալիւրը: Մայրս ասաց. «էն աղէ՛կ, ես ուրիշի մալ չուզիմ»:

Մէկ ուրիշ անգամ, երբ կարաւանը կանգ էր առել հանգստանալու, իսկ մենք՝ երեխաներս, քոչերից հեռու մի կանաչ տեղում խաղում էինք, մի փոքրիկ աղջկայ տեսանք: Կը լինէր տասը տարեկան՝ մերկ, սովահար, դէմքին վէրքեր: Մօտեցաւ մեզ: Մեծ տղաները քարերով քշեցին նրան, ասելով, թէ բորոտ է: Նա լաց էր լինում ու փախչում, ես լաց էի լինում ու խնդրում, որ չհալածեն, լսող չեղաւ: Հայ չէր այդ անտէր աղջիկը, երեւի ասորի էր:

(Շար. 10)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Գայեանէ Գաբոյեանի յիշատակին Անի եւ Գրիգոր Պըլտեան 500 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եագըճեանէ 500 ֆրանք Տիկին Մաննիկ Տուլիէճեանի մահուան առթիւ :

(Շար. Ա. էջէն)

տօնեանները եւ այդ պատճառով փակ կը մնային Լուվրը, Օրսէն եւ ուրիշներ :

ՅՈՎՀ. ՊՕՂՈՍ Բ., Հինգշաբթի, Ապրիլ 12-ին, Ոտնլուայի արարողութիւնը կատարեց եւ այդ առթիւ շեշտեց թէ այդ ծէսը միշտ խոր յուզումով կ'ապրի : Աւագ Ուրբաթ ալ պիտի նախագահէ Խաչի ճամբուն, բայց, իր խոր յոգնութեան պատճառաւ 14 հանգրուաններէն միայն վերջիններն առնեն պիտի կրէ Խաչը : Պապը 80 տարեկան է եւ այլ տկարութիւններէն զատ իրեն դէմ գործուած մահափորձին պատճառաւ, կը տառապի նաեւ Փարքինսընի հիւանդութենէն, բայց եւ այնպէս, Մայիսին Սուրիա, Յունաստան եւ Մալթա պիտի երթայ :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ բանտերուն մէջ, Ապրիլ 12-ին, երեք հոգի եւս մեռած է, 9-ի բարձրացնելով հացադուլի հետեւանքով մեռեալներու թիւը Մարտ 21-էն ի վեր :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը՝ Փափանտրէու ողջունած է Թուրքիոյ որոշումը յետաձգելու զինամթերքի գնումը : Ան ըսած է. – «Թուրք կառավարութեան որոշումը վճռական կերպով կ'օժանդակէ մեղմացնելու շրջանի մթնոլորտը» :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ քաղաքապետը՝ Եուրի Լուժկով, ոխերիմ թշնամի Կրեմլինի, մօտեցաւ Պուտինի եւ, Ապրիլ 12-ին, յայտարարեց որ Միասնականութիւն կուսակցութեան (Պուտինի մօտ) եւ իր՝ Հայրենիք կուսակցութեան ձուլումը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբերին :

ԺԵՐՈՄ ԼԻՆՏՈՆ, Էտիսիոն տը Մինիւիի տէրը, մեռաւ 75 տարեկանին, Ապրիլ 9-ին, կիրդի հետեւանքով : 1946-ին է որ մուտք գործած է այն միակ հրատարակչատունը որ դիմադրական շարժումէն ծնած է : Ծագումով լեհ հրեայ, գրաւման շրջանին Ֆրանսայի ազատ գօտին մէջ ապրած է : Այն ատեն, Էտիսիոն տը Մինիւի գլուխն էր հիմնադիրը Վերքոր, հեղինակը հանրածանօթ «Ծովուն լռութիւնը» հատորին, որ գաղտնաբար լոյս տեսած է 1942-ին : Հրատարակչատունը, յիսնամեակի մը երկայնքին, երկու Նոպէլեան մրցանակ ունեցած է եւ երեք Կոնքուր, որոնք են. – Ս. Պէքէթ, Գլօտ Սիմոն, Մարկրիթ Տիւրաս, Ժան Ռուօ եւ Ժան Էշէնոզ :

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, 24 ժամուան ընթացքին 89 ոճրագործներու մահապատիժը գործադրուած է, ինչ որ մրցանիշ մը կը նկատուի Չինաստանի համար :

Notre-Dame de Paris

Dimanche 22 avril 15 heures

DOUBLE COMMEMORATION
DU 86ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

ET DU 1700ème ANNIVERSAIRE DU BAPTEME DE LA NATION ARMENIENNE

Divine liturgie célébrée par
Mgr. G. GHABROYAN
Evêque des Arméniens Catholiques de France
avec assistance au trône du
Cardinal JEAN-MARIE LUSTIGER
Archevêque de Paris

ECOLE TEBROTZASSERE

L'Association des Dames arméniennes amies des Ecoles Tebrotzassère et la Direction de l'Ecole, sont heureuses d'annoncer l'obtention de la mise sous contrat d'association avec l'Etat de la Classe de 3ème du Collège.

Ainsi, le Primaire se trouve désormais sous contrat simple avec l'Education Nationale et le Collège en totalité sous contrat d'association avec l'Etat.

INSCRIPTIONS POUR LA RENTREE 2001-2002

TEBROTZASSERE

Académie de Créteil
MATERNELLE: 3 Classes
PRIMAIRE: 5 Classes (Sous Contrat Simple avec l'Education Nationale)
COLLEGE: 4 Classes (Sous Contrat d'Association avec l'Etat)

Enseignement de l'arménien :
Langue — Culture — Civilisation — Religion
Enseignement du Français conforme au programme de l'Education Nationale.

1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01 43 81 01 72

•

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
2001 – 2002 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆ»Ի

Հիմնուած 1879-ին
Մանկապարտէզի բաժին, 3 դասարան :
Նախակրթարանի բաժին, 5 դասարան (Sous Contrat Simple)
Միջնակարգի բաժին, 4 դասարան (Sous Contrat d'Association)
Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման ծրագիր :
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01 43 81 01 72

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

A L'OCCASION
DE LA REEDITION DU LIVRE

"ARCHAG TCHOBANIAN ET LE MOUVEMENT ARMENOPHILE EN FRANCE"

à l'initiative du
CLUB ARCHAG TCHOBANIAN
et de son président
Jean Varoujan Sirapian

Présentation de la nouvelle édition du livre en présence de l'auteur, **Edmond Khayadjian**, qui parlera de son œuvre et la signera. Participation de nombreuses personnalités.

le mardi 17 avril à 20 heures précises au Centre Culturel "A. Manoogian" 118, rue de Courcelles, Paris 17e accueil à partir de 19 h 30

Lors de cette soirée **Jean Varoujean Gureghian** fera aussi part de la participation du **Club Archag Tchobanian** à la prochaine édition de son livre, "Le Golgotha de l'Arménie Mineure" en ... turc, **en Turquie !**

Date à retenir

FETE CHAMPETRE
A. A. A. S.
DIMANCHE 17 JUIN
à la Maison de la Retraite de MONTMORENCY

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑԷՔ

Կիրակի, Յուլիս 1-ին
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
"ԽԱՆԱՍՈՐ"
Շաւիլ – Վիրօֆլէ

1700ème ANNIVERSAIRE DE LA PROCLAMATION DU CHRISTIANISME EN ARMENIE

Marseille - Arménie - 1700

Pèlerinage organisé par l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France et les associations de Jeunes de Marseille et Aix-en-Provence

Du 12 au 19 juillet
à partir de 4 900 F *

Comprenant : vol Marseille - Paris - Erevan aller-retour • Hébergement en pension complète et programme touristique : Erevan, Khor Virap, Etchmiadzine, Dzidzernagapert, Garni, Kéghart, le lac Sévan, Haghartzine, Gochavank . . .

Date limite d'inscription : 30 avril

Renseignements: Cathédrale Arménienne - ☎ 04 91 77 84 70

** • Prix du séjour hors assurance individuelle • Acompte de 1 500 F à l'inscription • Pour les jeunes de 18 à 35 ans • Frais de visa inclus.*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 18
MERCREDI
18 AVRIL
2001

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.148 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.148

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԴԱՍԱԼԻՔՆԵՐԸ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Յովիկ Մելքոնեան, Արտակ Ալիքեան, Գրիգոր Մաթիլեան որոնք իրենց զօրամասէն զէնք գրաւելով փախուստի դիմած եւ ութ հոգիի մահուան պատճառ դարձած էին անցեալ Յուլիսին, Ապրիլ 12-ին մահուան դատապարտուած են: Անոնց պաշտպաններէն մէկը վերամեայ մանչուկ մըն էր: Նկատի առնելով որ մահավճիռները 1989-էն ի վեր չեն գործադրուիր Հայաստանի մէջ, հաւանական կը նկատուի որ տրուած պատիժը ցկեանս բանտարկութեան փոխուի:

ԱԼԻԵՒ ՅՈՌԵՏԵՍ Է

Ալիեւ Քի Ուէսթի հանդիպումներէն ետք Ազրպէյճան վերադարձին, Բաքուի օդակայանը յայտարարած է թէ կարեւոր հանգրուան արձանագրուած է եւ թէ աշխարհ հասկցած թէ ո՛րն է ճշմարտութիւնը Ղարաբաղեան հարցին մէջ: Այսուհանդերձ ան չէ ծածկած իր յոռետեսութիւնը, չեշտելով որ շօշափելի քայլ դեռ չէ առնուած եւ թէ բնաւ չի յուսար որ համաձայնութիւն կը կնքուի Ժընեւի մէջ, յառաջիկայ Յունիսին: Աւելցնելէ ետք թէ Մոսկուայի մէջ ալ բանակցութեան որեւէ ծրագիր չկայ, Ազրպէյճանի նախագահը չէ բացառած օր մը Հայաստան – Ազրպէյճան պատերազմի մը հաւանականութիւնը, նոյնիսկ եթէ այժմէական չի նկատեր այդ վարկածը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 13 / 17)

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Ապրիլ 13-ին Երեւանի մէջ հանդիպում ունեցած է Ռ. Քոչարեանի հետ: Այս վերջինը տեղեկութիւն տուած է Քի Ուէսթի բանակցութեան մանրամասնութիւններուն, իր տպաւորութիւններուն եւ արժեւորումներուն մասին:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտեմբեր 27-ի դատին հրապարակուած վկայութիւններուն գլխաւոր ամբաստանեալ Ն. Յունանեան ըսած է թէ Վ. Սիրադեղեանը ճանչցած է 1988-ին, Ղարաբաղեան շարժման տարիներէն եւ վերջին անգամ զինք տեսած է 1999-ի ամրան: Հարցաքննութեան ընթացքին յայտնած ըլլալով հանդերձ թէ ան կապ ունեցած է Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան հետ, հերքած է ըսածը, աւելցնելով որ ճնշումի տակ այդպէս արտայայտուած է:

Դատը կը շարունակուէր Ապրիլ 17-ին:

ՆԱՒԹԱՄՈՒՂԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ Կ'ԱՆՑՆԻ՞

Ազրպէյճանի նաւթի պետական ընկերութեան նախկին նախագահը ըսած է թէ Բաքու – Թիֆլիս – Ճէյհան նաւթամուղը կրնայ Հայաստանէն անցնիլ: Այդ պարագային, ինչպէս նոյն անձը աւելցուցած է, խողովակաշարը պէտք է հետեւի Մեղրի – Նախիջեւան ուղղութեան: Կը նախատեսուի այս տարի սկսիլ խողովակաշարին կառուցումը եւ 2004-ին աւարտել:

ԿԵՂԾ ԱՀԱԶԱՆԳԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ...

Անցեալ Յունուար 12-ին հեռաձայնով կեղծ ահազանգ տրուած էր որ ելմուտներու նախարարութեան շէնքին մէջ ռումբ դրուած է: Ապրիլ 13-ին Երեւանի մէջ ձերբակալուած են Ներքին գործերու եւ Պաշտպանութեան նախարարութեան երկու պաշտօնեաներ, որպէս այդ ահազանգին հեղինակները. Յովհաննէս Յովհաննիսեան եւ Արմէն Մանուկեան: Անոնք այդ քայլին դիմած են վրէժխնդրութեան եւ անձնական ճղճիմ նկատումներով: Դատախազութիւնը նախաքննութիւն բացած է:

ՆՈՐ ԱՄՍԱԳԻՐ՝ «ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ»

Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը սկսած է հրատարակել «Արտասահմանեան գրականութիւն» նոր ամսագիրը, խմբագրութեամբ Աշոտ Խաչատրեանի: Ամսագիրը լոյս տեսած է ԱՄՆ-ու Երեւանի դեսպանին հովանաւորութեամբ եւ նպատակ ունի արտասահմանեան գրականութիւնը Հայաստանի մէջ ծանօթացնելու:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ապրիլ 13-ին, սկսած է այն գիտաժողովը զոր կազմակերպած էր Թուրք խորհրդարանականներու Միութիւնը եւ որուն նիւթն էր. – «Պատմութեան երկայնքին Թուրքեւհայ յարաբերութիւնները»: Բացման կարդացուած է նախագահ Սեզէրի նամակը, ուր ան կ'ըսէր ի մէջ այլոց. –

«Սա շրջանին երբ կեղծ ցեղասպանութեան մասին հայկական պնդումները զանազան հայկական խմբակներու քարոզչութեան հետեւանքով դրուած են միջազգային զանազան մակարդակներու վրայ, կը հաւատամ որ օգտակար է կազմակերպել նմանօրինակ հաւաքոյթ մը, որ ի մի պիտի բերէ լիազօր գիտնականներ, մասնագէտներ ու հետազօտողներ եւ իր նպաստը պիտի բերէ պատմական ճշմարտութիւնները ներքին ու արտաքին հանրային կարծիքներու ծանօթացնելու նպատակին: Բնաւ կասկած չկայ որ այսպիսի գիտական ժողովներով է որ կարելի է լաւագոյն պատասխանը տալ կարգ մը շրջանակներու այն ճիգերուն, որոնցմով անոնք կ'ուզեն թուրք – հայ խորարմատ յարաբերութիւնները շեղեցնել ու պատմութիւնը իբր գործիք ծառայեցնել իրենց ամուլ նպատակներուն»:

Ժողովին բացումը կատարած է Խորհրդարանի նախագահ՝ Էօմէր Իզկի որ դատապարտած է Հայկ. պնդումները եւ աւելցուցած է որ կարգ մը պետութիւններ իրենց անձնական շահերուն համար կը խեղաթիւրեն պատմութիւնը: Ըստ իրեն Վան եւ այլուր պատահած կոիւները Լոզանի դաշնագրով թաղուած են պատմութեան մէջ: Թուրք խորհրդարանականներու Միութեան նախագահը՝ Ջէքի Ջէլիքէր յայտարարած է որ այս ժողովը կազմակերպուած է որպէսզի հարցը քննուի գիտական դետնի վրայ: Թուրքիա պէտք է աշխատանք տանի, ըսած է, դէմ դնելու համար հայկական պնդումներուն եւ Հայերուն տարած քարոզչական աշխատանքներուն: Խօսք առած են փրոֆէսոր Իլպէր Օրթայլը, որու համար «Հայ կոմիտաճիները օրինակ առած են սլաւական կազմակերպութիւններէն, օսմանեան մշակոյթին մէջ ոչ մէկ թշնամութիւն կայ Հայերուն նկատմամբ», փրոֆէսոր Թիւրքքայա Աթաէօվ, ըստ որու ցեղասպանութիւն չէ եղած, տեղահանութիւնն ալ մեծ բան մը չէր, Քեմալ Կիւրիւն դիտել տուած է որ Թուրքիոյ դեսպանը Ֆրանսա չէ վերադարձած եւ այս ընթացքով Անգարա առանց դիւանագէտի պիտի մնայ արտասահմանի մէջ, փրոֆէսոր Թանէր Թիմուր մտահոգութիւն յայտնած է որ երբ այլ երկիրներ ալ հետեւին Ֆրանսայի, Թուրքիա նիւթական եւ հողային պահանջներու դէմ – առ դէմ պիտի գտնուի: Գնդապետ Եւձէլ Աքթար պնդած է որ Սպայակոյտի դիւանը բաց է բոլորին առջեւ, 1915-ին քուէարկուած տեղահանութեան օրէնքին մէջ Հայու անուն չկայ: Զօրավար Հիւսէյին Ըշըք ալ յայտարարած է որ ամբողջ պատմութեան ընթացքին, միայն Օսմանեան տիրապետութեան տակ է որ Հայերը հանգիստ ապրած են:

Այս ժողովին առիթով, «Ճումհուրիյէթ» կը գրէ թէ կառավարութիւնը աշխատանք կը տանի որպէսզի Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները բարելաւուին եւ այդ առընչութեամբ երեսփոխան Կէօնիւլ Սարայ Ալփհանի գլխաւորութեամբ խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը Երեւան պիտի երթայ Յունիս 1-ին:

«Միլլիյէթ» արձագանգ տուած է Ազտէնիզ համալսարանի դասախօս Նուրչէն Մազըճըի տեսակէտներուն ըստ որոնց 1915-ի ցեղասպանութեան մասին որեւէ փաստ գոյութիւն չունի: Թերթը գրած է նաեւ թէ ժողովին կը մասնակցին Հայաստանէն ալ երեք գիտնականներ, ինչ որ սխալ է, քանի որ անոնք ընթացք չեն տուած հրաւէրին: Ի դէպ, Նիկոլա Յովհաննիսեան եւ Ռուբէն Սաֆրաստեան հեռատեսիլէն ալ յայտարարած էին թէ կողմնակից չեն մասնակցելու որեւէ ժողովի որուն նիւթն է այն հարցումը թէ ցեղասպանութիւն գործադրուա՞ծ է թէ ոչ: Ըստ «Ազգամ»ի հայ պատմաբանները վիճաբանելէ խուսափեր են:

Ժողովին երկրորդ օրն ալ խօսք առած են քաղաքագէտներ եւ պատմաբաններ նոյն յանկերգը կրկնելով: Թուրք պատմութեան Միութեան նախագահն ալ շեշտելով որ ցեղասպանութեան պնդումը գիտական որեւէ հիմ չունի, չար «հետաքրքրական» թիւեր ալ տուած է: Օրինակ՝ տեղահանուեր են 438.758 Հայեր, ասոնցմէ 382 հազարը հասեր են իրենց աքսորավայրը, 40 հազարն ալ ճամբան մեռեր է հիւանդութենէ կամ յելուզակներու յարձակումներէ: Պոլսաբնակ անդամացի լրագրող Էնտրիու Մանկօ ալ ըսեր է որ Հայաստան ցեղասպանութեան պնդումներ առաջ քշելով իր իսկ ժողովուրդին կը վնասէ, աշխատաժողովի Բ. եւ վերջին օրը բանավէճ մըն ալ ծագած է Բանուորական կուսակցութեան նախագահ Տօղու Փէրինչէքի եւ յայտնի լրագրող Օքթայ Էքշիի միջեւ: Տօղու Փէրինչէք նախ պնդեց թէ հայկական ցեղասպանութեան պնդումներու ետին Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգները կան եւ այլ եւրոպական պետութիւններ, որոնք Թուրքիան սեւ ցանկին մէջ առած են եւ կ'ուզեն փճացնել զայն: Ան աւելցուցած է որ հայկական ցեղասպանութեան դէմ պայքարելու պարտականութիւնը այլեւս պատմութեան մասին վիճաբանութիւն մը չէ, այլ Թուրքիոյ համար մահու կենաց հարց մըն է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ - ԱՐԵՒԵԼՔ

ԽԻՍՏ ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԻՍՐԱՅԷԼ ՌՄԲԱԿՈԾԵՑ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԴԻՐՔԵՐԸ

Երկուշաբթի, Ապրիլ 16-ին, կէս գիշերը քիչ անց, իսրայէլեան օդուժը ռմբակոծեց Պէյրութէն 45 քիլոմեթր դէպի արեւելք գտնուող Տհար ալ Պայտարի սուրիական դիրքերը, ինչ որ չէր պատահած 1982-էն ի վեր: Թիրախն էր սուրիական ռատար կայան մը որ քանդուած է, կան նաեւ 3 մեռեալներ եւ 3 վիրաւորներ: Իսրայէլ կը պատճառաբանէ իր արարքը, ըսելով թէ Ապրիլ 14-ին Իրանամէտ Հըզպոլլահի մէկ յարձակման զոհ գացած իսրայէլցի զինուորը, զոհն էր Սուրիացիներու, որովհետեւ այդ յարձակումը չէր կրնար տեղի ունենալ առանց սուրիական հաւանութեան: Ապրիլ 17-ին ալ, Իսրայէլ շարունակած է իր յարձակումները, նոյնիսկ Գազայի պաղեստինեան շրջանին մէջ, ուր մէկ Պաղեստինցի սպաննուած է, մեռած է նաեւ ուրիշ Պաղեստինցի մը Այսրյորդանան:

Մթնոլորտը խիստ լարուած էր Ապրիլ 17-ին, Եգիպտոսի նախագահը կոչ կ'ընէր միջազգային հաւաքականութեան որ ըստանձնէ իր պատասխանատուութիւնները: Ընդհանրապէս կը դատապարտուի արդէն իսրայէլեան հակազդեցութիւնը, որ Իսրայէլի համար ազդարարութիւն մըն է Սուրիոյ: Սուրիոյ Արտաքին նախարարը՝ Ֆարուք էլ Շարեհ որ Մոսկուա կ'այցելէր, յայտարարած է թէ Դամասկոս իրեն կը վերապահէ ինքզինք պաշտպանելու իրաւունքը որեւէ յարձակման դէմ: Լիբանանի նախագահն ալ, զօրավար Լահուտ չէ վարանած ըսելու թէ նման յարձակում կրնայ ընդհանուր հակամարտութեան մղել, Ուաշինկթըն իսկ դատապարտած է այս «վտանգաւոր արարքը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ տնտեսական վիճակը այնքան մտահոգիչ դարձած է, որ Ապրիլ 16-ին «Լիպերասիոն» չէր վարանած իր կողքի էջն իսկ նուիրելու «Թրքական սնանկութեան»: «Ֆիկառօ»ն ալ առաջին էջէն զատ, տնտեսական յաւելուածն ալ կը յատկացնէր նոյն հարցին եւ մասնագէտները կը խորհէին որ Տնտեսական նախարարին՝ Քեմալ Տէրվիշի հրապարակած ծրագիրը պիտի չբաւէր հանդարտեցնելու համար ժողովուրդը եւ վերջ տալու գանգուածային ցոյցերուն: Տէրվիշ կը յայտարարէր. - «Մեր նպատակն է Թուրքիան առաջնորդել այն աճին որուն արժանի է, բայց, երկար պիտի տեւէ»: Կը նախատեսէ 52,5%-էն 57,6%-ի դրամահոսք մը, բայց, ոչինչ կը նախատեսուի թրքական դրամին արժէքին մասին, որ Փետրուարէն ի վեր 47% կորսնցուցած է: Նախարարը 10-էն 12 միլիառ տոլար կը փնտռէ, ԷՖ-ԷՄ-Ի-ն (Դրամական Միջազգային Հիմնադրամ) որոշած է արագացնել 6,25 միլիառի յանձնումը, Համաշխարհային Դրամատունն ալ յայտարարած է որ 5 միլիառ կը դնէ Թուրքիոյ տրամադրութեան տակ: Հաւանական է նաեւ որ սեփականաշնորհումին, գոնէ մասամբ, Թրքիշ Էյրլայնզը եւ Թիւրք Թելեքոմը: «Լիպերասիոն» իր խմբագրակա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒԾԱՑՈՒՄ... ՍԵՓԱԿԱՆ ՏԱՆԸ

Գրողի մտորումներ

ԽՄԲ. – Երեւանի «Ազգ» օրաթերթէն (Մարտ 31) կ'արտատպենք Ս. Յարութիւնեանի ուշագրաւ էջը, երկու գլխաւոր պատճառով. առաջինը այն է որ հոն համապարփակ կերպով կը մատնանշուի շատ ցաւալի երեւոյթ մը. երկրորդը՝ այդ գրութեամբ տրուած փաստն է մտաւորական շրջանակին մէջ երեւոյթէն անհանգստացողներու գոյութեան:

Այսուհանդերձ, անկարելի է որ Ս. Յարութիւնեանի ընթերցողն ալ իր կարգին չվրդովի, տեսնելով այնքա՛ն կենական միջուկին հագցուած կարկտաններով վրանոցը որ գործածուած լեզուն է. հոն մօտ երկու տասնեակ այլանդակութիւններ լայնքով, հասակով տեղաւորուած են, գրութեամբ պաշտպանուած թէզին որպէս անմիջական եւ գործնական հերքում: Մինչդեռ, դժուար չէր «*մենատրութիւն, սպորտային, կինօ, ինտերվալ, տերմին, կոորդինացնել, պանացեա* (°), *փաշլեւան*» եւ նաեւ «*նպատակաուղղուածութիւն, նպատակամղուածութիւն, միտումնաւորութիւն*» եւ այլն քարքարոտութիւնները չգործածել ա՛յս միջուկով յօդուածի մը մէջ, որպէսզի ընթերցումին վայելքը չխաթարուէր «երկայնակլորախմորածակ»ին վրիժառու ծիծաղով...:

Ուծացման վտանգը դամոկլեան սրի նման միշտ էլ կախուած է եղել հայ ժողովրդի գլխին: Եւ ոչ միայն նրա համար, որ աւելի շատ եղել ենք օտար լծի տակ, քան ինքնիշխան, ոչ միայն նրա համար, որ շատ ենք ապրել օտարների մէջ: Դժբախտաբար, կայ աւելի վտանգաւոր հանգամանք. ցաւօք, մենք մի տեսակ հակում ունենք դէպի ուծացումը: Մի ժամանակ մտավախութիւն կար (եւ ոչ առանց հիմքի), թէ սփիւռքն աւելի շատ է ենթակայ ուծացման վտանգին, եւ դա այսօր էլ այնքան անհաւանական չէ: Սակայն չի կարելի նաեւ ուրանալ, որ սփիւռքն աւելի է պատրաստ եղել դրան եւ դիմակայել է, ձեռնարկել է ամէն ինչ, որ այդ դիմակայումն աւելի էֆեկտիվ լինի: Իսկ մենք այնքան ենք այդ հարցում անտարբեր դարձել, «արխայնացել», որ սեփական տան մէջ ձեռքից գնում ենք: Սփիւռքի կրթական եւ մշակութային կենտրոնները դիմակայութեան հզօր գործօն են եղել մշտապէս: Մենք էլ ունենք այդ գործօնները, այն էլ անհամեմատ շատ, բայց դժբախտաբար հէնց այդ կենտրոններն են եռանդով նետւում ուծացման ամենակուլ յորձանքի մէջ:

Խորհրդային տարիներին նոյնպէս ուծացման վտանգը կար: Բայց կար նաեւ դիմակայութիւն, որն արտայայտւում էր գրականութեան մէջ, արուեստում եւ այլուր: Յիշենք Յովհաննէս Շիրազի, Սիլվա Կապուտիկեանի, Նայիրի Զարեանի եւ այլոց հայրենասիրական բանաստեղծութիւնները: Գուցէ մենք այսօր էլ լրիւ չենք գիտակցում, թէ մեր մարդկանց հայեցի դաստիարակութեան, հայապահպանման գործում «Խօսք իմ որդուն», «Ինչո՞ւ չես խօսում հայերէն», «Ո՞րն է, Բաբօ...» բանաստեղծութիւններն ինչ հսկայական դեր խաղացին: Այդ տարիներին շատ էին խօսում վերեւից եկող պարտադրանքների մասին, ո՛ւր էր, թէ լինէր: Նման դէպքերում արթնանում է ինքնապաշտպանութեան բնազդը, եւ մարդիկ սկսում են ըմբոստանալ: Յիշենք Հայաստանի Սահմանադրութեան քննարկման օրերը, երբ վերեւից ուզում էին մեզ պարտադրել, որ Հայաստանում պետական լեզուն ռուսերէնը հռչակուի: Ըմբոստացաւ ողջ ժողովուրդը եւ յաղթանակ տարաւ: Բրեժնեւն ընկրկեց: Արդիւնքում միայն մեր հանրապետութիւնը կարողացաւ չընդունել այդ պարտադրանքը:

Ժամանակի Լուսաւորութեան մինիստր Շաւարշ Սիմոնեանը մի անգամ Գրողների Տանը լացակումած գանգատւում էր, որ իր վրայ մեծ ճնշում կայ ռուսական դպրոցներն աւելացնելու համար: Եւ ովքե՞ր էին այդ ճնշում գործադրողները՝ հայ մարդիկ, ծնողները, որոնք մինիստրութեան մուտքը շրջափակած, պահանջում էին, որ ռուսական դպրոցներ բացեն, սպառնալով թէ կը դիմեն Մոսկուա, եթէ չընդառաջեն:

Վերջերս հեռուստատեսութեամբ հեռարձակւում էր մանուկների եւ պատանիների, այսպէս կոչուած, մի փառատօն: Երեւի մի տասնհինգ – քսան պարային համոյթ ելոյթ ունեցաւ եւ նրանցից ոչ մէկը հայկական երաժշտութեան տակ չպարեց, չկատարեց եւ ո՛չ մի հայկական պարաքայլ: Պարերն էլ, որ կատարւում էին օտար երաժշտութեան կամ անգլերէն երգերի տակ, կարելի է ասել, որ պար չէին, աէրօպիքս էին յիշեցնում կամ սպորտային վարժութիւններ: Սարսափել կարելի է, երբ մտածում ես, որ մի տասը – տասնհինգ տարի յետոյ դրանք են լինելու մեր պարն աշխարհին ներկայացնողները:

Սա առաջին ոտնձգութիւնը չէ ազգային պարի նկատմամբ: Նոյնիսկ լաւ համոյթների տղամարդկանց այսօրուայ պարերի մէջ բուն հայկականի միայն շուրջին է մնացել: Դեռեւս երեսնական թուականներին հայ ազգային պարն ընկրկեց յօգուտ կովկասեան լեռնցիների չովակիաթեթեւսոլիկ պարերի առաջ: Մաքսիմ Գորքին Հայաստան այցելելուց յետոյ իր նօթերում ահա թէ ինչպէս է նկարագրել մեր պարերը՝ զարմանալիօրէն դիպուկ նկատելով մեր ազգային պարերի առանձնայատկութիւնները՝ հանդիսաւորութիւն, մեծայրջութիւն, համախմբուածութիւն, կուռ կամք, ծանրաբարոյութիւն: Հարկ կա՞յ ասելու, որ այսօրուայ մեր պարերում այդ առանձնայատկութիւններն ի սպառ բացակայում են: Չկան այդ առանձնայատկութիւնները, ուրեմն չկայ եւ ոգին: Ափսո՛ս:

Այդ տարիների ժողովրդական պարերի անզուգական կատարող եւ մեծ պարուսոյց Վահրամ Արիստակէսեանը երկար պայքարեց յանուն հայ պարի անաղարտութեան, բայց ենթարկուելով անասելի հալածանքների, ստիպուած քաշուեց լեռները եւ այնտեղ կարողացաւ ստեղծել իր հռչակաւոր «Աշնակ» համոյթը, որով նա բառացիօրէն աշխարհը ցնցեց՝ փառատօներում հաւաքելով բոլոր ոսկէ մետալները եւ կրանփրիները՝ կատաղեցնելով իր բոլոր հակառակորդներին:

Եւ այսպէս, մենք կորցրեցինք մեր ազգային արժէքներից մէկը՝ ժողովրդական պարը: Բարեբախտաբար, փրկուեցին կանանց պարերը, ճիշդ է, նրանք էլ ինչ – որ բան կորցրեցին, բայց գոնէ մնացածը քիչ չէ, պահպանեցին նրբագեղութիւնը, հեզաճկունութիւնը, նազանքը: Սակայն, դատելով յիշեալ մանկական համոյթների պահերից, ուր աղջիկները տղաների հետ հաւասար վեր - վեր են թռչում, կարելի է երկիւղել նաեւ նրանց համար:

Խօսենք մէկ այլ փառատօնի մասին: «Տօ-րէ-մի» միջազգային փառատօնի մասին խօսելիս պէտք է բարի խօսքով յիշել կազմակերպիչներին՝ «Տօ-րէ-մի» համոյթի ղեկավար Նադեժդա Սարգսեանին եւ ազգային հեռուստատեսութեանը՝ այդ դժուար ժամանակներում նման մի փառատօն գլուխ բերելու համար:

Սակայն չի կարելի չնշել նաեւ, որ այդ փառատօնը նոյնպէս չունէր նպատակաուղղուածութիւն: Խօսքն ազգային նպատակաուղղուածութեան մասին է: Թէ չէ, ի՞նչ է ստացւում, յայտնաբերում ենք տաղանդներ, իսկ նրանք օտար երգ են երգում: Ո՞ւմ են պէտք այդ տաղանդները, եթէ նրանք չունեն ազգային զգացողութիւն եւ ծառայում են ուրիշներին՝ երբեմն ընդգծուած ձեւով արհամարհելով մերը: Կարծում ենք, որ բոլոր տեսակի փառատօներում էլ, անկախ նրանց նպատակից, պէտք է ընթանայ ժողովրդական ուղղուածութիւնը: Ախր, մենք հիմա անդունդի եզրին ենք արդէն: Ո՞ւմ երգով պէտք է ներկայանանք աշխարհին՝ «Փիթլզի՞» ... Այդ դէպքում ձախողումն ապահովուած է: Այնքան փառատօներ են լինում, կալա – համերգներ՝ նուիրուած այս կամ այն իրադարձութեանը. մի օր Կոմիտաս հնչո՞ւմ է: Մինչդեռ բոլոր համերգների մեխը պէտք է լինի Կոմիտասը, մեր բիւրեղացած ժողովրդական երգը: Ահա՝ «Տօ-րէ-մի» փառատօնի առաջին երեք համերգներում չհնչեց ոչ մի հայկական երգ: Ներողութիւն հնչեց ... ղազախի, մոլդովացու եւ Վրացիների շուրթերից: Իսկ Հայերը երգում էին իրենց չիմացած անգլերէնով: Սա ուծացման ընդառաջ գնալ չէ՞:

Օտարամուտ երգը դարձել է մեր երիտասարդութեան պաշտամունքի առարկան: Որտեղի՞ց եկաւ այդ համընդհանուր քամահրանքը մեր արժէքների նկատմամբ՝ դժուար է ասել, բայց ո՞ւր կորաւ մեր սեփականին նկատմամբ մեծարման զգացողութիւնը: Պէտք է արժանին մատուցել Ազգային ռադիոյին՝ ժողովրդական երգն ու ազգագրական համոյթներին պատշաճ կերպով ներկայացնելու համար: Մի քիչ պակաս, բայց Ազգային հեռուստատեսութիւնը նոյնպէս բաւական լայն տեղ է յատկացնում ժողովրդականին:

Այսպէս է նաեւ արուեստի ոլորտում: Կենտրոնանանք կինոյի վրայ: Այդ ինչե՞ր են ցուցադրում, Աստուա՛ծ: Ամերիկեան ֆիլմերը հեղեղել են հեռուստաէկրանները: Նոյն Ամերիկան արտադրում է խորը հոգեբանական ֆիլմեր՝ նուիրուած ընտանիքի հարցերին, մեծ իրադարձութիւններին, կենսագրական ֆիլմեր գրողների, երաժիշտների, գիտնականների վերաբերեալ: Չնայած դրան, մեր հեռուստատեսութիւնն անընդհատ պտտացնում է էժանագին թրիլլերներ, անիմաստ, բայց դաժանութեամբ, սարսափներով լի ֆիլմեր, որոնք փճացնում են երիտասարդութեանը: Այդ ֆիլմերում այնպէս է պատահում, ութ րոպէում տասնեակ մարդիկ են սպանւում ամենադաժան ձեւերով: Մէկը սառնասրտօրէն դանակը խրում է միւսի կոկորդը, միւսը բարձով խեղդամահ է անում իր հարազատին, արդիւնքն այն է լինում, ինչ ասաց մի ոստիկանապետ հեռուստացոյցով. «Մեզանում հիմա սպանութիւնները կատարւում են ճիշդ եւ ճիշդ ամերիկեան ֆիլմերի օրինակներով»: Ցաւն այն է, որ Ամերիկայում այդ ֆիլմերը չեն ցուցադրւում, կամ ցուցադրւում են արուարձաններում, նեկրական թաղամասերում: Այդ ֆիլմերը հէնց արտադրւում են ոչ Ամերիկայի համար, այլ երրորդ աշխարհի, ասենք՝ Սոմալիի, Ռուանդայի համար: Իսկ մեր հեռուստաընկերութիւններն էժանագին այդ տեսաերիզները հեշտութեամբ ձեռք բերելով՝ հրամցնում են ժողովրդին: Չի կարելի չնշել «Արմենիա», «Պրոմեթեւս» հեռուստաընկերութիւնների ընտրողական մօտեցումը այս հարցում:

Հեռուստատեսութիւնն աւելի է նպաստում դրան: Հաղորդումների միջեւ ընկած ինտերվալները լցւում են օտար երգով, հանդէս են գալիս օտար խմբեր իրենց խորթ երգերով: Այդպէս անում են գրեթէ բոլորը: Բայց առաւել աչքի է ընկնում «Ա1+»-ը: Ինչո՞ւ չի կարելի այդ խոռոչները լցնել «Երգի – պարի» համոյթի, «Մարաթուկի», «Ակունքի» երգերով: Գուցէ չե՞ն մտածել այդ մասին: Բայց չէ, ընդառաջ են գնում երիտասարդութեան ցանկութեանը: Բայց ո՞ր երիտասարդութեան: Այն փոքրաթիւ մասի՞, որն օրն ու գիշերն անցկացնում է տիսքոթէքներում կամ ամերիկեան անիմաստ ու դաժան ֆիլմեր դիտելով: Պէտք է մտածել նաեւ այն առողջ, խելացի երիտասարդութեան մասին, որի համար ատելի են նման ֆիլմերն ու երգերը:

ՍԱՂԱԹԵԼ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ՝ ՖՐԻՊՈՒՐԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ուրբաթ 23 եւ Շաբաթ 24, Մարտ 2001
Ֆրիպուրկ, Զուիցերիա

Նախաձեռնութեամբ Ֆրիպուրկի համալսարանի Աստուածաբանական ամպիոնի եւ համագործակցութեամբ Զուիցերիոյ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ, Ուրբաթ 23 եւ Շաբաթ 24, Մարտ 2001-ին, նոյն համալսարանի հանդիսութեանց սրահին մէջ տեղի ունեցաւ գիտաժողով, որ նուիրուած էր Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօն Հռչակման 1700-ամեակին: Գիտաժողովը ունէր «Հայաստանեայց Սուրբ Առաքելական Եկեղեցին Միջեկեղեցական Շարժման Սրտին Մէջ» խորագիրը: Գիտաժողովը կազմակերպուած եւ համադրուած էր Ֆրիպուրկի համալսարանի Աստուածաբանական ամպիոնի տեքան՝ փրոֆ. տոքթոր Կիտօ Ֆերկաուվըրնի, փրոֆ. տոքթոր Պարպարա Հալլընսլեպընի եւ Զուիցերիոյ Հայոց Հոգեւոր Հովիւ տոքթոր Աբէլ Քհնյ. Օղլուգեանի կողմէ: Սոյն միջոցառումը կը վայելէր բարձր հովանաւորութիւնը Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօն Հռչակման 1700-ամեակի գրասենեակի վարիչ - տնօրէն՝ Յովնան Արք. Տէրտէրեանի:

Այս առթիւ, Հայաստանէն նաեւ հրաւիրուած էին Երեւանի Պետական Համալսարանի Աստուածաբանութեան Ամպիոնի տեքան Շահէ Արք. Աճէմեան, Մայր Աթոռի Միջեկեղեցական Յարաբերութեանց Գրասենեակի Տնօրէն՝ Եզնիկ Եպիսկոպոս Պետրոսեան, Մարսէյլէն Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ Հովիւ՝ Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան, իսկ Եւրոպայի զանազան երկիրներէ անուանի շարք մը հայագէտ գիտնականներ:

Ի դէպ, վերոյիշեալ գիտաժողովին զուգահեռ, Ֆրիպուրկի համալսարանի սրահներուն մէջ նմանապէս կազմակերպուած էր օգտաշատ եւ ուսանելի ցուցահանդէս մը, որ կը ներկայացնէր հայ եկեղեցական եւ ժողովրդական մշակոյթը՝ ծիսական առարկաներու, լուսանկարներու, գրեսներու եւ ազգային ա...միկ տարազներու ցուցադրութեամբ:

Համալսարանի տեքան՝ փրոֆ. տոքթոր Կիտօ Ֆերկաուվըրնի ողջոյնի խօսքէն ետք, Զատիկ Վրդ. Աւետիքեանի կողմէ ընթերցուեցաւ Գարեգին Բ. Հայրապետի Օրհնութեան Գիրը, հուսկ ելոյթ ունեցաւ Յովնան Արք. Տէրտէրեան, որ հանգամանօրէն կարեւորեց յոբելենական իրադարձութիւնը եւ ընդգծեց 1700-ամեակի առանձնայատուկ նշանակութիւնը ինչպէս հայ, նոյնպէս քոյր Եկեղեցիներու եւ յարանուանութիւններու կեանքին մէջ:

Գիտաժողովը միեւնոյն ատեն պատուուած էր ներկայութեամբ Զուիցերիոյ Պապական Նուիրակ՝ Գերապայծառ Փիէտրօ Ծագօմօ Տէ Նիքոլոյի:

Ժողովի գիտական բաժինը սկսաւ անդրանիկ դասախօսութեամբ Եզնիկ Եպիսկոպոս Պետրոսեանի, բանախօսութեան նիւթ ունենալով՝ «Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Պատմութիւնը իբրեւ Հոգեւոր ներշնչումի աղբիւր»:

Տոքթոր Ճովաննի Կուայթա, որ յատուկ այս նպատակին համար ժամանած էր Մոսկուայէն, անդրադարձաւ Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի կեանքին ու գործին, արժեւորեց լուսահոգի Կաթողիկոսի բերած հսկայական ներդրումը միջեկեղեցական յարաբերութեանց զարգացման մէջ: Տոքթոր Կուայթա, որ Գարեգին Ա.ի ձօնած իր մէկ գործով քաջածանօթ հեղինակ մը դարձած է մեր իրականութեան մէջ, իր բանախօսութեամբ կեդրոնացաւ «Գարեգին Ա. Կաթողիկոս՝ կեանք մը էքիւմենիզմի համար» նիւթին վրայ:

Երկար ընդմիջումէ մը պատեհութենէն օգտուելով, գիտաժողովին բոլոր մասնակցողները առաջնորդուեցան Ֆրիպուրկի Համալսարանի յարակից շէնքը, որուն սրահներուն մէջ կատարուեցաւ պաշտօնական բացումը 1700-ամեակին նուիրուած վերոյիշեալ ցուցահանդէսին:

Ներկաները դադար մը ետք, ունկնդրեցին օրուան վերջին դասախօսութիւնը, զոր ներկայացուց տոքթոր Աբէլ Քահանայ Օղլուգեան, նիւթ ունենալով «Հա-

յաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ ծագումը եւ զարգացումը Զուիցերիոյ մէջ»։

Գիտաժողովին մասնակցողները՝ աւելի քան 100 Զուիցերիացիներ, բաժնուեցան ուշադրութեամբ եւ լեցուն հետաքրքրութեամբ ունկնդրելու համար յաջորդող բանախօսութիւնները։ Գիտաժողովի դասախօսական կազմը եւ հիւրերը առաջնորդուեցան Ֆրիպուրկի Սալեզեան Միաբանութեան վանքը, եւ հիւրասիրուեցան երեկոյեան ընթրիքով։

Շաբաթ, Մարտ 24 վաղ ժամերուն իսկ նոյն համալսարանի հանդիսութեանց սրահը լեցուն էր հոծ ներկայութեամբ, քանզի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ տօնացոյցը գիտել կու տար, թէ այդ օր տօնն է «Սրբոց Մանկանցն Քառասնից, որք ի Սեբաստիա կատարեցան»։ Արդարեւ, ձեռամբ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Սրբազան Հայրերու եւ մասնակցութեամբ ներկայ միւս հոգեւորականներու, կատարուեցաւ Սեբաստիոյ «Քառասուն Մանկանց» նահատակութիւնը պատկերող սրբանկարի մը օրհնութեան արարողութիւնը. Հայաշունչ ջերմեռանդութիւն բաշխող այս սրբանկարն այսուհետեւ, գիտաժողովի ամբողջ ընթացքին, պերճախօս արտայայտութիւնը դարձաւ այն դարաւոր նահատակութեանց եւ արեան վկայութեանց, որ հայ ժողովուրդը տուած է յանուն Քրիստոսի եւ փառաց քրիստոնէական կրօնի։

Օրուան առաջին բանախօսը՝ Վիեննայի Պետական Համալսարանէն՝ փրոֆ. տոքթոր Էռնստ Քրիստոֆ Սութթներն էր, որ ներկայացուց «Յետ քաղկեդոնական քրիստոսաբանութիւն մը՝ նախաքաղկեդոնական տերմինաբանութեա՞մբ մը» նիւթը։ Ցարդելի դասախօսը ներկայացուց աստուածաբանական տարբեր ուղղութեամբ զարգացումները, տարբերութիւնները, հակասութիւններն ու բովանդակային նոյնութիւնները, որոնք գոյութիւն ունեցած են եկեղեցիներու եւ զանազան յարանուանութեանց մէջ։

Բանախօսութեանց հիմնական շեշտը դրուած էր «Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ աստուածաբանական մտածողութիւնը» նիւթին վրայ, զոր հանգամանօրէն վերլուծեց Շահէ Արք. Աճէմեան, մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծելով ներկաներուն քով։

Յետմիջօրէին դասախօսութիւններու շարքը շարունակուեցաւ Ֆրիպուրկի համալսարանէն՝ տոքթոր Իգօ Պաումերի կողմէ, որ գեղեցիկ պատմականով մը անդրադարձաւ նոյն համալսարանի մէջ մշակուած «Հայագիտութիւնը Ֆրիպուրկի համալսարանէն ներս» նիւթին։

«Միաբանող Եղբարք – Fratres Unitores եւ Հայ Եկեղեցին», հայկական դոմինիկեան միաբանութեան մը ծագումը եւ զարգացումը, ինչպէս նաեւ ժամանակի հայ աստուածաբանական մտքի զարգացման վրայ ունեցած լատին գրականութեան ազդեցութեանց անդրադարձաւ տոքթոր Աբէլ Քհնյ. Օղլուգեան համապատասխան դասախօսութեամբ մը։

Փրոֆ. տոքթոր Վլասիոս Ֆիտաս, որ փոխարինած էր Զուիցերիոյ Տիեզերական Պատրիարքի ներկայացուցիչ՝ Դամասկինոս Մետրոպոլիտը, ներկայացուց «Հայ Եկեղեցւոյ եւ Տիեզերական Պատրիարքութեան միջեւ երկխօսութիւնը» նիւթը։

Գիտաժողովի վերջին դասախօսութիւնը վերապահուած էր Գերմանիոյ Հալլէի համալսարանէն՝ փրոֆ. տոքթոր Հերման Կոլցին, որ անակնկալ ճամբորդութեան մը պատճառով կը բացակայէր. զինք փոխարինած էր իր օգնականներէն տոքթոր Խաչիկ – Րաֆֆի Ղազարեան, որ ներկայացուց «Բարենորոգչական շարժումը Հայ Եկեղեցւոյ հետ հանդիպման մէջ» նիւթը։

Յաւարտ գիտաժողովի տեղի ունեցաւ «կլոր սեղան», ուր կատարուեցաւ ընդհանուր ամփոփումը մը գիտաժողովի առթիւ խօսուած նիւթերուն, արծարծուած գաղափարներուն եւ արդիւնքներուն մասին։

Համալսարանի աստուածաբանական ամպիոնի տեքան՝ փրոֆ. տոքթոր Կիտօ Ֆերկաուըրն գիտաժողովին բոլոր մասնակցողներուն, կազմակերպողներուն եւ դասախօսներուն սրտաբուխ եւ շնորհակալութեան կուռ խօսքերով հանդէս գալէ ետք, հրաւիրեց Յովնան Արքեպիսկոպոս Տէրտէրեանը, որպէսզի նոյնպէս «Հուսկ Բանք»ով մը աւարտէ այս յոյժ օգտաշատ եւ արդիւնաւէտ միջոցառումը։ Ան իր խօսքերու աւարտին, առ ի երախտագիտութիւն եւ ի յիշատակ կազմակերպուած ձեռնարկին, յուշանուէրներ բաժնեց բոլոր դասախօսներուն։

Ի ներկայութեան բոլոր մասնակիցներու, համալսարանի մատուռին մէջ խաղաղական հայածէս ժամերգութիւն կատարելէ ետք, Շահէ Արք. Աճէմեան շնորհակալիքի վերջին խօսքերով հանդէս եկաւ եւ ցանկութիւն յայտնեց քոյր եկեղեցիներու, ինչպէս նաեւ այդ եկեղեցիներուն ծառայող մտաւորական անձանց միջեւ համագործակցութեան առաւել սրտացման եւ եղբայրական կապերու ամրապնդման ուղղութեամբ։

Կիրակի, Մարտ 25-ի առաւօտեան, հրաւէրովը Զուիցերիոյ Հայոց Հոգեւոր Հովիւի եւ Զուիցերիոյ Հայոց Առաքելական Եկեղեցւոյ Խորհուրդի, Միջեկեղեցական պատարագ կը մատուցուէր Ժընեւի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ։ Իբրեւ թագն ու պսակը վերոյիշեալ գիտաժողովի, բոլոր մասնակիցները Ֆրիպուրկէն եկած էին Ժընեւ իրենց մասնակցութիւնը բերելու պատարագի արարողութեան։ Պատարագը որ նմանապէս ձօնուած էր Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօն Հռչակման 1700-ամեակին, մատոյց Յովնան Արք. Տէրտէրեան, սպասարկութեամբ Զաւէն Վրդ. Ալեոխեանի եւ Աբէլ Քհնյ. Օղլուգեանի։ Բացի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ վերոյիշեալ Հայրերէն, պատարագին ներկայ էին նաեւ Զուիցերիոյ Պապական Նուիրակ՝ Գերապայծառ Փիէռ Ճագօմօ Տէ Նիքոլօ եւ Ֆրիպուրկի, Լօզանի եւ Ժընեւի Օգնական Եպիսկոպոս՝ Գերապայծառ Փիէռ Ֆարին։

Զուիցերիոյ Հայոց Հոգեւոր Հովիւ՝ Աբէլ Քհնյ. Օղլուգեանի բարի գալուստի խօսքէն ետք, նոյնպիսի դիտումով հանդէս եկաւ Շահէ Արք. Աճէմեան եւ յանուն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի եւ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ողջունեց հիւրերը։

Հայաստանեայց Եկեղեցիին ուղղուած պանծացումի սրտաբուխ խօսքերով ելոյթ ունեցաւ Զուիցերիոյ Պապական Նուիրակ՝ Գերապայծառ Փիէռ Ճագօմօ Տէ Նիքոլօ, եւ իր մաղթանքներու աւարտին երգեց Աստուածամօր ուղղուած շարական մը։

Օրուան պատգամը փոխանցեց Փիէռ Ֆարի Եպիսկոպոսը եւ միաժամանակ կարեւորեց բարձր արժէքը Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ՝ Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու ընտանիքին մէջ։

Եզրափակիչ եւ գնահատանքի խօսքով հանդէս եկաւ նաեւ պատարագիչը եւ իբրեւ յիշատակ Զուիցերիոյ մէջ 1700-ամեակին նուիրուած միջոցառումներուն, յանուն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէկական խաչքար նուիրաբերեց զոյգ գերապայծառներուն. իսկ Ֆրիպուրկի համալսարանի մէջ գիտաժողովին նախաձեռնող փրոֆ. տոքթոր Կիտօ Ֆերկաուըրնին, փրոֆ. տոքթոր Պարպարա Հալլընսլեպընին եւ տոքթոր Աբէլ Քհնյ. Օղլուգեանին յանձնեց 1700-ամեակին առթիւ հատուած արծաթեայ եւ ոսկեայ մետալներ։

Ի պատիւ հիւրերուն, յաւարտ պատարագի, Ժընեւի Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Զուիցերիոյ Ֆրանսախօս շրջանի ազգային - մշակութային եւ եկեղեցական միութեանց Զուիցերիոյ Հայոց Եկեղեցւոյ Խորհուրդի, Զուիցերահայ Միութեան, Ժընեւի Հայ Կեդրոնի Վարչութեան, Հ. Բ. Ը. Մ. Զուիցերիոյ Մասնաճիւղի, Թոփալեան Հիմնադրամի եւ Ժընեւի Հայ Տիկնանց Կազմի կողմէ կազմակերպուած էր ընդունելութիւն – ճաշ մը։ Նախատեսուած էր նաեւ գեղարուեստական ծրագիր մը. տպաւորիչ էր յատկապէս Տիկին Նեւրիկ Ազատեանի ղեկավարութեամբ ներկայացուած հայկ. պարերու շարքը, որ կատարուեցաւ «Անի» պարախումբին կողմէ։ Ընթացս ճաշի ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկան՝ Զուիցերիոյ Հայոց Եկեղեցւոյ Խորհուրդի ատենապետ՝ Պր. Վահագն Վանլըեանը, ՄԱԿ-ի եւ Միջազգային Այլ Կազմակերպութեանց Մօտ ՀՀ Մշտական Ներկայացուցիչ՝ Պր. Կարէն Նազարեանը եւ Զուիցերահայ Միութեան նախագահ՝ Պր. Վահէ Կապրաշը.

Շահէ Արք. Աճէմեանի վերջին շնորհակալիքով եւ օրհնութեամբ աւարտեցան օգտաշատ եւ ճոխ միջոցառումները, որոնց շնորհիւ ոչ միայն անգամ մը եւս արժեւորուեցաւ Հայ Եկեղեցւոյ վկայողական կարեւորութիւնը քրիստոնէական կեանքին մէջ, այլ նաեւ օրինակելի դարձաւ այն փաստը, թէ Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին՝ հիներուն մէջ միշտ նոր եւ զուլալ աղբիւր մըն է քրիստոնէական ներշնչանքի, «Լուսոյ Խորան» մըն է ճշմարիտ պաշտամունքի եւ հոգեւոր վեհացումի։

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԸ ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՆԱ՞Յ ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆԸ

Գիտնականները կը յուսան որ համասերումի (քլոնաժ) արհեստագիտութեան յառաջդիմութիւնը անհետացման դատապարտուած կենդանական տեսակները պահպանելու, զանոնք վերարտադրելու կարելիութիւնը պիտի տայ։ Այսօր, երկիր մոլորակին վրայ անհետացման սպառնալիքի տակ են վայրի կատուն, ընձուղտը, փանտաները, եւլն.։ Աւելի դիւրին դարմանելի կը թուի փոքրամարմին կենդանիներու պարագան։ Գիտնականները կը կարծեն որ կարելի կ'ըլլայ ընտանի կենդանիներու կրել տալ համասերելի կենդանիներուն սաղմը ու այդ ձեւով ունենալ այդ տեսակէն։ Ցուցաբերին ծանուցուած էր որ կարելի եղած էր 1993-ին Սան Տիէկոյի կենդանաբանական պարտէզին մէջ մեռած Ասիոյ հարաւ-արեւելեան շրջանին յատուկ եզան տեսակ մը համասերել։ Այդ գործողութեան համար բաւական է որ խնդրոյ առարկայ անասունին մարմնէն քանի մը բջիջ պահուած ըլլայ. անոնց մէկ հատէն ձեւք կը ձգուի համասերումի սաղմը որ յետոյ կը զետեղուի նոյն կենդանիին տեսակին մօտիկ ընտանի կենդանիի մը արգանդին մէջ ու քանի մը ամիս ետք կը ծնի անհետացման սպառնալիքին ենթակայ խումբին նոր մէկ անդամը։ Կարելի կը նկատուի նաեւ արդէն անհետացած կենդանախումբի մը մէկ օրինակէն առնուած քանի մը բջիջի շնորհիւ վերականգնել տեսակը։

Այս աշխատանքին մէջ մեծագոյն դժուարութիւնը կը նկատուի մօր դերին համար յարմար անասուններ գտնել որոնք մօտ ըլլան վերարտադրելի տեսակին։ Հարցը կայ, օրինակ, փանտաներուն համար որոնց ամէնէն մօտիկը արջն է, սակայն, գիտնականները կ'ըսեն թէ լուրջ յառաջդիմութիւն հարկաւոր է, փանտայի սաղմ մը արջու մը արգանդին մէջ զետեղելու, հոն ապրեցնելու համար։

Կայ նաեւ համասերններու սեռին խնդիրը։ Եթէ, արդէն անհետացած համասերելի տեսակէն ձեւք ձգուած բջիջները, օրինակ, էգէ մը առնուած ըլլան, ատիկա կը նշանակէ որ համասերնները բոլորն ալ էգ պիտի ըլլան։ Երկարաւեւ աշխատանք կը պարտադրէ այդ սաղմերուն վրայ արական քրոմոզոմներ աւելցնելու գործը։

Մինչ այդ, Սան Տիէկոյի կենդանաբանական պարտէզը, նաեւ ուրիշներ, մէկդի կը դնեն սպառելու վտանգին ենթակայ տեսակներու բջիջներ. մանաւանդ անոնցմէ որոնց մօտիկ տեսակներ կրնան ծառայել որպէս «կրող» մայրեր։ Գիտնականները գիտակից են թէ համասերումը արմատական լուծում չէ կենդանական տեսակ մը անհետացումէ փրկելու, սակայն բաւական հզօր նոր զէնք է անոր դէմ։

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԴԱՂԹ

Սարդարապատի գաւառի մի գիւղում, որը հեռու չէր Մարգարայից, տները հրդեհուած էին։ Իսկ չկտուած բամպակի կոյտերը դեռ շարունակում էին վառուել։ Ջրի կողմը ծխահոտ էր կանգնած։ Տներից մէկում հինգ այրուած սեւացած դիակներ տեսանք։ Այդպէս էլ չիմացանք՝ հայե՞ր էին, թէ Թուրքեր։

Իսկ Մարգարա գիւղում իմ ոտքերն այրուեցին։ Մայրս վառարանի վրայ կաթնով էր եփում։ Վառարանը դրուած էր պատշգամբում։ Մօրս մի կողքին ես էի նստած, միւսին՝ եղբայրս։ Պապս նոր փայտ դրեց վառարանի մէջ, կրակը թեժացաւ, կաթնովը բարձրացաւ ու թափուեց։ Մայրս ասաց, որ պապս ի զուր փայտ աւելացրեց։ Պապս նեղացաւ, փայտը դուրս քաշեց, վառարանը թեքուեց, եւ կաթնովը չուռ եկաւ ոտքերիս։ Ոտքերս թաթերից մինչեւ ծնկները այրուեցին։ Մայրս հեշտ էր պրծել՝ մի ոտքի միայն մի կողմն էր այրուել։ Ցաւից ճչում էի, իսկ հայրս գրկել էր ինձ ու հօրն էր յանդիմանում՝ ո՞նց չմտածեց հետեւանքի մասին, չէ որ Մարուան իրեն ծխախոտի կրակ էր բերում, ջուր տալիս։ Պապս լուռ էր, զգում էր, որ իր բնկուն բնաւորութեան զոհն եմ։ Մի հէքիմ կնոջ գտան, ձուի դեղնուցից դեղ սարքեց, քսեց ոտքերիս, վրայից բամպակ դրեց, կապեց։ Ցաւը լրիւ դադարեց։ Բայց առաւօտեան պապս լծեց սայլը, մեզ դրեց վրան եւ տարաւ Էջմիածին՝ բժշկի։ Սրանք մաքրեցին հէքիմի դրած դեղը, իրենք ինչ-որ դեղին քսուկ քսեցին, կապեցին։ Մինչեւ վերադարձանք, ցաւերը վերսկսուեցին։ Հէքիմը խռովել էր, որ բժշկի ենք գնացել, չէր ուզում նորից բուժել։ Շատ խնդրեցին, մինչեւ համաձայնեց, այն էլ միայն պապիս եղբայր Մհերի խաթրին։ Իր պատրաստած փոշիներով լրիւ բուժեց ոտքերս, նոյնիսկ հետք չմնաց։ Ոտքերս պինկ էի եղել, շատ խորը չէր այրուել։ Իսկ մայրս, թէեւ քիչ էր վնասուել, բայց աւելի ուշ առողջացաւ։ Ես, որ խաղալ շատ էի սիրում, մօտ մէկ ամիս պառկած անցկացրի։ Պատուհանից նայում էի դրսում վազվզող երեխաներին ու սիրտս մղկտում էր։ Չէի հաւատում, որ նորից կ'առողջանամ ու մի օր նորից կը խաղամ։

Այստեղից Աշտարակի շրջանի Ուշի գիւղը գնացինք, մի ամիս էլ այնտեղ ապրեցինք։ Ուշին Թուրքի գիւղ էր եղել։ Թուրքերը փախել էին, ինչ որ չէին կարողացել հետները տանել, այս ու այնտեղ հորել էին։ Հայերը երկաթէ ձողերով ծակծկում էին գետինը, գտնում հորածը։ Բայց ընդամէնը ամանեղէն ու պարաններ։

Յետոյ տեղափոխուել ենք Սեւանի շրջանի Չէյնալ (այժմ՝ Չկալովկա) գիւղը, որ 19-րդ դարում հիմնադրել էին Սարատովից ու Տամբովից աքսորուած աղանդաւոր Ռուսները։ Նրանց չառաւիղները, Թուրքական ներխուժումից զգուշանալով, ժամանակաւորապէս հիւսիսային Կովկաս էին տեղափոխուել։ Ձմեռեցինք Չէյլանում, մօրեղբայրներս նոյնպէս այստեղ էին։ Հայրս սայլով աշխատում էր, վաստակում մեր ապրուստը։ Նոր Պայազէտից կարտոֆիլ բերեց։ Երբեմն էլ ձուկ էր բերում։ Հանում, մտնում էր ջուրը, բռնում քարերի տակից։

Չէյլանում էինք, երբ Հայաստանը հռչակուեց անկախ հանրապետութիւն։

1918-ի ամրանը իր զօրագնդով այս գիւղով անցաւ զօրավար Անդրանիկը։ Նրան հետեւում էր արեւմտահայ գաղթականների մեծ բազմութիւն՝ հիմնականում Տարօնից եւ Վասպուրականից։ Անդրանիկը ուզում էր Պարսկաստանով անցնել Արեւմտեան Հայաստան, թիկունքից հարուածել Թուրքերին։ Նա ելոյթ ունեցաւ ժողովրդի ու զինուորների առաջ, խօսեց ստեղծուած ծանր կացութիւնից, պատմեց իր ծրագրերի մասին։ Գաղթականութեանը յորդորում էր չգնալ իր ետեւից, առայժմ մնալ այստեղ, որովհետեւ դժուար է լինելու։ Մենք չգնացինք, բայց նրան հետեւողներ, այնուամենայնիւ, շատ եղան. մինչ Անդրանիկի զօրքը հանգիստ էր առնում Սեւանի ափին, շրջակայ գիւղերից անընդհատ գաղթականների նորանոր խմբեր էին գալիս։

1919-ի վաղ գարնանը գնացինք Ղարաքիլիսայի (այժմ՝ Կիրովական) մօտիկ Վարդանլու գիւղը (այժմ այս գիւղը միացել է քաղաքին)։ Գնացինք Դիլիջանով։ Այն ժամանակ ճանապարհները շատ վատ էին, հայրս սայլը շատ դանդաղ էր քշում, ամէն րոպէ վախենալով, որ լիճը կամ ձորը կը գլորուենք։ Ջիպուխլու գիւղում (այժմ՝ Ծովագիւղ) սայլից վայր ընկաւ Յակոբը, բարեբախտաբար, չվնասուեց։

(Շար. 11)

(Շար. Ա. էջէն)

նին մէջ (Ժերար Տիւփիւի) Թուրքիոյ սահմանումը կ'ընէ որպէս խաչի ճամբայ մը, ըստ քաղաքական մասնագէտներու, «այս կէս–զինուորական, կէս մենատիրութիւնը, կէս աշխարհական եւ կէս իսլամապաշտ, չափաւոր ձախ կառավարութիւնով մը, զինակից ծայրայեղ աջին, դարը մը ի վեր խրած է աղքայնական ցնորքի մը մէջ», կը գրէ, եզրակացնելու համար որ Եւրոպա պէտք չէ կռնակ դարձնէ, այլ օգնէ անոր: Պոլսոյ սակարանը կրցած էր յաւելում մը արձանագրել Ապրիլ 16-ին, ինչ որ կը նշանակէ թէ Տէրմիրէլի տնտեսական ծրագիրը հաւատք կը ներշնչէ:

59 ԹՈՆ քիմիական հրադունդերու չարասիւնը 240 քիլոմեթր կարեց Վիմիէն (Փա-տը-Գալէի նահանգ) մինչեւ Մարնի նահանգի Սիւիփի զինուորական կայանը Ապրիլ 15-էն 16-ի գիշերը, ուր հասաւ առաւօտեան 6-ին: Այս հրադունդերը, որոնք Ա. պատերազմէն մնացած էին, կը սպառնային բնակչութեան եւ Ապրիլ 13–էն իսկ, 13 հազար հոգի պարտաւորուեցան հեռանալ Վիմիէն եւ տեղաւորուիլ վարժարաններու, պանդոկներու մէջ, բողոքելով այս յանկարծակի տեղափոխման դէմ, Զատկուան շաբաթավերջին: 240 քիլոմեթրի վրայ, բոլոր ճամբաները փակուեցան, մինչ տեղահանուած բազմութիւնները չէին կրնար հասկնալ թէ ի՞նչ պատահեցաւ եւ Սիւփիի բնակիչներն ալ վրդոված էին որ իրենց ապրած վայրը աղբանոց մը կը նկատուի: Հարցը հոն է նաեւ որ ամէն ինչ չէ վերջացած, դեռ քանի մը թոն հրադունդ կը մնայ Վիմի եւ ոչ մէկ վտանգ հեռացած է:

ԶԱՏԻԿԸ տօնուեցաւ բացառաբար նոյն օրը քրիստոնեայ բոլոր յարանուանութեանց կողմէ, քանի նոյն թուականին կ'իյնար: Մթնոլորտը խաղաղ չէր սակայն ոչ Երուսաղէմ, ոչ ալ Բեթղեհէմ եւ շատ ուխտաւոր ալ չկայ: Վատիկանի մէջ, Պապին յոգնութիւնը աւելի քան ակներեւ էր, արդէն չէր կրցած աւագ շաբթուան արարողութիւնները կատարելապէս ընել: Կոչ ըրաւ իր պատգամին մէջ պայքարելու չարի եւ մահուան ուժերուն դէմ:

ԿՐԵՄԼԻՆ, Ապրիլ 14–ին, ամբողջովին տէր դարձաւ էՆ – Թէ – Վէ հեռատեսիլի կայանին, վերջ տալով ընդդիմադիր, անկախ միակ կայանին: Շաբաթ առաւօտ, մէկ շաբթուան կռիւներէ ետք, նոր ղեկավարութիւնը, զոր նշանակած էր Կազպրոմ (գլխաւոր բաժնետէրը), ամբողջովին նուիրուած Պուտինի, տեղաւորուեցաւ զինու զօրութեամբ: Հեռացած քանի հարիւր լրագրող եւ պաշտօնեայ գացած են հեռատեսիլի փոքր կայանի մը մօտ՝ Թէ - էՆ - Թէ որ նաեւ կը պատկանի Գուսինսկիի: Շաբաթավերջին մեռիաները այս հարցով կը զբաղէին, մինչ Պուտին Զէչէնիա գացած էր: Կիսելիեւ կրցաւ այդ փոքրիկ կայանէն սփռել իր յայտագիրը՝ Իտոգի (հաշուեկշիռ) մինչ նախկին կայանը՝ էՆ - Թէ – Վէ ի չգոյէ լրագրողներու, Լուի տը Ֆիւնէսի մէկ ֆիլմը ներկայացուցած է: Նոր խմբագրապետը՝ Կուլիստիկով ցաւ յայտնած է որ շուրջ 40 ձեռնհաս լրագրողներ հեռացած են:

ՉէՉէՆԻՈՑ մէջ, ոճրափորձի մը զոհ գացած է Ադամ Դենիեւ որ Ռուսաստանի հաստատած վարչական կազմին թիւ երկուքն էր: Չէչէն ըմբոստներուն համար, պարզապէս դաւաճան մըն էր, նման իր պետին՝ Ա. Կադիրովի: Սպաննուեցաւ Ապրիլ 14–ին, Պուտինի ժամանման նախօրեակին:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԵՐՈՒՆ մէջ, Ապրիլ 17–ին, հացադուլէ մեռնողներու թիւր 13–ի բարձրացած էր: Դեռ կան 300–էն 400 հոգի որոնք կը շարունակեն հացադուլը, որոնցմէ աւելի քան հարիւրը հիւանդանոց փոխադրուած է:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ թալիպանները իրենց մէկ պետը կորսնցուցած են առջի օր: Ռապանի որ իսլամապաշտ վարչակարգին թիւ երկուքը կը նկատուէր զոհ գացած է լեարդի խլիրդի: 45 տարեկան էր:

ՀՌՈՄԻ հարաւը, Փորթա Լաթինայի եւ Փորթա Սան Սեպասթիանոյի միջեւ, քսան մեթրի վրայ փլած է Աւրելիանոսի պատը, կառուցուած Գ. դարուն, կայսեր կողմէ: Վերջին օրերու բուռն փոթորիկները պատճառ կը նկատուին այդ փլուզումին որ պատահած է Զատիկին, առանց զոհ պատճառելու:

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Պր. Միհրան Պօյաճեան 200 Ֆր.:

Notre-Dame de Paris

Dimanche 22 avril 15 heures

D O U B L E
C O M M E M O R A T I O N
DU 86ème ANNIVERSAIRE
DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915
ET DU 1700ème ANNIVERSAIRE
DU BAPTEME DE LA NATION
ARMENIENNE

Divine liturgie célébrée par
Mgr. G. GHABROYAN
Evêque des Arméniens Catholiques de France
avec assistance au trône du
Cardinal JEAN-MARIE LUSTIGER
Archevêque de Paris

A L'U. C. F. A. F.
6, Cité du Wauxhall, 75010 PARIS
(M° République)
RAPHY
P e i n t u r e s
G. BEDANIAN
S c u l p t u r e s
E X P O S I T I O N
du 19 au 26 avril
Vernissage le 20 avril à partir de 19h
Samedi et Dimanche: 11h - 19h30
Semaine : 15h - 19h.

Date à retenir

FETE CHAMPETRE
A. A. A. S.
DIMANCHE 17 JUIN
à la Maison de la Retraite
de MONTMORENCY

ՆԿԱՏԻ ԱՌՆԵԼԱԼ

Կիրակի, Յուլիս 1-ին

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

"ԽԱՆԱՍՈՐ"

Շաւիլ – Վիրօֆլէ

COMMEMORATION DU 86ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Paris

LUNDI 23 AVRIL

20h à 23h30 : Veillée commémorative du génocide arménien de 1915.
Place de la Bastille (Paris).

Le regroupement des associations de jeunes Français d'origine arménienne organise, comme chaque année depuis quatre ans, la Veillée commémorative du génocide arménien de 1915.

MARDI 24 AVRIL

15h : Messe de requiem à la mémoire des 1 500 000 victimes arméniennes du premier génocide du 20ème siècle perpétré par la Turquie en 1915.
Eglise apostolique arménienne; 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

16h30 : Dépôt de gerbes à la tombe du Soldat Inconnu (Arc de Triomphe) par les autorités, les représentants des communautés.
Place Charles de Gaulle (Etoile).

17h30 : Marche vers l'Ambassade de Turquie.
Départ Place Charles de Gaulle -Etoile, angle ave Kléber.

Lyon

LUNDI 23 AVRIL

18h : **Manifestation revendicative au Consulat de Turquie,**
87, rue de Sèze, Lyon 6e

MARDI 24 AVRIL

JOURNEE DU GENOCIDE ET DES CRIMES CONTRE L'HUMANITE

10h : **Office de requiem,**
Eglise apostolique arménienne St-Jacques,
40, rue d'Arménie, Lyon 3e

15h : **Rassemblement — Place Bellecour**
Allocutions des Maires de Lyon et de Villeurbanne;
Dépôt de gerbes au Veilleur de Pierre

16h : **Défilé jusqu'à la Bourse du Travail**
Place Guichard, Lyon 3e

17h30 : **Débat public à la Bourse du Travail**
avec 4 personnalités politiques françaises et 1 représentant de la communauté arménienne : «La responsabilité de l'état turc actuel; quelles retombées juridiques pour la France ?».

Côte d'Azur

MARDI 24 AVRIL

N I C E

9h30 : **Marche du souvenir** jusqu'au Monument aux Morts. Rendez-vous sur la Promenade des Anglaise (face au Méridien).

10h45 : **Dépôt de gerbes** à la mémoire des victimes du Génocide de 1915 et des combattants et résistants français d'origine arménienne morts pour la France en 1914-18 et en 1939-45.

11h30 : **Office de requiem** en l'église arménienne Ste Marie de Nice.

C A N N E S

15h30 : **Rassemblement, dépôt de gerbes** au Square d'Arménie, 20, Bd d'Alsace (derrière la gare SNCF).

D R A G U I G N A N

17h30 : **Commémoration** du Génocide arménien de 1915 à la stèle.

DANS LE CADRE DU 1700ème ANNIVERSAIRE DE L'ADOPTION OFFICIELLE DU CHRISTIANISME EN ARMENIE

PELERINAGE EN ARMENIE
DU LUNDI 7 AU LUNDI 14 MAI

organisé par
LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS

Participation aux frais : **8.900 F**
Le tarif comprend :
— Le vol Paris — Erevan — Paris
— Hébergement à l'Hôtel Ani (****) en pension complète + Visites et déplacements en autocar privé avec guide francophone.
Date limite des réservations : 25 avril
Pour toute information contacter :
☐ **Secrétariat de la Cathédrale : 01 43 59 67 03**
☐ **Père Avédis BALEKIAN : 01 46 62 01 29**
☐ **Madame Margot KOKORIAN : 01 47 43 12 66.**
IMPORTANT: *Passeport valide au moins 6 mois avant la date de retour*

SÉJOUR EN ARMÉNIE DU 9 AU 16 JUILLET

organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
- Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
- Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sevan, Géghart, Garni, etc.
- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie.
- Possibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix: En pension complète 6 700 F au départ des grandes villes de France
Pour tout renseignement :
Serge KURKDJIAN : ☎ 04.91.77.23.44.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire · No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 19
JEUDI
19 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 20.149 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 76e ANNEE — N° 20.149

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈՍՓԷՆ բաւական գոհ է իր կառավարութեան վարած քաղաքականութենէն չորս տարիէ ի վեր: Այս էր ընդհանուր տպաւորութիւնը, Ապրիլ 17-ի իրիկունը, երբ 43 վայրկեան տեւող զրոյց մը ունեցաւ երեք լրագրողներու հետ հեռատեսիլի Բ. կայանէն: Փորձեց համոզել որ ոչ յոգնած է, ոչ ջղային է, ոչ ալ սպառած, հակառակ անոր որ որոշ յոգնածութիւն մը ակներեւ էր: Իր գլխաւոր թեման, զոր քանիցս կրկնեց նոյնիսկ երբ նիւթը այլ էր, գործազրկութեան նուազումն էր (մէկ միլիոն նուազ գործազուրկ կայ), երկրին աճը լաւ է, կառավարութեան հաշուեկշիռը դրական է: Ինչ կը վերաբերի այն հարցերուն, որոնք նեղացուցիչ են եւ կը մնան անլոյծ, ինչպէս անապահովութիւնը (յանցագործութիւնը 5% յաւելում կրած է), գործադուլները (Տանոն, Մարքս էնտ Սփէնսըր), քաղաքի ցոյցերը (դայեակ), երկաթուղիի գործադուլը եւլն., եւլն., Ժոսփէն հիմնական դարման չունի: Իր ծրագիրն է՝ շարունակել նոյն քաղաքականութիւնը, քանի գոհ է անկէ: Զուգեր ըսել թէ թեկնածո՞ւ է նախագահական ընտրութեան, թերեւս, եթէ այդ փափաքը յայտնուի: Իր ելոյթէն դժգոհ է աջը, ինչ որ բնական է, բայց, նաեւ իր բազմատարր մեծամասնութեան մաս կազմող կանաչներն ու համայնավարները: Գոհ է միայն ընկերվարական կուսակցութիւնը: Հետաքրքրական էր նաեւ լրագրողներու ինքնութիւնը, եթէ Ժերար Լըքլէր եւ Ֆրանսուազ Լապորտ ծանօթ քաղաքական լրագրողներ են, նոյնը չէ պարագան Օլիվիէ Մազըրոլի (կայանին խմբագրութեան տնօրէնը): Լսուեցաւ թէ Ժոսփէն ընդդիմացած է դէմ-դիմաց հանդիպումի մը Գլօտ Սերիյոնի հետ, որ բառերը ծամծմող մը չէ: Մտքինեռն, պարզ է, հերքած է:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ բանակը, որ Ապրիլ 16-ին Գազայի պաղեստինեան ինքնավար շրջանը մտած էր եւ տեղաւորուած, 24 ժամ ետք պարտաւորուեցաւ քաշուիլ տեղի տալով ամերիկեան ճնշումներուն: Նախապէս, զօր. Եաիր Նաւէհ, Իսրայէլեան զօրաբաժնին հրամանատարը, յայտարարած էր որ բանակը կրնայ ամիսներ մնալ, բայց, բարձրացած աղմուկը մեծ էր: Արաֆաթի համար՝ ոճիր էր, ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարն ալ Իսրայէլեան հակազդեցութիւնը անհամեմատ գտած էր, Մուպարաք ալ խիստ ազդարարութիւն մը ըրած էր Շարոնի:

ՊՈՒՏԻՆ, հեռատեսիլէն ետք, կ'ուզէ լռեցնել նաեւ ընդդիմադիր կամ անկախ գրաւոր մամուլը: Այսպէս, հեռատեսիլի Էն-Թէ-Վէ կայանի գրաւումէն ետք, փակել տուաւ Սեվոդնիա օրաթերթը եւ պաշտօնազրկուեցաւ Իտոգի պարբերականին խմբագրական կազմը: Պաշտօնապէս, այս ամբողջը կը կատարուի նիւթական պատճառներով: Բայց, անմիջական գործադրութիւնները ցոյց կու տան որ յետին մտքեր կան, այլ խօսքով վերջնապէս թաղել ինչ որ Գուսինսկիի «կայսրութիւն»ն էր, Մետիա Մոսթը:

ՏԻՒՍԷԼՏՈՐՖԻ (Գերմանիա) թրքական հիւպատոսարանին առջեւ ռումբ մը պայթած է Ապրիլ 16-էն 17-ի գիշերը. զոհ չկայ: Արարքին տէր եղող ալ չկար:

ԱՇՈՏ ԲԼԷԵԱՆԻ ՀԱՐՑՈՎ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՆԱՄԱԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

Մարդկային իրաւունքներու Հելսինքիի միջազգային կազմակերպութիւնը Ապրիլ 13 թուակիր նամակով մը նախագահ Ռ. Քոչարեանի ուշադրութեան յանձնած է Ա. Բլէեանի պարագան: Ցիշելէ ետք անոր ու երկու պաշտօնակիցներուն ամբաստանութեան, բանտարկութեան, դատավարութեան պարագաները, դատապրտումները, նամակագիրը՝ գործադիր տնօրէն Ա. Ռոտէս կ'ըսէ թէ կը հաւատան որ հիմեր կան եզրակացնելու որ Ա. Բլէեանի եւ պաշտօնակիցներուն դատը միջազգային չափանիշներուն յարիր արդար պայմաններու տակ տեղի ունեցած չէ: Դատախազը չէ կրցած ամբաստանութիւնները հաստատող որեւէ ապացոյց ճարել եւ չարաշահած է իր իշխանութիւնը: Նշուած է որ Բլէեան դատավարութեան ընթացքին պահուած է «վանդակ»ի մը մէջ. բան մը որ վերապահուած է ամէնէն վտանգաւոր ամբաստանեալներու: Կազմակերպութիւնը տեղեկացած է նաեւ թէ Բլէեանի դէմ վկայութիւններ ձեռք ձգուած են ճնշումի տակ, սպառնալիքներով, նաեւ ֆիզիքական: Եզրափակիչ ելոյթը դատախազը արտասանած է ռոնիփակ նիստի մը, Ա. Բլէեանի եւ իր պաշտպան [illegible] ներկայութեան:

Կազմակերպութիւնը լուրջ պատճառներ ունի հաւատալու թէ Ա. Բլէեան կրնայ քաղաքական բանտարկեալ նկատուիլ: Որպէս ընդդիմադիր՝ կառավարութեան վարած քաղաքականութեան անոր քննադատութիւնները, Ղարաբաղի մասին տարբեր մօտեցումը, ցեղասպանութեան Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան մէջ ունենալիք տեղին առընչութեամբ դիրքը, նաեւ Ռ. Քոչարեանի նախագահութեան թեկնածութեան առիթով յարուցած սահմանադրական խնդիրը հիմ կը ծառայեն քաղաքական բանտարկեալ նկատումին:

Նամակագիրը կոչ կ'ընէ Ռ. Քոչարեանին որ երաշխաւորէ քաղաքական ճնշումին բացառումը եւ Բլէեանի դատուիլը միմիայն օրինական դետնի վրայ:

Ինչպէս գրած էինք (Ապրիլ 14 / 15) Աշոտ Բլէեան Ապրիլ 11-ին վերաքննիչ ատեանին առջեւ յայտարարած էր որ պատրաստ է երկու տարուան ազօրինի կալանքը մատաղ ընելու եթէ վերաքննիչ դատարանը արդարադատութիւն իրականացնէ: Դատախազը իր վճիռը պիտի տայ Ապրիլ 23-ին միայն:

ՄԻՆԵՍՈԹԱ ԵՒՍ Կ'ՈԳԵԿՈՉԷ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄՆ-ու Մինեսոթա նահանգի կառավարիչը՝ Ճէսի Վէնթիւրա, Սէնթ-Փօլի քաղաքապետը եւ Մինիափոլիսի քաղաքապետը յայտարարած են Ապրիլ 16-ին, որ Ապրիլ 24-ը կը հռչակեն Հայերու ցեղասպանութեան ոգեկոչման օր:

ՎԵՐԱՊՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻ՞

Գրած էինք (Ապրիլ 14/15) թէ ԱՄՆ-ու «Նիւ Եորք Լայֆ» ապահովագրական ընկերութիւնը ընդառաջելով հայ վերապրողներու դիմումներուն, ընդունած էր 10 միլիոն տոլար հատուցում վճարել. այդ հատուցումը հիմ ունէր Օսմանեան կայսրութեան քաղաքացի Հայերու 1915-էն առաջ նոյն ընկերութեան մօտ ունեցած կեանքի, կամ ստացուածքի ապահովագրութիւնները: Հաղորդուած որոշումին մէջ Թուրքիոյ հետ ոչ մէկ առընչութիւն ըլլալով հանդերձ, թուրք մամուլին տեղեկատուութեան համաձայն, քննութեան նիւթ է թէ ամերիկեան ընկերութեան որոշումը ի՛նչ ազդեցութիւն կ'ունենայ Թուրքիոյ վրայ:

Հանդստեան կոչուած աւագ դեսպան Կ. Աքթան կը բացատրէ որ «Նիւ Եորք Լայֆ»ը կրնայ որպէս հատուցում որոշած 10 միլիոն տոլարը Թուրքիայէն պահանջել, այն պատճառաբանութեամբ որ «ցեղասպանութիւնը ժամանցումի ենթակայ չէ»: Աքթան հաւանական կը նկատէ որ ամերիկեան ընկերութիւնը այդ պահանջը Թուրքիոյ ներկայացնէ որպէս «Օսմանեան կայսրութեան յաջորդը». իսկ Թուրքիոյ կողմէ մերժումի պարագային կրնայ խնդրոյ առարկայ ըլլալ միջազգային արդարութեան ատեանի մը դիմելու պարագան:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 17 / 18)

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ Է

Անցեալ շաբթուան ընթացքին տեղացած անձրեւին շնորհիւ Սեւանի մակարդակը 3 սմ. բարձրացած է, հասնելով 1896.62 մեթրի որ, սակայն, անցեալ տարուան նոյն շրջանին համեմատութեամբ 3 սմ. ցած է: Օդերեւութաբանական վարչութիւնը տեղեկացուցած է նաեւ թէ Ապրիլ 12-ին Արագածոտնի կարգ մը գիւղերուն մէջ տեղացած կարկուտը վնասած է ծաղկած ծիրանիններուն:

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷ

Ս. Բաբայեանի մարտական ընկերները Ապրիլ 13-ին յայտարարած են թէ ստեղծուած է «Ս. Բաբայեանի պաշտպանութեան մարտական ընկերների կոմիտէ»: ԼՂՀ բանակի կառոյցներու, հանրային կազմակերպութիւններու տասնըմէկ ներկայացուցիչներ որոնք ստորագրած են յայտարարութիւնը, յայտնած են թէ հրապարակաւ պիտի բողոքեն Հայաստանի իշխանութիւններուն կողմէ Մարտ 22-ի ահաբեկչութեան դատին արգիլնքներուն ոչ գոհացուցիչ արժեւորումին մասին: Նոյն ներկայացուցիչները համոզում կը յայտնեն որ «ազգային հերոսին պիտի հնարաւորութիւն տալ իր կարողութիւնները ի սպաս դնելու հայրենիքի պաշտպանութեան գործին, յատկապէս սպառնացող արտաքին վտանգի պայմաններում»:

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ Շ. ՓԵՐԷՍԻ ՈՒՐԱՑՈՒՄԻ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԵԱՆ

ՉԱՐՆԻԻ ՆԱՄԱԿԸ

Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարարը Շ. Փերէս Անգարա կատարած միօրեայ պաշտօնական այցի ժամանակ առիթ գտած էր Հայերու ցեղասպանութեան մասին ալ արտայայտուելու, կրկնելով թրքական տեսակէտը, թէ «Ողբերգութիւն էր Հայերուն ապրածը, բայց ոչ ցեղասպանութիւն մը»: Ան նաեւ մերժած էր 1915-ին եւ Հրեաներու Ողջակիզումին միջեւ որեւէ նմանութիւն:

Անոր այդ արտայայտութիւնները հակազդելու մղած են Երուսաղէմի Հայ Դատի յանձնախումբը եւ Ողջակիզումի ծանօթ մասնագէտ, Ողջակիզումի Երուսաղէմի Թանգարանին տնօրէն, գիտնական Իսրայէլ Չարնին: Յանձնախումբը կոչ մը ուղղելով Սփիւռքահայութեան ուզած է որ բողոքի նամակներ ղրկուին Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարարութեան, անձամբ նախարար Փերէսի, նաեւ Ազգային ժողովին, վարչապետին:

Իր կարգին Ի. Չարնի Ապրիլ 12-ին բաց նամակով մը դիմած է Շ. Փերէսի. խստօրէն քննադատելով անոր վերոնշեալ արտայայտութիւնները, շեշտած է թէ յարգելով հանդերձ նախարարին Իսրայէլի ի նպաստ փաստակը, տարակարծիք է Հայերու ցեղասպանութեան մասին յայտնած կարծիքին: Գիտնականը գրած է նաեւ թէ 1982-ին Թել-Ավիվ իր կազմակերպած միջազգային առաջին գիտաժողովին, նուիրուած Ողջակիզումի եւ Ցեղասպանութեան, Շ. Փերէս հեռաձայնով դիմած էր իրեն որպէսզի ծրագրին մէջ չընդգրկուի Հայերու պարագան, բայց, ինք տեղի չէր տուած: Չարնի կը յիշեցնէ որ 2000-ին, Ողջակիզումի նուիրուած ժողովի մը Ֆիլատելֆիա, Ողջակիզումի հետազօտողներու մեծ թիւ մը, ներառեալ Հրեաներ հրապարակային յայտարարութիւն մը ստորագրած են հաստատելով Հայոց ցեղասպանութեան իրողութիւնը:

Ի. Չարնի կը գրէ նաեւ. – «Ձեր արտայայտութիւններով անցած էք այն սահմանը զոր ոչ մէկ Հրեայ պէտք է անցնի»: Նամակագիրը կ'ըսէ թէ որպէս Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարար, Շ. Փերէս պարտաւորուած կրնայ ըլլալ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու մարզին մէջ նման ընթացք ունենալու, սակայն ինք «ամօթ կը զգայ այդ ուրացումին համար»:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒ ՊԱՒԱՐԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Հայերու հետ Ասորիներու ալ 1915-ին ցեղասպանութեան ենթարկուած ըլլալուն մասին ճանաչումի եւ դատապարտումի դիմում մը կատարուած է Պաւարիոյ նահանգային ժողովին: Դիմումնագիրը պատրաստուած է Գերմանիոյ բնապահներու շարժումին Պաւարիոյ խումբին կողմէ. հոն կ'ըսուի թէ 1915-ին Թուրք Ներքին գործերու նախարարը Թալաաթ հայկական գինեալ ապստամբութիւն մը պատրուակելով Արեւելեան Անատոլուի հայ եւ ասորի քրիստոնեաները կանոնաւոր կերպով բնաջնջելու ծրագիր պատրաստած է: Ատոր հետեւանքը այն եղած է որ մօտ մէկ միլիոն մարդ կոտորուած է, կարճ ժամանակի մէջ: Մտաւորականներ, աստիճանաւոր անձնաւորութիւններ գնտաններու մէջ չարչարանքներու տակ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒԾԱՑՈՒՄ... ՍԵՓԱԿԱՆ ՏԱՆԸ

Գրողի մտորումներ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Օտարին նմանուելու ցանկութիւնը շատերի մօտ այնքան է ամրացել, որ ամբողջ քաղաքը լցուել է անհասկանալի անուններով ու մակագրութիւններով: Ձեմ հասկանում՝ ինչով է պակաս մեր «Դրախտը» կամ «Դրախտիկը», որ ամէնուր «Պարադիզ» են գրում: Եթէ Մաշտոցի պողոտայով բարձրանաք վեր, ձեզ կը թուայ, թէ ուրիշ քաղաքում էք շրջում: Ամէնուր օտար մակագրութիւններ են, ընդ որում հայերէն եթէ կայ էլ, ապա անգլերէնից յետոյ: Մի խանութի ցուցափեղկը լցուած է անգլերէնով (Շրջանայինի եւ Աբովեանի անկիւն), միայն մի հայատառ բառ կայ՝ «Դիանտուս»: Հասկանալի չեն նաեւ «Սիլ - Գրուպ», «Ջերմուկ - Գրուպ», «Սիլ - Պլազ» եւ այլ բառերը: Իսկ Ծաղկաձորի առողջարաններից մէկն անուանուել է «Վիարդօ», եւ դեռ ամէն օր էլ գովազդւում է հեռուստատեսութեամբ: Վիարդօն Տուրգենեւի սիրուհու ազգանունն էր, թէ ինչու է եկել - նստել մեր առողջարանի վրայ, հասկանալի չէ: Կամ «Դիանտուսը», ի՞նչ են վաճառում այդ խանութում, ինչո՞ւ է այդ օտար բառը հայերէն տառերով գրուած: Շատ են օրինակները, չարժէ բոլորը մէջբերել, բայց մարդ ամաչում է, երբ անցնում է փողոցով: «Դիանտո՛ւս, լաւ է հնչում», ասաց մէկը խանութի մօտ, կանգնածներից: Այդ դէպքում «Ամրաբոնդօ» հնարած բառն աւելի լաւ է հնչում:

Հիմա էլ ժողովրդի գլխին չարիք դարձած Արմէնթելն է մեզ անգլերէն պարտադրում: Ուզում ես մի տեղ զանգահարել, հաւաքում ես համարը եւ լսում երկար ու բարակ նախադասութիւն... անգլերէնով: Կարելի է կարծել, թէ առնուազն Երեւանի կէսն անգլերէն է խօսում: Հետա՛քրքիր է՝ իրենք Աթէնքում նման բան կարո՞ղ էին անել:

Այնպիսի մի հեղինակաւոր հեռուստաընկերութիւն, ինչպիսին «Արմէնիան» է, իր ծրագրերից մէկն անուանել է «Հոթ լայն» եւ նոյնպէս էլ անգլերէնով մեծ - մեծ տառերով գրուած է «Hot Line»: Յետոյ միայն փոքր տառերով գրուած է. «Տաք գիծ»: Քաղքենիութիւն է, ուրիշ ոչինչ:

Խորհրդային շրջանում մի տերմին էր տարածուած՝ «Քոսմոփոլիթիզմ»: Ով մի փոքր տուրք էր տալիս արեւմտեան մշակոյթին, նրան յայտարարում էին քոսմոփոլիթ եւ ասում էին, թէ խոնարհւում է Արեւմուտքի առաջ: Այսպիսի արտայայտութիւններն այն ժամանակ մեզ դուր չէին գալիս: Մենք ըմբոստանում էինք դրա դէմ: Ճիշդն ասած, այն ժամանակ սիրում էին չափազանցնել եւ, այսպէս ասած, համը հանում էին: Հիմա դրա փոխարէն թմբկահարում են կլոպալիզացիայի ջատագովներ՝ ֆինանսների, քաղաքականութեան, տնտեսութեան բնագաւառներում եւ կարծում են կլոպալիզացիան պանացեա է ամէն հարցում: Հեռուստատեսութեամբ, ռադիոյով անընդհատ խօսում են արուեստի, մշակոյթի համաշխարհայնացման մասին, իսկ դա ոչ այլ ինչ է, քան ուծացման կոչ: Մի հարցնող լինի, համաշխարհայնացումից յետոյ մեր Կոմիտասը կը կատարե՞ն Նիւ - Եորքում, կամ էլ, ասենք, Սիտնէյում: Մենք կ՚ընդունենք ամէն ինչ՝ լաւ - վատ, բայց մերը չենք տայ, աւելի ճիշդ՝ չեն վերցնի: Հիմա արդէն այն չսիրած քոսմոփոլիթիզմը, խոնարհումը հնչում է որպէս քաղցր երգ, քանի որ քոսմոփոլիթիզմը մի նպատակ ունէր՝ հեռու պահել մեզ Արեւմուտքից, պահպանել մեր ինքնութիւնը, իսկ կլոպալիզմ - համաշխարհայնացումը կոչ է անում ձուլուելու, ուծանալու: Ես չեմ կարող ասել՝ տնտեսութեան մէջ այդ համաշխարհայնացումը մեզ համար լա՞ւ կը լինի, թէ՞ վատ, բայց մշակոյթի հարցում դա կործանում է: Եթէ ուրիշները շատ են ուզում, թող ձուլուեն, բայց ես ուզում եմ, որ հայը այդ անխուսափելիութեան մէջ վերջինը լինի: Եթէ համաշխարհայնանալ է պէտք անպայման, ապա համաշխարհայնանանք Արամ Խաչատրեանի նման միայն:

Այնպէս չստացուի, թէ ժողովրդական երգերն ամենեւին չեն կատարւում: Փառք Աստծոյ, երգում են, եւ ունենք հիանալի կատարողներ՝ Շուշան Պետրոսեան, Նունէ Եսայեան եւ էլի ուրիշներ: Բայց դա մի չնչին տոկոսն է կազմում, մինչդեռ ժողովրդականը պէտք է իշխի բոլոր համերգներում, ինչպէս նաեւ պէտք է իշխի դասականը:

Խօսեցինք նպատակամղուածութեան, նպատակաուղղուածութեան մասին, որ ոչ այլ ինչ է, քան քաղաքականութիւն: Անհատ մարդկանցից չես կարող պահանջել, որ նրանք քաղաքականութիւն վարեն: Նրանք են ու իրենց երգը: Այժմեան բարձիթողութեան պայմաններում այլ բան չի էլ կարելի սպասել: Ենթադրւում է, որ քաղաքականութիւնը պէտք է վարի Մշակոյթի նախարարութիւնը: Բանն այն է, որ նախարարութիւնն այդ քաղաքականութիւնը չի վարում նոյնիսկ իրեն ենթակայ համոյթների նկատմամբ, չի վարում նաեւ իր կազմակերպած համերգների ժամանակ, այլապէս այդ համերգներում կը հնչէին նաեւ մեր գանձերը:

Յիշում եմ, որ նախորդ նախարարներից մէկը յայտարարել էր փահլեւանների մրցոյթ եւ արդարանում էր նրանով, որ այդ արուեստը մեռնում է, կորչում: Ախր, փահլեւանների մրցոյթ կարող են կազմակերպել եւ՛ Մարոքում, եւ՛ Պահրէյնում: Դա ասիական, աֆրիկեա - կան երեւոյթ է: Ներողութիւն կայ նաեւ Եւրոպայում: Հիմա ի՞նչ, այդ բոլորի դարդը մե՞զ են տուել: Ե՞րբ է յայտարարուել Կոմիտաս կատարողների մրցանակաբաշխութիւն երեսնական, քառասնական թուականներին: Ամէն երգիչ, երգչուհի, իր երգացանկում պէտք է ունենայ Կոմիտաս, ժողովրդական երգ: Ո՞վ պիտի հետեւի, որ այդպէս լինի: Հիմա ի՞նչ է անում մեր նախարարութիւնը: Նրա թողտուութեամբ են գրեթէ բոլոր պարային համոյթները աէրոպիկան մատուցում որպէս ժողովրդական պար:

Քաղաքականութիւն նշանակում է ոչ միայն նպատակաուղղուածութիւն, այլեւ, որքան էլ տարօրինակ թուայ, միտումնաւորութիւն: Երկու հաւասար որակի դէպքում խրախուսւում է այն, ինչը մենք ուզում ենք, որ զարգանայ, տուեալ դէպքում՝ ժողովրդականը, այն, որն ազգի ոգի է պարունակում: Այնինչ, հիմա, երբ պետականի կողքին ծլել են բազմաթիւ համոյթներ եւ խմբեր, նախարարութիւնը պէտք է քոորտինացնի նաեւ նրանց գործունէութիւնը՝ նրա վրայ տարածելով իր քաղաքականութիւնը:

Երգի վրայ հսկելու համար նախարարութիւնն ունի մի այնպիսի հզօր գործօն, ինչպիսին է երգի պետական թատրոնը: Յիշում եմ մի վաթսուն տարի առաջ Շարա Տալեանը երազում էր մի այդպիսի թատրոն բացելու մասին: Չյաջողուեց: Համենայն դէպս, մի այնպիսի ուժեղ մինստր, ինչպիսին Անդրանիկ Շահինեանն էր, շատ էր ուզում Տալեանին օգնել, սակայն չկարողացաւ: Հիմա կայ այդ թատրոնը, որի մասին որեւէ վատ բան չասելով, ասենք, որ այնտեղ էլ չկայ ժողովրդական ուղղուածութիւն: Պարի պետական համոյթը, որ չի ենթարկուել այս նոր վայրիվերումներին, հիմնականում, շնորհիւ Սուրէն Զանչուրեանի, պահպանում է Խանամիրեանի ժամանակուայ աւանդոյթները: Բայց պարի պետական համոյթից բացի բազմաթիւ նոր համոյթներ կան ,որոնք ազգայինից, աւելի ճիշդ՝ պարից հեռու լինելով, ամէնուր սփռում են այն վարակը, որը կործանիչ դեր է կատարում: Ինչի՞ համար է նախարարութիւնը, եթէ նա չպիտի տանի մեր գանձերը փրկելու յատուկ քաղաքականութիւն:

Երեսնական թուականներին նոյն վիճակն էր տիրում Սպանիայում: Դուրս էին նետւում սպանական ժողովրդական այնպիսի արժէքներ, ինչպիսին են Գանթէ Խոնդոն եւ Գանթէ Ֆլամինկոն: Իրենց թխած նոր անարժէք պարերն ու երգերը հաստատելու համար ջարդում էին բուն ժողովրդականը: Դրա դէմ դուրս եկաւ ողջ մտաւորականութիւնը, որի գլուխն էր անցել բանաստեղծ Կարսիա Լորքան:

Ուզում եմ իմ այս մտորումներն աւարտել Կարսիա Լորքայի խօսքերով. «Չի կարելի թոյլ տալ, որ մեր երգի ադամանդէ սիրտը կեղտոտեն էժանագին գինով: Հասել է ժամը, եւ ինքնապահպանման բնազդը պէտք է համախմբի երաժիշտներին, բանաստեղծներին եւ արուեստի միւս բնագաւառների աշխատողներին, որպէսզի բոլորը հասկանան մեր ժողովրդական երգի անվիճելի գեղեցկութիւնը»:

Կարծես թէ Լորքան Հայաստանի համար է գրել այս տողերը: Մենք էլ պիտի հասկանանք այդ եւ տագնապ բարձրացնենք: Այո, հասել է նաբաթ զարկելու ժամանակը:

ՍԱՂԱԹԷԼ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ

ԹԱՄԱՐ ՄԵԾ ԹԱԳՈՒՀԻԻ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ ՏԻՐԱԿԱՆ ՈՒԺ՝ ԱՐՔՈՒՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ

ԶԱՔԱՐԵԱՆՆԵՐ՝ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԱՄԷՆԷՆ ՀԵՂԻՆԱԿԱՒՈՐ ԻՇԽԱՆՆԵՐԸ

Վրաստանի պատմութեան մէջ յատուկ նշանակութիւն ունի Թամար Մեծ Թագուհիի գահակալութեան ժամանակաշրջանը, երբ երկիրը իր փառքի, զօրութեան ու բարգաւաճման գագաթնակէտին հասաւ: Այս ժամանակաշրջանը նաեւ վրացահայ գաղութի պատմութեան փառքի գագաթնակէտն է, երբ Զաքարեան իշխանական տունը Վրաստանի աւատական ամէնէն հզօր ուժը դարձաւ, Զաքարէ եւ Իվանէ եղբայրներ Հայոց եւ Վրաց ամիրսպասալարի տիտղոսով հայ եւ վրացական զօրքերու հրամանատարներ եւ արքունիքին ամէնէն հեղինակաւոր դէմքերը դարձան, իրենց հայկական եւ վրացական զօրքերով թրքական ցեղախումբերէն ազատագրեցին ամբողջ հիւսիս - արեւելեան Հայաստանը, վերականգնեցին հայկական պետականութիւնը եւ Զաքարեաններու իշխանութիւնը հաստատեցին՝ իբրեւ մայրաքաղաք ունենալով ազատագրուած Անին: Վրաստանի հովանաւորութեան եւ Զաքարեաններու իշխանութեան ներքեւ՝ հայկական ազատագրուած եւ վրացական հողերու վրայ հայ աւատական նոր տուներ, ինչպէս նաեւ վանքեր ու վանական միաբանութիւններ կազմուեցան եւ մշակոյթը զարգացաւ:

ԹԱՄԱՐ՝ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԹԱԳՈՒՀԻ

Վրաց Գէորգի Գ. Թագաւորը արու զաւակ չունէր. այնպէս որ, տակաւին իր կենդանութեան իրեն յաջորդ նշանակեց դուստրը՝ Թամար:

Թամար ծնած էր 1160-ական տարիներու կէսերուն. տակաւին պատանի, ան 1178-ին հօր յաջորդ նշանակուած ըլլալով՝ անոր հետ սկսաւ դերակատարութիւն ունենալ արքունիքի գործերուն մէջ, հօր իրաւական գահակիցը դարձաւ եւ Թիֆլիսի պալատական ճոխ կեանքի մթնոլորտին մէջ պատրաստուեցաւ իբրեւ ապագայ թագուհի:

Գէորգի Գ. մահացաւ 1184-ին, որմէ ետք Թամար մեծ շուքով թագուհի օծուեցաւ եւ բարձրացաւ Վրաց Բագրատունիներու գահին:

Հին ժամանակներէն ի վեր Վրաստան մեծ ու փոքր բազմաթիւ իշխանութիւններու բաժնուած էր. աւատատէր իւրաքանչիւր իշխան, իր տոհմական կալուածին ու դղեակին մէջ կեդրոնացած՝ զինուորական ու քաղաքական առանձին ուժ կը ներկայացնէր: Ամէնէն հին եւ մեծ ազնուական տուներէն էին Ամիլաքվարիները, որոնք մինչ ալ շատ տիրական դերակատարութիւն ունեցած են երկրի պատմութեան մէջ, Տատեշքելիանները Սվանեթիոյ ղեկավարներն էին, իսկ Բագրատիոն (Վրաց Բագրատունի) տոհմէն առանձին ընտանիքներ Իմերեթիոյ աւատական ուժերն էին (յիշենք, որ այս ընտանիքներու սերունդներ, նոյն ազգանունով, ներկայիս ալ կան Վրաստանի մէջ): Վրաց աւատատէր իշխաններու շարքին, հայ աւատապետներ եւս Վրաց ազնուականութեան շարքին կը դասուէին, անոնցմէ ամէնէն աւելի ազդեցիկ էին Զաքարեանները, Արծրունիները, Մամիկոնեաններն ու Օրբէլեանները:

Հազիւ գահ բարձրացած՝ Թամար թագուհի սկսաւ դիմագրաւել աւատապետներու կեդրոնախոյս ձգտումները, որոնք Գէորգի Գ.ի մահէն ետք սկսան ջանք թափել՝ սահմանափակելու համար թագաւորական իշխանութիւնը:

Արքունիքին մէջ երիտասարդ թագուհին իրարու հակադիր իշխաններով շրջապատուած էր, որոնք կաշկանդած էին ազատ գործելու իր հնարաւորութիւնը եւ յատկապէս սկզբնական շրջանին մեծ ճնշումներու տակ առին զայն: Թագուհին թէեւ յաջողեցաւ պահպանել օրէնսդրական եւ գործադիր իրաւունքները, սակայն պետական գործերը առանձին լուծելու հնարաւորութենէ զրկուեցաւ:

Քաղաքական այս խառնիճաղանջին մէջ թագուհիին գլխաւոր նեցուկը իշխան Սարգիս Զաքարեանն էր, որ միշտ ալ հաւատարիմ գտնուած էր Վրաց արքունիքին եւ այդ պատճառով ալ Թագուհիին կատարեալ վստահութիւնը կը վայելէր: Արդարեւ, ան 1177-ին, Գէորգի Գ. թագաւորին դէմ ազնուականներու բարձրացուցած ապստամբութեան ժամանակ բովիդ կանգնած էր թագաւորին եւ փրկած՝ գահը:

ՍԱՐԳԻՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ՝ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԱՄԻՐՍՊԱՍԱԼԱՐ

Վրաստանի եւ հայ ժողովուրդի քաղաքական, զինուորական ու մշակութային կեանքին մէջ այս ժամանակ բախտորոշ դեր ստանձնեցին Զաքարեան տան ներկայացուցիչները՝ իշխան Սարգիս եւ անոր զաւակները՝ Զաքարէ եւ Իվանէ:

Թամար Թագուհիի գահակալութեան սկզբնական շրջանին Վրաց բանակի ամիրսպասալարութեան պաշտօնը կը պատկանէր դիւցազ Խուպասարի, որ այդ դիրքին բարձրացած էր Գէորգի Գ. Թագաւորի գահակալութեան վերջին տարիներուն: Օրբէլեաններու ժամանակ հաստատուած դրութեամբ, ամիրսպասալարութեան պաշտօնը վարողին կը տրուէր հայկական Լոռի գաւառը. այս աւանդութեան հիմամբ, Խուպասար ամիրսպասալարութեան պաշտօնին հետ միասին ստացած էր նաեւ Լոռին: Սակայն մինչեւ վերջին ալ Խուպասար չյաջողեցաւ իր իշխանութիւնը հաստատել Լոռիի մէջ: Այս պայմաններուն տակ գանձարանապետ Խութլու Արսլան ինք կ՚ուզէր գրաւել ամիրսպասալարութեան պաշտօնը եւ անոր հետ միասին նաեւ Լոռին:

Ամիրսպասալարութեան պաշտօնին շուրջ ստեղծուած այս խառնակ վիճակին վերջ տալով՝ Թամար Թագուհի 1185-ին Սարգիս Զաքարեանը Վրաց թագաւորութեան զինուած ուժերու ընդհանուր հրամանատար նշանակեց՝ Հայոց եւ Վրաց ամիրսպասալար տիտղոսով, միաժամանակ անոր տալով այդ պաշտօնը վարողին յատկացուող Լոռին՝ իբրեւ տոհմական ժառանգական սեփականութիւն: Թագուհին միաժամանակ Զաքարեանները մեծ աւատապետներու՝ դիդեբուլներու շարքին դասեց:

Զաքարեաններ այսպէսով տիրութիւն հաստատեցին Լոռիի վրայ եւ մեծ հեղինակութիւն ձեռք ձգեցին իբրեւ մեծ ա-

տատապետներ եւ բանակի հրամանատարներ։ Սարգիս Զաքարեան այս ժամանակ ալ Մխարգրձէլ ազգանունը ստացաւ, որ վրացերէն թարգմանութեամբ «երկարաթեւ» կամ լայնաթիկունք կը նշանակէ, եւ որ այնուհետեւ Զաքարեաններուն տոհմանունը դարձաւ Վրացիներուն մօտ։

Սարգիս իշխանի կողքին մեծ հեղինակութեան տիրացան նաեւ զաւակները՝ Զաքարէ եւ Իվանէ, որոնք 1186-ի արձանագրութիւններուն մէջ արդէն յիշուած են իբրեւ իշխանաց իշխաններ, իսկ 1187-ի Անիի մէկ արձանագրութեան մէջ յիշուած են իբրեւ «Թագաւորք Հայոց»։

Սարգիս Զաքարեան իշխան, որ յաջողած էր իր տոհմը Վրաց մեծ ազնուականութեան շարքին բարձրացնել, մահացաւ 1187-ին եւ Սանահինի վանքին Մայր տաճարի բակին մէջ թաղուեցաւ։

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

PUBLICATIONS REÇUES

GABRIELLE
BD

KARA (Karakasyan)

Pour son premier album, KARA nous convie à entrer dans une fin de 19ème siècle rétro-fictive, façon Jules Verne. Un monde en proie à une série d'atroces meurtres commis par une jeune fille angélique aux pupilles bleues. Mais bientôt, ses méfaits attirent l'attention d'une autre enfant possédant le même regard étrange.

Celles-ci se connaissent en fait depuis la nuit des temps. La tueuse sanguinaire n'est autre que l'Archange Gabrielle. L'autre enfants est l'Archange Raphaëlle, en mission sur Terre depuis des lustres. Gabrielle lui apprend alors une terrible nouvelle : le Paradis n'existe plus, anéanti par un cataclysme inconnu.

Réfugiée malgré elle parmi les mortels avec lesquels elle refuse de vivre, Gabrielle a préféré pactiser avec un démon de l'Enfer. En échange de ses actes de barbarie commis par une arme annihilant les âmes de ses victimes, elle aura sa place en Enfer, quitte à combattre Raphaëlle !

Réflexion, combats fracticides et contemplation sont les maîtres mots de cet univers d'introspection où une immortelle d'essence divine s'interroge sur son avenir et se remet en question...

POINTE NOIRE, *Paris* 2001

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԿՐՆԱՄ ԸՍԵԼ «ՄԵՐ ՏՈՒՆԸ»

Եօթը – ութ հոգի էին անոնք, Հայաստանի որբանոցներէն՝ Կամոյի, Մեղրիի շրջանի Լիճքէն. ոմանք՝ սովետական օրերուն Հայաստան բերուած էին Բաշկիրիայէն, Վրաստանէն։ Մէկը ծնունդով գնչու է, բայց բոլորն ալ որբ եղած են, եւ մինչեւ 17 տարեկանը ապրած են պետութեան պաշտպանութեան ներքոյ։ Սովետի օրերուն, ինչպէս կ'ըսեն, այս տղաքն ու աղջիկները որոշ պաշտպանութիւն ունէին նոյնիսկ որբանոցի իրենց շրջանը աւարտելէ յետոյ. կա՛մ բանակ կ'երթային, կամ գործարան մը աշխատանքի կը տրուէին, տուն կը ստանային, եւ այլն, եւ այլն։ Հիմա, «շուկայական» յարաբերութեանց այս տարիներուն մեր որբերը ձգուած են իրենց ճակատագիրին եւ ինչ ըսես չէին ըներ կամ չէին ըլլար՝ կտոր մը հաց ապահովելու համար։

Վերջերս սակայն, այս որբերը հաւաքուեցան եւ պետութեան մօտ արձանագրուեցան եւ կազմեցին «Այգաբաց» անուն միութիւն մը, որուն նպատակն է համախմբել որբերը, ընկերային դիրք ստեղծել, բնակարան եւ գործ ապահովել, իրաւական դաշտի մէջ որբերու անհրաժեշտ կարիքներուն հասնիլ։ Դժբախտաբար այս տղաքը եւ իրենց կարիքները սփիւռքի մէջ ծանօթ չէին, Հայաստանի մէջ ալ, գիտէք, բարերարութիւնը յատկապէս անծանօթին հանդէպ շատ ալ ընդունուած չէ։

Բարեբախտաբար, անոնց երկարող ձեռքեր եղան երկու կազմակերպութիւններ՝ «Երկիր եւ Մշակոյթ»ը եւ Կիլիկեան Թեմի Առաջնորդարանի «Մեծն Ներսէս» Բարեգործական կազմակերպութիւնը որոնք այժմ կ'օգնեն «Այգեբաց»ի անդամներուն, եւ ուրախ ենք, որ վերջին շաբաթներուն, խումբ մը որբեր ունեցան իրենց համար անկարելի թուացող երազ մը՝ սեփական տուն եւ ապրուստի միջոց։

Ծրագիրը հետեւեալն էր. Սփիւռքի մէջ գտնել ազգայիններ՝ որոնք 3000 տոլար կամ աւելի քիչ գումարով մասնակցին որբերուն ծրագրին – այդ գումարով իւրաքանչիւր որբի յատկացնել բնակարան մը, հողամաս, կով մը, մի քանի ոչխար, հաւ, կամ մեղուափեթակ, եւ 100 – 200 տոլար՝ ապրելու համար։ Եթէ յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին ենթական ցոյց տայ թէ հողին կապուած է, տունը եւ մնացեալները իրեն սեփականութիւն կը դառնան։ Այլապէս ինչքը իրմէ կ'առնուի։ Ուրեմն՝ միակ պայմանը տէր ըլլալ իր ստացածին, ապրիլ, բնտանիք կազմել եւ Հայաստանի հողին վրայ ապագայ կերտել։

Առաջին խումբի «սեփականատէրերը» արդէն ընտրուեցան եւ իրենց կեանքը սկսաւ։

Մարտ 17-ին Երեւանի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ խումբ մը հիւրերու ներկայութեան այդ երիտասարդներէն Շուրա Գէորգեանը եւ Կարինէ Խաչատուրեանը պսակուեցան։ Շուրան Մեղրիի եւ Գաւառի որբանոցներուն մէջ մեծցած էր, Կարինէն Գաւառ։ Ատեն մը միասին էին եղած, յետոյ Շուրան ղրկուեր էր Մեղրի։ Երբ Գաւառ վերադարձաւ դարձեալ հանդիպեցան, եւ միասին մեծցան։ Շուրան ուսանող է, Կարինէն կը մասնագիտանայ տնտեսական իրաւաբանութեան մէջ։ Կիրակի, Մարտ 18-ին խումբ մը բարեկամներով գացին Էջմիածնայ Մրգաշատ գիւղը եւ ստացան իրենց նոր տունը։ Գիւղացիները, ինչպէս կ'ըսեն, աղ ու հացով դիմաւորեցին, երգ եղաւ ու պար։ Մեսրոպ արքեպիսկ. Աշճեանը օրհնեց նորապսակները եւ անոնց տունը։ Յուսով ենք՝ որ Շուրայի եւ Կարինէի օրինակը վարակիչ կը դառնայ։

Վլատիմիր Մաշկովիչը Գաւառի եւ Մեղրիի Լիճք գիւղի Մանկատուներէն է։ Ութամեայ կրթութիւն ունի, զինուորական ծառայութիւն ըրած է, բայց անտուն էր. յաճախ պատերու տակ կը պառկէր։ Հիմա Էջմիածնի Դողս գիւղին մէջ ստացաւ տուն մը՝ ուր պիտի ապրի եւ աշխատի Իգոր Կամենչկոյի եւ անոր ապագայ կեանքի ընկերուհի Լուսինէ Սողոմոնեանի հետ միասին։

Վասիլի Պլեխանովը որբացած էր հինգ տարեկանին։ Հիմա 24 տարեկան է, եւ մեծցած է Գաւառի եւ Մեղրիի մէջ։ Գնչու է, ծնած է Վրաստան։ Ծառայած է Հայկական բանակին, եւ քիչ մը հողագործութեամբ զբաղած է։ Շուտով պիտի ամուսնանայ Արեւիկ Պէթէրնիկովայի հետ եւ պիտի ունենայ ընկեր մըն ալ նոյն հողամասին վրայ։ Մհեր Մուրադեանն է որ Երեւանէն եկած է Վանաձոր։ 23 տարեկան է եւ խանդավառ երիտասարդ մըն է։

Վահան Ֆռնազեանը մանուկ տարիքին կորսնցուցած է հայրն ու մայրը եւ մեծցած է Կամոյի եւ Մեղրիի որբանոցներուն մէջ։ Արհեստով ատաղձագործ է, եւ պահ մը աշխատած է Կապանի մէջ, ուր սակայն իր աշխատանոցը քանդուած է Ատրբէջանի կողմէ կատարուած ռմբակոծումներուն ընթացքին։ Հիմա Էջմիածնի շրջանին մէջ ունեցաւ իր տունը եւ երբոր ամուսնանայ Քրիստինէ Պետրոսեանի հետ, պիտի ունենայ իր նոր կեանքը։

Գոզալ Ֆայզուլինա Գաւառի մէջ մեծցած է, թէեւ ծնած է Բաշկիրիոյ Ուֆա քաղաքը։ Մեծ երազանք ունէր, ապրիլ եւ աշխատիլ իր սեփական տան մէջ։ Ան տուն ունեցաւ Ամբերդի մէջ եւ համեստ հողամաս մը՝ 400 քառակուսի մեթր։

Որբը տուն շինեց կը գրէր երբեմն Ֆիլիր Զաքարեանը։ Հիմա Հայաստանի մէջ է որ որբերն ալ կը կառուցեն իրենց բնակարանները, իրենց ապագան։ Մթութեան մէջ փոքրիկ լոյս մը։

Տ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Գում գափուի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Մարտ 31-ին, տպաւորիչ արարողութիւն մը տեղի ունեցած է նուիրուած 1700-ամեակին, այս անգամ միջ – եկեղեցական մակարդակի վրայ։ Արարողութեան ներկայ եղած են Կաթողիկէ Հայոց փոխանորդ Յովհ. Արք. Զոլաքեան եւ Մխիթարեան Հայրերը, Յունաց պատրիարք Բարթողիմէոս, Վատիկանի, Լատին, Ասորի եւ այլ եկեղեցիներու եւ դիւանագիտական մարմիններու ներկայացուցիչներ։ Ժամը 17-ին, Հրաշափառի երգեցողութեամբ, եկեղեցի մուտք գործած է եկեղեցականներու թափօրը առաջնորդութեամբ Մեսրոպ եւ Բարթուղիմէոս պատրիարքներու։ Արարողութեան աւարտին Թրքերէն արտայայտուած է Մեսրոպ պատրիարք, անդրադառնալով 1700-ամեակին, որ կը տօնուի ամբողջ հայաշխարհին մէջ, ապա, անդրադարձած է նիւթին անգլերէնով։ Իրեն յաջորդած է Բարթուղիմէոս պատրիարքը, նոյնպէս նախ Թրքերէն, ապա անգլերէն։ Մեսրոպ պատրիարք հայերէն կարդացած է 1700-ամկաին առթիւ պատրաստուած յատուկ աղօթք մը։ Պահպանիչով եւ Տէրունական աղօթքով վերջ գտած է հանդիսութիւնը։

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ, Մարտ 18-ին, գինեձօն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ տոքթոր Ռիթա Սուլահեան Գույումճեանի անոր հրատարակած հատորին առթիւ՝ «Archeology of Madness. Komitas. Portrait of an Armenian Icon» նուիրուած Կոմիտասի կեանքին ու հոգեկան ցնցումներուն։ Երաժշտական կտորներու ունկնդրութենէն ետք, հանդիսավարը բեմ հրաւիրած է գրքին հրատարակիչ ընկերութեան «Կոմիտաս Հիմնարկ»ի պատասխանատու՝ Արա Սարաֆեանը, որ իր գոհունակութիւնը յայտնած է այս առթիւ եւ հրաւիրած հեղինակը որ ինք խօսի իր գործին մասին, տրուած ըլլալով անոր մասնագիտական բնոյթը։ Հոգեբոյժ Ռիթա Գույումճեան ժամ մը ներկաներուն փոխանցած է, դահլիճներու ընկերակցութեամբ, Կոմիտասի վերջին 13 տարիներու կեանքին զբուացները։ Իր եզրակացութիւնը այն եղած է որ Կոմիտասի հիւանդութիւնը «Post traumatic stress disorder» կոչուածն է, որ վերջերս աւելի հիմնաւորուած եւ ընդունելի դարձած է որպէս առանձնայատուկ հիւանդութիւն մը։

ՄԻ ՀԱՑՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

Վարդանլուն Տանձուտ գետակի ափին էր, որով բաժանւում էր երկու մասի։ Մենք բնակութիւն հաստատեցինք աջ ափին, մի բարձունքի վրայ։ Մեզ հարեւան ունէինք երկու ընտանիք, որոնցից մէկը մօրս հօրեղբօր որդի Խաչիկ էֆէնտու ընտանիքն էր։ Խաչիկ էֆէնտին ինձ հասակակից մի աղջիկ ունէր՝ Ագապի անունով։ Մենք ընկերուհիներ դարձանք։ Մեր տան ետեւում կաղ ոչխարներ էին բաց թողնում արածելու, երկուսով յաճախ բռնում էինք սրանց, մի կերպ կթում ու խմում։ Լողանում էինք տնից քիչ ներքեւ հոսող առուում, օրը մի քանի անգամ։ Գիւղի երկու կէսերը միմեանց էին կապւում գետի վրայ գցուած մի նեղ տախտակամած կամրջով, որով անցնում էինք միւս կէսի աղջիկների հետ խաղալու։ Հօրս ընկերներից մէկն ասել էր՝ աղջիկդ շատ հպարտ է, նոյնիսկ կամրջով անցնելիս է երեւում, էնքան համարձակ է անցնում, որ մարդ վախենում է, թէ գետը կ'ընկնի։ Հայրս ուրախ էր, որ ես հպարտ եմ։

Համբարձման տօնը գիւղի բոլոր աղջիկներով տօնեցինք։ Դաշտերից շատ ծաղիկ հաւաքեցինք, փնջեր կապեցինք ու երգելով բաժանեցինք տներին, որ կապեն իրենց ձձումին՝ որ իւղն ու չորթանն այդ տարի առատ լինի։ Ծաղկեփնջերի փոխարէն մեզ ձու, իւղ, կարագ, հաց, պանիր էին տալիս։ Վերջում հաւաքուեցինք կանաչ մի կալում, կերանք, երգեցինք, պարեցինք։ Աղջիկներից մէկին զուգել-զարդարել էինք, երեսին քող գցել ու որպէս Համբարձման հարս հետներս ման էինք ածում։ Ես շատ էի ուզում ինքս լինել Համբարձման հարսը, բայց աւաղ աղջիկներն ինձնից աւելի փոքրին ընտրեցին, եւ ես նախանձով էի նայում նրան։

Դժուար էինք ապրում։ Նպաստ էինք ստանում՝ ալիւր, երբեմն էլ հագուստ։ Անձին մի կապոց հագուստ տուեցին։ Բախտի բան էր՝ կապոցում լինում էին եւ նոր հագուստներ, եւ հին։ Նորերը հայրս վաճառում էր, հաց առնում։ Մի անգամ մի փութ ալիւր ստանալու համար սայլով Դիլիջան գնացինք։

Հայրս սայլով բեռներ էր կրում՝ ալիւր, ցորեն, հագուստի կապոցներ, դրա դիմաց փող ստանում։

Որոշ ժամանակ էլ թխած հաց եւ կաթով քաքաօ էին տալիս։ Մեր ընտանիքին մէկ քկ. սպիտակ հաց եւ մի թէյաման քաքաօ էր հասնում։ Պապս ամէն օր գնում էր Ղարաքիլիսա, ստանում, բերում։ Ինքն ու տատս չէին ուտում, տալիս էին ինձ ու եղբայրներիս։ Շատ անասուն պահելու հնարաւորութիւն չունէինք՝ մեր ունեցածը մի կով էր եւ երկու եզ։

Մի անգամ կորաւ փոքր եղբայրս՝ Գեղամը։ Շատ փնտռեցինք, մինչեւ որ գըտանք։ Գլորուել էր տան ներքեւի ձորի թփերի մէջ։ Կանեփի ցօղունները բարձրանում էին անտառի նման, մէկ-մէկ ետ տանելով գտանք։ Հանգիստ նստած էր։

Մի անգամ էլ հայրս ապրանք տեղափոխելիս Յակոբին իր հետ Ղարաքիլիսա էր տարել։ Երեկոյեան, վերադառնալիս, սայլով պէտք է անցնէր գետը, որն այդ օրը վարարած էր։ Սայլը շուռ եկաւ, եւ ջուրն սկսեց քշել եղբօրս։ Մենք վերեւից ամէն ինչ տեսել էինք, մայրս ու պապս [illegible] վազեցին։ Յակոբի խելքը կտրում է ձեռքը Չրիկ գուրս պահել, որ իր տեղն իմանան։ Շատերն իրենց գետը նետեցին եւ մի կերպ հանեցին եղբօրս։ Կախեցին գլխիվայր, ջուրը բերանից եկաւ, փրկուեց։ Ուշքի գալով, մօրս ասում է, որ թող լաց չլինի, ինքը լաւ է, գրպանում է [illegible]. Մարուսի ու Գեղամի համար է բերել։ Դրանից յետոյ միայն յիշեցին հօրս։ Ջուրը նրան բաւականին ներքեւ էր քշել, բայց կարողացել էր ինքնուրոյն դուրս գալ։ Մտածել էր՝ գնամ տեսնեմ, թէ որդուս փրկել են լաւ, թէ չէ՝ գնամ ինձ նորից ջուրը գցեմ։ Մի խօսքով, բոլորն էլ փրկուեցին, եզները նոյնպէս, միայն սայլն էր ջարդուփշուր եղել։

Աշնանը դպրոց բացեցին։ Ուսուցիչներից մէկը Խաչիկ էֆէնտին էր։ Ես ու Ագապին դպրոց գնացինք։ Դպրոցը մարդում էր՝ գերաններ էին շարուած՝ նստում էինք դրանց վրայ։ Գրելու յարմարութիւն չկար, գրքերն էլ մի քանիսն էին, հերթով տալիս էին կարդալու։ Ես ոչ մի տառ չգիտէի։ Երբ միւսները կարդում էին, ուշադիր լսում էի, անգիր անում եւ երբ գալիս էր հերթս, իբրեւ թէ կարդալով ասում էի անգիր արածս։

Յիշում եմ սովորածս առաջին դասը. «Մարուսը մի շուն ունէր, նա իր շանը շատ էր սիրում»։ Սա էլ սովորել էի, որովհետեւ անունս կար մէջը։ Մարագդպրոցի բակը մի կանաչ կալ էր, գետափին, այնտեղ երբեմն երգում, խաղում էինք։ Միայն երկու ամիս դպրոց գնացի։ Ցրտեց, եւ քանի որ ոտաբոպիկ էի, մրսեցի ու հիւանդացայ։

1919 – 20-ի ձմրանը բոլորս հիւանդացանք, բացի Գեղամից։ Տնով պառկած էինք բարձր ջերմութեան մէջ, հայրս էր ոտքի վրայ, նա էր մեզ խնամում։ Ասում էին, որ հիւանդութիւնը ես բերեցի, շատ էի գնում հօրեղբօրս տուն, նրա աղջիկ Սարրոյի հետ խաղալու։ Գուցէ։ Նրանք գետափին էին ապրում, ձիների միջով ոտաբաց գնումգալիս էի։ Ի վերջոյ, բոլորս ոտքի կանգնեցինք, միայն տատս չէր առողջանում։ Նա առանց այդ էլ լուրջ հիւանդութիւն ունէր, չդիմացաւ ու մեռաւ։ Տատիս գերեզմանը մնաց Վարդանլուի ձորի գըլխին։

(Շար. 12)

Տիկին Ժոսըլին Փափազեան,
Տիկին Ժիզէլ Գէորգեան զաւակներն ու թոռները,
Տիկին Մելինէ Մօրօ,
Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Քիլէճեան եւ զաւակները,
Տիկին Մասլէն Փափազեան,
Տէր եւ Տիկին Մասիս Աբրահամեան եւ զաւակները,
Տիկին Ալին Ջիփճի եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փափազեան եւ զաւակները
սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնքամօր, հօրաքրոջ, մեծ–հօրաքրոջ եւ հարազատին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՓԻՆԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԻ

(Պարտիզակցի)

մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 14–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Ապրիլ 20, ժամը 10–ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անիէռի հին գերեզմանատունը 6, rue du Ménil, ժամը 11·30–ին:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Ժոսըլին եւ Մասլէն Փափազեաններուն:

ՆՈՒԷՐ

Պր. Մելքոն Կիւրճեան 2000 ֆրանք կը նուիրէ Օձունի (Հայաստան) Ծաւարշ Միսաքեան դպրոցին Հայաստան հիմնադրամի միջոցաւ (ստանալ «Յառաջ»էն):

Sous la présidence d'honneur
de Monsieur André Santini

La Communauté arménienne
d'Issy-les-Moulineaux
présente

liz sarian

EN CONCERT
EXCEPTIONNEL

Accompagnée
par Frédéric Manoukian
et son orchestre

le Samedi 28 avril à 20 h 30

au P A C I - 25, ave Victor Cresson
(M° Mairie d'Issy)

Réservation : ☎ 01.46.45.16.43
01.40.95.81.33 / 01.46.42.79.61

(Շար. Ա. էջէն)

սպաննուած, Թրքական բանակի հայ եւ ասորի զինուորականները գնդակահարուած են: Մնացեալն ալ մահուան ճամբորդութեան մը հանուած ու Սուրիոյ, Միջագետքի անապատները քշուած են: Անոնցմէ հազիւ 100 հազար հոգի կրցած է վերապրիլ:

Այս ներկայացումին հիման վրայ նախաձեռնարկ խումբը կ'ուզէ որ անյապաղ ընդունուի բանաձեւը որ կ'ըսէ. «Պաւարիոյ նահանգային ժողովը որոշած է որպէս ցեղասպանութիւն ճանչնալ 1915–ին թուրք զինուորներու կողմէ քրիստոնեայ Հայերու եւ Ասորիներու դէմ գործուած արարքը որուն պատճառով մէկ միլիոն հոգի մահացած է»:

Ատոր հետ նահանգային ժողովը կ'ընդունի որ առանց պաշտօնական դատապարտումի մնացած այս անարդարութիւնը բեռ մըն է Օկսպուրկի բնակիչ մօտ 2·500 հոգինոց ասորի համայնքին համար որուն անդամներուն մեծ մասը ընդունած է գերմանական քաղաքացիութիւնը:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EXPRESS» (12 avril)

LA PLAINTE DES ARMENIENS AMERICAINS

Վահէ Տէր–Մինասեան կ'անդրադառնայ ամերիկահայ Մարթէն Մարութեանի եւ իր հարազատներուն դիմումին ապահովագրական Նիւ–Եորք Լայֆ ընկերութեան, ստանալու համար հատուցումը այն ապահովագրութեան զոր կնքած էր իր հօրեղբայրը, 1915–ին:

Յօդուածը գրուած է նախքան Նիւ–Եորք Լայֆի համաձայնութիւնը, որուն անդրադարձած էինք Ապրիլ 14 / 15–ի մեր թիւով:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

ՎԱՍՆ ՀՈԳՒՈՅՆ 1915-Ի ԵՂԵՌՆԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Մեծ Եղեռնի 86–րդ տարելիցին առթիւ, ցեղասպանութեան զոհ աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն մեր նահատակներու յիշատակին, ժամը 15–ին, հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Կը յիշեցնենք թէ՝

«Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը (ղպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ)՝ այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

Notre-Dame de Paris

Dimanche 22 avril 15 heures

DOUBLE
COMMEMORATION
DU 86ème ANNIVERSAIRE
DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915
ET DU 1700ème ANNIVERSAIRE
DU BAPTEME DE LA NATION
ARMENIENNE

Divine liturgie célébrée par
Mgr. G. GHABROYAN
Evêque des Arméniens Catholiques de France
avec assistance au trône du
Cardinal JEAN-MARIE LUSTIGER
Archevêque de Paris

Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS

VOYAGE AU PAYS DES SOUVENIRS...

Diaporama commenté

**Témoignage ethnographique
de la présence arménienne
dans les villes et les villages
d'Asie Mineure**

Marzevan, Amasya, Zilé, Tokat, Sivas, Kayséri, Urgup, Cappadoce, Yozgat, Van, Aghtamar
et les villages de la Soie de Bythinie, autour de Boursa

par **Haïk DER HAROUTIOUNIAN**

Jeudi 26 avril à 20h45

au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Cardinal Lemoine, Monge

Entrée Libre — Cocktail

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

«Հայրենի հրաւէր»

SOIREE POESIE
CONSACREE AU POETE
DU DRAME ARMENIEN

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

SIAMANTO

L'œuvre d'un poète assassiné

par
MANOUG ATAMIAN

Vendredi 27 avril à 20 heures 45

à l'occasion de la parution de son CD

Présentation
Illustrations sonores
Déclamations
Dédicaces

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

COMMEMORATION DU 86EME ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Paris

LUNDI 23 AVRIL

20h à 23h30 : Veillée commémorative du génocide arménien de 1915.
Place de la Bastille (Paris).

Le regroupement des associations de jeunes Français d'origine arménienne organise, comme chaque année depuis quatre ans, la Veillée commémorative du génocide arménien de 1915.

MARDI 24 AVRIL

16h30 : Dépôt de gerbes à la tombe du Soldat Inconnu (Arc de Triomphe) par les autorités, les représentants des communautés.
Place Charles de Gaulle (Etoile).

17h30 : Marche vers l'Ambassade de Turquie.
Départ Place Charles de Gaulle -Etoile, angle ave Kléber.

Lyon

LUNDI 23 AVRIL

18h : **Manifestation revendicative au Consulat de Turquie,** 87, rue de Sèze, Lyon 6e

MARDI 24 AVRIL

JOURNEE DU GENOCIDE ET DES CRIMES CONTRE L'HUMANITE

10h : **Office de requiem,** Eglise apostolique arménienne St-Jacques, 40, rue d'Arménie, Lyon 3e

15h : **Rassemblement — Place Bellecour**
Allocutions des Maires de Lyon et de Villeurbanne;
Dépôt de gerbes au Veilleur de Pierre

16h : **Défilé jusqu'à la Bourse du Travail**
Place Guichard, Lyon 3e

17h30 : **Débat public à la Bourse du Travail**
avec 4 personnalités politiques françaises et 1 représentant de la communauté arménienne : «La responsabilité de l'état turc actuel; quelles retombées juridiques pour la France ?».

Marseille

DIMANCHE 22 AVRIL

10h30 : **Messe commémorative** en l'église catholique arménienne, rue Sibié, Marseille 5e.

LUNDI 23 AVRIL

A partir de 14h : **Stand d'information** organisé par les associations de jeunes, Parc Borely, Vieux Port.

19h : **Veillée.**

MARDI 24 AVRIL

Dans la matinée:commémorations dans les villes périphériques et des quartiers de Marseille (Aix en Provence, Bouc Bel Air, Toulon...).

16h : **Messe de requiem** en la cathédrale arménienne du Prado, 339, avenue du Prado.

17h : **Dépôt de gerbes** devant la stèle commémorative de la cathédrale.

17h30 : **Rassemblement et discours** devant le Consulat de Turquie.

17h45 : **Manifestation** vers le Palais des Congrès.

19h30-21h : **Meeting.**

Côte d'Azur

MARDI 24 AVRIL

NICE

9h30 : **Marche du souvenir** jusqu'au Monument aux Morts. Rendez-vous sur la Promenade des Anglaise (face au Méridien).

10h45 : **Dépôt de gerbes** à la mémoire des victimes du Génocide de 1915 et des combattants et résistants français d'origine arménienne morts pour la France en 1914-18 et en 1939-45.

11h30 : **Office de requiem** en l'église arménienne Ste Marie de Nice.

CANNES

15h30 : **Rassemblement, dépôt de gerbes** au Square d'Arménie, 20, Bd d'Alsace (derrière la gare SNCF).

DRAGUIGNAN

17h30 : Commémoration du Génocide arménien de 1915 à la stèle.

Pour l'année jubilaire
du 1700e anniversaire du Baptême de l'Arménie

Grand Pèlerinage à Lourdes

de toutes les paroisses de l'église arménienne catholique

sous la conduite de
NERSES-BEDROS XIXe
Catholicos-Patriarche de Cilicie des Arméniens Catholiques

du mercredi 23 au samedi 26 mai

Logement en pension complète dans hôtel *** proche des sanctuaires
Voyage en TGV : par personne (train+hôtel) : **1750 F**
Voyage en AVION : par personne (avion+hôtel) : **2050 F**
Renseignements et inscriptions à l'Eparchie: Tél. : 01. 40. 51. 11. 90.
Les inscriptions seront closes le 30 avril.

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 20
VENDREDI
20 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 20.150 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.150

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 18 / 19)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան դատին Ապրիլ 17 – 18-ի նիստերուն շարունակուած է Ն. Յունանեանի անցեալ Մարտ – Յունիս ամիսներուն տուած վկայութիւններուն հրապարակումը: Ան անդրադարձած է ԼՂՀ ներկայի վարչապետ Ա. Դանիէլեանի եւ Ղրիմի «Վերածնունդ» կազմակերպութեան նախկին ղեկավար Վ. Շեւյովի հետ իր ծանօթութիւններուն: Խօսելով Թուրքիա բրած այցին մասին, ըսած է թէ փորձած է նոյն օրերուն հոն գտնուող Հ. Ալիեւի հետ հայեւատրպէյճանական յարաբերութիւններուն մասին հարցազրոյց մը ընել, սակայն կարելի չէ եղած: Ան հրաժարած է Ա. Յարութիւնեանի դէմ տուած վկայութենէն. նշած է թէ ոչ մէկ գինուորական օգնութիւն ակնկալած է, այլ միայն բացատած ժողովուրդին աջակցութեան:

Յաջորդ օրուան նիստին Ն. Յունանեանի վկայութիւնները վերաբերած են Ազգային ապահովութեան եւ Ներքին նախարարութեան մեկուսարաններուն մէջ ենթարկուած բռնութիւններուն: Նոյն նիստին ան ըսած է որ դատարանը իրեն պաշտպան փաստաբան տրամադրէ:

ՅԱՒՈՒՀԻ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Թայա Աղասեան անուն 20-ամեայ հայուհի մը կեղծ անձնագիր կրելու յանցանքով ձերբակալուած է Բաքուի մէջ: Ան երեւանցի է, բայց ուզած է Բաքուի մէջ մնալու օրինաւոր արտօնութիւն ըստանալ: Իրեն օգնած են ոստիկաններ, ապահովելով հարկաւոր փաստաթուղթերը:

ՊԱՅԹՈՒՄ ՋԵՐՄՈՒԿԻ ՄԷՋ

Ջերմուկի մէջ, Ապրիլ 17-ին, ուժգին պայթում տեղի ունեցած է բնակելի շէնքի մը մէջ: Անոր պատճառ եղած է բընակիչներուն անզգուշութիւնը: Կան վիրաւորներ:

ՀԱՅ ՄԸ ՍՈՉԻԻ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Վերջերս Սոչիի վարչակազմին մէջ նոր նշանակումով մը ղեկավարի տեղակալ նշանակուած է Վալերի Թորոսեան: Ան «Միաւն» ընկերութեան շրջանային բաժնի նախագահն է:

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՀԱՅՈՑ ՏՈՒՆ»

Ապրիլ 17-ին տեղի ունեցած է «Հայոց տուն» կուսակցութեան հիմնադիր ժողովը որուն ընթացքին նախագահ ընտրուած է Վարդան Պետրոսեան: Ժողովը ընդունած է նաեւ «կուսակցութեան մագաղաթ»ը եւ նշած թէ կը հետեւի «Մենք ձեզ հետ ենք, ժողովուրդ» կարգախօսին:

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ԴՈ՞ՒՆ ԱԼ ՓԵՐԷՍ» Կ'ԸՍԷ ԵԱԻՐ ՕՐՈՆ

Զարնիի նամակէն ետք, ուրիշ հրեայ մը եւս, եւ ականաւոր դէմք, Եաիր Օրոն, դասախօս Իսրայէլի Բաց համալսարանի եւ Կրթութեան Քիպուցիմ վարժարանի, յօդուածով մըն է, որ կը պատասխանէ Փերէսի անընդունելի յայտարարութեան Հայոց ցեղասպանութեան վերաբերեալ: Ծանօթ է որ Իսրայէլի Արտաքին նախարարը ժխտած էր, Անգարա իր այցելութեան առեն, որ 1915-ի Հայկական ջարդերը ցեղասպանութեան բնոյթ ունենան:

Տօքթոր Օրոն, որ գալ շաբթու Սիտնէ կ'երթայ մասնակցելու համար Հայկական ցեղասպանութեան 86-րդ տարելիցի ոգեկոչման հանդիսութեան, Մա'արիւ թերթի Ապրիլ 16-ի թիւին մէջ է որ ստորագրած է «Դո՞ւն ալ Փերէս» խորագրով յօդուած մը: Օրոն կը գտնէ որ Փերէս թանկագին նուէր մը բրած է Թուրքերուն ի այդ արտայայտութիւններով, 86 տարի, Հայերը պայքարած են, կը գրէ ճանչցնել տալու համար իրենց դէմ գործուած ոճիրները: 1995 Օգոստոս 15-ին, Փերէս իրեն գրեր է՝ «ուշադիր եմ որ Իսրայէլի պաշտօնական անձեր չճանչնան այդ սարսափելի ջարդը, որպէսզի Ողջակէզը իր առանձնայատուկ տեղը պահէ մարդկային պատմութեան ժամանակագրութեան մէջ»: Օրոն կ'ըսէ թէ, ընդհակառակն, Հայերու համար, իրենց ցեղասպանութեան ճանաչումը, Հրեաներու, մանաւանդ Իսրայէլի կողմէ, շատ կարեւոր է, Կը յիշէ որ պատմական այցելութեան մը ընթացքին, Երուսաղէմ, Կրթական նախարարը Եոսի Սարիտ Ապրիլ 24-ի ոգեկոչման իր ելոյթին մէջ, իր համակրութիւնը յայտնելով Հայերուն իրենց ցեղասպանութեան համար, խոստացած էր որ այդ նիւթը պիտի դասաւանդուի Իսրայէլի դպրոցականներուն եւ ամբողջ աշխարհ ողջունած էր այդ որոշումը, բայց, Պարաքի կառավարութիւնը դէմ կեցաւ, ըսելով որ Սարիտ կառավարութիւնը չի ներկայացներ: «Երեւակայեցէք, կը գրէ Օրոն Փերէսի, մեր հակազդեցութիւնը, եթէ նման յայտարարութիւն մը ընէր ուրիշ երկրի մը Արտաքին նախարարը Ողջակիզումին համար, ի՞նչ պիտի զգայինք, եթէ Ողջակիզումը ուրացութիւն որակուէր»: Ու Օրոն կ'եզրակացնէ. –«Քանի մը օր յետոյ, Հայերը պիտի ոգեկոչեն Ապրիլ 24-ը: Այս տարի եւս իրենք գիրենք առանձին պիտի զգան, թերեւս աւելի քան երբեք: Մեր սրտերը փակ են ուրիշներու տառապանքին առջեւ»:

ՄԱՄՈՒԼ

«THE INDEPENDENT»

(Ապրիլ 18)

Շ. ՓԵՐԷՍԻ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄԸ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՐԿԱՅ

Թերթին ծանօթ յօդուածագիրը Ռ. Ֆիսք որ քանիցս արտայայտուած է հայկական նիւթերու մասին, Երուսաղէմէն ղրկուած գրութեամբ մը կը հակազդէ Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարար Շիմոն Փերէսի Անգարայի մէջ Հայերու

(Շար.ը Դ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՍՓԻՒՌՔ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստան – Սփիւռք Բ. համաժողովին (Սեպտեմբեր 19 – 20) պատրաստութեան առաջին խորհրդակցութեան մը համար Հայաստանի դեսպանատան ու Ապրիլ 24-ի Կոմիտէին կողմէ ֆրանսահայ լրատուամիջոցներու եւ կազմակերպութիւններու ուղղուած հրաւէրը որ քանի մը տասնեակ հոգիներու լսարան մը ձեւացուցած էր Ապրիլ 18-ին, միանական աշխատանքի տրամադրութիւն մը կը մատնէր ամէն բանէ առաջ: Ու այդ տրամադրութիւնը չէշտեց դեսպան է. Նալպանտեան, իր բացատրութիւններուն, առաջարկներուն զուգահեռ:

Ան նախ ծրագրուած երկօրեայ ընդհանուր շրջանակը ներկայացուց. այս անգամ որոշուած էր գլխաւոր աշխատանքը տանիլ հինգ մասնաճիւղով. քաղաքական, տնտեսական, մշակութային – գիտակրթական, տեղեկատուական, Հայաստան – Սփիւռք գործակցութեան հարցեր ու համահայկական մարմնի մը ստեղծումի քննարկում: Համաժողովը պիտի բացուէր Արտաքին գործերու նախարարին ու Հանրապետութեան նախագահին ելոյթներով եւ պիտի աւարտէր եզրափակիչ ելոյթով մը:

Է. Նալպանտեան հրաւիրեց ներկաները որ օրակարգի նիւթեր առաջարկեն, Ֆրանսայի պատուիրակութեան կազմութեան մասին կարծիք յայտնեն, ապա արտայայտուին համաժողովին ընթացքին մասին: Ըսաւ թէ մասնակցութեան դիմումները պէտք է ներկայացնել մինչեւ Յուլիս 1, սակայն, համախոհութեամբ որոշուեցաւ այդ թուականը 10 օր առաջ առնել Ֆրանսայի համար, քանի որ Յուլիս-Օգոստոս ամիսները արձակուրդի շրջան ըլլալով, հանդիպումի, ժողովի յարմար չէին:

Իրմէ ետք հակիրճ խօսքով հանդէս եկան առաջին համաժողովին Ֆրանսայի պատուիրակութեան երկու բանբերները՝ Լ. Բէպպաճեան (ֆրանսերէն) եւ Տ. Շիրվանեան (հայերէն):

Հարցում – առաջարկներու բաժնին մէջ շուեցաւ, որ օրակարգին վրայ տեղ տրուի վերաբնակեցում – արտագաղթ նիւթին, Բ. համաժողովին պատրաստութեան մեկնակէտ առնուին առաջինին արդիւնքները, եզրակացութիւնները, մասնակցութիւնը ապահովուի նաեւ Հայաստանի ժողովուրդին, ոչ պետական կազմակերպութիւններու ճամբով, ներգրաւուի երիտասարդութիւնը եւ տեղ տրուի նաեւ մշակոյթին, լեզուականին քանի որ միանական ձգտում կը նկատուի մէկ ազգ – մէկ մշակոյթ հեռանկարը: Այս վերջին արդար առաջարկ – պահանջին մասին բաւական զարմանալի էր տրուած «պատճառաբանութիւնը» թէ Հայաստանի ներկայի պայմաններուն մէջ հրատապը չէր լեզուական հարցը...:

Ամփոփիչ խօսքով Պր. Նալպանտեան առաջարկեց որ Ապրիլ 24-ի Կոմիտէն 15 օրէն 11 հոգինոց խումբ մը կազմէ որ պիտի պատրաստէ Յունիսի ժողովը, նաեւ նախատեսուած հինգ աշխատանքի խումբերուն համար ներկայացնէ երկու – երեք հոգինոց խմբակներ: Առիկա ընելով հանդերձ, դեսպանը չէշտեց թէ պատուիրակութեան կազմին համար խիստ սահմանափակում պիտի չըլլայ, այլ թէ տարով լայն մասնակցութեան: Անուններու ճշդումէն ու վաւերացումէն ետք անոնք լրատուամիջոցներով պիտի հրապարակուին, ու ի տեղեկութիւն հանրութեան:

Համաժողովին նուիրուած խորհրդակցութեան աւարտէն ետք Է. Նալպանտեան դնահատանքի խօսքերով անդրադարձաւ Ապրիլ 24-ի Կոմիտէին մինչեւ այսօր տարած արդիւնաւոր աշխատանքին ու մեթոներով պարգեւատրեց անոր նախագահ Ա. Կէօքճեանը, անդամներ Ա. Գրիգորեանը, Տ. Շիրվանեանը, Լ. Բէպպաճեանը, Վ. Կիւրեղեանը, Ա. Շմաւոնեանը, Հ. Զօպույեանը:

Ա. ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նախարարապետը՝ Ա. Շարոն փորձած է արդարացնել բանակին մուտքը Գազայի պաղեստինեան ինքնավար շրջանը եւ բացատրել տալ նաեւ, իր շրջապատին կողմէ, որ նահանջին պատճառը ամերիկեան ճնշումը չէր: Գազայի ոստիկանապետը շնորհաւորած էր Ուաշինկթընի նոր քաղաքականութիւնը, մինչ Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը կը պնդէր որ 24 ժամուան համար մտած էին, ապա, պիտի մեկնէին, վարչապետին բանբերն ալ աւելցուցած է հեգնանքով «Բանակին քաշուիլը որոշուած էր արդէն, երբ ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարը կը քննար»: Իսրայէլացիք կը շարունակեն սակայն իրենց ամրակոծութիւնները եւ պաղեստինցի զոհեր կան:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ, հացադուլ ընողներու հաշիւը (13 մեռեալ կար Ապրիլ 19-ին) կը գրաւեն ֆրանսական մամուլն ալ: Ապրիլ 19-ի «Լիպերասիոն»ը ամբողջ էջ մը նուիրած էր եւ Ռակըփ Տուրան իր յօդուածին մէջ կ'արձագանգէր Զէհրա Քուլաքսըզի՝ խօսքերուն. – «Թուրքիոյ մէջ, որպէսզի մարդկային իրաւունքները յարգուին, հարկ է վճարել եւ հաշուեցոյցը երբեմն շատ ծանր է: Կը վճարենք մեր արիւնով, մեր կեանքով»: 22-ամեայ այս կինը հացադուլի 149-րդ օրն է եւ այդ շարժումին դիմած է զօրավիգ ըլլալու համար բանտարկեալներուն: Ապրիլ 16-ին, Իզմիրի մէջ քոյրը մեռած է: Բանտարկուած էր որպէս անդամ ծայրայեղ ձախ – արգիլուած Ժողովրդական ազատագրութեան յեղափոխական ճակատին: Յօդուածագիրը կը գրէ թէ հացադուլի շարժումը խոր անտարբերութեամբ կը դիմաւորուի Թուրքիոյ մէջ: Ուրիշ կին մը՝ Զէհրա չի վարանիր ըսելու լրագրողին. – «Եկաք երբ արեան հոտը առիք, մինչ ամիսներէ ի վեր հացադուլի մէջ ենք: Հանրային կարծիքի զօրակցութիւնը դադրեցաւ յանկարծ Դեկտեմբեր 19 – 22-ի ջարդէն ետք»: Այդ օրերուն, ոստիկանութիւնը յարձակման անցած էր շուրջ 20 բանտերու վրայ եւ սպաննուած էին 34 բանտարկեալներ:

ՍՊԱՆԻՈՅ արդարադատութիւնը մերժեց Ռուսաստանի դիմումը Գուսինսկին յանձնելու: Ծանօթ է որ Ռուսաստանի Մեդիա Մոսթի սեփականատէրը Սպանիա ապաստանած է, իրեն դէմ եղած 250 միլիոն տոլարի զեղծարարութեան ամբաստանութեան պատճառաւ: Գուսինսկի, սակայն, դատական հսկողութեան տակ կը մնայ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ հարցախոյզի Ռոմիր հիմնարկին համաձայն 3-ի վրայ 2 Ռուս Լենինի դերը դրական կը նկատէ:

ԱՆՁՐԵՒՆԵՐԸ, վեց ամիս է, չեն դադրիր Ֆրանսայի վրայ, մանաւանդ Փարիզ եւ հիւսիսային շրջանները (գլխաւորաբար Սոմի նահանգ. Ապվըվիլ միշտ ջուրերու մէջ է) եւ մասնագէտները չեն բացառեր որ մոլորակի ջերմացումը պատճառներէն մէկն ըլլայ, բայց այդ ջերմացման պատճառներուն շուրջ տարակարծիք են: Անձրեւէն դատ ջերմութիւնն ալ մտահոգիչ է, Փարիզ հազիւ 6-7 աստիճան է, այսինքն ձմրան եղանակ: Ֆիկառօ (Ապրիլ 19) բազմաթիւ յօդուածներ նուիրած էր հարցին նաեւ կարճ հարցազրոյց մը հոգեբոյժ փրոֆ. Խուսար Զարիֆեանի հետ, որու կարծիքով արեւը անհրաժեշտ է մարդուն համար:

ՄԵՐԺԵԼ ԳԻՏՑՈՂՆԵՐ ԱԼ ԿԱՆ

Ինչպէս քանիցս գրուեցաւ, նոյնիսկ լուրը կարդացողին, լսողին համար վարկաբեկող բան է հայ պատմաբաններու մէկ երկրէն ուրիշ մը, մէկ ցամաքամասէն միւսը փութալը, մասնակցելու համար «հայեւթուրք երկխօսութեան»· այլ խօսքով՝ յանձն առնելը ջուր ծեծել մարդոց հետ որոնք շատ անգամ ջանքն իսկ չեն ըներ թրքական պաշտօնական թեզին կրկնութիւնը քանի մը փետուրով քօղարկելու։ Եւ ըսել որ երեւոյթը սկսած է բազմանալ, այլեւս ոչ միայն Թուրքերու, այլ նաեւ ուրիշներու կարգին Հայերու ալ մասնակցութեամբ որպէս կազմակերպիչ եւ ինչ որ աւելի՛ ծանրակշիռ է, որպէս պիւտճէ հայթայթող։

Բաւական տարակուսելի է որ կազմակերպիչի, կամ ելոյթ ունեցողի դերով նման հանդիպումներու ներկայ գտնուող Հայեր, անկեղծօրէն մղուած կ'ըլլան «երկխօսութեան» նպատակէն· նախ այն պատճառով որ կողմերուն մինչեւ այսօրուան արտայայտութիւններէն դատելով՝ կրնան միայն մենախօսութիւններ խնդրոյ առարկայ ըլլալ, հոգ չէ թէ «երկխօսութեան բեմ» որակուած սեղաններու շուրջ։ Աւելի կարեւոր ազդակը այս անհաւատութեան, այն պարագան է որ այդ սեղանին վրայ դրուած նիւթը նուազագոյն պայմանն ալ չի լրացներ որպէս այդ, չունենալով հաւասարակաց բնոյթ։ Հայ մասնակիցները կը խօսին ցեղասպանութեան մասին, Թուրքերը՝ ամէն բանի, բացի անկէ։ Քանի՛ քանի վայրերու մէջ, քանի՛ անգամներ կրկնուած այդ բեմադրութեան մասնակից ջուր ծեծող մերոնց, աւելորդ է անգամ հարց տալ թէ, իրա՛ւ, ի՛նչ ընելու կ'երթան Եւրոպայէն Ամերիկա, կամ Ամերիկայէն Ասիա։

Թերեւս մտածողներ ըլլան թէ օդանաւի հանգստաւէտ տոմս մը, քանի մը օրուան հիւրընկալութիւն, սանկ զբօսաշրջական փոքրիկ փակագիծով մը, բաւական լաւ կ'արդարացնէ։ Սակայն, այդ մտածումին տէրերը չեն անդրադառնար որ նման տրամաբանութեամբ օգտապաշտ, շահարկու տիպարներու կը վերածեն երբեմն լուրջ յարգանք վայելող, հեղինակութիւն նկատուող դէմքեր· պատմաբան, ընկերաբան, քաղաքագէտ, եւ այլն (խօսքը միշտ հայկական մասնակցութեան մասին է)։ Ուստի կը շարունակէ առկախ, անպատասխան մնալ հարցումը թէ մերոնք ի՛նչ ընելու կ'երթան «երկխօսութեան» խայծին հետքով։

Մինչեւ այսօր արձանագրուած այս գրեթէ ընդհանուր պատկերին քով, ի՛նչ ուրախութիւն որ վերջապէս սկսած է յայտնուիլ «զարտուղի»ն· դէմքեր, նոյնպէս պատմաբան, ընկերաբան, եւ այլն որոնք կը մերժեն «երկխօսութիւն» մըկլլտուած թրքական բեմադրութեան մէջ փիկիւռանի դեր կատարել։

«Մարմարա»յի Ապրիլ 10-ի թիւին առաջին էջի մէկ լուրով տրուած է երեւոյթին նորագոյն օրինակը։ Թուրքիոյ Խորհրդարանն ալ որոշած ըլլալով ցեղասպանութեան պնդումներուն մասին քննարկումի հաւաքոյթ (*) մը կազմակերպել, «բազմաթիւ թուրք պատմաբաններ ու դիւանագէտներ»ու հետ կը հրաւիրէ Հայաստանէն երկու պատմաբան ալ։

Հաւանաբար այդ առիթով է որ Հայաստանի պետական հեռատեսիլէն թղթակից մը խօսելու հրաւիրած է երկու պատմաբաններ· Նիկոլա Յովհաննիսեանը եւ Ռուբէն Սաֆրաստեանը։ Նիւթ եղած է հայ պատմաբաններու նման հաւաքոյթներու մասնակցութիւնը։ Ն. Յովհաննիսեան ու Ռ. Սաֆրաստեան ըսած են թէ սխալ կը նկատեն այդ կարգի հրաւէրի մը ընդառաջելը, որովհետեւ հայ պատմաբաններու համար վիճելի ոչ մէկ կողմ ունի հարցումը թէ ցեղասպանութիւն պատահա՞ծ է, թէ ոչ։ Այդ նիւթով բանավէճի, կամ քննարկումի մասնակցիլ կը նշանակէ ընդունած ըլլալ որ հաւանական կրնայ ըլլալ նաեւ ժխտական պատասխան մը։ Այս տեսակէտով, եթէ հայ եւ թուրք պատմաբաններու միջեւ ցեղասպանութեան մասին երկխօսութիւն մը պիտի ըլլայ, ատիկա պէտք է կեդրոնանայ այդ եղելութեան առընչուած այլ հարցերու վրայ։

Ռ. Սաֆրաստեան աւելի յստակօրէն նշած է թէ հայեւթուրք երկխօսութեան ծրագրուած ժողովէն ետք հաւասարակաց հաղորդագրութիւն մը կը ստորագրուի· հոն տեղ կը տրուի երկու կողմերուն ալ տեսակէտներուն, ինչ որ ապագային կերպով մը պիտի նշանակէ թէ հայ պատմաբանները ջանացած են ապացուցանել որ ցեղասպանութիւն գործուած է· իսկ իրականութիւնը այն է որ ցեղասպանութիւնը նման փաստարկումի պէտք չունի։

Կարդալէ ետք նման արտայայտութիւն, մարդ կը տարուի սփոփանքի հառաչով մը «վերջապէ՛ս» գոչելու։ Վերջապէս, գործ տեսնելու յաւակնութեան, ճամբորդելու հաճոյքին դէմ կը սկսի յայտնուիլ ճիշդ կեցուածքը։

Մանաւանդ որ յաջորդ օրուան թուրք մամուլը («Սթար» Ապրիլ 11) ունի «Երկրորդ "Կէս գիշերուան ճեպընթաց"ը» խորագրուած էջ մը որուն հեղինակն է Ձէյնէփ Կիւրճանլը։ Լրագրողուհին նախ նիւթ կ'ընէ Ա. Եղոյեանի «Արարատ» ժապաւէնը որուն պատրաստութիւնները կը տեսնուին եւ որուն ինչպէս գրուեցաւ, դերակատարներէն մէկը պիտի ըլլայ Շ. Ազնաւուր։ Ըսելով որ այդ ժապաւէնին նիւթը ցեղասպանութիւնն է, Ձ. Կիւրճանլը արդէն զայն կը նկատէ «Կէս գիշերուան ճեպընթաց»ին Բ. տարբերակը, նկատի առած՝ Թուրքիոյ դէմ անոր բանալիք քարոզչական արշաւը։ Նոյնիսկ, կ'ըսէ թէ Ա. Եղոյեան մանաւանդ եթէ յաջողի այդ գործով տիրանալ Օսքարի մը զոր շատ փոքր տարբերութեամբ 1997-ին չկրցաւ ունենալ, «խորհրդարաններու քաղաքական մարդոց կողմէ «ցեղասպան» հռչակուած Թուրքերուն այդ պիտակը այդ ժապաւէնով պիտի փակցուի արուեստի մարզէն ալ»։

Հարց տալով թէ Հայերու այդ ընթացքին դէմ ի՞նչ կ'ընէ Թուրքիա, ան կը յիշէ Ազգային Ժողովին ու Անգարայի մէկ համալսարանին մէջ, մէկը Ապրիլ 13 – 14-ին, միւսը Նոյեմբերին ծրագրուած, ցեղասպանութեան նիւթով երկու հաւաքոյթներու պարագան· Երկուքին համար ալ հայ պատմաբաններ – նաեւ Հայաստանէն – կը հրաւիրուին· Հայաստանցիները Անգարա երթալու համար մուտքի արտօնագիրի պէտք ունենալով կը դիմեն Մոսկուայի թրքական դեսպանատունը։ Հոն երբ կը տեսնեն որ Լ. Բարսեղեանի պաշտօնին մէջ կայ «ցեղասպանութիւն» բառը (ան տնօրէնն է Երեւանի Ցեղասպանութեան Թանգարանին), կը մերժեն Թուրքիա մուտքի արտօնութիւն տալ իրեն։ Արդիւնքը այն կ'ըլլայ որ Թուրքիոյ Խորհրդարանին մէջ ծրագրուած գիտաժողովը վտանգուի ու Անգարա սկսի մտածել թէ ի՛նչպէս կրնայ փրկուիլ Հայերու ցեղասպանութեան մասին միայն Թուրքերու միջեւ վիճարկում ունենալու հեռանկարէն։ Ինչ որ եղաւ պարագան։

Դատելով նման զարգացումներէ, բոլորովին անկարելի չի թուիր Ռ. Սաֆրաստեանի գծած ճամբուն իրականացումը· հայեւթուրք երկխօսութիւն, ցեղասպանութեան առընչուած մարզերու, նիւթերու մասին, ինչպէս օրինակ, հատուցումի ձեւ, եւ այլն։ Կը բաւէ քիչ մը արժանապատուութիւն, քիչ մըն ալ հաճելին մերժելու կարելիութիւն ունենալ։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(*) Տե՛ս «Յառաջ», Ապրիլ 18, Ա. էջ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ
ԹԱՄԱՐ ՄԵԾ ԹԱԳՈՒՀԻԻ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ ՏԻՐԱԿԱՆ ՁԻԺ՝ ԱՐՔՈՒՆԻՔԻՆ ՆԵՐՍ

ԶԱՔԱՐԵԱՆՆԵՐ՝
ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԱՄԷՆԷՆ ՀԵՂԻՆԱԿԱՒՈՐ ԻՇԽԱՆՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԱՄԻՐ ՔՈՒՐԴ ԱՐԾՐՈՒՆԻ՝ ԱՐՔՈՒՆԻ ԳԱՆՁԱՐԱՆԱՊԵՏ

Վրաստանի քաղաքական կեանքին մէջ մեծ դերակատարութիւն ունեցող Արծրունիներու Մահկանաբերդի ճիւղին ներկայացուցիչն էր Ամիր Քուրդ, որ Վրացիներուն մօտ ծանօթ էր Ապուլ Հասան անունով։ Անոր քոյրը՝ Սահակադուխտ, Սարգիս Զաքարեանի կինն էր։ Ամիր Քուրդ Արծրունի, տոհմական ժառանգական իրաւունքով, Թիֆլիսի ու Քարթլիի ամիրապետի եւ արքունի գանձարանապետի տեղեկալի պաշտօնները վարած էր, բայց յետոյ Գէորգի Գ. Թագաւորէն հալածուելով, եղբօր՝ Թիֆլիսի քաղաքապետ Վասակի հետ 1156-ին Կարին՝ Սալթուք ամիրային մօտ գացած եւ անկէ տիրոյթներ ստանալով՝ հոն հաստատուած էր։

Թամար Թագուհիի գահակալութենէն ետք Սարգիս Զաքարեան անձնապէս միջամտեց Թագուհիին մօտ եւ իր աքսորէն վերադարձնել տուաւ աներորդին՝ Ամիր Քուրդը, որմէ ետք Թագուհին վերստին զայն Քարթլիի եւ Թիֆլիսի ամիրապետ նշանակեց։

Այդ օրերուն Վրաց ազնուականութիւնը տարբեր խմբաւորումներու բաժնուած էր՝ իշխանութեան բարձր դիրքեր գրաւելու համար. անոնց միջեւ պայքարը սաստկացաւ մանաւանդ Թագուհիին ամուսնութեան կապակցութեամբ, որովհետեւ խմբաւորումներէն իւրաքանչիւրը կ'ուզէր, որ Թագուհիին ամուսինը իր դրածոն ըլլայ։ Այս պայքարին մէջ յաղթական դուրս ելաւ Ամիր Քուրդ Արծրունի, եւ անոր միջնորդութեամբ Թագուհին 1185-ին Վլատիմիր Սուզտալեան ռուսական պետութեան իշխան Եուրի (Գէորգի) Պոկոլիուպսքիի հետ ամուսնացաւ։ Եուրի իշխան իր հօր՝ Անտրէյ Պոկոլիուպսքիի սպանութենէն ետք Հիւսիսային Կովկաս փախած եւ ղփչաղներուն մօտ ապաստան գտած էր։

Եուրիի եւ Թամարի ամուսնութենէն ետք Ամիր Քուրդի հեղինակութիւնը աւելի զօրացաւ. Թագուհիին որոշումով ան պետական խորհուրդի դարբազիի անդամ նշանակուեցաւ ու արքունի գանձարանապետի՝ մեճուրճլէթ – ուխուցեսիի պաշտօնը ստացաւ. Թագուհին միաժամանակ Թիֆլիսէն հարաւ տարածուող ընդարձակ տիրոյթներ եւ Ռուսթաւի քաղաքը շնորհեց անոր։ Ամիր Քուրդի կը պատկանէր արդէն իր տոհմական կեդրոն Մահկանաբերդ՝ Զորափոր գաւառին մէջ (ներկայ Իջեւանի շրջանին մէջ), Դեղձնուտ վանքին մօտակայ անտառներուն խորը, Խընձորկուտ վտակի ափին, որ ժայռերու գագաթին թառած անառիկ եւ պարսպապատ ամրոց մըն էր։

Թամար Թագուհի այնուհետեւ Ամիր Քուրդի եղբայրը՝ Հաղբատի վանքի վանահայր Բարսեղը Քարթլիի արքեպիսկոպոս նշանակեց. Բարսեղ այսպէսով քաղկեդոնական դաւանանքը ընդունեցաւ եւ Վրաց Եկեղեցւոյ կապուեցաւ։

Այս ժամանակ մեծ հեղինակութեան տիրացաւ նաեւ Ամիր Քուրդի զաւակը՝ Հասան, որ Վրացիներուն մօտ ծանօթ էր Գուզան անունով։ Ան ճանչցուած էր նաեւ Հասան Կայանեցի անունով, որովհետեւ Կայան բերդը (նոյնպէս Զորափոր գաւառին մէջ) անոր իշխանանիստ կեդրոնն էր։ Թամար Թագուհի զայն Տայքի ու Կղարջքի կառավարիչ նշանակեց՝ իբրեւ նստավայր անոր շնորհելով Տայոց Քար բերդը։

ՕՐԲԷԼԵԱՆՆԵՐՈՒ ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

Թամար Թագուհիի գահակալութենէն ետք, Օրբէլեանները, որոնք նախապէս ամիրսպասալարութեան պաշտօնը կը վարէին եւ մեծ հեղինակութիւն ունէին Արքունիքէն ներս, եւ զոր կորսնցուցած էին ամիրսպասալար Իվանէ Օրբէլի գլխաւորութեամբ Գէորգի Գ. Թագաւորին դէմ բարձրացած 1177 – 1178-ի ապստամբութենէն ետք, սկսան վերականգնել իրենց նախկին իրաւունքները։

Արդարեւ, ամիրսպասալար Իվանէ Օրբէլի եղբօր՝ Լիպարիտ իշխանի զաւակներէն Իվանէ իր աքսորէն Գուգարք վերադարձաւ եւ Թամար Թագուհիէն վերստացաւ Օրբէլեաններու տիրոյթներուն մէկ փոքր մասը եւ տոհմական կեդրոն Օրբէթ ամրոցը։ Նշենք, որ անոր եղբայրը՝ Էլիկում, որ Նախճաւանի մէջ բնակութիւն հաստատած էր, 1184-ին զոհ գացած էր Գանձակի ճակատամարտին։ Նշենք նաեւ, որ Իվանէէն եւ Էլիկումէն սկսեալ Օրբէլեաններու տոհմը երկու ճիւղի բաժնուեցաւ. Իվանէի սերունդը ծանօթ դարձաւ Վրաց Օրբէլիներ անունով, իսկ Էլիկումի սերունդը՝ հայ Օրբէլեաններ անունով։

ԶԱՔԱՐԷ ԵՒ ԻՎԱՆԷ ԳԼԽԱՒՈՐ ՆԵՑՈՒԿ ԹԱԳՈՒՀԻԻՆ· ԶԱՔԱՐԷ՝ ԱՄԻՐՍՊԱՍԱԼԱՐ, ԻՎԱՆԷ՝ ԱՐՔՈՒՆԻ ՄԵԾ ՎԷԶԻՐ ԵՒ ԱԹԱԲԷԿ

Սարգիս Զաքարեան իշխանի մահէն ետք (1187) Թամար Թագուհի Վրաց բանակի ամիրսպասալարութեան պաշտօնը Գամրեկէլ Թորելիի յանձնեց. Թորելիները Վրաց ազնուական մեծ ընտանիքներէն էին, եւ այդ հիմամբ ալ Գամրեկէլ մեծ հեղինակութիւն էր արքունիքին մէջ։ Թամար Թագուհի ամիրսպասալարի օգնականներ նշանակեց Սարգիս Զաքարեանի զաւակները՝ Զաքարէ եւ Իվանէ, որոնք միաժամանակ Վրաց բանակի հրամանատարութեան կապուած հայկական զօրքերու սպարապետներ նշանակուեցան։

Այս ժամանակ, նոյն տարին իսկ, Թամար Թագուհի, իր ամուսնանալէն երկու տարի ետք, 1187-ին բաժնուեցաւ իր ռուս ամուսինէն՝ Եուրիէն, որմէ ետք Եուրի չնորհազրկուեցաւ եւ Վրաստանէն հեռանալով Պոլիս մեկնեցաւ։

Ամուսնալուծուելէն երկու տարի ետք, 1189-ին Թամար Թագուհի օսերու թագաւորի զաւկին՝ Սոսլանի հետ ամուսնացաւ։ Սոսլան թագաւոր օծուելով՝ Դաւիթ անունը ստացաւ եւ Վրաստանի թագաւոր անուանուեցաւ։

Թագուհիին նախկին ամուսինը՝ Եուրի, որ Պոլիս հաստատուած էր, բանակցութեան մէջ մտաւ Վրաց իշխաններուն հետ՝ իր նախկին կնոջ դէմ ընդդիմադիր ճակատ պատրաստելու եւ գահը վերագրաւելու համար։ Եուրի Թիֆլիսի մէջ իրեն աջակից գտաւ Ամիր Քուրդ Արծրունի իշխանը, որ իր հովանաւորը եւ միջնորդը եղած էր Թամարի հետ ամուսնութեան համար, այս պատճառով ալ, Եուրիի եւ Թամարի ամուսնալուծումէն ետք Ամիր Քուրդ իշխանը հեղինակազրկուած էր։

Այսպէսով, Ամիր Քուրդ Արծրունի իր նախկին հեղինակութիւնը վերահաստատելու համար միացաւ Եուրիի· անոնց շուրջ խմբուեցան նաեւ իրենց կեդրոնախոյս ձգտումներով ծանօթ վրացի մեծաթիւ իշխաններ՝ տապալելու համար Թամար Թագուհին։ Ընդդիմադիրներ, իրենց ուժերը կազմակերպելէ ետք, 1191-ին ապստամբութիւն բարձրացուցին Թագուհիին դէմ։

Արքունիքին համար ճգնաժամային վիճակ ստեղծուեցաւ. ապստամբները լաւ կազմակերպուած եւ ուժեղ էին, եւ Վրաց ազնուականութեան աւագանին ապստամբներու կողքին էր. այս ժամանակ նաեւ նոր մահացած էր բանակի ա-

միրսպասալար Գամրեկէլ Թորելի, եւ չկար կազմակերպուած ուժ մը՝ պաշտպանելու համար երիտասարդ Թագուհին:

Այս խռովիճակին ի տես Թագուհին Զաքարէ եւ Իւանէ Զաքարեան եղբայրներուն դիմեց՝ պաշտպանելու համար գահը: Զաքարէ եւ Իւանէ իշխաններ արագօրէն իրենց շուրջ համախմբեցին հայ եւ Թագուհիին հաւատարիմ մնացած վրացական զօրքերը եւ արշաւանքի ձեռնարկեցին ապստամբներուն դէմ: Կատաղի կռիւներէ եւ սկզբնական որոշ յաջողութիւններէ ետք ապստամբները ծանր հարուածներ ստացան եւ ի վերջոյ ջախջախուեցան:

Միր Քուրդ Արծրունի, որ ապստամբութեան գլխաւոր ղեկավարներէն էր, երբ տեսաւ, որ այլեւս դիմադրութիւնը անիմաստ է, յաջողեցաւ փախուստ տալ եւ իր միջնաբերդ Մահկանաբերդի մէջ ապաստանեցաւ, ուր հաւանաբար նոյն տարին ալ մահացաւ: Անոր զաւակը՝ Հասան, որ Կայեան բերդին մէջ կը բնակէր, վրաց պետութեան սահմաններէն հեռացաւ եւ Շահի Արմէններուն մօտ ծառայութեան մտաւ: Արծրունիներու Զորոփոր գաւառը եւ Կայեան բերդը գրաւուեցան, որմէ ետք իբրեւ Արծրունիներու տիրոյթներ մնացին Մահկանաբերդը եւ անոր յարակից Ագստեւի հովիտը:

Ապստամբութեան ճնշումէն եւ կարգ ու կանոնի վերահաստատումէն ետք, նոյն տարին իսկ (1191) Թամար Թագուհի Զաքարէ իշխանը վրացական եւ հայկական զօրքերու ամիրսպասալար նշանակեց, իսկ անոր եղբայրը՝ Իւանէ, որ տարիքով աւելի փոքր էր, ստացաւ արքունի մեծ վեզիրի՝ մսախուրթ-ուխուցեսի պաշտօնը. Թագուհին այնուհետեւ Իւանէի աթաբեկի տիտղոս շնորհեց:

Թագուհին նաեւ ընդարձակ կալուածներ շնորհեց Զաքարեաններուն. Զաքարէ, որ Լոռիի տէր դարձած էր, նոր տիրոյթներու տիրացաւ եւ անոր տրուեցաւ Թումթաւի քաղաքը, իսկ Իւանէի տրուեցան Կայեան ու Կայծոն բերդերը, Ագստեւի եւ Զորագետի հովիտները, Սեւանայ լիճի աւազանը՝ Գեղարքունիքը, եւ Փառիսոսի գաւառը:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱՆԺԱՄԱՆՑԵԼԻ ԱՐԺԷՔԸ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԿԵԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

(հայերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն)

ՏՈՔԹ. ԱԲԷԼ ՔՀՆՅ. ՕՂԼՈՒԳԵԱՆ

Ժնեւ, 2001

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱԽՄԲԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ ՓՈՐՁ

Ժամը 15-ին, թատերասրահը լեփ լեցուն էր ծեր ու պետով. մեծ ու պզտիկով եկել էին դիտելու մանուկների ու մանկական ներկայացումը: Օրն էր Կիրակի: Ապրիլեան արեւոտ, տաք, լուսաշող օր: Սրահը բաւարար չէր տեղաւորելու բոլորին: Եւ ո՛վ զարմանալի: Ոչ ոք չդժգոհեց: Ոչ ոք դուռը չգոցեց եւ ետ դարձաւ: Երկու տասնեակից աւելի հանդիսականներ ոտքի վրայ դիտեցին թատերական երկունքը լոյս մանուկների: Նայեցին Գրիգոր Լուսաւորչի մասին Արմինէ Գէորգեանի բեմագրով գրուած մօտաւորապէս մէկ ժամանոց ներկայացումը, որի նախաձեռնողը, ներշնչողը եւ անտրտունջ մինչեւ վերջ նպատակին հասնելու կամք ցուցաբերողը եղաւ Սամուէլ-Մուրատ վարժարանի Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ուսուցչուհին:

Աշակերտ, ծնող, հոգեւոր ու վարչական միախմբուել էին կարգ ու պատշաճով տօնելու պետականօրէն քրիստոնեայ դառնալու տասնեօթ դարը: Ներկայացումը երեխաների համար ունէր ուսուցողական և բարոյախօսական նշանակութիւն: Աշակերտները թատերախաղի միջոցով հաղորդակցւում էին մեր պատմութեանը: Պատմութիւն, որ արդիական նշանակութիւն ունի: Պատմութիւն, որից սովորելը միշտ էլ կարեւորագոյն է ապագայ հայ սերնդի համար: Համակարգիչի մասնագէտ դասատուն ստանձնել էր ներկայացման ծրագիրն ու լուսանկարները տպելու գործը: Դահլիճի մուտքին՝ ինչպէս արհեստավարժ թատրոնում, բաժանւում էին խնամքով պատրաստուած գրքոյկները: Այս բոլոր նախապատրաստական աշխատանքը կատարեալ չէր լինի, եթէ երեխաները չխաղային վերապրումով, բեմական խօսքի յստակ ու անաղարտ արտաբերմամբ: Ի ուրախութիւն հանդիսատեսի, չկար թրքահայ, ռուսահայ, ֆրանսահայ, արաբահայ, պարսկահայ եւ այլեայ արտաբերում: Մասնակցում էին 26 աշակերտ: Խաղում էին դժուարին դերեր: Տրդատ Թագաւոր, Գրիգոր Լուսաւորիչ, Թագուհի, Հռիփսիմէ Կոյս, Արքայաքոյր, Սպարապետ, Զինուոր, Նաժիշտ, նաեւ Պալատականներ: Լռջութիւնը համակել էր նրանց, երբ բացուեց վարագոյրը: Անշփոթ, վստահ, սաները Մխիթարեան Միաբանութեան վարժարանը սովորողի լեզուով արժանաւորութեամբ բեմական կարճ ժամանակամիջոցում հանդիսատեսին հրամցրեցին պատմական այնպիսի մի շրջան, որը ճակատագրական դէպքերով Հայոց պատմութեան երեւելի էջերից է: Ծնող-դերասան Արթօն միացել էր դպրոցական թատերախմբին: Բեմում մարմնաւորում էր մի քանի դերեր՝ Սպարապետ, Արքունի ախոռապետ, Պատմագէտ Ագաթանգեղոս, Թագաւորի թիկնապահ, Պալատական դպիր...: Ոգեւորութիւնը միահամուռ էր: Երեխաները չէին վրիպում: Ուժ ու կոչ անելով պահում էին բեմական ժամ ու կշռոյթի ըմբռնումը, որ փաստօրէն ուսուցանել էր բեմադիրը: Նրանց համար չկար գլխաւոր ու դրուագային դեր: Բոլոր դերերն էլ գլխաւոր էին: Քանդեց աշակերտ եւ մի ծնող բեմում ծաւալուող դէպքերի պատմականութիւնը արդիականացրին:

Վերջում, բարեմաղթանք, շնորհակալութեան խօսք, շարունակելու առաջարկ...:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉ ՄԱԼԱՔ ՔԱՐՇ

«The Ottawa Citizen» օրաթերթը իր 2001 Ապրիլ 1-ի թիւին մէջ յօդուած մը յատկացուցած է Օթթաուայի տեսարաններու հռչակաւոր հայազգի լուսանկարիչ Մալաք Քարշին, որու լուսանկարներէն մէկը ընտրուած է Գանատայի Նամակատան կողմէ գանատական 10 տեսարժան վայրերու նուիրուած դրոշմաթուղթերու շարքին մէջ: Լուսանկարը կը պատկերացնէ վառ կարմիր կակաչներու ածու մը, որուն ետին կ'երեւին Օթթաուայի գետն ու Խորհրդարանի շէնքերը: Դրոշմաթուղթը լոյս պիտի տեսնէ Մայիս 10-ին:

Քարշի բառերով, սոյն դրոշմաթուղթը կը ներկայացնէ «ամբողջ կեանքի մը գործին գագաթնակէտը»: Քարշի միակ ափսոսանքն է, որ դրոշմաթուղթը, շարքին մէջ այլ 4 դրոշմաթուղթերու կարգին, պիտի արժէ 1,05 տոլար (միջազգային առաքումներու համար), մինչ մնացեալ հինգը պիտի արժեն 60 սէնթ (ԱՄՆ-ի ուղղուած առաքումներու համար): «Պիտի փափաքէի, որ տեղական սպառումի յատկացուէր դրոշմաթուղթը, որպէսզի աւելի յաճախ կարենային Գանատացիներ տեսնեն զայն» ըսած է 86-ամեայ լուսանկարիչը, որու մասնագիտութիւնն են Օթթաուայի կակաչներն ու յուշարձանները:

Յօդուածագիրը՝ Մայքլ Փրէնթիս կ'աւելցնէ, որ հակառակ դինի մասին մեծապահութեան, Քարշ չի գանգատիր եւ ուրախ է, որ դրոշմաթուղթը Գանատական կակաչներու փառատօնին քարոզչութիւնը կը կատարէ: Այս փառատօնը տեղի կ'ունենայ 1953-էն ի վեր ամէն տարի Մայիս ամսուն Օթթաուայի մէջ եւ կը նկատուի այս ծաղիկին նուիրուած աշխարհի ամէնէն մեծ տօնախմբութիւնը: Յօդուածագրին համաձայն, Փառատօնը Մալաքին գաղափարն է, եւ գալ տարի, փառատօնին 50-րդ տարեդարձին առթիւ, ան պիտի ստանձնէ անոր պատուոյ նախագահութիւնը:

Գանատայի Նամակատունը դրոշմաթուղթի ներածականին մէջ կը նշէ, որ «Որպէս երախտագիտութիւն Երկրորդ Աշխարհամարտի ընթացքին Գանատայի ցուցաբերած օժանդակութեան համար, Հոլանտայի արքայական ընտանիքը Օթթաուայի նուիրած է 100 հազար կակաչներու սոխեր: Այս կակաչներուն տարեկան ծաղկումը դարձած է գեղեցիկ եւ խորհրդանշական երեւոյթ մը, որու ծաւալն ու փառքը աճած է տարիներու ընթացքին»:

Դրոշմաթուղթի վրայի կակաչներու ածուն ստեղծուած է Ազգային մայրաքաղաքի յանձնաժողովին կողմէ՝ հիմնուելով Մալաքի թելադրանքներուն վրայ: «Մինչեւ անոր ստեղծումը, երկու տարի առաջ կարելի չէր լուսանկար մը առնել, որուն մէջ միաժամանակ երեւէին կակաչները, գետը եւ խորհրդարանը» կը բացատրէ Քարշ, ան կը յայտնէ նաեւ, որ «կը սիրէ Օթթաուայի գետը» եւ թէ «ծաղիկներու ու ջուրի համախմբումը կը մնայ իր նախընտրած նիւթերէն մէկը»:

Առաջին անգամ չէ, որ Մալաքի գործերէն մէկը կ'ընտրուի գանատական դրոշմաթուղթի մը վրայ, այլ եօթներորդ: Քարշ Գանատա գաղթած է 1937-ին եւ իր առաջին լուսանկարչական սթիւտիոն բացած է Սփարք փողոցի վրայ 60 տարիներ առաջ, որպէս օգնական ունենալով երկրորդական վարժարանը նոր աւարտած Պարպարան, որ իր կինն է 58 տարիներէ ի վեր: Իր երկար եւ յաջող ասպարէզի ընթացքին, ան արժանացած է բազմաթիւ մրցանակներու (Տարուան նկարիչ, National Film Board-ի Ոսկի մետալ), ինչպէս նաեւ հեղինակն է բազմաթիւ լուսանկարչական գիրքերու (Ottawa, National Capital Region, The/La Gatineau):

Յօդուածի վերջաւորութեան կը մատնանշուի, որ հետաքրքրական զուգադիպութեամբ մը, գալ ամիս պիտի հրատարակուի նաեւ դրոշմաթուղթ մը, որ կը մեծարէ բոլոր հայկական ծագումով Գանատացիները, որոնց կարգին են Մալաքը եւ իր նշանաւոր եղբայրը Եուսուֆ Քարշը: Գանատայի Նամակատունը կը յիշէ, որ Հայաստանը, «առաջին պետութիւնը եղած է, որ պաշտօնապէս ընդունած է քրիստոնէութիւնը 1700 տարիներ առաջ»: Յօդուածագրի գնահատումով «ներկայիս հայկական ծագումով 50 հազար անհատներ կը բնակին Գանատայի մէջ, երկիր մը, որու կրօնական ազատութիւնը գիրենք կամ իրենց նախահայրերը հոն բերող քաշողական ուժը հանդիսացած է»:

ՑՈԼԻՆԷ

«Հորիզոն», Ապրիլ 9

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԱՆՈՒՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

1919-ի Մայիսից կեանքը կամաց-կամաց սկսել էր բարելաւուել: Ամերիկեան ալիւրի հասնելով մեղմացել էր սովը:

1919-ի գարնանը հայ-անգլիական ուժերով գրաւուեցին Կարսը, Նախիջեւանը, Ակզրումը, Սուրմալուն: Միաժամանակ տեղից շարժուեց եւ գաղթականութիւնը: Հայաստանի կառավարութիւնը գումարներ էր յատկացնում փոխադրման եւ մի ամսուայ ապրուստի համար:

Գիւղացին չի կարող հողազուրկ մնալ, առանց ապրուստի հիմնական միջոցի, եւ 1920-ի վաղ գարնանը Հայրս Կարսի մարզ գնաց, հող եւ տուն ստացաւ Ամալի գիւղում: Վար ու ցանք արեց եւ եկաւ մեր ետեւից: Լծեց սայլը, մեզ դրեց վրան եւ չատերի նման դէպի արեւմուտք շարժուեցինք:

Մեր նոր տունը գիւղի ծայրին էր, առջեւում մի քան ուռենիներ կային: Հայրս մի քիչ նորոգել էր տունը, ջուր բերել մինչեւ մեր դուռը, որ մօրս համար հեշտ լինի: Ամրանը ցորենի առատ բերք ստացանք: Տուն ունէինք, հող ունէինք, կեանքը, թւում էր, հունի մէջ է ընկնում, թւում էր, վերջ մեր թափառումներին: Սակայն այստեղ էլ կարճ ապրեցինք: Նոյն տարուայ Սեպտեմբերի վերջին նորից նոյն ծանօթ ահազանգը եկաւ՝ փախէք, Թուրքը գալիս է:

Պատերազմում Թուրքիայի կրած պարտութիւնից յետոյ երկրում իշխանութեան գլուխ անցած քեմալականները, Խորհ. Ռուսաստանից մեծաքանակ դրամ, զէնք ու զինամթերք ստանալով, 1920-ի Սեպտեմբերի կէսերին յարձակուեցին Հայաստանի վրայ: Բարոյալքուած ու կազմալուծուած հայկական բանակը չդիմադրեց Թուրքերին: Զօրամասերը թափանցած բոլշեւիկների ակտիւ քարոզչութեան հետեւանքով Թուրքական բանակը դիտում էր որպէս ազատարար բանակ, որ գալիս էր բանուորների եւ գիւղացիների իշխանութիւն հաստատելու: Հայ բոլշեւիկները կոչեր էին տարածում, զինուորներին յորդորելով՝ չենթարկուել սպաների հրամաններին, չկրակել Թուրք եղբայրների վրայ, զէնքը, ընդհակառակն, ուղղել իրենց հրամանատարների դէմ: Եւ զինուորները դէն էին նետում հրացանները, լքում դիրքերը: Մի քանի օրում ընկան Սարիղամըշն ու Կաղզուանը: Առանց կռուի թշնամու ձեռքն անցաւ անառիկ Կարսը: Եւ «ազատարար Թուրք եղբայրները» ըսկսեցին անխնայ սրի քաշել ու կողոպտել բնակչութեանը, շատերին գերի տարան:

Ես ամէն ինչ չէ որ հասկանում էի, ճանապարհ գնալը նոյնիսկ հետաքրքիր էր: Անցած հինգ տարում այնքան յաճախ էինք տեղից տեղ գնացել, որ երեւի սովորութիւն էր դարձել, երեւի թւում էր՝ այդպէս էլ պիտի լինի: Եւ ամէն անգամ, երբ սկսում էինք ճանապարհի պատրաստութիւններ տեսնել, հագնում էի լաւագոյն շրջազգեստս (կարմիր թաւիշից կարուած), վերցնում խրձիկս (փայտէ ձողի վրայ կոճակից դէմք էի սարքում, գոյնզգոյն զործուածքներից զգեստներ հագցնում), այնպէս առօք-փառօք բազմում սայլին, ասես ուխտ էինք գնում: Այնուհանդերձ, դա նորից գաղթ էր, իրականացող յոյսերի հերթական խորտակում: Երբ սայլը շարժուեց, յիշեցի (մինչեւ օրս էլ յիշում եմ) տան մի անկիւնում կիտուած ոսկեհատ ցորենի չեղջը, որ յայտնի չէ ում էինք թողնում:

Ամալին Ալեքսանդրապոլից հեռու չէր, նոյն օրն էլ հասանք: Իրերի մի մասն ու պապիս թողեցինք մի փոքրիկ խրճիթում, իսկ մենք շարունակեցինք ճանապարհը: Հայրս որոշել էր մեզ որեւէ ապահով տեղ հասցնել, ապա վերադառնալ պապիս ետեւից: Այլ հնար չկար՝ բեռը ծանր էր, եզները հազիւ էին քաշում սայլը:

Թէեւ բեռով էլ ճանապարհը երկար տեւեց: Երբ հասանք Ելենովկայի (այժմ՝ Սեւանի) շրջանի Զրուչլու (այժմ՝ Վարսեր) գիւղը, արդէն ձիւն էր դրել: Այսպիսով, մեր ճանապարհն անցաւ Ղարաքիլիսայով, Դիլիջանով ու աւարտուեց Սեւանում: Ինչպէս եւ ուրիշ գիւղերում այստեղ էլ մեզ հետ էին թէ հօրս, թէ մօրս ազգականները:

Զրուչլում տեղաւորուեցինք մի գիւղացու տանը (անունը, եթէ չեմ սխալւում, Ալեքսան էր), որի դուռը բացւում էր ուղիղ գերեզմանատան վրայ: Ցերեկները նրանց հետ թոնրատանն էինք անցկացնում, գիշերները՝ մեզ յատկացուած մի ցուրտ՝ գոմին կից սենեակում: Ալեքսանը շատ երեխաներ ունէր, մի քանիսին որբանոց էր տուել, երեքն էլ տանն էին: Կինը բարի էր, չնայած ունեւոր չէին, բայց թխած հացից երբեմն մեզ էլ էր բաժին հանում:

Մեր ունեցած երկու եզն ու մի կովը տեղաւորեցինք նրանց գոմում:

Նոյեմբերի առաջին օրերին լուր եկաւ, որ Թուրքերը առանց կռուի մտել են Ալեքսանդրապոլ: Դա նշանակում էր, որ հայրս չի կարող գնալ ու բերել պապիս: Տարունակ նրա մասին էր մտածում ու երգում Շահազիզի «Երազը», «մօրս» բառը փոխած «հօրս»ի:

(Շար. 13)

Տիկին Անուշաւան Շտիկեան,
Օր. Լիլիան Շտիկեան,
Պր. Ժիրայր Շտիկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վազրիկ Շտիկեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ՇՏԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 12-ին, 96 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Ապրիլ 23, ժամը 14.30-ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

60, avenue d'Iéna, 75116 Paris

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Շտիկեանի, զաւակներուն եւ Տէր եւ Տիկին Վազրիկ Շտիկեանի:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆ. — Եսթեր Ասլանեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր մօր՝ Նուարդ Ասլանեանի եւ քեռկնոջ Վավա Խաչատուրեանի յիշատակին անոնց մահուան 17-րդ տարելիցներուն առթիւ:

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Պ. Սիմոն Աւտոյեան Կոմիտաս վարդապետի, Աւետիս Ահարոնեանի եւ ապրիլեան նահատակներու յիշատակին 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Communiqué de Presse

ADL PARTICIPE A LA SEMAINE «MEMOIRE CONTRE LE RACISME»
organisée
par l'EUROPE DE LA MEMOIRE
en partenariat
avec le CONSERVATOIRE HISTORIQUE DU CAMP DE DRANCY
et plusieurs associations.
Conférences de l'ADL :
le 25 avril à 15h: Romainville sur le livre **«Golgotha de l'Arménie Mineure»**
et
le 26 avril à 15h: St-Denis sur le livre **«Archag Tchobanian et le Mouvement arménophile en France».**

(Շար. Ա. էջէն)

ցեղասպանութիւնը ժխտող խօսքերուն: Գրութեան մէջ լայն տեղ տրուած է Ի. Ջարնիի դատապարտող նամակին որմէ մէջբերումներ ալ կատարուած են:

⁂

«ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶ» ԵՒ «ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ՓՈՍԹ», ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԿԱՐԳԱՒՈՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ամերիկեան մամուլի ծանօթ այս երկու անունները Ապրիլ 18-ի իրենց թիւերուն խմբագրականը յատկացուցած են Ղարաբաղի Հարցին, դրուատելով անոր լուծում բերելու նախագահ Պուշի ջանքերը: Ըսուածը այն է որ այդ ջանքը մղուած է շրջանին քարիւղի պաշարներուն, թէեւ դրական կը նկատուի աշխարհի խռովայոյզ շրջաններու խնդիրներուն հանդէպ ցոյց տրուած հետաքրքրութիւնը: Ուշագրաւ է «Նիւ Եորք Թայմզ»ի մէջբերումը Պուշի իշխանութեան մէկ պաշտօնատարին խօսքէն կատարուած. ան ըսած է. «Հայաստանի նախագահը որ ղարաբաղցի է եւ եղած է այդ մարզին նախագահ, ի հարկին կրնայ համոզել Հայերը, յատկապէս զինուորական հզօր հատուածը, որ հրաժարին անկախութեան իրենց պահանջէն, եթէ ինք այդ ուղղութեամբ որոշումի յանգի»:

COMMEMORATION DU 86ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Paris

LUNDI 23 AVRIL
20h à 23h30 : Veillée commémorative du génocide arménien de 1915.
Place de la Bastille (Paris).
Le regroupement des associations de jeunes Français d'origine arménienne organise, comme chaque année depuis quatre ans, la Veillée commémorative du génocide arménien de 1915.

MARDI 24 AVRIL
16h30 : Dépôt de gerbes à la tombe du Soldat Inconnu (Arc de Triomphe) par les autorités, les représentants des communautés.
Place Charles de Gaulle (Etoile).
17h30 : Marche vers l'Ambassade de Turquie.
Départ Place Charles de Gaulle -Etoile, angle ave Kléber.

Lyon

LUNDI 23 AVRIL
18h : **Manifestation revendicative au Consulat de Turquie,**
87, rue de Sèze, Lyon 6e
MARDI 24 AVRIL
JOURNEE DU GENOCIDE ET DES CRIMES CONTRE L'HUMANITE
10h : **Office de requiem,**
Eglise apostolique arménienne St-Jacques,
40, rue d'Arménie, Lyon 3e
15h : **Rassemblement — Place Bellecour**
Allocutions des Maires de Lyon et de Villeurbanne;
Dépôt de gerbes au Veilleur de Pierre
16h : **Défilé jusqu'à la Bourse du Travail**
Place Guichard, Lyon 3e
17h30 : **Débat public à la Bourse du Travail**
avec 4 personnalités politiques françaises et 1 représentant de la communauté arménienne : «La responsabilité de l'état turc actuel; quelles retombées juridiques pour la France ?».

Marseille

DIMANCHE 22 AVRIL
10h30 : **Messe commémorative** en l'église catholique arménienne, rue Sibié, Marseille 5e.
LUNDI 23 AVRIL
A partir de 14h : **Stand d'information** organisé par les associations de jeunes, Parc Borely, Vieux Port.
19h : **Veillée.**
MARDI 24 AVRIL
Dans la matinée:commémorations dans les villes périphériques et des quartiers de Marseille (Aix en Provence, Bouc Bel Air, Toulon...).
16h : **Messe de requiem** en la cathédrale arménienne du Prado, 339, avenue du Prado.
17h : **Dépôt de gerbes** devant la stèle commémorative de la cathédrale.
17h30 : **Rassemblement et discours** devant le Consulat de Turquie.
17h45 : **Manifestation** vers le Palais des Congrès.
19h30-21h : **Meeting.**

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en contactant notre secrétariat au 01. 48. 24. 46. 57 qui vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 12 août.

Date du séjour :
Du 27 juillet au 19 août

Prix :
Colonie de Bellefontaine : pension 3 550 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Camp rayonnant de Bellefontaine : pension: 3 800 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

ՎԱՍՆ ՀՈԳՒՈՅՆ 1915-Ի ԵՂԵՌՆԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Մեծ Եղեռնի 86-րդ տարելիցին առթիւ, ցեղասպանութեան զոհ աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն մեր նահատակներու յիշատակին, ժամը 15-ին, հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ՔԱՊՈՒՃԵԱՆ
Կը յիշեցնենք թէ՝
«Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ)՝ արտօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

Notre-Dame de Paris

Dimanche 22 avril 15 heures
DOUBLE COMMEMORATION
DU 86ème ANNIVERSAIRE
DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915
ET DU 1700ème ANNIVERSAIRE
DU BAPTEME DE LA NATION ARMENIENNE

Divine liturgie célébrée par
Mgr. G. GHABROYAN
Evêque des Arméniens Catholiques de France
avec assistance au trône du
Cardinal JEAN-MARIE LUSTIGER
Archevêque de Paris

Centre Culturel SAINT MESROB A PARIS

VOYAGE AU PAYS DES SOUVENIRS...
Diaporama commenté
Témoignage ethnographique de la présence arménienne dans les villes et les villages d'Asie Mineure
Marzevan, Amasya, Zilé, Tokat, Sivas, Kayséri, Urgup, Cappadoce, Yozgat, Van, Aghtamar et les villages de la Soie de Bythinie autour de Boursa
par **Haïk DER HAROUTIOUNIAN**
Jeudi 26 avril à 20h45
au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Cardinal Lemoine, Monge
Entrée Libre — Cocktail

UGAB — PARIS

CONCERT

Chorale VOCALISE
Mélodies Françaises & européennes
Direction : Marie-Joe FARNALLIER

Chorale KOGHTAN
Chants Traditionnels Arméniens
Direction : Haïg SARKISSIAN

Samedi 28 avril à 20 heures 30

Cathédrale des Arméniens Catholiques
13, rue du Perche, Paris 3e

Renseignements :
01.34.13.88.90 — 01.39.89.63.06

— P.A.F. : 30 F —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Աստղիկ Քէօսէեանէ Սարգիս Մկրտիչեանի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ 300 Ֆր. Սիրվարդ Տէրտէրեանէ Բեբրոն Սայրիանի մահուան առթիւ:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 21-22
SAMEDI - DIMANCHE
21-22 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.151 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.151

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԵՐԵՒԱՆ

ՑՈՅՑ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՄԱՆ ԴԷՄ

Շուրջ 6.000 հոգի հաւաքուած են Ապրիլ 18-ին, Երեւանի կեդրոնը, բողոքելու համար ելեկտրական ցանցերու սեփականաշնորհման ծրագրին դէմ: Հաւաքին նախաձեռնած էին զանազան կուսակցութիւններ եւ ընկերային կազմակերպութիւններ: «Կը պահանջենք որ կասեցուի գնման առաջարկները, որոնց պայմանները կը վտանգեն Հայաստանի տնտեսական եւ ազգային ապահովութիւնը» ըսած է Արամ Սարգսեան (Դեմոկրատ կուսակցութիւն), իր ելոյթին ընթացքին: Իր կարգին, ընդդիմադիր երեսփոխան Արշակ Սադոյեան չէ վարանած «երկրին եւ ժողովուրդին հանդէպ դաւաճանութիւն» որակելէ ծրագիրը:

Հայաստանի կառավարութիւնը Ապրիլ 20-ին, Ուրբաթ օր, գնման միջազգային առաջարկ մը պէտք է ընէր սեփականաշնորհելու համար ելեկտրական չորս ցանցեր (Երեւանի եւ երկրին կեդրոնի, հիւսիսի և հարաւի): Կը ծրագրուէր 51%ը վաճառել: 20%-ը վերապահուած է ՊԵՐՏ-ի ըստ Վերակառուցման եւ Զարգացման Եւրոպական Դրամատան հետ եղած համաձայնութեան: Շահագրգռուած ընկերութիւններու մէջ էին չուէտագերմանական Ա. Պէ. Պէ. Ըներճին, ամերիկեան Ա. Է. ԷՍ. Սիլք Ռոտ եւ սպանական Իպերտ Ֆենոսա Ասէքսը:

«ՕՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 19/20)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՃԵՊԱԶՐՈՅՑԷՆ

Ապրիլ 19-ի կառավարութեան նիստէն ետք լրագրողներու հետ ճեպազրոյց մը ունենալով Նախագահ Ռ. Քոչարեան յուսադրող համարած է տարւոյն առաջին եռամսեայի տնտեսական ցուցանիշները որոնցմով պահպանուած է աճի միտումը: Պատասխանելով խորհրդարանական կարելի փոփոխութիւններու մասին հարցումին, նախագահը ըսած է թէ ինք կողմնակից է քաղաքական կայունութեան որ տնտեսական յաջողութիւններու գրաւականն է: Աւելցնելով որ ապակայունացման կոչերու տէր անհատ, կամ կազմակերպութիւնները իւրաքանչիւր քաղաքացիի գրպանին կը հարուածեն, ան եզրակացուցած է. «Եթէ բնակչութիւնը քաղաքական անկայունութիւնը գնահատի որպէս իր գրպանին խարուածող սպառնալիք, շատ գործիչներ ի-րենց գործունէութեան եւ յայտարարութիւններու մէջ շատ աւելի ուշադիր կը լինեն»:

Նոյն զրոյցին ընթացքին նախագահին ուղղուած են հարցումներ Քի Ուէսթի հանդիպումին մասին ալ. ան կրկնած է թէ մինչեւ հիմա բռնուածէն աւելին չի կրնար յայտնել այդ մասին: Միայն աւելցուցած է թէ նման բանակցութիւններէ առաջ միշտ կը խորհրդակցի ԼՂՀ նախագահին հետ, իսկ յետոյ գինքը տեղեակ կը պահէ արդիւնքներէն: Այս անգամ ալ նոյն ձեւով վարուած է ու Ա. Ղուկասեանի արժեւորումը դրական է:

Խօսելով կարգաւորման հոլովոյթին Իրանի հաւանական մասնակցութեան նիւթին մասին, Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ հոն խնդրոյ առարկայ չէ բանակցութեան ընթացքին շրջանակի փոփոխութիւնը, այլ, միայն Իրանի կարծիքը ունենալ: Եւ Իրանի այդ ձեւով հարցին ընդգրկումը, ան ըսած է թէ իր ջանքերուն արդիւնքը եղած է: Նախագահը պատասխանելով «Հոկտ. 27»ի դատավարութեան մասին իր կարծիքին առընչուող հարցումի մը, ըսած է.«Իսկապէս այստեղ անելիք կայ, բայց ես փոքր-ինչ եւս կը համբերեմ եւ յետոյ կը ներկայացնեմ իմ անելիքը»:

Ինչ կը վերաբերի երկրին գլխաւոր կուսակցութեանց ղեկավարներուն հետ Ղարաբաղեան զարգացումներուն մասին նախագահին հանդիպումին, Օրինաց Երկիր կուսակցութեան նախագահ Արթուր Պաղտասարեան ըսած է լրագրողներուն. «Այս հանդիպումը ինձ չտուեց այն տպաւորութիւնը, թէ հայկ. կողմին համար անհամաձայն զարգացումներ կան ներկայիս»: Օրինաց Երկիր կուսակցութիւնը, որ երկու տարի առաջ Սերժ Սարգսեանի կողմէ հիմնուած է, ընդհանրապէս ծանօթ է իր իշխանամէտ դիրքով: Սոյն հանդիպումին մասնակցած այլ ղեկավար մըն ալ որ փափաքած է չյայտարարել ինքնութիւնը, ըսած է թէ նախագահին խօսքերէն կարելի էր դատել որ ներկայ փուլին Հայաստան եւ ԼՂՀ նպաստաւոր դիրքի մէջ են ու Հայաստանի վրայ ճնշում պիտի չըլլայ՝ անընդունելի զիջումներ ընելու: Նոյն անձը աւելցուցած է թէ նախագահը ժողովականներուն խստօրէն պատուիրած է հանդիպումին բովանդակութիւնը դուրսը չհրկնել:

Ն. ՅՈՒՆԱՆԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱԾ Է

Հոկտեմբեր 27-ի դատավարութեան Ապրիլ 19-ի նիստին Ն. Յունանեանի պաշտպան փաստաբան նշանակուած Արտաւազդ Կարապետեան ալ մասնակցած է: Տուած վկայութիւններով գլխաւոր ամբաստանեալը խօսած է իր ընտանիքին՝ ծնողներուն եւ երկու եղբայրներուն մասին. ապա ըսած է թէ գործօն մասնակցութիւն ունեցած է 1987-ի առաջին ցոյցերուն, յաջորդ տարի հիմնած Հայ ուսանողութեան դաշինքը: Նոյն տարւան Օգոստոսին Լ. Տէր - Պետրոսեանի, Բ. Արարքցեանի, Վ. Սիրադեղեանի եւ Վ. Մանուկեանի հետ մեկնած է Արցախ, հոն հանդիպում ունեցած Ժաննա Գալստեանին, Սերժ Սարգսեանին, Ռ. Քոչարեանին եւ ուրիշներու հետ: Խօսելով Հ.Յ.Դ. շարքերը մտնելու մասին, ըսած է թէ իր «կնքահայրը» եղած է Արօ Պօղիկեանը: Մերժած է պնդումը թէ նոյն կուսակցութենէն հեռացուած է 1992-ին, թրքական լրատու գործակալութեան մը հետ ոչ պրտօնեալ կապեր ստեղծելուն պատճառով: Ժխտած է նաեւ մեղադրական եզրակացութեան մէջ նշուածը թէ 1990-ին ԱՄՆ եղած օրերուն իւրացուցած է Մարօ Քէչիշեան կոչուած մէկուն 200 տոլարը: Դատավարութիւնը կը շարունակուի Ապրիլ 23-ին:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ Ն. ՅՈՒՆԱՆԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Խորհրդարանի քաղաքական ուժերը բացասական կեցուածք արտայայտած են Հոկտ. 27-ի ահաբեկչութեան գլխաւոր ամբաստանեալ Ն. Յունանեանի այն յայտարարութեան թէ իր նախնական վկայութիւնները տուած է խոշտանգումներու եւ հոգեբանական ճնշումներու տակ: Այս կարծիքը բաժնած են «Օրինաց Երկիր» կուսակցութեան նախագահ Ա. Պաղտասարեան, ԱԺՄ-էն Ս. Աւագեան, «Իրաւունք եւ Միաբանութենէն» Ա. Գեղամեան որ աւելցուցած է թէ ինք ոչ մէկ մարդասպանի կը հաւատայ. իսկ Հ.Յ.Դ.էն Ա. Վարդանեան անընդունելի համարած է Ն. Յունանեանի նման մէկուն մասին խօսիլ: Այս վերջինը այն համոզումը ունի որ նախաքննութիւնը անկողմնակալ եւ արհեստավարժ բնոյթ չէ ունեցած եւ ենթարկուած է քաղաքական շահարկումներու: «Միասնութիւն» խմբակցութեան նախագահ Գ. Սահակեան կը հաւատայ որ Ն. Յունանեան կը փորձէ ծանօթ մարդոց վրայ ցեխ շպրտել եւ հայրենասէր նկատուիլ:

«ՄԱՇՈՑ»Ի ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Մաշտոց» միութեան եւ տասը այլ կազմակերպութիւններու Ապրիլ 19-ի հաւաքոյթին նիւթ եղած են «Լեզուի մասին» օրէնքին մէջ փոփոխութիւններու նախագիծը եւ հայերէնի խնդիրները: Այն համոզումը արտայայտուած է որ պետական լեզուին յատուկ կրթական, դաստիարակչական միջոցները կը վերապահուին օտար լեզուներու, հայերէնը կը զրկուի ուժի թեւերէ, ինչ որ կը խախտէ ազգային դպրոցին հիմերը: «Մաշտոց»ի նախագահ Նուրիս Բէջանեան ըսած է թէ միայն Երեւանի մէջ այսօր 14 օտար եւ 6 երկլեզու դպրոց կայ, անոնց ուսուցման հետեւանքով աշակերտներու ուղեղները կը լուացուին, ինչ որ հակասական է Սահմանադրութեան եւ «Լեզուի մասին» օրէնքին որ նաեւ ունի ռազմավարական նշանակութիւն: Ասուլիսին մասնակիցները յայտնած են թէ ծեծուած նիւթերով դիմում մը ուղղած են իշխանութիւններուն:

ԵՐԵՔ ԹԵՄԵՐՈՒ ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐ

Գարեգին Բ.ի տնօրինութեամբ թեմական նոր առաջնորդներ նշանակուած են Ուկրանիոյ, Նոր Նախիջեւանի ու Ռուսաստանի եւ Հարաւային Ռուսաստանի թեմերուն. Ուկրանիոյ նոր առաջնորդն է Գրիգորիս Արք. Բունիաթեան, Նոր Նախիջեւանի ու Ռուսաստանի՝ առաջնորդի պաշտօնակատար Եզրաս Վրդ. Ներսիսեան, իսկ Հարաւային Ռուսաստանի առաջնորդական տեղապահ Մովսէս Վրդ. Մովսիսեան ծառայութեան կոչուած է որպէս առաջնորդ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ անակնկալի բերին ֆինանսական շրջանակները, չորրորդ անգամ ըլլալով տարւոյն սկիզբէն ի վեր, գգալի կերպով իջեցնելով տոկոսներու սակը: 0,5 կէտով պակսեցնելով այդ սակը շուկաներու բարձրացում մը ստեղծեցին: Ամերիկեան այս քայլը կը միտէր վերահաստատելու ժողովուրդին վստահութիւնը: Զեկոյցին մէջ, Ամերիկեան Կեդր. Դրամատան տնօրէնը կ'ըսէր թէ տնտեսական գործունէութիւնը «տկարութեան անընդունելի մակարդակի մը իջած է»:

ԱՐԱՖԱԹ կոչ ըրաւ իր ուժերուն որ վերջ տան կրակոցներուն եւ բոլոր Պաղեստինցիներն ալ հրադադարի մը դիմեն: Միւս կողմէ, Պուշի կառավարութիւնն ալ չէզոք չի մնար եւ կը պահանջէ Շարոնէն որ ինքզինք զսպէ: Պուշ եւ Շարոն հեռաձայնային խօսակցութիւն մը ունեցած են եւ երկուքն ալ անհրաժեշտ գտած են շրջանի կայունութիւնն ու հանդարտութիւնը ի շահ Իսրայէլի եւ Միացեալ-Նահանգներու:

Շ. ՓԱՍՔՈՒԱ նեղ կացութեան մատնուած է, բայց ինք կ'ուրանայ ամէն մեղադրանք եւ կը յայտարարէ որ ամէն ինչ յստակ է իր կուսակցութեան (ԷՌ - ՓԷ - ԷՖ) հաշիւներուն մէջ: Ներկայիս դատական երկու տեղեկատուութիւն կայ, մէկը՝ Ք.ի դէմ «կուսակցութեան ապօրինի ֆինանսաւորման համար», միւսն ալ կը վերաբերի 1999-ի եւրոպական ընտրութիւններու ընտրապայքարին ապօրինի ֆինանսաւորման: Ապրիլ 19-ին իսկ, դատական երկու հարցերու հրապարակումէն անմիջապէս յետոյ, մամուլի ասուլիս մը տալով, Շ. Փասքուա յայտարարեց թէ «լաւ թիրախ մըն է» դատաւորներուն համար: Ինչ կը վերաբերի իր նախկին գործակիցներէն՝ Սալին տը լա Լօրանսիի յայտարարութեանց (ըսած էր որ Զուիցերիա գացած ու պայուսակ մը բերած էր առանց գիտնալու թէ ի՞նչ կայ մէջը), Փասքուա կ'ըսէ թէ հաշուեյարդար մըն է այդ աղջկան եւ դիւանագիտական իր խորհրդականին միջեւ: Գոհ է որ իր վրայ կը յարձակին այլեւս եւ ոչ իր գործակիցներուն: Կ'ուրանայ որեւէ դեր Անկոլայի ծախուած զէնքերու հարցին մէջ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դուման (Երեսփոխանական Ժողով) վաւերացուց 20 հազար թոն հիւլէական թափօններու ներածումը, հակառակ ժողովուրդին ընդդիմութեան, այն պատճառաբանութեամբ որ այդ կարգադրութիւնը 20 միլիառ տոլար կը բերէ Ռուսաստանի: Դումայի այս քուէարկութիւնը նոր յաղթանակ մը կը նկատուի Ռուսաստանի Հիւլէական Ուժի նախարարութեան համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ազգ. Ժողովը, Ապրիլ 19-ին քուէարկեց, առաջին ընթերցումով եւ երեք ու կէս ժամ վիճաբանութենէ ետք, Ա.Փ.Ա.-ն (ինքնավարութեան անձնականացած նպաստ) սահմանուած՝ տարեց անձերու որոնք իրենք իրենց տէրը չեն եւ մէկուն օժանդակութեան կը կարօտին: Այդ նպաստը սահմանուած է ոեւէ անձի որ նուազագոյն 60 տարեկան է: Գումարը կը տարբերի ըստ ենթակային մտային եւ ֆիզիքական կացութեան:

ԻՐԱՔԻ փոխ-վարչապետը Թարէք Ազիզ առժամապէս պիտի փոխարինէ Արտաքին նախարարը, որու յանձնուած է Տեղեկատուութեան նախարարութիւնը:

ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻ, ծայրայեղ-ազգայնական ռուս երեսփոխանը մեծ վրդովում ստեղծած է, Հինգշաբթի, Ապրիլ 19-ին, երբ Դուման Ողջակիզումը կ'ոգեկոչէր եւ ինք մերժած է մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել Վարշաւայի կեթոյին զոհերու 58-րդ տարելիցը: «Ռուսական ի՞նչ Խորհրդարանի մասին կարելի է խօսիլ, եթէ ոտքի ելլենք Հրեաներուն համար» բացագանչած է: 17 երեսփոխանի գլուխն է եւ չէ վարանած ալ աւելցնելու.- «Շատ թուական կայ ոգեկոչելիք, Դուման չի կրնար ի վերջոյ ոտքի ելլել ու լռութիւն պահել այսպէս, ամէն օր»: Ռուսաստանի մեծ ռաբբին՝ Ադոլֆ Շայեւիչ դատապարտած է այս «անբարոյական» յայտարարութիւնները եւ ցաւալի գտած որ նման անձեր Խորհրդարանի անդամ ըլլան:

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄ

ԴԻՄՈՒՄ ՊՈՒՆՏԸՍԹԱԿԻ

Գերմանիոյ «Վերանորոգուած համայնավարները» դիմում մը ըրած են Խորհրդարանին (Պունտըսթակ) պահանջելով որ միջամտէ Թուրք կառավարութեան մօտ որպէսզի այս վերջինը ճանչնայ Հայոց ցեղասպանութիւնը: Բանաձեւի մը իր ծրագրին մէջ, համայնավար խմբակը կը պահանջէ նաեւ որ Պունտըսթակը ընդունի նաեւ Գերմանիոյ համապատասխանատուութիւնը: Խորհրդարանը պարտի հրապարակաւ ներողութիւն խնդրել այն զօրակցութեան եւ հանդուրժողութեան համար զորս կայսերական Գերմանիոյ պաշտօնատարները ցուցաբերած են ցեղասպանութեան նկատմամբ, յայտարարած է երեսփոխան Ուլէ Հիքս (համայնավար):

ՀՄԱՅԵԱԿ ՇԷՄՍԸ
ՁՈՐ ՃԱՆՉՑԱՅ

Մօտ քառորդ դար մը կայ․ չիտակը, չեմ յիշեր պարագաները՝ որ առիթը տուին մեզի զիրար ճանչնալու Աղեքսանդրիոյ մէջ։ Անմիջապէս, երկուքս ալ իրարու ընկերութիւնը փնտռեցինք։ Կը հաւատամ առոր․ մեր տեսակցութիւնները այս իմաստով վկայութիւն մըն էին նաեւ։ Կը յառաջանար՝ դէպի ինձ, երբ գրասենեակս կու գար, հեգնական ժպիտ մը շրթներուն ծայրը, դանդաղօրէն, չեչտակի նայուածքով մը, եւ կը բարեւէր կրօնական արտայայտութեամբ․

– Ողջո՜յն Ձեզ։

Կարելի էր զինքը կոչել մեր «աշխարհական վարդապետը»։ Առանց նկատի ունենալու իր կրօնական համոզումները։

Առաջին օրէն գիտէի թէ ուսուցիչ, գրող եւ դաշնակցական էր։ Ինք ալ՝ իր կարգին, գիտէր իմ ազգային գաղափարներս։ Վիճաբանութիւն տեղի չունեցաւ մեր երկուքին մէջը՝ այն համոզումներուն վրայ որոնք մեզ իրարմէ կը բաժնէին այս մասին։ Բայց մեր բարեկամական յարաբերութիւնները երբեք չդադրեցան, առանց շատ ալ յաճախակի ըլլալու։

Կը սիրէր հայ լեզուն եւ գրականութիւնը։ Իր աչքերը կը փայլէին երբ կը խօսէր անոնց վրայ։ Մշակած էր մեր լեզուն։ Անկեղծ եւ խորունկ էր սէրը՝ զոր կը տածէր հայ լեզուին եւ գրականութեան հանդէպ։ Հո՛ս էր հիմը՝ մեր փոխադարձ համակրութեան։

Շէմս ունեցաւ, համակիրներ եւ հակառակորդներ՝ միանգամայն։ Սխալ է, անկարելի է գաղափարի մարդուն համար, իր գաղափարները անկեղծօրէն ու արիութեամբ արտայայտող մարդուն համար՝ մի՛այն բարեկամ, մի՛այն համակիր փնտռելը։

Եւ ունէր Շէմս, հարկաւ, իր թերութիւնները, – մարդկային թերութիւն – ներ, – ինչպէս ամէն մարդ։ Եւ իրեն նման մէկը, իր մտածումները, զգացումները ունեցող մէկը՝ թերեւս անխուսափելիօրէն պիտի ենթարկուէր անոնց․ բայց այս թերութիւնները՝ ամէնէն առաջ եւ աւելի իրեն կը վնասէին, եւ վնասեցին։ Կը խմէր․ ինքզինք թունաւորեց՝ կամաց կամաց։ Կը բացատրուի․ ճակատագիր մըն էր իր արարքը։ Բողո՛ք մը։

Մտաւորական էր, եւ հպարտ։ Կը սիրէր իր հպարտութիւնը․ այս զգացումը տիրական էր իր մէջը։ Եղաւ հպարտ՝ որպէս ուսուցիչ, եղաւ հպարտ՝ նոյնիսկ որպէս կուսակցական։ Գլուխ չծռեց։ Երբեք չուզեց ընդունիլ չհասկցուած տիպիփլինը մը։ Իր կուսակցութիւնը եւ ո՛չ ալ իր կուսակցական ըլլալը ուրացաւ․ մինչեւ անգամ հաւատքի մը պէս․ կը կարծեմ թէ հո՛ն ալ պահեց իր անձնական նկարագիրը։ Պէտք էր հասկնալ զինքը։

Մեր խօսակցութեան նիւթը կ'ըլլային մի միայն հայ գիրը, հայ լեզուն, երբեմն ալ հայուն բնութիւնը։

Զարմանալիօրէն, այդքան տարիներու ընթացքին, Շէմս խօսք չբացաւ, ինչպէս ե՛ւ ես, ազգային խնդրի մը վրայ։ Ես ինծի չհարցուցի անգամ, ժամանակին, առոր պատճառը։ Չեմ կարծեր որ կարելի ըլլայ հոդ տեսնել խուսափում մը՝ մէկուն կամ միւսին կողմէ։ Այսօր ալ կը խորհիմ թէ միակ պատճառը՝ իրարու տեսակէտներուն հանդէպ ունեցած մեր փոխադարձ յարգանքն էր, անկասկած։ Եւ հայ գիրը մեզի բաւական նիւթ կը ընար հայթայթել։ Բայց այս պարագան ես ուզեցի հոս արձանագրել՝ վկայութեան մը համար թէ տարակարծութիւնները մարդիկը անպայման իրարմէ հեռացնելու, մէկը միւսին թշնամի դարձնելու արդարացումը չեն կրնար ունենալ։

Կը հաւատամ թէ ինծի կ'այցելէր հաճոյքով․ ստիպում չունէր․ եւ հարկաւ հասկցած էր ե՛ւ թէ այս հաճոյքը փոխադարձ էր՝ իմ մօտս ալ։ Հայ գրականութեան վրայ խօսիլը իրեն համար բաւական սեղեց, հարկաւ․ խո՛ր էր այս սէրը իր մէջ․ մէկէ աւելի անգամ ինծի կարդաց իր գրութիւններէն, երբեմն անտիպ․ հաւանաբար իր բարեկամական ըղձացումը՝ ինծի հանդէպ, կու գար մանաւանդ իր այն հաստատումէն թէ ե՛ս ալ կը սիրէի հայ լեզուն, գրականութիւնը։ Եւ ես այս զգացումէն ծնած համակրութեան մէջ անբաւական հիմ մը չեմ տեսներ․ պիտի ըսէի նոյնիսկ թէ՝ ընդհակառակն, այդ տեսակի զգացումը աւելի հիմնական կ'ըլլայ։

Շէմսը չհասկցող մը պիտի կարծէր թէ հաւատացող մը չէր ի՛նք իր արտայայտած մտածումներուն, սկզբունքներուն։ Հեգնանքի ժպիտ մը ունէր անպակաս իր բառերուն մէջ, իր շրթներուն վրայ, եւ ասիկա կրնար մարդիկը չփոթութեան մատնել։ Բայց պիտի սխալէին․ անիկա ի գին ո՛չ մէկ բանի տեղի կու տար իր հիմնական սկզբունքներուն մէջ։

Դառնացած մըն էր։ Ցա՛յտնապէս։ Թէ հայ ուսուցիչը, թէ հայ գրողը, թէ հայը՝ ընդհանրապէս, չեն գնահատուած։ Նորութիւն մը չէր, անշուշտ, ասիկա մէկուն կամ միւսին մօտ․ դառնացած ուսուցիչներ, գրողներ շա՛տ ունեցած ենք, ինչպէս ե՛ւ յաճախակի է՝ ընդհանուր ըլլալու չափ, չգնահատուելու պարագան, հայ իրականութեան մէջ։ Բայց Շէմս կը կարծէր թէ չոզոքորթները, գլուխ ծռողը միայն կը գնահատուին։ Եւ ինք չէր ուզած այս դասին մէջ մտնել։ Չմտաւ։ Գանգատեցաւ, այրած սիրտով, մինչեւ անգամ իր կուսակցական մեծերուն հանդէպ․ այս վերջիններուն հանդէպ ալ երբ բռնած է անկախ կեցուածք, ցոյց տուած տիսիփլինի արհամարհանք, չէ ուզած գլուխ ծռել, չլքելու համար իր անձնական սկզբունքները, տեսակէտները։

Մարդիկը հասկնալու է․ փորձելու է զանոնք հասկնալ։ Հայերս սովորութիւն չունինք այս յոգնութիւնը տանձնելու․ կը դատենք միշտ առանց նախապէս քննելու, մտիկ ընելու․ կը կարծենք թէ բոլոր մարդերը իրարու նման ծնած են, թէ բոլորն ալ նո՛յն ուղեղը, նո՛յն սիրտը, նո՛յն հակազդեցութիւնները կ'ունենան։ Շէմսին հպարտութիւնը հայկական դնդեր ունէր․ ասիկա ինքնահաւանութեան, մտաւորական complexe de supériorité–է մը չէր ծնած․ այլ՝ գիտակցութենէ, մտաւորականի մը ու մարդկային գիտակցութենէն․ եւ տեղի չէր տար այս մասին։ Այս իմաստով հպարտ էր, բայց խոնարհ ալ, բայց բոլորովին, բայց էապէս ռամկավար էր, տէրվիշ ըլլալու աստիճան․ արդէն գրեց տէրվիշներու վրայ ալ։

Հայրենասէր շա՛տ կայ Հայոց մէջ․ այս մասին ե՛ւս չափերը յարաբերական են անշուշտ։ Շէմսին հայրենասիրութիւնը՝ խոր ու յամառ իր մէկ երեսն էր․ ես իրմէ մէկ անգամ լսեցի հրապարակային խօսք՝ այս զգացումին վրայ․ Ներգաղթին առթիւ՝ միթինկի մը մէջ։ Ներգաղթին վրայ գրուած ամէնէն ջատագով յօդուածներէն ու արտասանուած ճառերէն աւելի անդին անցաւ իր խօսքը․ ըսաւ այն՝ ինչ որ ոչ ոք համարձակած, կամ կրցած էր ըսել։ Հայրենիքին իրական իմաստը կար հոն, որ կ'արտայայտուէր ազատօրէն, առանց որեւէ կաշկանդումի, իր սրտին ձայնին միայն հպատակ։

Ասկէ աւելի չեղան մեր յարաբերութիւնները, մեր բարեկամութիւնը։ Թէեւ ես ասիկա կը նկատէի եւ կը նկատեմ տակաւին շա՛տ բան ինծի համար։

Շէմս կը մտնէր մանրամասնութիւններու մէջ բառի մը գոյութեան եւ գործածութեան առթիւ, նախադասութեան մը կերտումին առթիւ, կը շոյէր, կը խնամէր զանոնք՝ սիրելի զաւակի մը պէս։ Այս հոգածումը՝ հայ գիրին հանդէպ, ինծի՛ ալ կու տար հաճոյք մը, զոր միշտ փնտռած եւ սիրած եմ։ Եւ այս հոգածումէն առաջ եկած էր իր գեղեցիկ աշխարհաբարը։

Այսպէս, մեր հանդիպումներուն՝ ներկայութիւն չունեցան մեր այլ համոզումները։ Չեմ ըսեր, երբեք չեմ դաւանած թէ գաղափարը կրնայ պակսիլ գրականութենէն․ բայց կարելի է հայ գիրը մշակել, հայ գիրին վրայ խօսիլ՝ առանց կուսակցական վէճեր յարուցանելու, նոյնիսկ առանց ազգային քաղաքականութիւն ընելու, կամ մինչեւ անգամ պահել փոխադարձ յարգանքն ու համակրութիւնը՝ տեսակէտներու փոխանակութիւնը ազատօրէն կատարելով հանդերձ։

Վերջերս Ռոմէն Ռոլանի Թուղթերը նամակները սկսան հրատարակել, ստուար հատորներով։ Այս հատորներուն երկրորդը կը պարունակէ այն նամակները զորս ան գրած է իր բարեկամ Լուի Ժիլէին, բանաստեղծ եւ ակադեմական, ինչպէս ե՛ւ այն նամակները զորս ստացած է այս վերջինէն։ Գաղափարի, համոզումի, դաւանանքի խոր տարբերութիւններ միշտ գոյութիւն ունեցած են այս երկու Ֆրանսացի մտաւորականներուն միջեւ, իրենց շա՛տ երիտասարդ տարիքէն իսկ սկսած․ բայց մինչեւ իրենց առաջացած ծերութիւնը՝ անոնք բարեկամ մնացին իրարու․ իրենց վերջին նամակները՝ մանաւանդ, յուզիչ են ու բարեկամութեան, սիրտի մեծութեան աքանչելի դասեր կը պարունակեն ընդհանրապէս բոլորին, իսկ մանաւոր կերպով Հայերուս համար։ Դժբախտաբար, հայ մտաւորականներու միջեւ ալ բարեկամութիւնը գոյութիւն չէ ունեցած, մանաւանդ երբ անոնք մշակած ըլլան տարբեր կարծիքներ․ կը հասնիմ հետզհետէ այն անխախտ համոզումին թէ հայը չի սիրեր յարգել ուրիշին կարծիքը, այս յարգանքին մէջ պզտիկութիւն մը տեսնելով։

Շէմսին վրայ գրելու առաջարկը ինծի եկաւ իր քրոջը որդիէն որ անկախ մտածող երիտասարդ մըն է, եւ որ նախաձեռնութիւնը ունի հատորով մը անոր յիշատակը ապաղայ սերունդներուն հաղորդելու՝ այս հրատարակութեամբ (1)։ Ուրիշներ պիտի արտայայտուին, անշուշտ, իր մասին՝ որպէս ուսուցիչ եւ գրող։ Ես իմ սահմանափակ յիշատակներս հոս ար[...] ձանագրելով, բոլորովին անկախ մէկ[...] մով, պիտի ուզէի չեշտել թէ հայ գիր[...] իրական սէրը, ու մտաւորականներ[...] յարգանքը՝ իրարու հանդէպ, կրնան [...] տեղծել, պէ՛տք է ստեղծեն մթնոլոր[...] մը՝ ուրկէ մեր ցաւատանջ ժողովուրդ[...] կրնայ իսկապէս օգտուիլ, Սփիւռքի մէջ[...] Եւ այս ընդգծելով, լաւագոյն վերյիշ[...] մը կ'ունենամ Շէմսէն։

ՍՏԵՓԱՆ ՇԱՀՊԱԶ (*)

Աղեքսանդրիա
Մարտ 1955

(1) Տե՛ս՝ Հմայեակ Շէմս, Ընտիր էջ[...] կեր, Ցիշատակի Հատոր, Կազմող [...] խմբագիր՝ Վահէ Պալատունի, Հրատա[...] րակիչ՝ Պայքար Ընկերակցութիւն, 1994.

(*) Անցեալ դարասկիզբին Ատանա ծն[...] նած, Փարիզի եւ Լա Հէյի իրաւագիտա[...] կան ուսումնական հիմնարկներու մէջ մասնագիտացած, 1926–ին Աղեքսանդրիա հաստատուած եւ ինքնուրի սեմին իր յա[...] ւիտենական հանգիստը գտած Ստեփան Շահպազ եղած է բեղուն արտադրող մը գրական, բանասիրական եւ հրապարա[...] կագրական մարզերու մէջ։ Աշխատակցած է ան սփիւռքահայ բազմաթիւ թերթե[...] րու։ Իր առանձին հատորով հրատարակ[...] ուած գործերէն յայտնի են «Մենք Հա[...] յերս», «Գրիգոր Զօհրապ», «Արփիար Արփիարեան», «Օրերուն Հետ» հատոր[...] ները, ի շարս այլոց, ինչպէս նաեւ «Հա[...] յերը Եգիպտոսի Մէջ» ֆրանսերէն ա[...] խատութիւնը։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

"ԱՄԵՆԱԵՐԿԱՐ ՏԱՐԻՆ՝ 1915"

«Աթլաս» հանդէսին Ապրիլի թիւին մէջ երեք յօդուածներ լոյս տեսած են 1915–ի ճակատագրական իրադարձութիւններու վերաբերեալ, «Ամէնէն Երկար Տարին» ընդհանուր խորագիրին տակ։ Անոնք կը կրեն, առաջինը՝ «Մոռացումը՝ Սարըգամըշ, – Ճերմակ Մահ–», երկրորդը՝ «Վէճը՝ Հայկական Տեղահանութիւն, – Հարիւրհազարաւորներուն Ողբերգութիւնը» եւ երրորդը՝ «Ծնունդը՝ Չանաքգալէ, – Մեր Ինքնութիւնը» խորագիրները։

Հանդէսը, այս առթիւ մէջ ընդ մէջ ալ յայտնութիւններ ու վկայութիւններ կու տայ ականատեսներու բերնէն, դիտել տալով որ Զինադադարի տարիներուն, Օսմանեան շրջանին Հայկական Ցեղասպանութեան մասնակցող այլազան պատասխանատուներ, աւելի վերջ դատուած ու դատապարտուած են զանազան պատիժներու, իսկ քառասունը կախաղան հանուած։

Վերջին երկու բաժիններու խմբագիրը Կիւրսէլ Կէօնճիւ դիտել կու տայ, որ գրեթէ նոյն տարիներուն եղած են օրեր, ուր Հայկական Դաշնակ Կուսակցութիւնը եւ Օսմանեան Իթթիհատականները գործակցած են մասնաւորաբար Առաջին Աշխարհամարտի նախօրեակին, բայց աւելի վերջ բաժնուած են անոնց ճամբաները։

Հանդէսը լեցուն է անհամար վկայութիւններով, 1915-ի Հայկական տեղահանութիւններու մասին, ինչպէս նաեւ խիստ ուշագրաւ լուսանկարներով, որոնք ցոյց կու տան ապրուած եղերական օրերու մանրամասնութիւնները։ Այսպէս, հանդէսին խմբագրական բաժնին մէջ կ'ըսուի․

«Այս հողերը, որոնք Հայկական մշակոյթով թրծուած են, այսօր զրկուած են այդ ժողովուրդէն, իսկ ա՛յս հողերուն վրայ ապրողները, որոնք Հայերը ճանչցած են, կը կարօտնան զանոնք»։

Կիւրսէլ Կէօնճիւ իր այս երկարաշունչ եւ շահեկան աշխատասիրութիւնը հարստացուցած է նաեւ տեսակցութիւններով, կատարած՝ ականատես Վանեցի Թուրքերու հետ, որոնք ուշագրաւ պարագաներ պատմած են՝ թէ՛ Հայերու հետ ապրուած գեղեցիկ միասնութիւններու եւ թէ՛ իրենց Հայ դրացիներուն ենթարկուած աննկարագրելի տառապանքներուն ու չարչարանքներուն մասին։

«Ակօս»

Ապրիլ 6

ՕՐՈՒԱՆ ՑԱՐՃՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՋԷԶԷՆԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻՆ ԳՐԱՒԵԱԼ ՀՈՂԱՄԱՍԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Վերջերս տասնեակ մը հրեայ ընտա[...] նիքներ Ջէզզինիայէն խոյս տալով Այսր[...] յորդանանի հիւսիսային մասը՝ Սամարիա հաստատուեցան։ Հոն կայ Հինանիթ կո[...] ւած բնակավայրը որ մաս կը կազմէ Հր[...] եաներու կողմէ հաստատուած 33 գա[...] ղութներուն․ անոնք պաղեստինեան հո[...] ղամասին շարունակականութիւնը կ'ըն[...] միջեն։ Շրջանին մէջ հինգ ամիսէ ի վ[...] կրկին ծայր առած պատերազմը արգ[...] է որ Սամարիոյ կեդրոնը կարենայ [...] ռուսր գաղութներուն հետ հաղորդա[...] ցիլ։ Իսկ Պաղեստինցիները ամիսնե[...] ի վեր անապահովութեան մթնոլորտի [...] ստեղծած են ճամբաներուն վրայ, [...] գելով որ գաղութներուն բնակիչները [...] կար շրջան մը ընեն Սամարիոյ կեդրոն [...] հասնելու համար։

Հինանիթի մէջ 80 ընտանիք կ'ապր[...] գրեթէ բոլորն ալ եկած Կովկասէն։ Անոն[...] հիմնադիրներէն է Հ․ Նիւ անուն [...] ամեայ մարդ մը որ 14 տարեկանին Կով[...] կասէն հոն գացած է։ Հինանիթի գիւղա[...] պետն է ան․ այդ պաշտօնէն զատ ան [...] զբաղի ռուսախօսներու շարժումով մը [...] մասնաճիւղ ունի Կովկասի մէջ։ Հոն[...] Հրեայ ընտանիքներ փոխադրելու գործ[...] բաւական ժամանակ կը խլէ իրմէ։

Վերջերս, չաքաթներով շրջած է Կով[...] կասի մէջ, հետը ունենալով ռուսակա[...] ապահովութեան սպասարկութեան ան[...] դամներ եւ հրէական գործակալութեն[...] պաշտօնեաներ։ Հոն հանդիպելով հրեա[...] ընտանիքներու, Իսրայէլի, իր ձեռքե[...] բած գիւղին լուսանկարները ցոյց տուա[...] է անոնց, գովելով երկիրը, կեանքի [...] պայմանները։ Անոնց քով ան չէ խօսա[...] ւյատերազմին մասին, խորհելով որ Ջ[...] չէնիոյ կռիւներուն վարժուած մէկու[...] համար Իսրայէլի բախումները յաւե[...] նշանակութիւն չեն ունենար։

Ջէչէնիայէն Իսրայէլ գաղթողներ[...] հասարակաց զգացում մըն է մահմե[...] կաններու հանդէպ մեծ ատելութիւ[...] Անոնցմէ մէկը կ'ըսէ թէ Դուդաեւի [...] հէն ետք ամէն բան քանդուեցաւ։ Բոլ[...] բանտարկեալները ազատ արձակուեցան[...]

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Եւ յիշատակս ալ թառամի
Ա՛հ, այն ատեն ես կը մեռնիմ
ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Ինչպէս նախատեսուած էր, Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի 86-րդ տարեդարձին տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Ապրիլ 8-ին: Նոյն օրը, կը կատարուէին եկեղեցական երկու արարողութիւններ՝ Ծաղկազարդն ու Դռնբացէքը: Առաւօտուն խումբ մը Վասպուրականցիներս մուտք գործեցինք Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, վառեցինք մեր մոմերը, աղօթեցինք որ այդ մոմերու լոյսերով Տէրը առաջնորդէ այդ օրուան բոլոր հերոսները եւ արժանի ընէ երկնային դրախտին: Ճիշդ է որ անոնցմէ ոմանք տասնեակ տարիներ յետոյ մահացան, բայց, չկրան, քանի մենք Վասպուրականցիներս չենք ձգեր որ անոնց յիշատակը թառամի:

Ժամը 13-ին, Եկեղեցւոյ կից Ա. Զըրբաչեան սրահին մէջ, տեղի կ'ունենար տօնակատարութեան երկրորդ բաժինը: Միութեան նախագահը՝ Տոքթոր Մաչոյեան, Ֆրանսերէն, խօսք առնելով հակիրճ պատմականն ըրաւ հերոսամարտին, բացատրելով անոր դրդապատճառները, պայմանները, եզրակացնելով թէ ան վերջ գտաւ մեր պապերուն յաղթանակով: Փառք ու պատիւ Վասպուրականի հերոսամարտը կերտողներուն, որոնց շնորհիւ մենք Տէր – Զօր չունեցանք, բայց, միշտ մասնակից եղանք անոնց տառապանքին եւ այսօր մեր միասնական աշխատանքներուն շնորհիւ տեղ մը հասանք:

Հանդիսութիւնը ձեռնհասօրէն վարեց Միութեան փոխ – նախագահ Յակոբ Աւտոյեան յիշեցնելով ներկաներուն Հայաստանի մէջ Խրիմեան դպրոցի նորոգութեան կարիքները եւ հրաւիրելով բոլորը որ մասնակցին այդ ձեռնարկին: Անակնկալ մը եղաւ մեզի համար Հայաստանի Ոսկեհատ գիւղէն Արմէն Սարգըսեանի ներկայութիւնը, ան խօսք առնելով շնորհակալութիւն յայտնեց Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան որ յանձն առած է գիւղի դպրոցին նորոգութեան ծախսերը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Տէր եւ Տիկին Կրասեան միասնաբար երգելով, մեներգեց Կոմիտաս վարդապետ բոլորիս հաճելի «Տըլէ Եաման»ը, երգեց ու նուագեց Զատիկ վարդապետ, արտասանեց Տիկին Սոնիա Մկրտիչեան: Պ. Յակոբ հրաւիրեց իր հայրը՝ Ս. Աւտոյեան որ չկրցաւ մերժել եւ ապրումով երգեց, յուզելով բոլորը, որոնք զինք շնորհաւորեցին: Պ. Յակոբ Աւտոյեան հանդէսին նուիրեց հինգ քիլօ կշռող գաթկուան չոքոլա, որ բաժնուեցաւ ներկաներուն:

Տեղւոյն վրայ եղան ինքնաբուխ նուէրներ Խրիմեան դպրոցին նորոգութեան համար: Շնորհակալութիւն Տիկնանց յանձնախումբին եւ անոր նախագահուհիին՝ Տիկին Նունուֆար Պարէեանի իրենց տարած աշխատանքին եւ պատրաստած ճաշերուն համար: Նուագողները անընդհատ նուագեցին, երիտասարդները պարեցին (մենապար, խմբական եւ այլն), վերջաւորութեան ալ բոլորը միասին Քոչարի պարելով հանդիսութիւնը փակուեցաւ:

Ս. ԱՒՏՈՅԵԱՆ

ու չարաչուրծ խմբակներ են օրէնք դնողները: Կ'ըսէ թէ մահմետականները միայն բանի ուժէ կը հասկնան: Իսկ նուաղագոյն զիջումը անոնց այն տպաւորութիւնը կը գործէ որ կրնան քեզ հում – հում ուտել:

Ուրիշ մը որ հրեայի մը հետ ամուսնացած կին մըն է, կ'ըսէ թէ Չէչէնիոյ մէջ միշտ հրեայ նկատուած է եւ կը զարմանայ որ Իսրայէլի մէջ իրմէ պահանջեն յուդայականութիւնը ընդունիլ:

Հետաքրքրականը այն է որ շրջակայքի Արաբները Կովկասէն ներգաղթողները Հրեայ չեն նկատեր, այլ՝ կովկասցի: Գիտեն թէ անոնք տարբեր մտայնութեան տէր են: «Եթէ իրենցմէ մէկը ձեռք բարձրացնէ մեր վրայ, հազարապատիկ աւելի ուժով կը պատասխանենք» կ'ըսէ նախկին կովկասաբնակ հրեայ մը:

Սամարիոյ Շրջանային Խորհուրդին նախագահը Լիպերման ոչ մէկ անպատեհութիւն կը տեսնէ պատերազմական մէկ շրջանէն դէպի ուրիշ մը բնտանիքներ տեղափոխելուն մէջ: Սամարիան, հակառակ պատերազմին մօտակայ իր դիրքին, Չէչէնիոյ բաղդատմամբ հովուերգական վայր մը կը թուի: Ցեառոյ, ինչպէս կ'ըսէ նոյն անձը, գաղթականներու հոն հաստատուիլը դարու մը անցեալ ունեցող երեւոյթ է, այսօր ինչո՞ւ հարց յարուցանել:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳՈՂԳՈԹԷ ԳՈՂԳՈԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Նահատակաց հրապարակին» վրայ տեղի ունեցող գիրքերու 7-րդ միջազգային ցուցահանդէսին հսկայ տաղաւարին մէջ, Մարտ 23-ին, հովանաւորութեամբ Գերմանիոյ դեսպանատան, փրոֆ. Հերման Կոլց ներկայացուցած է իր հատորը՝ «Կիլիկիոյ փրկեալ գանձատունը» եւ այդ առթիւ դասախօսութիւն մը տուած է Հայ Դատի մասին: Բացման խօսքը արտասանած է դեսպանատան կըցորդը՝ տոքթոր Հինտլըր, նշելով որ Հ. Կոլցի ուսումնասիրութեան եւ այս ներկայացման առարկաները հրաշքով փըրկուած մէկ մասն են մշակութային այն հսկայ հարստութեան որ քոչնչացաւ 1915-ի Եղեռնին: Հ. Կոլց իր կարգին ներկայացնելով Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան փրկեալ գանձերը յատկապէս նշած է որ իր ուսումնասիրութեան մէջ օգտագործուած պատմական լուսանկարները դիտումնաւոր կերպով ընտրած է Նախաեղեռնեան օրերէն՝ ցոյց տալու համար ստեղծագործ ժողովուրդի մը կենսուրախ անցեալը, մինչեւ 1915-ի սեւ թուականը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԼՕԽ-ի «Ա. Պուլղուրճեան» Կեդրոնի «Թնճուկեան» սրահին մէջ, Մարտ 28-ին, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Լիբանանի Օգնութեան Խաչի Շրջանային Վարչութեան առողջապահական մարմնի եւ Արաքսի Պուլղուրճեան ընկերաբժշկական Կեդրոնի նախդպրոցական բաժանմունքին: Ցամիկ Մկրեանի բացման խօսքէն ետք, օրուան դասախօս՝ սննդականոնի մասնագէտ Քարլա Եարտըմեանի նիւթը եղած է. – «Հաւասարակշռուած սննդականոնի եւ առողջապահական հարցեր»: Որոշ հիւանդութիւններու դէմ պայքարելու համար, դասախօսը թուած է եօթը կանոններ. – 1) Ուտելիքները պէտք է տեսակաւոր ըլլան օրուան ընթացքին: 2) Անձի մը ծանրութիւնը պէտք է բնական ըլլայ: 3) Սննդականոնը պէտք է կարելի եղածին չափ քիչ իւղ պարունակէ: 4) Սննդականոնը պէտք է հարուստ ըլլայ պտուղներով, բանջարեղէններով եւ հացահատիկներով: 5) Շաքարը պէտք է չափաւոր գործածել որովհետեւ աղն ու շաքարը մարմնին թշնամին են: 6) Աղը կարելի եղածին չափ պէտք է պակսեցնել): 7) Զափազանցել ալքոլի գործածութիւնը:

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան «Կիլիկիա» թանգարանի սրահին մէջ, Մարտ 24-ին նկարչական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած լիբանանահայ արուեստագէտներու «Կիներու միջազգային օր»ուան առթիւ, կազմակերպութեամբ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ համալսարանական Ուսանողներու Միութեան: Մարալ Փանոսեան ներկայացուցած է Ռոզմարդ Սիսեռեանի, Կիւլէն Տէր – Պօղոսեանի, Ժագլին Օհանեանի, Հուրի Շէքէրճեանի եւ Լիսաի Թիւթիւնճեանի արուեստի գործերը: ՀԵՀՈՄ-ի կողմէ բացման խօսքը արտասանած է Յակոբ Եաղուպեան, հակիրճ կերպով անդրադառնալով մարդ – արուեստ յարաբերութիւններուն: Խօսք առած է նաեւ ՀԵՀՈՄ-ի հոգեւոր խորհրդատու Մաշտոց Վրդ. Զօպանեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ 120 ՆՈՐ ՏԱՆՏԷՐ

Գիւմրեցի 120 ընտանիք Լինսի հիմնադրամին շնորհիւ կառուցուած բնակարաններու տիրացած է, Անի նոր թաղամասին մէջ: Նոյն թաղամասին մէջ կան 21 շէնքեր, 360 բնակարանով: Անոր կառուցումին համար տրամադրուածէն խնայուած է 4.8 միլիոն տոլար:

Ռ. ԿԷՏԻԿԵԱՆԻ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Շարժանկարի ֆրանսահայ անուանի բեմադիր Ռոպէր Կէտիկեանի եւ իր կնոջ՝ դերասանուհի Արիան Ասքարիտի Հայաստան գտնուած այս օրերուն սկսած է Ռ. Կէտիկեանի ժապաւէններու փառատօնը: Մայրաքաղաքի շարժանկարի ծանօթ «Մոսկուա» սրահին մէջ Ապրիլ 17-ին սկսած ցուցադրութիւններու շարքին առաջինը եղած է «Քաղաքը հանդիստ է»ն: Շաբթուան մը երկայնքին կը ներկայացուէին տասը գործեր, ֆրանսերէնով եւ հայերէն թարգմանութեամբ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

Թորգոմ Աբեղայ Մանուկեանի
«ՔԱՌԱՍՈՒՆՔ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ»

ԳԷՈՐԳ ԲԱՂԴԻՇԵԱՆ

Սրբոց Յակոբեանց տպարան
Երուսաղէմ 2001

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

Նոյեմբերն այսպէս անցաւ, իսկ վերջին օրերին ինքնաթիռ երեւաց գիւղի վերեւում, պտտուեց, պտտուեց եւ թռուցիկներ թափեց: Ես ուրիշ երեխաների հետ խաղում էի գերեզմանատանը, բոլորի հետ միասին գոռում՝ «Այլոպլան, թուղթ գցի», մի թռուցիկ էլ իմ ձեռքն ընկաւ, վերցրի, վազեցի տուն: Հայրս, թոնրաշրթին նստած, զրուցում էր տանտիրոջ հետ: Վերցրեց, բարձրաձայն կարդաց: Դա կոչ էր, որ խորհրդային իշխանութիւնը բոլորին հող եւ չգիտեմ թէ էլի ինչեր է տալու, ուրեմն, համախմբուենք նրա շուրջը եւ այլն, եւ այլն: Հայրս ասաց, որ իր ուզածն էլ դա է՝ մի կտոր հող տան ու ապրելու տեղ:

Հայաստանը խորհրդայնացաւ Նոյեմբեր-Դեկտեմբերին: Խաղաղ ճանապարհով: Ռուսական 11-րդ Կարմիր բանակը Ադրբեջանից մտաւ Իջեւան, այնտեղից անցաւ Դիլիջան, ապա Սեմենովկա ու Ելենովկա: Պատմում էին, որ առաջին տեսնողներին զարմացրել էր Կարմիր բանակի ցնցոտիաւոր տեսքը: Ելենովկայում արդէն զարմանում էին, որ ռուս զինուորների համազգեստների վրայ գրուած է՝ «Հայաստանի Հանրապետութիւն»: Նրանք մեր զինուորների վրայից հանել էին նոր համազգեստները, փոխարէնը իրենց ցնցոտիները տուել:

Դեկտեմբեր 6-ին նոյն ճանապարհով ժամանեց Ցեղկոմը, բոլշեւիկեան կառավարութիւնը, եւ Հայաստանում զինուորական դրութիւն յայտարարուեց:

Հօրս կանչեցին, որ զինուորագրեն, սակայն որոշ ժամանակ անց բաց թողեցին: Չգիտես ինչու տարիքանց էին համարել, թէեւ հայրս երիտասարդ էր:

21-ի Յունուարին մայրս երեխայ ունեցաւ: Աղջիկ էր, անունը Կրաֆինա – Կրափիոն դրեցինք: Այս քոյրիկս ապրեց եօթ օր: Նրա մահը մեծ վիշտ պատճառեց յատկապէս ինձ: Ցամենայն դէպս միայն ես էի լաց լինում: Դրա համար տանտէրը բարկացաւ վրաս: Թաղեցինք քոյրիկիս դիմացի գերեզմանատանը: Մայրս ասում էր՝ մեռաւ, որովհետեւ ժամանակից շուտ էր ծնուել, ինձ, սակայն, թւում էր, մեռաւ ցրտից: Մեր սենեակը չէր տաքացւում, մայրս էլ նորածնին մեր կողքը չէր դնում, վախենալով, որ կը տրորենք-կը խեղդենք. բարուրած դնում էր իրերի կապոցի վրայ: Մենք քնում էինք գետնին: Մօրս մի կողքին Գեղամն էր, միւսին՝ Յակոբը, իսկ ես Յակոբի կողքն էի պառկում: Միշտ կռւում էի նրա հետ, որ թողնի մի գիշեր էլ ես մօրս կողքը քնեմ, իսկ նա, ի հարկէ, իր երանելի տեղը չէր զիջում:

Այդ տարի ձմեռը դաժան էր: Առատ ձիւն էր եկել, ցուրտն էլ այնքան սաստիկ էր, որ Սեւանը սառել էր, մարդիկ լճի վրայով էին գնում-գալիս:

Ծանր էր նաեւ զինուորական դրութիւնը: Առաջին իսկ օրից սկսուեցին բռնութիւններն ու բռնագրաւումները: Պաշտօնեաները խուժում էին տները, տանում ամէն ինչ (ոսկի, հաց, պարէն, սերմացու, թուղթ եւ այլն, եւ այլն):

Մեր Չրոչրաի նոր իշխանութիւնը Ցեղկոմն էր, Ցեղկոմի նախագահը՝ սեւանցի, Սրամ անունով: Նա հօրս հօրեղբայր Մհերից վերցրեց նրա ատրճանակն ու կախեց իր գօտուց:

Դժգոհութիւնը խորհրդային իշխանութեան դէմ աճում էր: Իշխանութիւնը խաղաղ ճանապարհով նրանց էր յանձնուել, որովհետեւ բոլշեւիկները խոստացել էին վերականգնել Հայաստանի սահմանները, իսկ նրանք դրաւուած տարածքները թուրքերին թողած, գրաւուած էին ներքին հաշուեյարդարով եւ, ինչպէս ասում էին, պետական թալանով:

Փետրուարին ապստամբութիւն բռնկուեց խորհրդային իշխանութեան դէմ: Ապստամբները գրաւեցին Երեւանը եւ մի քանի շրջաններ: Ստեղծուեց «Հայրենիքի փրկութեան կոմիտէ»: Բոլշեւիկները փախան ու ապաստանեցին Շարուր-Նախիջեւանում:

Տեղական մարմիններ կազմուեցին նաեւ Ելենովկայի շրջանում: Մեր գիւղի Ցեղկոմի նախագահին ձերբակալեցին: Նախքան նրան Ելենովկա կը տեղափոխէին, Մհերը գնաց, ետ վերցրեց իր ատրճանակը:

Շուտով, սակայն, արդէն ծանօթ ճանապարհով Ադրբեջանից եկան ռուսական Կարմիր բանակի զօրամասերը, եւ թէժ կռիւներ ծաւալուեցին: Մեր շրջանում կռւում էին ամէնուր՝ սառած լճի վրայ, իւրաքանչիւր գիւղում: Ռուսական մի զօրախումբ դիրքեր գրաւեց դիմացի գերեզմանատանը, կրակն ուղղելով սարալանջերի վրայ, որտեղից պատասխանում էին ապստամբները: Նրանց թնդանօթի արկերից մէկը դիպաւ մեր տանն ու քանդեց թոնրատունը: Մենք բոլորս այդ ժամանակ պատսպարուել էինք գոմում, որը տան ետեւում էր, տանը մնացել էր միայն տանտիրոջ հինգ տարեկան աղջիկը՝ քնած քուրսու տակ: Քուրսու երեք ոտքերը կոտրուել էին, բայց չորրորդը, որի տակ էլ երջանիկ պատահականութեամբ պառկած էր եղել երեխան, չէր ջարդուել եւ նրան պաշտպանել էր թափուած քարերից:

(Շար. 14)

ԼԻՈՆ. –

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ջեքեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Վահէ Ջեքեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Էքինճեան եւ զաւակները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՋԵՔԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Շատարեւեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 19-ին, 87 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Ապրիլ 23, ժամը 14.30-ին Լիոնի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցին

40, rue d'Arménie, Lyon 3e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Կիյոթիէռի նոր գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Ջեքեան եւ Էքինճեան ընտանիքներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օննիկ Թորոսեան 600 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ իր եղբօր՝ Րաֆֆիին եւ ծնողքին:

HAMAZKAINE

Forum 2001

Que faites-vous pendant les vacances ?

Vous aimeriez passer vos vacances dans une ambiance chaleureuse et instructive ?

HAMAZKAINE propose cet été du 15 au 28 juillet un rassemblement de jeunes étudiants arméniens à Beyrouth.

POUR

- mieux connaître la culture arménienne;
- faire des échanges entre jeunes venus de différents pays de la diaspora;
- discuter et débattre de thèmes qui intéressent la jeunesse.

Des conférences, des débats animés par des professeurs.

Visite des institutions arméniennes et du Catholicossat de Cilicie.

Le **FORUM** prévoit également des moments de détente, des visites touristiques à Anjar (village arménien) et autres sites ainsi que des soirées inoubliables.

Participation aux frais (hors transport aérien) :

Pension complète 600 USD

Demi-pension 300 USD

Pour tous renseignements vous pouvez consulter notre site web :

www. hamazkain.com

ou contacter Hourig Baghdassarian : ☎ 01. 42. 29. 10. 24.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

«Հայրենի հրաւէր»

SOIREE POESIE CONSACREE AU POETE DU DRAME ARMENIEN

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

SIAMANTO

L'œuvre d'un poète assassiné

par

MANOUG ATAMIAN

Vendredi 27 avril à 20 heures 45

à l'occasion de la parution de son CD

Présentation

Illustrations sonores

Déclamations

Dédicaces

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE

☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

COMMEMORATION DU 86EME ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Paris

LUNDI 23 AVRIL

20h à 23h30 : Veillée commémorative du génocide arménien de 1915. Place de la Bastille (Paris).

Le regroupement des associations de jeunes Français d'origine arménienne organise, comme chaque année depuis quatre ans, la Veillée commémorative du génocide arménien de 1915.

MARDI 24 AVRIL

16h30 : Dépôt de gerbes à la tombe du Soldat Inconnu (Arc de de Triomphe) par les autorités, les représentants des communautés.

Place Charles de Gaulle (Etoile).

17h30 : Marche vers l'Ambassade de Turquie.

Départ Place Charles de Gaulle -Etoile, angle ave Kléber.

Notre-Dame de Fourvière à Lyon

Dimanche 29 avril à 17 heures

DOUBLE COMMEMORATION DU 86ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915 ET DU 1700ème ANNIVERSAIRE DU BAPTEME DE LA NATION ARMENIENNE

Divine liturgie célébrée en rite arménien par Mgr. GRÉGOIRE GHABROYAN
Evêque des Arméniens Catholiques de France

avec assistance au trône du Cardinal LOUIS-MARIE BILLÉ
Archevêque de Lyon et Primat des Gaules

et en présence de Mgr. NORVAN ZAKARIAN
Evêque de l'Eglise Apostolique Arménienne de Lyon

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

ՎԱՍՆ ՀՈԳԻՈՑՆ 1915-Ի ԵՂԵՌՆԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Մեծ Եղեռնի 86-րդ տարելիցին առթիւ, ցեղասպանութեան զոհ աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն մեր նահատակներու յիշատակին, ժամը 15-ին, Հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ՊԱՊՈՒՃԵԱՆ

Կը յիշեցնենք թէ՝

«Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ)՝ այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

1700ème ANNIVERSAIRE DE LA PROCLAMATION DU CHRISTIANISME EN ARMENIE

Marseille - Arménie - 1700

Pèlerinage organisé par l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France et les associations de Jeunes de Marseille et Aix-en-Provence

Du 12 au 19 juillet

à partir de 4 900 F *

Comprenant : vol Marseille - Paris - Erevan aller-retour ● Hébergement en pension complète et programme touristique : Erevan, Khor Virap, Etchmiadzine, Dzidzernagapert, Garni, Kéghart, le lac Sévan, Haghartzine, Gochavank . . .

Date limite d'inscription : 30 avril

Renseignements: Cathédrale Arménienne - ☎ 04 91 77 84 70

* ● *Prix du séjour hors assurance individuelle* ● *Acompte de 1 500 F à l'inscription* ● *Pour les jeunes de 18 à 35 ans* ● *Frais de visa inclus.*

ECOLE TEBROTZASSERE

L'Association des Dames arméniennes amies des Ecoles Tebrotzassère et la Direction de l'Ecole, sont heureuses d'annoncer l'obtention de la mise sous contrat d'association avec l'Etat de la Classe de 3ème du Collège.

Ainsi, le Primaire se trouve désormais sous contrat simple avec l'Education Nationale et le Collège en totalité sous contrat d'association avec l'Etat.

INSCRIPTIONS POUR LA RENTREE 2001-2002

TEBROTZASSERE

Académie de Créteil

MATERNELLE: 3 Classes

PRIMAIRE: 5 Classes (Sous Contrat Simple avec l'Education Nationale)

COLLEGE: 4 Classes (Sous Contrat d'Association avec l'Etat)

Enseignement de l'arménien : Langue — Culture — Civilisation — Religion

Enseignement du Français conforme au programme de l'Education Nationale.

1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY

Tél. : 01 43 81 01 72

●

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 2001 – 2002 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆ»Ի

Հիմնուած 1879-ին

Մանկապարտէզի բաժին, 3 դասարան:

Նախակրթարանի բաժին, 5 դասարան (Sous Contrat Simple)

Միջնակարգի բաժին, 4 դասարան (Sous Contrat d'Association)

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման ծրագիր:

1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY

Tél. : 01 43 81 01 72

Centre Culturel SAINT MESROB A PARIS

VOYAGE AU PAYS DES SOUVENIRS...

Diaporama commenté

Témoignage ethnographique de la présence arménienne dans les villes et les villages d'Asie Mineure

Marzevan, Amasya, Zilé, Tokat, Sivas, Kayséri, Urgup, Cappadoce, Yozgat, Van, Aghtamar et les villages de la Soie de Bythinie autour de Boursa

par **Haïk DER HAROUTIOUNIAN**

Jeudi 26 avril à 20h45

au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Cardinal Lemoine, Monge

Entrée Libre — Cocktail

UGAB — PARIS

CONCERT

Chorale VOCALISE	**Chorale KOGHTAN**
Mélodies Françaises & européennes	Chants Traditionnels Arméniens
Direction : Marie-Joe FARNALLIER	Direction : Haïg SARKISSIAN

Samedi 28 avril à 20 heures 30

Cathédrale des Arméniens Catholiques

13, rue du Perche, Paris 3e

Renseignements : 01.34.13.88.90 — 01.39.89.63.06

—— P.A.F. : 30 F ——

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 24
MARDI
24 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 20.152 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.152

ՕՐՈՒԱՆ ԽՈՍՔԸ

Ապրիլ 24

Երրորդ հազարամեակին առաջին Ապրիլ 24-ն է. ան կը յատկանշուի ոչ միայն անցած 85 տարիներուն վրայ նորի մը յաւելումով, այլեւ՝ յատկապէս անկիւնադարձային հանգրուանի մը արձանագրութեամբ: Զարիքին օրէն ի վեր մարդկային արժանաւորութեան յարիր սուգին կարելիութեան ձգտող ջանքերը առաջին կարեւոր ձեռքբերում մը ունեցան. ան Ֆրանսայի նման երկրի մը, թէեւ շատ յապաղած, ճանաչումն է որով նոր շրջան մը կը բացուի:

Նոր շրջան մը, թէ՛ պայքարէն յոգնութեան նշաններ տալու մեր ճակատէն մնացածներուն, թէ՛ ուրացումի դիրքին վրայ քարացած, արմատացած մեղաւորին համար: Շրջան որ սակայն, կը պարունակէ վտանգը՝ փոխանակ նոր սկիզբի, աւարտ մը նշելու: Մինչդեռ, Ֆրանսան արեւմտեան մեծ տէրութեան իր հանգամանքով, Թուրքիոյ հետ աւանդական բարեկամութեամբ, գործակցութեամբ, բաւական լարեր կ՚ընծայէ չչփոթելու նման երկուութեան միջեւ:

Նիւթը պիտի նշանակէ փրկութեան լաստ մը երկարել անոր որ հակառակ իր մեղքին լման գիտակցութեան, կը ձգնի չարունակել ժխտումի խաղը: Կամ, պիտի նշանակէ ծուղակը իյնալ «հայեւթուրք երկխօսութեան» թեմադիրներուն որոնք քոյ - դաշնի կամուր, գիտակի՛ց չփոթին վրայ հիմնել փորձեցին ուրացումը շրջանցումով փոխանակելու ճապկում մը: Բարեբախտաբար, այդ բեմէն հմայուածները, նկատելի տոկոսով մը սկսած են արդէն «արթննալ» ու մերժումի կեցուածք արտայայտել: Կա՛ն ու պիտի ըլլան, անկասկած, այդ «երկխօսութեան» մէջ յոյս հերոսացում, կամ վերջապէս որեւէ բարենիշ փնտռողներ, գտնել կարծողներ ալ, սակայն, ամէն շրջաններու լուսանցքայիններուն, միամիտներուն, կամ դաւաճաններուն պէս, անոնք դատապարտուած են, լաւագոյն պարագային, անտեսուելու:

Ֆրանսայի ճանաչումը հանգրուանային արժէքով կը ներկայանայ նաեւ յետագայ զարգացումներու տեսակէտէն: Գրեթէ ամէն օր նոյն ընթացքին հետեւելու տրամադրութեան, պատրաստութեան լուրեր կը հասնին աջէն ու ձախէն. կը բաւէ անդրադառնալ Գերմանիոյ պարագային որ Թուրքիոյ հետ իր սերտ կապերուն ու 1915-ին անմիջական «մասնակցութեան» պատճառով, չարիքին վերջինը կրնար նըկատուիլ. մինչդեռ Հայերու ցեղասպանութիւնը — որպէս դիմում, բանաձեւ — այդ երկրին օրակարգին նիւթ կ՚ըլլայ, անկասկա՛ծ վաղը տրուելիք պատասխանէն: Բայց, 85 տարին մեզի սորվեցուցած է գոնէ որ վաղուընէ ետք կայ միւս օրն ալ:

Նոր հազարամեակին առաջին Ապրիլ 24-ն է. առաջինը նաեւ Ֆրանսայի ճանաչումէն ետք: Երկու հանգամանք որոնք բաւարար ծեծնակէտ են նորովի պատրաստուելու մնացած ճամբուն, մինչեւ վերջնական թիրախը: Այդ թիրախը մեղաւորի՛ն խոստովանութիւնն է, հետեւելի բոլո՛ր զարգացումներով:

Կարեւոր էր Ֆրանսայի քայլը. մանաւանդ որպէս քաջալեր, որպէս զօրակցութիւն: Անոնց հետ, նաեւ, աւելի դժուար հանգրուանի մը պատրաստ ըլլալու հրամայական է ան:

Զիջելու եւ մանաւանդ աւելի հզօրացնելու համար պիտի բաւէ ճիշդ ընել հաշուարկները՝ ձեռք ձգուածին ու մնացած ճամբուն:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ եւրոպական թաղամասին Սվիսոթէլը (5 աստղ) խուժած է վեց - եօթը հոգինոց գոմանտօ մը, Ապրիլ 22-ին եւ պատանդ բռնած 50-60 հոգի, պաշտօնէութիւն եւ յաճախորդ: Յայտարարած են թէ կը գործեն յանուն Չէչէնիոյ դատին: Ապրիլ 23-ի առաւօտուն, բանակցութիւններ սկսած էին թրքական իշխանութիւններուն հետ եւ քանի մը ժամ ետք 20 ահաբեկիչները յանձնուած, բոլոր պատանդները ազատ արձակուած էին:

«ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԸ ՄԵՐՆ Է» կ՚ըսէ Շարոն, Ֆիկառօ-յի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին (Ապրիլ 21/22): Իսրայէլի վարչապետը ընդունելով Ֆիկառօ-յի թղթակիցները, բաւական խիստ ոճ կը գործածէ եւ մանաւանդ կը շեշտէ որ «ամէն բանի շուրջ կարելի է բանակցիլ, բացի՝ Երուսաղէմէն»: Ըստ իրեն, օտար կառավարութիւնները, բոլորն ալ Արաֆաթը կը քաջալերեն որ շարունակէ կըռուիլ Իսրայէլի բնակչութեան վրայ: Բանակցութեան համար, իր նախապայմանն է որ Արաֆաթ վերջ տայ ահաբեկչութեան, այն ատեն միայն կրնայ խօսակից մը ըլլալ: Բռնութիւնները չէին դադրած սակայն եւ Կիրակի (Ապրիլ 22) առտու անձնասպանական ոճրափորձ մը կը գործուէր Թել - Ավիվի հիւսիսը: Պաղեստինցի քամիքազ մը մօտեցած է հանրակառքի մը եւ պայթեցուցած՝ կրած ռումբը: Իրմէ զատ մէկ մեռեալ եւս կար եւ մօտ 50 վիրաւոր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԳԱՒԱՌԻ մօտ 40 քաղաքներու մէջ, Ապրիլ 23-ին, կրկին գործադուլի դիմած էին հանրային փոխադրութեանց աշխատաւորները: Փարիզը զերծ կը մնար, քանի որ պահանջը կը վերաբերէր հանգստեան կոչուելու տարիքին որ արդէն 55 է փարիզեան շրջանը: Փարիզն ալ սակայն նման շարժումի մը պիտի ենթարկուի քանի մը օրէն, այլ պահանջներու համար:

ՔԸՊԷՔԻ մէջ (Գանատա) Ամերիկաներու վեհաժողովը վերջ գտաւ յաջողութեամբ, թէեւ ցոյցերն ու բախումները բաւական ծանրակշիռ բնոյթ ստացած էին: Պետութեանց 34 ղեկավարները համաձայնած էին հիմը դնելու համար Ամերիկաներու ազատ փոխանակման շուկայի մը (ԶԼԷԱ), իսկ ցոյցերը համաշխարհայնացման դէմ էին: Թալանի տրուեցան խանութներ եւ բախումներէն վիրաւորներ ալ եղան: Ազատ շուկայի գօտիին ստեղծումը պիտի կատարուի 2005-ին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վիճակը օրէ օր կը ծանրանայ եւ վախ կայ որ գալիք վեց ամիսներու ընթացքին, երկիրը մէկ միլիոն գործազուրկ եւս ունենայ, քանի գործադրկումները կը բազմանան: Տնտեսութեան նախարարը՝ Քեմալ Տէրվիշ հարցազրոյց մը տուած է Լիպերասիոնի (Ապրիլ 23): Կը խոստովանի որ անցեալի իր պաշտօնը (Համաշխարհային Դրամատան փոխ-նախագահ) կը դիւրացնէ փոխանութիւններու իր դիմումները Միջազգային Դրամատան եւ Միջազգային Դրամական Հիմնադրամին: Տագնապէն անդին, կ՚ըսէ նախարարը, Թուրքիա խոր փոփոխութիւն մը կ՚ապրի, երիտասարդները պէտք է հասկնան, որ իրենց երկրին ապագան աշխարհի վրայ բացուած Եւրոպա մըն է: Թուրքիոյ ներկայ կացութիւնը հետեւանք կը նկատէ տնտեսութեան ընդհանուր անկանոնացման: Իր գլխաւոր մտահոգութիւնը աշխատանքի մարզին կը պատկանի:

ԱՆԳԱՐԱ տրամադիր է մեղմացնելու բանտերու մէջ կիրարկուած դրութիւնը, գլխաւորաբար ինչ կը վերաբերի քաղաքական բանտարկեալներու մեկուսացման հարցին: Արդարութեան նախարարը յայ-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 21 / 23)

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՑԱՆՑԸ ՉԷ ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒԱԾ

Հայաստանի ելեկտրականութեան բաշխիչ ցանցերուն սեփականաշնորհումի խնդիրը որ ամիսներէ ի վեր սուր հակադրութեան պատճառ էր ընդդիմութեան ու իշխանութեան միջեւ, բաւական անըսպասելի աւարտի մը յանգած է: Ցնելու թեկնածու ներկայացած երկու ընկերութիւնները՝ ամերիկեանն ու սպանականը, առաջարկ չեն բերած Ապրիլ 21-ին որ տրուած պայմանաժամն էր: Ուժանիւթի նախարար Կ. Գալուստեանի համաձայն, սխալ է անմիջական եզրակացութիւններու յանգիլ, պէտք է լրջօրէն ուսումնասիրել պարագան, որպէսզի հասկցուին երկու ընկերութիւններուն հրաժարելու պատճառները: Նախարարը այն կարծիքը յայտնած է թէ ամերիկեան եւ սպանական ընկերութիւնները վարանած են թղթածրար ներկայացնելու, քանի որ խնդիրը շատ քաղաքականացուած էր: Այսուհանդերձ, ըսած է թէ կարելի է նոր մրցում կազմակերպել նոյն ցանցին սեփականաշնորհումին համար:

տարարած է այս առընչութեամբ որ օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի կառավարութեան,

ԱՏՏԻՍ-ԱՊԱՊԱՅԻ (Եթովպիա) մէջ արիւնալի բախումներ պատահած են երկու օրերու երկայնքին, ոստիկանութեան եւ լիսէներու ուսանողներու միջեւ, որոնց հետեւանքով աւելի քան 60 մեռեալ կար եւ 250 վիրաւոր: Շաբաթ մըն է, ուսանողները արտայայտութեան աւելի ազատութիւն կը պահանջեն եւ ոստիկանական ուժերը չեն վարանած զիրենք հետապնդելու եկեղեցիներուն, մզկիթներուն մէջ, ուր ապաստանած էին:

ԻՏԱԼԻՈՅ հարաւը, Կալլիփոլիի նաւահանգիստը խարիսխ նետած է թրքական նաւ մը որ 562 գաղթական կը փոխադրէր գաղտնաբար: Ճամբորդները Քիւրտեր, Իրաքցիներ, Սրի-Լանքացիներ եւ Պաքիսկներ են: Ֆրանսական իշխանութիւնները յայտնեցին նաեւ թէ վերջերս Ֆրէժիւս հասած Քիւրտերը Իրաքէն չէին գար, այլ՝ Սուրիայէն, բայց, իրենց յանձնարարուած էր չըսել:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ հացադուլէ մեռնողներու թիւը 17-ի հասած էր Ապրիլ 23-ին: Վերջին երեքը կիներ են, երկու բանտարկեալ, մէկն ալ բանտարկեալի մը կինը:

ՎՐԱՍՏԱՆ միայն վեց ժամ ելեկտրականութեան հոսանք ունի օրական եւ բնակչութիւնը այլեւս յուսահատած է, կը գրէ Լիպերասիոնի (Ապրիլ 23) թղթակիցը: Պաշտօնապէս առաւօտեան 2 ժամ եւ իրիկունը չորս ժամ պէտք է հայթայթուի, բայց, ան ալ կանոնաւոր կերպով չի գործադրուիր:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան
Նիէֆոլայիք տը Շայօ – ՀՄԸՄ Ֆրանս 5 – 6

Լիոնի Շրջան
Մոթ Սերվ. Իւ. ԷՍ. – ՀՄԸՄ Լիոն-Տէսին 0 – 1

Իզէրի Շրջան
ՀՄԸՄ Վիէն – Ա. ԷՍ. Գոմիւնէ 2 – 1

NOTRE DAME-ի ՊԱՏԱՐԱԳԸ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԸ ԵՒ 1700-ԱՄԵԱԿԸ ՈԳԵԿՈՉԵՑ ԾԻՐԱՆԱՒՈՐ ԼԻՒՍԹԻԺԷ

Ապրիլ 22-ի Կիրակին, ժամը 15-ին էր, որ Հայ կաթողիկէ Եկեղեցին իր տարեկան պատարագը կը մատուցանէր Փարիզի Նոթր - Տամ Մայր Տաճարին մէջ: Այս տարի Ապրիլեան ոգեկոչման կցուած էր 1700-ամեակի տարեդարձի յիշատակումը:

Նախքան պատարագը, Գրիգոր Եպիսկոպոս Կալբոյեան կարճ ելոյթ մը ունեցաւ, ֆրանսերէն, յիշեցնելով Հայու եւ քրիստոնեայի կրկնակ ինքնութիւնը: Այս տարի, ըսաւ, Ապրիլեան նահատակներու 86-րդ տարելիցը կը զուգադիպի Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին, քրիստոնէութիւնը ընդունելով եւ հռչակելով, Հայաստան Աստուծոյ շնորհը ստացաւ: Յիշեց «այն հիանալի առաքելական նամակը զոր Յովհ. Պօղոս Բ. ուղղած էր այդ առթիւ հայ ժողովուրդին» եւ կարդաց այդ նամակին 7-րդ պարբերութիւնը (տես՝ «Յառաջ», Փետր. 24 / 25): Ապա, ուրախութեամբ յայտնեց թէ հազիւ քանի մը ժամ առաջ, ցերեկին, տեղեկացած էր որ Պապը, Երեքշաբթի Ապրիլ 24-ին, պիտի ստորագրէր Մարտինի նահատակ եպիսկոպոս՝ գերպ. Իգնատիոս Նալեանի երանացումի հրամանագիրը: Հոկտեմբեր 7-ին ալ կը կատարուի երանացման արարողութիւնը, երբ նոյն օրերուն է որ Հռոմի մէջ տեղի կ՚ունենայ Հայ կաթողիկէ եպիսկոպոսներու սինոդոսը: Իր խօսքին վերջաւորութեան, պատարագիչ եպիսկոպոսը շնորհակալութիւն յայտնեց ծիրանաւոր Ժան - Մարի Լիւսթիժէի որ միշտ կը տրամադրէ Նոթր - Տամի Մայր - Տաճարը, Փարիզի արքեպիսկոպոսութեան, կղերին, Լօվր տ՚Օրլեանի, Գիւտ Արք.ին որ, զոյգ կաթողիկոսներուն հետ Տէր - Էլ - Զօր մեկնած ըլլալով, զինք կը ներկայացնէր Ներսէս Ծ. Վրդ. Բաղուճեան, վերապատուելի Ժ. Լեւոնեանի, Քոյր եկեղեցիներուն ներկայացուցիչներուն եւ ընդհանուր ձեւով ներկայ բոլոր անձնաւորութեանց:

Պատարագի ընթացքին, հոգեւոր ճառը արտասանեց Փարիզի Արքեպիսկոպոսը՝ կարդինալ Ժան - Մարի Լիւսթիժէ: Ան, սկիզբէն անդրադարձաւ Հայոց ցեղասպանութեան որու յիշատակումը, այս տարի, կը զուգադիպի Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին: Ապա ծանրացաւ այդ քրիստոնէացման իմաստին վրայ, թէ կարելի է՞ ամբողջ ազգ մը մկրտել: Ի՞նչ կը նշանակէ: Զի բաւեր հայ ծնիլ քրիստոնեայ ըլլալու համար: Կարդինալը շեշտեց թէ ամբողջ մշակոյթ մը կայ հոն, լեզուն, բարքերը, աւանդութիւնները: Ցեղասպանութեան յաջորդող դժուար տարիներուն ալ, ըսաւ Փարիզի Արքեպիսկոպոսը, կրօնական կեանքը մէկ կողմ դրուեցաւ, Հայերը անդրադարձան իրենց հաւատութեան աղբիւրը:

Վերջաւորութեան, կրկին ծանրանալով ցեղասպանութեան վրայ, կարդինալը տարբերութիւն մը դրաւ զոհերն եւ մարտիրոսին միջեւ, մաղթեց որ մարդիկ սորվին որպէս մարդ ապրիլ եւ թէ այս կրկնակ տարեդարձը խորհրդածութեան եւ յիշողութեան աղբիւր մը ըլլայ:

Արարողութիւնը վերջ գտաւ ժամը 17-ի մօտ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻՆ ԵՒ ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԸ

Վերջին տարիներուն, համեմատաբար բաւական գրուած է Հայկական Ցեղասպանութեան գործադրութեան գերմանական պատասխանատուութեան հարցին մասին, յատկապէս՝ փաստաթուղթերու առատ գործածութեամբ (Վահագն Տատրեան, Հիլմար Քայզէր, եւ ուրիշներ): Պէտք է յիշել, թէ արդէն Մեծ Եղեռնի օրերուն այս նիւթով արծարծումներ կ'ըլլային: Օրինակ, 1916-ին փրանսացի լրագրող Ռընէ Փինոն իր գիրքը կ'ենթախորագրէր «Méthode allemande, travail turc»: Այս ու նման մեղադրանքներ կրնային պատերազմական քարոզչութիւն նկատուիլ ու մէկդի դրուիլ, սակայն այսօրուան հետազօտութիւնները, դեռ ոչ լիակատար կերպով, բայց արդէն որոշ չափով նման պնդումներուն ճշմարտացիութիւնը կը հիմնաւորեն:

Այդ պնդումներէն մէկը, անպայմանօրէն, Կոստան Զարեանին կը պատկանի: 1914 Հոկտեմբերին դիպուածով իր ընտանիքին հետ Թուրքիայէն խոյս տալով դէպի Պուլկարիա, ան քանի մը ամիս հոն մնացած է, ապա ծովու ճամբով ուղեւորուելով դէպի Իտալիա: Հաստատուելով Հռոմ, ան շարունակած է Հայ Դատին ի նպաստ իր գործունէութիւնը, զոր արդէն սկսած էր Պուլկարիոյ մէջ, ուր համագործակցած էր Եռհաննէս Լեփսիուսի հետ: Այդ գործունէութեան բազմաթիւ էջերէն մէկ քանիին մասին ընդարձակօրէն գրած ենք (տե՛ս մեր գիրքը՝ *Կոստան Զարեանի շուրջ*, Անթիլիաս, 1998, էջ 88 – 131), սակայն միշտ յաւելեալ մանրամասնութիւններու տեղը կայ:

Այսպէս է, որ Հոկտ. 1915-ին ժամանելով Հռոմ, Կ. Զարեան տեսակցութիւն մը ունեցած է ամերիկացի թղթակիցի մը հետ, բաւականաչափ տեղեկութիւններ հայթայթելով Ցեղասպանութեան իրականութեան մասին: Փաստացի տուեալներով, ան կը պատասխանէր ուրիշ ամերիկացի լրագրողի մը թրքանպաստ յօդուածին, ուր կ'ըսուէր, թէ ջարդերը «չափազանցուած են» կամ «առանց կառավարութեան գիտութեան տեղի ունեցած են»: Օտար մամուլի կողմէ Ցեղասպանութեան ժխտումը, ինչպէս կը վերահաստատուի, շատ հին արմատներ ունի: Այդ տուեալները, ըստ երեւոյթին, Լեփսիուսի կողմէ հայթայթուած էին իրեն Պուլկարիոյ մէջ: Ցատկապէս շահեկան է գերմանական Կարմիր Խաչի երկու քոյրերու տուած վիճակագրական տախտակը, ուր 850.000 մեռել ու անհետացած յիշուած է: Տեսակցութիւնը, որ ինչպէս պիտի նկատուի, փաստօրէն Զարեանի կողմէ ստորագրուած յօդուած մըն է, Նիւ – Եորքի «*Տէյլի Նիւզ*» օրաթերթի 1915 Նոյեմբեր 4-ի թիւին մէջ լոյս տեսած է: Իր անունին առաջին երեւումն է ամերիկեան մամուլին մէջ: Շատ հաւանական է, որ տեսակցութիւնը փրանսերէն լեզուով կատարուած է, դատելով որոշ անուններու տառադարձութենէն՝ Armache, Brousse, Edesse: Ստորեւ կու տանք անոր ամբողջական թարգմանութիւնը:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ՌՈԶՉԻԼՏՆԵՐԸ, ՌՈՔՖԷԼԼԸՐՆԵՐԸ ԵՒ Ի. ԴԱՐՈՒՆ ԶՈՅԳ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Համացանցի ամերիկեան կայքէջ(*) մը պատմութեան բաժնին մէջ ցեղասպանութեան նիւթով տեղ տուած է Գիֆըրտ Շէքի մէկ յօդուածին, զայն զետեղելով «Ծածկուած պատմութիւն» գլխուն տակ: Երկու մասէ բաղկացած գրութիւնը նիւթ կ'ընէ Ի. դարու երկու ցեղասպանութիւններուն –հայկականին եւ հրէականին– մէջ քարիւղի ազդակին կենսական դերը: Արդէն Գ. Շէքի խորագիրն է «Ռոչիլտները եւ Հայաստանի ու Գերմանիոյ ցեղասպանութիւնը»:

Կը ներկայացնենք հետաքրքրական այս էջին առաջին բաժինը ուր շրջանին մէջ Հայերու ցեղասպանութեան առաջնորդող պարագաներուն վերլուծումը կատարուած է:

Հայերու եւ Հրեաներու ցեղասպանութիւնները որոնք ժամանակակից պատմութեան երկու մութ, այլ անջատ գլուխները կը նկատուին, իրականութեան մէջ իրարու աղերսուած են որպէս յամբաբար զարգացող հոլովոյթի մը երկու փուլերը. հոլովոյթ որ կը տարածուի մօտաւորապէս յիսուն տարուան վրայ:

Ի. դարը կոչուեցաւ քարիւղի դար: Այս դարուն է որ տեղի ունեցաւ ածուխէն դէպի քարիւղ անցքը, որպէս ուժանիւթի աղբիւր: Ամէն բան ծայր առաւ Փէնսիլվանիոյ հիւսիս-արեւմտեան շրջանին մէջ ուր սկսաւ քարիւղի առաջին արտահանումը: Քարիւղի ամերիկեան գործը գլխաւորուած էր Ճ. Ռոքֆէլլըրի ընկերութեան կողմէ որուն նաեւ մենաշնորհը դարձած էր:

Քարիւղի գործը, նախանիւթին ծայր աստիճան դիւրավառ յատկանիշին պատճառով պէտք ունի շատ հանդարտ պայմաններու, որպէսզի կարելի ըլլայ անվտանգ իրականացնել արտադրութիւնը, փոխադրութիւնը: Այլ խօսքով՝ անոր անհրաժեշտ է խաղաղ, հանդարտ շրջապատ մը: Ռոքֆէլլըր Փէնսիլվանիոյ մէջ հիմնած ընկերութեան շնորհիւ կրնար աշխարհի ամէնէն հարուստ մարդը ըլլալ, բայց առաջին լուրջ մրցակցութեան մը դէմ յանդիման մնաց աշխարհի միւս ծայրէն ուր չկար նոյն կայունութիւնը:

Զոյգ ցեղասպանութիւններուն առաջնորդող հիմնական երեւոյթը հասկնալու համար հարկ է անդրադառնալ որ աշխարհի վրայ քարիւղի գլխաւոր պաշարները կը գտնուին մահմետականներու բնակած շրջաններու մէջ: Իսկ այդ շրջանակին համար կարեւոր նշանակութիւն ունին Գուրանին այն մասերը ուր կը հրահանգուի անզիջող ըլլալ «անհաւատ»ներու հանդէպ: Պատմութեան արձանագրած վայրագ ու արիւնալի բազմաթիւ անցքերու պատասխանատուն են այդ էջերը:

1880-ին Ռոչիլտ ընտանիքին Ֆրանսայի ճիւղը Բաքուի քարիւղէն շահաբաժին կը ստանայ Ռուսաստանէն: Ատոր փոխարէն երկաթուղի մը կը կառուցանէ Բաքուէն մինչեւ Սեւ ծովու Պաթում նաւահանգիստը: Այդ երկաթուղիին շնորհիւ Ռոչիլտները իրենց ծախսած քանակութենէն շատ աւելի քարիւղ կ'ունենան ու կը մտածեն Սուէզի արեւելեան շրջաններուն մէջ շուկայ ունենալու մասին: Մ. Սամուէլ անուն գործակատարի մը միջոցաւ կը ձեռնարկեն այդ շրջանը թափանցելու: Հասկնալով իրեն ներկայացած մեծ առիթը, Սամուէլ կ'ըմբռնէ անմիջապէս որ մրցակցելու համար Ռոքֆէլլըր ընկերութեան հետ, պէտք է աւելի աժան գինով վաճառքի հանէ Ռոչիլտներու քարիւղը: Այդ նպատակով, փոխադրութեան ծախքը նուազեցնելու համար քարիւղատար հսկայական նաւեր շինել կու տայ որոնք կրնան անվտանգ կերպով Սուէզի ջրանցքը կտրել: Մինչդեռ, Ռոքֆէլլըր ընկերութիւնը փոխադրութեան շատ աւելի մեծ ծախք պէտք է ընէ, Ափրիկէի հարաւէն արեւելք անցնելու համար քարիւղը փոխադրող վարձու նաւերը:

1892-ին Սամուէլին առաջին քարիւղատար նաւը Ռոչիլտներու Պաթումի զտարանէն Բաքուի քարիւղ կը բեռնէ եւ Տարտանէլի նեղուցէն եւ Սուէզի ջրանցքէն անցնելով կ'ուղղուի Ծայրագոյն Արեւելք, վերջ տալով Ռոքֆէլլըրներու մենաշնորհին: Մնած է քարիւղի «Շէլ» ընկերութիւնը որ Ռոչիլտներու հետ յարաբերութիւնը կը պահէ Սամուէլի պաշտօնավարութենէն ետքն ալ: Կը գործակցի բրիտանական քարիւղի ընկերութեան հետ ալ որ հարստութեան տիրացած է Սումաթրայի մէջ հորատումի աշխատանքներով: Բրիտանական ընկերութիւնը միջոց մը ետք կը միանայ Ռոչիլտներու Ասիական քարիւղի ընկերութեան:

Քարիւղ փնտռելու եւ արտադրելու գործունէութիւնը զանազան շրջաններու վրայ տարածելու Ռոչիլտներու ֆրանսական թեւին որոշումը, չուտով յայտնի կը դառնայ որ շատ տեղին է: Քանի մը տարի ետք, 1905-ին Բաքուի արտադրութիւնը զգալի անկում կը կրէ շրջանին մէջ ծաւալած ցեղային հակամարտութիւններու պատճառով որոնք մահմետականներն ու քրիստոնեայ Հայերը կը հակադրեն իրարու: Այդ հակամարտութիւնը համաշխարհային շուկային քարիւղի մատակարարումին առաջին անդամ[illegible] պատճառ կ'ըլլայ: Բրիտանական ընկերութիւնը եւ «Շէլ»ը որոնք միացած են նոյնքներն ալ, սկսան կ'ըլլան Բաքուի իրենց ներդրումներու հրոյ ճարակ դառնալուն: Ցեղային հակամարտութիւնը այդ չարիքին արմատն է: Պէտք է այնպէս մը ընել որ յառաջիկային նման բան չկրկնուի: Քարիւղի կայունութիւնը չի կրնար վերապրիլ այդ պայմաններուն մէջ:

Գտնուած լուծումը Հայերու նման փոքրաթիւ փոքրամասնութեան մը ամբողջական փոխումը կ'ըլլայ. փոխադրութիւն որուն փոխարժէքը ոչ իսկ կրնայ համեմատուիլ այն ներդրումներուն հետ որոնք արեւմտեան ընկերութիւններուն կը պատկանին, Թիրախ ունենալով միլիոնաւոր ու միլիոնաւոր յաճախորդներ: Ռոչիլտներու գործնապաշտութիւնը այս տեսակի անդրադարձներու տեղ չի ձգեր:

Միայն Բաքուի Հայութեան մաքրագործումը բաւարար պիտի չըլլար. ...

Կ'ԸՍԷ ԹԷ ՔԱՅԶԷՐԸ ԶՕՐԱՎԻԳ ԿԸ ԿԱՆԳՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՊԱՆԴԻՆ

ԳՐՈՂ ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԸ ՌԷՅՄԸՆ ՍՈՒԻՆԿԻ ՎԵՐՋԻՆ ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐԻՆ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՀԻՒՊԱՏՈՍՆԵՐ Կ'ՕԺԱՆԴԱԿԵՆ

ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՒ ԿԱՄ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾՆԵՐՈՒ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԳՈՒՄԱՐԸ ՇՈՒՐՋ 850.000

ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐ՝ ԿԱԽԱՂԱՆ ՀԱՆՈՒԱԾ ԿԱՄ ՀՐԿԻԶՈՒԱԾ

ՀՌՈՄ, ԻՏԱԼԻԱ (Նոյ. 4) — *«Սուինկը, որ կը պնդէ, թէ հայկական ջարդերը չափազանցուած են կամ առանց կառավարութեան գիտութեան տեղի ունեցած են, կամ անվստահելի է եւ կամ Թուրք կամ գերման գործակալ մըն է», ըսաւ Կոստան Զարեան, հայ գրագէտ մը եւ Հայկական Հարցի մասին հեղինակութիւն մը, որուն ցոյց տուի ջարդերու մասին Ռէյմըն Ի. Սուինկի վերջերս «Տը Տէյլի Նիւզ»ին առաքած հեռագրալուրը:*

«Աւելին», շարունակեց Պր. Զարեան, «գերման կառավարութիւնը գիտակից է թէ ի՞նչ կը պատահի Հայաստանի մէջ, նախ՝ հիւպատոսական զեկոյցներու եւ ապա՝ պատերազմէն առաջ գոյացած Հայկական Մշակութային Կոմիտէի անդամ, պատուելի Տոքթոր Լեփսիուսի զեկոյցներուն միջոցով: Երկու ամիս առաջ Թուրքիա կատարած իր ուղեւորութենէն ետք, Տոքթոր Լեփսիուս Սոֆիայի եւ Ցուրիխերիոյ մէջ ըսաւ, թէ Հայաստանի մէջ այլեւս Հայեր չկային եւ թէ ազգին մէկ փոքր մասը միջազգեանքեան անապատները հասած էր սարսափելի պայմաններու տակ եւ առանց ապաստանի կամ ուտելիքի: Ինչո՞ւ գերմանական կառավարութիւնը Տոքթոր Լեփսիուսին չարտօներ, որ ամբողջ ճշմարտութիւնը հրապարակէ»:

ԳԵՐՄԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒՆ ԹԻՒԵՐԸ

«Իմ երկրիս մէջ պատահածին մասին գաղափար մը տալու համար, ահա կը ներկայացնեմ հետեւեալ վիճակագրութիւնը, զոր հայթայթած են գերմանական Կարմիր Խաչի երկու քոյրեր, որոնց անունները չեմ յիշեր միայն զիրենք փրկելու համար իրենց կառավարութենէն, որուն միամտօրէն յանձնած են իրենց զեկոյցը: Թիւերը սպաննուած կամ յիշուած տեղերէն անհետացած Հայերուն թիւը կը ներկայացնեն. —

Արաբկիր	19.500
Արմաշ	5.000
Բաբերդ	17.000
Պանտըրմա	15.000
Պիթլիս	51.500
Պրուսա	25.000
Կեսարիա	45.000
Տիյարպէքիր	35.100
Տիվրիկ	28.000
Եդեսիա	23.500
Արգանա (Էրկում)	10.200
Երզնկա	25.000
Էրզրում	75.000
Հալէպ	15.800
Իզմիթ	6.500
Քեմախ	10.000
Խարբերդ	45.000
Բասէն	105.000
Սամսուն	20.000
Սղերդ	25.000
Շապին Գարահիսար	25.000
Սիս – Հաճըն	30.300
Սեբաստիա	81.000
Զմշկածագ	1.000
Դերջան	15.000
Տրապիզոն	32.700
Զէյթուն – Ֆոնուզ	28.000»

ՈՂՋ – ՈՂՋ ԱՅՐԱԾ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆ

«Գումարը շուրջ 850.000 է: Մինչեւ Օգոստոս 15 չարչարուած հոգեւորականներու ցանկը ողջ – ողջ այրած մէկ հոգի, կախաղան հանուած կամ սպաննուած հինգ հատ, բանտարկուած մէկ հատ եւ առնուազն՝ եօթը աքսորեալ:

Չեն հասկնար ինչպէ՞ս մարդ այս փաստերը ժխտելու քաջութիւնը կրնայ ունենալ: Քանի որ Պր. Սուինկի բարեկամը, որմէ կը մէջբերէ, Թուրքիոյ մէջ այնքան շատ ճամբորդած է, ինչո՞ւ չէ այցելած ամերիկացի դեսպան Պ. Մորկընթաուին, որ պատահածին մասին լաւատեղեակ է եւ որ իրեն կրնար մանրամասնութիւններ տալ, որոնք Հայաստանի արիւնոտ պատմութեան ամէնէն սարսափելի եւ ահռելի դրուագներն են: Կը պնդեմ, որ Քայզէրը Հայերը ջարդելու դիւական ծրագրին մասին գիտէր եւ որ 30 Հայեր Կիլիկիոյ հրապարակները կախաղան հանուած են գերման պաշտօնատարներու ներկայութեան, որոնք պատերազմի ըսկիզբէն հոն եղած են»:

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՀԻՒՊԱՏՈՍՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ Կ'ՕԳՆԵՆ

«Գերմանացի հիւպատոսները ո՛չ միայն ոչինչ ըրին այս ջարդերը կանխելու, այլեւ օգնեցին Թուրքերուն: Երբ Տրապիզոնի մէջ իտալացի եւ աւստրիացի հիւպատոսները գերմանացի հիւպատոսէն խնդրեցին, որ կառավարութեան ջնջել տար բոլոր Հայերը ջարդելու հրամանը, ան մերժեց, չնաչկան ժպիտով: Ես կը պնդեմ, որ եթէ Գերմանիան չկամութիւն ցոյց տուած ըլլար, Թուրքերը երբեք պիտի չհամարձակէին Հայերուն վրայ իրենց կատաղութիւնը թափելու:

Գերմանացիները ինչպէ՞ս կրնան նման բացայայտ բաներ մերժել: Արդեօք իրենք չէին, որ Թուրքիոյ սրբազան պատերազմ հռչակել տուին: Արդեօք մզկիթներուն մէջ քրիստոնեաներուն դէմ քարոզներ խօսիլ չտուի՞ն: Կը պնդեմ, որ Թուրք ժողովուրդի արդար բարկութենէն վախնալով, մահմետական կրօնաւորները այսօր մզկիթներուն մէջ կը պնդեն, որ հայկական ջարդերը Քայզէրին կողմէ հրահանգուած էին»:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆՊԱՏԱԿԸ ԳԱՂՈՒԹԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆ Է

«Գերմանիան կը փափաքի Հայերը ջարդել, աւելի ուշ Հայաստանը գաղութացնելու համար: Բայց Գերմանիան ինք նախաքէութիւն կը գործէ: Դժուար է, այո, անկարելի՝ ժողովուրդ մը բնաջնջել: Եւրոպան ու Ամերիկան պէտք է գիտնան, որ Հայերս կրնայինք մենք մեզ փրկած ըլլալ, եթէ պատերազմի սկիզբը մեզի եղած կարգ մը առաջարկներ ընդունած ըլլայինք: Մենք մերժեցինք եւ մեր արիւնով մեր մերժումին գինը կը վճարենք:

Բայց պատերազմը մերն է: Օր մը մարդկութիւնը զարմանքով պիտի իմանայ տիտանական այն պայքարին մասին, զոր մենք տարած ենք Քառակի Դաշինքի մեր դաշնակիցներուն կողքին, մեր սեփական երկրին ու ազատութեան տէրերը դառնալու համար»:

ԷՏԿԱՐ Ա. ՄԱՈՒՐԸՐ

Ի՞ՆՉ ԱՐԴԻՒՆՔ ՏՈՒԱՒ ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄԸ

«Ժողովրդավար Սկզբունքներու Միութեան» նախաձեռնութեամբ Մարտ 15-ին Պոլիս կայացած հաւաքոյթին որպէս դասախօս հրաւիրուած էին ամերիկացի պատմաբան Ճասթին Մաք Քարթի ու անգլիացի գրող Էնտրու Մանկօ: Տեղական թերթերու կարգին «Մարմարա» օրաթերթը եւս լայնօրէն եւ վստահաբար հաստատօրէն արձագանգ եղած էր յօդուածին տալիս եւ զոյգ դասախօսութիւններու ընթացքին հիւր մասնագէտներու կողմէ յայտնուած տեսակէտներուն, որոնցմէ սակայն կարելի չեղաւ կարեւոր եզրակացութիւններ քաղել:

Ֆրանսացիները կ'ըսեն «Parler pour parler» (խօսած ըլլալու համար խօսիլ): Ես պիտի նախընտրէի Հայկական ասացուածք մը՝ հոգ չէ թէ քիչ մը ռամիկ. «պարապ խօսք, կրօղս տանի» (հոս «կրօղ»ը մեռելակիրն է): Մտածումի այն արտայայտութիւն այս որակումին արժանի կը դառնայ երբ պակսի տրամաբանութիւնը:

Առաւօտեան մամլոյ տալլիսի ընթացքին, զանազան երկիրներու խորհրդարաններէ ներս Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման գծով Հայերու տարած գործունէութիւնը մեկնաբանուեր է որպէս Հայերու կողմէ Թուրքերու դէմ ի գործ դրուած ատելութիւն: Այս տեսակէտը հիմնովին սխալ է: Բոլոր Թուրք լրագրողները, ինչպէս նաեւ պարզ քաղաքացիները, որոնք Հայաստանի մէջ, ԱՄՆ, թէ այլուր Հայերու հետ հանդիպում ունենալէ ետք թերթերու միջոցաւ արտայայտուած են, կը պատմեն այս վերջիններուն տաքուկ եւ բարեկամական վերաբերումին մասին: Նոյն օրը Ժողովրդավար Սկզբունքներու Միութեան ատենապետ Չէլիք Արսէլ եւս խօսեր է իր Երեւանի տպաւորութիւններէն եւ ըսեր է թէ զգածուած էր հայաստանցիներու վերաբերումէն եւ հիւրասիրութենէն: Այս մեկնաբանումը դիտումնաւոր կերպով ըլլայ կամ ոչ, ճշդում մըն է, հերքում մըն է առաւօտուն որպէս գլխաւոր գաղափար մատուցուած եւ գործածուած ատելութեան բառարանին:

Անգլիացի գրող Է. Մանկօ եւս իր խօսակցութիւնը հիմներ է նոյն տեսակէտին վրայ: Պնդեր է թէ ատելութեան այս արշաւը երբեք յաջողութեան պիտի չյանգի: Փաստ մըն ալ ներկայացուցեր է. «Ահաւասիկ օրինակը կու գայ Ամերիկայէն: Հակառակ որ Ամերիկայի մէջ հայկական լոպին ամէնէն զօրաւորն է, Գլինթըն

մերժեց հայկական բանաձեւը»:

Անգլիացի գրողին ցոյց տուած ամերիկեան այս օրինակը տեղին եւ իմաստալից կ'ըլլար եթէ Գլինթըն Ներկայացուցիչներու Նախագահին գրած իր անձնական նամակին մէջ յայտնած չըլլար թէ այս օրինագծին վաւերացումը վնաս պիտի պատճառէր ամերիկեան շահերուն, վշտացնելով դաշնակից Թուրքիան: Մանկոյի խօսքը տրամաբանական եւ ծանրախոհական պիտի նկատուէր եթէ Սէնաթօն բանաձեւը օրակարգի բերէր, սակայն զայն անլուրջ, անարդար գտնէր եւ կամ յանձնախումբերու տեղեկագրերը անբաւարար եւ համոզելու անատակ նկատէր ու մերժէր: Ամերիկա մերժեց օրինագիծը քուէի դնել իր երկրին շահերը խորհելով, ինչպէս նախապէս ըրած էր Ֆրանսա, որ աւելի վերջ երբ կրկին օրակարգի եկաւ, ընդունեցաւ, վասնզի այս անգամ կորսնցնելիք մեծ բան չունէր: Թուրքիոյ նման 65 միլիոննոց երկիր մը, որ կանգնած է Եւրոմիութեան սեմին վրայ, պէտք չէ տարւի է. Մանկոյի նման գրողներու վաւերական դատողութիւններով եւ Ամերիկայի մերժումէն հետեւցնէ թէ Թրքական տեսակէտը ընդունելութիւն գտած է ԱՄՆ-ու մօտ:

Ճ. Մաք Քարթի ալ ըսեր է թէ արխիւները պէտք է բացուին եւ նոյնը պէտք է ընեն միւս երկիրները: Զարմանալիօրէն անվերջանալի աչքկապուկի խաղ մը սարքուած է արխիւներու բացման կապակցութեամբ: Վերին մարմինները եւ Պետական Արխիւներու տնօրէնութիւնը տարիներէ ի վեր կը յայտարարեն թէ արխիւները բաց են, թէ փափաքողներ ազատ մուտք ունին եւ քննութեան ազատութիւն: Մինչդեռ պատմաբաններ հակառակը կը պնդեն եւ կաշկանդումներէ կը խօսին՝ մանաւանդ, լուսապատճէններու արգելքի բերմամբ: Վերջապէս Ալի Քըրճայի կազմակերպած հեռատեսիլի հարցազրոյցին ընթացքին Պոլսոյ համալսարանէն պատմաբան փրոֆ. Մեհմէտ Սարայի եւ հեռաձայնով միջամտող Արխիւներու Պոլսոյ պատասխանատու տնօրէնին միջեւ սկսած բանավէճը հատուկէտի մը, ուր պատմաբան Մ. Սարայ ստախօսի դիրքին մատնուելէ ազատելու համար ստիպուեցաւ մերկացնել պարագայ մը զոր այնքան յամառօրէն կը խուսափէր պարզելու որպէս պետական գաղտնիք: Պարտադրուեցաւ ըսելու թէ արխիւները զտուած են եւ հայկական Հարցին կապակցութեամբ երեւան հան-

ջանին մէջ կային այլ հայ համայնքներ: Պէտք է ըսել որ քարիւղի ընկերութիւնները մասնաւոր ոխ մը չունէին մաքրագործուելիք ժողովուրդի մը մասին իրենց ընտրութեան համար: Պարզապէս, աւելի դիւրին էր մէկ միլիոն Հայը բնաջնջել, քան՝ տասնեակ, թերեւս հարիւրաւոր միլիոններով մահմետականները:

Բնական է որ պատմութիւնը Հայերու վճռական վայրագութեան որպէս հեղինակ կը մատնանշէ Թուրքերը եւ ոչ՝ քարիւղի մեծ առեւտրականները: Երբ նիւթը մօտէն քննուի, երեւան կու գայ Ֆրանսական կառավարութեան Թուրքիոյ ըրած օժանդակութիւնը: Նափոլէոն Գ. պայքարած էր որ Թուրքիա եւրոպական ազգերու խումբին մաս կազմէ: Ֆրանսա նաեւ լուրջ դեր կատարած է Թուրքիոյ տնտեսական վերելքին սատարելով: Այդ դերին մէջ առաջին դիրքի վրայ է Ռոչիլտ ընտանիքը: Նափոլէոն Գ. անոնց մօտիկ մէկն էր: Ցատկապէս պարոն Ճէյմս Ռոչիլտի որ Ֆրանսայի ամէնէն հզօր դէմքն էր իր շրջանին: Այսուհանդերձ, կարելի՞ է առանց այլեւայլի հարց տալ թէ Հայերու ցեղասպանութիւնը Ռոչիլտներո՞ւ կողմէ հրահանգուած էր: 1894 եւ 1896-ի հայկական կոտորածները պատահեցան Բաքուէն առաջին քարիւղին Սուէզի Ջրանցքէն դէպի ծայրագոյն արեւելեան շուկաները ուղղուելէն միայն երկու տարի ետք: Հայերը հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր Օսմանեան կայսրութեան բնակիչ էին եւ քարիւղի մեծ գործատէրերուն համար հաւանօրէն անհաւատալի էր տեսնել որ ցեղային ատելութիւնը կրնար հասցնել իր իսկ բնակչութեան ոչնչացումին: Հայերու ցեղասպանութիւնը կայունացուց Բաքուի քարիւղի շրջանակը: Օսմանեան կայսրութեան քայքայումով Միջագետ-

քի քարիւղի գօտին անցաւ բրիտանական հովանաւորութեան տակ: Ա. Աշխարհամարտը առաջին փուլն էր որուն յաջորդեց երկրորդը, քարիւղի միջազգային ընկերութիւններու կողմէ այս անգամ Սուէզի Ջրանցքի գօտիին ապահովութեան հեռանկարով, արգելք ըլլալով որ Եւրոպայի Հրեաները զանգուածային կերպով Պաղեստին գաղթեն:

Ֆրանսայի Ռոչիլտներէն Ճէյմսին զաւակը Էտմոն ընտանիքին քարիւղի մասնագէտը նկատուած էր: Անոր դիմած էր Թէոտոր Հէրցլ 1896-ին, դէպի Պաղեստին Հրեաներու զանգուածային գաղթ կազմակերպելու համար նիւթական միջոցներ հայթայթելու հեռանկարով: Մինչդեռ, Էտմոնի գլխաւոր նպատակները ներդրումի կը վերաբերէին եւ ոչ թէ միլիոնաւոր խեղճուկրակ մարդոց քարիւղի շրջան փոխադրութեան: Հէրցլ, յայտնապէս անտեղեակ՝ այդ շրջանին քաղաքական գրաւարկի արժէքին, նոյնիսկ Թուրք սուլթանին օժանդակութեան դիմած էր եւ անշուշտ ճամբու դրուած:

Ան ամբողջ աշխարհի Հրեաներուն համար ապահով հայրենիքի մը իր ջանքերուն մէջ որոշած էր այնուհետեւ յոյս չդնել երեւելիներու, այլ՝ ժողովուրդին վրայ: Եւ այդ շրջանակէն է որ սկսաւ զօրակցութիւն գտնել իր գաղափարներուն: Սակայն, 1918-ին Ա. աշխարհամարտը աւարտած էր եւ 1919-ին գերմանական բանակի գաղտնի սպասարկութեան երիտասարդ մէկ գործակալին, Ա. Հիթլէրի, պաշտօն կը յանձնուէր քիչ ծանօթ քաղաքական կուսակցութենէ մը ներս թափանցելու: Երկրորդ փուլը կըրնար սկսիլ:

(*) http://users2.50megs.com

ւած, 30 հատորներու շարքով կազմուած եւ բանասէրներու տրամադրուած վաւերագրութիւններու հաւաքածոյէն դուրս մնացած (զտուած) տարբեր վաւերագրեր ալ կան որոնք կը մնան անմերձենալի: Այս կապակցութեամբ եթէ ականջ տանք Թրքական տեսակէտի ջատագով Ճ. Մաք Քարթիի, կարելի է խորհիլ թէ յորդորի ձեւին տակ արխիւներու բացման վերաբերեալ առաջարկին մէջ կայ նաեւ զտումի գործընթացին ուղղուած ակնարկութիւն մը, քանի որ պատմաբանը կ'ընդունի որ արխիւներուն բացուիլը ժամանակի կարօտ հարց մըն է: Այլապէս, անհասկնալի պիտի ըլլար բացատրել թէ ինչո՞ւ ժամանակի կարօտ հարց ըլլար: Երբ Վարչապետական միակ հեռաձայն մը բաւարար պիտի նկատուէր: Կ'երեւի թէ Ճ. Մաք Քարթի ինք ալ կը հաւատայ որ արխիւները լրիւ բանալէ առաջ պէտք է աւարտած ըլլալ զտումի գործը եւ այդ է որ ժամանակի կարօտ է:

Շարունակենք լսել Ճ. Մաք Քարթի պատմաբանը. «Ճշմարտութիւնը այն է թէ սպանդ չէ կատարուած: Բայց ասիկա փաստելու համար ժամանակի կարիք կայ»: Այսքան անտրամաբանական խօսք մը ինչպէ՞ս վայլեցնել որպէս պատմաբան դասախօս մէկու մը: Քանի որ կ'ըսէ թէ այս պարագան տակաւին չէ փաստըւած, ինչպէ՞ս կրնայ ճշմարտութիւն որակել: Քանի որ իր ճշմարտութիւն ընդունածը փաստերու վրայ չէ հիմնուած, ո՞ր գերմարդկային ուժերու միջոցաւ է ստուգեր թէ սպանդ չէ կատարուած: Ոգեհարցութի՞ւն, գաւա՞թ նայիլ, բնազանցական այլ ճամբաներո՞վ: Պատմաբանի մը գաղափարները պէտք չէ կազմըւած ըլլան նախազգացումով կամ ազդէն, անդէն լսել կարծածներով: Հիմնուած ըլլալու են ուսումնասիրութիւններէ եւ պրպտումներէ քաղուած փաստացի պատմական տուեալներու վրայ:

Կայ տակաւին կարեւոր պարագայ մը: Ճ. Մաք Քարթի լաւ գիտէ Թրքական պետական տեսակէտը, որ կը մերժէ ըսպանդն ու ցեղասպանութիւնը, այլ խօսքով, սպանդի մը խնդրոյ առարկայ չըլլալը ընդունուած ճշմարտութիւն է: Այս տեսանկիւնէն դիտելով՝ «այս ճշմարտութիւնը փաստելու համար ժամանակի պէտք կայ» ասութիւնը ամերիկացի պատմաբանին կողմէ ըսուած անխոհեմ եւ ձախորդ խօսք մըն է, քանի որ Թուրք պետական տեսակէտը կը ներկայացնէ որպէս չփաստուած, այսինքն՝ վիճելի: Թուրքիա աւելի բանիմաց և հմուտ պատմաբան բարեկամներու պէտք ունի:

Ճ. Մաք Քարթի բանախօսութեան ընթացքին յայտներ է նաեւ շատ ուշագրաւ միտք մը եւ Հարցին մօտեցեր է բոլորովին տարբեր ուղղութեամբ. «Եթէ պատերազմ ըսուածը փոխադարձ ցեղասպանութիւն մը չի նշանակեր, այդ պարագային ցեղասպանութիւն մը խնդրոյ առարկայ չէ»: Այս կերպով, ապաւինելով պատմաբանի իր հանգամանքին, Ա. Աշխարհամարտի կողքին գետեղեր է նաեւ հայեւթուրք պատերազմ մը, ինչ որ նոր գիւտ մըն է: Ընդհանուր ազգաց պատմութեան մէջ բացած կ'ըլլայ նոր էջ մը:

Հօրմէս անեքթոտ մը կը յիշեմ, գեղջուկ միամիտ մարդու հասկացողութեան եւ համակերպութեան մասին: Կրնայ պատմուիլ այս առթիւ:

Անատոլուի կորսուած գիւղերէն մէկն է, ուրկէ ինչպէս կ'ըսեն «կարաւան չանցնիր, ճամբայ չի հասնիր»: Օր մը, գիւղացիներ զարմանքով կը տեսնեն ուղտերու անցքը: Մեծ հետաքրքրութիւն կը ստեղծեն սապատաւոր այդ այլանդակ կենդանիները, որոնց մասին հարցնելու համար կը դիմեն գիւղին ամէնէն տարեց եւ յարգուած ծերունիին: Այս մէկն ալ կեանքին մէջ գիւղէն բաժնուած չըլլալով, ինքզինք կը զգայ մեծ անծանօթի մը դիմաց: Բայց գիտնալով որ ստիպուած է բան մը ըսել, բացատրութիւն կու տայ. «Ատ հասարակ այծպախները ա՛յսպէս կ'ըլլան»: Ծերունիին համոզիչ արտայայտութեան ձեւը կը բաւէ որ գիւղացիները –գոնէ այդ պահուն համար գոհացած– մեկնին՝ կրկնելով. «Հաա՛, այծպախները այսպէս կ'ըլլան եղեր»:

Կեանքի մէջ մենք եւ մեր նախնիքը քանիցս մատնուած ենք այս պարզամիտ մարդոց դիրքին երբ պարտադիր ականջ տուած ենք միսիոնարներու, քարոզիչներու, բանախօսներու կամ ուսուցիչներու ,որոնք իրենց հռետորի կարողութեամբ կրցած են իշխել մեր մտածողութեան եւ քնացուցած են մեզ: Պէտք է աչալուրջ հետեւիլ դէպքերուն: Անգոյ ատելութեան մը վրայ հիմնուած ճառախօսութիւն մը տալուն համար անգլիացի գրող մը գնահատելով, չփաստուած ճշմարտութիւններու մասին բանախօսու-

թիւն մը տալուն համար ամերիկացի պատմաբան մը ծափահարելով կը մնանք ուղտ տեսնելով շուարած գիւղացիներու դասին:

Եթէ Թուրք պատմաբանները չեն գոհացներ եւ օտար անունով եւ օտարազգի պատմաբաններու պէտք կը զգացուի, գոնէ փնտռուին աւելի հմուտ, բանասէր պատմագէտներ, որոնք կարենան ըլլալ աւելի շրջահայեաց եւ հեռատես:

Թուրքիոյ մէջ իսկ այսքան անբաւարար եւ անպատասխանատու վարուող այս հիւրերը ո՛վ գիտէ որքան վտանգաւոր արտայայտութիւններ կ'ունենան դուրսը: Ի վերջոյ կարելի է խորհիլ, որ «առհասարակ այծպախները ամէն տեղ այդպէս կ'ըլլան»:

ԱՐԱՑ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Մոնրէալ

ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ՕՐԸ ԿՈՒ ԳԱՅ...

Ապրիլ է դարձեալ: Կեանքի եւ կանաչութեան ամիսը:

Հայութեան համար սակայն, գարունն ու գարնան վերանորոգ շունչը, իրենց քաղցրութենէն անդին, մէկուկէս միլիոն անմեղ զոհերու յիշատակին ու կորսուած մեր հայրենիքին դառնութիւնն ու մռայլը կը խորհրդանշեն:

Արդարեւ, սուգ ու տառապանք ունինք մեր մեռելներուն համար, սակայն ունինք նաեւ անոնց մարտիրոսացումին պատգամը, մահուան գնով անոնց փոխանցած ոգեղէն անժամանցելի ժառանգը:

Հայ մնալու, իբրեւ հայ ապրելու, հայօրէն մտածելու եւ զգալու գիտակցութիւնն է որ կը պահանջուի մեզմէ Ապրիլեան նահատակութեան ճամբով:

Եթէ կ'ուզենք մեր արժանի տեղը ունենալ, աշխարհի բոլոր յառաջադէմ ազգերու կարգին, պէտք է գիտնանք, – պարտաւո՛ր ենք գիտնալու–, յարգել մեր անցեալը եւ հպատակիլ անցեալէն եկած բարոյական մեր պարտաւորութիւններուն, միշտ կենդանի եւ պայծառ պահելով այն երազը որուն համար մեր հայրերը գիտակից մահը ընտրեցին:

Այլապէս, քաղաքակիրթ մարդկութիւնը իրաւունք կ'ունենայ մոռնալու մեր դատը, իրաւունք կ'ունենայ չտեսնելու իր իսկ աչքերուն առջեւ գործադրուած Մեծ Ոճիրը, եւ յանուն իր շահերուն, պետական յայտնի եւ անյայտ հաշիւներուն «ողբերգութիւն» միայն համարելու Թուրք պետութեան կողմէ ծրագրուած եւ քայլ առ քայլ, հետեւողականօրէն գործադրուած, 20-րդ դարու Առաջին Ցեղասպանութիւնը:

Այո՛, քաղաքակիրթ մարդկութիւնը տէր չի կանգնիր իր պարտաւորութեան, իր պարտքին ու հայ ժողովուրդը կը կորսնցնէ հատուցման իր արդար իրաւունքը:

Մենք տէր պիտի կանգնինք Ապրիլեան Եղեռնով մեզի փոխանցուած մեր առհաւական այդ իրաւունքին ու մեր կեցուածքով պիտի պարտադրենք աշխարհի բարոյական եւ ֆիզիքական ուժերուն որ արդարութիւն գործադրուի հայ ժողովուրդին հանդէպ:

Սակայն պէտք չէ մոռնալ որ պայքարը կը սկսի մեզմէ, մեր ներքին էութենէն, մեր ամբողջական միաձուլուած ուժականութենէն, մեր հաւաքական կամքէն:

Ու ատիկա կարելի է միայն մէկ ճամբով, հայ մնալու եւ հայութեան բոլոր տեսակի արժէքներուն հանդէպ հաւատարիմ ու հաւատաւոր մնալու ճամբով:

Պատմութիւնը բազմաթիւ օրինակներ արձանագրած է իր էջերուն մէջ: Կը տեսնենք այն տեղ որ մոռացութեան փոշիներուն տակ թաղուած շատ մը դատեր յանկարծ այժմէականութիւն ստացած եւ լուծուած են ի նպաստ իրենց տէրերուն: Այդպէս պատահած է երբ ազգեր հաւատարիմ եւ հաստատ մնացած են իրենց իրաւունքներուն վրայ, չեն դաւած իրենց ինքնութեան եւ ի հարկին անհրաժեշտ զոհողութիւնները ստանձնած են իրենց նպատակներու իրագործման ի խնդիր:

Ինչո՞ւ մենք դուրս կը մնանք այս ընդհանուր օրէնքէն երբ ոչինչ կը պակսի մեզի, երբ ունինք այն բոլոր բարեմասնութիւնները որոնք հաւաքականութիւն մը կը բարձրացնեն ազգութեան մակարդակին:

Մուրհակ մը ունինք մեր ձեռքին որ Ապրիլեան Եղեռնով փոխանցուած է մեզի:

Տէր կանգնինք այդ մուրհակին:

Հատուցման օրը կու գայ անպայման:

Գ. ՍԵՊՈՒՀ

Comité pour la Commémoration du 24 Avril 1915

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué

86ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN

La commémoration du génocide de 1915 dont furent victimes 1 500 000 Arméniens sous l'Empire Ottomon revêt, cette année, un caractère symbolique. En effet, la loi promulgée par le Chef de l'Etat le 29 janvier 2001 stipule que **«La France reconnait publiquement le génocide arménien de 1915»**.

Ce texte a pour objectif de rétablir une vérité historique longtemps bafouée et encore niée par la Turquie d'aujourd'hui. Mais, il a aussi pour but d'inciter la Turquie à assumer les pages sombres de son histoire.

C'est pourquoi, les citoyens français d'origine arménienne s'adressent, aujourd'hui, à la Turquie pour lui demander :

— **de reconnaître sans tarder, le génocide arménien** de 1915 et d'arrêter toute politique de négationnisme et de révisionnisme;

— **d'engager un dialogue constructif** afin d'épurer ce passé douloureux tout en favorisant la paix et l'amitié entre les peuples.

Le programme de cette année, première du XXIème siècle, reflète cette double volonté des organisations arméniennes. Il vise à faire du 24 avril 2001, un jour à la fois, de commémoration et de revendication.

Paris, le 14 avril

INFORMATIONS ARTISTIQUES

SERGUEI PARADJANOV, PLASTICIEN

Exposition du 20 avril au 17 juin du lundi au vendredi de 14h à 21h, samedi et dimanche de 16h à 20h, au CRAC; Scène nationale, 36, Bd du Gal. de Gaulle à Valence.

Dans le cadre de cette exposition qui présente une soixantaine de ses œuvres plastiques: Paradjanov cinéaste et Paradjanov et ses proches avec des films de Pier Paolo Pasolini, André Tarkovski. (Tél. : 04.75.82.44.10).

Cathédrale Apostolique Arménienne SERPOTZ TARKMANTCHATZ de Marseille

LA COMMISSION FOI ET TRADITIONS ARMENIENNES

dans le cadre d'une série de rencontres « LOUSSAVORTCHI LESSARANE » (Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur") propose sa conférence-débat N° 10 sur le thème :

Le mystère de la Croix et ses traditions

(en français)

avec le Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN Recteur de la Cathédrale

le jeudi 3 mai à 19 heures dans la salle **«A. Tcherpachian»** 339, avenue du Prado — Marseille 8e

UGAB — PARIS

CONCERT

Chorale VOCALISE	**Chorale KOGHTAN**
Mélodies Françaises & européennes	Chants Traditionnels Arméniens
Direction : Marie-Joe FARNALLIER	Direction : Haïg SARKISSIAN

Samedi 28 avril à 20 heures 30

Cathédrale des Arméniens Catholiques

13, rue du Perche, Paris 3e

Renseignements : **01.34.13.88.90 — 01.39.89.63.06**

—— P.A.F. : 30 F ——

Date à retenir

FETE CHAMPETRE

A. A. A. S.

DIMANCHE 17 JUIN

à la Maison de la Retraite de MONTMORENCY

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Իրենց կնքահօր՝ Անուշաւան Շտիկեանի *մահուան առթիւ Սօնա եւ Գրիգոր Փափազեան հազար ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին :*

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ .– Այրի Տիկին Նուարդ Գույումճեան եւ զաւակներն ու թոռները իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝ Յակոբ Գոյումճեանի *մահուան 22–րդ տարելիցին առթիւ կը նուիրեն 1000 ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման :*

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ,

HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

●

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ–ՄԻՆԱՍԵԱՆ

կը ներկայացնէ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆԻ

վերջին գիրքը՝

«ՍՓԻՒՌՔԸ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑ»

Հինգշաբթի, Մայիս 3, ժամը 20·30ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue, Paris 9e

Centre Culturel SAINT MESROB A PARIS

VOYAGE AU PAYS DES SOUVENIRS...

Diaporama commenté

Témoignage ethnographique de la présence arménienne dans les villes et les villages d'Asie Mineure

Marzevan, Amasya, Zilé, Tokat, Sivas, Kayséri, Urgup, Cappadoce, Yozgat, Van, Aghtamar et les villages de la Soie de Bythinie, autour de Boursa

par **Haïk DER HAROUTIOUNIAN**

Jeudi 26 avril à 20h45

au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve

M° Cardinal Lemoine, Monge

Entrée Libre — Cocktail

Notre-Dame de Fourvière à Lyon

Dimanche 29 avril à 17 heures

DOUBLE COMMEMORATION DU 86ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915 ET DU 1700ème ANNIVERSAIRE DU BAPTEME DE LA NATION ARMENIENNE

Divine liturgie célébrée en rite arménien par Mgr. GRÉGOIRE GHABROYAN

Evêque des Arméniens Catholiques de France

avec assistance au trône du Cardinal LOUIS-MARIE BILLÉ

Archevêque de Lyon et Primat des Gaules

et en présence de Mgr. NORVAN ZAKARIAN

Evêque de l'Eglise Apostolique Arménienne de Lyon

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

«Հայրենի հրաւէր»

SOIREE POESIE CONSACREE AU POETE DU DRAME ARMENIEN

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

SIAMANTO

L'œuvre d'un poète assassiné

par

MANOUG ATAMIAN

Vendredi 27 avril à 20 heures 45

à l'occasion de la parution de son CD

Présentation

Illustrations sonores

Déclamations

Dédicaces

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE

☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

COLONIE DE VACANCES

COMPLET

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1987 à 1994)

du lundi 2 au lundi 23 juillet 2001

à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)

Prix : 3500 Francs pour 1 enfant + voyage

—— 6500 Francs pour 2 enfants + voyage

Nouveau ! SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans (1984 à 1986)

du mercredi 25 juillet au mercredi 8 août

Prix : 3500 Francs pour 1 jeune + voyage.

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...

Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

La Colonie de l'UGAB cherche des ANIMATEURS (garçons) pour juillet —BAFA obligatoire

envoyer C.V. + photo

Pour tous renseignements veuillez contacter UGAB — Centre de Vacances

11, square Aboni, 75016 PARIS

☎ 0145.20.03.18 — 06.20.35.26.92

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS ET DE LA REGION PARISIENNE

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE DE LA CATHEDRALE St-JEAN-BAPTISTE

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 7-ԷՆ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍ 14

կազմակերպութեամբ՝

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 8·300 Ֆր·

600 Ֆր· (վիզա եւ օդակայանի տուրք)

Այս գումարը կ'ընդգրկէ՝ Թռիչք ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ,

Բնակութիւն «Անի» հիւրանոց (4 աստղանի)

Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք

Այցելութիւններ օթօքարով

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ՝ ԱՊՐԻԼ 25

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

— *Քարտուղարութիւն՝* 01·43·59·67·03

— *Աւետիս Ա· Քհնյ· Պալըգեան՝* 01·46·62·01·29

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 25
MERCREDI
25 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 20.153 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.153

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 23 / 24)

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 86-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ցեղասպանութեան 86–րդ տարելիցին նշանակելու համար Երեւան կը գտնուին օտարահմանեան բազմաթիւ պատուիրակութիւններ. ԱՄՆ–էն, Գերմանիայէն, Աւստրիայէն, եւ այլն: Ցեղասպանութեան Երեւանի թանգարանին տնօրէն Լ. Բարսեղեան խօսելով առնչակից հարցերու մասին, ըսած է թէ ինք կողմնակից է Թուրքիոյ հետ երկխօսութեան տարբերակին, թէ՛ միջազգային ուշադրութիւնը գրաւելու, թէ՛ Թուրքիոյ դէմ հատուցման խնդիրը արծարծելու համար: Անոր հաշուարկներով այսօրուան գումարներով 50 միլիառ տոլարի կը հասնի այդ հատուցումը:

Լ. Բարսեղեանի կարծիքով հարցը պէտք է Հայաստանի կառավարութիւնը յարուցանէ, սակայն, կառավարութեան մասնակցումով աւելի Սփիւռքի Հայերուն գործն է:

Ն. ՅՈՒՆԱՆԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27-ի գլխաւոր ամբաստանեալ Ն. Յունանեանի դատին Ապրիլ 23-ի նիստին ատեանը շարունակած է ունկնդրել անոր վկայութիւնները: Ամբաստանեալը անդրադարձած է Հ.Յ.Դ.–էն 1992 Նոյեմբերին հեռացուելուն, ըսած է թէ 1991-էն պայքարած է Հ.Հ.Շ.ի «հայակործան քաղաքականութեան դէմ»: Ժխտած է թէ Ղրիմէն վերադարձին միջոցին ըսած է որ Հայաստան կ՚երթայ եւ 2 – 3 ամիսէն երկրին նախագահը կը դառնայ: Երեւան վերադարձին հանդիպում ունեցած է Լ. Տէր – Պետրոսեանի մամուլի քարտուղարին հետ ու փափաք յայտնած պետական մարմիններու մէջ աշխատելու: 1998-ին ալ շրջանի Պաշտպանութեան նախարար Վ. Սարգսեանին քննադատած է ՀՀՇ.ի քաղաքականութիւնը, զայն հայ ժողովուրդին ուղղուած ցեղասպանութիւն նկատելով. ըսած է թէ 1992 - 1998 շրջանին պատահածները պէտք չէ կրկնուին Հայաստանի մէջ. բայց առիկա պարզ ցուցում էր:

Ն. Յունանեան խօսած է նաեւ Ազգային Ժողովի նախկին փոխ - նախագահ Եուրի Բախշեանի, քաղաքագէտ Հմայեակ Յովհաննիսեանի հետ ծանօթութեան մասին: Դատը կը շարունակուի Ապրիլ 25–ին:

ՄԵՂՐԻԻ ՍԱՀՄԱՆԱՄԵՐՁ ՇՈՒԿԱՆ ԲԱՑՈՒԱԾ

Ապրիլ 21-ին բացուած է Մեղրիի սահմանամերձ շուկան ուր մրցումով ընտրուած 40 կազմակերպութիւններ իրաւունք կ՚ունենան առանց մաքսատուրքի ամսական 500 տոլարի չափ 50 քկ. ապրանք ներածելու: Բացման արարողութեան ներկայ գտնուած են Սիւնիքի մարզպետը Է. Բարսեղեան եւ Պարսկաստանէն Արեւելեան Ատրպատականի նահանգապետը որ սերտ գործակցութիւն մաղթած է երկու շրջաններուն միջեւ: Նոյն օրը հայկական պատուիրակութիւնը մասնակցած

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՀՍԿՈՒՄԸ ՊԱՍԹԻՅԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ

Ինչպէս յայտարարուած էր, Երկուշաբթի իրիկուն, Ապրիլ 23-ին, ժամը 20–էն կէս գիշեր հայ երիտասարդներ, հերթականութեամբ, հսկում կատարեցին Փարիզի Պասթիյի հրապարակը: Համախմբուեցաւ մօտ 2000 հոգի, անցորդներուն բաժնուեցան տեղեկատուութիւններ, եղաւ նաեւ գեղարուեստական բաժին: Մեծ պաստառի մը վրայ կար սա արձանագրութիւնը՝ «Ապրիլ 24, 1915-ի Հայոց ցեղասպանութեան ոգեկոչում»:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ԴԻՄՈՒՄ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ

Երեսփոխան Գէորգ Աբրահամեան Ապրիլ 23–ի նիստին ոգեկոչելէ ետք Օսմանեան կայսրութեան բնաջնջած մէկուկէս միլիոն հայ զոհերը, դիմած է Խորհրդարանին որ ճանչնայ ցեղասպանութիւնը, ինչպէս Ֆրանսան: Ֆրանսայի լրատու գործակալութիւնը լուրը հաղորդելով կը տեղեկացնէ թէ նման ճանաչում կրնայ աւելի չեզոքել Իրանի եւ Թուրքիոյ միջեւ ձգտուած կացութիւնը որ հետեւանք է յատկապէս Անգարայի եւ Իսրայէլի առանձնաշնորհեալ յարաբերութիւններուն:

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ ՄԻՉԻԿԸՆԻ ՄԷՋ

ԱՄՆ-ու Միչիկըն նահանգը եւս Ապրիլ 24-ը յայտարարած է «1915 – 1923 Հայերու ցեղասպանութեան յիշատակի օր»: Այդ մասին բանաձեւը տուած է երեսփոխան Մարք Շուլման: Միչիկըն ԱՄՆ–ու 17–րդ նահանգն է որ ընդունած է ցեղասպանութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՆԹԵՆԵԿՐՈՅԻ երեսփոխանական ընտրութիւնները նախագահ Ճուքանովիչի ակնկալած արդիւնքները չտուին: Արդարեւ, իր համախմբումը ձայներու միայն 42,05%–ը ստացաւ (77–ի վրայ 35 աթոռ) եւ պարտի զինակցիլ ազատականներուն եւ ալպանական կուսակցութիւններուն հետ: Ճուքանովիչ պիտի չկարենայ իր ծրագրած հանրաքուէին դիմել անկախութեան համար եւ անջատուիլ Սերպիայէն: Ճուքանովիչ, նախկին դաշնակից Պելկրատի, քանիցս դիրք փոխած է:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ Խորհրդարանական ժողովին նախագահը՝ Լորտ Ռըսըլ – Ճոնսթըն կոչ մը ըրած է, Ապրիլ 23-ին, որպէսզի դադրին Թրքական բանտերու հացադուլները: Իր քննադատութիւնները ուղղած է թէ հացադուլ ընողներուն եւ թէ Թրքական իշխանութեանց: Կ՚ուզէ որ այս վերջինները միջոցներ ձեռք առնեն դիւրացնելու համար նոր բանտերուն մէջ, բանտարկեալներու ընկերային շփումները:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՕԹԱՆԻ-ի կեդրոնատեղիին մէջ, Ապրիլ 24–ին, վերսկսած են յոյնեւթուրք խօսակցութիւնները Եգէական ծովու զինուորական հարցերու շուրջ:

ԻՐԱՆԻ Արդարադատութիւնը 122 ուսանողներ դատապարտեց մինչեւ 5 տարի բանտարկութեան, այն ամբաստանութեամբ որ մասնակցած են Օգոստոսի բախումներուն:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԵՒ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՏԷՐ-ԶՕՐ ՄԵԿՆԵՑԱՆ ԱՊՐԻԼ 23-ԻՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՋԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Հալէպի մեր աշխատակիցը՝ Լեւոն Շառոյեան կը հեռաձայնէ. –

Ապրիլ 22-ի երեկոյեան Հալէպ ժամանեց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը, որու կ՚ընկերանան ամերիկահայ թեմերէն՝ Օշական եւ Մուշեղ Եպիսկոպոսները, լիբանանահայ թեմի առաջնորդը՝ Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեան, Կիպրոսի առաջնորդը Վարուժան Եպիսկ. Հերկելեան եւ Վարդան Եպիսկ. Տէմիրճեան:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ժամանեց Ապրիլ 23-ի առաւօտեան, իր պատուիրակութեան մաս կը կազմեն ամերիկահայ երկու թեմերու առաջնորդները՝ Խաժակ եւ Վաչէ Եպիսկոպոսներ, Գիւտ Արք., Յովնան եւ Գնէլ Եպիսկոպոսները, ինչպէս նաեւ Գագիկ Ցարուկթիւնեան, Խոսրով Ցարութիւնեան եւ Հրանտ Մաթեւոսեան:

Երկուշաբթի զոյգ կաթողիկոսներու գլխաւորութեամբ տպաւորիչ թափօր մը կազմուեցաւ, որու իրենց մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ օտար բոլոր եկեղեցիներու հոգեւոր պետերը, հաւատացեալներու բազմութիւն մը, Հ.Մ.Ը.Մ.ի, Հ.Մ.Մ.ի եւ Հ.Ե.Ը.ի սկաուտները փողերախումբերով եւ բոլորը, հետիոտն մէկ ժամուան ճամբայ կտրեցին մինչեւ Քառասուն Մանկունք Եկեղեցին, մինչ աղաւնիներ կը թռցնէին, շաքար կը թափէին, շարականներ կ՚երգէին: Պարզուած պատկերը աննախընթաց էր եւ ոգեւորիչ: Եկեղեցին զիրենք դիմաւորեց թեմիս առաջնորդը՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան, ողջոյնի իր խօսքին մէջ յիշեց թէ երկրորդ անգամն է որ զոյգ կաթողիկոսներ կը ժամանեն: Առաջին անգամ նման դէպք մը պատահած է 17-րդ դարու կիսուն, երբ եկած են Փիլիպպոս Ա. Աղբակեցի եւ Ներսէս Ա. Սեբաստացի կաթողիկոսները: Յետ արարողութեան կատարուեցաւ աջհամբոյր:

Կաթողիկոսները եւ շքախումբը Տէր – Զօր մեկնեցան Երկուշաբթի իրիկուն, Ապրիլ 23–ին:

«ՄՈՆՏ»ի հարցազրոյցը Էտուըրտ Ճէրէճեանի հետ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎԱԽ ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

«Մոնտ»ի Ապրիլ 24–ի թիւին մէջ լոյս տեսած է չահեկան հարցազրոյց մը Ճէյմս Է. Պէյքըր Ինսթիթիւթ Ֆոր Փըպլիք Փոլիսիյի (Ռայս համալսարան, Հուսթըն) տնօրէն Էտուըրտ Ճէրէճեանի հետ: Ան անցեալին եղած է ԱՄՆ–ու դեսպան Սուրիա եւ Իսրայէլ, ապա Մերձաւոր – Արեւելքի հարցերու ենթանախարար Պուշի եւ Գլինթընի վարչակարգին մէջ:

Առաջին հարցումը կը վերաբերի Արտաքին նախարարին տուած հրահանգին Իսրայէլի, որ քաշուի Գազայէն: Ճէրէճեան դիտել կու տայ որ Մերձաւոր – Արեւելքի կացութիւնը շատ վտանգաւոր դարձած է: Սաստկացումի իսկական վտանգ մը կայ, որ կրնայ վերածուիլ ծաւալուն ճակատումի մը յանգիլ: Համոզուած է որ ոչ Պաղեստինցիները, ոչ ալ Իսրայէլ կ՚ուզեն, բայց, այդ շրջանին մէջ, կայծ մը կը բաւէ որպէսզի մեծ հակամարտութիւն մը ծագի, նոյնիսկ եթէ կողմերը չեն ուզած: Հոս է ամէնէն մեծ վտանգը: Այսպէս կոչուած խաղաղութեան գործընթացը դրական ոչինչ բերաւ: Զանգուածեան (Քէմփ Տէյվիտի) գինը, արաբական կողմը, Պաղեստինցիներու հոկայ յուսահատութիւնն է, որոնց կեանքը վատթարացաւ խօսակցութեանց ընթացքին եւ յանգեցաւ ինթիֆատային: Իսրայէլի Հրեաներն ալ ցնցուեցան, երբ տեսան որ Իսրայէլի Պաղեստինցիներն ալ զօրավիգ են միւսներուն եւ իրենց զիրենք սպառնալիքի տակ նկատեցին իրենց հողին վրայ իսկ: Է. Ճէրէճեանի ընդհանուր տեսակէտն այն է որ «Պաղեստինեան յուսահատութիւնը, վախը եւ իսրայէլեան յուսախաբութիւնը վտանգաւոր բոքբէյլ մը կը կազմեն, որ կացութիւնը աննախատեսելի կը դարձնէ»:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԿԱՐՊԻՃԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԵԿՆԱԾ Է

«Լիպերասիոն» (Ապրիլ 24) իր առաջին էջին վրայ, մեծ գիրերով կը հաղորդէ՝ «Կարպիճեան՝ ազատ եւ Հայաստանի մէջ»:

Նախկին աՀաբեկիչը, կը գրէ թերթը, ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած Օրլիի ոճրափորձին համար (1983, Յուլիս) Ֆրանսայէն դէպի Հայաստան արտաքսուեցաւ Ապրիլ 23–ին: Այս կարճ լրատուութենէն զատ, առաջին էջին վրայ, թերթը չորս սիւնակ եւս նուիրած է 19–րդ էջին վրայ, ուր կու տայ մանրամասնութիւններ: Տոմինիք Սիմոնօ կը գրէ, ի մէջ այլոց, թէ Վարուժան Կարպիճեան, մէկը հայ գաղտնի բանակի (ԱՍԱԼԱ) զինուորական նախկին ղեկավարներէն, Սէն–Մօրի բանտէն մեկնեցաւ դէպի իր երկիրը՝ Հայաստան: Լուրը գաղտնի պահուած էր, Մարտ 19–էն ի վեր, երբ պայմանաւորուած ազատագրումի շրջանային դատական վարչութիւնը որոշած էր իր կանխահաս ազատ արձակումը, անմիջական արտաքսման պայմանով: Ան, ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած էր 1985 Մարտ 3–ին, Վալ – տը – Մարնի ոճրային Ատեանի կողմէն.– «Մեղսակցութեան համար սպանութեանց, ոճրափորձի, նպատակ ունենալով ջարդ եւ աւեր գործել»: Ապա, կը յիշուի դէպքը, 1983 Յուլիս 15–ին, Օրլիի ոճրափորձէն (Օրլիի Թըրքիշ Էոլայնզի առջեւ) ութ մեռեալ կար եւ 50 վիրաւոր:

Յօդուածագիրը երկարօրէն կը ծանրանայ ԱՍԱԼԱ-ի վրայ: Վերջաւորութեան կ՚ըսուի թէ Կարպիճեան աշխատած է բանտը, հաւաքած զոհերը, կամովին, ըստ իր եկամուտներուն: Դատաւորները դիտել կու տան նաեւ որ Երեւանի քաղաքապետը իրեն կը սպասէ եւ աշխատանք պիտի տայ: «Եւ, քաղաքականօրէն, կը շեշտեն դատաւորները» կը գրէ «Լիպէ»ի աշխատակիցը, «Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումը 1990–ին, ԱՍԱԼԱ–ի զինեալ պայքարին գոյութեան իմաստը ջնջած է...: Կազմակերպութիւնը այսօր լուծուած է»...:

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Շաբաթ, Կիրակի, Ապրիլ 7-8-ին, Լոս-Անճըլըսի ԵՈՒ – ՍԻ – ԷԼ – ԷՅ համալսարանին մէջ տեղի ունեցաւ հետաքրքրական գիտաժողով մը՝ որուն նիւթն էր ժամանակակից հայ գրականութիւնը: Կազմակերպողն էր նոյն համալսարանի Նարեկացիի անունը կրող հայագիտական ամպիոնի վարիչ փրոֆ. Փիթըր Քաուըն, որ այս ծրագիրը իրականացուցած էր բազմաթիւ օժանդակող անձերու, յատկապէս՝ Անահիտ Արամունիի, Ծիածան Այվազեանի եւ Երուանդ Գոչունեանի գործակցութեամբ:

Գիտաժողովը նշելի եւ ողջունելի է մի քանի պատճառներով, որոնց կ'արժէ անդրադառնալ, հոն չօշափուած հարցերը, ելոյթները, զեկուցումները եւ վէճերը մանրամասնելէ առաջ: Նախ պէտք է վերստին ըսել, ընդգծել, թէ որքա՜ն կարեւոր է ԵՈՒ – ՍԻ – ԷԼ – ԷՅ համալսարանը՝ հայ մշակոյթի ուսումնասիրութեան համար: Կարեւոր՝ ոչ միայն Ամերիկայի եւ Սփիւռքի համար, այլ նաեւ՝ Հայաստանի: Անդրազգային ներկայ իրավիճակը, երբ ազգի մը բնակչութիւնը միայն հայրենի հողի վրայ չի գտնուիր, երբ իր մշակոյթը և յատկապէս այդ մշակոյթի ուսումնասիրութիւնը այլեւս միայն հայրենի հողին վրայ չեն իրագործուիր, կարեւոր դեր կը սահմանուի ա՛յն վայրին, ուր մարդուժ, դրամ, թէքնիք կարելիութիւններ եւ նախաձեռնող ոգի կը ստեղծեն ենթակառոյց մը, որ կարելի կը դարձնէ համագումարներ եւ գիտաժողովներ: Անցեալին, ԵՈՒ – ՍԻ – ԷԼ – ԷՅ-ը նման վայրի մը վերածուեցաւ, գլխաւորաբար շնորհիւ այդ հաստատութեան Հայոց պատմութեան ամպիոնի վարիչ, փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննիսեանի կորովին, նախաձեռնարկ ոգիին եւ յարատեւութեան, ապա նաեւ հանգուցեալ փրոֆ. Աւետիս Սանճեանի ճիգերուն: Ներկայիս՝ փրոֆ. Փիթըր Քաուի ստանձնած է Նարեկացի ամպիոնի վարիչի պատասխանատուութիւնը: Ծնունդով սկովտիացի գիտնականը մասնագէտ է կրօնական գրականութեան եւ հայ միջնադարին, սակայն միաժամանակ ունի գիտական հետաքրքրութիւններու աւելի լայն դաշտ, օրինակ՝ ներկայիս կ'ուսումնասիրէ հայ թատրոնի 17րդ եւ 20րդ դարու կեանքէն որոշ հանգրուաններ:

Գիտաժողովին ամէնէն աւելի ողջունելի երեւոյթը զայն ձեւաւորող յղացքն էր: Ա.) Ժամանակակից հայ գրականութիւնը եւ անոր ուսումնասիրութիւնը առած էր իբր կիզակէտ, իբր լուրջ ուշադրութեան արժանի նիւթ: Բ.) Հրաւիրուած էին Հայաստանէն ու Սփիւռքէն գրագէտներ ու գրականագէտներ, որպէսզի ունենան Գ.) թէ՛ վերլուծական, թէ՛ ալ արտայայտչական ելոյթներ: Այս երեք մօտեցումներու զօդումը յայտնօրէն խանդավառեց մասնակցողներու եւ ունկնդիրներու մեծամասնութիւնը: Ճիշդ է որ նաեւ լսուեցան որոշ դժգոհութիւններ եւ քննադատութիւններ, տեղի ունեցան կարգապահութեան մի քանի զանցումներ, մէկ-երկու անտեղի պոռթկումներ: Սակայն, իբր ընդհանուր երեւոյթ, գիտաժողովը դրական երեւոյթ մըն էր, եւ մեր ներկայ իրականութեան մէջ ողջունելի:

Փրոֆ. Քաուի բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն՝ հայերէնով եւ իր գրեթէ բոլոր յայտարարութիւններն ու նշումները նմանապէս կատարեց հայերէնով: Իր բացման խօսքին մէջ նշեց որ նիւթը հայ գրականութիւնն է, զեկուցողներուն եւ ունկնդիրներուն ստուար մեծամասնութիւնը հայախօս է, եւ ուրեմն գիտաժողովը պիտի կատարուի հայերէնով, մի քանի բացառութիւններ յարգելով հանդերձ: Ապա խօսք առաւ բանասիրութեան տոքթ. Ազատ Եղիազարեան, Ազգ. Ակադեմիայի մէջ ներառնուող եւ Մանուկ Աբեղեանի անունը կրող գրականութեան ինստիտուտի տնօրէնը, իբր առաջին նիստի զեկուցողը:

Միջանկեալ պէտք է նշել որ գիտաժողովի կառոյցը սա էր, – զեկուցող մը, որուն տրուած էր քսան վայրկեան, նիւթ մը ներկայացնելու: Ապա, այսպէս կոչուած՝ «կլոր սեղան», 4–6 անձերէ բաղկացած, որոնցմէ իւրաքանչիւրին տրուած էր 3–5 վայրկեան, կարծիք յայտնելու կամ ընթերցումներ կատարելու իրենց իսկ արտադրած ժամանակակից գրականութենէն: Ապա, ունկնդիր հասարակութեան առիթ պիտի տրուէր հարցումներ ընելու: Խճողուած, բայց լաւ կառոյց եւ յղացք, զոր սակայն միշտ կարելի չեղաւ կիրարկել, երբեմն որովհետեւ զեկուցումները քիչ մը երկար էին, բայց յատկապէս որովհետեւ կլոր սեղանի մասնակիցներէն ոմանք ցուցաբերեցին անկարգապահ վերաբերում, ժամանակի եւ իրենց սահմանուած նիւթին հանդէպ, երկու պարագաներու՝ գայթակղեցուցիչ սայթաքումով: Հոն՝ ուր զեկուցաբերը հարցը լաւ ներկայացուց եւ կլոր սեղանի ելոյթները եղան պատշաճ, ստեղծուեցաւ մտաւորական արգիւնաբեր մթնոլորտ: Ստիպուած էի խորհրդածել թէ որքա՜ն դժուարութիւններ յաղթահարուած էին (հազարաւոր տոլար հանգանակուած, տասնեակ մը օժանդակներ ձրի ճգնած իբր կամաւոր), իրագործելու եւ յաջողցնելու համար այս գիտաժողովը, բայց մնացած էր միակ չյաղթահարուածը, հայ մտաւորականներու, արուեստագէտներու եւ ունկնդիրներու մէկ հատուածին անկարգապահութիւնը, պարտաճանաչ մասնակիցներու մեծամասնութեան զուսպ կեցուածքը չյարգելու, անոնց յատկացուելիք ժամանակը խլելու եւ անոնց համբերութիւնը սպառելու պատրաստակամութիւնը: Տխուր, յամառ իրականութիւն մըն է, թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Սփիւռքի մէջ:

Տոքթ. Եղիազարեան լայն պաստառի վրայ ներկայացուց Հայաստանի գրականութեան վիճակը՝ 1988-էն ի վեր: Նշեց ոչ գրական տուեալները, որոնք տիրապետեցին իրավիճակին, – Խորհ. Միութեան անկումը, որ միայն քաղաքական դրոյթի մը վերջը չէր: Ան առթեց տնտեսական, ընկերային, ապա նաեւ մշակութային կենցաղի մը քայքայումը: Այդ անկումին ընկերացան Արցախեան տագնապն ու թնճուկը, երկրաշարժը, արտագաղթը, շուկայական դրոյթի ներխուժումն ու անկարգաւորուած տիրապետութիւնը: Հինը փլուզումի ենթարկուեցաւ, անոր տեղը առնելու սահմանուած նորի կառուցումէն առաջ: Արդիւնքը եղաւ ոչ միայն համատարած տնտեսական թշուառութիւն, այլ նաեւ շփոթ մը, արմատական անորոշութիւն մը՝ կեանքի բոլոր մարզերուն, ի միջի այլոց գրական մարզին մէջ: Հին արժէքներ (թէ՛ մօտեցումներ, թէ՛ դէմքեր, եւ վաստակներ) արժեզրկուեցան: Նոր արժէքներ հազիւ թէ հիմա սկսած են երեւնալ եւ ձեւաւորուիլ: Թէ՛ արուեստի, թէ գրականագիտական մարզին մէջ տիրապետող անորոշութիւնը աւեր կը գործէ: Տոքթ. Եղիազարեան ընդգծեց որ Հայաստանի Ա. Հանրապետութիւնը (1918 – 1920), նոյնիսկ յետ-եղեռնեան ճգնաժամին, ուզեց սատարել մշակոյթի զարգացման եւ ստեղծեց պետական համալսարան: Բ. Հանրապետութիւնը նմանապէս, թէպէտեւ իր հակազգայնութեամբ եւ Խորհ. Միութեան յատուկ մօտեցումով, սատարեց մշակոյթի եւ անոր ակադեմական ուսումնասիրութեան զարգացման: Գ. Հանրապետութիւնը, որուն իրավիճակը աւելի ծանր չէր, քան Ա. Հանրապետութեանը, «հրաժարեցաւ ազգային եւ պետական հոգս համարելէ մշակոյթը»: Ի հետեւանք ասոր, կամ ընկերանալով այս անտեսումին, զարգացաւ ժողովուրդի կողմէ անտեսումն ալ: Անցեալին, անոր հզօրութեան մէջ արմատացած կը թուէր մշակոյթի հանդէպ հետաքրքրութիւնը: Գիրքեր կը տպուէին, միշտ մի քանի հազար օրինակ կը սպառուէին, որոշ պարագաներու՝ 100.000 օրինակ: Ներկայիս, նոր հրատարակուած գիրք մը 500 օրինակի սպառում կ'ունենայ սովորաբար:

Այս իրավիճակին կ'ընկերանայ խզում մը, ընդգծեց տոքթ. Եղիազարեան, հիներուն եւ նորերուն միջեւ: Առանց մանրամասնելու, նշեց որ այսօրուան Հայաստանի մշակութային ժառանգը կը բաղկանայ մի քանի գրական սերունդներու արդիւնքէն: Նախա-Տէրեանական սերունդի եւ Վահան Տէրեանի անունով բնորոշուող սերունդին միջեւ ալ կար խզում մը: Անկէ ետք զարգացաւ Չարենցեան սերունդ, որմէ դիմացան, Ստալինեան արհաւիրքէն ետք, Մահարի եւ Մկրտիչ Արմէն: Կայ 1945-ի սերունդ, որուն գրականութիւնը բնականաբար յատկանշուեցաւ Մեծ Պատերազմի թեմայով. ապա՝ 1960-ական սերունդ, որուն խորհրդանշական դէմքը եղաւ Պարոյր Սեւակ: Կային նաեւ ինքնատիպ գրիչներ՝ Շիրազի նման: Այսօր, միջանկեալ ըսաւ տոքթորը, Շիրազի գործը կը մնայ, սակայն Շիրազեան հակումը պարտուած է, եւ ընդհանրապէս 1988–1998 տասնամեակի դէպքերու եւ հոգեվիճակի պատճառաւ խզում կայ անցեալի գրական ժառանգէն: Վերջին երեք տարիներուն նորերը մէկ կողմէն «ջանասիրաբար ոչընչացնում են կապերը հների հետ», սակայն կայ նաեւ արտադրական եւ հրատարակչական աշխուժացում, կան նոր երկու հանդէսներ, Գարունի կողքին, Նոր Դար եւ Դրամատուրգիա, որոնց «կարեւոր դեր է վիճակուած»:

Ինչե՞ր կը յատկանշէ այս նոր գրականութիւնը: Այս գրականութիւնը կը քալէ նոր ժամանակներու հետ: Հիասթափութիւն՝ անցեալի գրական եւ ընկերային [illegible]ներէ, եւ անհատի մտահոգութիւններու, զգացումներու եւ մտածումներու վրայ սեւեռում. ահա ասո՛նք են յատկանիշները: Ամէն կարգախօս կը մերժուի: Կ'ընդգծուի սեռայինի եւ այլ բնազդներու կարեւորութիւնը, երբեմն՝ բառական անկաշկանդ դրսեւորումը, արտայայտութիւնը: Գուրգէն Խանճեանի գործը նշեց, ընդգծեց, որ անոր բովանդակութիւնը –սեւեռում՝ անհեթեթի (ապսիւրտ) եւ հիւանդագինութեան վրայ– կը խորհրդանշէ իր սերունդի գործերու բովանդակութեան ամէնէն ցայտուն կէտը: Տուաւ նաեւ Լեւոն Խեչոյեանի եւ Վիոլէթ Գրիգորեանի անունները, իբրեւ յատկանշական գրողներ (Խ.Թ. – Այս երեք գրողներն ալ ներկայ էին գիտաժողովին):

Տոքթ. Եղիազարեան ըսաւ որ փարիսեցիական ճգտումներ չեն որ զինք կը մղեն նշելու՝ թէ նոր գործերը, ի միջի այլոց վերը նշուած այլապէս որակաւոր գործերը, կը յարուցանեն գռեհկութեան հարցը, – մարդու կերպարի թարմացումը եւ արդիականացումը գրականութեան մէջ, անկասկած որ նոր մտածում եւ նոր բառապաշար ու պատկերացում կը պահանջեն: Նախ, կը պարտադրեն լքումը կամ հեռացումը ռոմանթիք, հայրենասիրական, խօսքաշատ մօտեցումներէ, օրինակ, այս գրողները, Հայաստանի բնակչութեան նման, կ'ընդունին պատերազմը՝ ի պաշտպանութիւն Արցախի, սակայն պատերազմը կ'ընդունին իբրեւ կոպիտ ու պարտադրուած իրականութիւն, առանց հայրենասիրական հին բառամթերքի: Սա է արդարացի իրապաշտութիւնը, որ «անհրաժեշտութիւն է», ըսաւ տոքթորը: Բայց իրական կեանքի պատկերացումին մէջ ո՞ւր է այն կէտը, ուր իրապաշտ ներկայացումը կեանքի գռեհիկ ծալքերուն, ինքնին կը վերածուի գռեհկութեան:

Տոքթ. Եղիազարեանի խօսքը արծարծեց երկու հարցեր, որոնք գիտաժողովի յաջորդ նիստերուն զեկուցաբերներու կողմէ վերստին արծարծուեցան, ոչ նոյնքան տպաւորիչ կերպով: Աւելի հետաքրքրական եւ շահեկան էին ներկաներու բուռն, թէեւ ստիպողաբար կըրճատուած ելոյթները: Այս երկու հարցերէն նուազ հետաքրքրականն էր «գռեհկութեան» հարցը: Նուազ՝ քանզի ամէն գիտակից մարդ սկզբունքով կը հակառակի «գռեհկութիւն գռեհկութեան ի սէր» կարգախօսին եւ ամէն անձ սկըզբունքով համաձայն է, ինչպէս ըսին Պօղոս Սնապեան, Պօղոս Գուբելեան, եւ ուրիշներ, որ գռեհկութիւնը ներկայացուի՝ եթէ իբրեւ արուեստ ձեւաւորուած է: Սակայն յայտնօրէն արուեստի եւ իմաստաւորումի հարցերու շուրջ այնքա՜ն տարբեր կարծիքներ կային (սըրահին մէջ, հայութեան մօտ, քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ ալ, վկա՛յ՝ Մարքիզ տը Սատի գործին շուրջ երկդարեայ ծաւալող վէճը), որ նման բանավէճ ժամանակի վատնում եւ բարոյախօսութիւն է, բառ [illegible]: Այս հարցին շուրջ ելոյթները ոչինչ կը փոխեն: Գրականութիւնը կը կը ճնշէ գռեհկութեան վրայ, բայց, նախ բացձայնի չէ եւ երկրորդ՝ վստահ չեմ որ վերջ ի վերջոյ շատ բան կը փոխէ դէպի լաւ: Ուրեմն, այս թղթակցութեան մէջ պիտի անդրադառնամ այս նիւթին շուրջ կատարուած միւս ելոյթները:

Շատ աւելի հետաքրքրական եւ դիպուկ էր ներկաներէն մէկուն անդրադարձը՝ որ տեղի ունեցաւ աւելի ուշ, երբ Տոքթոր Եղիազարեանի խօսքէն ետք իրենց ելոյթները ունեցած էին միւս զեկուցողները եւ կլոր սեղանի մասնակիցներն ալ: Խօսակցութեան ընթացքին, Տոքթոր Եղիազարեան ընդգծեց որ նոր գրողները փաստօրէն ուղղակիօրէն չեն գրեր յետ 1988-եան ճգնաժամի տիրապետող դէպքերուն եւ երեւոյթներուն մասին: «Կեանքը», ըսաւ ան, «արագ հոսող գետի մը հոսանքին նմանեցաւ 1988-էն ետք»: Գետը ինկողը կը լողայ դէպի ափ, եթէ հասնի եւ ինք զինք վերագտնէ, այն ատեն կ'անդրադառնայ պատահածին ... զուգահեռին հետեւելով, որ գրողները ապագային գրեն ճգնաժամային երեւոյթներու մասին: Եղեռնն ալ անմիջական անդրադարձը չգտաւ՝ հայ գրականութեան մէջ, - այդպէս է նաեւ ... ցիչ, անորոշութիւն ստեղծող դէպքերու եւ իրավիճակներու պարագան: Անմիջապէս չեն «դրսեւորուիր» արուեստի մէջ:

Ներկաներէն Արմէնէ Իշխանեան, մարդաբանութեան տոքթոր երիտասարդ պրպտող մը (որուն գործին ծանօթ են իբր սփիւռքագէտ. քանզի ինք, ծնունդով Հայաստանէն, սակայն Գալիֆորնիա ... ցած, կ'ուսումնասիրէ Հայաստանէն նոր արտագաղթած սփիւռքը եւ անոր ... բազգային իրավիճակը), հետեւեալը ըսաւ. «Արդեօք կարելի՞ է ըսել որ արուեստագէտը կը գրէ, միայն երբ անորոշութիւնը կը փարատի, դէպքերը կը հանդարտին, գետին հոսանքը կը հանդարտի: Արդի կեանքը թաւալագլոր, ... ւէտ անհանդարտ, ճգնաժամէ ճգնաժամ տանող հոսանք մը չէ՞, յարատեւ տագնապ մը չէ՞: Չէ՞ք մտածեր որ գրագէտին կոչումը՝ տագնապին մէջ տագնապը հարցադրելն է»:

Այս հարցումը անտեղի չէր: Սակայն ստացաւ խուսափողական, երբեմն նոյնիսկ արհամարհական պատասխան, զանազան հակադարձողներէ, մանաւանդ Հայաստանցիներէ: Անշուշտ հասկնալի է որ մարդիկ կարող են ըսել «դուն չես հասկնար տագնապին բնոյթը», թէեւ մարդաբանութեան տոքթոր Իշխանեանը յաճախ եղած է Հայաստան, բոլորովին անծանօթ չէ պարզ մարդոց մօտ տասնամեակէն աւելի տեւող տագնապի ծանր, խոցիչ, երբեմն թրաումա պատճառող անդրադարձին: «Դուն չես հասկնար, երիտասարդ» (որուն թաքուն մասն ... «երիտասարդ կին»ը կը թուէր ըլլալ, երկու հակաճառողներու պարագային) ըսելը պարզապէս բաւարար չէ: Ըսել ... չի նշանակեր թէ հոսանքին, յորձանքին մէջ պայքարող մարդիկ անպայման կրնան «տագնապի մէջ տագնապը հարցադրել»: Անգլիական գրականութիւնը կու տայ երկու հակադիր տեսակէտներու նեցուկ օրինակներ ալ: Ա. Համաշխարհային պատերազմի ընթացքին, Ֆլանտրի արիւնաթաթախ, ահաւոր խրամատներէն, մարդիկ արտադրեցին բանաստեղծական գոհարներ, իսկ անկէ ետք, պատերազմի խոցին ուղղակիօրէն անդրադարձող արձակ (Ռապըրթ Կրէյվզի «Կուտպայ թու օլ թհէթ»ը օրինակ) եւ բանաստեղծութեան: Ուրեմն՝ տագնապին մէջ կամ անկէ անմիջապէս ետք, կարելի է գրել: Միւս կողմէ, անգլիական բանաստեղծութեան տիտաններէն Ուիլիըմ Ուըրտսուըրթհ կը մերժէ այն բանաստեղծութիւնը, որ կը յօրինուի կիրքի, ... բոյ, տառապանքի ճիրաններուն մէջ գալարուող գրողին կողմէ: Փաստօրէն՝ կը մերժէ «անմիջական» գրականութիւնը: Իսկական արուեստը, կը հաստատէ ան, կը ստեղծուի երբ գրողը կը յիշէ, կը վերյիշէ, անցեալի փորձառութիւնն ու զգացումները՝ հանդարտօրէն: «Emotion recollected in tranquility», կ'ըսէ, արուեստի կարգախօսն է, - այո՛, արուեստը երբեք կարելի չէ անջատել զգացումէն, ի միջի այլոց տագնապի զգացումէն, սակայն տագնապը արուեստի վերածել՝ կը պահանջէ ինքնանջատումի բերած հանդարտութիւնը: Անշուշտ կարելի է վիճիլ որ ինքնանջատումը միայն ժամանակի անցնելու պատճառաւ չի գոյանար, այլ որ մեծ արուեստագէտը, մեծ քաղաքական ղեկավարին նման, տագնապի փոթորկած զգացական աշխարհին մէջ իսկ պէտք է իր միտքն ու արուեստը անջատել գիտնայ, եւ որոշէ, կամ՝ ստեղծէ: Այս է իմ անձնական դիրքաւորումը: Հարցը լուծում չունի հաւանաբար, կը մնայ առկախ, ու թերեւս ճիշդ ա՛յդ պատճառաւ իր յաճախակի արձագանգը գտաւ ուրիշ հարցադրումներու մէջ ալ:

(Շար. 1)

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

«ԿՈՎԿԱՍԸ»

«Ֆլամմարիոն» հրատարակչութեան «Տոմինօ» շարքէն «Կովկասը» վերնագրուած հետաքրքրական գրքոյկ մը լոյս տեսաւ վերջերս։ Հեղինակը աշխարհաքաղաքականութեան մասնագէտ է, եւ այդ ծիրին մէջ կովկասեան աշխարհը հաւասար նիւթ կ'ընծայէ. նոյնիսկ չափազանց հարուստ։ Ներկայի 128 էջնոց գրքոյկը, իր փոքրիկ չափերով ու ոչ խիտ տպագրութեամբ, ստիպուած էր մակերեսային վերլուծումով մը գոհանալու։

Գիրքը երկու մասէ բաղկացած է. առաջինը՝ ռուսական իշխանութեան ժամանակաշրջանին նուիրուած է (ԺԹ. դարուն սկիզբէն մինչեւ 1991), իսկ երկրորդը՝ միջազգային նոր տուեալներու շրջանակին մէջ՝ յետ-սովետական հոլովոյթը վերլուծելու փորձ մըն է։ Հեղինակը յաջողած է Կովկասի երկու շրջանները՝ Հիւսիս եւ Հարաւ, միասին ներկայացնել, նոյն ատեն ընդգծելով որ ամէն տեսակէտով խորթ կը տարբերին. պատմութիւն, կրօնք, զարգացման մակարդակ, լեզուներու եւ ժողովուրդներու այլազանութիւն, ռուսական իշխանութիւններուն հանդէպ կեցուածք, եւայլն։ Փաստօրէն, ոչ թէ երկու, այլ՝ երեք շրջաններ կը սահմանէ (էջ 28). «Հանդարտ» Հիւսիս-արեւմտեան Կովկասը՝ ամէնէն շատ ռուսացածը ու հետեւաբար ցարական, յետոյ սովետական տիրապետութեան բաւական հանդուրժող, երկրորդը՝ «ապստամբ» Հիւսիս-արեւելեան Կովկասը (Օսեթիա, Ինգուշիա, Չեչնիա, Տաղստան), ուր տակաւին կը շէջի հերոս Շամիլի հակա-ռուս պայքարին շունչը, ու վերջապէս Հարաւային Կովկասը ուր տիրապետող երեք ժողովուրդները (Հայերը, Վրացիները, Ազերիները) Ռուսաստանին դէմ ազգային ջահը անընդհատ վառ պահեցին, սակայն, բացայայտ ապստամբութենէ աւելի նուրբ ոճով։

Սովետական սխալներէ զատ (ինչպէս «Միաբնակ»ի որակումը – էջ 20 – կամ աւետարանութեան ընթացքին մէջ յունական տարրին մոռացումը – էջ 22), Հայոց պատմութիւնը բաւական լաւ ներկայացուած է, յատկապէս ցեղասպանութեան նուիրուած հակիրճ, այլ պատշաճ պարբերութիւնը (էջ 31 – 32) եւ սովետա-քեմալական համագործակցութեան մասին հատուածը (էջ 35)։ Ասոնց փոխարէն 1943 – 1944 տարիներուն ստալինեան տարագրութիւններուն զոհերը «բոլորը մահմետական» (էջ 43) նկատելը սխալ է. օրինակ դրացի Թաթարներուն պէս, մէկ գիշերուան մէջ Ղրիմի բոլոր Հայերը Սիբիր քշուեցան (տես՝ «Յառաջ», 1996, Նոյեմբեր 15)։ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմին աւարտին, յաղթական Սովետական Միութիւնը արեւելեան Թուրքիոյ եւ հիւսիսային Պարսկաստանի որոշ տարածքներուն առնչուած պահանջներ ներկայացուց։ Այս մասին լաւ քարտէս մը տրուած է (էջ 44 – 45), սակայն, որոշ բացատրութիւններ աւելորդ չէին ըլլար։ Քանի մը էջ յետոյ, «պոկրոմներուն ժամանակաշրջանը» (էջ 50) պարբերութիւնը, 1988-էն ըսկսեալ ղարաբաղեան ճգնաժամին ծագումն ու կարեւորութիւնը յստակօրէն կ'ընդգծէ, սակայն նախադասութիւն մը մեծ զարմանք կը պատճառէ. էջ 51-ին մէջ՝ հարաւային Կովկասին վրայ սովետական կարգերու հաստատումէն յետոյ, «Աթաթիւրքին թելադրանքին համաձայն՝ Ստալին այդ տարածքը (Լեռնային Ղարաբաղը) Ադրբեջանին նուիրեց» գրուած է։ Առանց Ստալինի դերը նուազեցնելու, հարկ է յիշել որ Կովկասեան Բիւրոյին որոշումին ժամանակ (Յուլիս 1921) ապագայ արիւնարբու բռնակալը դեռ ամբողջ իշխանութեան չէր տիրացած, այնպէս որ նման հաստատումով մը միւս մեղսակիցները անարդարօրէն անմեղ կը նկատուին։ Իսկ ինչ կը վերաբերի Աթաթիւրքին, այդ խնդրին մէջ անոր անմիջական միջամտութիւնը ապացուցանող որեւէ փաստաթուղթ չեմ ճանչնար։ Եթէ հեղինակը նման ապացոյց ունի, շատ հետաքրքրական կ'ըլլայ. եթէ ոչ, Աթաթիւրքին հակառակ փաստաթուղթերը արդէն այնքան ծաւալուն է որ աւելորդ է որեւէ արտայայտութիւն որ ճշգուած չէ։

Երկրորդ մասը «Ազմուկի ու կասկածութեան տասնամեակ մը» խորագրուած է (էջ 55), 1991 – 2001 տարիները ընդգրկելով։ Սկիզբէն, իր հակիրճ եւ ընդգրկուն քաղաքական վերլուծումին մէջ, հեղինակը կը հակադրէ երկու առանցքներ (էջ 63), հարաւ-հիւսիսայինը (Պարսկաստան, Հայաստան, Ռուսաստան)։ «Ռուսաստանին նպաստաւոր» եւ արեւելք - արեւմտեանը (Ադրբեջան, Վրաստան, Թուրքիա) «որ կը ցոլացնէ ամերիկեան եւ արեւմտեան պատկերը»։ Վրաստանով կը սկսի իր ազգագրական «այլազանութիւններէ հիւանդ» (էջ 69), «տնտեսապէս կործանած» (էջ 74), այս պետութիւնը կը ջանայ դէպի արեւմուտք դառնալ ու որոշ «հակահայ զգացում մը կը բաժնէ Ադրբեջանին հետ» (էջ 74), Ադրբեջան եւս նոյն կողմը կը դառնայ, «թուրքեւամերիկեան դաշնակցութեան մը մէջ արմատանալով» (էջ 90), Մոսկուայի եւ Թեհրանի մտահոգութիւն պատճառելով։ Ներկայ Ադրբեջանը պատմական Ատրպատականին միայն հիւսիսային մասն է, ու Ազերիները «Պարսկաստանի բնակչութեան աւելի քան քսան տոկոսը կը կազմեն» (էջ 91)։ Ղարաբաղէն ազերի գաղթականներուն թիւը ինչպէ՞ս կրնայ «հարիւր հազարներ» (էջ 90) գնահատուիլ, երբ 1988-ին Լեռնային Ղարաբաղը միայն քանի մը տասնեակ հազար Ազերիներ ունէր։

«Հայաստանը ժողովրդագրական նուազումի եւ տարածքային ծաւալման միջեւ» (էջ 77) գլուխը երկու նախորդներուն միջեւ տեղ գրաւած է։ Դժբախտաբար, վերնագիրը խրատացի է։ 1918-ի Մուտրոսի զինադադարէն մինչեւ 1994-ի ղարաբաղեան զինադադարը, քաղաքական զարգացումը բաւական յստակ ձեւով ամփոփուած է։ Էջ 81-ի քարտէսը Հայերուն կողմէ նուաճուած հողերը ճիշդ կը պատկերացնէ, սակայն, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի միջեւ ինկած ամբողջ մասը բացատրութեան մէջ սխալմամբ «Լաչինի անցք» կոչուած է։ Նոյն սխալը էջ 79-ին վրայ կրկնուած է. «Ղարաբաղի պետութիւնը՝ դէպի արեւմուտք, իր հսկողութեան տակ կը պահէ Լաչինի անցքը. ադրբեջանական այդ տարածքը որ Հայաստանը Ղարաբաղէն կ'անջատէ»։ Հեղինակը Զանգեզուրի հարաւային մասին յանձնումի վտանգը բաց է ի բաց կը շեշտէ (էջ 82), ինչպէս միւս վտանգը՝ արտագաղթը որ երկիրը դէպի «ոչնչացման եզրին» կը տանի (էջ 80)։ «Հայաստանի համար Ի. դարուն խաչուէկշիռը ծանր եղած պիտի ըլլայ» (էջ 83), սակայն «ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման համար Հայերուն անդուլ ջանքը» (էջ 85) յամառօրէն կը շարունակուի։

Վերջին մասը «Ապստամբ Կովկաս»ին (էջ 93) նուիրուած է։ Տեղին քարտէս մը (էջ 94 – 95) հիւսիսային Կովկասի մէջ Ռուսաստանի ձախողութեան սահմանները ցոյց կու տայ։ Հեղինակը, արդարօրէն, բաղդատելէ տարբեր մասերու միջեւ մրցակցութիւնները անմիջապէս կը շեշտէ, ու որպէս պատճառներէն մէկը կը նշէ «իսլամացման ընթացքին մէջ ժամանակագրական տարբերութիւններ» (էջ 101)։ Չէչէնիոյ երկու պատերազմները կը վերլուծէ դիպուկ ձեւով. «չէչէնական հարցին դէպի Տաղստան ընդարձակման» (էջ 103) պատճառ նկատելով երկրորդ պատերազմը։ Գրքին եզրակացութիւնը (էջ 107 – 108) հարցականներու շարքէ մը զատ ուրիշ բնոյթ չէր կրնար ունենալ։

Գիրքը երկու յաւելուածներով կը վերջանայ։ Նոյնիսկ նկատի առնելով սահմանափակ ծաւալը, մատենագիտութիւնը (էջ 127) քիչ մը աւելի լայն կրնար ըլլալ։ Երկրորդ յաւելուածը բառացանկ մըն է (էջ 111 – 126), որ տարբեր բառերու մասին հետաքրքրական ամփոփումներ կու տայ։ Օրինակ՝ «Ագռաւններ» (էջ 112) եւ «Ազերիներ» (էջ 113) բառերուն մեկնաբանութիւնները շատ տեղին են։ «Քիւրտեր»ուն նուիրուած տողերը (էջ 118) աւելի վիճելի են։ Արդեօք, ե՞րբ «Հայերը՝ Զանգեզուրի, Լաչինի անցքին մէջ, փոքրիկ երկրամաս մը անոնց շնորհեցին». այդ նախադասութիւնը հաւանօրէն Կարմիր Քիւրտիստան կոչուած մարզին կը վերաբերի, սակայն, այդ տարիներուն (շուրջ 1925 – 1930) Լաչինը Ադրբեջանին մաս կը կազմէր որեւէ հայկական իշխանութենէ դուրս։ Այս «Քիւրտեր» յօդուածին վերջին մասը բացարձակապէս Լաչինուն կը վերաբերի, մինչդեռ, այդ անուան համապատասխան յօդուածը յաջորդ էջին վրայ է։

Մէկ խօսքով, այս գրքոյկը օգտակար եւ գործածական է։ Քանի մը թերութիւններով հանդերձ, այդ տարածքին մասին, ուր ազգագրական բարդութիւններ եւ մեծ պետութիւններու մրցակցութիւնը «Պալքաններուն հետ նմանութիւններ կը թելադրէ դիտողին» (էջ 9), ընդհանուր առմամբ յարմար պատկերացում մը կու տայ։

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

———

«Le Caucase ; Arménie, Azerbaïdjan, Daghestan, Géorgie, Tchétchénie» par Francois Thual, coll. Dominos, Flammarion, Paris 2001; 128 pages, 41 F.

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՕԹԹԱՈՒԱՅԻ Մարիոթ պանդոկին մէջ, Մարտ 31-ին տեղի ունեցած է ՀՕՄ.-ի Գանատայի Շրջ. Վարչութեան տարեկան սեմինարը։ Օրուան հանդիսավարը՝ Զեփիւռ Ասատրեան բարի գալուստ մաղթած է, ապա հրաւիրած Շրջ. Վարչութեան փոխ ատենապետ՝ Արփի Աճէմեանը որ վարչութեան խօսքը փոխանցէ։ Առաջին դեկուցաբերը եղած է «Անի եւ Նարօր յիշատակի հիմնարկ»ի գործադիր վարիչը՝ Տանիա Գարագաշեան, որու կենսագրականը ներկայացուցած է Սեդա Գաթարոյեան։ Դասախօսին նիւթը եղած է «Հայ կինը միջին դարուն»։ Շրջանային Վարչութեան անդամ Նայիրի Շահինեան տեղեկութիւններ տուած է (անգլերէն) ՀՕՄ.-ի գործունէութեան մասին, ապա հրաւիրած է օրուան հիւրը՝ Տիկին Սարա Գուք, որ ներկայացուցած է կամաւոր աշխատանքի արժէքները, քանի ՀՕՄ.-ի այս 10-րդ սեմինարը կը զուգադիպէր կամաւորներու միջազգային տարուան։ Ճաշի դադարէն ետք, Արմինէ Կարապետեան ներկայացուցած է յաջորդ դասախօսը՝ Մեթիլ Լինչ հաստատութեան պաշտօնեայ, տնտեսագէտ՝ Լեւոն Պօյաճեանը որ խօսած է «Շահարկումի միջոցներ» նիւթին մասին։ Վերջին դեկուցաբերը եղած է իրաւաբան Կարին Յովսէփեան որ ներկայացուցած է «ՀՕՄ.-ի գործունէութիւնը Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութենէն ներս։ Փակման խօսքը արտասանած է ՀՕՄ.-ի Շրջանային վարչութեան ատենապետ՝ Մարօ Ֆրունճեան։ Սեմինարը փակուած է խրախճանքով։

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

Ապստամբութիւնը երկար չտեւեց։ Մարտի վերջին – Ապրիլի սկզբին «Հայրենիքի փրկութեան կոմիտէ»ի ուժերը թողեցին Ելենովկայի եւ Ախտայի (այժմ՝ Հրազդան) գիւղերը։

Ցեղկոմի նախագահ Արամը վերադարձաւ եւ առաջին գործն այն եղաւ, որ ձերբակալեց Մհերին, հետոն էլ անչափահաս խորթ որդուն եւ ուղարկեց Ելենովկայի բանտ, ի հարկէ, նորից տիրանալով ատրճանակին։

Տանտէրը հօրս խորհուրդ էր տալիս գիւղից հեռանալ (ինչպէս շատերը Պարսկաստան գնացին)։ Հայրս չէր համաձայնում, ասելով, որ չգիտէ՝ ճիշդ է արել, թէ սխալ, բայց ոչ մի կողմից է կռուել, ոչ միւս, ուրեմն վախենալու բան չունի։ Սակայն հագիւ մի շաբաթ անց գիւղում սկսուեցին ձերբակալութիւնները։ Ձերբակալեցին բոլոր «կասկածելի»ներին, այսինքն, գրեթէ բոլոր արեւմտահայ գաղթականներին, այդ թւում, ի հարկէ, նաեւ հօրս, տարան Ելենովկա, բանտ լցրեցին։

Ոչ մի լուր չունէինք ձերբակալուածներից։ Ասում էին, որ նրանց իբր Բաքու են տեղափոխել, երբ դրութիւնը խաղաղուի, կը գան։ Միեւնոյն ժամանակ էլ յամառ լուրեր էին պտըտւում, որ բանտարկուածներին ամէն օր խումբ-խումբ դուրս են տանում ու գնդակահարում։

Հէնց այդ օրերին էլ յայտնուեց պապս։ Երեք ամիս գիւղից-գիւղ շրջելով մեզ էր փնտռել։ Երբ Թուրքերը լցուել էին Ալեքսանդրապոլ, հասկացել էր, որ հայրս այլեւս չի կարողանայ իր ետեւից գալ, իրերը թողել էր եւ հրաշքով կարողացել թաքուն հեռանալ քաղաքից։

Եկաւ, մեզ գտաւ, բայց չտեսաւ որդուն։ Մի երկու ամիս դեռ սպասում էինք հօրս, աղօտ յոյս փայփայելով։ Սկսուել էր վարուցանքը, ես դաշտ էի գնում, գութանի ետեւից քայլելով կոճղեզ հաւաքում, բերում տուն, պահում, որ հայրս գայ, հիւրասիրեմ։ Բայց նա չէր գալիս։

Արդէն Մայիս էր։ Մի օր Ելենովկայից մի մարդ եկաւ, տանտիրոջ ծանօթներից մէկը, եւ պատմեց, որ իր արտը վարելիս մի քանի դիակ է գտել, տարել արտից դուրս՝ Զանգուի ափին թաղել։ Նկարագրեց, որ մէկը երիտասարդ էր, բարձրահասակ, սեւ, խիտ մազերով։ Մայրս ենթադրեց, որ դա իր ամուսինը կարող է լինել։ Հաւանականութիւնը մեծ չէր, բայց նրա սիրտը երեւի զգում էր։ Խնդրեց այդ մարդուն, որ ցոյց տայ տեղը։ Պայմանաւորուեցին, եւ յաջորդ օրը մայրս մի խումբ ուրիշ կանանց հետ Ելենովկա գնաց։

Հէնց արտում մայրս գտնում է հօրս գուլպաները՝ իր ձեռքով հիւսած։ Ցետոյ ձեռքերով քանդում է հողը եւ գտնում նաեւ հօրս։ Մեր կողքի տանը ապաստանած կինն էլ իր ամուսնուն է գտնում, բայց չի գտնում որդուն։

Մայրս լալով վերադարձաւ, վերմակի երեսից պատանք կարեց, պապիս հետ տարան, քաշեցին հօրս վրայ եւ թաղեցին առանձին։ Զանգուի հին հունի մօտ։ Պատանքելու ժամանակ մայրս նկատում է, որ հօրս երեք գնդակ է դիպել՝ գըլխին, թեւին, սրտին։ Ցիշատակ բերեցին հօրս բաճկոնը։ Այդ օրուանից մենք որբացանք, իսկ մօրս արցունքներին վերջ չկար։ Խորհրդային իշխանութիւնը, երեւի իր ոճրագործութեան հետքերը թաքցնելու եւ ժողովրդական յուզումներից խուսափելու համար, թոյլ չէր տալիս գնդակահարուածներին գերեզմանոցներում թաղել, եւ հօրս աճիւնն այդպէս էլ Զանգուի ափին մնաց։

Ցետագայում մայրս հանդիպել էր Սենօ անունով մի ծանօթի, որին յաջողուել էր ողջ դուրս պրծնել այդ սպանդից։ Նա պատմել էր, որ բանտում հօրս հետ է եղել, եւ հայրս նոյնիսկ հիւանդ էր։ Հայրս խնդրել է՝ եթէ ձեզնից մէկնումէկը փրկուի, կնոջս ասէք, որ երեխաներիս լաւ նայի, անտէր չթողնի։ Ինքը՝ Սենօն, այսպէս էր փրկուել։ Երբ մի շաբաթ բանտում պահելուց յետոյ նրան մի խմբի հետ տարել էին Զանգուի կամրջի մօտ գնդակահարելու, նա, թէեւ իրեն գնդակ չէր դիպել, միւսների նման գետին էր փռուել։ Երբ զինուորները, բոլորին մեռած կարծելով, հեռանում են, նա վեր է կենում, լեռներով իջնում Ապարան ու այդպէս փրկւում։ Սենօն պատմել էր նաեւ հօրս հօրեղբայր Մհերի մասին։ Նրան աւելի շուտ էին տարել գնդակահարելու։ Մհերն իրեն իսկական քաջի նման էր պահել, ասել՝ «Սպանում էք, սպանէք, մէկ է, ես ձեր կարգերը չեմ ընդունում»։ Մհերի եւ որդու դիակներն այդպէս էլ չգտնուեցին։

Զրուչրում մնալն այլեւս աւելորդ էր։ Ամէն ինչ այդ գիւղում թշնամական էր թւում։ Պապս լծեց մեր սայլը, մեզ դրեց վրան եւ գնացինք ետ՝ մեր եկած ճամբով դէպի Ախտա։ Այդպէս գնում էինք, չիմանալով, թէ ուր, մինչեւ որ մի գիւղում մեր սայլի առաջը կտրեցին ու մեզ առաջարկեցին իրենց մօտ մնալ։ Մենք եզներ ունէինք, իսկ գիւղում եզան պակաս կար։ Ալափարսն էր դա։ Մեզ իրենց տուն տարաւ Ազանենց Խաչատուրը։

Զրուչրում ապրեցինք 1920-ի Նոյեմբերից մինչեւ 21-ի գարուն, Ալափարսում՝ շուրջ մէկ տարի, մինչեւ 22-ի գարուն։

(Շար. 15)

Անթուան եւ Ժան Փավազեան,
Անայիս եւ Ժաքի Սթաթեան–Պէնար,
Քրիսթին եւ Ժան–Նոէլ Էլիզեան,
զաւակները

Գարին, Ֆլորանս, Լօրան, Անույշ, Սոֆի, Թոմա եւ Նիքոլա
թոռները

Գլօտիա եւ Շառլոթ
ծոռները

ինչպէս նաեւ Ալիքեան, Գիւրգեւոէն, Գասպարճեան, Ազնաւուրեան, Սաղաթէլեան, Լիւլէճեան, Ինճէեան, Հաքիմեան եւ Մաղազաճեան ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր, նանիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՌՈԶ ՍԹԱԹԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Ալիքեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 22–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Ապրիլ 26, ժամը 15–ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Գաշանի գերեզմանատունը, ժամը 16·30–ին

26, Avenue Carnot, Cachan

ՈՐԵՒԷ ՄԱՀԱԶԴ ՂՐԿՈՒԱԾ ՉԸԼԼԱԼՈՎ ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՅՍ ԻԲՐԵՒ ԱՅԴ ՆԿԱՏԵԼ:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

եւ

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ ՀԵՏԱԶՕՏԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ

կազմակերպութեամբ՝

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ

«կեանքը եւ ստեղծագործութիւնը»

դասախօս

Եկիպտոսէն հիւրաբար Փարիզ գտնուող երաժշտագէտ

ՀԱՅԿ ԱՒԱԳԵԱՆ

բացման խօսք

Տ. Չուհաճեան հետազօտական կեդրոնի տնօրէն

ԺԻՐԱՅՐ ԲԱՐԱՉԵԱՆ

Հինգշաբթի Մայիս 3, ժամը 20·30–ին

Ալեք Մանուկեան Մշակութային Միութիւն

118, rue de Courcelles — Paris 17e

Այս առթիւ հանրութեան կը ներկայացուի նաեւ Տ. Չուհաճեանի Արշակ Բ. օփերայի ընագրի առաջին ամբողջական հրատարակութիւնը 26 հատորներով:

Մուտքը ազատ է:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ժիրայր եւ Արշալոյս Մուրատեան 1000 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց ծնողաց եւ եղբօր՝ Զօհրապ Մուրատեանի յիշատակին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ–ՄԻՆԱՍԵԱՆ

կը ներկայացնէ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆԻ

վերջին գիրքը՝

«ՍՓԻՒՌՔԸ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑ»

Հինգշաբթի, Մայիս 3, ժամը 20·30ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue, Paris 9e

Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS

VOYAGE AU PAYS DES SOUVENIRS...

Diaporama commenté

Témoignage ethnographique de la présence arménienne dans les villes et les villages d'Asie Mineure

Marzevan, Amasya, Zilé, Tokat, Sivas, Kayséri, Urgup, Cappadoce, Yozgat, Van, Aghtamar et les villages de la Soie de Bythinie, autour de Boursa

par **Haïk DER HAROUTIOUNIAN**

Jeudi 26 avril à 20h45

au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Cardinal Lemoine, Monge

Entrée Libre — Cocktail

UGAB — PARIS

CONCERT

Chorale VOCALISE	**Chorale KOGHTAN**
Mélodies Françaises & européennes	Chants Traditionnels Arméniens
Direction : Marie-Joe FARNALLIER	Direction : Haïg SARKISSIAN

Samedi 28 avril à 20 heures 30

Cathédrale des Arméniens Catholiques

13, rue du Perche, Paris 3e

Renseignements :
01.34.13.88.90 — 01.39.89.63.06

P.A.F. : 30 F

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋԻ

ՍԴՀԿ·–ի Ֆրանսայի Շրջանի Վարիչ Մարմինը իր մասնաճիւղերով եւ միութենական շրջանակով կը ցաւակցին Տօնիկեան, Թորիկեան եւ Սահլեան ընտանիքներուն եւ կը բաժնեն անոնց վիշտը՝

ՇԱՔԻ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

եւ

ՓԱՐԱՄԱԶ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

անակնկալ մահերուն առթիւ (պատահած Պէյրութ, 2001, Ապրիլ 20–ին) եւ անոնց յիշատակին 500 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ
TARKMANTCHATZ
de Marseille

LA COMMISSION
FOI ET TRADITIONS ARMENIENNES
dans le cadre
d'une série de rencontres
« LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur")
propose
sa conférence-débat N° 10
sur le thème :

Le mystère de la Croix et ses traditions

(en français)

avec
le Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN
Recteur de la Cathédrale

le jeudi 3 mai à 19 heures
dans la salle **«A. Tcherpachian»**
339, avenue du Prado — Marseille 8e

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

«Հայրենի հրաւէր»

SOIREE POESIE
CONSACREE AU POETE
DU DRAME ARMENIEN

ՍԻԱՄԱՆԹՕ
SIAMANTO

L'œuvre d'un poète assassiné

par
MANOUG ATAMIAN

Vendredi 27 avril à 20 heures 45

à l'occasion de la parution de son CD

Présentation
Illustrations sonores
Déclamations
Dédicaces

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS ET DE LA REGION PARISIENNE

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ	EPHORIE DE LA CATHEDRALE St-JEAN-BAPTISTE

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 7-ԷՆ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍ 14

կազմակերպութեամբ՝
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 8·300 Ֆր·
600 Ֆր· (վիզա եւ օդակայանի տուրք)

Այս գումարը կ'ընդգրկէ՝ Թռիչք ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ,
Բնակութիւն «Անի» հիւրանոց (4 աստղանի)
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք
Այցելութիւններ օթօքարով

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ՝ ԱՊՐԻԼ 25

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
— Քարտուղարութիւն՝ 01·43·59·67·03
— Աւետիս Ա· Քհնյ· Պալըգեան՝ 01·46·62·01·29

(Շար· Ա· էջէն)

է Պարսկաստանի սահմանամերձ Նորդուզի չուկային բացումին:

⁂

ԵՐԵՒԱՆ – ԱՇՏԱՐԱԿ ՃԱՄԲՈՒՆ ՄԱՆՐԻԿ ԱՄԵՐԻԿԱՆ

Ապրիլ 22–ին, Երեւան – Աշտարակ ճամբուն վրայ 1998–ին հիմնուած «Վահագն» Թաղամասի պաշտօնական բացումը կատարուած է, ներկայութեամբ նախագահ Ռ· Քոչարեանի, Երեւանի քաղաքապետին, երեսփոխաններու, նախարարներու, օտար դիւանագէտներու: Թաղամասին հիմնադիր ամերիկահայ բարերար Վահագն Յովնանեան ուրախութիւն յայտնած է որ հայ շինարարները յաջողած են «կառուցանելու այնպէս, ինչպէս Ամերիկայի մէջ»: Ռ· Քոչարեան ալ մաղթած է որ Թաղամասը օրինակ հանդիսանայ Սփիւռքի այլ բարերարներուն համար: Թաղամասը առ այժմ բաղկացած է վեց առանձնատունէ, արդէն 20 հոգի դիմած է հոն բնակարան ունենալու համար: Ծրագրուած է որ 5–700 հոգի ապրի «Վահագն»ի մէջ ուր նախատեսուած է գրօսաշրջութեան կեդրոն, հանդիստի վայրեր, աւազաններ, առեւտուրի կեդրոններ, եւլն·: Բնակարանները կ'արժեն 90–140 հազար տոլարի միջեւ:

⁂

ԼՂՀ

ՆՈՐ ԴԱՏԱԽԱԶՆԵՐՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Նախագահ Ա· Ղուկասեանի հրամանագրով ԼՂՀ գլխաւոր դատախազի տեղակալ նշանակուած է Վ· Մեսրոպեան, Ասկերանի դատախազ նշանակուած է Վ· Աւագեան, Մարտակերտին՝ Ռ· Մարտիրոսեան, Հադրութին՝ Կ· Սարգսեան: Փոխուած են նաեւ Ստեփանակերտի, Շուշիի, Ասկերանի դատախազները:

Նոր նշանակումներուն նախօրեակին ԼՂՀ նախագահը ըսած է թէ աւելի խիստ հսկողութիւն կը կատարէ մայրաքաղաքին ու շրջաններուն նոր նշանակուած դատախազներուն, ինչպէս նաեւ այդ համակարգին ընդհանուր գործունէութեան վրայ:

1700ème ANNIVERSAIRE DE LA PROCLAMATION DU CHRISTIANISME EN ARMENIE

Marseille - Arménie - 1700

Pèlerinage organisé par l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France et les associations de Jeunes de Marseille et Aix-en-Provence

Du 12 au 19 juillet
à partir de 4 900 F *

Comprenant : vol Marseille - Paris - Erevan aller-retour ● Hébergement en pension complète et programme touristique : Erevan, Khor Virap, Etchmiadzine, Dzidzernagapert, Garni, Kéghart, le lac Sévan, Haghartzine, Gochavank . . .

Date limite d'inscription : 30 avril

Renseignements: Cathédrale Arménienne - ☎ 04 91 77 84 70

* ● *Prix du séjour hors assurance individuelle* ● *Acompte de 1 500 F à l'inscription* ● *Pour les jeunes de 18 à 35 ans* ● *Frais de visa inclus.*

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 26
JEUDI
26 AVRIL
2001

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամենօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.154 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.154

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ

Փ. ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՆՇՈՒՄԸ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Փարիզի նորընտիր քաղաքապետ Պ. Տըլանոյէի հրաւէրով շուրջ երկու հազար հոգի մասնակցեցան քաղաքապետարանին վէսօրուան ընդունելութեան որ կազմակերպուած էր Գ. Հազարամեակի առաջին Ապրիլ 24-ին նշումին համար:

Հանդիսութեան մեծ սրահին մէջ խռնուած բազմութիւնը ողջունելէ ետք շատ սրտաբուխ եւ մտերմական ելոյթով մը հանդէս եկաւ քաղաքապետը, որ ամիսներ առաջ Ապրիլ 24-ի Կոմիտէի Նախագահ Ա. Կէօվճեանին ու Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեանին տուած խոստումը կը յարգէր ԻԱ. դարուն առաջին Ապրիլ 24-ի նշումը միասին կատարելու: Շեշտելէ ետք յիշողութեան յարգանքի պարտքը, ան ուրախութիւն յայտնեց որ Ֆրանսա ճանչցած է Հայերու 1915-ի ցեղասպանութիւնը:

Յիշելէ ետք՝ Նախագահ Ռ. Քոչարեանի նոյն սրահին մէջ ընդունելութիւնը որուն ներկայ գտնուած էր ինք եւս, յարգելու համար Հայաստանն ու Հայերը, հաւաստեց որ ցեղասպանութեան զոհերուն նուիրուած յուշարձանը պիտի կառուցուի նախատեսուած ժամանակին: Ապա կրկնեց համաշխարհային արժէքներու փարումի սկզբունքը որ Փարիզը կը մղէր մշակութային, բարեկամական կապեր հաստատելու բոլոր հորիզոններուն հետ, այդ կարգին՝ Երեւանի, որուն հետ գործակցութիւնը իր մեծ ցանկութիւնն էր:

«Իմ արտայայտութեանս մէջ ոչ մէկ յարձակողական խօսք կը գտնէք թուրք ժողովուրդին նկատմամբ որ բարեկամ է նոյնպէս» ըսաւ քաղաքապետը, շեշտելով որ ժողովուրդներու միջեւ բարեկամութիւնը կը հիմնուի անցեալի յարգանքին վրայ:

Պ. Տըլանոյէ իր ելոյթը աւարտեց հայ ազգութեան ուղղուած երջանկութեան մաղթանքով եւ շնորհակալութեան արտայայտութեամբ:

Երկարատեւ ծափեր յաջորդեցին անմիջական այս ելոյթին որմէ ետք խօսք առաւ Ա. Կէօվճեան: Ան շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք կազմակերպուած ընդունելութեան, մաղթեց որ ան ամէնամեայ աւանդութեան մը վերածուի: Յետոյ անդրադարձաւ ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին, Յունուար 29-ին հրապարակուած օրէնքին, ըսելով. «Հիմա կարգը Թուրքիային է ճանչնալու ցեղասպանութեան ոճիրը, որպէսզի հաշտուի իր պատմութեան հետ, իր անցեալին հաշուեյարդարը ընէ եւ երկխօսութեան ձեռնարկէ, պատրաստելու համար ապագան»:

Ապրիլ 24-ի Կոմիտէին նախագահը եւս անդրադարձաւ յուշարձանին շինութեան որուն համար մասնակցութեան արշաւ մը բացուած է արդէն եւ որուն պատրաստութիւնը պէտք է սկսի 2002-ի սկիզբը: Խօսեցաւ նաեւ Փարիզի մէջ մշակոյթի եւ յիշողութեան վայր մը ունենալու ձգտումին մասին, որպէսզի կարելի ըլլար անցեալին պահպանումը եւ ապագային հաստատ հիմերու վրայ դետեղումը: Նման ծրագիր հարկաւոր կը դառնէ, ըսաւ Ա. Կէօվճեան, քաղաքին հետ շրջանին ու պետութեան նեցուկը, ինչպէս անշուշտ Ֆրանսայի հայկական կազմակերպութիւններուն որոնք այլեւս խմբուած են Համակարգումի Խորհուրդին մէջ որ շարունակութիւնն է Ապրիլ 24-ի Կոմիտէին:

Ելոյթին աւարտին ան մէջբերում մը րրաւ Լամարթինէն ուր քերթողը կ'ըսէ.

"Ma patrie est de partout où rayonne la France, où son génie éclate aux regard éblouis ! Chacun est du climat de son intelligence : Je suis concitoyen de toute âme qui pense : La vérité, c'est mon pays !".

Մաղթելով որ Փարիզ ըլլայ ա՛յս Ֆրանսային մայրաքաղաքը, Ա. Կէօվճեան ըսաւ. «Գիտցէ՛ք որ կրնաք միշտ վստահիլ մեզի, այդ մայրաքաղաքին փայլին համար»:

Հանդիսութեան վերջին ելոյթով հանդէս եկաւ Հայաստանի Փարիզի դեսպան Է. Նալպանտեան (Ֆրանսերէն): Շեշտելէ ետք ցեղասպանութեան ամբողջ մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրի բնոյթը, անդրադարձաւ վերջին շրջանի ճանաչումի երեւոյթներուն, ակնկալելով որ Թուրքիա յաջորդէ անոնց: Խօսելով յուշարձանին մասին, անոր մէջ մատնանշեց Փարիզի յարգանքին եւ զօրակցութեան խորհրդանիշը. ապա շնորհակալութեան խօսքով, յաջողութեան եւ բարեկամութեան ու գործակցութիւնը սերտացնելու մաղթանքով աւարտեց ելոյթը:

Ոգեկոչումի ընդունելութեան ներկայ էին հայկական քաղաքական, մշակութային, ընկերային կազմակերպութիւններու, մամուլի, եկեղեցական, կրթական մարզերու ներկայացուցիչներ, Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակէն դէմքեր: Նշումի հանդիսութիւնը փակուեցաւ պատուասիրութեամբ մը:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ՇԻՐԻՄ

Ժամը 15-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցանէր Ներսէս Ծ. Վրդ. Բաղուճեան: Արարողութեան ներկաներու մէջ էին Հայ կաթողիկէ առաջնորդ՝ Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան, Հայաստանի դեսպանը՝ Է. Նալպանտեան եւ անձնակազմի այլ անդամներ, Կիպրոսի դեսպանը, Փարիզի Կիպրացիներու նախագահը, եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ

Ներսէս Ծ. Վրդ. մանկութեան անձնական յիշատակներու թուումով ալ ոգեկոչեց Ապրիլեան Եղեռնը:

Ժամը 16.30-ին ալ, Յաղթական Կամարին առջեւ, տեղի ունեցաւ աւանդական արարողութիւնը: Ծաղկեպսակներ դըրուեցան Անծանօթ Զինուորի շիրիմին եւ բոցը արծարծուեցաւ Հայ Նախկին Ռազմիկներու կողմէ: Ներկայ եղան բազմաթիւ անձնաւորութիւններ:

ԵՐԱՆԱՑՈՒՄ ՄԱԼՈՅԵԱՆ ԱՐՔ.Ի

× Ճշդենք որ Յովհ.-Պօղոս Բ. Պապը երանացումը որոշած է Մարտինի նահատակ Արքեպիսկոպոս՝ Իգնատիոս Մալոյեանի (Ապրիլ 24-ի մեր թիւին մէջ անունի թիւրիմացութիւն մը կար):

ՑՈՅՑ ԴԷՊԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

Ցեղասպանութեան 86-րդ տարելիցին փարիզեան յայտագիրը աւարտեցաւ «Էթուալ»ի հրապարակին վրայ Յաղթանակի Կամարին Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին ծաղկեպսակի զետեղումով եւ քայլերթով որ սկսաւ Իէնա պողոտային անկիւնէն Հետգհետէ ստուարացող թափօրը ուշագրաւ էր երիտասարդ եւ պատանիներու մեծ տոկոսով եւ աշխոյժ մասնակցութեամբ: Շուրջ երեք հազար հոգի խմբուած թափօրը լոզունգներ վանկարկելով երբ հասաւ Թրքական դեսպանատան գտնուած փողոցին մօտը, 2 երիտասարդներ՝ Լենա Մելքոնեան եւ Ռուբէն Փափազեան յանձնառութեան սերնդափոխութիւնը խորհըրդանշելով ելոյթ ունեցան (Ֆրանսերէն): Առաջինը ծանրացաւ ոճրագործին մինչեւ այսօր անպատիժ մնացած ըլլալու երեւոյթին եւ միջազգային հանրային կարծիքին անտեսումին վրայ: Շեշտեց թէ գործուած ոճիրը անժամանցելի է ու պայքարը պիտի շարունակուի մինչեւ արդար հատուցումին պահը: Երկրորդը նիւթ ըրաւ Ֆրանսայի ճանաչումը, հոն հասցնող յամառ ջանքերը եւ հայ երիտասարդութեան կողմէ ապահովութիւն տըւաւ որ յիշողութեան պարտականութիւնը պիտի կատարուի:

Երկու ելոյթներէն ետք երթը շարունակուեցաւ մինչեւ Թրքական դեսպանատան գտնուած փողոցին մուտքը ուրկէ անդին անցնելու արտօնութիւն չտրուեցաւ, ապահովութեան ուժերը փողոցը փակած ըլլալով: Ցուցարարներէն պատուիրակութիւն մը փորձեց ընդունուիլ դեսպանատուն եւ յանձնել օրուան բանաձեւը, սակայն ատոր ընթացք չտըրուեցաւ: Ցուցարարները հոն ձայնակցեցան սփռուած քանի մը երգերու որոնց մէկ - երկուքը եթէ օրուան յարիր հընչեղութիւն ունէին, վերջին երկուքին ընտրութիւնը (յատկապէս «ռափ» ոճի արտառոց բառերով կտորը) ոչ ոք հասկըցաւ թէ ի՛նչ չափանիշով, կամ ճաշակով կատարուած էր:

Ուշագրաւ էր Ֆրանսացի քաղաքական դէմքերու բացակայութիւնը, շատ յարգելի բացառութեամբ Ֆ. Ռոշպլուանի եւ Է. Ռաուլթի որոնք մինչեւ ցրուումի պահը գլխաւորեցին թափօրը:

Ժամը 20-ի շուրջ ցոյցը աւարտած յայտարարուեցաւ, բոլոր մասնակիցներուն, նաեւ Քիւրտերու, Ասորիներու, Յոյներու ներկայութեան յայտնուած շընորհակալութենէն ետք:

Այս առթիւ, Թուրքիոյ դեսպանատան ղրկուած է բանաձեւ մը ուր կ'ըսուի, ի մէջ այլոց. - «Դեմոկրատներն եւ Հանրապետականները, ծագումով հայ Ֆրանսացիները եւ իրենց կազմակերպութիւնները, համախմբուած Ապրիլ 24 Կոմիտէին մէջ, որ կը վերածուի Ֆրանսայի Հայկական կազմակերպութեանց Համակարգումի Խորհուրդի, Թուրքիոյ Հանրապետութեան իշխանութեանց կը դիմեն որպէսզի. -

- Վերջ դրուի ժխտականութեան որու ուղղակի կամ անուղղակի նախաձեռնողն է Թուրք Պետութիւնը:

- Ճանչնան Հայոց ցեղասպանութիւնը, ինչպէս ըրած են բազմաթիւ Պետութիւններ, միջազգային կազմակերպութիւններ եւ բարոյական իշխանութիւններ:

- Յարգեն միջազգային իրենց յանձնառութիւնները ջնջելով Հայաստանը կըղզիացնող բոլոր որոշումները:

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է իր բանբերին միջոցաւ, ուր կը յայտնէ որ կը միանայ Հայոց սուգին, կը յիշէ Խորհրդարանի ճանաչումը, բայց, կը խուսափի ցեղասպանութիւն տարազը գործածելէ:

Նախագահ Պուշ ալ, այս առթիւ ուղերձով յիշատակեց Ապրիլ 24-ը ըսելով ի մէջ այլոց. - «Այսօր կը նշէ պատմութեան մեծ ողբերգութիւններէն մէկուն ոգեկոչումը. մօտ մէկուկէս միլիոն Հայերու բռնագաղթն ու բնաջնջումը Օսմանեան Կայսրութեան վերջին տարիներուն: Այս անարգ սպանութիւնները մթագնեցին 20-րդ դարը ու կը շարունակեն մինչեւ օրս հալածել մեզ: Անցեալի հայ զոհերուն յիշատակը յարգելու կարեւորագոյն միջոցներէն մէկն է օգնել արդի Հայաստանին՝ որ կերտէ ապահով եւ բարգաւաճ ապագայ մը: Հպարտ եմ, որ Միացեալ - Նահանգները գործնապէս թիկունք կը կանգնին Հայաստանին եւ իր դրացիներուն՝ գտնելու մնայուն եւ արդար լուծում մը Լեռնային Ղարաբաղի վէճին»:

Ինչպէս կը տեսնուի եւ զարմանալի ալ չէ, Պուշ տէրը չի մնար ընտրապայքարի իր խոստումին եւ չի խօսիր ցեղասպանութեան մասին:

ԵՐԵՒԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, հազարաւորներ վաղ առաւօտէն բարձրացած են դէպի Ծիծեռնակաբերդ, ուր ժամը 11-ին, յարգանքի իրենց տուրքը մատուցանած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, Ազգ. Ժողովի նախագահ Արմէն Խաչատրեան, վարչապետ՝ Անդրանիկ Մարգարեան, Արցախի վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեան, Երեւանի քաղաքապետ Ռոպէր Նազարեան, նախարարներ, երեսփոխաններ: Բազմաթիւ ծաղկեպսակներ դրուած են: Հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարած է Շահէ Արք. Աճէմեան: Վարչապետ Ա. Մարգարեան լրագրողներուն ըսած է թէ օրը միայն ոգեկոչման օր չէ այլեւ համախմբման եւ միասնականութեան օր: ԱՄՆ-ու դեսպան Մայքըլ Լեմըն այս ոգեկոչումը պայմանաւորած է իրական պետութեան գոյութեամբ: Իր կարծիքով հայ եւ Թուրք մարդիկ ուժ պիտի գըտնեն աւելի առաջ նայելու, փորձեն ապրիլ իբրեւ հարեւաններ, յաղթահարեն անցեալի դժուարութիւնները եւ այս առնչութեամբ դեսպանը փոխադարձ հասկացողութեան կոչ ըրած է: Արտայայտուած են նաեւ Ազգ. Ժողովի նախագահը, Ուկրանիոյ արտակարգ դեսպանը:

Եղեռնի 86-րդ տարելիցին առթիւ, նախագահ Քոչարեան իր ուղերձին մէջ ըսած է ի մէջ այլոց. -

«... Հայոց ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման հետապնդումը շարունակում է մնալ Հայաստանի Հանրապետութեան արտաքին քաղաքականութեան օրակարգում, իբրեւ արտայայտութիւն հայ ժողովրդի բոլոր հատուածների արդարացի եւ օրինական սպասումների: Սակայն 20-րդ դարասկզբին Օսմանեան կայսրութիւնում կատարուածը առաջին հերթին ոճրագործութիւն է մարդկութեան դէմ եւ ենթադրում է միջազգային հանրութեան միասնական ու ամբողջական գնահատական: Աշխարհը 20-րդ դարում արդէն հասցրել է քաղել նման յանցագործութիւնները լռութեան մատնելու դառը պտուղները՝ ի դէմս նմանատիպ նոր ոճիրների:

Հայոց ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման խնդիրը կապուած է ոչ միայն պատմական արդարութիւնը վերականգնելու՝ հայ ժողովրդի ձգտման հետ, այլ նաեւ պայմանաւորուած է տարածաշրջանային կայունութեան եւ համագործակցութեան զարգացմամբ, ինչպէս նաեւ՝ բոլոր հարեւանների հետ կարգաւորուած յարաբերութիւններ ունենալու՝ Հայաստանի անկեղծ մղումներով ու նպատակներով...»:

Նախապէս, Երկուշաբթի, Ապրիլ 23-ի իրիկունը, Հ. Յ. Դ. երիտասարդական կազմակերպութեան եւ Նիկոլ Աղբալեան ուսանողական միութեան հարիւրաւոր անդամներ 750 ջահերով Երեւանի Ազատութեան հրապարակէն երթով ուղղուած են դէպի Ծիծեռնակաբերդ՝ իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանելու Մեծ Եղեռնի նահատակներու յիշատակին: Երթէն առաջ տեղի ունեցած է հաւաք, ուր երիտասարդները իրենց վերաբերմունքը արտայայտած են ցեղասպանութեան կազմակերպիչներու եւ անոնց կատարած յանցանքը նրկայիս ամէն կերպ ծածկել փափաքող ժամանակակից Թրքական իշխանութիւններու նկատմամբ: Երթի մասնակիցները իրենց հետ Ծիծեռնակաբերդ տարած են նաեւ պետական դրօշ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Տոքթոր Եղիազարեանի խօսքէն ետք ելոյթներ ունեցան նիստի մասնակիցները: Առաջինը՝ Հայաստանէն բանաստեղծ Մարինէ Պետրոսեան, ցարդ ինծի անծանօթ, կարդաց իր գրութիւններէն մի քանին, բաւականացաւ ընթերցումով, այլապէս խօսք չառաւ: Սիրեցի իր մէկ տողը, – «Մահը միշտ մօտ է, ինչպէս տնական կատու»: Նիստերէն ետք եւ անոնց զուգընթաց, դուրսը կար գիրքի վաճառք, թէ՛ Հայաստանցի, թէ՛ սփիւռքեան գրողներու գրքերու, ուր եւ գնեցի Պետրոսեանի եւ ուրիշներու գործերը, եւ գոհացուցիչ էր տեսնել թէ բաւական աշխոյժ էր այս գործունէութիւնը: Զանազան նիստերու ունկնդիրներու թիւը կը տարբերէր 75-էն 175-ի միջեւ, եւ այն տպաւորութիւնը ունեցայ որ գիտաժողովը յաջողեցաւ արուեստագէտներ եւ անոնց գրքերը ծանօթացնել եւ մատչելի դարձնել հանրութեան, միեւնոյն ատեն մատուցելով գրականագէտներու վերլուծումները:

Այս նիստի ընթացքին ելոյթ ունեցաւ Տոքթոր Սէյրան Գրիգորեան, որ Երեւանի Պետական Համալսարանի գրականութեան ամպիոնի դասախօս է, մասնագէտ արդի եւ ժամանակակից գրականութեան, գրած է Զարենցի, Մահարիի, Սեւակի մասին: Ամփոփ էր իր զեկուցումը, տեղեկութիւններով լի, շատ արագ կարդացուած՝ ժամանակի սղութեան պատճառաւ: Ընդգծեց թէ 1988 – 1998-ի առաջին ցնցումը երկրաշարժն էր, բայց նաեւ կայ ընկերային եւ հոգեբանական «շարժ» մը՝ որուն հետեւանքները նոյնքան ծանր են: Այդ պատճառաւ ալ գրականութեան վերականգնումը նոր կը սկսի, սակայն փաստօրէն սկսած է, նշմարելի է, «մեր գրականութիւնը կը ձեւաւորուի», ըստ զեկուցողին: Վերջին երեք տարիներուն 100-է աւելի բանաստեղծական հատոր հրատարակուած է, ոմանք՝ մէկ հեղինակի գործ, ուրիշներ՝ ժողովածու: Նախորդ սերունդը դեռ կ'արտադրէ (Ռ. Դաւոյեան, Հ. Էմինեան, Դ. Յովհաննէս, Ա. Յովհաննէսեան), բայց կ'արտադրեն նաեւ նորեր ու շատ նորեր, երիտասարդներ: Այս երկու խաւերէն են Արմէն Մարտիրոսեան, Յովհաննէս Գրիգորեան, Արմէն Շէկոյեան, Մարինէ Պետրոսեան, Վիոլէթ Գրիգորեան, Խաչիկ Մանուկեան: (Վերջին չորսը՝ ներկայ էին): Արագօրէն ուրուագծեց անոնց ոճը, – պատկերաւոր, երբեմն, իր բառով, «Հայհոյախօս», բայց զուրկ՝ գեղագիտական դաւանանքէ: (Ս. Գրիգորեանի զեկուցումը լիովին ընկալելու համար պէտք պիտի ըլլայ աւելի դանդաղօրէն ընթերցել զայն, ինչ որ պիտի ըլլայ կարելի, քանզի փրոֆ. Քաուլի նպատակն է ելոյթներու թեքսթերը ամփոփել հատորի մը մէջ):

Ապա խօսք առաւ հալէպահայ բանաստեղծ, գրող, «Գանձասար»ի երբեմնի խմբագիր Մարուշ Երամեան: Ան, իր համեմատաբար մեկուսացած գաղութին մէջ մշակութային գործունեայ կեանք վարելէ անդին, Սփիւռքին կը զգացնէ իր ներկայութիւնը եւ կը մատուցէ իր որակաւոր գործը: Խօսեցաւ ժամանակակից, յատկապէս վերջին տասնամեակին յայտնուող գրողներու մասին, անոնց՝ «որոնք ունեցան ճանաչողութիւնը իրենց ուրոյն գոյութեան»: Անշուշտ, հաստատեց ան, սփիւռքահայ գրականութիւնը բազմատեսակ ու խայտաբղէտ է, սակայն ընդհանրացնելով կարելի է ըսել որ 1970-էն ի վեր գրողներու մէկ կարեւոր հատուածը «երկպատկանելիութեան հարցը» ճանչցած է իբր ի՛ր հարցը: Սակայն չանտեսեց նախորդող սերունդ մը, որ արտադրեց մինչեւ 1990-ական թուականի սկիզբը (Մուշեղ Իշխանի նման), եւ նշեց ուրիշներ, որոնք եթէ ոչ տարիքով, գոնէ ոճով եւ գեղագիտական ու ազգային հասկացողութիւններով Իշխանի սերունդին կը պատկանին, – Վահէ Վահեան, Լեւոն Վարդան, Գառնիկ Աթթարեան, Ժագ Յակոբեան, Պեպօ Սիմոնեան, ապա Զարեհ Մելքոնեան (որ մասնակցեցաւ գիտաժողովին): Նշեց որ անոնք քերթողական աւանդութիւն մը ստեղծեցին, եւ որ Յակոբեանի ու Մելքոնեանի նման բեղուն գրիչներ առանց մեծ փոփոխութիւններու կը շարունակեն մեծ թափով, թերեւս քիչ մը շատ արագ, արտադրել նոյն ոճի նոր գրութիւններ: Անոնց գործը վառ կը պահէ գրական աւանդութիւն մը, որուն հարցերը չեն տագներ յաջորդող սերունդը: Պատկանելիութեան հարցով եւ ժամանակի տագնապին հետ աւելի ուղղակիօրէն շաղախուած գործեր կ'արտադրէ այդ սերունդը: Նշեց Յարութիւն Պէրպէրեանի եւ Հրազդան Զէյթլեանի անունները, իբրեւ գրողներ, որոնց համար անծանօթ չէ յետ եղեռնեան, վերը նշուած սերունդի վաստակը, բայց զորս անոնք չեն նկատեր «անզանցելի, անփոփոխելի համակարգ»: Այդ չի նշանակեր, ընդգծեց զեկուցողը, որ իրենց արտադրած գործը լրիւ կը յաջողի: Հ. Զէյթլեանի ՌԵՀ-ը (1994), գրականութիւնը իր թմբիրէն հանելու հետաքրքրական ճիգ մըն է, որ սակայն մնաց անարձագանգ եւ ամուլ: Պէրպէրեանի գործը կը յաջողի իբր իր շրջապատէն որոշ չափով խզուած արուեստագէտի մը վաստակը: Ան իր շուրջ կը տեսնէ ողբերգութիւն՝ զոր կը նկարագրէ զուսպ, ժուժկալ ոճով: Վեհանոյշ Թեքեան այս փաղանգին կը պատկանի, կը բաժնէ անոր ելակէտներէն ոմանք, սակայն իր գործն ալ կը յատկանշուի երկու երանգներով, - նախ՝ իր հայրենասիրական նիւթերով, որոշ քերթուածներու մէջ, որոնք այնքան նոր լեզուով եւ ոճով մշակուած են որ լրիւ տարբեր մակարդակի ու որակի կը հասցնեն ուրիշ գրողներու կողմէ անկեղծօրէն զգացուած բայց սովորաբար յոգնած ոճով արտայայտուող այս նիւթը: Ապա, Թեքեան ժամանակակից հայ կնոջ իրավիճակը կը ներկայացնէ իր գրութիւններուն մէջ, զգացական ու մտացիական, պաւեշտական ու ողբերգական իր բոլոր ծալքերով:

Երրորդ եւ ամէնէն երիտասարդ սերունդի պատկանող բանաստեղծներուն անունները տուաւ Երամեան, – Արա Գազանճեան, Լալրիկ Պալիլ, Սագօ Արեան, Խաչիկ Տէր – Ղուկասեան, եթէ չեմ սխալիր: Նաեւ նշեց 1995-էն ի վեր Գուրգէն եւ Էլիզապէթ Արզումանեանի խմբագրութեամբ հրատարակուող հետաքրքրական եւ թարմ պարբերաթերթը՝ «Բաց Նամակ»ը որուն օժանդակած են, իբրեւ խմբագրական կազմի անդամ, գրող ու թարգման, Վարդան Մատթէոսեան, Րաֆֆի Աճէմեան եւ ուրիշներ: Յիշեց նաեւ բանաստեղծութեան տարեգիրքը: Նշեց որ 1990 – 2000 տասնամեակին, ի՛ր հաշուով սփիւռքի մէջ 120-ի մօտ քերթողական գիրք լոյս տեսած է, բանաստեղծութեան կայծը չէ մարած: Անդրադարձաւ, աւելի մանրամասնօրէն, երեք գրողներու՝ որոնց գործին եզակի դեր սահմանուած էր, յայտնօրէն, Երամեանի մտքին ու զեկուցումին մէջ, – Վահէ Օշական, Աբրահամ Ալիքեան, Գրիգոր Պըլտեան: Յայտնօրէն չէր ուզեր զանոնք ներկայացնել իբրեւ միատարրուած, արդիապաշտ խմբաւորում մը, սակայն միաժամանակ կ'ուզէր ընդգծել «հասարակաց յայտարար» մը, որ, ըստ, որոշ չափով կը բաժնէ նաեւ չորրորդ անջատ բանաստեղծ մը, Ծուշիկ Տամատեան, իր իւրայատուկ «միսթիք»ական մօտեցումով: Մանաւանդ առաջին երեքին մօտ՝ լեզուի եւ առօրեայ իրականութեան միջեւ որեւէ դիւրին կապի հանդէպ մերժողական կեցուածք մը կայ:

Օշականի գործը 1980-էն ետք նորութիւններ չի բերեր, ըստ Երամեան: Հոն կ'ընդգծուի Օշականի յատուկ գոյապաշտութիւնը, իր արդէն իսկ ստեղծած գրական նոր լեզուի մշակումը, եւ հարցադրումը՝ «Ի՞նչ է բանաստեղծութիւնը» թեմային շուրջ: 1980-էն 2000, Վահէ Օշական կը բիւրեղացնէ իր լեզուն եւ իւրայատուկ ոճը, որ նուաճում մըն է, թէպէտեւ զայն քննադատողներ կան ու եղած են: Յիշեց Անդրանիկ Ծառուկեանի կծու քննադատութիւնը, ըստ որուն Օշականի նման գրողներ լեզուի եւ ոճի հանդէպ իրենց մօտեցումով «անզգուշութեամբ կը վիրաւորեն յատկապէս այն նժոյգը՝ որ զիրենք առաջ պիտի տանէր»:

Մարուշ Երամեան կարեւոր կը նկատէր այն հարցադրումները՝ որոնք Օշականը, Պըլտեանը եւ Ալիքեանը տարբեր ուղղութիւններու եւ նուաճումներու կը մղեն, թէ՛ Օշական, թէ՛ Պըլտեան կը զգան որ Աղէտէն ետք անկարելի է պարզապէս մշակել աւանդական, նախա-եղեռնեան ոճ: Աղէտը իրենց համար կը փակէ, անցեալի կը վերածէ «անմեղունակ արտայայտութիւնը առօրեայի ապրումներու», կը խնդրականացնէ լեզու – կեանք կապը, կը պարտադրէ որ մտածումի եւ կառոյցի միջեւ նոր կապեր ստեղծուին: Աբրահամ Ալիքեանի գործին մէջ իսկ, ուր զգալի է զօրաւոր զգացում մը, դառնութիւն մը եւ զայն թօթափելու ճիգը, նոյնիսկ հոն կը տեսնենք որ զգացումին չարտօնուիր տիրապետել մտածուած կառոյցին եւ մանաւանդ դէպի արեւմտահայերէն վերադարձին, որ Ալիքեանի գործի հիմնահարցերէն մէկն է, – լեզուական՝ ոչ սոսկ զգացական հարց:

Մարուշ Երամեանի խիտ, հակիրճ սակայն խնամուած բնորոշումներ կատարող ելոյթէն ետք զեկուցեց Հայաստանէն Գրիգոր Յակոբեան: Ան բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր է: Գրիգոր Զօհրապի նորավէպերու «թեմաթիքա»յի մասին գրած է: Խմբագրած է Զապէլ եւ Հրանդ Ասատուրի սիրային նամակները պարփակող հատոր մը, ապա նաեւ Յակոբ Օշականի Հաճի Ապտալլահի վէպը: Մէկ խօսքով, սփիւռքի գրականութեան մասնագէտ է, որ կը դասաւանդէ Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանին մէջ. Ինծի համար նորութիւն չէր իր անունը, սակայն յայտնութիւն մըն էր իր խօսքի որակը, մանաւանդ որ զայն ներկայացուց պարտադրուած նեղ ժամանակին մէջ եւ խօսեցաւ ոչ իր մասնագիտութեան, այլ՝ 90-ական թուականներու արձակի մասին, Հայաստանի մէջ (ինչպէս Սէյրան Գրիգորեան խօսած էր բանաստեղծութեան մասին):

Յակոբեան ըսաւ որ 1990-էն ի վեր Հայաստանի մէջ մօտ 50 վէպ հրատարակուած է: Տուաւ ծանօթ, բայց աւելի յաճախ անծանօթ անուններ, – Գուրգէն Խանճեանի եւ Վարդան Գրիգորեանի ու Լեւոն Խեչոյեանի կողքին կան շատե՜ր, ինչպէս կ'երեւի, որոնց գործը «զոհն» է այն իրականութեան, որ կ'արտօնէ հայաստանեան բանաստեղծութեան դիւրին եւ արագ «արտածումը» դէպի սփիւռքահայ մամուլ, սակայն ոչ՝ վէպին: Գրիգորեան նշեց որ Հայաստանի մէջ ներկայիս կան բազմաթիւ իւրօրինակ գրողներ, եւ չկայ մէկ հատ տիրապետող «կանոնիկ» հասկացողութիւն՝ թէ ի՞նչ է արդի արձակը: Կա՛յ «աներկրայ անդրադարձ», հանդէպ ժամանակին եւ պայմաններուն (ինչ որ նշած էր նաեւ Ազատ Եղիազարեան): Գրիգորեան հպանցիկ կերպով նշեց ժանր, այսինքն՝ գրական սեռի ներկայ հասկացողութիւնը, խօսեցաւ նոր արձակի յղացքային եւ գրաբանական ծալքերու մասին, ապա նաեւ յղացքի գեղագիտական կիրարկումի մասին, որ անխուսափելիօրէն ունի իր թերութիւնները: Ցաւօք սրտի նշեց որ գրականութեան քննադատութիւնը, որուն «մեծագոյն դերակատարութիւն» սահմանուած է, կը կաղայ: «Բանավիճային պաթոս»ը երբեմն կը դրսեւորուի իբր երեւոյթ, սակայն մեկնաբանական քննադատութիւն եւ արդար, արժեւորող գրախօսութիւն՝ գոյութիւն չունին վստահելի եւ յարատեւ ձեւով: Պատահական են: (Խ. Թ.: Այնքան տարբեր է՞ արդեօք Սփիւռքի վիճակը):

Յակոբեան նշեց վերջին տասնամեակի արձակի որոշ յատկանիշներ՝ իբրեւ համատարած, ձեւաւորող, ազդակներ – (Ա) Անցեալի գրութեան սուր մեծամասնութեան մերժում իբրեւ «ժամանակավրէպ եւ բրածոյացուած»: (Բ.) Գրողը իր իսկ հայրենիքի մէջ «ներքին վտարանդի»ն է: (Գ) Սեռայինը իր արտայայտումը, պատկերացումը կը գտնէ վէպին մէջ: «Էրօթիքան» երբեմն ներկայ է իբր արուեստ, երբեմն ալ «ինքնանպատակ էփաքթ»ի սիրոյն: Կարելի չէ ընդհանրացնել, կը տարբերի վէպէ՝ վէպ, գրողէ՝ գրող: (Դ) Մարդկային գոյութիւնը կը նկատուի անհեթեթ, այսինքն՝ այն յղացքները որոնք անցեալին կառոյց եւ իմաստ կու տային կեանքին, այլեւս որեւէ վստահութիւն չեն ներշնչեր գրողին, ուրեմն կը մնայ մեծ պարապ մը:

Դադարէ մը ետք, զեկուցումները իբր թէ նիւթ դարձան կլոր սեղանի մը, ուր փաստօրէն հպանցիկ նշումներէ ետք, զեկուցումները անտեսուեցան, նոր ելոյթներ տեղի ունեցան: Հայաստանէն գրող Ազատ Այվազեան խօսեցաւ նոր արուեստի որոնումներու եւ հարցադրումներու մասին, արտայայտեց շարք մը հակիրճ մտքեր, – «ազգը՝ մեծ էկօ-ն էր, հիմա կը սեւեռինք փոքր էկօ-յի, անձի վրայ»: Կամ՝ մերօրեայ հայաստանեան գրականութեան հարցադրումը հիմնականօրէն պարզ է, – «ի՞նչ եմ ես, ինչո՞ւ եմ ծնուել, ինչո՞ւ պիտի մահանամ»: Ներկայ գրականութիւնը ունի տառապանքի փորձառութիւն, չուզեր լալահառաչ ըլլալ, կը փորձէ գտնել ճամբան որ կը տանի տառապանքէն՝ դէպի գրական ձեւ:

Ապա, ելոյթ ունեցաւ Կարինէ Խոտիկեան, խմբագիր՝ նոր լոյս տեսնող Դրամատուրգիա պարբերաթերթին, ուր կը պարզուին ժամանակակից հայ եւ օտար թատրոնի զարգացումներն ու միտումները: Հոն կը հրատարակուին նաեւ նոր «պիէս»ներու, թատերգութիւններու թեքստերը: Կ'արժէ ընդգծել որ Հայաստանցի արուեստագէտներուն համար, անոնց՝ որոնք բեմ ելան, բայց նաեւ անոնց՝ որոնք ունկնդիր էին, յուսադրիչ եւ կարեւոր երեւոյթ մը կը ներկայացնէ Խոտիկեան, որ թատերագիր ալ է, եւ մանաւանդ իր խմբագրած «Ժուռնալը» պարբերաթերթը: Յայտնօրէն՝ Հայրենի բանաստեղծները, արձակագիրները, բանասէրները, հանրութեան մէջ ներկայ եղող, Հայաստանէն արտագաղթող անձը, բոլո՛րն ալ թատրոնի մասին ունէին [illegible] սէր, գաղափար, թերեւս նաեւ հասկացողութիւն, որ մշակուած է մայրաքաղաքի մը մէջ, ուր թատերական բազմաթիւ բեմադրութիւններ առօրեայ եւ մատչելի երեւոյթ էին: Սփիւռքը, նոյնիսկ 1960 – 1975ի բարգաւաճ Պէյրութը, չէր կրնար պատրաստել եւ «մշակել» թատրոնի մասին նման ընդհանուր [illegible] սէր եւ հետաքրքրութիւն ունեցող ունկնդիր հասարակութիւն: Անշուշտ ներկայիս Հայաստանն ալ «չի կրող»: Խոտիկեան նշեց որ քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ, ձմեռը թատրոնի եռանդուն ժամանակն է, բայց ոչ՝ Հայաստանի մէջ, ուր երթեւեկ եւ ջեռուցում միշտ վստահելի չեն: Արժանաւոր բոլոր գործերը կարելի չէ բեմադրել: Շատեր ստիպուած են բաւականանալ թատերգութիւն կարդալով, ինչ որ անբաւարար է, թատրոնը, բեմադրութիւնը կենսական են:

Ելոյթ ունեցաւ Պերճ Զէյթունցեան, Աղեքսանտրիա (Եգիպտոս) ծնած եւ Հայաստանի մէջ հասունցած գրողը, որ հեղինակն է զանազան ազգային թեմաներով գրութիւններու, յատկապէս՝ թատրոնի, ապա ձայնասփիւռի վրայ «բեմադրուած» կտորներու: Եղած է յետ-խորհրդային Հանրապետութեան Մշակոյթի նախարար, առաջինը՝ եթէ չեմ սխալիր: Իր խօսքը յայտնօրէն միտում ունէր հակադարձելու անոնց՝ որոնք խրամատ [illegible] խզում կը տեսնեն ներկայի եւ մօտակայ [illegible] անցեալին միջեւ: Հաստատեց, որ [illegible] եալը այնքան ալ դիւրաւ կարելի չէ [illegible] քել, կամ՝ կարելի չէ շրջանցել [illegible] լի գրական աւանդը, քանզի նորը՝ [illegible] քան ալ նոր ըլլայ կամ թուի ըլլալ, [illegible] րայլին մէջ չի ստեղծուիր: Ըստ [illegible] 1990-էն առաջ Շիրազը արդէն [illegible] էր «պարտուիլ», յաղթած էր Պարոյր Սեւակը: Հետեւաբար, 1990-էն ետք շատեր գրած են, որոնց գործի «ակունքը» Սեւակն է, նոյնիսկ երբ գրողները Սեւակ չեն կարդացած: Հով մը, մթնոլորտ մը կայ», որ անոր գործէն կու գայ: Անշուշտ, տեսակէտի եւ որակի մեծ փոփոխութիւններ կան, սակայն կը դիմանայ անցեալը, – Վահան Տէրեան եւ Պարոյր Սեւակ «ուղենշային» գրութիւններ [illegible] նին, անոնք «մի արտայայտութիւն գտ[illegible] ցին շրջադայութեան մէջ», որ կը շարունակէ շրջադայիլ: Յայտնօրէն ներկայ Հայաստանցի գրողները յաւելեալ բացատրութեան պէտքը չէին զգար, նոյնիսկ նշմարելի էր որ մի քանի ունկնդիրներ, միջին տարիքի անձեր, հաւանութեան նշան իբրեւ, իրենց գլուխները յոյլեայն շարժեցին այս հաստատումներուն առթիւ: Այս երկու անուններուն եւ անոնց գործերէն ոմանց ծանօթ ըլլալով հանդերձ, սփիւռքահայ ունկնդիրները անպայման չհասկցան թէ ի՞նչն է, ճշգրտօրէն, շրջադայող, տիրապետող հակումներու հանգոյցը՝ որուն հայրերն են Տէրեան եւ Սեւակ: Զէյթունցեանի համար յստակ էր, սակայն, որ «խզո՞ւմ թէ շարունակականութիւն» հարցումին պատասխանը պէտք է ըլլայ [illegible] խզումի անկարելիութիւնն ու մերժումը: Երբ կայ նման մերժում [illegible] որոշ ինքնահաւասութեամբ մը հաստատեց որ կա՛յ-, արդիւնքը «հիմնականօրէն դասական գրականութիւնն է», որ յատկապէս կ'անդրադառնայ դասական[illegible] ցած գրական ու քննադատական միտքը (իբրեւ [illegible] դէմք օրինակ [illegible] Սէնթ-Պէօվ եւ... Միխայիլ Բախ[illegible] թին): Նշեց, ինչպէս իրմէ առաջ նշած էր Յակոբեանն ալ, եւ իրմէ վերջ նշեցին ուրիշներ, որ գրական առողջ մթնոլորտը կը պահանջէ աւանդականի ու նորի հա-

մակեցութիւն եւ պայքար, այս նաեւ կենսական ներկայութիւնը բանաստեղծ... րու, քննադատներու եւ գրախօսներու, որոնք կը կամրջէն աւանդը, արժէքնե րը, մտածողական վաստակի համայնքը ու երիտասարդ գրողներու ներկան: Եղ բափակեց՝ նշելով անունները յաջող գրողներու (իր կարծիքով եւ համարու մով, անշուշտ), Գ. Խանջեան, Լ. Խեչոյ եան, Գ. Սահակեան, Սերժ Սիմոնեան:

Ի վերջոյ ունկնդիրներու արտօնուե ցաւ մի քանի խօսք, խիստ ճնշումներու ակայութեան: Ելոյթները հին եւ նոր նիւթեր արծարծեցին, օրինակ՝ կայ Հա յաստանի եւ Սփիւռքի գրականութի՞ւն միայն, – պիտի չըլլա՞յ մէկ լեզու, մէկ ...ագրութիւն, մէկ գրականութիւն, ...մէկ հայութիւն: Կամ՝ ինչո՞ւ պետու թեան եւ մտաւորականութեան տագնապ ները անջատ են իրարմէ: Ապա, արձա նագրեցի նօթերուս մէջ այս խօսքը, ա ռանց մեկնաբանութեան, «իզմ–երը, օ րինակ, կոմունիզմը, սխեմաւորել են կեանքի արուած իրականութիւնը»: Ու րիշներ նշեցին, որ Վահէ Օշականի գո յապաշտութենէն շատ առաջ՝ Որբունի եւ Ն. Սարաֆեան արտայայտուած էին այդ թեմայի շուրջ, թէպէտեւ առանց գործածելու «գոյապաշտ» բառը: Ընդ հանրապէս ունկնդիրներու ելոյթները ունեցան կապանուած (փրիսքրէ) բը նոյթ, որովհետեւ զեկուցումներն ու կլոր սեղանը շատ ժամանակ խլած էին, բազմաթիւ նիւթեր արծարծուած, մըտ քեր գրգռած, զգացումներ բորբոքած, եւ պարզապէս ժամանակ չէր մնացած հարցերու մասին մանրամասնօրէն ար տայայտուելու, – բան մը՝ որ յայտնօ րէն կը փափաքէին ընել ներկաները:

Յաջորդող նիստը «Գրողին Դերը Ընկե րութեան Մէջ» նիւթին յատկացուած էր: Համադրողը՝ Տիրածան Այվազեան, գըլ խաւոր զեկուցաբերը, այս տողերը ըս տորագրողը, որ ի վիճակի չէ իր զեկու ցումը ամփոփելու՝ այս թղթակցութեան ծիրին մէջ: Կլոր սեղանէն ելոյթներ ու նեցան Գուրգէն Խանճեան (Երեւան), Զա րեհ Մելքոնեան (Կիպրոս – Պէյրութ – Սան Ֆրանսիսքօ, ներկայիս Ֆրիմոնթ, Գալիֆորնիոյ բնակիչ), Մարինէ Պետ րոսեան, Գառնիկ Սահակեան եւ Մարուշ Երամեան: Անարդարօրէն ստիպուած եմ անտեսել հանդերձ անոնց ելոյթները, քանի որ չկըցայ կատարել մանրամասն նօթագրութիւն, բայց կրնամ պարզել հիմնական դիրքաւորումները:

Կայ երկու դիրք, – մէկը կը մերժէ գե ղարուեստի «պարտականութիւնը», ազգի, ապա նաեւ հասարակութիւններու, բա րոյական ծանր պարտադրանքներու, իզմ-երու հանդէպ: Գրականութիւն – արուեստը ինք իր ծիրն է, անկախ, եւ արուեստագէտը՝ վերջին անկախ մարդն է: Միւս դիրքը կը հաստատէ որ գրողը, գը րականութիւնը կարեւո՛ր են ազգին հա մար, պէտք է հրատարակեն գրքեր, գըր քեր, ընթերցուին, քանի որ Ռուսոյէն ի վեր գոնէ (Զ. Մելքոնեանի հաստա տումն էր)՝ գրագէտը քաղաքական, հան րային կեանքի գործունեայ, ազդեցիկ մէկ մասնակիցն էր եւ պէտք է նոյնը ըլ լայ, հայ կեանքին մէջ: Այս երկու հաս տատումները յաճախ կարելի էր լսել նոյն անձերու ելոյթներուն մէջ, այսինքն՝ ազգասէր, ազգով մտահոգ գրողներ ու մտաւորականներ կան որոնք իրենց մտա ծումին եւ արուեստին համար թէ՛ կա տարեալ անջատում կ'ուզեն հասարակական հարցերէ, իբրեւ վերջին անկախները, թէ՛ ալ կ'ակնկալեն ընթերցուիլ, նոյնիսկ վարկ եւ ազդեցութիւն ունենալ: Այս հա կասութիւնը նշուեցաւ, յատկապէս Մա րուշ Երամեանի կողմէ, սակայն վիճակը չէր արտօներ անոր մանրամասն քննար կումը:

(Շար. 2)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ 49-ՐԴ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

ՄԻԱՄԵԱՅ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՄԱՐՏ 30 / 31, ԵՒ ԱՊՐԻԼ 1, 2001 ԿՐԸՆՈԲԼԸ

19 մասնաճիւղերով, 33 պատգամաւոր ներով երկուք ու կէս օր տեւող տարեկան Պատգամաւորական ժողով տեղի ունե ցաւ Կրընոպլը: Հարցադրումի ենթար կուեցան արդիւնքները, քննարկուեցան տեղեկագիրները, որոշումներ տրուեցան օրակարգի նոր կէտերու մասին...

Ընկերային, մարդասիրական, կրթա կան, դաստիարակչական, նորահաս սե րունդի մարզերէն ներս կատարուեցան արժեւորումներ եւ կայացան բանաձեւեր:

Ա. – ՆՈՐԱՀԱՍ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ

– Պատանիներու փոխանակման գոյու թիւն ունեցող ծրագիրը ամառնային ճամբարներէ անդին նաեւ, զարգացնել եւ ընդլայնել միջ – ընտանեկան շրջանակի մէջ:

– Միջազգային գործարարներու մօտ ուսանողներու վարժընթացքներ կազմա կերպել Սփիւռքի կապերը սերտացնելու նպատակով:

Բ. – ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ

– Հայաստան, Նորքի եւ Նուպարաշէնի որբանոցներու կանոնաւոր սնունդի յատ կացումները ընդլայնել:

– Մեր խնամակալութեան յանձնուած որբերու թիւը 350-էն անդին բարձրացը նել:

Գ. – ԿՐԹԱԿԱՆ

– Մեր մնայուն տարեկան նպաստէն դուրս, Ֆրանսայի մեծ շրջաններու մէջ երեք միացեալ մեծ ձեռնարկներու հա սոյթները յատկացնել Մարսէյլի Համազ գայինի դպրոցին շինութեան:

– Այն մասնաճիւղերը որոնք դպրոց չեն պահեր պարտին օգնել դպրոց ապրե ցնող մասնաճիւղերուն:

Դ. – ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ

– 10 միօրեայ դպրոցներու մանկավար ժական աշխատելակերպը քննարկել ներ դաշնակելու եւ համադրելու համար կի րարկուած մեթոտը:

– Ուսուցիչներու խնդրանքին ընդառա ջելով, իրենց աշխատանքը գնահատելու եւ գիտելիքները ընդլայնելու միտումով կազմակերպել տարեկան գոնէ երկու սե մինար:

Ե. – ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ

Կայանի մեծածախս նորոգութիւննե րուն համար հասութաբեր շարք մը ձեռ նարկներ նախատեսել:

65-ամեայ ամառնային կայանի գործու նէութիւնը բոլոր ժողովներու կեդրոնա կան հարցն է:

Յուլիս ամսու կեցութեան տեղերը սահմանափակ են, ամէն տարի տասնեակ ներով երախաներ կը մերժուին: Ժողովը համարաւոր ելք չի գտներ այս հարցը լու ծելու համար եւ կը յիշեցնէ որ յաճախ Օգոստոսին աւելի դիւրին է: Գալով ե րախաներուն ձմեռնային կեցութեան մասնակցողներու թիւը պէտք է բարձրա նայ, այլապէս ծախսերը շատ ծանր են:

80 հազար Ֆրանքի քանի նոր պահա րաններ և 10 զոյգ անկողիններ գնած ենք: Պէլֆոնթէնի կայանը յաճախ նիւթական բաց կը ձգէ որովհետեւ բոլոր տարուան ծախսերը 3 ամսուայ վրայ կը բաժնուին: Ժողովը առաջարկեց յանձնախումբ մը կազմել, անցեալին կայան յաճախածնե րու հետ կապեր հաստատել, ձեռնարկ մը մէջտեղ բերելու նպատակով:

Մեր դպրոցներու աշակերտները եւ կա յանի երախաները շատ բնականաբար ար դէն կ'ապահովեն կայանի հսկիչներու, առաջնորդներու նոյնիսկ մասնաճիւղերէ ներս վարչական, պատասխանատու գոր ծերը:

Տասնեակ մը շատ երիտասարդ խաչու հիներ Պատգամաւորական ժողովի ներ կայութիւնն ու աշխատանքի պատրաս տակամ արտայայտութիւնները, ապագա յի համար, շատ յուսալի երեւոյթ էր եւ կազմակերպութեան ժողովրդավար ու առողջ կառոյցին վկան:

Քոյր կազմակերպութիւններու հետ յա րաբերութիւնները սերտացնելու համար, գործունէութիւններու շուրջ տեղեկու թիւնները անպայման փոխանցել:

Պատգամաւորական ժողովը կ'առաջար կէ նաեւ քարոզչական աշխատանքին զարկ տալ, ձայնասփիւռի, մամուլի, նամակա գրութեան, և ինչո՞ւ չէ այլ միջոցներու:

Ժողովը կ'ընդգծէ անդամարշաւի կա րեւորութիւնը եւ կ'առաջարկէ յանձնա խումբի մը կազմութիւնը այս աշխատան քին լծուելու:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պատգա մաւորական ժողովը կը հաստատէ Սը փիւռքեան տուեալներու փոփոխութիւնը, Եւրոպայի աշխարհաքաղաքական յառաջ խաղացքը եւ այս իրավիճակին անդրա դառնալու կարեւորութիւնը:

ԽԱՉՈՒՀԻ

ՀԱՅ ԴԱՍԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՑԱՌԻԿ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՍՏԵՂԾԷ ՆԻՍԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՕՓԵՐԱՅԻՆ ՄԷՋ

ՆԻՍ. – Խ. եւ Ժ. Եըլմազեան, «Սայաթ Նովա» երգչախումբ, Օր. Գ. Օհանեան (սօփրանօ) Պր. Տ. Ճամպազեան (պաս), միաձուլուած, կրնանք երեւակայել Ապ րիլ 8-ին Նիսի Պետական օփերային մէջ տեղի ունեցած համերգին ձգած տպաւո րութիւնը, գետնայարկէն մինչեւ ձեղունը լեցուած՝ մեծամասնութեամբ օտար հան դիսատեսներուն վրայ:

Նիսի Լայնս Գլէօպի կողմէ (ի նպաստ Լօվալի խլիրդէ տառապող մանուկներուն) կազմակերպուած այս ելոյթին երկրորդ բաժինը յատկացուած էր հայ գաղութի արուեստագէտներուն:

Մասնակցեցան մեներգչուհի սօփրանօ Օր. Գ. Օհանեան, որ իր նախնական ե րաժշտական ուսումը Նիսի պետական ե րաժշտանոցին մէջ աւարտելէ ետք, մաս կը կազմէ Նիսի Օփերայի խումբին որմէ ետք կ'անցնի Փարիզ 4 տարի մնալով Օ փերա Գոմիքի խումբին մէջ: Այժմ, ան տարիէ մը ի վեր հրաւիրուած է Վիէննա, ուր հիանալի կերպով կը մեկնաբանէ հանրածանօթ «Գարմէն»ը: Օր. Օհանեան դաշնակահարուհի Ժ. Եըլմազեանի ընկե րակցութեամբ մեներգելէ ետք Վերթէրէն եւ Գարմէնէն, իր խորունկ ու տպաւո րիչ ձայնով «Սայաթ Նովա» երգչախում բին հետ կատարեց «Լոեց»ի եւ այլ ուրիշ սոլոները:

Պր. Տ. Ճամպազեան Վերտիէն եւ Պել լինիէն երկու առիաներ մեներգելէ ետք, սքանչելի կերպով մեկնաբանեց Ար փա – Սեւանի սոլոյի բաժինը: Մեր կարծիքով, քիչ են երիտասարդ պա սեր որոնք ունին իրեն նման ուժեղ, լայ նածաւալ եւ յատկապէս քաղցրալուր ձայն: Պր. Ճամպազեան Գալիֆորնիայէն Իտալիա անցած է ուր կատարելագործած է իր ձայնը ու ստացած՝ զանազան մրցա նակներ: Ներկայիս, ան մնայուն սոլիստ է Նիսի Օփերայի խումբին մէջ:

Երգչախումբը երգեց Կոմիտասէն, Եկ մալեանէն, Յովհաննէսեանէն, Տիգրան եանէն եւ այլն...: Նիսի պետական երա ժըշտանոցի տնօրէն եւ երաժշտական քըն նադատ Պր. Անտրէ Փէյրէն «Նիս–Մաթէն»ի մէջ կ'անդրադառնար այս բացառիկ յա ջող ելոյթին մասին շատ գեղեցիկ յօդ ւածով մը որմէ կու տանք քանի մը տո ղեր. –

La chorale Sayat Nova, issue de la communauté arménienne, dirigée avec un sens exemplaire de musicalité par Khatchig Yilmazian.

Ce que l'on apprécia en cette chorale c'est non seulement sa qualité musicale, rare à ce niveau dans notre région parmi les «chorales d'amateurs», mais également son «chanter vrai».

Բոլորին սրտերուն խորը թափանցող «Մօր Սիրտ»ին մէջ, փայլեցաւ խում բին սոլիստներէն Օր. Ա. Մարտիրոսեան կատարելով երիտասարդ աղջկան նազան քի, կիրքի ու բարկութեան սոլոյի բաժին ները, յուզելով ունկնդիրները: Դարձեալ երգչախումբի սոլիստներէն Օր. Ա. Եըլ մազեան «Անոյշ»ի 5-րդ արարին մէջ այն քա՜ն ապրումով, իր զգայուն եւ նուրբ ձայնով կատարեց դժբախտ աղջկան բա ժինը, որ խլեց երկար ծափահարութիւն ներ:

Աւելորդ չըլլար յիշել թէ ձեռնարկին յաջողութեան մէջ անուրանալի բաժին ունեցաւ դաշնակահարուհի Տիկին Ժ. Եըլ մազեան շնորհիւ իր նուրբ տակայն հաս տատ թէքնիքին:

Տասը տարի վերջ, երգչախումբին գոյ նը բոլորովին փոխուած է այլեւս, ըլլա՛յ թիւով թէ՛ որակով: Այս ա՛լ վերջ ի վեր ջոյ կը պարտինք Պր. Խ. Եըլմազեանին որ իր շունչն ու ոգին դրած է իւրաքան չիւր երգողի սրտին մէջ ըլլա՛յ իր բծա խնդրութեամբ թէ՛ խստապահանջու թեամբ իւրաքանչիւր ելոյթի նախօր եակին: Վարձատրութի՞ւն... համերգը վերջացաւ երեք անգամ «պիս» ըլլալով:

Ելոյթի աւարտին, Նիսի հայ գաղութէն Տիկին Լ. Անտալեան որ երկար տարիներէ ի վեր ժրաջան աշխատանք կը թափէ հի ւանդ մանուկներով զբաղող ԷՆՏԻԿՕ – միութեան մէջ, 85 հազար Ֆր.ի պանք նօթ մը յանձնեց հիւանդանոցի բժշկա պետին: Հոս ալ յուզուելու կարգը երգ չախումբինն էր այլեւս...:

ԼԵՆԱ ԶՈԼԱՔԵԱՆ

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

Աղանենց Խաչատուրը լաւ մարդ էր՝ բարի, ազնիւ: Նա մեզ տեղաւորեց իր տանը կից մի փոքրիկ շինութիւնում, որ տեղ թէ թոնիր կար, թէ գոմ, այնպէս որ իրար չէինք խանգարում: Գարուն էր, Ալափարսի դաշտերում բանջարեղէն (սինձ, թթուաշ, սիբեխ եւ այլն) շատ կար, հաւաքում բերում էինք, անա սուններին էլ դաշտ տանում արածեց նում: Ամրանը, երբ սկսեցին ցորենը քա ղել, մօրս հետ գնում էինք, հնձած ար տերից հասկ հաւաքում: Օր էր լինում, մի պարկ հասկ էինք բերում: Գրտնակով ծեծում էինք, ցորենը հանում, դարձը նում ձաւար ու ճաշ եփում: Կովի կաթը մեզ բաւարարում էր, եզներն էլ տալիս էինք վարձով աշխատելու: Եզներից մէ կը տարիքով էր, միւսը՝ ջահել: Աշնանը մայրս տարիքով եզը փոխանակեց տասը փութ ցորենի հետ, ձմրան հացն ապա հովեց, յետոյ էլ գնում էր ունեւոր գիւ ղացիների տները՝ օգնում հաց թխեն (գունդ էր անում կամ բացում): Փոխա րէնը մի օր հաց էր բերում, մի օր մի քիչ խոտ կովի ու մնացած եզան համար, եր բեմն էլ՝ աթար, մեր թոնիրը վառելու համար:

Մեր տանտէրը իր գոմին կից օտան տուել էր գիւղի չոպան Քրոէին՝ ապրելու համար: Անունը չեմ յիշում: Երիտասարդ էր, կին ու նորածին երեխաներ ունէր: Անասունների շնորհիւ օտան տաք էր, եւ ես եղբայրներիս ու տանտիրոջ կըրտ սեր տղայի հետ օրուայ մեծ մասն այն տեղ էի անցկացնում: Քրոէհին լաւ կին էր, յաճախ սանրում էր մազերս, հիւ սում, իսկ երբ իր երեխան արթնանում էր, թոյլ էր տալիս օրօրեմ: Կարծեմ տղայ երեխայ էր:

Տանտէրը երկու տղայ ունէր: Աւագը՝ Աղանը, արդէն ամուսնացած էր, երե խայ ունէր, կնոջ անունն էլ Անիկ էր: Իսկ միւսը՝ Արշակը, 11–12 տարեկան էր: Տանտէրը տեսնում էր մօրս վիճակը՝ կքած երեք երեխայի ու կեսարի հոգսի տակ, եւ առաջարկեց, որ ինձ իրեն տայ. կը պահի սեփական զաւակի նման, իսկ երբ մեծանամ, կ'ամուսնացնի իր Արշակ որդու հետ: Մայրս, ի հարկէ, չհամաձայնեց: Այս առաջարկութիւնը նա արեց այն ժամանակ, երբ մենք ար դէն ուզում էինք հեռանալ այդ գիւղից:

Ալափարսի ցորենը լաւն էր, համեղ հաց էին թխում: Թխում էին աշնանը, չորացնում, լաւաշները դարսում իրար վրայ, յետոյ ամէն օր ուտելուց առաջ թրջում: Այդպէս ամբողջ ձմեռ: Բայց ինչն էր զարմանալի: Ձնայած առատ բերք էին ստանում, բայց այդ հացը սպառւում էր մինչեւ գարուն, եւ մին չեւ յաջորդ բերքահաւաքը ալափարսցի տղամարդիկ գնում էին ուրիշ տեղե րում բանուորութիւն անելու: Մայրս ոչ մի կերպ չէր կարողանում հասկանալ, թէ ինչպէս կարելի է այդքան անտնտես վար լինել, չափով չապրել:

Ալափարսի ջուրը նոյնպէս լաւն էր՝ սարի տակից սառնորակ աղբիւր էր բը խում: Մտքիցս չի հեռանում Ս. Աստ ուածածնի տօնը:

Բաց երկնքի տակ օճախներ էին վառել, մի քանի տեղով մեծ – մեծ կաթսաների մէջ քլթքթում էր ոչ խարի միս ու բրնձով չիլան: Յետոյ սկսեցին բաժանել: Մեր ունեցած զին ւորական «կոտելոկ»ը ձեռքիս մօտեցայ օճախներից մէկին, մէկ թէ երկու շերեփ լցրեցին, տուն տարայ: Յետոյ նորից եկայ եւ այս անգամ մօտեցայ մէկ ու րիշին (բաժանողները կանայք էին): Սա կայն, երբ երրորդ անգամ եկայ չիլա ստանալու, չտուեցին, ասացին՝ հերիք է: Շատ ամաչեցի ու մինչեւ օրս էլ չեմ կարողանում մոռանալ:

(Շար. 16)

(Շար. Ա. էջէն)

ները այն 14 երկիրներուն, որոնք ճանչցած են Հայոց ցեղասպանութիւնը:

ԱՐՑԱԽ

Ապրիլ 24-ի առաւօտէն Ստեփանակերտի ժողովուրդը դիմած է դէպի Հայոց Նահատակներուն նուիրուած յուշարձանը: Ժամը 11-ին, ժամանած են նախագահ Ա. Ղուկասեան, Ազգ. Ժողովի նախագահ Օ. Եսայեան, զինուորականներ եւ պաշտօնական անձեր: Կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն:

ՀՈԼԱՆՏԱ

ԱՍԷՆԻ ԽԱՉՔԱՐ-ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հոլանտայի Թուրք համայնքին բուռն առարկութեան պատճառով երկար ատեն կռուախնձորի վերածուած խաչքար-յուշարձանին վերջապէս բացումը կատարուած է Ապրիլ 24-ին, Ասէն քաղաքին Տը Փոսքան գերեզմանատան մէջ: Երկրին զանազան շրջաններէն հարիւրաւոր Հայեր մասնակցած են արարողութեան որուն ներկայ գտնուած են Հոլանտացի քաղաքական դէմքեր ալ. այս վերջիններէն Ն. Բոմաշուք եւ Լ. վան Տիյք շեշտած են թէ Թուրքիա պէտք է հետեւի Գերմանիոյ օրինակին եւ թէ Հոլանտա այս ուղղութեամբ պէտք է ճնշում բանեցնէ Անգարայի վրայ: Նոյթ ունեցած է Համալսարանի դասախօս փրոֆ. Պ. Պրչաքեան որ հրաւիրած է Անգարան ճանչնալու ցեղասպանութիւնը, ինչպէս՝ Ֆրանսան:

Խաչքար-յուշարձանին բացումէն առիթով Լա Հէյի Թրքական դեսպանատունը ազդարարութիւն մը ուղղած է երկրին Արտաքին գործերու նախարարութեան, յիշեցնելով որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները կրնան վնաս կրել:

ՄԱՐՍԷՅԼ

(«Յառաջ») – Մարսէյլի մէջ, Ապրիլեան Եղեռնի ոգեկոչումները սկսան Ապրիլ 22-ին, նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ Ապրիլ 24 Կոմիտէին:

Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ պատարագ ձեռամբ Ժողովրդապետ Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեանի եւ նախագահութեամբ Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս Պէրնար Փանաֆիէօյի ու ներկայութեամբ Խոուար Պուքիէ Եպիսկոպոսին՝ Արեւելեան Եկեղեցիներու նախագահ Մարսէյլի համար: Օրուան հոգեւոր ճառը արտասանեց՝ Տարօն Եպիսկ Ճէրէճեան՝ Հայրապետական պատուիրակի փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի: Հոծ բազմութիւն մը հետեւեցաւ էքիւմէնիք արարողութեան եւ հոգեհանգստեան պաշտօնէն յետոյ համախմբուեցաւ Հայ կաթողիկէ մշակութային եւ հովուական կեդրոնին սրահը:

Այս տարի երիտասարդական միութիւնները միատեղուած իրենց թարմ շունչը բերին:

Ապրիլ 23-ին, քաղաքին զանազան վայրերը՝ Փարք Պորէլի (ուր զետեղուած է Հայաստանէն բերուած խաչքար մը), եւ Վիէօ Փոռի հրապարակը տաղաւարներ հաստատեցին եւ բաժնեցին թերթիկներ, թռուցիկներ, ցուցադրեցին գիրքեր, քարտէսներ եւ այլ տեղեկատուական փաստաթուղթեր, գրաւելով անցորդներուն ուշադրութիւնն ու հետաքրքրութիւնը:

Երեկոյեան, ժամը 19ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ եւ ապա սրահը տեղի ունեցաւ ոգեկոչում: Շարականներու երգեցողութենէն ետք խօսք առին Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան, Հայ Դատի Յանձնախումբի նախագահուհի՝ Սեդա Գըլըճեան, Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը: Հ.Յ.Դ. պատանիները երգեցին հայկ. փառերգը՝ «Մեր Հայրենիք»: Մասիս նուագախումբը մեկնաբանեց հայրենասիրական երգեր: Ապա, կառքերով թափօր կազմած, երիտասարդները ուղղուեցան դէպի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի: Հոն ներկայ եղան հսկումի եկեղեցական արարողութեան: Ծաղկեպսակներ եւ ծաղիկներ զետեղեցին Նահատակաց Յուշարձանին, ուր բոցը արծարծուած մնաց մինչեւ ուշ գիշեր: Հուսկ, հաւաքուեցան «Արծրունի Զըրաչեան» սրահը եւ ճառերով, թատերական արտայայտութիւններով, խմբերգներով, նուագով, երաժշտութեամբ, հաւաքով, վճռակամութեամբ եւ համոզումով կատարեցին «իրե՛նց» ոգեկոչումը: Համազգային Դպրոցին աշակերտութիւնը եւս բերաւ իր մասնակցութիւնը:

Ապրիլ 24, ժամը 16-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան կարգ: Տարօն Եպիսկ. խօսք առաւ, եւ քարոզեց՝ Վեր. Ժոէլ Միքայէլեան: Աւարտին եկեղեցականներն ու քաղաքական անձնաւորութիւնները թափօրով գացին Նահատակաց Յուշարձան: Զետեղուեցան ծաղկեպսակներ եւ խօսք առին երիտասարդական միութիւններու անունով՝ Սիլվա Գաբրիէլեան (հայերէն) եւ Ապրիլ 24-ի Կոմիտէի անունով՝ Ժագ Տօնապետեան (ֆրանսերէն):

Ժամը 17-ին, բազմահազարիր ժողովուրդը հետզհետէ խտանալով, համախմբուեցաւ Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ, ուր ոստիկանական ուժերը պաշտպանողական դիրքերու վրայ էին: Երիտասարդները, մեծ թիւով, սկսան պոռալ «Թուրք՝ ոճրագործ» եւ այլ լոզունգներ: Այրեցին Թրքական դրօշակ մը եւ նետեցին թեթեւ պայթուցիկներ ներկ եւ փիւմիժէն դէպի հիւպատոսարան: Կարճ խրարանցումէ մը վերջ, կարելի եղաւ հեռուիլ ճամբէն: Երիտասարդական միութիւններու անունով խօսեցաւ՝ Թալին Տէմիրճեան, ապա Տիրան Կարապետեան (ՌԱԿ) եւ Սապօ Տէմիրճեան (Հ.Յ.Դ.):

Ժամը 18-ին, առաջնորդութեամբ Տարօն Եպիսկոպոսին, շուրջը ունենալով Վեր. Ժոէլ Միքայէլեանը, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեանը եւ մի քանի քաղաքական անձնաւորութիւններ, սկսաւ քայլը Փրատօ-Փառատիէն Պուլվար Փէրիէ եւ ապա Ավընիւ տիւ Փրատօ, մինչեւ Ռոն Փուէն Ռապաթօ: Եռագոյններ եւ բազմաթիւ ցուցատախտակներ, արձանագրութիւններ գունաւորեցին եւ պահանջատիրական բնոյթ տուին տողանցքին:

Ժամը 20-ին, Փարք Շանոյի Հոլ 8 ընդարձակ սրահին մէջ սկսաւ հանրաժողով Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեանի աղօթքով: Բացման հակիրճ տողեր կարդաց Գլեմանս Թիւթէլեան: Հնչեցին Ֆրանսական եւ Հայկական փառերգները: Ժագ Տօնապետեան՝ Նախագահ Ապրիլ 24 Կոմիտէին, արտասանեց կուռ ճառ մը: Լուսարձակուեցաւ տեսերիզ մը, տալով պատկերներ երէկէն այսօր կատարուած աշխատանքներէն՝ ցեղասպանութեան ճանաչման համար, ինչպէս նաեւ Հայաստանեան քաղաքական կեանքէն՝ 1988-89 տարիներէն: Համազգային դըպրոցի աշակերտները մեկնաբանեցին երկու խմբերգներ՝ «Կեանքի երգը» եւ «Խօսք իմ որդւոյն»: Ապա, տեղի ունեցաւ կլոր սեղան մը երիտասարդներով:

Տեղական մամուլը այս տարի աւելի քիչ տեղ տուաւ. Ապրիլ 25-ի երկու օրաթերթերը՝ «Լա Փրովանս» եւ «Լա Մարսէյէզ» հազիւ քառորդ էջ կամ քիչ մը աւելի նուիրեցին օրուան յայտարարի զանազան ձեռնարկներուն: Ժողովուրդը թիւով աւելի քիչ էր քան անցեալ եւ նախանցեալ տարիները: Կազմակերպութեան մէջ ալ կային թերիներ: Խրախուսականը երիտասարդներու յանձնառութիւնն էր:

Այս եւ այլ նկատումներ հարկ է լուրջ կերպով քննարկել, ապագան պատրաստելու համար:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Աշխատանքի նախարարը՝ Էլիզապէթ Կիկու, Ապրիլ 24-ին ներկայացուց իր ծրագիրը, որ կը միտի դիւրացնել գործազրկումները: Այս ծրագիրը մասնաւոր խանդավառութիւն մը չստեղծեց ոչ միայն աջերու, այլեւ բազմաթիւ ձախի մօտ: Կը նախատեսուի գործազրկման օրինաւոր հատուցման կրկնապատումը, այսինքն աշխատավարձքի 1/10-րդէն անցնիլ 1/5-րորդի եւ այլ կարգ մը միջոցներ, ինչպէս վերադասաւորման պարտաւորութիւն մը մեծ ձեռնարկութիւններուն համար, հակակշռի իրաւունք մը անձնակազմին համար ծրագրի մը կիրարկման ժամանակ եւ այլն: Միւս կողմէ, պետական պաշտօնեաներու նախարարը հաստատելով բանակցութեանց ձախողութիւնը, որոշեց հրովարտակով պարտադրել որոշուած 1,2%-ի յաւելումը, զոր պաշտօնեաները անբաւարար նկատած էին, եւ այլեւս չբանակցիլ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ բանակը, Ապրիլ 25-ին, փակեց Այսրյորդանանի եւ Գազայի գօտին Յիշատակի օրուան եւ անկախութեան զոյգ տօներուն առթիւ: Նախորդ օրը, երկու Պաղեստինցի սպաննուած էր բախումներու ընթացքին:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ անկախապաշտները տէր եղած են ռուսամէտ չէչէն կառավարութեան շէնքի մը դէմ գործուած յարձակման, որու հետեւանքով ութ վիրաւորներ կան:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ աչգարադատութիւնը արտօնեց անանուն մատնութիւնները, հին օրեր յիշեցնելով, երբ նման մատնութիւններով է որ լեցուեցան ստալինեան գուլագները: Գերագոյն Ատեանը մերժեց մարդկային իրաւանց ռուսական միութեան, այդ ուղղութեամբ, ներկայացուցած բողոքը:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ, Ապրիլ 24-ին, պարպած է Վազիանիի (Վրաստան) ռազմական իր կայանը, ըստ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի հետ կնքուած համաձայնագրին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տակառեան - Շիրինեան ընտանիքը Տիկին Ռոզ Սքարեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆրանք կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Գաշանի Հ. Խասհակեան մասնաճիւղին եւ 1000 Ֆրանք «Յառաջ»ին:

Notre-Dame de Fourvière à Lyon

Dimanche 29 avril à 17 heures

DOUBLE COMMEMORATION

DU 86ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

ET DU 1700ème ANNIVERSAIRE DU BAPTEME DE LA NATION ARMENIENNE

Divine liturgie célébrée en rite arménien par

Mgr. GRÉGOIRE GHABROYAN

Evêque des Arméniens Catholiques de France

avec assistance au trône du

Cardinal LOUIS-MARIE BILLÉ

Archevêque de Lyon et Primat des Gaules

et en présence de

Mgr. NORVAN ZAKARIAN

Evêque de l'Eglise Apostolique Arménienne de Lyon

Cathédrale Apostolique Arménienne

SERPOTZ TARKMANTCHATZ

de Marseille

LA COMMISSION FOI ET TRADITIONS ARMENIENNES

dans le cadre d'une série de rencontres

« LOUSSAVORTCHI LESSARANE »

(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur")

propose sa conférence-débat N° 10 sur le thème :

Le mystère de la Croix et ses traditions

(en français)

avec le Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN

Recteur de la Cathédrale

le jeudi 3 mai à 19 heures

dans la salle **«A. Tcherpachian»**

339, avenue du Prado — Marseille 8e

COMMEMORATION DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

SEVRAN

Comme chaque année, la Municipalité de la Ville de Sevran, en collaboration avec l'A.H.A.S. (Association Historique Arménienne de Sevran) commémore la Journée du Souvenir et des Déportés, en déposant une gerbe au pied du KHATCHKAR, Monument érigé par notre Association en souvenir des Victimes du Génocide Arménien 1915, réalisé grâce aux dons des Arméniens et des Amis de notre Peuple.

Cette année, la commémoration en est fixée au **Dimanche 29 avril** à 9h30 précises, Parc Badier, Avenue de Livry Sevran.

MONTPELLIER

CEREMONIE DE SOUVENIR EN HOMMAGE AUX VICTIMES DU GENOCIDE DE 1915

A l'occasion du 15ème anniversaire de l'édification du Mémorial Arménien de Montpellier, il sera procédé à la plantation d'un arbre du souvenir **Dimanche 29 avril à 10h45** devant le Mémorial Arménien de l'Esplanade.

UGAB — PARIS

CONCERT

Chorale VOCALISE
Mélodies Françaises & européennes
Direction : Marie-Joe FARNALLIER

Chorale KOGHTAN
Chants Traditionnels Arméniens
Direction : Haïg SARKISSIAN

Samedi 28 avril à 20 heures 30

Cathédrale des Arméniens Catholiques

13, rue du Perche, Paris 3e

Renseignements :

01.34.13.88.90 — 01.39.89.63.06

—— P.A.F. : 30 F ——

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

«Հայրենի հրաւէր»

SOIREE POESIE CONSACREE AU POETE DU DRAME ARMENIEN

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

SIAMANTO

L'œuvre d'un poète assassiné

par

MANOUG ATAMIAN

Vendredi 27 avril à 20 heures 45

à l'occasion de la parution de son CD

Présentation

Illustrations sonores

Déclamations

Dédicaces

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE

☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 27
VENDREDI
27 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.155 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.155

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԼԻՈՆ

800-էն 1000 հոգի մասնակցած են ապրիլեան ոգեկոչման հանդիսութեանց: Ներկայ եղած են կրօնական եւ քաղաքական անձնաւորութիններ: Մասնակցողներու գլուխն էր ընկերվարական նորընտիր քաղաքապետը՝ Ժերար Գոլոն, որուն կ՚ընկերանային բազմաթիւ խորհրդականներ, ներկայ էին նաեւ Վիլէօրպանի երեսփոխան - քաղաքապետը՝ Ժան - Փոլ Պրէթ, Լիոնի մեծ ռաբունին՝ Ռիշար Վերթընշլակ, բոլորն ալ համախմբուած փլասի Պելքուր: Լիոնի քաղաքապետը շեշտած է իր ելոյթին մէջ. – «Այո՛, ճիշդ է որ 1915-ին Թուրքիա Հայերու ցեղասպանութիւնը գործեց: Պարզ բան էր այդ բոլոր Ա. պատերազմի աւարտին եւ անոր արգելք հանդիսացած կ՚ըլլար ուրիշ ցեղասպանութեան մը», յիշելով Շոայի բոլոր զոհերը: Ժ. Գոլոն անդրադառնալով Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման, կը խորհի թէ այլ երկիրներ պէտք է հետեւին, ոմանք կը ձգձգեն, պէտք է համոզել զանոնք եւ այդ աշխատանքին մէջ, ապահովութիւն կու տայ որ Հայերու կողքին է:

Վիլէօրպանի քաղաքապետը, իր կարգին, յայտարարած է. – «Ֆրանսայի ճանաչումը օրինակ ըլլալու կոչուած է, Թուրքիոյ կողմէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը պէտք է նախապայման ըլլայ Եւրոպական Միութեան իր անդամակցութեան»:

Տողանցողներու զետեղումէ ետք Վէլիօր տը Փիէրի, թաղմունքը տողանցած է մինչեւ Պուրս տիւ Թրավայլ ուր տեղի Գէորգ Քեփէնէկեանի ղեկավարութեամբ շատ բարձր որակի վիճարկում մը տեղի ունեցած է, որուն մասնակցած են բազմաթիւ ձեռնհաս անձնաւորութիններ: Յիշենք քաղաքապետ Ժ. Գոլոն, իր առաջին կցորդը, Փիէր Լըլուշ, ժողովականութեան մասնագէտ պատմաբան մը եւ ուրիշներ:

Նախորդ օրը Հայ գաղութի անդամներ պահանջատիրական ցոյց մը ըրած են Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ:

ՄՈՍԿՈՒԱ

Ապրիլ 24-ի օրը սկսած է Հայկական Եկեղեցիին առջեւի խաչքարին ծաղկեպսակներու զետեղումով որուն յաջորդած է պատարագը: Կէսօրին հայութեան եւ այլ փոքրամասնութիւններու ներկայացուցիչները բողոքի հանրահաւաքի մը մասնակցած են Թուրքիոյ դեսպանատան առջեւ: Ցուցարարները դատապարտած են Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը եւ պահանջած որ ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ վերադարձնէ Օսմանեան կայսրութեան գրաւած հողերը, այդ տարածքներուն վրայի գոյքը: Պահանջուած է նաեւ որ Թուրքիա հայ ժողովուրդէն ներողութիւն խնդրէ 1915-ին կատարած բնաջնջումին համար:

Հանրահաւաքը կազմակերպած են Ռուսաստանի Հայերու Միութիւնը, Ռուսեւ-հայկական Ընկերակցութիւնը եւ Մոսկուայի հայ համայնքը:

Երեկոյեան հայութիւնը ներկայ գտնըւած է Միութիւններու Տան սիւնազարդ դահլիճը ուր խօսք առած են կրօնական դէմքեր, միութենական ներկայացուցիչներ: Ելոյթ ունեցած է Հայաստանի պարի պետական համոյթը, ակադեմական երգչախումբը եւ Մոսկուայի Հայկական մանկական երգչախումբը: Նոյն առիթով լուսանկարչական ցուցահանդէս մըն ալ բացուած է, Օսմանեան պետութեան ԺԹ. դարու վերջաւորութեան եւ Ի. դարու սկիզբի բարբարոսութիւնները պատկերացնող:

Ձեռնարկին ներկայ եղած է 1500 հոգի:

ԹԵՀՐԱՆ

Ա. Էֆ. Փէ.ի թղթակցին համաձայն 4-էն 5000 հոգի տողանցած են Թեհրանի Հայոց Եկեղեցիէն մինչեւ ՄԱԿ-ի կեդրոնատեղին, պահանջելով Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը: Լսուած են բազմաթիւ հակաթուրք լոզունգներ, ինչպէս՝ «Թուրքիա աշխարհակալութեան առաքեալն է»: Լրագրողը կը յիշեցնէ որ հայ երեսփոխան մը (տե՛ս. «Յառաջ», Ապրիլ 25) դիմած էր Մաճլիսին (Խորհրդարան) որպէսզի ճանչնայ ցեղասպանութիւնը, բայց, նկատել կը տըւէր նաեւ որ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները կրնան ալ աւելի լարուիլ:

Հոս ալ, Ա. Էֆ. Փէ.ի թղթակիցը կը կրկնէ լէօտիւեան տարբերակը, ըսելով.– «Հայերը Երեքշաբթի կ՚ոգեկոչեն այդ ջարդին 86-րդ տարելիցը, որ 1915 Ապրիլ 24-էն, Օսմանեան կայսրութեան օրով 1,5 միլիոն զոհ պատճառած է ԸՍՏ ՀԱՅԵՐՈՒՆ, 300-էն 500 ՀԱԶԱՐ ԸՍՏ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ»:

Հաւանաբար այս նոյն աղբիւրն է, զոր օգտագործած էր, Ապրիլ 25-ին Էռ-Էֆ-Ի (Ռատիօ – Ֆրանս – Էնթէրնասիոնալ) ձայնասփիւռի կայանը եւ պատճառ եղած է Լիթուանիոյ Ֆրանսայի դեսպանատան մշակութային կցորդը Փաթրիք Տօնապետեանի նամակին ուր ան իր արդար վրդովումը կը յայտնէ կայանին տնօրէնին (տե՛ս. քիչ անդին):

ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅ

«Հայկ. բազմամիութենական կազմակերպութեան» նախաձեռնութեամբ Մոնթէվիտէոյի «Արմենիա» հրապարակին վրայ նշուած է Եղեռնին 86-րդ տարելիցը: Ներկայ գտնուած են Հանրապետութեան փոխ նախագահ Լ. Ի. Լոփէս, Ներքին գործոց, Մարմնամարզի եւ երիտասարդութեան նախարարները, նախկին նախագահ Խ. Մանկինեթի, ծերակուտականներ, երեսփոխաններ, Հայաստանի, Ֆրանսայի, Ռուսաստանի, Յունաստանի, Իրանի, Սուրիոյ դեսպանները, Առաջնորդ Յակոբ Եպիսկ. Գըլըճեան եւ շուրջ 500 Հայեր:

Հայաստանի դեսպանը Ա. Այվազեան (սպաներէն) բացատրած է ցեղասպանութեան վերաբերեալ Հայաստանի պետութեան կեցուածքը եւ բարձր գնահատած Ուրուկուէյի օրէնսդիրի ընթացքը պատմական արդարութեան նկատմամբ: Ելոյթ ունեցած է նաեւ Ֆրանսայի դեսպանը:

Ուրուկուէյի փոխ նախագահ Լոփէս վերահաստատած է կառավարութեան կեցուածքը, շեշտելով որ «Հայերու ցեղասպանութիւնը ամբողջ մարդկութեան դատն է»:

ՏԻԷԿՕ ԳԱՐԱՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Lettre au PDG de RFI

MONSIEUR LE PRESIDENT DIRECTEUR GENERAL DE R F I

Je voudrais appeler votre attention sur ce qui me paraît être une faute grave dans le traitement de l'information par R F I, relativement au génocide des Arméniens. Il était appréciable d'entendre ce mercredi matin, 25 avril 2001, à 8h30 (heure de Paris), une évocation du génocide. Toutefois cette évocation s'accompagnait d'une formulation plus que contestable. Une formulation, hélas bien connue, et qui paraissait désormais interdite sur une radio française de qualité, notamment depuis le vote récent du Parlement français, d'ailleurs rappelé par votre journaliste. Celui-ci s'est cru autorisé à parler d'un génocide «qui AURAIT FAIT 1.300.000 victimes SELON EREVAN mais 300.000 selon ANKARA...». Une telle présentation me paraît tout à fait inadmissible. Mon indignation ne concerne pas tant le nombre des victimes, généralement évalué à 1.500.000. Ce qui me semble grave, c'est cette référence à une version dont on donne à croire qu'elle a pu être élaborée à Erévan, ce qui signifierait qu'elle est contestable, et d'ailleurs contestée par Ankara. En disant cela, on approche gravement du négationnisme. Il n'y a pas de version arménienne de l'histoire. Il y a la vérité historique et sa négation. Tendre à ce qu'une présentation aussi amorale soit impossible désormais, c'était précisément le sens du combat qui a mené à la reconnaissance officielle du génocide des Arméniens par le Parlement français. Imaginez un instant que l'un de vos journalistes OSE mentionner l'holocauste qui «AURAIT FAIT, SELON TEL-AVIV, 6.000.000 de victimes».

Je vous remercie de veiller à ce que plus jamais l'on évoque à R F I une soi-disant version arménienne (encore moins une version élaborée à Erévan...) de l'histoire. La tragédie du génocide des Arméniens, commencé pour sa vague la plus sombre le 24 avril 1915, dont on estime qu'il a fait 1.500.000 victimes, mais qu'Ankara refuse encore (pour l'heure) de reconnaître, exige un traitement extrêmement attentif, comme c'est le cas pour les autres drames humains de même nature.

Votre fidèle auditeur,

PATRICK DONABEDIAN
Conseiller Culturel
près l'Ambassade de France
en Lituanie

ԺԸՆԵՒ

ՄԱԿ-Ի ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԲԱՆԱՁԵՒ ՄԸ ԸՆԴՈՒՆԵՑԱՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Բանաձեւը ներկայացուեցաւ Հայաստանի կողմէ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 25-ին, յետ միջօրէին, մինչ ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց յանձնախումբը, Ժընեւ հաւաքուած, կը վերջացնէր իր 57-րդ նստաշրջանը, համախոհութեամբ (գոնսէնսիւս) ընդունեցաւ բանաձեւ մը որուն նպատակն է գործադրութեան դնել 1948-ի պայմանագրութիւնը ցեղասպանութեան ոճիրին զսպումը եւ կանխարգելումը:

Բանաձեւին նախաձեռնողն էր, յանուն Հայաստանի Հանրապետութեան, Զուիցերիոյ մնայուն ներկայացուցչութեան ղեկավարը Կարէն Նազարեան: Զօրավիգ եղած են աւելի քան քսան երկիրներ, որոնց կարգին Ռուանտա, Բելառուս, Իսրայէլ, Կիպրոս, Եթովպիա, Քենիա, Խրուաթիա, Կուաթեմալա, Ուկրանիա, Վրաստան եւ այլն, եւ այլն:

Համախոհութեան հաստատումէն ետք, միայն Միացեալ – Նահանգները վերապահութիւն մը դրած են, պետութեանց ինքնիշխանութիւնը սահմանափակող պարբերութեան պատճառով:

Յիշենք, որ երեք տարի առաջ, նոյնպէս Հայաստանն էր որ նախաձեռնած էր բանաձեւի մը 1948-ի պայմանագրութեան 50-ամեակին առթիւ:

Բանաձեւը կը նախատեսէ քննութիւն մը, իրագործուած յառաջդիմութեանց մասին, 2003-ի նստաշրջանին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE SOIR» (Bruxelles, 24 avril)

DIEU, LE ROI, POUR MAITRES

Այս խորագրին տակ, պելժիական ծանօթ օրաթերթը չահեկան յօդուած մը հրատարակած է, նուիրուած Փարիզի Անիի ցուցահանդէսին: Տոմինիք Լըկրան լուսպոյնս կը խօսի Անիի մասին, լայն մանրամասնութիւններ տալով:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԹՈՒՐՔ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ

Թուրք մամուլը (Ապրիլ 26) մեծ ցասումով կ՚արձագանգէ Գերմանիոյ թուրք երեսփոխան Ճէմ Էօզտէմիրի Ապրիլ 24-ի ոգեկոչումին մասնակցութեան եւ յատակապէս ունեցած արտայայտութեան: Քէօլնի Հայկական Եկեղեցին արարո – ղութեան մասնակցելէ ետք բնապահներու կուսակցութենէն երեսփոխան ընտրուած Ճ. Էօզտէմիր ըսած է. « Յարգելի հայ ժողովուրդ, յարգելի նախագահ, յարգելի կրօնաւորներ, ես ծագումով թուրք գերմանացի երեսփոխան եմ. սակայն, քաղաքական նպատակներով չէ որ հոս եմ այսօր: Ձեր միջեւ կը գտնուիմ, բաժնելու համար ձեր վիշտը: Որպէս քաղաքական անձնաւորութիւն, կը ներկայացնեմ թէ՛ թուրք, թէ՛ գերման հաւաքականութեան մէկ հատուածը: Նաեւ յանուն այդ հատուածին կ՚ուզեմ ցաւակցիլ ձեր վիշտին: Թուրքիա կորսնցնելով իր հայ քաղաքացիները, կորսնցուց շատ կարեւոր բաղադրիչ մը»:

Արարողութեան ներկայ գտնուած է Թուրքիա – Գերմանիա մարդկային իրաւանց միութենէն խումբ մը, կրելով «Ցաւակից ենք ձեզի» արձանագրութեամբ ծաղկեպսակ մը: Այդ խումբէն Տօղան անուն մէկը ոգեկոչումի հանդիսութեան խօսք առնելով ըսած է թէ ինք հայկական կոտորածներուն կենդանի վկան է: Շաւշատցի այդ անձը շարունակած է. «Ծննդավայրիս մէջ նախապէս Հայեր ալ կ՚ապրին եղեր: Սակայն, ինչպէս մեծերս պատմեցին ինծի, անոնք Օսմանեան բանակին կողմէ կոտորուեր ու գաղթի պարտադրուեր են: Մօրաքրոջս Հայու մը պատկանող տուն մը կը բնակէր: Շատեր կը բնակին սպաննուած Հայերու տուներուն մէջ: Աւերուած Հայկական եկեղեցիները եւս կոտորածներուն վկաներն են: Մեզի դպրոցը ամէն առտու «Երանի անոր որ թուրք է» գոչել կու տային. բոլորս

(Շար.ը Դ. էջ)

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Յաջորդ նիստին նիւթն էր «Թապուները Հայ Գրականութեան Մէջ»: Համադրողն էր Տոքթոր Անահիտ – Արամունի Քէչիշեան: Զեկուցաբերը՝ փրոֆ. Մարկ Նշանեան, Քոլոմպիայի Համալսարանէն: Ըստ. որ պէտք է ապակառուցել (dé-construire) գրականութեան եւ ազգայնականութեան միջեւ կապը, որ մեղսակցութեան մը բնոյթ ունի: Այդ կապին բնոյթը պարզելու համար անդրադարձաւ Շանթի 1901-ի թատերգութիւններուն, յատկապէս Եսի Մարդը գործի մէջ մատնիչ Մուշեղի տիպարին: Մատնիչի կերպարը, անոր առասպելին սաղմը կը հըրջապայի պատումէ պատում, ըստ փրոֆ. Նշանեան, մեր գրականութեան մէջ, տալով օրինակները Ե. Օտեանէն, Վահան Փափազեանէն, Ղ. Մելոյեանէն (1908ին Վանի Դաւօ մատնիչի պատկերն է նիւթը՝ այս օրինակներու պարագային): Մատնիչը կը ստանայ տարբեր ձեւեր, բայց կը մնայ հաւաքական թէ անձնական երեւակայութիւնը կազմակերպող էական մասնիկ: Մատնիչը թէ՛ ներսն է, թէ՛ դուրսը, սեփականն է եւ օտարը: Հակառակ իր կարեւորութեան, մեր գրականութիւնը մատնիչի երեւոյթը – Շանթէն անդին – գրեթէ արգիլուած նիւթ կը նկատէ: Թապուն ամէն տեսակի հարցերու շուրջ կը գոյանայ, ոչ միայն մատնիչի: Օրինակ՝ կ'արգիլէ ոչ միայն որոշ իրականութիւններու պեղումը, ինչպէս՝ Վահան Թէքէեանի միասեռական մանկամոլ ըլլալը, այլ կրնայ մխրճուիլ ենթակայի, Թէքէեանի մտքին մէջ ալ, եւ ուրեմն ան չէր անդրադառնար, չունէր թապու մը զանցելու զգացումը: Ապա փրոֆ. Նշանեան մանրամասնեց թապուներու հանդէպ իր բարդ տեսութիւնը: Զայն ներկայացուց իբր թոյլատուութեան սահմանումի եւ պատկերացումին մէջ կարեւոր դերակատար, որուն գոյութիւնը կը ձեւաւորէ նաեւ «անկարելի»ի բնորոշումը, անկարելիին զանցումը, անոր փորձընկալումը՝ օրինակ, Մարքի տը Սատի գործին մէջ: Ակնարկեց թապուի գոյութեան եւ զանցումի փորձին, Յակոբ Օշականի, Շահնուրի, Զաւէն Պիպեռեանի վէպերուն մէջ: Նաեւ՝ Վիոլէթ Գրիգորեանի, Որբունիի, Սարաֆեանի եւ Պըլտեանի: Այս արագ նշումներէն ետք, զեկուցաբերը հակիրճ խօսք ունէր նաեւ թարգմանութեան մասին, որ աւանդականօրէն կապուած է բնագրի դաւաճանութեան «թարգման, դաւաճան», կամ (traduttore, traditore կ'ըսէ Իտալական ասացուածքը), իսկ դաւաճանը արդէն այլ բան չէ, եթէ ոչ՝ մատնիչի տարբերակը: Անդրադառնալէ ետք որ երկա՛ր, շատ երկար տարիներէ ի վեր, Հ. Արսէն Ղազիկեանի մահէն ի վեր, արեւմտահայ թարգմանական ճիգ չկայ հետեւողական ձեւով, փրոֆ. Նշանեան ուրիշ ոստումով մը անցաւ գրականութեան ազգայնականացումին, զոր կոչեց «ոճրային կորիզ» մեր նոր օրերու, եւ որ իրագործուեցաւ Հայաստանի մէջ, 1936էն 1939, երբ Մանուկ Աբեղեանին տրուեցաւ պատուէր, Սասնայ Ծռերը վերածելու եւ վերծանելու իբր ազգայնական գրականութիւն: Վերադառնալով Շանթին, փրոֆ. Նշանեան նշեց որ հայ ազգայնականութիւնը կը մերժէ օտարին փորձընկալումը, կ'արգիլէ անոր հետ իսկական հանդիպումը, կը սարսափի «մինչեւ արեւմուտքին ծայրը երթալէ», գրականութեան մէջ: Վերջապէս, անդրադառնալէ ետք Շահնուրի «Պոյնուզլըները» պատմուածքին (որ «Յառաջ»ի մատենաշարը մատուցեց հայութեան, Սիրտ Սրտի արժէքաւոր հատորին մէջ, խմբագրուած՝ Գ. Պըլտեանի կողմէ), փրոֆ. Նշանեան փակեց իր ելոյթը: Յայտնօրէն բազմերանգ, խրթին, արագօրէն ներկայացուած այս նիւթը շփոթեց շատեր (ազգայնականութիւնը, նասիոնալիզմ, եւ ազգութիւնը շփոթող մը մօտս նստած էր, օրինակ), եւ առթեց մի քանի խարխափող հարցումներ:

Յաջորդող կլոր սեղանը յուսախաբութեան «մատնեց» ունկնդիրներէն շատեր, երբ խուսափողական, տարտամ, կարճ արտայայտութիւններ ունեցան Հայաստանէն Խաչիկ Մանուկեան եւ սփիւռքէն Վահէ Պէրպէրեան, երկուքն ալ այլապէս յաջող գրագէտներ: Վիոլէթ Գրիգորեան, որուն յանդուգն քերթուածները կը թուին զգաստացնող ըլլալ ու խռովել շատեր, Հայաստանի մէջ, եւ առթել չափազանց կոպիտ հակազդարձութիւններ, վերլուծեց իր դիմագրաւած իրավիճակը: Գողոս Գուբէլեան, որուն պատմուածքներն ու նորավէպերը, իրենց սեռային որոշ պատկերացումներու պատճառաւ, ապա նաեւ յօդուածներէն մէկը, պատճառ եղած են որ իր դէմ շղթայազերծուին անարդար քննադատութիւններ եւ մամլոյ մէջ անձնականացած խծբծանք, պարզեց իր դիրքը, ընդգծելով որ սին թապուներու դէմ կատարուած գրական (այսպէս կոչուած) ոտնձգութիւններուն կոպիտ ձեւերով հակազդելը ոչ միայն կը վնասէ հալածուող գրագէտին, այլ նաեւ հայ գրականութեան, որ, ի վերջոյ, պէտք չէ ենթարկուի իրենք – զիրենք հեղինակութիւն հռչակողներու կամայականութեան:

Յաջորդ նիստի նիւթն էր «Հայ գրականութիւն եւ հայ ինքնութիւն»: Համադրողն էր Կարապետ Մոմճեան, զեկուցաբերը՝ տոքթոր Ռուբինա Փիրումեան, որ իր աւարտաճառը գրած է Եու–Սի–Էլ–Էյ–ի մէջ եւ հեղինակն է ցեղասպանութիւն եւ գրականութիւն նիւթին մասին գրքի մը եւ գիտական յօդուածներու: Իր խնամքով մշակուած դասախօսութիւնը հարց կու տար թէ ինչպէ՞ս հայ ինքնութիւնը կ'արտացոլուի հայ գրականութեան մէջ: Սա բարդ երեւոյթ է, տրուած ըլլալով որ ազգային ինքնութիւնը միատարր չէ, այլ կը տարբերի որեւէ ժամանակահատուածի մէջ, տարբեր համայնքներու եւ ընկերային խաւերու մօտ: Մենք ինքնութիւնը սահմանած ենք տարբեր ազդակներով, - լեզու, լեզուամտածողութիւն, կրօնք, կենցաղ, կրթութիւն, պատմութիւն, եւ Հայրենի Հողը՝ իբր այն վայրը ուր կ'արմատանայ ինքնութիւնը: Հողը ինքնութեան կռուան եղած է նոյնիսկ անոնց համար, որոնք անկէ հեռու կ'ապրին, իբր գաղթական կամ ցեղասպանութենէ վերապրող: Ըստ տոքթոր Փիրումեանի, ինքնութեան անփոփոխ եւ հաստատակայ կորիզը, մեր մօտ, եղած է Հող - արմատը, որուն տարբեր «գունաւորումներ» կ'աւելնան, եւ ուրեմն տարբեր ինքնութիւններ կը կազմուին, վայրէ, ժամանակէ եւ ընկերային խաւէ կախեալ: Ցեղասպանութիւնը եւ խորհրդայնացումը անշուշտ ազդեցին ազգային կերպարին, սակայն Հողի գաղափարը, իբրեւ ինքնութեան կռուան, մնաց կարեւոր: Յիշողութիւնը դարձաւ յետ – եղեռնեան նոր ինքնութեան առանցքներէն մէկը, ցեղասպանութիւնը՝ կիզակէտը: Այս հաստատումները անկասկած որ կը նշէին ազգութեան – ինքնութեան կարեւոր ազդակներ, թէեւ համեմատաբար կ'անտեսէին կրօնքի կարեւոր դերը՝ Միջին – Արեւելքի մէջ, եւ այլ կարեւոր գործօններու կը վերագրէին որոշ չափով հակասական դերեր, – «Հողը՝ կռուան, ցեղասպանութիւնը՝ կիզակէտ, յիշողութիւնը՝ առանցք» ըսելը փոխաբերաբար երկրաչափական հակասութեան մը կը յանգի, այսինքն՝ մէկ շրջանակի մէկէ աւելի կեդրոն վերագրելու համազօր է: Հակասութեան պատճառը կը թուէր ըլլալ այն՝ որ տոքթոր Փիրումեան չէր ուզեր բացայայտօրէն ըսել որ «ինքնութիւնը» մէկ «կորիզ» չէ, այլ համաստեղութիւն մըն է, ցանց մըն է, ոստայն մըն է իրարու կապուած մի քանի ապրելակերպերու, կենցաղներու, արժէքներու, նուիրումներու: Իր սկզբնական ցանկը (լեզու, կրօնք, կենցաղ, եւ այլն) շատ աւելի դիմացկուն է, կասկած չկայ, երբ խարխլուած է Հողին (Հայրենի Հողին) կամ նոյնիսկ երբ «Հող» մը, վայր մը կը վերածուի երկարատեւ կացութեան տեղի, երկրորդ հայրենիքի, ըսենք՝ 500–ամեայ Պոլիսը: (Կամ, օրինակ, Հրեաներուն համար 450–ամեայ Թեսաղոնիկէի իրենց գաղութը, զոր 1944–ի բնաջնջումէն առաջ որոշ ռաբբիներ «Իսրայէլի Մայր» կը կոչէին): Այն տպաւորութիւնը ստեղծուեցաւ որ Արցախեան պայքարի այս դժուար հանգրուանին, առանց իր նիւթէն դուրս ելլելու, տոքթոր Փիրումեան կ'ուզէր ակնարկել, «Հող - ինքնութեան» շատ կարեւոր կապին, որ հիմնական դեր ունի մանաւանդ Արցախի ինքնութեան յարատեւումին մէջ բայց որ այնքան ալ դիւրաւ իր արտացոլումը չի գտներ գրականութեան մէջ:

Ապա տոքթոր Փիրումեան անդրադարձաւ «գունաթափած ազգային ինքնութիւններու» եւ զանոնք առթող տագնապներու: Ըստ. որ գրագէտին վերագրուած կարողութիւններէն եւ պարտականութիւններէն մէկն ալ «ապագան իր շրջապատէն աւելի յստակ տեսնել»ն է, եւ ուրեմն գունաթափուող ինքնութեան հարցը կարեւոր տեղ ունեցած է Սփիւռքի գրականութեան մէջ, Շահնուրի վէպէն ի վեր: Հարց տուաւ թէ ինչպէ՞ս կը վերանորոգուին նման անկումի ենթարկուող ինքնութիւններ, եւ խօսեցաւ մեծ ու փոքր երեւոյթներու, փոփոխութիւններու մասին, որոնք թերեւս պիտի կարենան «աւիշ ներմուծել նոյնիսկ օտարացած» Հայուն, ինչպէս պատահած է Հրեային: Հայրենի Հողի ազատագրումը՝ Հայրենի պետութեան, նոյնիսկ լեզուի «թարգմանում»(Եբրայերէնի պարագային) եւ ուղղագրութեան բարեփոխում (մեր յուսալի, ապագայ պարագային) կրնան շատ բան փոխել դէպի լաւը, հաստատեց ան: Աշնան տերեւաթափէն ետք գարունը կուգայ, եզրափակեց, եւ նմանապէս ինքնութեան տերեւաթափին կրնայ յաջորդել ինքնութեան վերընձիւղումը:

Խօսք առաւ Խորէն Աւոյեան, Քամըշլիէն Պէյրութ ապրած, Պէյրութէն Գալիֆորնիա ստեղծագործած գրող մը (Կէտեր, 1972, ուրիշ գիրք մը 1973–ին, երկար լռութիւն, ապա վերադարձ, 1992–ին եւ Մենք եւ Մեր սարերը, 2000): Ան իր տեսանկիւնէն պարզեց սփիւռքահայ գրողի ինքնութեան հարցերը, որոնք զանազան հանգրուաններու ունեցան այլազան արտայայտութիւն: Խառնելով ակնարկներով լի էր իր խօսքը, որ պարզեց ինքնութեան երեւոյթի տարբեր, ոչ - միատեսակ այլ միշտ բազմատեսակ դրսեւորումներ սփիւռքահայ գրականութեան մէջ: Օրինակ՝ Շահնուրի Նահանջ եւ «Մենք»եան խմբակի փարիզեան տագնապը որ մօտաւորապէս տասնամեակ մը դիմագիծ տուին 1930-ական սփիւռքահայ ինքնութեան, հակադրեց Պէյրութի եւ Միջին – Արեւելքի մէջ 1930 – 1950 թուականներուն ստեղծուող գրական ինքնութեան, – ընդգծեց Ծառուկեանի Մանկութիւն Չունեցող Մարդիկ–ը, Թուղթ առ Երեւան–ը, Իշխանի բանաստեղծութիւնը եւ այլ գործեր, մինչեւ Սնապեանի Ես Այն Շունն Եմ–ը, եւ հաստատեց այս երկրորդ խմբակի կերտած ու արտայայտած ինքնութեան կարեւոր դերը՝ մինչեւ 1965, որմէ ետք նոր գրական ինքնութիւն մը սկսաւ կազմաւորուիլ Սիմոն Սիմոնեանի Սփիւռք–ին եւ Պօղոս Սնապեանի ալ խմբագրած Բագին–ին մէջ, երբ անհատական ինքնութեան դրսեւորումը դարձաւ աւելի յանդուգն եւ կարեւոր: Նշեց Պէյրութի մէջ 1960–ական թուականներուն ուսում առած եւ գրական առաջին քայլեր առած դէմքեր, որոնք շարունակեցին արտադրել ցայսօր (Պըլտեան, Թեքեան, Յարութիւն Պէրպէրեան): Նշեց սփիւռքահայ երկու գրողներ, – Վահէ Օշական եւ Յակոբ Կարապենց, իբրեւ զօրաւոր, շեշտուած գրական ինքնութիւն կերտողներ: Ապա անդրադարձաւ Լոս–Անճըլըսի մէջ ներկայիս հրատարակուող Բաց Նամակ–ին (լոյս կը տեսնէ 1995էն ի վեր), որուն վերագրեց գրական ինքնութիւններ համախմբելու կարեւոր փորձ եւ դեր, Լոս-Անճըլըսի մէջ ու թերեւս անկէ դուրս ալ:

Անսովոր եւ ողջունելի էր Աւոյեանի փորձը՝ ինքնութեան հարցը միայն իբր Սփիւռքի հարց չտեսնելու: Անդրադարձաւ Հայաստանին ալ, իբրեւ վայր մը ուր գրական ինքնութեան հարցը եղած է խրթին եւ տագնապներու ենթակայ: Խօսեցաւ Սուրէն Ալաջաջեանի Եղէգները Չխոնարհուեցին գործին ու հոն արծարծուած կէտերուն մասին, թէեւ ժամանակի սղութիւնը պարտադրեց որ իր ակնարկը ըլլայ շատ հպանցիկ: Մահարիի, Շիրազի, Սեւակի եւ Մկրտիչ Արմէնի (վերջինին Պատուիրեցին Յանձնել Ձեզ գործը նշեց) գրութիւններուն մէջ, ըստ, ինքնութեան հարցադրում մը կայ, տագնապ մը, որ միաժամանակ թէ՛ ինքնուրոյն բնոյթ ունի, թէ՛ ալ կապուած է որոշ չափով այն հարցադրումներուն, որոնց արմատները կը յղուին 1930–ական թուականներուն Բակունցի (նշեց Հազրո–ն), Մահարիի եւ Չարենցի (նշեց Գիրք Ճանապարհին) փորձառութեան:

Միջանկեալ կ'ուզեմ նշել որ շատ հետաքրքրական էր ինծի նման գրականութեան ուսուցիչի մը համար, դիտել անցեալի մը բիւրեղացումը, փոխանցումը, Գրիգոր Յակոբեանի բառով «կանոնիկացում»ը, երբ սովորաբար անցեալի մը կտակը կը պարզացուի, արժէքները կը մաղուին, եւ կը տեսնենք թէ հայ նորագոյն սերունդի ստեղծագործողներ ու գրականագէտներ ի՛նչը կը միտին պահել ու փոխանցել անցեալէն:

Ոմանք՝ ոչինչ, քանի որ կ'ուզեն հաստատել որ իրենց գրութիւնները սոսկ յետ–1988–ի անմիջական շրջապատի հակազդարձումն են: Ուրիշներ՝ Պերճ Զէյթունցեանի եւ Խորէն Աւոյեանի նման, կու տան ցանկ մը անուններու՝ որոնք կը վկայեն անցեալի «մաղում»ը: Ծանօթ եւ համեմատաբար անծանօթ գրողներ կ'անհետանան այս ցանկէն, – Սիլվա Կապուտիկեան ու Աղասի Վշտունի, Սողոմոն Տարօնցի, Ստեփան Զօրեան, Դերենիկ Դեմիրճեան, Յովհաննէս Շիրազ, արժէքաւոր ըլլան անոնք թէ միայն փուչիկի պէս ուռուցիկ վերջ հասարակ բաներ –հարցը այդ չէ, հոս– իսկ կ'ենթարկուին նոր սերունդի մը յիշողութեան դաժան հաշուեյարդարին: Նոյնը Սփիւռքի մը մէջ, ուր ինքնութեան եւ գրականութեան հարցը շատերու յուզեց, օրինակ, Մուշեղ Իշխան ու Անդրանիկ Ծառուկեանը, սակայն ոչ, ըսենք, Եդուարդ Պոյաճեանը: Երեւոյթը ցաւալի սակայն բնականոն է: Ամէն սերունդ իր նախահայրերը կ'ընտրէ, ինչպէս տեղ մը ըսած է արժանթինցի գրագէտը, Խորխէ Լուիս Պորխէս: Մարդ իր հայրն ու մայրը, մեծ–հայրն ու մեծ-մայրը չի կրնար ընտրել, բայց կրնայ ընտրել մշակութային – գրական ժառանգէն այն գրողներն ու գործերը որոնց կապուած կը զգայ, որոնք բան մը ունին իրեն ըսելիք, յուշելիք, սորվեցնելիք: Վերջին քառասնհինգամեակը տեղաշարժի եւ խզումի շրջան մըն է (Միջին Արեւելքի լիբանանեան եւ իրանեան ցնցումները, հայկական ահաբեկչութիւնը, ցեղասպանութեան հարցը, որ 1965–էն ի վեր վերարծարծուեցաւ համաշխարհային բեմին վրայ, ապա՝ 1988–էն ետք տեղի ունեցող դէպքերը): 1923–էն 1965, Սփիւռք եւ Հայաստան նոր աւանդութիւններ կերտեցին գրականութեան մէջ եւ որոշ հին աւանդներ պահպանեցին եւ ահա ատոնք են որոնք հիմա կը քննուին, կը քննադատուին, կ'անտեսուին, կը լքուին կամ կ'ընդունուին՝ իբրեւ ներկայ ըսելիք ունեցող գործեր: (Ընդգծեմ, որ բացի ինծմէ եւ Նշանեանէ, ոչ ոք յետ-1923–եան պոլսահայ գրողի մը գործը նշեց. – ես տուի Զահրատի եւ Խրախունիի անունները, Նշանեան՝ Զաւէն Պիպեռեանը: Այլապէս, յայտնօրէն տիրապետող «առանցքը» Երեւան – Պէյրութ - Լոս–Անճըլըսն էր, պարսկահայ եւ հալէպահայ փոքր գաղութներով եւ փարիզի 1926 – 1939 անցեալի ոգեկոչումով):

(Շար. 3)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼԱՒԱԼԻ Ս. Յակոբ Ազգային երկրորդական վարժարանի Ծնողական յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, երկու դասախօսութիւններ տեղի ունեցած են, 2000 Նոյեմբեր 28–ին եւ 2001 Մարտ 27-ին վարժարանի Բաստրմաճեան Թատերասրահին մէջ: Առաջինին դասախօսած է Ռիթա Գույումճեան, նիւթ ունենալով պատանեկութեան հոգեկան եւ ընկերային աճը: Երկրորդին դասախօսը եղած է Գառնիկ Քհնյ. Գոյունեան, որու նիւթը եղած է բարոյական արժէքներու արդի հասկացողութիւնը:

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 5–ին, ներկայացուած է Ֆրանսացի երգիծաբան - թատերագիր՝ Փիէր Տանինոյի «Մի ոմն պարոն Պլօ» թատերախաղը, զոր 2 տարի առաջ հայկական բարքերու փոխադրած էին Լուիզ Պաքար եւ Ռ. Հատէճեան՝ «Մի ոմն Կարպիս Հասարաքեան» անունին տակ: Թատերախաղը, սակայն, ամբողջովին արժէքականացած է եւ ներկայացուած է ծանօթ դերասանուհի Պերճուհի Պէրպէրեանի բեմադրութեամբ, ներկայացման ընթացքին բաժնուած է այդ առթիւ հրատարակուած «Մար – ժամ - կօս» երեւակայական թերթը, որ միաժամանակ յայտագրի դեր կը կատարէր:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՈՆ

Թիւ 10 – 11 – 12 Հոկտեմբեր, Նոյեմբեր, Դեկտեմբեր 2000

պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի Հայ Պատրիարքութեան:

Saint James Press, Jerusalem

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԸՆՏՐԱՆԻԻ՞ ՄԸ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻ

Մոսկուայի կեդրոնի Քրիստոս Փրկիչ Մայր Տաճարը ոսկեզէն ու մարմարաշէն ճոխութեամբ կ'իշխէ համայնավարութեան երէկուան միջնաբերդին։ Ամէն անգամ որ պատրիարքը՝ Ալեքսիս Բ. հոն արարողութեան կը նախագահէ, աւանդութիւն է որ պարզ մարդիկ խնդրանքի երկտող մը ջանան սահեցնել անոր ձեռքին մէջ։ Այս աւանդութիւնը կը թուի թէ այլեւս վերջ գտած է, քանի որ ապահովութեան հսկիչները, յաճախ անհրբեւ [illegible]րութեամբ, ետ կը մղեն նման նպատակով մօտեցողները։

Եկեղեցին որ մեծագոյնն է ամբողջ Ռուսաստանի, խուռներամ բազմութեան մը ժամադրավայրը կ'ըլլայ միշտ. բայց, ինչպէս կը տրտնջան շատ մը հաւատացեալներ, դժուար է այդ տաճարը աղօթքի վայր նկատել։ Գրեթէ ամբողջ կեդրոնական մասը կղերին վերապահուած կ'ըլլայ եւ անկիւնները, եզերքները կը ձգուի ժողովուրդին։

Տաճարը անթերի է երբ մարդ հոն կ'այցելէ որպէս զբօսաշրջիկ, կամ պարզ դիտող. որպէս այդ, միշտ կարելի է հիանալ ներքին յարդարանքին, օփերայի մեներգիներ ունկնդրել, դիտել թատերականացած թափօր մը եւ մոմ մը վառել ապրողներու առողջութեան եւ մեռածներու հոգիներուն խաղաղութեան համար։ Այնպէս կը թուի որ այցի այդ ձեւը գոհացուցիչ է թէ՛ այցելուներուն, թէ կրօնքի մարդոց համար։ Եւ հակառակ որ վերջերս ծխական կեանքը վերաշխուժացնելու շատ մը կարեւոր որոշումներ տրուած են, հաւատացեալներուն եւ կղերին միջեւ փոսը ամէն օր կը լայննայ։

Պատճառներուն գլխաւորը տնտեսական է։ Տաճարին վերաբերեալ ծախքը ամսական 150 հազար տոլարի կը հասնի։ Նըկատի առած ժողովուրդին ընդհանուր աղքատութեան վիճակը, հասկնալի է որ այդ գումարը կարելի չէ անկէ ակընկալել։ Անոր ու այլ տաճարներու պարագային, կայ պետական օժանդակութիւնը եւ առեւտրական անկախ կազմակերպութիւններու նեցուկը։ Եթէ Օրթոտոքս Եկեղեցին զրկուած ըլլար այդ աղբիւրներէն, երբեք պիտի չյաջողէր երկու ծայրը իրար բերել։ Հետեւաբար, պէտք չէ զարմանալ տեսնելով որ Մոսկուայի պատրիարքը կը զօրակցի խորհրդային փառքերուն վերադարձին ու կը հակառակի Լենինի աճիւնին փոխադրութեան։ Եթէ այդ ընթացքը չունենայ, եկեղեցին մէկ օրէն միւսը ինքզինք պարտքի մէջ մխրճուած կը գտնէ, մինչեւ կոկորդը։

Այս կապը կերպով մը աւելորդ կը դարձնէ հաւատացեալներուն նեցուկը եւ հետեւաբար անոնց հանդէպ հետաքրքրութիւնը, հոգածութիւնը։ Կան եկեղեցիներ ուր ընկերային, բարեգործութեան աշխոյժ գործունէութիւն կը տարուէր, այսօր վերջ տրուած է։ Կան հարց տըւողներ թէ այս ընթացքով կրնա՞յ ռուս – օրթոտոքս եկեղեցին մինչեւ 2050 թուականը իր գոյութիւնը պահել։

Այդ է պատճառը որ վերջին եկեղեցական ժողովին պատրիարքը իր տեղեկագրով, իսկ սինոտին անդամները իրենց ելոյթներով շեշտած են թէ շինարարութեան շրջանը աւարտած է եւ պէտք է անցնիլ ընկերային եւ հաւատքի խնդիրներուն։

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

● Մարտ 10-ին Քէհլի հայ համայնքը կատարած է իր տարեկան ընդհանուր ժողովն ու վարչութեան նոր ընտրութիւնը, որուն համաձայն ընտրուած են հետեւեալ անձերը՝

Ղազարոս Կիւլէրեան Ատենապետ, Նըշան Քուչճու Փոխ Ատենապետ, Նշան Բարլար Գանձապահ, Քաշաման – Խաչիկ Բարլար Փոխ Գանձապահ, Ժագլին Քուչճու Ատենադպիր, Սախմէ – Սաթենիկ Զոլաքեան Փոխ Ատենադպիր, Իսքէնտէր – Սիմոն Հալըճեան Գործակատար։

Իսկ պահեստի անդամ ընտրուած են՝ Նուպար – Վարուժան Եիզիթ ու Խաչիկ Աս։ Իսկ Թեմական Պատգամաւորական ժողովին իբրեւ պատգամաւոր ընտրուած է Պր. Մուրատ Պէյկէն։

● Այս տարի կը լրանայ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան հիմնադրութեան 10-րդ տարեդարձը, որուն բացման հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Քէօլնի Սուրբ Սահակ – Մեսրոպ առաջնորդանիստ եկեղեցւոյ մէջ՝ Մարտ 11-ին, Սէրէնատ անուն սենեկային նուագախումբի բացառիկ համերգով, ինչպէս նաեւ համայնքի սրահին մէջ կազմակերպուած նկարչական ցուցահանդէսով մը։ Սէրէնատ խումբը կը բաղկանայ 26 արհեստավարժ երիտասարդ երաժիշտներէ ղեկավարութեամբ Խոսար Թոփճեանի, որ կարճ ժամանակ առաջ ստանձնեց նաեւ ՀՀ սինֆոնիք նուագախումբի ղեկավարութիւնը։ Այս խումբը Գերմանացիներու հրաւէրով արդէն տասը տարիներէ ի վեր Եւրոպայի մէջ կու տայ համերգներ։

Կէսօրէ ետք ժամը 16-ին եկեղեցին լեցուած էր արդէն հայ եւ գերմանացի երաժշտասէր ունկնդիրներով։ Բացման խօսքը գերմաներէնով արտասանեց Ալպէր Սէփին՝ Առաջնորդարանի մշակութային յանձնախումբի պատասխանատուն եւ հայերէն թարգմանութիւնը կատարեց Տիկին Դշխուհի Մարտիրեան։

Համերգի առաջին մասը Վիվալտիի «Տարուան չորս եղանակները» աշխատութիւնն էր, որ մեկնաբանեցաւ երիտասարդ ղեկավար Խոսար Թոփճեանի ղեկավարութեամբ եւ ջութակի մեներգիչ Սիպիլ Զօփի ընկերակցութեամբ արհեստավարժ բացառիկ կարողութեամբ, ինչ որ արժանացաւ ունկնդիրներու երկար ծափահարութեանց։ Իսկ երկրորդ մասը՝ կը բաղկանար Միրզոյեանի եւ Կոմիտասի գործերէն, որոնք նոյնպէս դիւթիչ տըպաւորութիւն թողուցին առաջին անգամ հայկական եղանակներ լսողներուն վրայ։

Համերգի վերջաւորութեան Առաջնորդ Գարեգին Արքեպիսկ. Պեքճեան յանուն Թեմական Խորհուրդի շնորհաւորեց խումբը եւ շնորհակալութիւն յայտնեց արուեստագէտներուն, որոնք նման օր մը ապրեցուցին ներկաներուն եւ ղեկավարին յանձնեց Քէօլնի Մայր Տաճարը ներկայացնող յուշանուէր մը՝ վրան համապատասխան արձանագրութեամբ։

Նոյն օրը համայնքի սրահին մէջ ցուցադրութեան հանուեցան Հայաստանեան հինգ արուեստագէտներու շուրջ 40 կրաֆիքները, որոնք յատկապէս գրաւեցին ներկաներու ուշադրութիւնը։ Նկարիչներն են՝ Խաչիկ Վարդանեան, Յովհաննէս Մեծ – Գէորգեան, Ստեփան Գրիգորեան, Սպարտակ Եկանեան, Սարգիս Աբրահամեան։ Ցուցահանդէսը բաց էր Մարտ 11-էն մինչեւ Մարտ 31։

⁂

● Կիրակի, Մարտ 18-ին Զալախի Հայ տան մէջ տեղի ունեցաւ Պատէն Վիւրթէմպէրկի հայ համայնքի տարեկան ընդհանուր ժողովը։ Այս ժողովի օրակարգի նիւթերէն էր Թեմական Պատգամաւորական Ժողովի երեք պատգամաւորներու ընտրութիւնը։ Ըստ այնմ ընտրուեցան՝ Պ.Պ. Խաչիկ Փիլիպպոսեան, Կարօ Կարապետեան եւ Նուպար Կարապետեան։ Իսկ չորրորդ պատգամաւորն է ի պաշտօնէ վարչութեան ատենապետը՝ Պր. Յակոբ Աւետիքեան։ Ընտրուեցան նաեւ երկու փոխ պատգամաւորներ ՊՊ. Պերճ Ճիհան եւ Ստեփան Բարիլուսեան։

Ընդհանուր ժողովը զբաղեցաւ նաեւ ներկայ հայ տան գնման մանրամասնութիւններով։ Այսօրուան վարչութեան անխոնջ ջանքերով քաղաքապետարանը նորոգութեան ծախքերը ստանձնած է եւ անոնք աւարտելէ ետք պիտի իրականանայ տան վերջնական գնումը։

Առ ի գիտութիւն ներկաներուն յայտնուած է նաեւ որ Ապրիլ 22-ին Մարսէյլի հայ գաղութի վերաբերեալ բանախօսութիւն մը կու տար Կարօ Յովսէփեան, (Մարսէյլէն), Մշակութային Տան նախագահ եւ «Յառաջ» թերթի թղթակիցը։ Պր. Յովսէփեան Մարսէյլի 13 եւ 14-րդ թաղամասերու ալ ընտրեալ քաղաքապետն է։

● Պէռլին, Պիլէֆէլտ, Պրաունշվայկ ու Քէօլնի հայ համայնքներու նախաձեռնութեամբ Մարտ 31 – Ապրիլ 2 թուականներու միջեւ պոլսահայ ծանօթ գրող եւ Արաս հրատարակչատան պատասխանատու Պր. Մկրտիչ Մարգոսեան ելոյթներ ունեցաւ տուեալ համայնքներուն մէջ։

Ինչպէս ծանօթ է հանրութեան, Մկրտիչ Մարգոսեան պատմական հայկական քաղաքը Տիգրանակերտէն յիշատակներ ներկայացուց, պատմեց անցեալն ու ներկան։ Տուաւ տեղեկութիւններ իր հրատարակած գիրքերու մասին, որոնց մէջ յաւիտենականացուցած է Տիգրանակերտի երբեմնի ազգային կեանքի կարկառուն դէմքերն ու դէպքերը, լեզուն ու բարբառը, [illegible] որ անոնք այսօր պատմութեան մաս կը կազմեն։ Ան ներկայացուց նաեւ այսօրուան Տիգրանակերտի Եկեղեցւոյ ողբերգական վիճակը։ Գերմանիոյ մէջ ապրող նախկին Տիգրանակերտցիներ, ի տես ներկայ վիճակին, յուզումով յիշեցին իրենց ապրած ծննդավայրի նախկին ապրումները։

Քէօլնի համայնքին մէջ դասախօսութեան ներկայ էր Գարեգին Արքեպիսկոպոս Պեքճեան եւ իր ողջոյնի ու դասախօսութեան փակման խօսքերով իր մասնակցութիւնը բերաւ ելոյթին։

● Ապրիլ 13-ին Առաջնորդարան ժամանեցին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի երկու միաբաններ՝ Արշէն Սանոսեան եւ Աւետիս Սահակեան Աբեղաները, որոնք ներկայ գտնուեցան եւ պատարագներ մատուցանեցին Գերմանիոյ թեմէն ներս։ Անոնք վերջին շրջանին ձեռնադրուած Մայր Աթոռի երիտասարդ միաբաններ են, որոնք Գերմանիոյ Պաշտպանութեան Նախարարութեան կողմէ երկու շաբթուան համար հրաւիրուած էին զինուորներու հոգեւոր կրթութեան դասընթացքներուն մասնակցելու։

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն

Ապրիլ 17, 2001

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

Ձմեռն անցաւ, բացուեց 22-ի գարունը։ Նորից դաշտ գնացինք բանջար հաւաքելու։ Ապրուստի միջոց էր։ Մեր կովը պէտք է ծնէր, բայց կերի պակասութիւնից ուժից ընկել էր, չէր կարողանում ոտքի կանգնել։ Պոչից քաշելով մի կերպ բարձրացրեցինք, ի վերջոյ ազատուեց, բայց հորթը մեռած ծնուեց։ Մայրս հանեց հորթի մորթին, չորացրեց, մէջը դարման լցրեց, կարեց եւ կըթելու ժամանակ դնում էր կովի առաջ։ Կովը լիզում էր իր «հորթուկին» եւ թոյլ տալիս իրեն կթեն։ Դաշտում բանջար կար, տանը՝ կաթ, մի կերպ ապրում էինք։ Կովին ես էի արօտ տանում՝ նախիրի հետ գնալու ուժ չունէր։ Այդպէս կամաց-կամաց ուժի եկաւ, եւ տուած կաթը մեզ փրկում էր։

Պապս՝ Մելօն, արդէն բաւականին ժամանակ հիւանդ էր, բայց ոտքի վրայ։ Յետոյ շուրջ մի ամիս անկողնում մընաց։ Ոչինչ չէր ուտում, միայն տխուր երգեր էր երգում՝ որդուն՝ հօրս յիշում։ Մեռնում եմ, ասում էր, Յովսէփ ջան, արի, որ ինձ քո ձեռքով գերեզման դընես, ո՞վ է տեսել, որ որդին հօրից շուտ գնայ։

Մի օր, ճաշից յետոյ էր, մայրս եղբայրներիս հետ տանը չէր, ես թոնրաշրթին նստած տիկնիկ էի շինում, կարում ու քանդում, պապս էլ սովորականի նման երգ էր դնդնում։ Անկողինը գետնին՝ թոնրաշրթին էր գցուած։ Պառկած էր մէջքի վրայ, չէր կարողանում շուռ գալ, բայց գիտակցութիւնը տեղն էր։ Ասաց, որ վեր կենամ հօրս բաճկոնը բերեմ (այն բաճկոնը, որ մայրս հօրս վրայից հանել էր արդէն մեռած ժամանակ)։ Բերեցի։ Ասաց, որ հագցնեմ իրեն։ Զարչարուելով, մի կերպ թեւքերը հագցրեցի, բաճկոնի թիկունքն ընկաւ կրծքին։ «Օխա՜յ, ասաց, – Յովսէփիս հոտն առայ... Որդի, – ասաց, – կուշտ դի կամ...»։ Յետոյ սկսեց լաց լինել։ Ես տնից ելայ, որ մօրս գտնեմ։ Գտայ հարեւանի տանը։ Երբ մօրս հետ տուն հասանք, պապս արդէն մեռած էր՝ որդու բաճկոնը կրծքին սեղմած։ Տասնեակ տարիներ են անցել, շատ մահեր եմ տեսել, բայց պապիս մահը յիշելիս, աչքերիցս միշտ արցունք է հոսում։ Մեռաւ եօթամեայ թափառումների ու կորուստների ճանապարհին, անտուն, աղքատութեան ու թշուառութեան մէջ։

Տանտէրն ու իր աւագ որդին օգնեցին մեզ։ Տեղ փորել տուեցին գիւղի գերեզմանոցում, թաղեցին տէրտէրով։ Մայրս շատ լաց եղաւ։ Նման մի վիշտ էլ ապրել էր ընդամէնը մէկ տարի առաջ՝ հօրս թաղելիս։

Կրկնակի որբացանք։ Մայրս շատ երիտասարդ էր, անտղամարդ տուն, երեք մանր երեխայ, ուրիշի դրանը՝ ի՞նչ պիտի անէինք։ Արդէն հաց չունէինք, միայն կովի կաթն էր, գիւղն էլ վերջին հաշուով անծանօթ, մարդիկ օտար։ Բարեբախտաբար, հէնց այդ օրերին գիւղով մի ծանօթ է անցնում, որից մայրս իմացաւ, որ իր եղբայրները բոլորն էլ ողջ են եւ տեղաւորուել են Ապարանի շրջանի Ղազնաֆար (այժմ՝ Արագած) գիւղում, որի բնակիչները 1829 – 30թթ. Ալաշկերտից, Մուշից, Սասունից գաղթած հայեր էին։ Ծանօթն ինքն էլ էր այնտեղից եւ մօրս առաջարկեց գնալ իր հետ։ Մայրս մեզ թողեց տանտիրոջ յոյսին, իսկ ինքը գնաց եղբայրներին գըտնելու։

Վերադարձաւ երկու օր յետոյ։ Գտել էր եղբայրներին։

Չորս եղբայր ունէր մայրս՝ Բենիամին, Ալեքսան, Յարէթ, Ռուբէն։ Չորսն էլ փրկուել էին այդ տարիների թոհուբոհից եւ իրենց ընտանիքներով ապրում էին միասին։

1922-ի Մայիսի վերջն էր կամ Յունիսի սկիզբը, երբ թողեցինք Ալափարսն ու բռնեցինք Ղազնաֆարի ճամբան։ Մայրս մեր անկողինները կապեց եզան վրայ (սայլը թողեց տանտիրոջը, պապիս անկողինն էլ նուիրեց աղքատներից մէկին), կովի հետ առաջն արեց, Գեղամին գիրկն առաւ, ես ու Յակոբն էլ իր կողքից քայլելով դուրս եկանք գիւղից։ Աղանենց Խաչատուրը աւագ որդու հետ մեզ ուղեկցեց մինչեւ գիւղից դուրս գալը։

Սկզբում ամէն ինչ լաւ էր։ Հիանում էինք արտերի ու դաշտերի կանաչով, երփներանգ ծաղիկներով, տրամադրութիւններս բարձր էր, յետոյ սկսուեցին դժուարութիւնները։ Նախ, մեր եզը ջահէլ էր, չէր ուզում մէջքին բեռ տանել, յաճախակի ցնցում էր ու ցած գցում։ Խեղճ մայրս բեռը մի կերպ նորից մէջքին էր դնում, նորից կապում, բայց շատ չանցած ամէն ինչ կրկնւում էր։ Մենք էլ յոգնեցինք, եւ ճանապարհը կորցրեց հետաքրքրութիւնը։

Մենք նաեւ մի հաւ ունէինք։ Պատահականօրէն էր յայտնուել մեր տանը, երբ դեռ փոքրիկ ճուտիկ էր։ Չկարողացանք պարզել, թէ հարեւաններից որինն էր, պահեցինք։ Ես տան մի անկիւնում բոյն շինեցի, քնած ժամանակ ծածկում էի, որ չմրսէր։ Մի խօսքով, մեզ հետ ուտում էր, մեզ հետ քնում, տնից երբեք դուրս չէր գալիս։ Այդպէս պահեցինք ամբողջ ձմեռ։ Ընտելացել էր մեզ, իմ ու եղբայրներիս խաղընկերն էր։ Փետուրները սեւաթոյր էին, եւ անունը դրել էինք Սեւուկ։ Այդպէս Սեւուկին գրկած ես նրան տարայ մինչեւ քեռիներիս տուն։ Ճանապարհին, երբ արդէն կարգին յոգնել էինք, Սեւուկը մեզ ուրախացրեց նըրանով, որ իմ գրկում, երբ նստել էինք հանգստանալու, ածեց իր առաջին ձուն։

(Շար. 17)

Տէր եւ Տիկին Շանթ եւ Լէոնթին Խօզքիրիշեան եւ զաւակները՝ Կաթիա, Նայիրի եւ Ռուբէն,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր եւ Նուրիճա Ահարոնեան,
Տէր եւ Տիկին Լութֆիկ եւ Թագուհի Ահարոնեան եւ զաւակները՝ Լոռի եւ Տարօն
խոր ցաւով կը գուժեն իրենց մօր, մեծմօր եւ խնամիին՝

ՍՕՆԱ ԽՕԶՔԻՐԻՇԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Ծալեան, 1916-ին Պարտիզակ)

մահը որ պատահեցաւ Պոլիս Ապրիլ 24-ին յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Ապրիլ 28-ին Պոլսոյ Ֆէրիգիւղի Սուրբ Վարդանանց Եկեղեցին:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Շանթ Խօզքիրիշեանի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Ռոզ Սրթաթեանի մահուան առթիւ, Ալիս եւ Անահիտ Գալէզեան 500 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին, փոխան ծաղկի:

U.C.C.A.I.

Պոլսահայ Մշակութային Միութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Կիրակի, Մայիս 20, ժամը՝ 15.30-ին

Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ

12-14, rue Saint-Bazile,
13001 MARSEILLE

Մուտքը ազատ է:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ, HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ

կը ներկայացնէ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆԻ

վերջին գիրքը՝

«ՍՓԻՒՌՔԸ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑ»

Հինգշաբթի, Մայիս 3, ժամը 20.30ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue, Paris 9e

ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

եւ

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ ՀԵՏԱԶՕՏԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ

կազմակերպութեամբ՝

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ

«Կեանքը եւ ստեղծագործութիւնը»

դասախօս

Եգիպտոսէն հիւրաբար Փարիզ գտնուող երաժշտագէտ

ՀԱՅԿ ԱՒԱԳԵԱՆ

բացման խօսք

Տ. Չուհաճեան Հետազօտական կեդրոնի տնօրէն

ԺԻՐԱՅՐ ԲԱԲԱՋԵԱՆ

Հինգշաբթի Մայիս 3, ժամը 20.30-ին

Ալեք Մանուկեան Մշակութային Միութիւն

118, rue de Courcelles — Paris 17e

Այս առթիւ, Հանրութեան կը ներկայացուի նաեւ Տ. Չուհաճեանի Արշակ Բ. օփերայի ընագրի առաջին ամբողջական հրատարակութիւնը, 26 հատորներով:

Մուտքը ազատ է:

(Շար. Ա. էջէն)

ազգայնական զգացումներով մեծցանք: Սակայն, յետագային ես հասու եղայ կարգ մը իրականութիւններու: Ինծի նըմաճ շատ մը ծագումով Թուրքեր ջարդը չեն ուրանար եւ բացայայտ կերպով կ'ըսեն թէ կատարուածին համար ցաւ կը զգան: Բայց մեր ջանքերը կ'արգելակուին: Թուրքիա պէտք է Հայերէն ներողութիւն խնդրէ ու այս ամօթէն փրկուի»:

Նոյն միութեան ցրուած մամուլի հաղորդագրութեան մէջ ալ ըսուած է. «Թող իրականութիւնը բացայայտուի: Հայերու պատահածներուն համար անոնցմէ ներողութիւն խնդրելու եկած ենք»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 25 / 26)

ԼՂՀ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ԿՈՉԸ

Ղարաբաղի պատերազմի վեթերաններու միութիւնը յայտարարութեամբ մը վրդովում յայտնած է Հայաստանի քաղաքական որոշ շրջանակներու ընթացքին մասին. այդ շրջանակները, ըստ վեթերաններուն, կասկած կը յարուցանեն ԼՂՀ Նախագահին մահափորձին դատավարութեան վճիռներուն մասին: Այդ կասկածները վիրաւորական համարելով, անոնք կը շեշտեն թէ դատապարտեալները իրենց զինակիցներն են եւ եթէ իրենք որեւէ կասկած ունենային, անհապաղ հնչեցնող ատրճանները կ'ըլլային: Վեթերաններու յայտարարութիւնը կը թելադրէ «սթափ գնահատել կատարուածը, եւ մտածել ոչ թէ ետ, այլ՝ առաջ ընթանալու մասին»:

Յայտարարութիւնը ստորագրած են Պաշտպանութեան Նախարար, բանակին հրամանատար Ս. Օհանեան, փոխ-նախարար Արցախի հերոս, զօրավար Վ. Բալասանեան, զօրավարներ, բանակի բազմաթիւ հրամանատարներ եւ զինուորներ:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտեմբեր 27-ի դատին Ապրիլ 25-ի նիստին Ն. Յունանեան խօսած է 1998 – 1999-ին Թուրքիա կատարած այցերուն մասին, ըսելով որ այդ այցերը կապ ունէին հեռատեսիլին մէջ ունեցած պաշտօնին հետ: Գացած է Արտահան ու Արդահան: Ծրագրած է Հայաստան – Թուրքիա հեռատեսիլի կամուրջ մը ստեղծել: Հանդիպում ունեցած է Անատոլու լրատու գործակալութեան տնօրէնին, Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերին ու քանի մը նախարարներու հետ: Ամբաստանեալը ըսած է թէ վերջիններուն հետ քննած է ցեղասպանութեան առնչուող հարցեր եւ թէ այց տուած է նաեւ Մ. Քէմալի դամբարանին:

ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԻ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Ցեղասպանութեան 86-րդ տարելիցին օրը Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանը այցելած է մօտ կէս միլիոն մարդ, ըստ ցեղասպանութեան թանգարանի տնօրէն Լ. Բարսեղեանի: Թանգարանին այցելուներուն թիւն ալ մրցանիշ հաստատած է. անոնց մէջ ուշագրաւ եղած է երիտասարդներուն եւ պատանիներուն մեծ տոկոսը:

ՍԻՍԻԱՆ ԵՒ ՆԷԱ ԶՄԻՌՆԻ ՔՈՅՐ ՔԱՂԱՔՆԵՐ

Ապրիլ 23-ին Աթէնքի մէջ տեղի ունեցած արարողութեամբ քոյր քաղաքներ դարձած են Սիսիանը եւ Նէա Զմիռնին: Ներկայ գտնուած են Հայաստանի դեսպանը, Յունահայութեան առաջնորդը, երկու քաղաքներու քաղաքապետերը, Հ.Յ.Դ. Յիքսի կոմիտէի ատենապետը, համայնքէն ներկայացուցիչներ:

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

LA COMMISSION
FOI ET TRADITIONS ARMENIENNES
dans le cadre d'une série de rencontres
« LOUSSAVORTCHI LESSARANE »
(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur")
propose
sa conférence-débat N° 10
sur le thème :

Le mystère de la Croix et ses traditions

(en français)

avec
le Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN
Recteur de la Cathédrale

le jeudi 3 mai à 19 heures
dans la salle **«A. Tcherpachian»**
339, avenue du Prado — Marseille 8e

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ
Պ. ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻԻ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ

Ընկերակցութեամբ՝

ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

եւ

ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 28, ժամը 20.30-ին

PACI
25, avenue Victor Cresson
(métro Mairie d'Issy)

Տոմսերը վերապահել հեռաձայնելով. –

01 46 45 16 43 — 01 40 95 81 33

եւ

01 46 42 79 61

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Անիէթի Ակնունի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Արփինէ Աւետիսեանի մահուան առթիւ, ողբացեալին հարազատներուն եւ բարեկամներուն:

Այս տխուր առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է 2000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Մասիս Աբրահամեանէ (Փալէզօ):

ECOLE TEBROTZASSERE

L'Association des Dames arméniennes amies des Ecoles Tebrotzassère et la Direction de l'Ecole, sont heureuses d'annoncer l'obtention de la mise sous contrat d'association avec l'Etat de la Classe de 3ème du Collège.

Ainsi, le Primaire se trouve désormais sous contrat simple avec l'Education Nationale et le Collège en totalité sous contrat d'association avec l'Etat.

INSCRIPTIONS
POUR LA RENTREE 2001-2002

TEBROTZASSERE

Académie de Créteil
MATERNELLE: 3 Classes
PRIMAIRE: 5 Classes (Sous Contrat Simple avec l'Education Nationale)
COLLEGE: 4 Classes (Sous Contrat d'Association avec l'Etat)

Enseignement de l'arménien : Langue — Culture — Civilisation — Religion
Enseignement du Français conforme au programme de l'Education Nationale.

1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01 43 81 01 72

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
2001 – 2002 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆ»Ի

Հիմնուած 1879-ին
Մանկապարտէզի բաժին, 3 դասարան
Նախակրթարանի բաժին, 5 դասարան (Sous Contrat Simple)
Միջնակարգի բաժին, 4 դասարան (Sous Contrat d'Association)
Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ
Պետական լման ծրագիր:
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01 43 81 01 72

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Կրթական նախարարը՝ Ժաք Լանկ, Ապրիլ 25-ին, ծրագիր մը հրապարակեց, յայտարարելով երկլեզու դպրոցներու բազմացումը եւ շրջանային լեզուներու ուսուցման զարկ տալու իր որոշումը: Նախարարը կը բացատրէ որ այս ծրագիրը թոյլ պէտք է տայ վերջ դնելու հանրապետական դպրոցական դրութեան «անարդարութեան»: Ժ. Լանկ կ'ակնարկէ գլխաւորաբար գորսիքերէնի, պրըթոներէնի, ալզասերէնի, պասքերէնի եւլն. եւլն.: Այս առնչութեամբ, ցաւ յայտնած է որ Ֆրանսա չկրցաւ վաւերացնել Շրջանային լեզուներու եւ մշակոյթներու Եւրոպական ուխտը (1999ին) Սահմանադրական Խորհուրդի վէթոյին պատճառաւ: Այս վերջինը կ'առարկէր որ նման բան մը «խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Հանրապետութեան անբաժանելիութեան, ֆրանսացի ժողովուրդին օրէնքին առջեւ հաւասարութեան եւ միակութեան սկզբունքները»: Խուսափելու համար այս որոշումէն, Ժ. Լանկ ելք մը գտած է, հրովարտակով եւ հրամանագրով գործել: Պարզ է որ բաւական աղմուկ բարձրացած է, մանաւանդ դասաւանդողներու կարգ մը սենտիքաներու եւ «Աշխարհական գործունէութեան ազգ. կոմիտէ»ին մօտ, թէեւ նախարարը ապահովութիւն տուած է որ «Զենք ուզեր Հանրապետութիւնը պալքանացնել»:

ՓԱՐԻԶԻ մեթրոյի հաղուադէպ արկած մը պատահած է Ապրիլ 25-ին, երբ ժամը 16-ի շուրջ, հրդեհ մը ծագած է Կառ տը Լիոնի կայանին մէկ թէքնիք անցքին մէջ, խուճապ ստեղծելով: Հարկ եղած է 6000 հոգի պարպել այդ ժամերուն, երբ բազմութիւնը խռնուած է: Երթեւեկը բոլորովին դադրած էր չորս գիծերու վրայ, ինչպէս նաեւ ԷՌ – Ը – ԷՌ-ի Ա. գիծին: Ամէն բան կարգի մտած էր շատ ուշ:

ԳՈՒՐԴԵՄԽՍԻ (Զէչէնիա) մէջ, պայթումի մը հետեւանքով վեց ռուս ոստիկաններ սպաննուած են, հինգ ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Ոճրափորձը անկախապաշտներուն կը վերագրուի:

ՏԷՆԻՍ ԹԻԹՕ, իր կեանքին մեծագոյն երազը պիտի իրականացնէ անջրպետ մեկնող առաջին զբօսաշրջիկը դառնալով: Տոմսին գինն էր 20 միլիոն տոլար...: Շաբաթ, Ապրիլ 28-ին է որ մեկնումը կը կատարուի Բայքոնուրէն: Ռուսերը, որոնք միշտ դրամի պէտք ունին, խանդավառութեամբ ընդունած են Ամերիկացիին առաջարկը, քանի ան կանխիկ ալ վճարած էր իր տոմսը:

Վ. ԳՈՒՍԻՆՍԿԻ, զոր Սպանիա մերժեց յանձնել Ռուսաստանի, Իսրայէլ հասած է, քանի Սպանիա նաեւ վերջ տուած է դատական հսկողութեան: Ռուս մամուլի ռուս-հրեայ գործատէրը հետապնդըւած է Ռուսաստանի արդարադատութեան կողմէ, ոչ միայն զեղծարարութեան համար, այլեւ մօտ 100 միլիոն տոլար օրինականացուցած ըլլալու մեղադրանքով:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ բանտարկեալներու հացադուլէն 19-րդ անձ մըն ալ մեռաւ, Ապրիլ 25-ին: Սեւաթ Քարաքուրթ, 25 տարեկան, բանտարկուած էր որովհետեւ ծայրայեղ ձախ զաղտնի կուսակցութեան անդամ էր: Հացադուլ կ'ընէր 177 օր է:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 28-29
SAMEDI - DIMANCHE
28-29 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.156 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.156

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՏԷՐ-ԶՕՐ

ՀԱԼԷՊ («Յառաջ»). –

Ամենայն Հայոց եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսները՝ Գարեգին Բ. եւ Արամ Ա., որոնք ուխտաւորաբար Հալէպ ժամանած էին Ապրիլ 23-ին ու արժանացած ժողովրդային փառահեղ ընդունելութեան, իրենց պատուիրակութիւններով Տէր Զօր մեկնեցան նոյն օրը յետմիջօրէին եւ այնտեղ նախագահեցին Հրաժեշտի գիշերային արարողութեան մը:

Ապրիլ 24-ի կանուխ առաւօտուն, Եղեռնի 86-ամեակին առիթով, Հայրապետները նախ գացին սուրիական անապատին խորը, Մարկատէ կոչուած այն վայրը, որ Հայոց սպանդներուն չարաչուք կեդրոններէն մին եղած էր տարագրութեան օրերուն եւ ուր յայտնաբերուած ոսկորներու բլրակի մը վրայ՝ քանի մը տարի առաջ կանգնեցուած էր մատուռ – յուշարձան մը: Կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն: Այնուհետեւ, Տէր – Զօր վերադառնալով, Գարեգին Բ. տեղւոյն Ս. Նահատակաց Եկեղեցիին մէջ մատուցեց հայրապետական հանդիսաւոր պատարագ մը, բազմահազար Հայերու ներկայութեամբ, եկած՝ Հալէպէն, Գամիշլիէն, Դամասկոսէն, Սինճարէն ու Պէյրութէն::

Պահը խորհրդանշական էր, քանի առաջին անգամ ըլլալով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս մը ուխտի կու գար Տէր-Զօր՝ խոնարհելու համար ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակին առջեւ: Պատարագի հոգեպարար երգեցողութիւնը կատարեց «Լուսաւորիչ» երգչախումբը, խմբավարութեամբ Պօղոս Ապաճեանի:

Յաւարտ պատարագի, երկու կաթողիկոսները պատկառելի թափորով դուրս եկան եկեղեցիէն ու շրջափակի Նահատակաց խաչքարին առջեւ պատգամներ ուղղեցին հայութեան: Գարեգին Բ. «մարդկային ամօթ» որակեց Մեծ Եղեռնի սեւ էջը ու շեշտը դրաւ մեր ժողովուրդի վերածննդեան գաղափարին վրայ: Իսկ Արամ Ա. ընդգծելէ ետք թէ Կիլիկիոյ Աթոռը եւս աքսորական դարձաւ տարագրութեան հետեւանքով, միասնութեան կոչ ուղղեց ներկաներուն ու հրաւիրեց զանոնք արթուն պահել մեր հաւաքական յիշողութիւնը:

Նոյն օրը երեկոյեան, Հալէպի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, փակ խորանի առջեւ, կայացաւ Եղեռնի 86-ամեակի համազգային ձեռնարկը, նախագահութեամբ երկու կաթողիկոսներուն: Հազարաւոր Հայեր յորդեցուցած էին եկեղեցին, անոր յարակից սրահը, շրջափակն ու մինչեւ իսկ փողոցը:

Արաբերէնով կարճ ելոյթ մը ունեցաւ Արմէն Գասպարեան, իսկ Հալէպի հայ կազմակերպութեանց անունով արտայայտուեցաւ տոքթոր Թորոս Թուլմանեան, որ յատկապէս շեշտը դրաւ Հայ դատի հետապնդման գծով համակարգեալ նո՛ր քաղաքականութեան մը մշակման անհրաժեշտութեան վրայ:

Հայրենի պետութեան անունով խօսական ելոյթ մը ունեցաւ Պր. Գագիկ Յարութիւնեան, Սահմանադրական Դատարանի Նախագահը, որ կը գլխաւորէր կաթողիկոսին ընկերացող պետական պատուիրակութիւնը: Ան թարգման հանդիսանալով Տէր – Զօրէն ստացուած տպաւորութիւններուն՝ դիտել տուաւ թէ այդ երթը կատարած էին ո՛չ միայն խոնարհելու համար նահատակներու յիշատակին առջեւ, այլեւ երդում ընելու անոնցմէ փոխանցուած կտակին դիմաց: Անդրադարձաւ Հայաստանի սպառնացող այժմու մարտահրաւէրներուն եւ յոյս յայտնեց որ դասեր քաղուին անցեալէն՝ խուսափելու համար նոր ընկրկումներէ:

Բերիոյ Թեմի Հայոց Առաջնորդը՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան վկայակոչեց երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ տասնամեակ մը առաջ երբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս էր, հիմը դրած էր Տէր – Զօրի համազգային ուխտագնացութեան ու այդ առթիւ յայտնած էր թէ անապատային այդ վայրը «լոյս հագաւ»: Սուրէն Արք. անհրաժեշտ նկատեց որ այդ «լոյս»ը չմարի բնաւ, յետոյ կարդաց բեմ հրաւիրեց զոյգ հայրապետները:

Նախ խօսք առաւ Արամ Ա. Կաթողիկոս, որ ներկաներէն պահանջեց Տէր – Զօրի գաղափարը իրենց հետ պտըտցնել ամէն տեղ՝ իբրեւ ոգի, տեսիլք եւ յանձնառութիւն: Յուշեց, թէ Հայ Եկեղեցին չի կրնար անտարբեր մնալ մեր ժողովուրդին պահանջատիրական պայքարին նըկատմամբ, քանի «մարդկային իրաւունքներու ապահովումը մաս կը կազմէ քրիստոնեայ եկեղեցիներու առաքելութեան»: Յիշեցնելէ ետք, թէ վերջերս օտար պետութիւններ տակաւ սկսան ճանչնալ Հայկական ցեղասպանութեան իրողութիւնը, Արամ Ա. հարկաւոր նըկատեց այդ աշխատանքին զուգակցել հոգային պահանջատիրութիւնը եւս: «Երկու հայրապետներս Տէր – Զօր գացինք ո՛չ միայն աղօթելու, այլեւ՝ պահանջատիրական մեր ուխտը վերահաստատելու համար», ըսաւ ան: Ու կրկնելով «Սարդարապատ» երգի մէկ հատուածը՝ կոչ ուղղեց որ ամէն ոք իր «ոգու պարտքը» կատարէ նահատակաց կոթողին հանդէպ:

Վերջին խօսքը կը պատկանէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, որ ելոյթ ունեցաւ հանդարտ ու չափաւոր ոճով: Ամէն բանէ առաջ գնահատեց ժողովուրդին սէրն ու փարումը իր հայրենիքին, եկեղեցիին ու տոհմիկ արժէքներուն նկատմամբ: Արտայայտեց փաղեմի ուխտ մը իրականացուցած ըլլալու իր գոհունակութիւնը. ուխտ մը, որ երազը եղած էր իր նախորդներէն ոմանց: Յիշեց որ ինք Տէր-Զօր տարաւ Լուսաւորչի Աթոռին 132 կաթողիկոսներուն օրհնութիւնը՝ «ատիկա ծածկոյթ դարձնելու համար մեր բիւրաւոր նահատակների անթաղ ոսկորների վրայ, որպէսզի անոնք հանգչեն խաղաղ ու տեսնեն որ իրենց երազները մարմին են առել ի դէմս անկախ Հայաստանի»: Հրաւիրեց բոլորուելու այդ հայրենիքին շուրջ ու սէր արտայայտելու՝ հոն ապրող ու ստեղծագործող զանգուածին նըկատմամբ:

Տէրունական աղօթքով վերջ գտաւ այս տպաւորիչ ձեռնարկը, մինչ երկու հայրապետները մեծ դժուարութեամբ կը ճեղքէին ներկայ բազմութեան խիտ շարքերը, որոնք գրեթէ անանցանելի դարձուցեր էին եկեղեցին ու շրջափակը:

Ապրիլ 25-ին, Հայրապետները պաշտօնական կարճ այցելութիւններ կու տային Հալէպի հայկական երեք երկրորդական վարժարաններուն ու պատգամ կ'ուղղէին հայ ուսանողութեան: Աւելի ուշ, կ'այցելէին Հալէպի մերձակայ Ս. Սիմէոն Սիւնակեցիի հնադարեան վանքը, որով վերջ կը գտնէր իրենց եռօրեայ ուխտագնացութիւնը ու կը պատրաստուէին վերադառնալ Աթոռ:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ԻՍՐԱՅԷԼ

Ապրիլ 23-ին Եաֆայի Ս. Նիկողայոս եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պատարագ մատուցուած է Հայաստանի հիւպատոսին, երեսփոխաններու եւ 400 հոգիի ներկայութեան: Արարողութեան յաջորդած ելոյթներուն ընթացքին ընդդիմութեան առաջնորդներէն Ե. Սարիտ ըսած է թէ Իսրայէլի ժողովուրդին մեծ մասը, հակառակ պետական մօտեցումին, կ'ընդունի Հայերու ցեղասպանութիւնը, իսկ ինք ջանք չի խնայեր անոր ճանաչումին համար: Ե. Սարիտ անցեալ տարի ալ նոյն կեցուածքը արտայայտած էր երբ Կրթութեան նախարար էր:

Նոյն երեկոյեան 500 Հայեր պաստառներով ու եռագոյններով մոմավառութիւն կազմակերպած են Թել Աւիւի կեդրոնական հրապարակին վրայ, բողոքելով Արտաքին գործերու նախարար Շ. Փերէսի ծանօթ արտայայտութեան դէմ:

Երուսաղէմի մէջ ալ Ապրիլ 24-ին Ս. Յակոբ տաճարէն շուրջ երկու հազար հոգի քալած է մինչեւ Աթաթուրքի յուշակոթողը:

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍ

Եղեռնի 86-րդ տարելիցի ոգեկոչումը աւելի տարողունակ բնոյթ ունեցած է Լոս-Անճըլըսի շրջանին մէջ: Այսպէս, Ապրիլ 24-ի առաւօտեան, Հարաւային Գալիֆորնիոյ զանազան համալսարաններու եւ քոլէճներու ուսանողական 30 խմբակցութիւններու միացեալ մարմնի կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է քայլարշաւ մը, Հոլիվուտի «Փոքրիկ Հայաստան» կոչուած շրջանին մէջ, ուր բազմահազար Հայեր՝ մանուկ, երիտասարդ, տարեց, մէկուկէս մղոն քալած են ամերիկեան եւ հայկական դրօշակներու առաջնորդութեամբ եւ կոչեր արձակելով:

Նոյն օրը, կէսօրէ ետք, Հ. Ե. Դաշնակցութեան կազմակերպութեամբ, բողոքի ցոյց մը կատարուած է Լոս-Անճըլըսի Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ: Հեռատեսիլի կայաններ լայնօրէն արձագանգած են զոյգ ձեռնարկներուն:

Ժամը 10.30-ին, Մոնթեպելլոյի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ պատարագ մատուցուած է Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած հայ առաքելական, կաթողիկէ եւ աւետարանական Եկեղեցիներու հոգեւորականներու մասնակցութեամբ:

Կէսօրէ ետք, Մոնթեպելլոյի Ապրիլեան յուշարձանին շուրջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են հազարաւոր Հայեր, ինչպէս նաեւ Յունաստանի, Ֆրանսայի, Լիբանանի եւ Հայաստանի հիւպատոսները եւ ամերիկեան քաղաքական պաշտօնատարներ: Բանախօսած են Վրէժ-Արմէն Արթինեան (հայերէն) եւ տոքթ. Հենրի Աստարճեան (անգլերէն):

Իրիկունը, Կլէնտէյլի Ժողովական Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած է Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնի կազմակերպութեամբ ոգեկոչման հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են 800 հոգի: Բացումը կատարած էր Գրիգոր Շէնեան Ցայտագիրը վարած է Անահիտ Մարտիրոսեան: Խօսք առած են Յարութ Տէր-Դաւիթեան, Արամ Պարսումեան, Արսէն Արզումանեան, Պաւլ Եուսէֆեան, Րաֆֆի Մանուկեան, Թոմիկ Ալեքսանեան եւ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան: Բանախօսած է Երուանդ Պապայեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՋԱՒԱԽՔ

Ջաւախքի Նինոծմինդա քաղաքին մէջ առաւօտեան կանուխ ժամերէն այդ լեռնաշխարհին բոլոր անկիւններէն բազմահազար մարդիկ խմբուած են, ոգեկոչելու համար ցեղասպանութեան զոհերուն յիշատակը: Տեղւոյն մտաւորականներէն Լ. Ղարագուլեան բացած է հաւաքոյթը որուն ընթացքին ելոյթ ունեցած են տեղական «Արշալոյս» թերթին խմբագիր Մ. Կարախանեան, կրթութեան մարզէն Ռ. Աքոյեան: Ծաղիկներ զետեղուած են Եղեռնի յուշարձանին, յետոյ Խոջաբեկ գիւղի Ս. Սարգիս եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պատարագ մատուցուած է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Արտաքին նախարարը՝ Վ. Օսկանեան հարցազրոյց մը ունեցած է անգլիական Ռօյթըրս մամուլի գործակալութեան հետ եւ ըսած է թէ Հայաստան կը մերժէ Լ. Ղարաբաղը Ազրպէջանի վարչական տիրապետութեան տակ ձգելու գաղափարը, բայց, չի բացառեր զայն անուանապէս Ազրպէջանի կազմին մէջ ձգելու հնարաւորութիւնը: «Որեւէ ենթակայութիւն Ադրբեջանի եւ որեւէ ուղղահայեաց յարաբերութիւն Ադրբեջանի հետ Ղարաբաղի համար, մենք չենք ընդունի» ըսած է նախարարը, աւելցնելով սակայն, որ հորիզոնական կապերու շուրջ որեւէ առաջարկ լրջօրէն կը քննարկուի Հայաստանի կողմէ:

Ապրիլ 26-ին, Վ. Օսկանեան Մոսկուա մեկնած է մասնակցելու Սեւծովեան տնտեսական համագործակցութեան Արտաքին նախարարներու 4-րդ համաժողովին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 26 / 27)

ՀԱՊ-Ի ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

Ապրիլ 26-ին Երեւանի մէջ բացուած է ՀԱՊ-ի պետութիւններու ապահովութեան խորհուրդներուն քարտուղարներուն կոմիտէի Բ. նիստը: Բացման նիստին ելոյթ ունենալով Հայաստանի Ապահովութեան Խորհուրդի նախագահ, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան ծանրացած է ապահովութեան ներկայի հարցերուն դէմ գործակցութեան կարեւորութեան վրայ: Ան կարեւոր նկատած է ապահովութեան կեդրոնական համակարգի մը ստեղծումը, տեղեկութեան փոխանակման սերտացումը: Իր առաջարկով կը քննարկուի ահաբեկչութեան եւ կրօնական մոլեռանդութեան դէմ պայքարի ջանքերուն համակարգումը:

Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Մ. Սեբաստացի կրթահամալիրի նախկին տնօրէն Ա. Բլէեանի եւ հաշուապահ Ռ. Պօղոսեանի դատին վերաքննութեան Ապրիլ 26-ի նիստին մեղադրող կողմը յայտարարած է թէ պէտք է անփոփոխ պահել Դեկտեմբեր 15-ի վճիռները: Այսուհանդերձ, նկատի առնելով Մարտ 7-ին քրէական օրէնսգրքին մէջ փոփոխութիւններու մասին օրէնքը, ըսուած է թէ Ա. Բլէեանի պարագային հարկ է տարի մը զեղչել արձակուած վճիռէն որ 7 տարուան բանտարկութիւն էր: Իսկ հաշուապահ Ռիմա Պօղոսեանի պատիժը, 6 տարուան բանտարկութիւն, անփոփոխ կը ձգուի, քանի որ ան չէ ընդունած իր մեղքը եւ չէ հատուցանած պետութեան հասցուած վնասը: Դատը կը շարունակուի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՐԻՔ ԱԼՖԷՆ, դատաւորը, որուն յանձնուած էր Փարիզի ԱՇ – ԷԼ – ԷՄ-ներու քննութիւնը, Ապրիլ 25-ին հրամանագիր մը հրապարակեց ուր ինքզինք «անձեռնհաս» կը յայտարարէ հարցա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Խօսք առաւ Վեհանոյշ Թեքեան, որուն քերթուածները, պատմուածքները եւ յօդուածները, գրի առնուած Պէյրութի մէջ եւ Ամերիկայի արեւելեան ափին, 1980-էն ետք, ծանօթ են ընթերցասէր հասարակութեան: Ան նախ ընդգծեց եւ ողջունեց գիտաժողովին պարզած գլխաւոր երեւոյթը, – Եղեռնի զոհ սերունդը յաճախ կ'ոգեկոչուի, Սփիւռքի առաջին երկու սերունդներու երէց գրողները կը յիշուին եւ ի պատուի են, Հայաստանի մեծ մեռելները՝ Զարենցէն Սեւակ, պատուանդանի վրայ են, սակայն առաջին անգամն է որ ապրող, ստեղծող գրագէտներ ու գրականագէտներ, թէ՛ Հայաստանէն, թէ՛ Սփիւռքէն, կը գտնուին նոյն բեմին վրայ, գիտաժողովի մը ընթացքին՝ որուն սեւեռակէտը իրենց գործն է, ներկա՛ն է: Ներկայի բոլոր «վաւերական գրողները» չեն հրաւիրուած, սակայն այսուամենայնիւ գովելի է երեւոյթը:

Ապա իրեն յատուկ ոճով, Թեքեան դիպուկ, երբեմն կծու եւ բեւեռացում յառաջացնող դիտողութիւններով ներկայացուց իր տեսակէտներէն ոմանք: Բացայայտօրէն ակնարկելով Արմինէ Իշխանեանի խօսքերուն (հոսանքի մէջ, տագնապի մէջ գրե՞լ, թէ հանդարտութեան սպասել), մերժեց Հայաստանէն ելոյթ ունեցողներու դիրքը: «Պատմաբան ե՞նք, հարց տուաւ, «որ պէտք է սպասենք մինչեւ որ ներկան անցեալ դառնայ», գրելէ առաջ: «Ոչ, գրող ենք, պիտի գրենք, մեր պարտականութիւնն է գրելով յստակացնել անորոշութիւնը: Անորոշութեան կլիմային մէջ գրելը կը դառնայ աւելի՛ քան երբեք անհրաժեշտ, որովհետեւ գրողն է որ կը յստակացնէ ժամանակին իմաստը»: Փաստօրէն, Թեքեան Հայաստանցիներու որոշ ելոյթները նկատեց չքմեղանքի փնտռտուք, եւ ոչ՝ հակադիր դիրքաւորում մը, որ կրնայ ունենալ իրեն յատուկ ներքին տրամաբանութիւն եւ կրնայ թուիլ, կրնայ զգացուի՛լ իբր համոզիչ դիրք:

Ապա Թէքեան խօսեցաւ գիտաժողովին մէջ պարզուած գեղարուեստի հասկացողութեան մասին: «20 – 30 տարի առաջ կը բաժնէի գրականութեան այն հասկացողութիւնը, որ զայն նկատի ունի միայն իբրեւ արուեստ, միայն իբր «գեղեցիկի ու հմայիչի առանցքը»: Այն ատեն զաւակ էի, հիմա մայր եմ: Այն ատեն անհոգ էի, հիմա՝ հոգատար: Հիմա կը հաւատամ որ արուեստը չի կրնար ու պէտք չէ փորձէ բոլորովին անկախ ըլլալ շրջապատի իրականութենէն եւ հոգեբանութենէն, հոգեվիճակէ՛ն: Գրողը պէտք է նաեւ կամրջող առաքելութիւն իրագործէ, աւանդութիւններու եւ նորին միջեւ: Ունի պարտականութիւններ, մանաւանդ լեզուին հանդէպ, որ ազգային ինքնութեան լուսաւինն է: Գրողը, գոնէ ներկայի հայ գրողը, չունի վայելքը՝ հեռու մնալու մեր ազգային հարցերէն, երթալով կամ դէպի անձնականութիւն, կամ ալ դէպի համամարդկայինը: Ազգային մշակոյթի գլխաւոր գործօնը լեզուն է, բայց նաեւ պէտք է ընդգծել որ գրողին բարոյական դեր ալ սահմանուած է: Երկար ատեն փնտռեցի բայց չգտայ յարմար բառ մը» ըսաւ Թեքեան, «արտայայտելու համար «բարոյականութեան գործակալ»ի գաղափարը, բայց հիմա ա՛յդ բառը կը բնորոշէ ինծի համար հայ գրողին դերը»:

Խօսք առաւ հայրենի գրող Արմէն Շէկոյեանը: Անուն մըն էր ինծի համար, եղաւ յայտնութիւն մը: Պարզախօս, հիւմըրով օժտուած գրող մը, որուն հատուածները գրական ընկալում գտան ունկնդիրներու մօտ: Թեքեանի նման, ողջունեց գիտաժողովի երեւոյթը, – «գրական սերունդ մը հաւաքուել է հոս», ըսաւ, որ համահայկական բնոյթ ունի: Ակնարկելով Թեքեանի մէկ այլ խօսքին, լեզուի մասին, ըսաւ «նոյն լեզուն է» արեւելահայերէնն ու արեւմտահայերէնը, եթէ դիտուի որոշ տեսանկիւնէ, սակայն քանի որ լեզուն գաղափարները նոյն ձեւով չի ներկայացներ, ազգին մէկ հատուածի ներկայացուցած միտքերը սխալ կը հասկցուին եւ վատ կ'ընկալուին միւսին կողմէ: Սա ոչ միայն պատահած է անցեալին, այլ նոյնիսկ այս գիտաժողովի ընթացքին: Մեղմօրէն կրցաւ զգացնել որ մեր ազգի երկու հատուածները դեռ բաւական հեռու են իրարմէ, զիրար կը ճանչնան եւ իրարու կը մօտենան նման հաւաքներու շնորհիւ, բայց որ «մէկ ազգ, մէկ լեզու, մէկ մշակոյթ»ը իտէալ մըն է, բաւական հեռու իրականացումէ, եւ պէտք չէ զայն կարգախօսի վերածել՝ մարդիկ կշտամբելու նպատակով:

Ապա խօսք առաւ Խորէն Արամունի, ծնունդով պարսկահայ, Հայաստան մեծցած, Գալիֆորնիա հաստատուած գրողը (հաւաքի վարիչներէն Անահիտ Արամունի – Քէշիշեանի եղբայրը): Իր խօսքը ինքնութեան եւ ազգի ինքնութեան մասին էր, սակայն իր պատգամը յստակ չէր, ինծի գոնէ: Իրեն յաջորդեց Լեւոն Խեչոյեան, Ջաւախքէն (Վրաստան), որ ներկայիս կը բնակի Հայաստան, հրատարակած է 3 գիրք, որոնց ծանօթ չեմ ես, սակայն որուն մասին գրական արտայայտութիւն ունեցան մի քանի Հայաստանէն արտագաղթած ունկնդիրներ: Ան ալ շատ կարճ խօսեցաւ, մի քանի հաստատումներ կատարեց: Ըսաւ որ ինքնամեկուսացումն ալ, օտարի հետ յարաբերութեան փընտռտուքն ալ այսօրուան հայ գրականութեան մէջ գտնուող հակումներ են, պէտք չէ մերժել մէկը ու փառաբանել միւսը, երկուքն ալ նոյն ազգային իրավիճակէն ծնունդ առնող թեքումներ են, ազգային ինքնութեան տարբեր «դրսեւորումներ»: (Նշմարելի էր որ հոն՝ ուր մենք երբեմն «արտայայտութիւն» կ'ըսենք, Հայաստանցիք միշտ կը գործածէին «դրսեւորում» բառը): Ըսաւ նաեւ որ մեր հողը հին թշնամիին ձիերու սմբակներով եւ նոր ոսոխի թնդանօթի ռումբերով պատառ – պատառ եղած է, մեր ազգն ալ, ուրեմն մեր այդ բաժանուած իրավիճակը կը պահանջէ որ ունենանք «գեղարուեստական յիշողութիւն»՝ համայն ազգի արժէքներու: Ապա ըսաւ որ 1988-էն ետք որքան ալ սայթաքումներ եւ անկումներ եղան, իր կարծիքով լճացում չկայ, – եթէ հիները չեն գրեր, նորերը կը գրեն, «մեր մօտ գրական ճեպընթաց է» հիմա, ըսաւ: Իր անձնական հաշիւով կայ 103 գործունեայ գրող, այսօրուան փոքր Հայաստանին մէջ, եւ կան գրական վէճեր: Մեր արդիականութեան հակամէտ երիտասարդ գրողները, հաստատեց Խեչոյեան, «ոչ մի բանով ետ չեն մնում Արեւմուտքից»:

Վերջին երկու նիստերու նիւթերն էին «Օտար լեզուներով հայ գրականութիւն» եւ «Հայերէնի թարգմանուած գրականութիւն»: Յոգնութիւնը եւ նիւթերու խճողուածութիւնը պատճառ եղան որ չկարենամ մանրամասնօրէն նօթագրել ելոյթները: Գանատայէն Լորն Շիրինեան անգլերէնով ներկայացուց իր ճիւղը՝ անգլիատառ հայ գրականութիւն, Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ: Հմուտ է նիւթին թէ՛ գրական, թէ՛ տեսական մարզերուն, եւ մանրամասն վերլուծումով ներկայացուց իր տեսակէտը, – ինքնութիւնը նոյնիսկ հայրենի հողին վրայ յարափոփոխ է, սփիւռքի մէջ, ա՛լ աւելի, Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ, ամէնէն աւելի: Անգլիատառ գրականութեան ընթերցումը մեզի ցոյց կու տայ թէ ինչի՞ն կառչած է հայութիւնը եւ անցեալէն ի՞նչ կը լքէ, ապա, ամէնէն կարեւորը, ի՞նչը կը կառուցէ իբրեւ նորութիւն, իբրեւ մասնիկ նորակերտ ինքնութեան: Հակասութիւնը այն է, ըսաւ Շիրինեան, որ յիշողութիւնը ոչ միայն կը պահպանէ, այլ կ'ընտրէ անցեալէն այն յատկանիշները, որոնք կը վերամշակուին եւ նոր ինքնակերտումի հիմնաքարը կ'ըլլան: Հայութիւնը այսօր իր ինքնութիւնը չի ժառանգեր, այլ՝ ամէն սերունդ իր ինքնութիւնը կը կերտէ: Վերջին քառասնամեակի անգլիատառ հայ գրականութիւնը կը պարզէ այն բազմատարր ինքնութիւնները, որոնք ստեղծուած են թէ՛ երեւակայութեան, թէ՛ ալ կեանքի մէջ:

Խօսք տրուեցաւ Լէօնարտ Ալիշանի: Ծնունդով պարսկահայ, իրաւագէտ, փրոֆէսոր՝ Իւթահի նահանգային համալսարանին մէջ, անգլիագիր այս հայ գրողը կը կրէ Հայր Ղեւոնդ (=Լէօնարտօ) Ալիշանի անունը: 1901-ին, իր կաթողիկէ մեծ հայրը ընտանիքին ազգանունը փոխած է, անմահացնելու համար մեծ Մըխիթարեանը: Ալիշան (Լէօնարտօ) բանաստեղծ է եւ վերլուծող, միաժամանակ: Ըսաւ որ ինքզինք «Արմիրանիքան» բանաստեղծ կը զգայ ու կ'որակէ, – Արմ=Հայ, Իրան=Պարսկաստան, իքան, Ամերիքան բառի վերջին վանկը: Երեքն ալ է, ոչ մէկուն յատուկ ինքնութիւնը չունի, բայց գիտէ թէ բանաստեղծ է, «I live and curse in verse», «կ'ապրիմ ու կը հայհոյեմ, կ'անիծեմ չափածոյով», ըսաւ:

Խօսք առաւ Ալիսիա Կիրակոսեան, ծնունդով արժանթինահայ, ներկայիս Գալիֆորնիա հաստատուած եւ Հայաստանի մէջ ալ ճանչցուած բանաստեղծը: Հաստատեց որ մարդկային մեծ մտածումը մարդկութեան կը պատկանի, սակայն զգացումները ունին լեզու եւ հայրենիք: Ինք տարբեր տարիքներու տարբեր լեզուներով գրած է (սպաներէն, հայերէն, անգլերէն), եւ գրած է ամէն տեսակի նիւթերու մասին: Նիւթն ալ, մտքի նըման, ընդհանրապէս ազգային ինքնութիւն չունի, – գեղարուեստական արտայայտութիւնն է կարեւորը: Հայ բանաստեղծութիւնը ներկայիս թէ խոստմնալից է, թէ ալ ծանրաբեռնուած, տակաւին, կարգախօսներով: Անգլերէնով բառախաղ մը ըրաւ, գործածելով ոստիկանական ժարկոնը, որ պիտի թարգմանուէր «ձերբակալուած՝ իր վրայ կրած թմրեցուցիչներուն համար»: Ըսաւ որ ցաւօք բազմաթիւ հայ բանաստեղծներ դեռ պէտք է ձերբակալել՝ իրենց վրայ կրած քլիշէներուն համար: Պէտք է պայքարիլ միջակութեան դէմ ամէնուրեք, աւելցուց, քանի որ միջակութիւնը սթաթու քուօ-ի մեծ, լուռ դաշնակիցն է:

Ապա խօսեցաւ Օշին Քէշիշեան, Լոս-Անճըլըսի Արմինիըն Օպզըրվըր թերթի հիմնադիր-խմբագիրը, գաղութին գործօն եւ բեղուն գրիչներէն մէկը: Ան տուաւ ընդհանուր պատկերը ամերիկահայ անգլիատառ գրութիւններու, ըսելով որ հայ գրողի մը ստորագրած առաջին գիրքը ԱՄՆ-ու մէջ, 1857-ին լոյս տեսած է, հեղինակն է Ոսկանեան, գիրքը «The Sultan and His People», «Սուլթանը եւ իր ժողովուրդը»: Խօսեցաւ Արշակ Տէր-Մահտեսեանի մասին, որ 1904-ին կը փորձէ հրատարակել անգլիատառ առաջին պարբերաթերթը: Իր զեկուցումը լեցուն էր անուններով, Արարատ պարբերաթերթէն (1960-էն այսօր, Հ.Բ.Ը.Մ-եան կարեւոր սատարն է այս գործը՝ Ամերիկահայու անգլիատառ մշակոյթին), մինչեւ Սալէնի, Պալաքեանի, Խտկարեանի եւ Հաչեանի գործերը, որոնք ծանօթ են անգլերէնով հայ մշակոյթի հետ կապ պահող հասարակութեան:

Այս նիստին վերջին խօսողը եղաւ Փիթըր Նաճարեան, որուն գործերը, մանաւանդ «Daughters of Memory», «Յիշողութեան Դուստրերը», իրենց արժանաւոր տեղը ունին հայ անգլիատառ գրականութեան մէջ: Նաճարեան քիչ խօսեցաւ, կարդաց իր գիրքերէն, յա[...]րէն ոգեւորելով ներկաները:

Վերջին նիստը, նուիրուած հայերէն թարգմանուած գրականութեան, սկսաւ Պօղոս Սնապեանի եւ Արամ Ցարութ[...]եանի ելոյթներով, ապա իբր կլոր սեղանի ներկայացուցիչներ խօսք առին Հայաստանէն Եդուարդ Հախվերտեան, Սամուէլ Մկրտչեան եւ Սերժ Սիմոնեան, ապա, պարսկահայ (կարծեմ) Վա[...] Մկրտչեան: Լսեցի ունկնդիրներէն գանգատ, որ Սնապեանէն անդին ոչ մէկ արեւմտահայ յարմար չէր գտնուած, [...] կլոր սեղանի մասնակից: Ելոյթները երկար ու մանրամասնութիւններով լի էին, սակայն հետաքրքրական նոր վարկածներ չկային, եւ յոգնութիւնս պատճառ եղաւ որ անտեսեմ անուններու շարանը:

Փրոֆ. Քաուի փակեց այս երկար, [...] ճողուած, յաճախ խիստ հետաքրքրական եւ ողջունելի գիտաժողովը: Աշխատա[...] եւ ծախք պահանջող եղելութիւն մը, [...] ներկայիս կարծեմ միայն Գալիֆորնի[...] մէջ կարելի է իրականացնել այս ծա[ւա]լով, բայց որուն մանրատիպերը, [...] հաւատամ, կարելի է գումարել եւ պէտք է գումարել Միջին Արեւելքի, Եւրոպայի եւ Հայաստանի մէջ ալ: Երկու օրուան մէջ տեղի ունեցան վէճեր եւ տհաճութիւններ, բայց նաեւ ստեղծուեցան ծանօթութիւններ եւ շփումներ, որոնք պիտի սատարեն «մէկ մտաւորականութիւն» եթէ ոչ «մէկ ազգ» ստեղծելու հրամայականին: Եւ սփիւռքագիտութիւնը կրկի՛ն ու նորէ՛ն կը փաստէ որ անդրազգային իրականութիւններ կը պահանջեն, կը պարտադրեն որ անդրազգի սփիւռքեան եւ հայրենի ճիւղերու տնտեսական, քաղաքական եւ մշակութային «ընտանի[ք]» կամ «վերնախաւ» հատուածները [...] ճանչնան զիրար: Ճանչնան, անպայման, եթէ նոյնիսկ համաձայնութիւն չի ստեղծուիր անպայման ճանաչումէն (ընտանիքներու մէջ ալ մտերիմ ճանաչում անպայման համերաշխութիւն չի ստեղծեր...):

(Շար. 4 եւ վերջ)

Փրովիտընս, Ապրիլ 14–16

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Միշտ հիացումով հետեւած եմ ժողովրդավարական կարգերու առանցքը կազմող քաղաքացիական գործօն մասնակցութեան՝ ազգային – պետական հարցերու քննարկման մէջ: Տարիներու ընթացքին յամառօրէն փորձած եմ այդ գործելակերպին կարեւորութիւնը շեշտել գաղութային մեր կեանքին մէջ:

Այս գծով, նորագոյն հիասթափութիւնս կու գայ հայրենիքէն. մէկ կողմէ անուրանալի է հայրենի իշխանութեան մենատիրութիւնը, միւս կողմէ՝ պարզ քաղաքացիներուն հոգեկան խզումն ու անտարբերութիւնը: Մինչ Արցախի ապագան վճռող խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենան միջազգային բարձրագոյն մակարդակի վրայ, ոչ մէկ հրապարակային քննարկում կը կատարուի, քաղաքացիներու իրաւունքներուն եւ պարտաւորութիւններուն հանդէպ ոչ յարգանք, ոչ ալ գիտակցութիւն կայ: Ազգային թմրութիւնը ծանր կը կշռէ եւ բարեկարգումի ամէն յոյս սաղմին մէջ կը խեղդէ:

Այս մտորումները զիս կը տանջէին, երբ Ռոյթըրզ Լրատու Գործակալութիւնը Ապրիլ 11-ին հաղորդեց, թէ Ֆրանսա կը պատրաստուի Եւրոպայի Միութեան արագընթաց ընդլայնումը եւ անդամակցութեան պայմանները հրապարակային քննարկման նիւթ դարձնել: Ի վերջոյ Ֆրանսայի նպատակը՝ նոր օրինագիծ եւ բարեկարգումի համապարփակ ծրագիր կազմել է:

Անցեալ Դեկտեմբերին տեղի ունեցաւ Եւրոպայի Միութեան Նիսի գերատեսճանը, ուր որոշուեցաւ խորհրդաժողով մը գումարել 2004 թուականին, սահմանելու համար Պրիւքսէլի կեդրոնին եւ անդամ երկիրներուն յարաբերութիւնը, յստակացնելու ազգային խորհրդարաններուն դերը, մեկնելու Միութեան պայմանագրերը եւ երաշխաւորելու հիմնական իրաւունքներու համաձայնագիր մը: Ահա այս հարցերուն լաւագոյն լուծում մը գտնելու առաջադրանքով, Ֆրանսայի նախագահն ու վարչապետը կը դիմեն հրապարակային քննարկումի նախաձեռնութեան, կոչ ուղղելով ընկերութեան անխտիր բոլոր խաւերու մասնակցութեան՝ պարզ քաղաքացիներէն սկսեալ մինչեւ հանրային գործիչներ, կրթական մշակներ, առեւտրականներ, երեսփոխաններ ու նախարարներ: Աւելին, հրապարակային քննարկման մղում տալու համար տասը հոգինոց խումբ մը կազմուած է, որպէսզի քննելի հարցերուն մասին ժողովուրդին գիտակցութիւնը բարձրացնէ, զարկ տայ միտքերու փոխանակման, քաջալերէ խօսքի ազատութիւն, ինչպէս նաեւ բարեկարգումին վերափոխիչ դերը:

Ահա ա՛յս է ժողովրդավար գործելակերպը, երբ երկրին իշխանութիւնը կամքը կամ հեղինակութիւնը պարտադրելու եւ պարզ քաղաքացին անտեսելու փոխարէն՝ հանրութիւնը կը լուսաբանէ, հանրային կարծիքը յարգելով եւ մարդոց անկաշկանդ արտայայտութիւնը քաջալերելով: Ի վերջոյ հանրային քննարկման արդիւնքները կը համադրուին, որպէսզի իշխանութեան մշակած օրինագիծը անոնց հետ հաշտ ըլլայ:

Այս գործելակերպը կրնայ ուղեցոյց դեր կատարել: Հայ քաղաքացիներ պարտին իրենց ձայնը լսելի դարձնել իրենց առօրեային եւ երկրին ապագան յուզող հարցերուն մասին: Այլապէս, իշխանութեան եւ պարզ ժողովուրդին միջեւ բացուած խրամատը աւելի եւս պիտի խորանայ, ազգային պատկանելիութեան զգացումը չքանայ եւ արտագաղթի շարանը երկարի...

ՎԱԶԳԷՆ ՍԻՐՄԷՆԵԱՆ

Հոլիվուտ, Ապրիլ 18

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՀԱՅԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԻՋՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ

Չորրորդ անգամ ըլլալով, Զուիցերիոյ Հայկական Միութեան կազմակերպած Եւրոպայի հայկական միջհամայնական խաղերը, մաս կը կազմէին Եւրոպայի հայկական մարզական միութիւններու 2001-ի ժամանակացոյցին:

Ապրիլ 13-էն 16, Զուիցերիոյ Հայկական Հնագոյն Միութիւնը (ՒՒ–Ա–ԷՄ) ժնեւ կ'ընդունէր մօտ 400 մարզիկներ եւ 150 ընկերացողներ, եկած Մեծն-Բրիտանիէն, Գերմանիայէն, Աւստրիայէն, Պելճիքայէն, Ֆրանսայէն, Հոլանտայէն, Իտալիայէն եւ Զուիցերիայէն:

Ցայտագրին մաս կը կազմէին չորս մարզաձեւեր՝ արական եւ իգական պասքէթ-պոլ, սրահի ֆութպոլ, խառն վոլէ-պոլ, արական եւ իգական փինկ – փոնկ: Մարզական ոգիով, կիրթ, բարեկամական եւ մանաւանդ հայադրոշմ, խաղերը տեղի ունեցան առանց որեւէ խոչընդոտի եւ ունեցան այն յաջողութիւնը, որուն արժանի են կազմակերպիչները, որոնք ամէն ինչ նախատեսած էին:

Արդարեւ, բոլոր մասնակցողները տեղաւորուած էին Ֆորում չորս աստղանոց պանդոկը, ուր կազմակերպուած էին երկու պարանցիկ երեկոյթներ: Առաջինին կը մասնակցէին երկու տեսք – ճօքէ եւ 600 հոգի, երկրորդին՝ 700 հոգի կը պարէին մէջընդմէջ հայկական թէ եւրոպական եղանակներով, զորս կը մեկնաբանէր յաջողութեամբ հիանալի եւ համակրելի, Մարսէյլի Վարդան նուագախումբը:

Մրցանակներու յանձնումին համար, կազմակերպիչ մարմինը զանազան խումբերու տողանցք մը կազմակերպած էր, տողանցք, որ ճոխացած էր Զուիցերիոյ հայ գաղութի երիտասարդներուն լաւագոյնս ներկայացուած պարերով:

Հարկ է նշել, որ Զուիցերիոյ այս փոքրիկ գաղութը, Եւրոպայի ամէնէն գործօն գաղութներէն մէկն է, ինչ կը վերաբերի մեր ժողովուրդին համախմբման եւ միասնականութեան: Զանազան գործունէութիւնները, որոնց կարգին համախմբել ամբողջ Եւրոպայի երիտասարդները, առանց նկատի առնելու անոնց պատկանելիութիւնը որեւէ կազմակերպութեան կամ կուսակցութեան, փաստն իսկ է, եւ կրնայ միայն քաջալերուիլ:

Մեր շնորհաւորութիւնները կազմակերպիչ մարմնին եւ թող փառահ ըլլան մեր ներկայութեան յաջորդ խաղերուն, երկու տարիէն:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԱՍՆԱԿՑՈՂՆԵՐ

Ժընեւ, Ապրիլ 23

ԾԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

«ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՏԱՆ» ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ ՃԱՇ

Հոլիվուտի «Գաւառ» ճաշարանին մէջ, Ապրիլ 7-ին, տեղի ունեցած է հանգանակութեան ճաշ մը, ի նպաստ Լիբանանի հիւպատոսութեան նախաձեռնութեամբ կառուցուելիք «Լիբանանի Տուն»ի: Ճաշը կազմակերպած է Հ.Յ.Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէն: Խօսք առնելով լիբանանեան հայրենիքին կապուած ըլլալու զգացումներ յայտնած են Աւետիս Իսքէնճեան (արաբերէն), Վիգէն Եագուպեան (անգլերէն) եւ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան (անգլերէն): Լիբանանի հիւպատոսը՝ տոքթ. Ժան Մաաքարոն, պատմականը ըրած է նախաձեռնութեան եւ նշած՝ թէ կեդրոնը պիտի պատկանի բոլոր Լիբանանցիներուն անխտիր եւ թէ արդէն հաւաքուած է քառորդ միլիոն տոլար եւ յատուկ յանձնախումբ մը լծուած է այդ գործին: Ներկայ 40 հրաւիրեալներու նուէրներէն գոյացած է 20 հազար տոլար:

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

Լոս-Անճըլըսի «Արարատ» հանգստեան տան «Տէօրմէճեան» սրահին մէջ, Մարտ 31-ին, տեղի ունեցած է Փասատինայի Սահակ-Մեսրոպ հայ քրիստոնեայ վարժարանի 21-րդ տարեկան ճաշը, որուն ներկայ եղած են 600 հոգի: Բացման խօսքը արտասանած է հոգաբարձութեան փոխ ատենապետուհի Լիսա Հալէպլեան: Հանդիսավարը՝ Հայ Աւետարանական Առաքելութեան նախագահ Սթիւ Լազարեան, իր խօսքին մէջ նշած է թէ աւելի քան մէկ միլիոն տոլարի պիւտճէ ունեցող կրթական հաստատութիւնը ներկայիս ունի 290 աշակերտ եւ շուրջ 50 հոգիէ բաղկացած ուսուցչական կազմ եւ պաշտօնէութիւն: «Ուորլտ Վիժըն»ի նախագահ տոքթ. Տին Հըրշ, անդրադարձած է իր գլխաւորած կազմակերպութեան կատարած օժանդակութիւններուն Հայաստանին եւ հայրենի քաղաքական թէ հոգեւոր պետերուն հետ իր ունեցած հանդիպումներուն: Տնօրէնը՝ Լեւոն Ֆիլեան, նշած է թէ վարժարանը այժմ կարիքը ունի մեծնալու եւ դառնալու երկրորդական: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը: Ի նպաստ դպրոցին եղած նուէրներէն գոյացած է 80 հազար տոլար:

ԼՐԱՏՈՒ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄՕ՞Տ Է ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԱՐՔՈՒՆԻՔԻՆ ՎԱԽՃԱՆԸ

Բրիտանական եւ անոր հետ միջազգային լրատուութիւնները լայնօրէն արձագանգեցին Թագուհիին հարսին՝ իշխանուհի Սոֆիի ինկած ծուղակին եւ ճախորդ արտայայտութիւններուն: Ան որպէս շէյխ ծպտուած ճարպիկ լրագրողի մը հետ առանց որեւէ վերապահութեան խօսած էր Մեծն – Բրիտանիոյ արքունի դէմքերուն եւ կառավարութեան ներկայացուցիչներուն հասցէին, բաւական անախորժ վերագրումներ ընելով անոնց: Ելիզապէթ Բ.ի կրտսեր զաւկին կինը որ ընկերային յարաբերութիւններու գործակալութեան մը վէհավարն էր, կարծած էր որ գործի շահութաբեր կապեր կրնայ ստեղծել այդ «շէյխ»ին հետ որուն պատճառով ստիպուեցաւ հրաժարիլ պաշտօնէն, երբ իր արտայայտութիւնները լրատուութիւններու մէջ արձագանգ գտան:

Անոր անխոհեմութիւնը անախորժ մթնոլորտ մը ստեղծելէ զատ, այժմէականացուց շատերու մտքին մէջ ներկայ հարցումը թէ պէ՞տք է փրկուիլ բրիտանական արքունիքէն:

Այդ ընտանիքին առընչուած հարցականներ շատ անգամ գրաղեցուցած են հանրային կարծիքը: 1992-ին երբ Չարլզ եւ Տայանա իրարմէ բաժնուեցան, երկուքին կողմնակիցներուն միջեւ գաղափարի բազմաթիւ բախումներ պատահեցան: Սակայն, խնդիրը հանրապետականներու եւ միապետականներու բախում մը չէր: Ցեառոյ, 1997-ին, երբ իշխանուհին մահացաւ հակամիապետականները վարանումի մէջ էին: Երբ Ուինտսըրները կը մերժէին խօսիլ, նոյնիսկ մահացած իշխանուհիին յարգանքի տուրք մատուցանել, հանրային կարծիքը չպահանջեց միապետութեան ջնջումը, այլ՝ միայն համակարգին արդիականացումը: Անըշան փոքրամասնութիւն մը համարձակութիւն ունեցած էր ըսելու թէ պէտք է վերջ տալ միապետութեան:

Այս անգամ, սակայն, հակազդեցութիւնը աւելի շեշտակի է: Կառավարութեան անդամները որոնք մինչ լռութիւն պահած էին 1997-ին, սկսած են արտայայտուիլ բարձրաձայն: Նաեւ ճայնասփիւռի, հեռատեսիլի հաղորդումներուն ունկնդիրներ կարծիք կը յայտնեն նոր դայթակղութեան մասին: Անոնցմէ յայտնի կ'ըլլայ որ Բրիտանացիները քիչ – քիչ կը ձերբազատին իրենց պապենական վախերէն, աւանդական համոզումներէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

Մի մարդ պատմում է ընկերներին.

– Երէկ Թաքսի նստեցի ու վախից քիչ էր մնում ուշաթափուէի. պիտի տեսնէիք թէ ինչ արագութեամբ էր վարորդը վարում մեքենան եւ ինչ ճարպկութեամբ էր խոյս տալիս բախումից: Բայց ամէնից շատ վախեցայ վերջում, երբ նա հանեց խոշորացոյցը, որպէսզի տեսնի, թէ հաշուիչն ինչ է ցոյց տալիս...

– Լսե՞լ էք, մեր խորհրդարանը թոշակառուների համար նոր արտօնութիւններ է հաստատել:

– Ի՞նչ արտօնութիւններ:

–Հիմա թոշակառուներին թոյլատրւում է փողոցն անցնել կարմիր լոյսի տակ...

Վարորդը դիմում է ուղեւորին.

– Տե՛ս, այն երիտասարդը հաստատ կեանքից ձեռք է քաշել: Արդէն տասը րոպէ վազում է մեր մեքենայի առջեւից:

– Իսկ դու մայթի վրայով ինչո՞ւ ես քշում...

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՒՍԱՐՁԱԿԴ ԲԱՑ ՎՐԱՍ...
Մարդեղութեան 2000-ամեակին

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՎՐԴ. ԿՌԱՆԵԱՆ

Պէյրութ, 2000

Դիտել կը տրուի որ գահը հիմնուած էր միջնադարեան յղացքներու՝ արեան կապին ու ժառանգականութեան վրայ, մինչդեռ արդիականութիւնը կը ջանայ վարձատրել արժանիքը եւ առիթներու հաւասարութիւն տալ:

Հանրապետականները օգտակար առաջնորդութիւն կը նկատեն տրամաբանական բարեփոխումներ պահանջելու ձեւը: Անոնք արդէն մերժելով արքունիքին հարկ վճարել, նախընթաց մը ստեղծեցին եւ հասկցուցին որ Ուինտսըրները քաղաքականութենէն, կամ Խորհրդարանի հակակշիռէն դերիվեր ներկայութիւն չէին: Անոնց վերջնական յաջողութիւնը սկսած է արդէն ուրուագծուիլ. 20 – 30 տարիէն ներկայի Թագուհիին մահով, անկարելի չեն նկատեր միապետութեան այդ պարիկներու հէքեաթին միանգամընդմիշտ վախճանը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

Քայլեցինք ամբողջ օրը: Ալափարսից գուրս էինք եկել արեւածագին, տեղ հասանք արեւմուտին: Ջրաղացներ երեւացին, եւ մայրս ուրախացած ասաց՝ «Հասանք, ըշտէ պեղի ջաղացները»:

Գարնան վերջի կամ ամրան սկզբի այդ օրը իմ ապրած ամենադեղեցիկ օրերից մէկն է: Եօթ տարի շարունակ մեր տեսածն ու լսածը սայլերի կարաւաններ ու անասունների բառաչ, մարդկային վիշտ ու լացուկոծ էր եղել, հիմա ամէն կողմ լռութիւն էր ու խաղաղութիւն: Քայլեցինք ամբողջ օրը եւ ոչ ոքի հանդիպեցինք: Անսահման լռութիւն էր ու խաղաղութիւն, միայն փարթամ կանաչ հագած կուսական բնութիւնն էր ու մենք:

Ջրաղացներն անցանք, մտանք գիւղ եւ քիչ յետոյ մօտեցանք քեռիներիս տանը, [illegible], այն տանը, որտեղ նրանք ապրում էին: Այն ժամանակ արեւմտահայ գաղթականը ոչ տուն ունէր, ոչ հող:

Քեռիներիս ընտանիքը բազմանդամ էր: Զորսն էլ ամուսնացած էին, երեխաներ ունէին, մենք էլ աւելացանք, ու երեւի թուով անցանք քսանից: Ապրում էին հալիւ ծայրը ծայրին հասցնելով: Իրենց սայլով բեռներ էին տեղափոխում սրա-նրա համար ու մի կերպ ապրում: Անասուններ, այդ թւում կովեր ունէին, մենք էլ մերն էինք բերել, էլի բան էր, բայց հացի խնդիրը դժուար էր: Տունը կառավարում էր աւագ քեռուս կինը: Թխած հացը չէր բաւականացնում, եւ նա բաժանում, իւրաքանչիւրին տալիս էր իր բաժին պատառը: Ճաշերը կամ չուրուայ էին կամ ապուր: Լցնում էին մի ամանի մէջ, դնում երեխաներիս առաջ, եւ ամէն մէկս իր գդալն առած ուտում էինք: Փոքր եղբայրս այդպէս չէր կարողանում ուտել, մինչեւ գդալը բերանն էր տանում, կէսը թափւում էր: Եւ քեռի Ալեքսանի աղջիկը՝ Անոյշը, մի անգամ ասաց. «Քու պապու բերա՞ւկն է, որ ըդմալ կը թափիս»: Ես շատ ազդուեցի, եւ մօրս ասացի, որ այստեղ չեմ ուզում ապրել, թող ինձ այնտեղ տանի, որտեղ հայր չունեցողներին են պահում՝ որբանոց:

Երեխաներից աւագը Լիտիանն էր՝ աւագ քեռուս՝ Բենոյի աղջիկը: Նա էր մեզ իր եաւեր գցած տանում բանջար հաւաքելու: Հաւաքում էինք հիմնականում փիփերթ: Բերում էինք, իր մայրը խըզով եփում էր եւ որպէս ճաշ բաժանում բոլորին: Լիտիանը նոյնպէս ինձ խեթխեթ էր նայում, յաճախ գոռում վրաս, հաւաքածս բանջարին անուն դնում:

Բանջար հաւաքելիս, ամենալաւերը մի առանձին կապ էի անում, շրջազգեստիս տակ թաքցնում կրծքիս վրայ, բերում, տալիս մօրս: Ես նրան շատ էի սիրում, միեւնոյն ժամանակ էլ խղճում եւ չգիտէի, թէ ուրիշ էլ ինչ կարող եմ անել նրա համար:

Մօտ մէկ ամիս ապրեցինք քեռիներիս տանը, եւ ես ամէն օր մօրս ասում էի, որ այստեղ չեմ կարող ապրել: Մայրս լսում էր ինձ, տխրում: Նա չէր պատկերացնում, թէ ինչպէս կարող է բաժանուել իր երեխաներից: Բայց ցանկութիւնս հասաւ նաեւ աւագ քեռակնոջս՝ Ալմաստի ականջին, եւ նա իր հերթին մօրս խորհուրդ տուեց ինձ ու Յակոբին որբանոց տալ, ասելով, որ այստեղ մեծանալով, պիտի հոտաղութիւն անենք, աւելի լաւ է գնանք, մարդ դառնանք: Եւ մայրս կամաց-կամաց հաշտուեց այդ մտքի հետ: Պայմանաւորուեց իր եղբայրներից Ալեքսանի եւ Ռուբէնի հետ, որ յաճախ էին Երեւան գնում-գալիս, որ իրեն ու մեզ էլ վերցնեն իրենց հետ եւ ընդունել տան որբանոց:

ՈՐԲԱՆՈՑ

1922 թուի Յուլիսի սկզբին սայլի վրայ նստած ուղեւորուեցինք դէպի Երեւան: Փոքր եղբօրս մայրս թողեց իր ազգականների մօտ, իսկ ինձ ու Յակոբին տարաւ ընդունել տալու որբանոց:

Առաջին օրը Աշտարակ հասանք: Մըթնեց, սայլը կանգնեցրին հին կամրջի մօտ: Հէնց սայլի վրայ էլ գիշերեցինք: Քեռիներս վարունգ գնեցին մեզ համար, կերանք ուրախութեամբ:

Լուսաբացին ճանապարհը շարունակեցինք եւ կէսօրին անց հասանք Երեւան: Իջեւանեցինք Զառաբի խանում: Մեզ նման սայլաւորներ, եկած Հայաստանի բոլոր կողմերից, այստեղ շատ կային: Զառաբի խանը կամարաձեւ դարպաս էր, դիմացը՝ շուկան, Ղանթար անունով: Եզները լծից արձակում էին, նորից կապում սայլին, առաջները խոտ դնում ու գնում իրենց գործին: Նոյնն էլ մենք արեցինք: Քեռիներս գնացին շուկայ, իսկ մենք նստեցինք սայլի հովին, որովհետեւ շատ շոգ էր: Քեռիներս մի գոյլ ծիրան բերեցին ու գնացին իրենց գործերով: Երեքս էլ կուշտ կերանք: Երբեք այդքան ծիրան չէինք տեսել ու չէինք կերել:

Ղանթարն այժմեան մանկական զբօսայգու տեղում էր: Բաց շուկայ էր, մրգերը կողովների մէջ էին, իսկ բանջարեղէնները ուղղակի կիտուած էին գետնին: Զորս կողմը կեղտ էր: Ամէնուրեք թափուած էին մրգերի ու բանջարեղէնների մնացորդներ, մանաւանդ ձմերուկի կեղեւներ, որոնք ամէնից շատ էին աչքի զարնում: Շուկայում շատ էին աղքատներն ու երեխաները, որոնք վերցրնում, կրծում էին ձմերուկի կեղեւները ու նորից գետնին գցում:

(Շար. 18)

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ. – Անդրանիկ Քէշիշեան 100 փրանք Շ.ի հօր յիշատակին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԷ

Տիկին ԱՆԺԷԼ ՔԷՉԷՃԵԱՆ, աղջիկը ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԷՉԷՃԵԱՆԻ եւ ԹԱՄԱՄ ԵՐԱՄԵԱՆԻ, 1936–ին, ծնողքին հետ, Մարսէյլէն ներգաղթած է Հայաստան: Ան ամուսնացած է Երեւան եւ ունեցած երկու զաւակ:

Ներկայիս, Ֆրանսայի մէջ ան կը փնտռէ իր հարազատները, որոնք կրնան գտնուիլ յատկապէս Մարսէյլի կամ Փարիզի շրջանները:

Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի կապ հաստատել Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցիի Դիւանին հետ:

Հեռաձայն. – 01 43 59 67 03

կամ գրել հետեւեալ հասցէին՝

Madame Angèle KETCHEDJIAN
M. Kerob SARGSYAN
% A. P. T. M.
239, rue de Bercy
75012 PARIS

(Շար. Ա. էջէն)

պնդումին համար, որ կը վերաբերի Ժաք Շիրաքի խաղացած դերին: Կը գտնէ որ «հիմա, կան նշաններ որոնք հաւանական կը դարձնեն Ժ. Շիրաքի դերը, որպէս հեղինակ կամ մեղսակից»: Կ՚աւելցնէ, սակայն, որ Սահմանադրութիւնը եւ Սահմանադրական Խորհուրդին օրէնսգիտութիւնը կ՚արգիլեն իրեն որ որեւէ քննութիւն կատարէ Հանրապետութեան նախագահին մասին: Միայն, կը ճշդէ, Արդարութեան Բարձրագոյն Ատեանը կրնայ այդ քննութեան ձեռնարկել:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին որպէս հակազդեցութիւն, Անգարա որոշած էր իր կարգին ճանչնալ «Ֆրանսայի Ալժերիոյ մէջ կատարած "ցեղասպանութիւն"ը»: Հարցը մինչ կը գտնուէր Ազգ. Ժողովի օրակարգին վրայ, Ալժերիոյ Անգարայի դեսպանատունը ընդդիմացած է, այն պատճառաբանութեամբ որ իրենք Ֆրանսայի հետ լաւ յարաբերութիւններ ունին եւ նման ճանաչում խանգարիչ ազդակ մը կ՚ըլլայ անոնց: Արտաքին հարցերու յանձնախումբէն Թուրք երեսփոխան մը լսած է թէ անկարելի չէ որ Ֆրանսան ցեղասպանութեամբ ամբաստանող օրէնքը հրապարակելէ ետք, Ալժերիա մերժէ անոր ճանաչումը. իսկ այդ պարագային Թուրքիա խայտառակ կ՚ըլլայ ամբողջ աշխարհին առջեւ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ նոր սխալ մը գործած է, որ բաւական ջղագրգռած է Չինաստանի իշխանութիւնները: Ան յայտարարած է որ, եթէ Չինաստան յարձակի Թայվանի վրայ, «ԱՄՆ պարտաւոր կ՚ըլլան օգնելու Թայվանի»: Փեքին խիստ կերպով բողոքեց ամբաստանելով Պուշը որ «իր երկիրը վտանգաւոր ճամբաներու վրայ կը տանի: Չինաստանն ու իր ժողովուրդը խորապէս վրդոված են»:

ԼԻՈՆԻ նորընտիր քաղաքապետը՝ Ժ. Գոլոն, ստիպողաբար հիւանդանոց փոխադրուած է յանտոլիքի բորբոքման պատճառով: Լուրջ հիւանդութիւն է, բայց, վտանգաւոր չի նկատուիր: Պարտի բաւական երկար ատեն հիւանդանոցը մնալ եւ բացարձակ հանգիստ ընել:

ՍԵՐԺ ՉԻՒՐՈՒՔ, Ալքաթէլի նախագահ–տնօրէնը, կը բացատրէ (Լը Մոնտ, Ապրիլ 27) թէ ինչու իր ձեռնարկը կը զգրեցնէ տաճեռն հեռաձայններու արտադրութիւնը: Չիւրիւք կ՚ըսէ թէ կ՚ուզէ բարելաւել իր դիրքը, օգտուելով տագնապին դէմ դնելու իր կարողութենէն: Ալքաթէլ լաւ վիճակի մէջ է, 21%–ի յաւելումով իր գործառնութեան մէջ:

1700ème ANNIVERSAIRE DE LA PROCLAMATION DU CHRISTIANISME EN ARMENIE

Marseille - Arménie - 1700

Pèlerinage organisé par l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France et les associations de Jeunes de Marseille et Aix-en-Provence

Du 12 au 19 juillet
à partir de 4 900 F *

Comprenant : vol Marseille - Paris - Erevan aller-retour ● Hébergement en pension complète et programme touristique : Erevan, Khor Virap, Etchmiadzine, Dzidzernagapert, Garni, Kéghart, le lac Sévan, Haghartzine, Gochavank . . .

Date limite d'inscription : 30 avril

Renseignements: Cathédrale Arménienne - ☎ 04 91 77 84 70

** ● Prix du séjour hors assurance individuelle ● Acompte de 1 500 F à l'inscription ● Pour les jeunes de 18 à 35 ans ● Frais de visa inclus.*

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en contactant notre secrétariat au 01. 48. 24. 46. 57 qui vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 12 août.

Date du séjour :

Du 27 juillet au 19 août

Prix :

Colonie de Bellefontaine : pension 3 550 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

Camp rayonnant de Bellefontaine : pension: 3 800 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

●

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ–ՄԻՆԱՍԵԱՆ
կը ներկայացնէ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆԻ

վերջին գիրքը՝
«ՍՓԻՒՌՔԸ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑ»
Հինգշաբթի, Մայիս 3, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, Paris 9e

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

LA COMMISSION
FOI ET TRADITIONS ARMENIENNES
dans le cadre
d'une série de rencontres
« LOUSSAVORTCHI LESSARANE »
(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur")
propose
sa conférence-débat N° 10
sur le thème :

Le mystère de la Croix et ses traditions
(en français)
avec
le Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN
Recteur de la Cathédrale

le jeudi 3 mai à 19 heures
dans la salle **«A. Tcherpachian»**
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Date à retenir

FETE CHAMPETRE
A. A. A. S.
DIMANCHE 17 JUIN
à la Maison de la Retraite
de MONTMORENCY

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
եւ
ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ
ՀԵՏԱԶՕՏԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ
կազմակերպութեամբ՝

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ
«կեանքը եւ ստեղծագործութիւնը»

դասախօս
Եգիպտոսէն հիւրաբար Փարիզ
գտնուող երաժշտագէտ
ՀԱՅԿ ԱՒԱԳԵԱՆ
բացման խօսք
Տ. Չուհաճեան հետազօտական
կեդրոնի տնօրէն
ԺԻՐԱՅՐ ԲԱԲԱՋԵԱՆ
Հինգշաբթի Մայիս 3, ժամը 20·30–ին
Ալեք Մանուկեան
Մշակութային Միութիւն
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Այս առթիւ հանրութեան կը ներկայացուի նաեւ Տ. Չուհաճեանի Արշակ Բ. օփերայի բնագրի առաջին ամբողջական հրատարակութիւնը 26 հատորներով:

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935